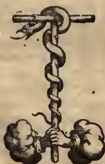

6
12 e M
6
10 N
34

VINCENTII MADII BRIXIANI ET BARTHOLOMAEI LOMBARDI VERONENSIS IN ARISTOTELIS LIBRVM DE POETICA COMMVNES EXPLANATIONES:

MADII VERO IN EVNDEM LIBRVM PROPRIAE ANNOTATIONES.

Eiusdem de Ridiculis:
Et in Horatii librum de arte Poetica interpretatio.

In fronte præterea operis apposita est Lombardi
in Aristotelis Poeticam præfatio.

Venetijs, in officina Erasmiana Vincentij Valgrisij .M D L.

CHRISTOPHORO MADRVTIO
TRIDENTINORVM, BRIXINENSIVMQ.
EPISCOPO, AC PRINCIPI OPT.
ET CARDINALI AMPLISS.

VINCENTIVS MADIVS F.

TSI uniuersam philosophorum scholam, & historiam omnem, CARDINALIS amplissime, testem habeo, amicitiam rerum omnium unam esse dulcissimam, eamq; in hominum societate efficacius omnino nihil inueniri: usu tamen, dum Patauij Philosophiæ studijs operam nauarem, ubi me ad amicitiam contuli Bartholomæi Lombardi Verona (urbe quidem illustribus ingenijs fœcundissima) orti, qui & ipse studijs eisdem in eadem tunc ciuitate uacabat, id potissimum uerum esse deprehendi. fuit enim inter nos ea charitatis, ac beneuolentiæ consensio, ut ne momento quidem temporis, dum ille uixit, seiuncti esse ualeremus; neque postquam è uita excessit, ulla unquam obliuio, ullus casus, ulla temporis diuturnitas memoriam eius in me delere potuerit: quandoquidem mutua inter nos amicitia ex amœnissimis Philosophiæ studijs orta, longa plus annis uiginti consuetudine, communi contubernio, otio, uictu, omnibus deniq; officijs fuerit coniunctissima. Is igitur, nonus iam hic agitur annus, ubi in Patauina Inflammatorum Academia (nomen arbitror tibi minime ignotum, qui omnia fermè Italiæ gymnasia, Patauinum præsertim, optimarum artium causa, peruasisti) Poetices Aristotelis librum publicè cùm explanare uoluisset: exordio, quod in hoc uolumine primum legitur, uix dum habito: sputo sanguinis primùm, phthoe deinde correptus, in medio uitæ cursu morte præreptus est, incredibili mehercle omnium, qui eum norant, mœrore: erat enim doctrina, atque adeò moribus propè singularis. cuius immatura mors mihi quàm tristis, quàm amara, atque acerba fuerit, qui suaues, ac periucundos amicitiæ fructus aliquando degustarunt, ij secum ipsi reputent. Vt igitur amici uiuentis honori, ac dignitati nunquam defui, ita sanè uita functo deesse nolui. nam quos in Aristotelis de Poetica librum commentarios unà scribere cœperamus, ut è tenebris nomen eius, fato (ut aiunt) etiam reluctante, si per me fieri posset, eriperem, in lucemq; reuocarem, summis laboribus, atque uigilijs ad finem perduxi. Horum itaque si ulla erit omnino laus, gloriæ

*ij partem

partem amicus meus feret. quem si à silentio, atque hominum obliuione mea industria uendicauero, eius itidem patriæ, cui magnopere me debere non diffiteor, aliqua ex parte satisfaciam. Franciscus enim pater meus, uir nobilis, atque integerrimus (si id, quod uerum est, citra iactationem effari licet) Gaspare Veronensi, literis, moribusq; probatissimo in humanioribus literis est usus præceptore. Ego item, si quid in disciplinis profeci, uiris Verona ortis, Hieronymo præcipuè Bagolino, scientijs omnibus referto, ac prædito præ cæteris in Philosophia præceptoribus meis, uiris mehercle omnibus egregijs, id totum acceptum refero. Ad hæc accedit, quòd cùm amicus meus singularis, egoq; unà tot annos coniunctissimè, amantissimeq; uixerimus, à summa nostra charitate, ac beneuolentia minimè abhorrere uisum est, si contenderem, ac summa ope niterer, ut apud literatos, ac studijs, doctrinisq; deditos uiros in posterum etiam utriusque nostrum simul duraret, perseueraretq; memoria. Neminem itaq; futurum arbitror, qui his auditis, huiusce libri edendi consilium meum non approbet.

Cùm autem nostras basce uigilias, Cardinalis amplissime, in diuinum Aristotelis de Poetica librum, in lucem edere constituissem, ut ornatiores coràm te uenirent, nonnulla alia, quæ hoc in uolumine continentur, eis addenda esse putaui. sub auspicijs enim celebratissimi nominis tui, ut in apertum prodirent, iam statueram. quid statueram? quasi id mihi esset integrum: immo pluribus de causis, hisq; ualidissimis, tibi illæ, qualescunque sint, optimo iure debebantur. Nam, ut omittam illustrissimæ familiæ tuæ nobilitatem & decus, principatus amplissimos, sacerdotiorum dignitates perquam eximias, singularem gratiam, qua apud CAROLVM *Cæsarem inuictissimum,* FERDINANDVM *Romanorum Regem munificentissimum, ac eorum plurimis nominibus insignes liberos plurimum polles: quæ mehercle omnia tanta sunt, ut literatos quosque ad libros tibi quotidie mittendos, tuoq; nomini commendandos non excitare solùm, uerùm etiam cogere possint: egregiæ in primis tamen animi tui dotes id me facere compulerunt. De quibus quoties cogito, illud mihi in mentem uenit, quod Aristoteles de circulo in libro de Mechanicis quæstionibus affert. ait enim circuli naturam admirabilem esse, quoniam ex contrarijs constat: ac propterea opera admirationis plena, machinis, quarum parens ipse est, homines efficere. Id autem uiris uirtute præditis, cùm ex contrarijs & ipsi constent, optimè quadrat. nam cùm uirtutes moribus confectæ, eiusdem Aristotelis testimonio mediocritates esse sciamus; quas circuli centro proportione respondere contendit: mediocritates autem ex contrarijs aut conflatæ*

sint, aut contrariorum saltem naturam sapiant: mirum profectò non erit, si uiri uirtutibus insigniti admiranda efficiunt. Quorum illud maximum mihi semper est uisum, eos dũ alijs inseruiunt, eisdẽ non tyrannico, sed regio more, hoc est, illis ita cupientibus felicissimè dominari. At cùm uirtutes omnes cõmuni omnium consensu (parcat mihi pudor ille tuus ingenuus, PRINCEPS *illustrissime: non enim auribus tuis seruio, sed uera loquor) caput tuum uenerandum, perinde ac ex lauro sertum certatim exornent: nulli mirũ uidebitur, si me, qui nihil magis, quàm uirtutes semper expetiui, eximiæ uirtutes tuæ me ad te rapuerũt, tibiq; penitus dediderunt, laboresq; hosce nostros tibi ut dicarem, impulerunt. Auxit etiam hanc meam uoluntatẽ amor in te meus (ut ego quidem sentio) minimè uulgaris, quo te semper & colui, & obseruaui. cuius uim dum mecum ipse reputo, Princeps sapientissime, illud sæpe sum admiratus, cur gemmas, margaritas, cæteraq; id genus prætiosa auro comparemus, uicissimq; eisdem aurum tribuamus; amorem autem amore tantùm compensemus. quod propterea fieri arbitramur: quoniam cùm amor uehemens quædam in eum, quem amamus, animi propensio sit: humano autem animo sub lunæ globo neque præstantius quicquam, neque quod eum æquet, repeatur: iure optimo fit, ut ipse sibimet & præmium, & precium existat. Vnde Deus optimus maximus non aurum, non gemmas, non imperia, sed animum nostrum, quo nihil in homine nobilius, erga se propensum esse exoptat. Cùm itaque uenerandus ille senex* GAVDENTIVS *pater tuus illustrissimus, ob eximias uirtutes, & præclaram filiorum prolem immortali gloria dignus, amore non uulgari me semper sit prosecutus:* ALIPRANDVS *præterea illustrissimus frater tuus recolendæ memoriæ (cuius præstantiam apertè declarant honores amplissimi, clarissimis ab eo rebus gestis parti; quos in præsentia cùm angusto epistolæ loco sim circunseptus, iure optimo de industria prætereo, ne non dicendo de eo, uidear dicere uoluisse) qua fuerit in me animi uolũtate, cùm Patauij auditorium meum mea summa cum laude frequenter illustrarit, apertissimè demonstrauit: & tu quoque, Princeps illustrissime, quanto me amore complectaris, testis sit (ut alia omittam, atque præteream) urbs tua Tridentum, cùm inuisendæ amplitudinis tuæ, atque genua amplexandi gratia eò me contuli; ubi tu me tam peramanter, & perhumaniter (quæ tua summa fuit benignitas) excepisti, ut diei illius recordatio mihi nunquam memoria exciderit: quis tam inhumanus, ac ferreus sit, qui cùm se à tot Heroibus amari sentiat; amorem pro amore non rependat? At bellè mecum hac in re agi sentio; cùm in rebus honestis uincere pulchrum semper sit habitum, quòd te à me*

uehementius

uehementius amari, uel (ita dicam) redamari haud quaquam dubitem. patiaris, Cardinalis optime, me tibi hac in parte esse longè superiorem: quando id ratio manifestè postulet. nam cùm amor pulchræ rei desyderium sit, & quo sanè quid pulchrius est, eo etiam ardentius amari par sit: tu uero corporis, & animi pulchritudine me plurimùm antecellas: maiorem etiam in te meam, quàm in me tuam, beneuolentiam suscitari dubio procul oportet. Quam etiam maiorem reddunt, Princeps amplissime, tot in me tua collata merita, atque officia: ut nihil habeam, ne uitam quidem ipsam, quod tuis maximis beneficiorum uinculis non sit obstrictum. E quibus illud unum commemorasse satis sit, quod in Hieronymi Mirani discipuli mei, & fratris eius ciuium Tridentinorum, irrogata mulcta pœnaq; florenorum (ut appellant) octingentorum, contulisti. hac ut eos absolueres, cùm antea multi ne summis quidem precibus exorare potuissent, unica literarum mearum, atque ea leui (qui meus est pudor) significatione tam mihi libenter condonasti, quàm qui maximè. Nec id tibi satis esse uisum est, nisi me literis tuis, quæ thesauri loco apud me conseruantur, amicè, ac familiariter admodum etiam reprehenderes, quòd in tam exili munere petendo hæsitare, cunctatiq; sim uisus; cùm longè maiora in meam gratiam te facturum pollicereris, atque reciperes. Fuit hæc tua in me liberalitas, Princeps illustrissime, quam accessione tanta exornasti, supra quàm credi possit mihi iucunda, simulq; grata: cuius memoriam beneuolentia colam sempiterna: cùm præsertim in amici mei summam utilitatem redundauerit. nam quæ in gratiam amicorum obtinemus, cum omnibus multo chariora, gratioraq; esse debent, quàm quæ sibi ipsis homines impetrant: tum mihi potissimùm grata sunt, cui sic amicitia colitur, ita res amicorum cordi sunt, ut in ijs curæ ac diligentiæ plus adhibeam, quàm in meis. Accipe igitur Cardinalis, maximis clarissimisq; uirtutibus ornate, à me summopere amate, optimè de me merite Madij tui, atque adeò Lombardi scriptiones has, tuo nomini ubique terrarum uenerando commendatas; atque ab eo animo habe, à quo quàm libentissimè longè plura, si plura præstare posset, esses habiturus. non mehercle, ut tuis in me amplissimis officijs gratiam ullam relatam putes: (quippe qui sciam te potius studere, ut in alios merita prioribus maiora semper, & cumulatiora conferas, quàm, ut ab eis ulla tibi gratia referatur, expectare) sed ut apud omnes testatum relinquam cum maximam in te meam beneuolentiam existere, tum etiam, cùm omnia dedissem, longè tamen plura restare, quæ tibi deberem. Cumulo autem tuorum erga me meritorum accedit (nisi mea me fallit opinio) scriptionis huius nostræ perennitas, atque immortalitas:

tas: quam planè si assequi ualuerimus, (id quod nos omni studio contendimus) eam acceptam iure tibi referemus. nam cùm fortuna uirtutum tuarum comes perpetua cunctis in rebus felicissimè tibi semper arriserit, immortalitati quoque diuini nominis tui optimè consulens, atque prospiciens, efficiet nostro testimonio, qui Philosophiæ, hoc est studio ueritatis in primis operam nauamus, maioris apud posteros fidei, ac certitudinis gratia, ut eximiæ uirtutes tuæ his nostris literarum monumentis ad omnem memoriam commendentur. Vale. XVIII. Cal. Sept. MDXLIX. Ex almo Ferrariensi Gymnasio: Regnante HERCVLE. II. Ferrariensium. IV. DVCE opt.

ARTIS POETICAE

STVDIOSIS.

NE quà in re quis ueſtrum inter legendum noſtras has uigilias,conſilii noſtri rationem expetat : quæ pauca admonendi mihi uiſi eſtis , ea uobis quàm breuiſsimè potero exponam. Nos , quanquam Paccii uiri nobilis , ſummeq; eruditi uerſionem nonnullis in locis tanquam non fidelem repudiamus , noſtrum tamen conſilium non fuit, librum hunc Ariſtotelis de Poetica in latinum ſermonem conuertere. Nam cùm multo plura ſint ea, quæ ipſe rectè , & fideliter tranſtulit,quàm illa,in quibus nos ab eo diſſentimus : cumq; ex iis, in quibus ipſe bene ſenſit,pleraq; nobis nonnihil opis ad hanc rem,quam perfecimus,attulerint: iniqui , ac ingrati animi eſſe nos hominibus uiſum iri exiſtimauimus, ſi uel ob pauca errata,multa ab eo rectè dicta , noua noſtra tralatione obſcurare ſtuduiſſemus: uel à quo beneficium accepimus,eius labores paruifeciſſemus.Eadem de cauſa duas epiſtolas eiuſdem Paccii, quas in fronte ſuæ tralationis ſcripſit,ab hoc noſtro opere non excluſimus: præſertim cùm nobis illæ non inutiles fore ijs uiſæ ſint, qui hunc Ariſtotelis de Poetica libellum tractaturi ſunt. Lectionum autem uarietates,correctiones,opportunas dubitationes, diuerſorumq; auctorum loca ad rem propoſitam conducentia,ac explanationum diuerſitates,et ſi quæ alia ſunt huiuſmodi,ab nudis uerborum Ariſtotelis interpretationibus, quas communes appellauimus explanationes , ſeiunximus,ac annotationum nomen eis impoſuimus : cum,ut dictorum auctoris explicationes à cæteris rebus diſtinctè ſcriptæ , facillorem ad cætera intelligenda aditum uobis præbere poſſent : tum etiam , quia diuerſa hominum ingenia ſunt , ſi alijs exteriorē uerborū cognitionē tantùm, alijs uerò interiora,altioraq; cognoſcere in animo eſſet , ut utriſque ſatisfaceremus : dum quod alterutri mallent addiſcere,id eis diſtinctum ac ſeparatum afferremus. Sicut uerò Paccij tralationem,ut alia noſtra noua obſcuraremus,tentare non auſi ſumus,ita contextum græcum Ariſtotelis , quem multis in locis mancum , deprauatumq; offendimus , immutare noluimus : ſed uerba eius omnia ante ſingulas latinas tralationes ita repoſuimus , ut in codice, qui ſimul cum Paccij uerſione impreſſus eſt,inuenimus ; noſtras uerò correctiones in noſtris annotationibus expoſuimus. In quibus quantopere laborauerimus , cum uetuſta manuſcripta exemplaria undecunque , ubi noſtra uel amicorum noſtrorum opera ualuimus, conquirentes , tum etiam coniecturam ſequentes, non eſt meum nunc explicare : cùm res ipſa hoc ſuo loco apertè declaratura ſit.Illud certè affirmare poſſumus , nos nulli labori aut diligentiæ pepercifſe : ut hac quoque in re,ſicut in cæteris,hi noſtri labores à uobis probarentur . Vt autem quemadmodum omnis uerborum Ariſtotelis ſeries à nobis correcta , atque emendata foret, facilius cognoſcere poſſetis , aſteriſcis ea notauimus,quæ correximus: atque his alios in annotationibus noſtris,ubi correctionum noſtrarum rationes afferimus,reſpondentes appoſuimus . loca uerò, ubi à Paccij tralationibus diſſentimus , crucis ſigno tum in contextu Ariſtotelis , tum in annotationibus noſtris notauimus. Quod autem reliquum eſt . in citandis græcis authoritatibus eam legem ſecuti ſumus : ut in quibus aliqua offendimus ; quæ cùm ad rem potiſsimùm demonſtrandam aliquid pertinerent, à latinis tralationibus diſcreparent : nos eas ita latinè uertimus, ut fidelius potuimus . quæ uerò rectè uerſæ , in ijs præſertim, quæ ad rem noſtram ſpectabant,nobis uiſæ ſunt, ſic illas allegauimus,ut ab alijs tranſlatas inuenimus . Valete.

GVLIELMVS PACCIVS ALEXANDRI F.

FRANCISCO CAMPANO S. P. D.

CVM mecum ipse saepe ac diligenter consyderarem, Francisce Campane, an Aristotelis Poeticen in latinum ab Alexandro patre conuersam, in lucem proferre: an verò ut hactenus feci, comprimere deberem: plurimum me ab eo dehortari uidebatur, quòd sciebam illum ab ea diuulganda uehementer abhorruisse, nisi prius institutum in hac re suum, ad quem optabat exitum, id quod minime potuit (mors enim eius consilium praeuertit) perduxisset. Atque utinam non ita ante tempus è uita discessisset. nam praeter hoc, multa etiam alia ex eo commoda facilè nobis accidere potuissent. Voluit igitur pater suam hanc lucubrationem, magis domestici exempli causa, ut monumenta, et quasi uestigia studiorum suorum intra proprios parietes contineri, quàm ex eius nondum perfectae & absolutae, ut ipsemet ad Leonicum scribens testatur, editione, famam & existimationem suam, quam omnibus alijs in rebus honestè augendam atque amplificandam summo studio & labore curauit, in periculum discrimenq́; uenire. Haec ferè mihi in mentem ueniebant, quibus ego ab ea edenda uehementer deterrebar. Contrà uerò non mediocriter incitabar, quòd ad eam rem authores ac monitores habebam complures doctißimos, prudentißimosq́; uiros, quos ego semper cum paterni nominis studiosißimos, tum mei amantißimos cognoueram. Qui illi ipsi uiri, cùm hanc interpretationem per multos dies in manibus habuissent, eamq́; non solùm, ut dicebant, legissent, sed diligenter etiam ponderassent, ac examinassent, statuebant, si emanaret, non modo de patris fama hoc non esse detracturum, uerùm etiam ad eius nominis memoriam multum additurum. Accedebat praeterea, quòd id à me flagitabant multi, docti admodum, mihiq́; amicißimi: inter quos erat nobilißimus philosophus, Vincentius Magius: qui (ut est studiosorum commodi, utilitatisq́; summè studiosus & cupidus) libelli illius explicandi prouinciã, onusq́; susceperat. quibus ego hominibus ob singulares eorum uirtutes, & nõ uulgaria in me studia, ut omnibus in rebus, ita etiam in hac ipsa mirificè gratificari cupiebam: cùm praesertim ita saepe, & ita uehementer id à me contenderent, ut aut mihi eorum flagitationibus satis esset faciendum, aut officium neceßitudinis repudiandum atq; abijciendum. Quapropter constitui tandem illam foras esse dandam, non tantum doctißimorum illorum, eorundemq́; prudentißimorum, qui id mihi suadebant, non amicißimorum, qui uehementißime petebant, rationem ducens: quorum tamen nec authoritatem aspernari, nec beneuolentiam & uoluntatem negligere debeo: quantum ueritus, si id non fecissem, nequis fortè me, si quid ex his patris studijs & laboribus ad communem fructum afferri potuisset, id ipsum supprimere, & in proprium tantùm usum conferre uelle suspicaretur. quod cũ ingenui animi homine & ijs studijs, quibus à pueritia mea deditus fui, minime est dignum: tum à natura & institutis meis semper fuit alienißimum. Quocirca ut commodius huius rei studiosis consuleretur, graecum etiam, quàm emendatißimè potuimus, huic adiungendum curauimus. Quòd si per seditiones ciuiles, rerumq́; nostrarum confusionem, exemplaris mihi illius potestas fuisset, in quo corrigendo pater uehementer laborauerat, adiumento usus doctißimorum hominum, multorumq́; peruetustorum codicum: illud aequè atque interpretationem, publici commodi causa libenter in medium protulissem. Hunc autem Aristotelis libellum tuo potißimùm nomine diuulgari, & in manus hominum peruenire uolui: siue quòd in eo poeticae artis praecepta diuinitus, ut omnia, ab Aristotele traduntur: qua in re tu non minus, quàm in omni alio uirtutum genere mirabiliter excellis, siue quòd, si optandus mihi erat, cui ego ob suum egregium ac prolixum erga nos animum, quacunque in re mihi occasio facultasq́; daretur, memorem me ac gratum ostendere deberem, nullus profectò, uel admodum pauci (sed non omnia omnibus conuenire arbitror) mihi occurrebant, quibus ego non te iure praeferendum esse iudicarem. Mitto igitur ad te has, cuiusmodi illae sint, patris mei uigilias: atque ita mitto, ut perpetuae meae erga te beneuolentiae atque obseruantiae, non obscuro testimonio tibi sint: atque etiam, quotiescunque eas in manus sumpseris, te, tametsi admonitore non eges, ad rerum nostrarum memoriam excitent. Vale. Patauio. V. calen. Martias. M. D. XXXVI.

ALEXANDER PACCIVS

NICOLAO LEONICO S. D.

Bseruationes tuas in Electram nostram ita probauimus, ut omnium sanè diligenter habita ratione, digna statim uisa sit, cui suprema à nobis manus imponeretur. Quantum uerò & amicitiæ nostræ, & iudicio tuo tribuendum censeam, uel ex eo cognoscere potes, quòd te de integro adiuerim, opemq́; et auxilium tuum mihi, reiq́; literariæ subinde implorauerim. Mitto enim ad te Aristotelis Poeticam, à me in latinum conuersam, anno prope iam tertio ab hinc, Romæ cùm essem, legendam sanè, atque recognoscendam. Quod autem consilium hac in re fuerit tunc meum, & nunc sit, paucis accipe. Scio equidem te non latere, quàm diu hoc Aristotelis opus, alioqui tam pulchrum, tamq́; necessarium cum poematibus componendis, tum compositis recte iudicandis, in tenebris iacuerit, quàm parum aditum, quamq́; nullis cultum commentationibus, annotationibus'ue. Id quod in causa fuisse crediderim, quòd ea iam monstra aluerit, quæ uel Herculem ipsum deterrere possent. Quo enim minus lectitantur, atque in manibus habentur libri, eo quidem incultiores, deprauatioresq́; fieri quis nescit? eoq́; rursus minus lectitari, ideoq́; cumulatius deprauari? Ita altera alterius reciprocè in his est causa. Cuius tamen mira uirtus satis omnibus nota esse potest, multis de causis: præcipuè uerò, quòd ex ipsius Aristotelis officina prodierit id autem manifestißimum est, non modo propter stilum, & ordinem notißimum cunctis, quibus ipse notus est: uerum etiam, quoniam in Rhetoricis ab eodem interdum allegatur, & à Plutarcho quoque non semel, alijsq́; claris tam Græcis, quàm nostris authoribus. Quod cùm ita sit, nequeo mirari satis, hãc doctrinæ partem tam negligenter habitam hactenus fuisse. Nam quod Auerrois super hac commentatio reperiatur, planè nihil est, cùm nihil ad rem afferat: propterea quòd parum intellectum esset ab ijs, qui in Arabam linguam hoc opus uerterunt. Nihil etiam est, quod à Georgio Valla conuersum in latinum habeatur: id quod satis per se apparet. Vtcunque uerò, multis (ut diximus) portentis scatet. Quæ quidem difficultas inter alias diu me detinuit, quo minus interpretationem hanc aggrederer. quanquam enim in literis præstantißimus Hermolaus (ut ipse quadam in epistola scribit) hoc idem se præstiturum promittit, non tamen propterea plus animi faciebat. etenim cùm nihil tale eius reperiatur, uel illud omisisse credi poterat, uel certe parum sibi in eo satisfecisse. Verum enimuero cùm nihilominus arderem hoc desiderio, eoq́; etiam acrius, quo plus difficultatis sese mihi offerebat: fore putaui, ut in tanta librorum, quæ tunc erat in urbe, copia, si diligenter exquirerem, aliqua possem exemplaria inuenire, quæ magnam fortasse mihi difficultatis huius partem adimerent. Nam cæteræ, tantum abest, ut ab instituto meo me dimouere possent, ut etiam uehementius ad id impellerent, atque adeò magis in dies accenderent: ne unus ex illis uideri iure possem, quos ipsemet Aristoteles, aquilæ exemplo natos degeneres è nido explodentis (si Philopono credimus) à libris suis arcere uoluit. Quapropter habitis iam tribus uetustis admodum exemplaribus, uno præsertim ex Vaticana bibliotheca, monstris illis omnibus bellum indicere, planeq́; manum cum eis conserere non sum ueritus. quibuscum diu, magnoq́; (fateor) cum labore pugnaui. quanta uerò cum laude ex prælio discesserim, aliorum sit iudicium: certe non succubui. sanè placuit pedem referre, nondum cunctis omnino expugnatis: aggressurus eadem de integro, si quando uel meliorum exemplarium copia mihi daretur, uel doctiorum hominum, quos eadem de re adire possem, occasio. Itaque superioribus mensibus cùm in hanc urbem Reip. nostræ uenissem Orator, unus tu mihi statim occurristi, quem non solum libere consulere possem propter incredibilem humanitatem, qua præditus es, & amorem erga me tuum, sed etiam deberem propter raram doctrinam, notißimamq́; mihi ingenij elegantiam. Sustinui tamen me, & quod mirum in modum confestim perficere optabam, distuli consultò in hunc diem. Id autem non tam à me factum fuit, quoniam eo tempore Tragœdias nostras recognoscendas haberes, quàm quoniam data mihi interim copia est Gasparis Contareni summi ingenij uiri, summæq́; literaturæ. Is enim, ut est etiam humanißimus, tum morum elegantia, tum bonitate æuo nostro propè unicus, statim mihi amicißimus factus, lucubrationes nostras non solum diligenter legit, sed plurimis in locis annotauit, & emendauit. Quid multa? magnam monstrorum partem, quæ ex primo prælio superfuerant, secundo hoc, eius auspicijs debellauimus, planeq́; profligauimus, profligaturi mox & reliqua, si tertio, quod instat, auxilijs tuis, quæ uehementer imploramus, eruditißime, atque amicißime Leonice, uti poterimus. Habes utranque consilij mei rationem, quam à principio me tibi scripturum sum professus. Cæterum operæpretium me omnino fecisse puto, cùm eam prouinciam susceperim, quæ alioquin maxime necessaria, ab omnibus profectò uel intacta, uel prætermissa fuerat. Quippe pro uiribus sum conatus, non modo græcum Aristotelis sensum summa

cum

cum fide Latinum reddere, sed etiam adhibitis antiquis codicibus, quantum licuit maxima cum diligentia, proprium atque legitimum inuenire. Quòd si aliqua ex parte eum laude pensum nostrum absoluerimus, rem profectò literariam non mediocriter iuuasse nos quis ambigat? si uerò parum felicibus auspicijs id conati fuerimus, debebunt nihilominus nobis literati: si quidem (ut idem ait Aristoteles) illis etiam debemus non nihil, qui sine laude scripserunt: quandoquidem inuentis addere facilius quidem est, quàm noua conari, eaq; in medium afferre. Iuuamus insuper rem literariam mirum quendam in modum per inuidos atque obtrectatores: quippe qui nulla alia mercede, præterquam carpendi delectatione, diligentiam laboremq; suum communi utilitati impenderent. quæ quidem proposita, usque adeo accurate, ac totis uiribus in aliena incumbunt, eaq; adamußim scrutantur, ut meliora sæpe reddant: & quod ipsi aliter præstare nequiuissent, obtrectationis amore assequantur. Ego si uel hoc pacto quicquam rei literariæ profuero, tantum abest ut castigationes alienas molestè sim laturus, ut etiam me illis magnopere debiturum ex animo fatear. Vale.

Venetijs. V. Id. Oct. M. D. XXVII.

ἀντιμάχου

εἰς ἔπαινον Ματθαίου τοῦ φιλοσόφου ἑρμηνεύσαντος τὴν τοῦ ἀριστοτέλους ποιητικήν.

δεῖξε μὲν ἀγχινοίην εἴ τις ποτὲ, δεῖξε δὲ θείην
 εἴ τις ἐπιστήμην ἐν πραπίδεσσ' ἰδίαις
αὐτὸς ἔφυς, ἀρετὴν ἀναπτύξας κρυπτά τε τέχνης,
 γράψεν ἀριστοτέλης ἣν περὶ μουσοπόλων.
ἥπερ ἐὴν ἀφανὴς ζοφερῇ τ' ἂν ὑπ' ἀπείραντι
 αἰῶνος, θῆκας νῦν γε σὺ φαιδροτέραν
σοῖσι πόνοισι φρενὸς, σοφίης διδαχῇ τε φερίστης,
 ἣ πέπνυσον ἦμαρ τεύξεσ' ἐν ἡμερίοις.
μοῦνος ἀριστοτέλους ψυχὴν λάχες, ἢ νόον ἀνδρὸς,
 τῷ γενέτειρα φύσις μηδὲν ἔκρυψεν ὅλως.
ἔξοχος ἦν πλέθης τοῦδ' εἵνεκα, μηδὲν ἀγητὸν,
 ἐκ κρονίδαο τόσσε ὅττ' ἔλαχες χάριτος.

τοῦ

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτόν.

πολλὰ σοφῶς γράψας, τιμαλφέα πολλὰ διδάξας
  πᾶσι σαφῆ θῆκας δέλτον ἀριστοτέλους.
ἣν περὶ μουσοπόλων γλαφυρῆς τεχνάσατο τέχνης
  θεῖος ἀνήρ. πλείους ἢ πάρος ἴσχε ζόφου.
ἐσκέδασας σὺ δὲ νῦν ταύτης σάφα πᾶσαν ὁμίχλην
  ἥλιος ὡς φαέθων οὐρανόθεν νεφέλας.
πάντα τ' ἐρευνήσας μάλα δύσκολα τῆλε διώξας
  ἀκραιφνεῖ καθαρὸν δοὺς φάος ἀτρεκίῃ.
τῷ κλέος οὐρανόμηκες ἐκτήσω σοῖσι πόνοισιν,
  οὔνομά τ' ἀΐδιον πᾶσιν ἐν ἡμερίοις.
τῆλε φθόνος μενέτω, μῶμός τ' οὖν βάσκανος, ὅττι
  οὐ θεμιτὸν δάκνειν ἔργμα φέριστον ὅλων

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτόν.

οὐδὲν ἀριστοτέλους συγγράμματα φέγγος ἰάλλει
  γλιχομένοις νοέειν ταῦτ' ἄτερ ἡγεμόνος·
ὧδε γὰρ ἐξεπίτηδες ἄγειν νόον ἐς βάθος ἄρδην
  κρύψεν ὑπὸ σφετέρης πάνσοφος ἀγχινοίης.
ἀλλὰ σὺ νῦν τὸ νέφος πᾶν, ὡς φάος ἠελίοιο
  ῥεῖα περισκεδάσας μαίῃ διδασκαλίῃ
τέχνην μουσοπόλων τόπερ ἔσκεπε. τοῦ χάριν ἴλα
  σοὶ χάριν ὑμναγορῶν οἶδεν ἀπειρεσίην.
οὐ μὲν ἀπ' εὐτελέος σύ γ' ἀρύσσαο πίδακος ὕδωρ,
  ἀλλὰ γλάγους γλυκεροῦ νᾶμα χαριζομένης.
πάντη βυθὸν σοφίης ἰχνεύσας, τηλόθ' ἀπώσας
  πᾶσαν δυσκολίην, ὦκα ἄνυθε πόνον.
τοῦτο προμηθείης σάφα δ' ἔπλετο δῶρον ἀγαυῆς,
  καὶ θείης διδαχῆς ἐκ διὸς ἐρχομένης.

Francisci Dauanzatij de Madio
philosopho ad lectorem.

Naturæ obscuros omnes penetrare secessus
  Secessus longè prospiciens Madius,
Nunc Parnassi sacri euectus ad ardua collis,
  Cuilibet ascensus monstrat iter facile.
Admiraris? in hoc artes sapientia uincit,
  Quòd per quos campos uult peragrare potest.

INDEX

INDEX RERVM, AC VERBORVM IN ARISTOTELIS LIBELLO

de Poetica memorabilium: qui in aliquibus codicibus legebatur. Numerus particulam indicat.

A

B

C

D

Heroicum

FINIS.

INDEX RERVM, AC DICTIONVM IN COMMENTARIIS
memorabilium. Primus numerus faciem: secundus lineam indicat.

A.

B.

C.

D.

E.

Poetarum

Ridiculorum

FINIS.

BARTHOLOMAEI LOMBARDI VERONENSIS IN ARISTOTELIS LIBRVM DE POETICA AD ACADEMICOS INFLAMMATOS PRAEFATIO.

DE POETICA, eiusque partibus cùm mihi dicendum esse, & ea de re librum Aristotelis ex uestra, Inflammati, uoluntate interpretandum intelligam: primùm laudo uos, quòd academiam ita ornare pergatis, ut Poeticæ uelitis uobis ornamentum assumere. in quo gratias uobis agendas esse censerem, qui mihi hoc munus tribuistis; si & uobis & muneri satisfacere me planè posse confiderem: sed cùm id sperare non audeam, uestræ benignitatis erit animos addere. conabor certe. Deinde rem ipsam aggredior. qua in re de Poesi prius, quæ est ipsius Poeticæ & opus & finis, eiusq; dignitate uerba faciam,& in ea scientias omnes consistere atque artes pro uiribus docebo: ut uel inde,quasi ex fonte quodam emanarint, uel in eam confluxerint. In ea certè disciplinæ sunt omnes. neque id uulgari quodam modo, sicut in Medicina, Rhetoricaue, aut quauis talium, ut ante sæpe audiuistis; sed singulari quadam ratione, ac multo quidem præstantius,atque in illis; ut post apertius explicabo. Tunc autem de Poetica ipsa arte, quæ ad Poesim comparata est, ut sunt artes omnes ad sua opera, suosq; fines comparatæ, ita loquar; ut ostendam esse illam singularem atque mirabilem: ut scilicet intelligatis quid afferam uobis, dum Poeticam affero: etsi hac in re non ignoro multò mihi plura, maioraq; quàm quæ aut leuia sint, aut nota, esse dicenda. sed in re tanta, sicut non adeo ex dignitate omnia dici possunt; ita cùm aliquam partem dixero, multum dixero; ac si non thesauros omnes, auri tamen uobis plurimùm attulero. Statim itaq; linguam,eamque facultatem, quam Grammaticam appellamus, ita Poesi coniunctam uidemus, ut initio grammaticæ regulæ in ea comprehensæ sint, & ex ea propemodum exortæ; cùm poetæ ipsi; ut Aristoteles innuit in tertio de Rhetorica, & uberius primo de Orbis descriptione Strabo, primi omnium prudenter dicere incœperint: & inde grammaticorum obseruationibus hæ ipsæ sint postea confectæ regulæ; sine qui-

bus poetæ non ſcripſerunt. Hic mihi ſeſe offert campus uarietatum linguarum, elementorum, ſyllabarum, earumque aptiſsimè ordinatarum comprehenſionum, quæ in Grammatica docentur, Poeſique continentur: quæ ego in alium locum, aliudq; tempus differenda iudicaui: de quibus tamen hoc in libro dicentur poſteà, quæ dicenda uidebuntur. Ac ipſe quidem Ariſtoteles, cuius auctoritate maximè nitimur, mihi planè uidiſſe uiſus eſt, quis eſſet Grammaticæ uſus in poeſi; cùm in poetica hac ipſa de lexi & elocutione ſcripſerit, & in Poetica Grammaticæ præcepta tradiderit.

Oratoriam autem facultatem ita eſt complexa Poeſis, ut cùm in omni ſermone uel ineruditi rhetoricè quodammodo loquantur, de utili, de iuſto, de honeſto: proponant, reſpondeant: coarguant: ſuadeant, diſſuadeant: accuſent, defendant: laudẽt, uituperẽt: omnibus utãtur figuris & dictionis, & ſententiarũ: hoc magis in Poeſi, quòd & ipſa doctior eſt, & apud eruditiores locum habet. Plenus eſt Virgilius, & ante ipſum Homerus: & ſunt rhetoricorum uolumina exemplis poetarum in omni genere orationum referta. Et ſanè habet tantum decus orator, numeros, quibus ille tam placet, tamque gloriatur, ſumptos à Poeſi. Atque hæc pedeſtris oratio, ut Ariſtoteles innuit in tertio de Rhetorica, & uberius in primo de Orbis deſcriptione Strabo, à Poeſi ortum habet, quòd initio omnis cõpoſitior oratio poetica erat: à qua paulatim in hunc, quo nunc uulgò loquimur, ſermonem peruentum eſt; ut pedeſtris oratio ex alto delapſa humi repere, noſtra uerò Poetica curru uehi ſublimis, ac triumphare uideatur. Neque uerò illa, qua ſubtilius argumentamur, abeſt à Poeſi. uera, ueriſimilia, falſa, abſurda, ambigua, ſyllogiſmi, paralogiſmi; alia eius generis, quæ ſunt eius, quam Logicam appellamus, quaſi tela quædam: hæc in Poeſi omnia, ſiue in ſermone perſonarum, ſiue ſua cõpoſitione poetæ, dum illæ colloquuntur, & ipſe pangit: cùm tum uera, tum ueriſimilia, nonnunquam etiam falſa ſuis eligat locis, abſurda reiiciat, ambigua ſcribendo remoueat: ſyllogiſmo ſæpe, ut in agnitionibus utatur; nec minus paralogiſmo; dum falſa, ut oportet, ueris annectit: de quibus etiam omnibus multa ſunt ab Ariſtotele in hac ipſa Poetica, quaſi ſuo loco tractata; ut inde facillimè appareat quis Poeticæ Logicæque ſit nexus atque coniunctio. Naturalis autem Philoſophiæ principia in Poeſi paſsim, in primis Homeri, iam quiuis ante dixit; & apud alios optimos quoſque poetas uidere eſt multa de rerum primordiis, de globis cœleſtibus, de elementis, de mixtis imperfectis, de plantis, de animalibus, eorumque natura: quan-

quam

quam non ſerie ac methodo,ſicuti à philoſophis tradita ſunt; ſed ſparſim, ut ueris Philoſophiæ ſententiis ſua fabulæ materia dignior efficeretur: dum ſcilicet utile dulci commiſcetur. Nec defuerunt,quibus ipſo ſuo inſtituto,atque incœpto Philoſophia inuolucris,figmentisque poetarum, ſub Poeticæ figuris, ac uerſu, methodicè & ordinatè ſcripta fuit: ut in Empedocle uetere Græco, & Lucretio noſtro uidemus. & fuere alii: & habet Plato Poeſeos plurimum. Ac ſicuti hi philoſophi, ſi poetæ etiam ſint, multo ſint etiam præſtantiores: ita poetæ ſine Philoſophia futiles, ac nulli. Adde ſublimiora quàm ſit natura rerum corruptibiliū. Non'ne iidem erant poetæ atque theologi priſcis? Legite poetas præſtantiſsimos quoſque de Diis multa, eorumque prouidentia, natura, poteſtate, forma. in figmento fabularum uera Theologia. Hic ego Inflammati,animaduerto ueſtrum alicui uideri poſſe me, dum Poeticam effero laudibus, apud uos id agere, ut mea uos oratione deterream à re tam præclara, contrà atque oporteret: ſiquidem tam multa, tamque magna quàm à nobis dicta ſunt ad Poeſim requiruntur. Sed aliter cum pueris atque indoctis, aliter cum doctis uiriſq; prudentibus agimus: cùm quid ſuademus,& agendum proponimus: quòd non idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus. illos enim quibuſdam quaſi dolis,atque fallaciis, hos re aperta, nudis ueriſque rationibus impellimus ad id, quòd uolumus. Itaque nunc, cùm hæc tanta à poeta poſtulari dico, non diſsimulo, & uerè dico uerſari nos in re magna; ut etiam gloriemur, & plurimarum, & maximarum rerum cognitione. Sed illud etiam aio,nolle me poetam eſſe in Grammatica, aut Apollonio, aut alicui Priſciano parem: neque poſtulare ut ſit poeta alter in Philoſophia Plato, aut Ariſtoteles, neque quiuis principum doctrinarum ipſe unus ſingillatim omnium: ſed ſicut quo quiſq; plus earum habuerit, ille ſcilicet perfectior: ita quiddam in quauis earum eſſe intelligo, quo poſsit eſſe non ignobilis poeta, ſi minus abſolutè perfecteque, at quantum ſit ſatis, norit omnia, quæ in quauis earum argutè diſputantur. Quanquam etiam, dum ueſtrum unumquemque contemplor, non uideo ex uobis, qui deterreri debeat,aut deſperare: de uobis ſentiens, qui adoleſcentes eſtis, ita eſſe omnes & ingenioſos, ut quæ ſic diſcenda ſuperſunt, facilè; ita ſtudioſos, ut breui; ita rebus opportunis abundantes, ut commodè aſſequi ſumma quæque, & magna omnia præſtare poſsitis: qui autem uiri eſtis, iam eſſe aſſecutos; ut cùm uelitis, poſsitis etiā.

Addo etiam illud, ſi aliis alii ſeculis, Homerus, & tanto poſt

Virgilius, ac deinde Petrarcha noster, atque alii, quos prætermitto, ad eum in Poesi gradum peruenere, quid est cur non confidamus alios pariter eodèm peruenire posse: cùm idem mundus hodie sit atque tum, cùm illi florebant: neque sit postea mutatus, aut ordo tempestatum, aut solis circuitus: neque aliud aliquod sydus errantium, aut non errantium mutationem senserit? Quin etiam cùm & hoc amplius habeamus, quòd post illos nati sumus, atque ab iis adeò prouectas artes accepimus, & tam præclarum Aristotelis libellum, quasi ducem quendam nacti simus ad Poesim, non uideo cur non speremus existere aliquando posse illis etiam, uel ex academia nostra meliores. Quare nunc confirmati quæ sequuntur cognoscite. Iis, quæ paulò ante commemorabam, accedit Musica, eiusque harmonia, & rhythmus siue numerus, quæ duo præcipuè sunt non ignota poetis: si quidem Melici, Dithyrambici, Nomici poetæ sunt; & Tragici, Comicique harmonia, & rhythmo, tum eo qui in uocis prolatione, tum eo qui in motu corporis apparet, quæcunque imitantur: Epici uerò eo, qui in uocis prolatione ac metro fit: atque eo sæpe non ignauiter, cùm etiam citatas actiones numeris quàm simillimis exprimant: ut in Virgilio,

finibus omnes
Haud mora prosiluere suis:

ubi uerò pacatas, & graues sedatis, & firmis,

Principio cœlum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, &c.

Quare si rectè harmonia & numero imitatio facienda est, Musicam norit poeta necesse est: ut cùm quid uoce referendum uideatur, aptum harmoniæ genus adhibere possit. hic enharmonicum, quod est artificiosum magis atque arduum per diesim: illic diatonicum, quod est naturæ nostræ accommodatius & facilius: alibi chromaticum, quod medium inter hæc, & ob id à chromate & colore nuncupatum est: ex constitutionibus hypatoidem, uel mesoidem, uel netoiden, hoc est supremam, mediam, infimam norit: ex tonis phrygium, dorium, lydium: ex modis nomicum, dithyrambicum, tragicum: inter species eam, quæ ad miserationem, ad iram, ad tranquillitatem moueat. Eadem ratio in rhythmo atque numero: quibus duobus, harmonia inquam & numero, poetæ utuntur pariter, atque musici. quare fortasse Plato Musicam poetarum parentem appellauit. Porrò autem cantores, musici, & poetæ communi nomine nuncupantur,

θεῖος ἀοιδός ; & utrorumque opera cantus, & carmina : & canere utrique dicuntur. Μῆνιν ἄειδε θεὰ, Arma uirumq; cano. Addo etiam illud, quòd Musæ ipsæ uidentur magis præsides poetarum. Iam uerò Astrologia tota in Poesi locum quendam habet. scatet Homerus exemplis, Virgilius, & alii quàmplurimi. qui loci notiores, quàm ut nunc à me uobis recitentur: satis enim hic est indicasse. Nec minus atque illa, quæ ante dixi, Geographia, & moris gentium antiquitates: cùm & Geographiæ, & multiplicis experientiæ ducem Homerum legamus apud Strabonem. Auguria, somnia, uaticinia fuere quondam, & nunc apud aliquos maxima sunt in existimatione: neque his caret Poesis. Physionomica etiam in Poesi. tali enim pectore Agamemnon, tali capite Thersites talem animum, talemque naturam indicant. Adde uitæ mores, institutiones in Politica, Oeconomica, publicarum, priuatarumque rerum spectra quædam in Poesi: domi foris, bello & armis, pace & legibus, ducum, consiliariorum, uirorum, uxorum, parentum, filiorum, dominorum, seruorum, personarum omnium officia, ac munera, moralis apud poetas Philosophia. quod ipsum planè sic Horatius.

Troiani belli scriptorem maxime Lolli
Dum tu declamas, Romæ Præneste relegi
Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non;
Plenius ac melius Chrysippo & Crantore dicit.

Tum uero artes apud poetas adumbratæ: quæ sunt postea auctæ illæ, atque perfectæ, & ab earum primordiis aliæ, tempore introductæ. exemplorum magna copia. ac ut aures uestras blandius demulceam, recito de nente Catulli uersus muliere.

Læua colum molli lana retinebat amictum;
Dextera tum leuiter deducens fila supinis
Formabat digitis, tum prono in pollice torquens
Libratum tereti uersabat turbine fusum:
Atque ita decerpens æquabat semper opus dens,
Laneaque aridulis hærebant morsa labellis,
Quæ prius in leui fuerant extantia filo.
Ante pedes autem candentis mollia lanæ
Vellera uirgati custodibant calathisci.

Sic enim expressit, ut rem uidere uideamini: ac si ars ignota esset, hinc doceri posset. huic permulta similia legenti obuia. Aedificiorũ ratio apud poetas nonnulla, urbes, oppida, portus, nauigia, regum, priuatorum, urbana, rustica ædificia. In Pictura ex de-

ſcriptione poetarum pictores quas lineas ducerent, quibus ornarent coloribus, quomodo mores affectusq; fingerent, accipere potuerunt. Quid de Medicina dicam? cuius etiam, & eius quæ uictu, & eius quæ medicamentis, & eius quæ manu utitur, quædam in poematibus quaſi ſemina: quæ qui Medicinam teneat, & poetas non ignauiter legat, facilè agnoſcat. Vulnus mortiferum ad hepar, aut in iugulo Medicinæ chirurgicam ſpectat. Moly, dictamnus, herbariam. Boum aſſatæ carnes militibus ac laborioſis idoneæ, diæteticen. Ac ſcripſere poetico lepore res medicas multi: & ſcripſit modo ciuis, & municeps meus Hieronymus Fracaſtorius. His ergo inflammati, quæ ante dixi, ſatis arbitror oſtendiſſe noſtrorũ opera poetarum ſcientiis omnibus, atque artibus referta. neque id, quod initio admonebam, cum aliis etiam artibus pariter cõmune. Quanquam enim medico Galenus, oratori Cicero, architecto Victruuius, ac ferè unuſquiſque, dum ſe ſuamq; commendat artem, alias omnes uni ſuæ attribuere conatur: inter hos tamen ac poetas permultum intereſt. Medico enim uſui Logica, naturaliſq; Philoſophiæ quædam pars: cæteræ uero non ita. idque ſenſit Galenus ipſe Medicinæ ſuæ celebrator; atque adeò de cœlo, de anima quæſtiones repudiat, quas poeta complectitur. Rhetor etiam Logicam, quòd ea ſit ferè contemplationi artique communis, & rebus agendis apta, & Politicam, in qua maxime uerſatur, attingit: naturalem autem Philoſophiam, aliaſque tam multas, de quibus ante dixi doctrinas, non ferè. eodemque modo architectus atque alii, non ignobiles illi quidem, ſed non poetæ conferendi artifices. poeta unus in unius actionis imitatione omnes illas amplectitur, omnibus fruitur, ex omnibus quaſi quædam apis cacumina peruolans, ſuauiſsima quæque decerpit, ſuaſque in cellas & fauos diſtinguit. Id autem quaſi quodam ſpeculo, ut agnoſcatis, accipite. Propoſita morum cum uoluptate correctione, actionis imitatio peragitur huiuſmodi. ut in Virgilii Aeneide. Vir quidam pietate & fortitudine præclarus, parẽtibus heroe, Dea, diruta patria, matre Dea monſtrante uiam, data fata ſecutus, in Italiam alienam terram aduerſis actus terra marique caſibus, ibiq; bello uexatus, urbem tandem condidit. hæc ſumma fabulæ: quæ poſtea epiſodiis introductis uenit amplificanda. Hic primum grammaticè loqui neceſſe eſt: ex Logica diſtinguere & iudicare: ex ſua Poetica ſcribenda diſponere: ex Muſica ſuauitatem inducere. Rhetorica in uſum uenit perſonarum maxime colloquentium cauſa: naturalis diuinaque Philoſophia in communicatione Deorum atque hominum, eorumque actionum

proprietate

proprietate: Astrologia, Geographia, fabulæ, mores gentium, dum itinera & nauigationes ponit: Ethica, dum uirum bonum regem, ducem facit: quoduis genus instituit, affectibus, uirtutibus, ac uitiis cuiusque ante oculos positis: artes omnes, medicando, ædificando, nauibus, armis faciendis, cibis parandis, agro colendo, uirorum studiis mulierumque agendis. Iam uidetis hominem poetam, non, ut loquimur, ingeniosum, prudentem, sed egregiè uirum singularem, hominem planè perfectum: id quod arbitror uidisse sapientes illos, qui ex lauro coronã censuere poetis dandam: sic enim perfectum innuebant hominem, cui nihil deesset: quam nulli alii literarũ causa dandam censuere: quanquam illi quidem poeta magis laurum hoc facto, quàm poetã lauro decorabant.

Hactenus quod ad Poesim opusq; Poeticæ pertinet. de ipsa deinceps Poetica. ac prius quoniam & Poeticam dicimus, & Poesim, & Poema, aperiendum uidetur latius quid iis nominibus significetur. Poema opus est, quod extat, ut ædes. Poesis huius motus atque effectio, ut ædificatio. Ars, poetica, modusque efficiendi, ut ædificatrix ars. ac Poesis duplex; ut & effectio sit, & uia atque motus, dum pangitur initio: & id extremum, cùm opus iam perfectũ est & apparet: ut inde sæpe pro opere ipso, atque uerbi gratia Iliade, quod est poema, Poesim dicamus; cùm sit in poemate Poesis, ut sunt in re mota motus. Poetica autem, & ut ita dicam effectrix, qua de nunc agimus, ut à definitione proficiscatur institutio, quanquam effectionum magistra ipsa uoce innuitur, inter effectiones tamen omnes excellenter ac proprie recta quædam est pangendi ratio atque methodus. hoc communius: postea distinctius, qua scilicet arte qui careat non sit ille futurus poeta bonus: uel si teneat quas ante dixi disciplinas omnes: cum iis recte ad poema conficiendum uti non possit sine methodo atq; arte. cùm enim rectè uel arte, uel ingenio, uel imitatione componamus, ars magistra est atq; certa, ingenium sæpe labitur, imitatio artis, ars quasi ipsa est: ut per Poeticam unam rectè certò ex illa tanta doctrinarum omnium materia opus ac poema confici possit: quod ex effictis omnibus effícti poematisque nomen præcipuo iure tenuit. Laudabilia quidem artium permultarum facta: poema opus diuinum, ad bene beateque uiuendum comparatum, ac uel eius qui efficiendo, uel eius qui effícto dat operam, mentis perfectio. Cùm igitur ex hoc ipso libello, qui de Poetica inscriptus est, perfecta cognitio, & de Poesi, & de hac ipsa arte Poetica habeatur, hinc planè admirabilis utilitas. cùm enim cognitionibus uel ad usum, uel ad uoluptatem

iuuemur,

iuuemur, eſt Poeticæ uſus ille, quem antea dixi, humanæ beatitatis mentiſque perfectionis, qua nihil præſtantius: & eſt incredibilis uoluptas, quam uos opinor in poematibus uel conficiendis ueſtris, uel agnoſcendis alienis ſæpe ſenſiſtis. Quòd autem Plato uir admirabilis nonnunquam Homerum carpſit, quaſi damnoſa ſit illa lectio, id ne uos offendat: aut ne propterea Poeticam damnate. nam habet ſuam Homerus defenſionem: quòd uel non illa pueris, etſi à grammaticis explicantur, ſcripta ſunt ab Homero, à quibus Plato reiicit: uel quæ ponit, non proponit omnia quaſi recta, ſed uirtutes ut amplexemur, uitia ut auerſemur. Itaque uel ne Homeri quidem uitiũ ullum, uel Poeticæ certè nullum. Redeo ad perfectam, neque ulla ex parte uitioſam Poeticam noſtram: quam ego nunc, ne quod à me præſtari poſsit, quicquam omnino deſyderetis, in artium ſcientiarumque diuiſione inter logicas rationaleſq; Aueroe uiro philoſopho auctore colloco. cùm enim logicas quinq; dixerit, Demonſtratiuam, Dialecticam, Sophiſticam, Rhetoricam, Poeticam indicaſſe puto: quod non opinor Grammaticam in eo numero collocandam: aut ſi Grammaticam in quinque uolumus, Sophiſticam in Dialectica numeremus: quòd eiuſdem eſt Dialectices, & quod probabile eſt, & quod non eſt, uidere poſſe. De illis utcunque. Nunc Poeticam, quam ille nominatim indicat, de qua non dubitatur, logicam pono. & hoc cum reliquis illis aliis Demonſtratiua ſcilicet, Dialectica, Sophiſtica, Rhetorica habere commune dico, quòd neque materiæ loco res habeant: uerba tantum & orationem. neque in certo uno genere uerſentur: ſed in omnia inſinuant ſeſe. hæc communia. illa propria atque diſtincta; quòd Demonſtratiua, & eius duæ comites Dialectica & Sophiſtica logicæ ipſæ appellantur: quòd harum maior quidam uſus & communior in diſſertationibus, & quibuſdam quaſi punctis conciſa breuiter admodum atque ſtrictim quod propoſuerunt, efficiunt, & ut ita loquar, ſyllogiſticæ prorſus exiſtunt: atq; adeò quà logicæ ſunt, & in rationibus illis uerſantur, ex ſe nullum relinquunt opus, nec magis hanc, quàm illam ſibi limitant materiam. Rhetorica, Poeticaque contra: quòd non adeò uerè ac propriè Logicæ appellantur, neque ſyllogiſmo ferè, ſed exemplo atque enthymemate, rationibus quaſi popularibus utuntur: atque harum quà huiuſmodi ſunt, extant opera, orationes atque poemata, plurimumque in politicis occupãtur argumentis. Nunc tres illas relinquo, quòd & multò atque Poetica ſunt notiores, in uſu quotidiano magiſtrorum diſputantiumque uerſatæ, & noſtro in præſen-

tia

tia sermoni iam nullum afferunt intelligentiæ lumen. Sed inter Poeticam atque Rhetoricam hoc interest, quòd Rhetorica plus habet Dialecticæ, ex qua partim, partim etiam ex Politica profecta est, ut apud Aristotelem in primo de Rhetorica constare uideo: ut & Rhetorica & Dialectica non magis affirment, quàm negent: cùm in re uaria mutabilique uersentur: ob eamque causam facultates uocentur in primis, quòd utrunq; possint. ac Rhetorica quidem uni magis addicta generi, ciuilibus scilicet rebus: tametsi non est usque adeò propria cuiusquam: quæ cùm & exemplum usurpet & enthymema syllogistica Rhetorica magis. habetque, ut dixi, Rhetorica opera oratione soluta; cuius scopus atque propositum est id docere, quo, quid persuadeat, in quacunque re prompte inueniamus. Quapropter ab Aristotele definitur esse Rhetorica, facultas uidendi in quauis re quod sit ad persuadendum accommodatum. Poetica uerò discrepat ab hac, quòd non habet ortum à Dialectica: ac quòd illius instrumentis utatur, id facit, ut distincta est atque superior. res ciuiles præcipue quidem amplectitur, non eas tamen solas: usurpat enim Musicæ plurimum: &, quod ante dicebamus, in omnibus uersatur disciplinis paulò minus ac suæ ipsarum artes: neque usurpat enthymema ferè, sed exemplum: idque ut effictum à poeta positum in rei similitudinem uenire possit, unde debeat auditor argumentum sumere. huiusque sunt opera uersu scripta delectationis augendæ causa: ac nonnulla horum cum harmonia, itisque ratione quadam inter se dimensis corporis motibus: ut est in Tragœdiis, earumq; maximè actionibus; in quibus ipsis, ut amplior etiam sit ornatus, magisque delectent, magnifici instituuntur apparatus. Quare cùm multo distinctius atque subtilius de Poetica locuti simus, alio quasi initio, paulò in re ipsa prouecti magis; dicimus scopum esse, &, ut ita dicam, consilium Poeticæ ipsius, id uidere, quod appositum sit ad faciendam uniuscuiusque actionis, affectionis, moris, suaui sermone imitationem, ad uitam corrigendam, & ad benè beateque uiuendum: ut sit hæc aliquanto concisior, atque illa superior Poeticæ definitio. Poetica est facultas uidendi quodcunque accommodatum est ad imitationem cuiusq; actionis, affectionis, moris, suaui sermone, ad uitam corrigendam, & ad benè beateq; uiuendum comparata. Neque uerò quòd logica sit Poetica facultas, eo minus nobilis; cùm, ut ante dixi, tam præclarum opus ipsum poema, non ut Dialectica, quasi quædam sterilis sine suo fructu, sed & opus facit: & in faciendo cùm Philosophiam, aut historiam attingit, non migrat in alienum:

haud iniucundum.

in alienum: sed ut ipsa est atque Poetica modo suo, suisque legibus; nec in illis ipsa conuersa, sed illas in se conuertens, utitur ut propriis, ad suum usum, suumque finem. Quare, cùm sit eo una quæque honoratior, quo id est, in quo uersatur illa, præstantius: cumque in omnibus disciplinis ita Poetica uersetur, ut dominari uideatur mortalibus, immortalibus, humanis, diuinisq; operibus: arbitror uidere uos iam nullam artem huic conferendam, nullum literarum studium Poeticam adæquare posse. Atque ut seriem locumque Poeticæ capessendæ uideatis, & huius de Poetica Aristotelis egregii uoluminis: cognitis logicis rationibus, & Dialectica in primis, & Rhetorica, Poeticæ locus. Qui ex ea uelit etiam pangere, disciplinis cognitis quantum potest, ac præsertim Ethica, & ex Musica metricis certè numeris: cùm rhythmus, qui in uerbis est, unà cum harmonia non sit hodie frequens, ac multo magis aboleta effictio corporis, eiusque rhythmus. Adesse etiam oportebit, ut ante dicebam, ex aliis nonnihil disciplinis; ut qui earum plus habuerit, sit ille poeta futurus perfectior. Qua in re & omnium iudicio, & Platonis sententia, uir admirabilis Homerus, & omni laude atque honore dignissimus; qui in poematibus, ut poetam decebat, scientias, artesque omnes admiscuerit suis. Sed de his satis. Nunc librum hunc ipsum, ut res adhibita distinctione fiat illustrior, primò in prooemium, & ut ita dicam, narrationem diuidendum puto. Deinde prooemium in duas item partes: quarum in una quæ deinceps dicenda, proponi uidētur, in altera ordo in dicendis. In ea autem, quam dixi quasi narrationem, illa quæ sunt initio proposita, sic explicantur: ut initio de Poetica ipsa latius atque communius, deinde exquisitius & appositè magis; qui est Aristoteli usitatus progressus, & rationi nostræ ad discendum accommodatus; quo in loco usui futurum iis, quæ postea de partibus dicentur, nonnihil attingit. Tum de parte Tragica, eiusque membris. De fabula, quod caput est: quonam modo rectè constituatur: de partibus item qualibus, & quantis. De Epopœia. De increpationibus, defensionibusque poetarum. Extremo loco duæ illæ præcipuæ partes Poeticæ, Tragica atque Epopœia, in comparationem ueniunt, deque earum dignitate decernitur. Atque hæc omnia tum diuisione, tum cōpositione, tum definitione, nonnunquam etiam syllogismo absoluuntur. Sed quod magnum est in hac ipsa Poetica: ut eam ex hac spem concipiatis, quæ maxima concipi potest: est Aristotelis Poetica; eius, de quo tantum abest ut honestè, ac cum laude satis dici possit, ut ne admirari quidem illius

illius diuinitatem possimus satis: qui ut ante se uicit omnes, ita eum nemo hactenus adæquauit; atque, ut opinor, nemo posthac. Atque esse Aristotelis testatur antiquorũ fides, arguit ipse stylus, ac scribendi ratio, quòd ita locutus esset nemo præter illum: perfecta methodo, cui nihil desit, quod adesse debeat; propositis initio ueluti capitibus quibusdam artisque principiis, ex quibus ante positis, quæ consequuntur plenè persequitur: neque ullam omnino particulam relinquit intactam, ut inde perfecti Poeticæ magistri esse possimus: à qua laude qui de Poetica postea scripserunt, ita abfuerunt, ut & superuacanea dixerint, & necessaria tacuerint; ineptè utrunque. Quare illud etiam auguror (quod à Cicerone scriptum est de Rhetorica Aristotelis, illius introductæ splendore neglectas fuisse, atque adeo deletas omnes, quæ ante illam illustres extiterunt) fore ut ad uitam reuocata Aristotelis Poetica, & in clarissima luce posita (quæ gratia uobis debetur ò Inflammati) de medio tollantur aliorum omnes Poeticæ. idem scilicet meritum, idemque euentus; Aristotele utriusque auctore. Vniuersæ autem ipsius Poeticæ, quæ tanta tamque præclara est, quæ origo, quis auctor, hic si fortè quæritis, illud dico esse repertum antiquissimum, ut retulerint in Deos quidam. Digna Poetica diuinitate; sed illa fabulosa fortasse magis. Nos autem ducem sequentes nostrum, ita sentimus: duas protulisse Poeticam naturales causas, alteram imitationis studium, alteram harmoniam & numerum: ut qui scilicet ad hæc magis apti fuerant, rudi quodam incomptoque principio Poeticam inchoarint: quæ postea ab iis profecta primordiis, imitantibus aliis alia, pro sua cuiusq; natura, illis auctoribus & aucta, & multiplex facta est. Quare neque natalis, ut ita dicam, Poeticæ dies, neque certus parens afferri potest: illud certè affirmari potest, cùm esset naturæ nostræ aptissima, neque initio genus humanum Poetica diu carere potuisse, neque unquam postea sine illa esse posse: utpote quæ & ad perfectam beatamque uitam, & ad uitam ipsam non idonea modo sit, sed planè etiam necessaria.

Huiusmodi Poetica est, qualem diximus, Inflammati; nobilissima, & antiquissima; iucundissima, & nobis accommodatissima; sapientissima in poematibus, egregia in rebus omnibus, magistra uitæ, & dux ad humanam, diuinamque felicitatem. Itaque nunc, proposita nobis Aristotelis Poetica, contendamus omnes quantum possumus, ut cognoscamus Aristotelis sententiam de Poetica, eiusque partibus.

VINCENTII MADII BRIXIANI

IN ARISTOTELIS LIBRVM DE POETICA

ΠΡΟΛΕΓΌΜΕΝΑ.

E à probatis Aristotelis interpretibus discedamus, ea nobis consyderanda sunt, quæ ad totius rei intelligentiam plurimùm auditorem adiuuare solent: nimirum scriptionis Propositum, Vtilitas, Inscriptio, Quo ordine auctor legi debeat, Diuisio, Doctrinæ uia, Quamq; hæc sub facultatem cadat. Aristotelis igitur in hoc libello propositum est agere de Poesi; eius enim uim, atque naturam, genera, partes, quoq; modo ea consti tuatur: postremo etiam appendiculas eius pertractat. Itaque cùm operis huius omnia in Poesim referantur, eam ipsam hic primum propositum esse constat. Finis autem ipsius Poesis est, actiones humanas imitando, suaui sermone animum excultū reddere. Plutarchus enim in eo opusculo, Quatenus, & quo fructu iuueni liceat audire poemata, poetarum scripta ad uitæ utilitatē „ accommodare docet. Plato quoque in Phædro inquit, Poeta infinita antiquo„ rum facta ornans, instruit posteros. In Liside præterea, Poetæ tanquam paren„ tes, & duces sapientiæ sunt. Item in Protagora, Pueri postquàm literas didice„ runt, ad scriptaq; conuertuntur, poetarum in primis excellentium opera illis „ legenda, ediscendaq; proponunt; quibus monumenta quàm plurima inse„ runtur, priscorumq; uirorum uirtute præstantium gesta laudantur; ut puer „ æmulatione accensus, præclara maiorum facinora imitetur. Nec me præterit Platonem in Protagora dicere tragœdorū Poesim ad uoluptatē, gratiamq; spectantium potius declinare. Verùm id non Poesis, sed poetarum est uitium. nam illud idem Aristoteles affert de oratoribus. infra præterea Tragœdiam definiens ait, illa nos ab animi perturbationibus expurgari. Qui igitur uenerea poeticè scribunt, ac turpibus, lasciuisq; sermonibus iuuentutem corrumpunt; perinde faciunt, ac mali medici, qui uenena propinant, cùm affer re salubria medicamenta deberent. Vt hos ergo carnifices, non medicos uocare par est, illos ita non poetas, sed ciuitatum pestes congruo admodum nomine nuncupabimus. Fine Poesis declarato, quæ nam eius strata materies sit, quam sibi exornandam proponit, satis apparet: animus scilicet humanus: quem sic, uti diximus, optimis moribus sibi expoliendum proponit. „ Materia uerò strata, qua de agit, nullo determinato genere, ueluti nec Rhetorices, clauditur. Et cùm ad suum obeundum munus suaui utatur sermone, etiam qua ratione sermonem maxime suauem, ac gratum efficiat con„ templatur. Plato enim in Gorgia inquit. Siquis auferat ex tota Poesi concen„ tum, & rhythmum, atque mensuram, aliud ne quicquam præter sermones „ quosdam supererit? Quæ cùm ita sint, poetarum munus erit suaui sermone scribere, aptè imitando, ut bonos mores inducant. Tragici enim perturbationes ex animis auferendo, heroici præclara illustrium uirorum gesta uersibus exornando, comici uitia irridendo, id apertissimè exequuntur. Hactenus de libri proposito, cuius gratia ipsius etiam Poetices finem, atque materiam exposuimus. Vtilitas autem multiplex sequitur ex huius libri intelligentia. Nouerit enim qui hanc habebit, Poesis uim atque naturam, cæteraq;, quæ in exordio Philosophus dicenda proponit. Præterea non pauca ad solutam

orationem maximè pertinētia ex hoc ipso libro scriptores mutuabūtur. quod etiam Aristoteles indicat in Rhetorica, qui auditorem ad hūc librum sæpe relegat. Iam uerò libri Inscriptio de Poetica est: de qua plura dicenda sunt. Cùm enim uerbum Poetica ab Aristotele in hoc libello pro Poesi nonnunquam, pro legibus interdum, quibus utimur ad rectè conscribēdam Poesim, accipiatur, in utram significationem nunc uocem Poeticam accipiat, uidendum est. Nam cùm uox illa Poetica possit & seorsum legi, perinde, ac si diceremus, De amicitia, & ut alteri adiuncta, ut Horatius fecit, qui suum librum non de Poetica, sed de arte Poetica inscripsit; uidendum est, an Aristoteles, quanquàm inscripserit de Poetica, extrinsecus tamen aliquid intelligi uoluerit. Sciendum igitur est Poesim, & eius leges mutuò differre. Quod facilè hoc uno declaratur exemplo. nam ut Pictura alia est à legibus, aut ab arte, quæ quomodo rectè pictura fiat, edocet, ita etiam Poesis à legibus suis differt. Quod etiam hac ratione probari potest: nimirum quòd Poesis est imitatio, ut Aristoteles inter initia operis huius testatur; leges autem, quæ rectè imitari docent, imitationes non sunt. Quòd si secus esset, iam ipsæ se ipsas edocerēt: quod haud quaquam fieri potest. Leges igitur, quæ imitari docent, Poesis non sunt. Quàm rectè autem exemplo Picturæ Poesim ab arte Poetica differre ostenderimus, ex Plutarcho etiam in eodem opusculo, quod paulò ante citauimus, Quatenus, & quo fructu iuuenes debent audire poemata, uideri potest. ait enim, Poesis facultas est ex altera parte Picturæ respondens. sicuti igitur pingendi ars à pictura differt, ut in aperto est, sic & ars Poetica à Poesi distabit. Cùm itaq; ars Poetica, atque Poesis diuersa sint, utraque tamen Poetice nomine ab Aristotele sæpe uocetur, in huius libri inscriptione Poeticam, ut Poesim significat, ab eo fuisse usurpatam iure optimo credi potest. Cùm enim hæc, qua de agimus, inscriptio, ex huiusce libri proposito, quod in huius operis exordio ponitur, desumpta sit, etiam in exordio Poeticam pro Poesi Philosophus capit. nam species, quas ibidem ponit, Tragœdia uidelicet, Comœdia, & id genus reliqua, Poeseos, non autem legum eius species sunt. Quare in inscriptione ipsa Poetica Poesim ualebit. Nū uerò extrinsecus aliquid addi debeat inscriptioni, considerandum est. Mihi quidem uidetur Aristotelem artificiosè libro titulū inscripsisse, in quo quippiam desyderaretur. quoniam ut in Odyssea inscriptione suppleri debet actio, ut integra sit lectio, Actio Odyssea: ita etiā de Poetica scribens Aristoteles, ut Poesis parentem imitaretur, Homerum inquam, quem mirum in modum commendat, celebrat, extollit; & operis huius inscriptioni nonnihil supplēdum
» esse uoluit. Quid autem illud sit, ipse aperit in procemio, primò dum ait, de
» omnibus item, quæcunque ad hanc methodum pertinent. cùm ergo dicit, ad hanc methodum, Poeticam scilicet, ita supplendum esse in inscriptione ex contextus uerbis facilè patet. Præterea, cùm methodus doctrina sit ratione constans, atque ordine recto tradita, Aristotelesq; in hoc opere rationi innitatur,
» & in calce procemii dicat, initio secundum naturam sumpto, primùm à pri-
» mis, non ne docet aperte libri huius doctrinam recto ordine procedere? & cū per causas tradatur, necessario methodicam esse? Quamobrem inscriptioni, quæ ita se habet, DE POETICA, supplebimus uerbum, METHODVS. Quòd si quis repugnans dicat addi uerbum METHODVS nō posse, quoniam haud quaquam rectè cohæreant hæc uerba, Methodus Poesis, cùm Poeticam pro Poesi in libri inscriptione accipi dixerimus: sciat is, quòd si per Poeticam leges & præcepta rectè conficiendi Poesim intelligeremus, ab eadem culpa non minus urgeremur. nec enim hæc rectè cohærent, Methodus Leges. Quid igitur dicendum? uocem nimirum, METHODVS, extrinsecus intelligi debere in

ſexto caſu; ut ſit explicita inſcriptio. DE METHODO POETICA, id eſt De doctrina, quæ ratione rectoq; ordine incedens, Poeſim docet. Ordo uerò Libri huius ad cæteros Ariſtotelis libros erit, ut inter libros eius exotericos, in quibus non abſtruſa Philoſophiæ myſteria, ſed leuiora ſtudia enarrantur, poſt Rhetoricæ libros reponatur. nam etſi maximam inuicem habeant affinitatem Rhetorica, & Poetica, leges tamen poetarum legibus oratorum ſunt arctiores. Ariſtoteles autem naturam imitatus, libros de ſimplicioribus, illis qui de rebus magis compoſitis pertractant, ferè ſemper anteponit. Si quis uerò id fieri minime poſſe contendat, ut Rhetorica Poeticam præcedat, quoniam in Rhetorica ſe de Ridiculis, & Metaphora in Poetica dixiſſe, non autem dicturum teſtetur Ariſtoteles: Dicimus nos, quòd ſi ratio hæc Poeticam præcedere Rhetoricam conuinceret, pari ſanè ratione ex alio Ariſtotelis loco oppoſitum concluderemus: ait enim in Poetica. Reliquum eſt, ut de Dictione, atque ſententia agamus; tametſi de ſententia in his, quos de Rhetorica ſcripſimus libris, ut quod eius uiæ, & rationis magis proprium ſit, diſſeruimus. Item ſecundo libro de Cœlo ait. Determinatum eſt de iis, in his quæ circa Animalium motus. At nulla prorſus eſt inter Ariſtotelis interpretes controuerſia, quin liber de Animalium inceſſu, libris de Cœlo ſit ordine poſterior. Ordo igitur librorum Ariſtotelis arguendus non eſt, ut liber, in quo alium citat, ſit eo neceſſariò poſterior; ſed à rerum ſimplicitate ſumitur; niſi facilioris doctrinæ gratia immutetur. Auctoris nomen abſque dubio Ariſtoteles eſt, uir omnium, qui ſunt, quiq; fuerunt ſapientiſsimus. Nam, ut ſtylum, ac dicendi rationem preſſam, atque exquiſitam omittamus, neque quicquam de rei ſcientia, atque eius tractatione dicamus, quæ omnia, aut nullius, aut unius Ariſtotelis ſunt; id omnino maximè probare uidetur, quòd Ariſtoteles ipſe librum hunc ſuum eſſe teſtatur. nam tertio de Rhetorica inquit. "Perſpicuum arbitror eſſe non oportere me de ratione elocutionis uniuerſa diſſerere, ſed de parte duntaxat, & ea uidelicet, quæ ad dictionem oratoriam pertinet: nam de altera in commentariis noſtris de Poetica diximus. illuc ergo huiuſce rei ſtudioſos relegamus." Quin & ſecundo eiuſdem libri capite ait. "Poetæ quidem, ut non humilibus uerbis, ita ſæpe impropriis, ac minimè accommodatis utuntur. Perſpicuitas in nominum, ac uerborum proprietate conſiſtit: Magnificentia, quæ humilitati opponitur, ex iis uocabulis comparatur, de quibus in libris Poeticæ diſputauimus." Libet & ſubnectere ex eodem libro hæc. "Tot ſunt nominum ſpecies, quot in libris Poeticæ oſtendi." Alio item in loco eiuſdem libri ait. "Quot genera tranſlationum habeantur, quantumq; tum uerſu, tum proſa ualeat interpoſitio eius figuræ, cùm de Poetica loqueremur, executi ſumus." Quæ omnia cùm in hoc libello legantur, ſintq; certiſſima teſtimonia, nihil dubitari poteſt, quin librum hunc Ariſtoteles ſcripſerit. Nec obſtat quòd aliquando Ariſtoteles quædam citet ex hoc libro, quæ in ipſo non leguntur: ut de Ridiculis; quæ tota pars deſyderatur: item de Curatione, ut ipſe inquit octauo Politicorum libro. "Quòd autem uocemus Curationem, nunc quidem ſimpliciter, & ſummatim, rurſus autem manifeſtius in libro de Poetica dicemus": id quod tamen apud Ariſtotelem hoc in libro nuſquam legimus. Quin Ariſtoteles ipſe libri huius initio, de Comœdia quoque ſe tractaturum proponit; quod tamen nuſquam exequitur: ut ſatis uerear, ne aut liber hic mutilus, mancusq; ſit, aut ſanè alius fuerit ab Ariſtotele conſcriptus, ubi de hiſce omnibus ageret; qui nunc, ut pleraque alia Ariſtotelis monumenta deſyderatur. Licet autem hunc librum integrum eſſe negemus, quæ tamen potiora, ac ad Poeticæ naturam explicandam maximè neceſſaria ſunt, hic exactiſsimè explicata fuiſſe contendimus. Libri huius

 diuiſio,

diuisio, cùm ex propositione, quam statim operis initio Aristoteles facit, eliciatur; ideo cõmodioris doctrinæ gratia in primæ particulæ explanatione de ea disseremus. Doctrinæ uia huius libri tum ratione constat, tum exemplo; quod huic notitiæ maxime accommodatur: interdum tamen, & definitione, diuisione, inductioneq́, cùm opportunum est, utitur. Demonstratio autem hic locum non habet; siquidem ea altioribus studiis inseruit. In morali uerò Philosophia, Rhetorica, Poetica, denique in his scriptis, quæ ille exoterica appellat, rationibus, exemplis, inductionibusq́ magna ex parte utimur: quæ sanè instrumenta, tũ ipsi materiæ, quæ tractatur, tum auditoribus planè accom-
„ modantur. Eruditi enim est (inquit Aristoteles primo Ethicorum libro) eate-
„ nus in unoquoque genere certitudinem requirere, quatenus eius rei natura
„ recipit. simile quippe uidetur à mathematico persuasionem postulare, & ab
„ oratore demonstrationem exigere. quam etiam sententiam in calce minoris Alpha diuinæ Philosophiæ apertissimè Philosophus indicauit. Ad eam autem Philosophiæ partem, ad quam Poesis pertinet, huius itidem libelli doctrinam referimus, ea ratione, qua Moralium primo, Frænorum effectricem Aristoteles, aliasq́ omnes artes equestria instrumenta conficientes sub Equestrem, atque hanc sub Militarem reducendas esse putauit; propterea quòd Militari antedictæ omnes inseruiant. Poesim uerò, Philosophiam quandam moralem esse, iam apertè demonstrauimus. Quòd si tractationis eius, ubi de partibus orationis, Nomine, Verbo, & aliis: item de Metaphoris, aliisq́ exornationibus ad sermonem pertinentibus: item de Legibus habenda primum esset ratio; ita quòd præsens liber esset de arte Poetica, profectò sub Philosophia rationali hic liber, ut Aueroes, Auicenna, & alii censuerunt, reponi deberet. Philosophia enim fusius latiusq́ accepta in rationalem, realemq́ diuiditur. Verùm primùm de Poesi hic agi superius clarissimis rationibus ostendimus. Hactenus de iis, quæ Græci προλεγόμενα uocant, nunc ad alia transeamus.

Obiectiones quædam aduersus Robortelli explicationem in primum Aristotelis contextum.

Etsi cùm hæc scribere instituimus, unum illud nobis erat propositum, ut tantùm Aristotelicos sensus eruere, atque aperire pro uiribus studeremus, atq́ huc omnem operam, curamq́ cõferremus; factum tamen nescio quo fato est, ut dum hæc molimur, dum institutum opus absoluere, atque edere propè festinamus, quiddam repentè obortum sit; quod nos in medio ferè cursu remorari, ac detinere uisum est. Nam cùm Franciscum Robortellum, uirum græcis, & latinis literis doctum, in hunc Aristotelis librum explicationes scripsisse, & iam typographo excudendas dedisse accepissem, uisum est ab incœpto tantisper abstinere; dum quæ uir ille de tota hac re literis mandarat, diligentissimè pernoscerem: illud fortè futurũ arbitratus, ut his lectis omnem mihi explicandi huiusce operis laborem ademptum esse intelligerem. Expecto: prodeunt tandem Robortelli explicationes. quas dum accuratè euoluo, non me Hercle ademptum, sed additum mihi potius laborem uideo: atque eò magis, si quæ mihi in his non probantur, ea uelim, & ad uerbum referre, & refellere omnia. Sed quando id longius esset, satis esse superq́ duximus, si quæ tantùm in tres, aut quatuor primos Aristotelis uersus uir ille conscripsit, ea omnia ad uerbum recenseamus; & in quibus ab eo dissentimus, ea non obscurè indicemus. Vt autem res tota manifestior fiat, Aristotelis uerba, eo quo Robortellus partitur modo, primum hic adscribemus; deinde Robortelli explicationem

» plicationem annectimus.uerba Aristotelis sunt hæc. Περὶ ποιητικῆς, αὐτῆς τε, καὶ
» τῶν εἰδῶν αὐτῆς, ἥν τινα δύναμιν ἕκαστον ἔχει, καὶ πῶς δεῖ συνίστασθαι τοὺς μύθους, εἰ μέλλοι
» καλῶς ἕξειν ἡ ποίησις, ἔτι δὲ ἐκ πόσων, καὶ ποίων μορίων ἐστὶν, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλ-
» λων, ὅσα τῆς αὐτῆς ἐστὶ μεθόδου, λέγωμεν. De Poetica, eiusq; generibus, quam faculta
» tem singula habeant, & quo pacto ut rectè Poesis se habeat componi fabulas
» oporteat; ex quot etiam, quibusq; partibus constet, de omnibus item, quæ-
» cunque ad hanc uiam & ratioñe pertinent, dicamus. Hæc Aristoteles. Robor-
» tellus uerò ea explicans, ita ait. De Poetica, ipsiusq; generibus. Nullo utitur
» exordio, de more suo, Aristoteles. quod tanti est ponderis, ut uel ex hoc uno
» multi diiudicarint ipsius libros, & asseruerint lib. Rhetoricorum ad Alexan-
» drum non esse Aristotelis; ob hoc ipsum etiam, quia prolixum habet proœ-
» mium. quamuis ex aliis multis coniectare fortasse possimus Anaximenis anti-
» qui Rhetoris esse, de quo sæpe meminit Quintilianus. Procemii igitur loco,
» utitur dicendorum propositione. quæ huiusmodi est. Pollicetur se locutu-
» rum, de Poetica, deq; ipsius partibus sigillatim, quomodoq; sint fabulæ con-
» stituendæ, & ex quot qualibusq; partibus constent. præterquàm quòd pro-
» ponit; docet etiam, quo ordine in tradenda hac arte uti uelit; cum ait: Inci-
» pientes primùm à primis: sicuti etiam in Physicis tradendis, prius rationem,
» & ordinem, quo uellet uti, exposuit. Liber hic unus, quem habemus de
» Poetice, commodissimè mihi uidetur in partes treis diuidi posse. Primùm
» enim inuestigat definitionem Poetices; inuento genere, & distincto per diffe-
» rentias; ut possit applicari ad singularum partium poetices definitionem.
» Deinde agit de Tragœdia; & eius partibus; item de fabula, postremo de Epo-
» pœia; & comparat hanc cum Tragœdia; utra scilicet præstantior sit. atque sic
» sanè se habet libri diuisio. In propositione autem eorum, de quibus tra-
» ctandum est; non temere est appositum, sibi esse dicendum etiam de fabulæ
» constitutione, & eius partibus; quia fabula est materies ueluti quædam, ex
» qua opus suum conficit poeta; & sine fabula cùm poetice esse non possit, est
» ueluti forma ipsius. Quòd si rectè non constituta fuerit fabula, multum pec-
» catur in toto poemate. immo inde omnis error proficiscitur. Nec frustra ad-
» ditum est ἐκ πόσων, καὶ ποίων μορίων. nam in fabula considerantur partes, &
» particulæ. tum ex qualitate, tum ex quantitate. Partes fabulæ ex qualitate
» desumptæ, ab Aristotele postea enumerantur hæ. Mores, Dictio, Sententia,
» Apparatus, Melodia. Ex quantitate autem desumptæ hæ. Prologus, Episo-
» dium, Exodus, Choricum. nam neque nimium prolixam, nec admodum breuē
» decet esse fabulam: quod etiam docuit Horatius in sua poetice. Hæc ad uer-
bum Robortellus. quæ omnia, uti polliciti sumus, examinanda sunt.

Continuò igitur, ut hæc nostra disputatio ordine recto incedat, à primis iam enarratis Robortelli uerbis, quibus institutum peculiare Aristotelis esse dicit, suis in libris exordio non uti, auspicabimur. nam cùm uiderimus graues, atque eruditos Aristotelis interpretes, in multis eius libris procemia esse asseuerare; quo consilio Robortellus, nullo certo auctore citato, nulla prorsus allata in medium ratione, illud negauerit, non uideo. Simplicius enim in libros, qui de Physica auscultatione passim inscribuntur, ubi in primo statim limine dicen-
» da proponuntur, hæc ad uerbum scribit. Procemium confestim scopum ope-
» ris ostendit, quòd de Principiis naturalibus est. Aueroes item eundem librum
» explanans in calce commentationis quintæ, Iste (inquit) libri prologus est,
» & eiusdem scopum, ordinem, ac doctrinæ demonstratiuæ modum com-
prehendit. Quid? non'ne in libros de Anima Simplicius, cui consentit Aueroes trigesimasexta commentatione eiusdem libri, unicum procemium, Ioannes uerò cognomento Philoponus duo esse affirmat? Libet etiam Alexandri

 Aphrodisiensis

Aphrodiſienſis ſententiam in medium afferre:qui in eam partem inclinat, ut
librum eũ de prima Philoſophia,qui à Græcis Alpha minor inſcribitur, totius
Philoſophiæ procemium eſſe cenſeat. Sed adeamus Ariſtotelem ipſum; ut
quid egregius ille Philoſophus de exordio ſenſerit, apertè perſpiciamus.Is ter
" tio de Rhetorica libro: Initium(inquit)orationis in oratione ſoluta proœ-
" mium dicitur, quemadmodum in poeſi præfatio, in pulſu lyræ præcentio.
" Paulò uerò inferius ait: In ſermone fuſo, & opere heroico procemium prolo-
" cutio eſt, qua futuræ imago diſputationis exponitur.Cauſa procemii nulla eſt
" alia, quàm, ut is, qui audit, quaſi ante cognoſcat qua de re habiturus ſit uer-
" ba qui dicit. Paucis autem interiectis ſubdit. Procemii igitur munus maximè
" neceſſarium, ac præcipuum eſt finem oſtendere, cuius gratia oratio ſit inſtitu-
" ta. Quare, ſi & cauſa nota, & res exigua fuerit, nullus eſt omnino procemii
" uſus. Hæc Ariſtoteles. Cùm igitur in Poetices initio Philoſophus huius libel-
li propoſitum aperiat, & quem ordinem in ſuo negotio ſibi ſeruandum ſta-
tuit,apponat; auditorum me hercle animi haud quaquam ſuſpenſi tenentur:
ſed eo potius principio, quaſi manu deſumpto, attentus auditor orationem
ſequitur: quod ſanè à procemii munere non abhorrere, ex iis, quæ per Ari-
ſtotelem in medium adducta ſunt, facilè patet. Quòd ſi etiam Poetices ini-
tium cum librorum de Phyſica auſcultatione, quod etiam ſupra meminimus,
exordio conferatur, ſimile prorſus reperietur: quod ſanè interpretes Græci,
ut ante retulimus, procemium eſſe teſtantur. Quare non uideo, quo modo
rectè dici poſſit, nullum hoc loco ab Ariſtotele exordium fieri;aut moris eius
eſſe, ut ſuis in libris, quaſi inauſpicatò, & ſine exordio rem aggrediatur: præ-
ſertim cùm exordiorum diuerſa ſint genera, quæ rei, qua de agitur, accom-
modantur. Cæterùm tametſi in hoc libello neget ille procemium eſſe, proœ
mii tamen loco ait, Ariſtotelem uti dicendorum propoſitione: quæ ſtatim
" enumerat his uerbis. Pollicetur ſe locuturum de Poetica, deq; ipſius partibus
" ſigillatim, quomodoq; ſint fabulæ conſtituendæ, & ex quot, qualibusq; par-
" tibus conſtent. præter quàm quòd proponit, docet etiam, quo ordine in tra-
" denda hac arte uti uelit, eum ait:Incipientes primùm à primis. Mihi quidem
uidetur Robortellus nulla ratione contextum, quem ipſe diſtinguit, atque ſe-
parat à ſuperiori, ubi Philoſophus ordinem ſibi ſeruandum ponit, in expli-
catione contextus, in quo dicenda proponuntur, inſeruiſſe: prætermiſiſſe
autem in enumerandis Ariſtotelis propoſitis ultimum, quod Philoſophus
" his uerbis expreſſit: de omnibus item, quæcunque ad hanc uiam & rationem
" pertinent. Enumeratis autem, quæ in propoſitione ab Ariſtotele dicuntur,
extremo excepto, ſtatim ille libri diuiſionem aggreditur, affirmatq; treis in
partes commodiſſimè diuidi poſſe: in quarum prima ait, Ariſtotelem Poeti-
ces definitionem inueſtigare, inuento genere, ac per differentias diſtincto, ut
ad ſingularum Poetices partium definitionem applicari poſſit. Qua in re,
quomodo eius conſilium ſatis probari poſſit, non uideo; cùm magnam ope-
ris partem, quæ ad primam ſpectat,ab eo prætermiſſam eſſe planè conſtet. Nã
antequàm de Tragœdia, quam ſecundæ particulæ ponit initium, agat Philo-
ſophus, cauſas explanat, unde ortum habuerit Poeſis, quomodo in diuerſas
partes abierit, qua ratione, & à quibus partes illæ ſumpſerint incrementum:
quæ omnia,an ſub Poeticæ definitione contineantur,ipſe uiderit. Ego uerò in
illius primæ diuiſionis mẽbro nõnulla uidi,quæ hactenus me latuerunt:defini
tionẽ uidelicet per diuiſionem dari: ſiquidem,inquit, poetices definitionem
" inueſtigat,inuento genere, & diſtincto per differentias; ut poſſit applicari ad
" ſingularũ partium poetices definitionẽ.Nã ſi imitatio Poeticæ genus eſt, quid
" erit Poetices in uniuerſum acceptæ, cuius inquiritur definitio,cõſtituens diffe-
rentia?

rentia? Responderet fortasse Robortellus, differentias, de quibus meminit Aristoteles, iccirco positas, ut genus diuidant, imitationem uidelicet, & Poeticæ species constituant. Quòd si ita dixerit, in multas eum difficultates incidere necesse erit. Et primò, quòd prauam numeroq; discrepantem orationem
» efficiet. Aristotelis enim uerba sic se habent. Epopœia sanè, Tragœdiaq; Poe-
» sis, Comœdia insuper, ac Dithyrambica, tum pleræq; illarũ, quas ad tibias, ci-
» tharas'ue accommodamus, omnes prorsus in hoc uno conueniunt, ut imita-
» tio sint. Postea subiungit: Tribus autem differunt inter se; aut quòd genere di
» uersis, aut quòd res diuersas, aut quòd modo diuerso imitantur. Si igitur Robortellus differentias has ad suprapositum genus, quod est imitatio, Aristotelem referre uelit, oportet ut legat, differunt imitatio: quæ partium orationis compositio impar est & discors. Deinde si differentiæ, de quibus nunc agimus, sunt differentiæ, genera Poeticæ constituentes, Poeticam in uniuersum acceptã nullo modo constituent: ab eadem enim differentia, à qua species actu constitui tur, genus constitui, ut omnes fatentur, nequaquam potest. Necesse igitur est, ut Aristotelem Poeticæ definitionem declarare dicat, cuius nulla sit, quæ constituat differentia: aut definitiones rerum dari, quarum differẽtiæ, quibus constituuntur, sint nota ipsa disiunctionis dictæ. Nec me præterit res interdum simul definiri, ac diuidi. sed ea ratione, qua diuiduntur, non definiuntur. At fortè pluribus, quàm par erat, de aperta re disseruimus. Accedendum igitur, est ad secundum diuisionis membrum, in quo Robortellus ait, Aristotelẽ agere de Tragœdia, & eius partibus; item de fabula. uerùm præfari quædã oportet, ut quæ de fabula dicenda sunt, commodius intelligantur. Fabulã Aristoteles bifariam consyderat: uno quidem modo, ut una est, atque ea præcipua ex sex partibus, quæ Poeticam qualem efficiunt: alio uerò modo de fabula pertractat, docens quibus eam legibus rectè constituere ualeamus. Et cùm rei conficiendæ ratio longè distet à re, cuius est ratio; ideo utroque modo in procœmio de ea se dicturum proponit: de ratione quidem fabulæ conficiendæ, cùm ait:
» & quo pacto, ut rectè Poesis se habeat, componi fabulas oporteat: de fabula
» uerò, cùm inquit: ex quot etiam, quibusq; partibus constet. nam una, atque ea præcipua partium, ex quibus Poesis constat, fabula est. Cùm ergo Robortel-
» lus inquit, in secundo diuisionis membro agit de Tragœdia, & partibus eius;
» item de fabula: si inter partes fabula continetur, ut certè continetur; non'ne bis in secundo membro de fabula dicendum esse proponit? At si per fabulam, non fabulam, sed fabulæ leges intelligat, obscurior explicatio, quàm Aristotelis oratio erit. Illud itidem consyderet, quàm apposite hæc pars de ratione rectè fabulam conficiendi cum alia sit collocata. Mihi certè hæc pars præcipua, ac ab aliis disiuncta adeò uidetur; ut nullo pacto nec sub alia collocari, nec cum alia coniungi debeat: quod ipsius Aristotelis uerba planè declarant. Quod uero postremo loco Robortellus agi de Epopœia, eamq; cum Tragœdia comparari dicit; id omne rationi minimè consentaneum esse uidetur. Nã cùm Aristoteles eo loco de Epopœia primùm, deinde de increpationibus atq; defensionibus poetarum, postremo de Epopœiæ Tragœdiæq; comparatione pertractet; mirum uidetur quomodo medium prætergressus, partem scilicet de increpationibus & defensionibus poetarum, extrema sub uno membro Robortellus coniunxerit. Certè Græcus ille prudens, dum postremam libri partem proponeret, & eandem exequeretur, splendoris tantum attulit, ut obuiam occurrentem ueritatem uel omnium oculi excipere possent. Cùm enim ultimum eorum, quæ dicenda sunt, Aristoteles proponat esse de his dicere, quæ ad hanc uiam & rationem pertinent, non'ne uerbis his, postremo operis loco, de quibusdam Poeticæ consequentibus, & appendicibus se locuturum

rum apertè monstrauit? Qua nam igitur ratione motus interpres iste, partem, quid inquam partem? immo partis partem, qua de annexis pertractat, parti, in qua de his agit, quæ primum in Poetica consyderantur, coniunctam esse uoluit? nam agere de Epopœia nihil aliud est, quàm de Poetices specie agere; atque ita de parte præcipua, qua de agendum esse proposuit, cùm dixit:
„ De Poetica, eiusque generibus. Epopœiam autem Poetices speciem esse, nemo ambigit. at Epopœiæ Tragœdiam comparare, de quodam Poetices annexo agere est. Fuit profectò diuini illius ingenii scopus post tractationem de Epopœia, statim eam partem aggredi, ubi de increpationibus & defensionibus poetarum agitur: quam sanè unam ex iis esse partibus constat, ubi de Poetices appendiculis pertractatur; ut partem etiam hanc subsequentem, in qua Tragœdia, & Epopœia inuicem conferuntur, unum ex annexis esse intelligeremus. nam si post tractationem de Epopœia, de eiusdem cum Tragœdia comparatione statim egisset, in eum facilè quis errorem incidere potuisset, ut unam, eandemque cum superiore partem hanc esse crederet. Verum hactenus de diuisione, quam Robortellus attulit, dictum sit. Facta libri diuisione
„ subdit is: In propositione autem eorum, de quibus tractandum est, non te-
„ mere appositum est sibi esse dicendum etiam de fabulæ constitutione, & eius
„ partibus, & quæ sequuntur. ubi constat interpretem hunc uerba illa, EIUSQUE PARTIBUS coniungere cum fabula; ut sensus sit, dicendum esse, & de fabulæ constitutione, & de fabulæ partibus. At si seriem orationis intuebimur, luce clarius patebit, partes, de quibus hoc loco dicit, non fabulæ, sed generum Poetices partes esse: perinde, ac si diceret, De Poeticæ generibus, & ui, & ex quot, quibusque partibus constent, postea dicendum. Deinde falsum est, Mores, Dictionem, Sententiam, Apparatum, & Melodiam, ut ipse uoluit, fabulæ partes esse. nam fabula unà cum his quinque partibus nunc enumeratis inter partes quales Tragœdiæ numeratur. Qui igitur fieri potest, ut fabula, quæ inter sex Tragœdiæ partes quales ab Aristotele numeratur, cæteras quinque partes pro suis partibus habeat? Si dicat se nomine fabulæ non fabulam, sed Poeticam uel Poeticæ speciem intelligere, id illi gratis concedi potest; sed arguitur aliunde. quoniam Tragœdiæ partes quales, non quinque, sed sex, inter quas fabula præcipua nimirum est, existunt. Diceret fortè quispiam, ultima saltem huius interpretis particula reprehensionem uitabit,
„ cùm inquit: Partes ex quantitate desumptæ ab Aristotele enumerantur hæ.
„ Prologus, Episodium, Exodus, Choricum. nam infra ab Aristotele ad uerbum scribuntur. Sed nec pars hæc culpa uacat. siquidem partes superius enumeratæ Tragœdiæ sunt partes quantæ: at Epopœia, nec omnes illas habet, nec quas habet, perinde describi debent, atque superius dictæ. Cùm igitur Aristoteles de partibus quantis generum Poetices in sequentibus se dicturum proponat, non rectè Robortellus Tragœdiæ partes quantas recenset; & speciatim, quod generatim est propositum, sumit. Longè autem melius eo loco
„ Aristoteles, à quo hæc uerba desumpta sunt, ait. Cæterum Tragœdiæ partes,
„ quibus tanquam formis uti nos oportet, superius exposuimus. Secundùm ue-
„ rò quantitatem discretam, atque in quas secetur singillatim, hæ sunt, Prolo-
„ gus, Episodium, & quæ sequuntur. addens uerbum, Tragœdia; ut eas Tragœdiæ, non cæterorum generum Poeseos esse partes intelligamus. Hæc quidē aduersus ea, quæ minus rectè per Robortellum uidentur explicata, dicta sufficiant. Quæ uerò, cùm nulla ratione prætermitti deberent, ab eo omissa uidentur, ex iis quæ sequuntur, patebunt. Illud enim in primis admonuisse lectores eum oportuerat, qui Poeticæ interpretandæ munus suscepisset, quid per Poeticam intelligendum esset, cùm Poetice tum seorsum ac per se, tum alteri

alteri iuncta à nobis accipi posſit. Siquidem quod de Rhetorica, libro ſecundo
capite de totius operis diuiſione Quintilianus dicit, id itidem & nos de Poeti-
ca dicere poſſumus. Hinc fortè apud Ariſtotelem, & Horatium orta eſt illa
inſcriptionis uarietas, quòd Ariſtoteles Poetices nomine ſeorſum uti uidetur;
atque ita opus ſuum inſcribit, DE POETICA. Horatius autem, ut alteri ap
poſitum accepit, De arte poetica, inſcribens. Quanti autem referat accipere
Poeticam pro poeſi, & pro arte Poetica, uel hoc uno patebit exemplo. ut pi-
ctura ab arte pingendi plurimùm differt, ita & Poeſis ab arte Poetica. Quòd
ſi dicatur Robortellum per Poeticam artem. Poeticam intellexiſſe, quia in
illius operis initio proponit ſe inueſtigaturum qualis ſit Poeticæ facultas, per
„ facultatem artem intelligens. Item explicans hæc Ariſtotelis uerba, initio
„ ſecundum naturam ſumpto primùm à primis, ait Ariſtotelem uelle inueſti-
gare definitionem artis Poeticæ. Si ita dicatur, aliunde Robortellus in ſua
præfatione arguetur. in ea enim Epopœiæ, Tragœdiæ, atque Comœdiæ, Poe-
ticam, de qua hic agitur, genus ponit. at harum genus eſt Poeſis. per Poeti-
cam igitur Poeſim eũ omnino intelligere neceſſe eſt, Verùm ars Poetica Poeſis
non eſt. ecce, Horatii Poetica, ars quidem eſt, Poeſis minimè. nam in ea parte,
ubi Poeticæ leges tradit, nulla eſt eiuſmodi imitatio, quam ſibi poetæ primum
proponunt. Igitur cùm in ſui operis initio eandem uocem, Poeticam ſcilicet,
modo pro Poeſi, modo pro arte capiat, nullo pacto uerbi huius explicatio
prætermittenda erat: cùm præſertim id ſit, cuius gratia hunc librum Ariſto-
teles edidit. Atqui in eo quis interpretis diligentiam requirat, ut perpen-
dat qua ratione fiat, ut in græco legatur, Περὶ ποιητικῆς, αὐτῆς τε: in latino uerò
illi particulæ αὐτῆς τε, id eſt IPSA'QVE, nihil prorſus reſpondeat. debuit qui-
dem inquiri, eſſet ne id aliqua ratione factum, an culpa potius, & incuria eius
qui librum in latinum uertit, omiſſum. neque enim Ariſtotelis mos eſt incaſ
ſum uerba proferre. Adde, quòd uerbi δύναμιν, id eſt FACVLTATEM,
explicationem ita præteriit, ac ſi ad rem nihil attineret: cùm tamen maximi
momenti eſſe planè perſpici poſsit. quid enim Philoſophus de Poetica, & eius
generibus conſyderandum proponit? nempè facultatem: & erit hæc particu-
la ſine explicatione prætereunda? Sed fortè dicet ille uerbum id iure præter-
miſſum, quoniam in operis ſui præfatione iam abundè ſit explicatum, cùm
„ inquit. Poeta uim ſuam omnem tantùm exercet in ſignificandis, & deſcriben
„ dis hominum moribus. Verùm ſi id dicatur, in maiora ſanè incõmoda eum
labi neceſſe eſt. nam per uim ſeu facultatem, Poeſeos, & eius generum, aut natu
ram, aut aliquid ea poſterius intelligit. Si primum, igitur in definitione gene-
rum poni debuit hoc, quòd eſt morum tantùm imitatrix: nec tamen in Tra-
gœdiæ definitione tale quippiam reperitur. At ſi per facultatem aliud quid
quàm naturam intelligat, quid erit abſurdius dictu, quàm quòd Philoſophus
de natura quidem generum Poeticæ nihil tradiderit, de eorum autem conſe-
quentibus curam uel maximam habuerit? Sed uideamus an Poeta uim om-
nem ſuam, ut inquit, in ſignificandis, & deſcribendis hominum moribus
exerceat. Hoc ſanè minimè dici poſſe credo. nam nec ueritati conſentiret, nec
„ etiam iis, quæ ipſe ſuperius dixit. Siquidem in præfatione ſua inquit, ut de fi
„ ne facultatis huius aliquid dicamus, Poetica, ſi quis diligenter attendit, om-
„ nem ſuam uim confert ad oblectandum: cui ſententiæ ſi illud etiam addatur,
conatus omnes ab agente fieri, ut finem ſibi propoſitum aſſequatur: ergo poe
tæ finis erit oblectari, non autem mores exprimere. Negabitur fortaſsis illa-
tum, diceturq́ tunc maximam excitare uoluptatem poeta, cùm optimè mo-
res exprimit; atque hac ratione uoluptas erit Poeticæ finis, & Poeta uim ſuam
exercebit circa morum expreſsionem tantùm. Videntur hæc quidem uériſi-
milia

milia, cùm tamen minimè uera sint. nam Aristoteles inferius ad uerbum hæc scribit. Non ut imitentur mores in actione uersantur, sed per actiones mores complectuntur. Quapropter actiones, & fabula Tragœdiæ finis esse dicuntur. Omnium autem maximum finis est. etenim sine actione Tragœdia quidem fieri non potest, sine moribus potest. Ostenderem profectò, quomodo hæc Aristotelis uerba demonstrant in exprimendis hominum moribus non tantum poetam uim suam conferre, nisi id superuacaneum esse censerem. nemo enim est, qui non aperte conspiciat, Poeticæ facultatem ac uim, si in expresione morum uersatur, sine moribus esse non posse. Vt autem quæ diximus, magis etiam confirmemus, alia quædam Aristotelis testimonia adducemus, quæ ex eodem Poetices libro paulò inferius sumuntur. Si quis præterea, ait, ordine moratos sermones, dictiones, sententiasq́ bene formatas afferat, non quidem penitus negotium, quod est ipsius Tragœdiæ proprium, assequetur: id quod illa Tragœdia multo melius præstiterit, quæ talibus utetur, perinde, ac secundo loco necessariis. Et paulò inferius inquit. Est igitur principium, ac ueluti anima Tragœdiæ, fabula: secundo uerò loco, mores. Item infra. Delectatio non omnifariam à Tragœdia, sed quæ tantum propria ei fuerit, quærenda est. Quoniam autem à timore, misericordia'ue delectationem eiusmodi per imitationem Poeta parare debet, & quæ sequuntur. quo in loco nullam omnino de moribus mentionem factam esse planè constat. Nemo igitur ex Aristotelis auctoritate asserere poterit poetam uim omnem suam exercere tantum in exprimendis moribus; præsertim cùm in Philæbo dicat Plato, qui tragicis spectaculis adsunt, dum delectantur, sæpe lugere. Misericordia ergo uoluptatem affert. nam, ut ibidem dicit Plato, Dolores huiusmodi plenos miris quibusdam uoluptatibus inuenire licet. Atqui illud obseruandum erat plurimum distare, si dicamus hoc modo: totum poetæ conatum esse, ut homines bonis moribus imbuat: uel illo: omnem uim ponere tantùm in exprimendis moribus. nam, ut primum uerum est, ita secundum falsum. Quòd si quis per bonorum morum expresionem in poematibus factam, homines bene moratos euadere dicat, sciat is poetas non bonos mores tantùm, sed prauos etiam exprimere. Aristoteles præterea uult id, quod infra latius in definitione Tragœdiæ dicetur, ut in audiendis rectè confectis Tragœdiis, timoris, & misericordiæ interuentu, animus à uitiis expurgetur: neque uerò necessariò mores per morum expresionem in animum inducuntur. Fortè Poetices uim esse, Robortellus dicet, mouere, sedareq́ hominum animos. Nulla igitur ratione dici potest, poetam uim omnem suam tantum conferre in significandis, & describendis moribus hominum. Quòd si dicatur poetam, dum probè mores exprimit, audientes ad iram, aut mansuetudinem, pro morum, qui exprimuntur natura commouere: tunc Aristotelem obiiciam infra dicentem, aliquas esse fabulas patheticas, quæ tamen moratæ non sunt: unde sanè constat hominum animos absque morum expresione, ad perturbationes tamen maximè commoueri. Illud etiam probari non posse uidetur, quonam modo poetæ uis circa unum, Poeticæ uero circa alterum uersetur: perinde ac si artifex ab arte, cuius est artifex, quatenus artifex, diuersum finem habere queat. Aut igitur Robortellus uerbum, facultatem, si aliter eam in contextu quàm in præfatione accepit, declarandum omisit; aut id non ex sententia Aristotelis, ut nos quidem putamus, interpretatus est. Nullum præterea de particula illa QVO PACTO uerbum fecit: ceu si rei conficiendæ ratio à re, cuius est ratio, non distinguatur. Sed neque de uerbo FABVLA quicquam dixit. quæ cùm interdum de tota Poesi, nonnunquam pro parte, item pro apologo accipiatur; in quem tamen sensum

eam

cum Aristoteles accipiat, non indicauit. Totam demum illam contextus partem omisit, quæ sic se habet, DE OMNIBVS ITEM, QVAECVNQVE AD HANC VIAM ET RATIONEM PERTINENT. Quod si dicat in præfatione se iam id, dum illud perpendit, sit ne liber hic integer an mancus, expli- » cuisse per hæc uerba, cùm inquit, & reliquis partibus Poetice. Si sic, inquam, dicat, Aristoteles tum redundans, tum diminutus in hoc contextu necessario apparebit. Redundans quidem, quia bis idem proponeret. nam cùm in prima contextus parte proponit Philosophus se locuturum de Poeti- » ca, & eius generibus; si etiam illa uerba, de omnibus, item quæcunque ad » hanc uiam & rationem pertinent, intelligantur de Poeticæ generibus, bis de generibus Poesis Aristoteles se tractaturum proponeret. Diminutus uerò esset Philosophus, si illo modo interpretetur. nam in numerandis iis in procemio, quæ in scriptione hac pertractanda sunt, prætermisisset enumerare appendiculas Poetices; de quibus tamen in hoc opere tractat: quæ sanè ab Aristotelis dignitate, ac consuetudine aliena existimanda sunt. Quanquam autẽ de methodo (uiam & rationem uertit Paccius) in præfatione Robortellus multa dixerit; ea tamen tum rationi dissentanea, ut nos existimamus, tum uerò nihil ad uerbi, methodi, explicationem, ut hoc loco sumitur ab Aristotele, spectantia ostendemus. quod ut euidens sit, nonnulla eius dicta in fine suæ præ- » fationis examinabo. Erat (inquit) Aristoteli pertractanda Poetice ordinatim, ac » μεθοδικῶς: non poterat autem ita pertractari, nisi declarasset τὸ τί ἐστι, allata de- » finitione. paucis autem uerbis interiectis, subdit. Exquirere autem genus » non poterat, nisi per methodum ἀναλυτικὴν. Hæc ille. Atqui nos eum per methodum resoluentem, leges & præcepta necessario intelligere dicimus. erit ergo sensus, non poterat Aristoteles inquirere Poeticæ genus, nisi per methodum, quæ docet resoluere, id est nisi utendo legibus illis, quas Posteriorum resolutoriorum libro secundo docet, quibus sciamus resoluere. Si igitur quæ ab hoc uiro de methodo in præfatione sua scribuntur, in gratiam, atque explicationem uerbi methodi, in contextu Aristotelis positi scripta sunt, talem Aristotelis uerba sensum præ se ferent: DE OMNIBVS ITEM, QVAECVNQVE AD HANC METHODVM PERTINENT, id est ad leges & præcepta, quibus, uel diuidere, uel definire, uel demonstrare docemur: quæ sanè sententia prorsus inepta omnibus uideri poterit. Verbi igitur μεθόδου in orationis Aristotelicæ serie positi explicatio, aut prætermissa, aut præter rem allata. Sed cætera etiã in methodi gratiam ab hoc eodem auctore dicta expendamus. Erat (inquit) Aristoteli pertractanda Poetice ordinatim, ac μεθοδικῶς: non poterat autem ita pertractari, nisi declarasset τὸ τί ἐστι, allata definitione. At quomodo non poterat, si potuit? methodicè nanque de Poetica scripsit Aristoteles; neque tamen explicauit τὸ τί ἐστι, allata definitione; cùm nulla toto Aristotelis opere Poetices in uniuersum definitio reperiatur. Quam fortè, si quis dicat Philosophum quidem non expressisse (nihil enim aliud fingi potest) ex Philosophi tamen uerbis uel nullo negotio posse nos eam elicere: nun quid Aristotelis mos est, cùm rei cuiuspiam definitionem in uniuersum, cuiusmodi Poetice est, inquirit, semina tantùm tradere, quibus ea colligatur? Quanam igitur ratione in libris de Anima Aristoteles, Animæ in uniuersum; in secundo uerò de Physica auscultatione, Naturæ; in eiusdem libri tertio, Motus definitionem expressit? cùm præsertim naturalis Philosophiæ auditor eo, qui Poetices est, acutior dubio procul censeatur. Quî igitur dici potest Poeticen methodicè ab Aristotele tradi non potuisse, nisi Poetice in uniuersum quid sit declarasset? Per Poeticam præterea, cuius allatam definitionem dicit, aut Poesim, aut artem Poeticam intelligit. Artem Poeticam, id est leges rectè pangendi

pangendi poematis hic Aristotelem definire dici nequit; leges enim, etsi rectè imitari doceant, imitationes tamen non sunt. At id, quod hic definiretur, imitationẽ loco generis habere esset necesse. Poesim igitur Aristoteles definiret, cùm
„ tamen Robortellus locum illum exponens, INITIO SECVNDVM NATV
„ RAM SVMPTO, artis Poeticæ definitionem Aristotelem inuestigare uelle dicat. Cùm igitur nec Poeticam, quatenus Poesim, uel artem ualet, definiat, nil mirum uideri debet, si in Aristotelis orationis contextu nulla talis extet defi-
„ nitio. In eadem itidem parte subiungit is. Et quoniam definitio non erat
„ satis nota, fuit illi inuestiganda, eo planè modo; quo ipse docet libro Poste-
„ riorum secundo. Primùm enim exquirit genus, deinde differentias, quæ ip-
„ sum aptum reddunt ad uarias partium ipsius definitiones. Aduersus quæ, dicimus hanc non esse methodum, de qua Aristoteles Posteriorum libro secundo: ut scilicet ex generis definitione uniuscuiusque generis illius speciei definitionem nanciscamur: sed contrà potius per species prius definitas ipsius generis, cuius sunt species, elicitur definitio. uult enim ea poni prius, ex quibus differentiæ habentur, deinde genus ipsum. Verùm, ne uidear hæc sine ratione dicere, afferam Themistii uerba in Paraphrasi Posteriorum libro secundo capite eo, cui titulus est, Quemadmodum definitio generum inuestiganda sit. Generibus autem (inquit) iis, quæ in species alias soluuntur, spar-
„ gunturq́, definiendis, uia hæc seruabitur. Primum sumendæ sunt omnes
„ eius generis species indiuiduæ, ut numeri ternarius, binarius, cæteræ formæ:
„ fingamus enim has esse ultimas species numeri, uel quæuis alia. Item om-
„ nes species lineæ, quæ sint, recta, circũiens, flexa. Omnes species anguli, quæ
„ sint, acutus, retusus, directus. Deinde harum specierum definitiones promen
„ dæ, ut paulò ante præcepimus. tum sumenda, legendaq́ omnia, quæ sint spe
„ ciebus iis quæ definiuntur, communia. Quid est linea recta? longitudo citra
„ latitudinem, cuius puncta media non prominent ab extremis. Quid est linea
„ circunducta? longitudo citra latitudinem, ad cuius summum lineæ omnes à
„ centro ductæ sunt pares. Quid est linea flexa? longitudo citra latitudinem fle-
„ xuosa. In omnibus itaque finitionibus linearum, longitudo citra latitudi-
„ nem, ut quiddam commune ponitur. Hoc reponendum. deinde redeun-
„ dum ad lineam, & in quo ex decem principiis sit quærendum. Et quoniam
„ in quantitatis genere est, hoc sumendum, & cum illo communi, quod in de-
„ finitionibus omnium specierum comperimus, iungendum. ita definitio li-
„ neæ tota hæc fuerit. Linea est quantitas citra latitudinem longa. Hæc Themistius, quæ ab Aristotele ibidem desumpta sunt. Mihi tamen Themistii potius, quàm Aristotelis uerba referre placuit; quoniam aliqua ex parte erant planiora. Quomodò igitur is ait: quoniam definitio non erat satis nota, fuit illi inuestiganda, eo planè modo, quo ipse docet libro Posteriorum analyticorum secundo? Primùm exquirit genus, deinde differentias; cùm in exemplo de linea suprapositio prius sit id, unde differentiæ sumuntur, deinde genus
„ ipsum. Sed uideamus nunquid in eadem parte rectius senserit, dum ait. Ex-
„ quirere autem genus non poterat, nisi per methodum ἀναλυτικήν; quæ ut dixi-
„ mus progreditur à singularibus ad unũ uniuersale cõmune omnibus. Qũo nõ potuit? nonne in initio secũdi libri de Anima, Animæ definitionem ponit Philosophus; neque tamen à singulis ad id, quod est commune resoluendo progreditur? Multa prudens prætereo, ut quàm maximè fieri potest consulam
„ breuitati. Postremo in eadem parte, ubi agit de methodo, ait. Habet igi-
„ tur Aristoteles in hoc libello tres simul methodos: resoluentem, diuidentem,
„ definientem, quæ in ipso libelli contextu facillimè possunt perspici. Per hæc postrema uerba mihi uidetur in orationis contextu Aristotelem minime debuisse

buisse dicere, DE OMNIBVS ITEM, QVAECVNQVE AD HANC METHODVM PERTINENT, sed potius ad tres methodos. Verùm si libelli huius doctrina methodus nuncupatur, quoniam his tribus utitur, quomodo, aut per quam figuratam locutionem uoluit Philosophus, uerbum, methodus, uoce unius, plurium numerum concipere? Sed age, uideamus num Poeticæ liber editus ab Aristotele methodus appelletur, quoniam in eo utatur methodo resoluente, diuidente, definienteque. Mihi sanè non uidetur. fac enim Aristotelem, id quod omnium Poeseos generum commune est in primis dixisse, atque eo loco resoluente methodo usum fuisse: deinde declarasse quibus à causis ortum habuerit Poesis: postmodum methodo usum diuisiua, Poeseum differentias tradidisse: post hæc definire: hoc uerò loco uti definiente methodo: tandem ostendere, quomodo Poeseos partes incrementum habuerint: cui nam hæc doctrina methodica uideretur? nulli quidem, ut arbitror. nullus enim esset ordo, & omnia confusè, neque secundum rei naturam essent tradita. Doctrinam igitur poeticam Aristoteles nequaquam methodum appellauit, quoniam dum diuidit, utatur methodo diuidente; aut dum definit, utatur methodo definiente. Quare multa quidem de methodis ab hoc uiro dicta sunt; nihil tamen expressum uidetur, quod ad uocem, methodum, quæ in orationis contextu ponitur ab Aristotele, explicandam pertineat. Verùm hactenus de iis, quæ, ut nostra fert opinio, Robortellus in primæ huiusce libri particulæ explicationibus non rectè sensit. Nam ut omnia summatim exponamus, Aristotelem in libro Poetices exordio non uti fal sò asseuerat. Diminutè explicat, quæ ab Aristotele proponuntur dicenda: et quem ipse facit contextum secundum, in explicationibus tamen primi sui contextus præter rationem inculcat. Prauam libri diuisionem affert. singillatim etiam in membris diuisionis labitur. Partes quales, quæ poematis sunt, fabulæ partes esse dicit: & quæ Tragœdiæ sunt partes quantæ, ei particulæ Aristotelis attribuit, in qua de omnibus generum Poetices partibus quantis determinare proponit. Quæ uerò minimè prætermittenda, ab eo tamen sunt prætermissa, hæc colligimus. Verbum, POETICA, num pro Poesi, an pro Poetica arte sumat in orationis contextu, nequaquam distinxit. De uerbo, IPSA, quod in græca serie legitur, in latina uerò Paccii uersione desyderatur, nihil meminit. Verbum, FACVLTATEM, aut prætermisit, aut non rectè explicuit. Prætermisit quoque uerbũ, QVO PACTO. uerbum, FABVLA. denique totam eam partem, quæ dicit, DE OMNIBVS ITEM, QVAECVNQVE AD HANC VIAM ET RATIONEM PERTINENT. nam quæ de methodo affert, nihil ad rem facere uidentur. Nec uerò quenquam uelim existimare me detrahendi studio id aggressum fuisse (quod quidem à me alienissimum est) quandoquidem hac potissimum ratione adductus, ne summi Philosophi præceptum penitus neglexisse uiderer, hoc negotium suscepi. Li-
" bro enim Ethicorum primo, generis uniuersi inquisitionem arduam sibi fu-
" turam dicit, propterea quòd amici sint, qui Ideas induxerunt. Sed forsan
" rectius esse, inquit, & oportere uideretur, ut pro ueritatis salute unusquisque,
" & præsertim Philosophi sua quoque propria refutarent. nam licet amici am-
" bo sint, sanctum est ueritatem in honore anteponere. Hæc Aristoteles. Quòd si nobismet ipsis, amicisque ueritatis causa parcere minime debemus, non ægre laturum Robortellum existimaui, si quæ ueritati lucem afferre possent, liberè exponerem: cùm præsertim studiosorum utilitatis habenda ratio, & quid probum uirum deceret, in primis mihi attendendum fuerit. Nam cùm multi ingenui, bonæque spei adolescentes, imprudentia lapsi, auidè ob libri nouitatem, quæ Robortellus scripserat, essent imbibituri, impietatis crimen

haud leue subiturus mihi uisus essem, si imminenti huic malo, cùm liceret, non occurrissem. Hæc igitur pauca ut admoneremus eos, qui bonis artibus dediti sunt, satis esse duximus. quare hoc officiũ à nobis in posterũ non præstabitur; ne præter studiosorum utilitatem alia nos ratio ad id agendum impulisse uideatur: sed ea solùm, quæ ad Aristotelem intelligendum conducunt, breuius quàm fieri poterit, deinceps afferemus. Ad rem igitur accedamus.

ARISTOTELIS
DE POETICA.

PARTICVLA PRIMA.

Ερὶ ποιητικῆς αὐτῆς τε, καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς, ἥν τινα δύναμιν ἕκαστον ἔχει, καὶ πῶς δεῖ συνίστασθαι τοὺς μύθους, εἰ μέλλοι καλῶς ἕξειν ἡ ποίησις, ἔτι δὲ ἐκ πόσων, καὶ ποίων ἐστὶ μορίων, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅσα τῆς αὐτῆς ἐστὶ μεθόδου, λέγωμεν, ἀρξάμενοι κατὰ φύσιν πρῶτον ἀπὸ τῶν πρώτων.

E POETICA, *eiusq; generibus, quam facultatem singula habeant: & quo pacto, ut rectè poesis se habeat, componi fabulas oporteat; ex quot etiam, quibusque partibus constet: de omnibus item, quæcunque ad hanc uiam, & rationem pertinent, dicamus, initio secundum naturam sumpto primùm à primis.*

VINCENTII MADII ET BARTHOLOMAEI LOMBARDI COMMVNIS EXPLANATIO.

HOC EST totius libri Poetices exordium; siquidem tum dicenda proponendo, tum ordinem, quo in docendis propositis uti statuit, commonstrando, ad sequentia promptè excipienda præparat auditores. Quæ uerò in sequentibus tractabuntur, hæc sunt: DE POETICA, IPSAQVE, EIVSQVE GENERIBVS. id est de Poesi in uniuersum, atque de unaquaque specie singillatim: quorum omnium facultatem, hoc est naturam ostendet. ET QVO PACTO COMPONI FABVLAS OPORTEAT. id est de fabulæ conficiendæ legibus, ut Poesis rectè se habeat. Per fabulam autem ipsarum rerum constitutionē intelligit. EX QVOT ETIAM, QVIBVSQVE. PARTIBVS CONSTET. hoc est de partibus uniuscuiusque speciei Poeseum. sunt uerò quales & quantæ. DE OMNIBVS ITEM, QVAECVNQVE AD HANC VIAM ET RATIONEM PERTINENT. idest de annexis atque appendiculis doctrinæ de Poesi cum ratione traditæ. Quo uerò ordine hæc suprà enumerata docere uelit, subiungit inquiens: INITIO SECVNDVM NATVRAM SVMPTO PRIMVM À PRIMIS, rerum scilicet dicendarum; siquidem quæ ad sequentium notitiam conducunt, ea præponi debent. In quot autem partes Liber hic sit diuidendus, ex antepositis est sumendum. Prima pars erit de Poesi in uniuersum: cuius commune ponit id, in quo Poeseum omnium genera conueniunt. differentias eius ponit, quomodo à duabus

causis naturalibus Poesis orta sit ostendit. quo itidem pacto in diuersas partes abiit. à quibus, & quomodo partes illæ, in quas abiit, sint mutatæ, atque hæ auctæ. Alia pars erit, in qua de Poeseos generibus pertractat. Et quoniam in hoc libello de duobus tantùm, Tragœdia inquam & Epopœia uerba fiunt, prò generum Poetices ratione duas tantum partes habebit hæc scriptio: in prima Tragœdiæ, in secunda Epopœiæ naturam declarabit. Alia pars erit, ubi de legibus aut arte Poetica docet Aristoteles. quo planè loco rectè fabulam conficiendi regulæ traduntur: ex cuius recta ratione Poesis etiam rectè se habere dicitur. Alia pars erit, in qua partes, quæ quantæ sunt, docentur. Et quoniam Tragœdiæ partes, aliæ quidem quantæ sunt, nimirum Prologus, Episodium, Exodus, Choricum: Epopœiæ uerò aliæ: iccirco partes partium quantarum erunt duæ. Partes item quales, Tragœdiæ quidem aliæ, Epopœiæ autem aliæ sunt. Tragœdiæ partes quales sunt, Fabula, Mores, Dictio, Sententia, Apparatus, Melodia: Epopœia uerò, quanquam & ipsa supradictarum aliquas habeat, omnes tamen non habet: iccirco partes itidem erunt duæ, de partibus, quæ Poesis qualitatem ostendunt. Postrema pars erit de Poetices annexis appendiculis'ue. Et quoniam hæc duo etiam sunt, in quorum altero de increpationibus ac defensionibus poetarum agitur, in altero uerò de Tragœdia atque Epopœia, utra sit præstantior perpenditur; circa appendices duo erunt capita. quæ omnia rectè ac naturali ordine tractanda Aristoteles proponit. Vt autẽ summatim capita dicam, de Poesi, de arte Poetica, et de Annexis Aristoteles se pertractaturum in sequentibus pollicetur.

VINCENTII MADII PROPRIAE ANNOTATIONES.

EXPLICANDAE primùm hic essent quatuor hæ uoces, Poetica, Poesis, Poema, Poeta, quid singula sint, quot modis accipiantur, & quomodo inter se differant. uerùm de Poetica, & Poesi, cùm supra satis dictum sit, omittantur. Poema uero ex Aphthonii Sophistæ sententia in libro Græcorum Rhetorum, Poesis pars est. ut Ilias uniuersa Poesis est: eius uerò pars quædam, ut armorum Achillis præparatio, Poema nuncupatur. Verùm ex Platonis Phædone falsum id esse patet, qui ter in eadem ferè pagina poema pro toto, atque
,, integro libro sumit. Aristoteles item in hoc eodem libello infra ait, Ante ue-
,, ro Homerum nullum omnino tale Poema habemus; tametsi plura extitisse
,, credere par est. Extat autem ipsius Homeri (ut ab eo initium sumamus) Mar-
,, gites, & huic consimilia. Clarius etiam dum ait, Illudq́ue cum primis cauere,
,, ne contextũ Epopœiæ proprium in Tragœdia cõfingamus. talem uerò esse di-
,, cimus, qui complures contineat fabulas: exempli gratia, si quis totum illud
,, Iliadis unica uelit amplecti fabula. ibi etenim propter Poematis longitudinem
,, partes ipsæ congruentem suscipiunt magnitudinem. ubi sanè patet, poema

frequenter pro libro integro à probatis auctoribus sumi. Si tamen uim uocum perpendere uelimus, Poesis factionem, Poema uerò poetæ opus, & factum, quod extat, significare uidetur. citra tamen discrimen has tres uoces, Poeticam, Poesim, Poema, ad idem significandum ueteres usurpant. nam quòd apud Aristotelem Poetica Poesim etiam significet, in sequenti particula patet apertissimè, cùm inquit, τραγῳδίας ποίησις, idest Tragœdiæ Poesis, καὶ διθυραμβοποιητικὴ hoc est Dithyrambopoetica: ubi æquè dicere potuisset Dithyrambopoesis.

Quid autem Poeta sit, & unde dicatur, apud Platonem in Conuiuio manife-
" ste uidere licet. ait enim. Scis utique factionem amplum quoddam esse: fa-
" ctio siquidem generatim causa dicitur, ex qua unumquodque ex non esse ad
" esse procedit. Quapropter omnes cuiusque artis actiones factiones sunt, & ar-
" tifices omnes Poetæ idest factores; non tamen uocantur poetæ, sed alia nomi-
" na sortiuntur. Ex omni uerò factione una selecta particula, quæ circa Musi-
" cam, carminaque uersatur, totius nomine nuncupatur. Poesis enim hæc sola
" uocata est: qui uerò hanc factionis particulam habent, Poetæ. Ex quibus Platonis uerbis, unde Poetæ nomen deductum sit, colligitur; ipsumque artificem esse, qui circa Musicam, & carmina uersatur. Quid igitur illorum quatuor unumquodque sit, quot modis accipiatur, & quomodo inter se differant, per ea, quæ iam diximus, abundè patet. Verbum IPSA'QVE, quod in latina tralatione desyderatur, ea ratione ab Aristotele positum fuisse putamus, ut scilicet ualeat in uniuersum: & ne uerba illa sequentia, uidelicet EIVSQVE GENERIBVS, pro eodem poni censeremus, esseque ueluti explicationem uocis illius DE POETICA. quasi quòd integra esset sententia De Poetica, id est de generibus eius: quoniam, et, pro idest, sæpe numero usurpatur. & in hoc opere
" parùm infra, cùm ait, ἢ τῷ ἑτέρως, καὶ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον. Item non multo post
" ἢ ὡς τὸν αὐτὸν, καὶ μὴ μεταβάλλοντα. Vt igitur intelligeremus Aristotelem de Poetica in uniuersum, deinde priuatim de eius generibus uelle pertractare, iccirco additur uerbum, IPSA'QVE: quoniam interiectione uocis illius, particula sequens, tanquam præcedentis explicatio sit, accipi non potest. Hæc nostra annotatio testimonio Aristotelis in calce huius operis confirmari potest: in quo cùm esset eadem sententia, eisdem quoque uerbis usus est, cum ait, περὶ μὲν οὖν τραγῳδίας, καὶ ἐποποιίας, καὶ αὐτῶν, καὶ τῶν εἰδῶν, & quæ sequuntur. Verbum FACVLTAS, habitudinem ac responsum quoddam ad id operis, cuius facultas dicitur, referre uidetur. Verùm facultas cùm rei natura sit, tametsi ratione quodammodo differant inter se, facultatem, clarioris declarationis gratia per naturam explicare placuit; natura largè fuseque accepta. Quod qua ratione fecerimus, explicandum est. cùm Aristoteles in primo de Rhetorica eam definiens
dicat quòd est facultas cernendi quid in quaque re probabile sit, profectò id "
commodissime per naturam etiam explicabimus, dicentes quòd Rhetoricæ natura est prospiciendi quid in quaque re probabile sit. Idem etiam de Dialecticæ definitione dicetur, quam de in primo Topicorum Aristoteles scripsit. Cicero quoque, qui in uertendis græcis uocibus diligens admodum fuit, sæpe "
uim, quæ δυνάμει respondet, pro natura sumit. in secundo enim de Oratore ait,
" Ignari omnes controuersias ad uniuersi generis uim & naturam referri. Et in
" eodem etiam paulò post inquit, Quid enim est, in quo hæreat, qui uiderit om
" ne, quod sumatur in oratione, aut ad probandum, aut ad refellendum, aut
" ex sua sumi ui atque natura, aut assumi foris? Hæc sua ui, cùm aut res quæ
" sit, tota quæratur, aut pars eius, aut uocabulum quod habeat, aut quippiam
" rem illam quod attingat. Extrinsecus autem, cùm ea, quæ sunt foris, neque
" inhærent in rei natura, colliguntur, si res tota quæritur, definitione uniuersa "
" uis explicanda est. Item in tertio de Oratore, ubi dicit, Vis enim & natura rei,

C iii nisi

nisi ante oculos ponitur, qualis & quanta sit intelligi non potest. Ex quibus omnibus uocem FACVLTATEM rectè fuisse per naturam explicatam abundè patet. fusius enim accipi naturam quàm in secundo Physicorũ,ex supradictis locis est manifestum. Rectius autem uerbo facultatem,quàm uerbo naturam,est usus Aristoteles. nam facultas opus, quod ab ea prouenit (actionem uocant nostri) propius respicere uidetur: quo utpotè manifesto innotescit res. unde fit ut opera à facultatibus manantia,in facultatum definitionibus ponantur: ut in Rhetoricæ,Dialecticæq; facultatis definitione patet. quæ qua ratione facultates dicantur,satis ab Alexandro Aphrodisiẽsi in initio libri Topicorum est explicatum. Verùm obiiciet aliquis, si per facultatem naturam intelligimus; rerum autem natura definitione monstratur; utique Philosophus Poesis definitionem inquiret: quod tamẽ in hoc libro nusquam legitur. Dicimus nos,quòd quanquam definitio rei naturam exactè declaret, nihilominus alii quoque aperiendæ rei modi,cognitioni huic congruentes habentur: qualis est modus,quo ad naturam Poesis declarandam hic utitur Philosophus. nam etsi Tragœdiam inferius definiat, Epopœiæ tamen naturam per definitionẽ haud quaquam declarat. Verbum SINGVLA,non ad genera solùm, uerùm etiam ad Poeticam referri debet. alioquì quid id esset,quod de Poetica sit dicendum, Aristoteles non diceret. At super ea parte, in qua dicitur: ET QVO PACTO, VT RECTÈ POESIS SE HABEAT,COMPONI FABVLAS OPORTEAT,dubitabit quispiam. quoniam,dum eundem locum explicaremus, asserui mus Aristotelem in illa parte proponere de Legibus, aut arte Poetica dicendũ esse: consyderans Aristotelis propositum non esse de Poesi, cùm iam Poesim ab eiusdem legibus differre affirmauerimus. Huic respondemus,quòd licet leges differant à Poesi, cùm tamen Poeseos gratia consyderentur, ut scilicet eam rectè conficere sciamus, propterea de Poesi toto opere Aristotelem agere dicimus; cùm in Poesim præcepta, perinde ut in finem ordinentur. Quod in simili ueterum omnium Græcorum interpretum testimonio tertio Physicorum libro confirmari potest: quo in loco quanquàm ipsius Motus Philosophus afferat definitionem, eum tamen librum non de Motu, sed de Principiis esse omnes prudentissime dixerunt: quoniam de motu ibidem naturæ gratia à Philosopho pertractatur. quod eius uerba in tertii initio, quæ hunc in modum se
» habent, apertissime testantur, Quoniam(inquit)natura est motus,ac mutatio-
» nis principium: scientia autem nobis de natura est: oportet nõ ignorare quid
» sit motus. necessariũ enim est,ignorato ipso, & naturã ignorari. FABVLAM Aphthonius Sophista in libro Græcorum Rhetorum,sermonem falsum ueritatem effingentem esse dicit: cui etiam Aristoteles consentire uidetur in Pro-
» blematibus particula decima octaua problemate tertio, cùm ait, Exempla au
» tem,& fabellæ testimoniorũ speciem gerunt: fides autem perfacilis est, quam
» testimonium fecerit. Additur,quòd uerisimile quisque libentius discit: exem
» plum autem,& fabellæ rem non nisi similem docent. Plato quoque in eodem
» accipit significato, cùm inquit:Olim quandoque Dii soli erant, & quæ sequuntur. Verùm in hoc sensu in Poetica, fabula non accipitur, sed pro quadam rerum constitutione, quæ se inuicem,aut necessario,aut uerisimiliter consequuntur: quod in primo fabulæ significatu non reperitur. Capitur etiam alio modo pro mendacio absolute, ut nullam penè cum eo, in quo sumitur in Poetica, significato similitudinem habere uideatur. iccirco in hoc,ut in primo,non esse laborandum putauimus; ut illa duo significata, quæ cognata magis uidentur,seiungeremus. Id tamen animaduertendum est,Platonem in Phædone uo
„ luisse, primum etiam fabulæ genus Poesi conuenire: nam inquit Soc. Postea
„ quàm uero facto iam de me iudicio, non me interim dici festiuitas inhiberet,

censui

" censui oportere, si fortè insomnium toties iubeat popularem hanc Musicam " exercere, non negligere eius præceptum. tutius enim fore arbitratus sum, an- " tequam è uita migrarem, expiare animum, atque ut monet insomnium, poe- " mata facere. Quamobrem primùm cecini Deum ipsum, cuius tunc sacra cele- " brabantur: atque post Deum, iudicans oportere eum, qui poeta futurus sit, " non sermones, sed fabulas facere, me uerò non esse fabulatorem, nonnullas ex " fabulis Aesopi, quas sciebam promptioresq; habebam, ut in quamq; prius " incidi, modulatus sum. Hæc Plato. Penes tamen Aristotelis dicta in hoc libro id fabulæ genus, quale est Aesopi, minimè ad Poesim accommodatur; neque de tali fabula loquitur in contextu. nam, ut Aristoteli placet, actionum homi num imitatio Poesis est, & circa actionem huiusmodi fabula uersatur. unde Aristotelem in hoc à Platone dissentire putarem. Neque me præterit, eas etiam fabulas Platonem nouisse, circa quas uera Poesis uersatur, ut in tertio de Legibus dialogo apertè patet. Cùm ergo tribus saltem modis fabula dicatur, in quo eam significato sumat Philosophus, dictũ iam est. Verbum METHODVS à Simplicio inter initia libri Physicorum ex Alexandri sententia sic declaratur. Si methodus est, ut ait Alexander, omnis habitus, qui speculatur ea, quæ " ad ipsam attinent, cum ratione, idest cum causa, hoc est progressus ad id, quod " cognosci potest, cum quadam uia rectè ordinata, constat quòd principii cogni " tio methodus non erit, sed quæ est facta à principiis, & causis rei cognoscen- " dæ. Hic primùm illud est animaduersione dignum, Alexandrum accepisse ha " bitum qui speculatur, ut contra mechanicum ratione carentem distinguitur. nam cùm Aristoteles Rhetoricam, Poeticam, Dialecticam, Moralem, methodos etiam appellet, quæ scilicet ab ipso conscriptæ sunt; habitus autem qui speculatur, ut secundo Metaphysicorum libro per Aristotelem patet, speculationem ipsam finem habeat, practicus autem opus; si speculantem habitum acciperet, ut contra practicum, aut habitum qui in actione uersatur, distinguitur, ante dicta non essent methodi: quod falsum esse constat per Aristotelem illa methodos nuncupantem. Aut ergo dicendum est Alexandrum accepisse habitum, qui speculatur, ut contra mechanicum & ratione prorsus carentem distinguitur (nam in primo Topicorum libro ea uerba, Dialectica ad " omnium methodorum principia uiam habet exponens, ait, per methodum " artes & scientias intelligi debere) aut dicendum, quòd de Philosophiæ naturalis tantum methodo ab Aristotele tradita loquebatur. Maiore deinde animaduersione dignum est, quod ex iis, quæ per Simplicium adducta sunt, apertè colligere possumus, quæ doctrina methodica dici debeat: quæ scilicet neq; fortuitò, neque experientia tantùm, neque uti fit historia docetur, sed sua certa ratione, ac recto ordine traditur. Rectus autem, & naturalis ordo est, cùm in scientia quæ ad sequentium rerum doctrinam conferunt, prius explicatur, atque docetur. exempli causa, ne discedamus à re proposita, notitia, quæ primò habetur ab Aristotele de Poetica, id est in quo Poeses omnes conueniunt, id utique imitatio est. Hæc autem notitia confert ad secundum: quod sanè est, quo pacto genera Poeseum inuicem distent. nam si Poeseum conuenientiam non sciremus, differentias earum rectè docere non possemus. Hæc duo conferunt ad tertium, quomodo sit orta Poesis. si enim eã imitationem esse nescíremus, & quòd imitatur sermone nos lateret (quæ me Hercle primæ diuisionis una erat particula, sicuti infra patebit) nunquam eius ortum cognoscere potuissemus: atque ita deinceps de cæteris, quæ scribuntur. Hac igitur Aristoteles ratione Poeticam iure optimo methodum appellat. unde cùm dixit CIRCA HANC METHODVM statim subiunxit INITIO SECVNDVM NATVRAM SVMPTO, PRIMVM À PRIMIS. Methodus ergo, ut scientias & artes

artes methodos uocat Aristoteles, nil aliud est, quàm notitia per rationem adepta: cuius quæsita ordinem secundum naturam habent. Methodus etiam accipitur pro uia, quæ ad quæsita cognoscenda perducit; ut in Sophista, & in dialogo de Iusto, atque alibi Plato. Ita uerò & ab aliis probatis auctoribus methodus eiusmodi perinde est, ut Diuisio, Definitio, Demonstratio. Verùm cùm in hunc sensum Philosophus methodum hic non accipiat, sed primo modo, ne præter rem uerba faciamus, nihil præterea dicendum existimamus.

NATVRAE significatū latius hic, quàm in secundo Physicorū accipitur: quod
» ex definitione illic posita manifestum est. Naturam enim principium, & cau-
» sam esse dicit, ut id moueatur & quiescat, in quo est, primò, per se, & non
» secundum accidens. Vtitur autem hac loquendi formula aliis etiam in locis Aristoteles, uidelicet primùm à primis secundum naturam, & semper in eundem sensum, ut qualis est rerum, de quibus agitur, ordo, talis itidem in eis edocendis seruetur. quæ enim priora sunt, posterioribus præponi debent. siquidem in initio tertii de Rhetorica idem se facturum pollicetur, inquiens.
» Primùm igitur quæsitum à nobis est iuxta naturæ ordinem id, quod etiam na
» tura primum est, ipsæ scilicet res, ex quibus probabilitatem habent. Secundùm
» autem, illas dictione recta disponere. uidemus autem Aristotelem hoc in libro ea quoque seruare, quæ ibidem pollicetur. primùm enim agit de re, deinde de dictione: & prius de Poesi in uniuersum, quàm singillatim: prius de conuenientia, quàm differentia: quæ omnia penes naturæ ordinem præcedere debent. Hæc circa procemium dicta sint. Quòd si quis haud quaquam procemium esse censeat: quoniam attentum, docilem, beneuolum auditorem non efficiat, sciat is usu sæpe uenire, ut tria illa in causis iudicialibus usurpentur. at in Poeseum prologis, & scientiarum initiis docilitate tantum est opus. Quòd si Poeseum prologus tria illa, ut constat, non habet, cur in artium ac scientiarum exordiis ea necessario reperiri est iudicandum? Quid si, dicatur, attentionem, beneuolentiam, & docilitatem ex rerum propositione atque ordine quadantenus apparere? nam qui rerum non ignobilium notitiam methodicè, hoc est ordine ac ratione tradere proponūt, non'ne præpositarum rerū causa tum dociles, tum attentos legentium animos reddunt? methodi uerò ratione maxima erga auctorem beneuolentia conciliatur. Quòd si quis Aristotelem dicat methodicè scripsisse, rectum autem ordinem multam sermoni perspicuitatem afferre, eum tamen admodum difficilem esse: Respondemus Aristotelem breuitate obscuritatem contraxisse. Præterea fieri penè non potest ut res ad uiuum resecentur, ut Philosophus facit, eæq; sine maxima uerborum congerie facilè doceantur; à qua semper Aristoteles abhorruit. ita tamen breuitatis studiosus fuit, ut nihil ad intelligentiam necessarium ab eo prætermissum uideatur. Circa ultimam rerum propositarum particulam, quam explicat Aristoteles dicens, DE OMNIBVS ITEM, QVAECVNQVE AD HANC VIAM ET RATIONEM PERTINENT: in qua Poetices appendices proponi diximus, id iure nos dixisse declaramus, cùm appendices sint rebus ipsis, quarum appendices sunt, posteriores. Eas etiam in doctrina, quæ ordine recto tradita est, postremum, tum in proponendo, tum in exequendo locum obtinere par est: quanquam in aliis non semper quæ loco posteriore sunt proposita, posteriore quoque loco tractantur. quod non ab re factum ab Aristotele fuisse ex sequentibus apparebit. Animaduertendum insuper, quòd etsi Philosophus de Poeticæ generibus se dicturū proponat, tria tamen præcipua duntaxat explicuit, Tragœdiam, Epopœiam, Comœdiam. Ex tribus autem duo tantum extant, tertium desyderatur: siquidem in toto hoc libello nunquam de cæteris singillatim dicendum proponit. quod cùm de Comœdia fecerit, ita de reliquis

de reliquis,si de eis tractaturus esset, proculdubio proposuisset. Eo autem consilio fortè Aeglogas, Satyras,Odas prætermisit: quoniam ex tribus hisce magis absolutis Poeseos generibus, & facultates earum, & leges eas rectè conficiendi haberi possunt. nam qui quod in aliquo genere perfectius est nouit; is in eodem quod imperfectius est,paruo labore etiam assequetur.

PARTICVLA II.

Ἐποποιία δὴ, καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας ποίησις, ἔτι δὲ κωμῳδία, καὶ ἡ διθυραμβοποιητικὴ, καὶ τῆς αὐλητικῆς ἡ πλείστη, καὶ κιθαριστικῆς, πᾶσαι τυγχάνουσιν οὖσαι μιμήσεις τὸ σύνολον.

Epopœia sanè, Tragœdiæque poesis, Comœdia insuper, ac Dithyrambica; tum pleræque illarum, quas ad tibias, citharas'ue accommodamus; omnes prorsus in hoc uno conueniunt, ut imitatio sint.

EXPLANATIO.

Absoluto procemio, quod primum in eo proposuerat,iam aggreditur. hoc autem est,ut de Poesi in uniuersum doceat. cuius naturam explicaturus, id tanquam manifestum assumpsit, genera omnia Poeseos in hoc uno communi, quod est imitatio,conuenire. EPOPOEIA græca uox est, cui nulla latina respondet: cuius poetæ à Cicerone in libro de Optimo genere oratorum Epici uocantur, ut Homerus, ut Virgilius in Aeneide. Verbum SANÈ græcæ particulæ δὴ respondet: quæ particula orationis principio, ut infra dicet, accommodatur. ut ergo tractationis initium ostenderet, δὴ particulam adiunxit. Addit deinde TRAGOEDIAE'QVE POESIS. Per Tragœdiam quid intelligat abundè notum est: quanquam de ea plura dicet inferius: quò cùm peruenerimus, & nos de eadem latius disseremus. Adiecit autem uerbum Poesis,post Tragœdiã, uel ut Tragœdiam omnia Poeseos genera dignitate antecellere demonstraret, quod in huius operis calce præstabit: aut quoniam in uoce Epopœia inclusum est uerbum ποίησις :quod cùm in uoce Tragœdia non contineretur, id ei iure optimo adiecit: non enim compositum uerbũ est Tragœdia cum uerbo ποιῶ, sicut Epopœia. poemata autem omnia, quoniam hominum actiones imitantur, poeses sunt: icirco uerbũ poesis cùm in nomine poematis illius,quod cætera præcellit,nõ includeretur,extrinsecus addi debuit.Rectè igitur ac perquam prudenter Philosophus inquit, TRAGOEDIAE'QVE POESIS; cùm reliqua duo poematum genera in orationis serie etiã apponat,Comœdiam scilicet,& Dithyrambicã.Quid uerò Comœdiæ nomine significetur,satis perspicuum est.Dithyrambica autem poesis imitatio erat Bacchi sacra celebrantium. Illa autẽ particula, quæ dicit, TVM PLERAEQVE ILLARVM, QVAS AD TIBIAS CITHARAS'VE ACCOMMODAMVS,odas significare uidetur,quas ad lyram

lyram canimus. atqui non de Poesi, quam ad lyras, tibias'ue accommodamus, sed de sono duntaxat sermo est: cùm citra sermonem has rhythmo, atque harmonia tantùm inferius imitari dicat. Clarius autem interpres transtulisset, si ut Aristotelis contextus habet, AVLETICAE PLVRIMA dixisset. PLVRIMA uero dixit, quoniam tibiæ, quæ paucis foraminibus præditæ sunt, imitationi sunt ineptæ. Neque nos præterit odas ad citharas, & ad tibias itidem accommodari: uerùm de ipsis Aristotelem hoc loco meminisse nõ existimamus, ratione ducti superiore. Subdit deinde: OMNES PRORSVS IN HOC VNO CONVENIVNT, VT IMITATIO SINT. Sensus autem est, Poeses omnes, quas supra recensuimus, imitatio sunt. Imitatio autem id commune est, in quo conueniunt. Per imitationem uerò actionum humanarum, morum, atq; affectuum expressionem intelligit.

ANNOTATIONES.

Epopœia composita uox est, ἀπὸ τοῦ ἔπος καὶ ποιεῖν. ἔπος autem, quanquam uerbum propriè significet, pro heroico tamẽ carmine per quandam præstantiam accipitur. Plato enim in Phædro, ubi legitur hoc carmen,
» ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὣς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί: quod in latinum ita uersum est:
» Vt lupus ipse agnum, puerum sic ardet amator.
heroicum carmen ἔπος appellat. ita uerò & Aristoteles tertio de Rhetorica.
» per Epopœiam igitur, heroicam Poesim intelligit. Suidas uerò inquit, Epo-
» pœia historia ex heroico metro est: etenim Epopœia Poesis est, fabula carens.
Suidæ tamen aduersantur Aristotelis uerba quædam inferius posita, ubi le-
» gitur, non esse poetæ facta ipsa propria narrare; sed quemadmodum uel geri
» quiuerint, uel uerisimile, uel omnino necessarium fuerit. Et paulò infra ait.
» Quo fit, ut sapientius, atque præstantius Poesis historia sit. ex quibus planè constat Epopœiam, cùm Poesis sit, historiam absque fabula non esse: cùm præsertim Epopœiæ Homeri in Odissea libro fabulam infra ponat Aristoteles.

Dithyrambica uerò Poesis Bacchi ministros eius sacra celebrãtes imitabatur. Et quoniam in Dithyrambis, compositis nominibus utuntur poetæ, iccirco ad id alludens Philosophus, quod eorum maximè proprium est, composito ac longo nomine eam appellauit, dicens DITHYRAMBOPOETICA: ubi Poeticam non autem Poesim, quo nomine etiam uti potuisset, cum dithyrambo composuit, ut nomen longius efficeretur. Vnde rectius expressisset interpres, si, quod nos fecimus, unico eam nomine interpretatus esset, nec in duas uoces diduxisset. Cùm uerò Dithyrambicæ Poeseos natura nõ admodum nobis aperta sit, ideo quæ de illa uariis in locis obseruauimus, nunc referre non grauabimur: ut qui antiquitatum, ac rerum iam exoletarum studiosi sunt, à nobis etiam hac in re auxilii nonnihil assequantur. Dithyrambos igitur, hymnos esse in honorem Bacchi factos, per quos Bacchum imitabantur, testatur antiquitas: ut ex Suida, & Athenæo licet cognoscere. Fuit autem huic poematis generi familiare uerbis longis, idest compositis uti: sicuti inferius Aristoteles do-
» cet. Eiusdẽ quoque sententiæ Plato est in Cratilo: inquit enim. SO. Lunã quidẽ
» σελαναίαν multi nominãt. HER. Certè. SO. Quoniã uerò lumẽ nouũ, ac uetus sẽper
» habet, meritò uocari debet σελαενονεοάεια. nũc aũt conciso uocabulo σελαναία uocatur.

catur.uocem autem illam σλαεπτοάεα, dithyrambicum nomen esse dicit.In tertio etiam de Rhetorica libro Aristoteles dictionum compositionem carmini dithyrambico aptissimam esse dicit. idem & in hoc libro cõfirmat.Quare Horatius de Pindaro inquit:

„ Seu per audaces noua dithyrambos
„ Verba deuoluit,numeri sque fertur
Lege solutis.

intelligens per noua uerba, nomina ex duobus uel tribus composita nominibus.Catullus quoque imitans dithyrambos, ceruam syluiculricem, & aprum nemoriuagum appellauit. Aristoteles præterea in tertio de Rhetorica de dithyrambis ait, procemia dithyramborum similia demonstratiuis esse;quoniam primo aspectu cum re,qua de agendum est, con-
„ uenire non uideantur. Est etiam apud Platonem in Phædro locus admodum
„ animaduertendus,dum ait:Profectò,ô Socrates præter solitum profluens quæ-
„ dam amplitudo te cepit. Socr.Silentio igitur me audi:nam reuera diuinus hic
„ uidetur locus.Quare,si sæpius nymphis procedente sermone corripior, ne mi-
„ reris.ea certè,quæ modo canebam,à dithyrambis non multum distant. In eo-
„ dem etiam dialogo ait:Audiuisti Phædre carmina me iam, non dithyrambos
„ amplius canere.Vbi animaduertendum Platonem per carmina intelligere he-
„ xametra.In tertio etiam de Rhetorica Aristoteles inquit,locutionem ipsam ne
„ cesse est esse,aut pendentem,aut continenter uno contextu tantùm atque con-
„ cursu coninnctam,cuiusmodi sunt dithyrambicis sui orbes.In Problematibus
„ quoque, particula decima nona problemate decimo quinto ait:Dithyrãbi etiã
„ postquam simulari cœperunt,antistrophis amplius non ntuntur:quanquã plu
„ rimùm ante uterentur. Cuius rei causa,quòd olim homines liberi, atque inge-
„ nui ad choream adire solebant.itaque multos esse, qui fungi cantu certatorio
„ possent, erat difficile.quapropter illis in morem fuerat, ut modulos enharmo-
„ nicos cantarent. unus enim crebrò cantilenam mutare, uariamque contexere
„ facilius potest,quàm multi: & qui certat facilius, quàm qui mores conseruat.
„ quocirca simplicius illi modulari debuerunt. Antistrophus autem simplex est:
„ quippe qui numerus sit,unitatéque mensuretur.Hæc eadem causa est, cur in sce
„ na nullus,in chorea plurimus antistrophi usus sit.Histrio nanque simul, & cer-
„ tator & simulator est:chorus autem minus imitatur. Idem in ultimo Politi-
„ corum libro sic scriptum reliquit.Dithyrambus sine controuersia Phrygius eẽ
„ censetur,cuius & alia exempla multa referunt, qui istam uim concitandi pru-
„ denter,& acutè prospiciunt:& hoc Philoxenum conatum esse in harmonia do
„ rica facere dithyrambicum carmen,nec potuisse,sed ex illius natura delapsum
„ ad Phrygiam dithyrambo congruentem recidisse. Videndus etiam est Lycophron in initio,ubi quomodo dithyrambi quid amplius quàm Lyrici,& unde dicti sint explanat.Ex Dionysio itidem Halicarnasseo,& Demetrio Phalereo,ac Menandro in uolumine Rhetorum Græcorum nonnulla ad dithyrambicorum intelligẽtiam sumi possunt.In commentariis quoque Aristophanis præsertim in eam fabulam, quæ Nebulæ inscribitur,de dithyrambis plura scribuntur. Et quoniam in dithyrambis Bacchum imitabantur,non ab re futurum iudicaui,si quæ à Platone in septimo de Legibus dicuntur,in præsentia referrem.ait enim.
Ambiguam saltationem arbitramur, quæ Bacchida, Bacchumq; sequentium
„ est;quas Nymphas,Panes,Silenos,ac Satyros uocant: quæ quidẽ,ut aiunt,ino-
„ lentos imitatur, lustrationes & sacra facientes. Totum hoc saltationis genus,
„ neque quod bello conueniat,neque quod paci, neque quid sibi uelit facilè de-
„ terminari potest.Rectissimũ igitur mihi uidetur id ita distinguere, ut seorsum
„ à belli, seorsum etiam à pacis saltatione id ponamus,negantes hoc esse ciuile.
„ Et hæc de dithyrambis sufficiant. Nec mirum alicui uideri debet,Aristotelem

tibiæ

tibiæ citharæ'ue sonos imitantes poeses appellasse, cùm ex Platone superius in explicatione nominis, poetæ, actiones omnes poeses, & artifices omnes poetas nuncupari diximus. Est autem tibia, ut in conuiuio auctor est Plato, instrumẽtum aures demulcens, oris potentia. Cithara uerò genus est instrumenti musici chordas habentis, eodem Platone auctore in Theæteto, in Cratylo, & in Hipparcho. Adnotanda in uerbo, αὐλητικὴν, quæ Theophrastus libro quarto de Plantarum historia cap. duodecimo de harundinibus scribit. Postquam, inquit, uarietas, fictióque sono tibiæ accessit, quod cæsura mutata est, hinc licet intueri ex tibiis nonnullas aptas imitationi, nonnullas secus extitisse. Aristoteles autem in calce librorum Politicorum de tibia citharáque multa dicit. Theophrastus uerò loco, de quo supra meminimus, docet quomodo sua tempestate tibiæ conficerentur. Conferunt item ad huiusce particulæ intelligentiã, quæ ab Aristotele in Problematibus scribuntur in particula decima nona problemate nono & decimo: quæ ita se habent. Cur solitarias cantilenas suauius audire solemus, si ad tibiam, aut ad lyram unam cantantur, cùm tamen ad fides, canticumq; idem modo utroque peragatur? nam si idem ita amplius sit, plus ad plures tibias, atque etiam suauius esse oportet. An, quoniam euidentius in assequendo, quod spectatur, est, cùm ad unam, uel lyram, uel tibiam cantatur; ad plures uerò suauitas seruari non potest, cùm cantilena offuscetur, totaque penè deleatur. Decimum uerò problema ita se habet. Cur si uox hominis suauior est, non eius, qui sine sermone cantat, suauior prouenit, uerbi gratia teretantis; sed tibia, lyra'ue suauius sonant? An, ne illa quidem, quæ uocabulis articulata emittitur, æque suauis est, nisi per simulationem formetur. cæterum opere ipso efficitur, ut gratior sit. uox enim hominis suauior constat: oris autẽ instrumenta pulsandi uim obtinent pleniorem. quamobrem suauius cantatur, quàm teretatur. De tibiis, ac citharis libro quarto Iulium Pollucem uide.

De Poeseos autem generibus, quæ ad hanc rationem spectant, ab Athenæo libro decimo quarto quæratur. Aduertendum circa uerbum, IMITATIO, Platonem in Sophista dicere nullam esse iocandi speciem artificiosam, atque iucundam magis, quàm imitationem: cuius rectitudinem in dialogo de Legumlationibus ait consistere, ut tantum & tale fiat, quantum & quale in se ipso est.

Sed incidit dubitatio. nam aut de Poesi, aut de Poetica arte in hoc libro pertractat Aristoteles. si de arte, eam operis huius initio definire debuisset. nam etiam in suis Rhetoricis, cùm aliqua præmisisset, ait: Itaque tanquam à capite orsi, definiemus primùm quid sit ea ars, cuius præcepta traditurі sumus, deinde ad reliqua proficiscemur. post quæ dicta, statim artis Rhetoricæ definitionem ponit. Quòd si dicatur, hunc librum esse de Poesi, eam etiam definire debuisset: quippe par uiget utrinque ratio. Nam sicut eo libro, in quo de arte Rhetorica agit, eam definit, ita quoque in eo uolumine, in quo Poesim pertractat, eandem definire oportuit. Respondemus, hoc in libello de Poesi quidem (ut supra diximus) Aristotelem agere, Poesim tamen haud quaquam definire: sed præcipuam illius speciem, Tragœdiam scilicet definiendo, plus hoc in opere Philosophum præstare, quàm in Rhetorica. nam speciei definitio generis definitione perfectior est: ex qua nullo negocio ea, quæ generis est, elici etiam potest: contra uerò ex generis definitione, ea quæ speciei est, erui, ni alia addantur, nõ potest. Quod uel maximo potest esse argumento, Aristotelem hic non de arte legibúsque Poeticæ pertractare, sed de Poesi: quoniam eius præcellentem speciem definiuit. Modo tamen subiectæ rei accommodato Poesis naturam in uniuersum explicauit; id nimirum apponens, in quo poematum genera omnia conueniunt, ipsam inquam imitationem, eorum item differentias ostendens. Nam & Epopœiæ natura non per definitionem; sed earum rerum, in quibus similis dissimilis'ue

lis'ue Tragœdiæ est, commostratione docuit. Dicet fortasse quispiam, Aristotelem haud quaquam de Poesi in uniuersum primo loco, deinde de generibus singillatim agere; cùm de Epopœia, Tragœdia, & reliquis Poeseos speciebus statim loquatur. Huic respondemus, Aristotelem quidem de generibus illis uerba facere, uti per ea natura Poeseos innotescat: siquidem uia, qua nos in Poeseos notitiam deducit, sunt species ipsæ; quippe qui sciamus Poesim imitationem esse, cùm omnia Poeseos genera in hoc communi, quod est imitatio, conuenire manifestum sit. Vnde aliud est uia, aliud uerò id, quod uiæ interuentu adipiscimur. Cognitio quidem, quæ hic traditur de Poesi, in uniuersum est. at uia, per quam huiuscemodi cognitio mõstratur, Poeseos species sunt. & hoc ex Aristotelis doctrina, secundo Posteriorum resolutoriorum libro; & clarius ex Themistii paraphrasi, eo in loco, quẽ superius in obiectionibus aduersus Robortellum citauimus, elici potest. Quæret aũt aliquis cur de Poesi, non autẽ de arte Poetica uoluit agere Philosophus, cùm in Rhetorica de arte item Rhetorica pertractarit. aut enim de oratione illic, quæ artis Rhetoricæ est opus, agere, uel etiam hic de arte scribere debuisset. An, quòd Aristotelis tempestate multi de Rhetorica arte scripserunt; quæ quanquam esset imperfecta, iam tamen extabat: Poeticæ uerò nulla prorsus ars erat conscripta. cùm autẽ ars ex naturæ animaduersione colligatur, Aristotelem oportuit de Poesi eo itidem consilio pertractare, ut artem eliceret. Egit tamen de Poesi potissimùm, fortè ob Platonem, atque alios multos, qui poetis erant infensi; ut Poeseos tum dignitatem, tum usum ostenderet. Et quanquam hoc in libello Poeseos leges edoceat, dum tamen leges docet, illum ea parte agere de Poesi nihilominus asseueramus. nam rationem rectè conficiendæ Poeseos præscribere, de Poesi, quod ad eius conficiendæ rationem attinet, est agere. Quòd si de legibus tantùm, ut fecit in Rhetoricis, hic ageret, iure sanè liber hic de arte Poetica esset inscribendus.

PARTICVLA .III.

Διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων τρισίν. ἢ γὰρ τῷ γένει ἑτέροις μιμεῖσθαι, ἢ τῷ ἕτερα, ἢ τῷ ἑτέρως, καὶ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Tribus autem differunt inter se; aut quòd genere diuersis imitantur, aut quòd res diuersas, aut quòd modo diuerso imitantur, miniméque secundum eandem rationem.

EXPLANATIO.

Cùm generum Poeseos conuenientiam in superiore parte posuerit Aristoteles, eorum nunc inter se triplicem esse differentiã ostendit. Prima quidem est, cùm ea, quibus imitantur, genere differunt. ceu si coloribus ac lineis pictor equum imitetur, ac pingat, quem etiã poeta uerbis exprimat, hæ duæ imitationes inter se distabunt, ea inquam quæ pictoris est, & quæ poetæ, penes res, quibus imitantur: siquidem pictor, & coloribus & lineis, poeta uerò uerbis utitur. atqui colores & lineæ à uerbis genere distãt; id est res, ac naturæ diuersæ sunt. res autem, quam imitantur, apud utrunque eadem erat, scilicet equus. Secunda poeseum inter se differentia est penes res, quas imitantur: quoniã scilicet res diuersas imitantur, ut si duo sint pictores, quorum alter pulchros, turpes alter homines pingat, utiq;

picturæ inter se dissidentes erunt, ob res quas imitantur, quæ inter se differunt. pulchrum enim à turpi differre nemo est, qui ambigat. hæ tamen utræque imitationes alia ratione conueniunt; quoniam iisdem quibus imitantur, utuntur: siquidem pictores utrique coloribus, ac lineis utuntur. Tertia deinde differentia est, quæ penes diuersum imitandi modum existit. ut cùm tragicus imitatur heroas, quos etiam heroicus fingit, utrique conueniunt in re, quam imitantur; quoniam heroas exprimunt utrique. conueniunt præterea ratione rei, qua imitantur: sermone siquidem & tragicus, et heroicus utuntur. At penes modũ inter se differunt. tragicus enim personas, quæ & agunt, & negociantur in scenam inducit: heroicus autem narrando rem absoluit. actionem autem in scena quampiam agere ab eadem actione, quæ non agitur, sed narratur, longè differt. Poeses igitur tribus hisce inter se differentiis distãt: aut quoniam ea, quibus utuntur, dum imitantur, diuersa genere inter se sunt: aut quoniam imitantur diuersa: aut quoniam diuerso modo. Quod postremum membrum ut clarius explicaret Philosophus, subiungit: MINIMEQVE SECVNDVM EANDEM RATIONEM. Quæ particula ideo est adiecta: quia per uerbum, genus, qualis nam esset duarum primarum differentiarum diuersitas, explicuit. Cùm autem uerbum, genus, in tertio diuisiõis modo suppleri nollet, quid intelligeret, exposuit, cùm dixit: AVT QVÒD MODO DIVERSO. id est non secundum eundem modum. atque ita in tertia differentia in modo tantùm erit differentia: in reliquis autem duabus ex parte generis, & naturæ habebitur differentia.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum est Aristotelem in orationis contextu accipere genus pro natura. in qua significatione sumpsit & in tertio Physicorum libro, & in quarto de Cœlo, atque alibi. & tanti refert dicere, genera differre, quanti si diceret, naturas diuersas esse. Quòd autem hoc pacto Philosophus nunc genus accipiat, sequentia planè indicabunt. Animum item aduertere oportet, quòd quanquam Aristoteles in sequentibus uerbis tres differentias enumeret, rhythmum scilicet, harmoniam, & sermonem; differentiæ tamen hæ non sunt illæ, de quibus hic meminit: uerùm hæ tres differentiæ, rhythmus inquam, harmonia, sermóque, sub primo membro trimembris diuisionis in orationis cõtextu positæ comprehenduntur; sicuti luce clarius apparebit.

PARTICVLA .IIII.

ὥσπερ γὰρ καὶ χρώμασι, καὶ σχήμασι πολλὰ μιμοῦνταί τινες ἀπεικάζοντες, οἱ μὲν διὰ τέχνης, οἱ δὲ διὰ συνηθείας, ἕτεροι δὲ διὰ τῆς φωνῆς, οὕτω κἀν ταῖς εἰρημέναις τέχναις, ἅπασαι μὲν ποιοῦνται τὴν μίμησιν ἐν ῥυθμῷ, καὶ λόγῳ, καὶ ἁρμονίᾳ. τούτοις δὲ χωρὶς, ἢ μεμιγμένοις, οἷον, ἁρμονίᾳ μὲν, καὶ ῥυθμοῖς χρώμεναι μόνον ἥ τε αὐλητικὴ, καὶ ἡ κιθαριστικὴ, κἂν εἴ τινες ἕτεραι τυγχάνωσιν οὖσαι τοιαῦται τὴν δύναμιν, οἷον ἡ τῶν συρίγγων.

Vt enim

Vt enim coloribus, atque figuris pleraque quidam æmulantes imitantur, hi quidem arte, consuetudine illi, nonnulli etiam uoce: ita quoque & in dictis artibus accidit. etenim omnes imitationem exercent, numero dico, sermone, harmonia; hisq; uel separatim, uel promiscue: uerbi gratia: harmonia simul & numero tantum utuntur illæ, quæ ad tibias, quæ'ue ad citharas pertinent: tum si quæ aliæ sint, quæ facultatem huiusmodi sortiantur, ut est illa fistularũ.

EXPLANATIO.

Poeses tribus inter se differre dixerat superius; nunc primam poeseum differentiam, quæ erat quòd genere diuersis imitarentur, exemplo confirmat. nam exempla quanquam ad probandum efficacia admodum non sint, ad declarandum tamen quod uolumus, plurimùm ualent. huic autem doctrinæ perbellè exempla accomodantur. Contextus uerò ratio hunc in modum est explananda. si pictor, uerbi causa, coloribus, & figuris gallum imitetur, alter autem uoce gallũ item imitetur, ut eum canentem audire uideamur; colores profectò, figuræque, quibus pictor imitatus est gallum, genere differunt à uoce, qua phonascus est usus, dum gallum imitaretur pictor arte, alter consuetudine. sicut igitur imitationes hæ penes ea differunt, quibus imitantur; ita sane nonnunquam in poeseum enumeratis generibus distabunt penes ea, quibus imitantur: quoniam ea, quibus imitantur, genere inter se dissident: ut in exemplo nuper posito, color & uox genere diuersa sunt. Quòd autem poeseum genera quædam, dum imitantur, iis utantur, quæ genere inter se distant, probat Aristoteles. nam poeses omnes, aut numero, aut harmonia, aut sermone imitantur; atq; his, aut diuisis, aut simul iunctis. numerus autem, harmonia, sermoque genere distant. nam numerus circa motum, harmonia circa sonum, sermo circa dearticulatam uocem uersantur. Vna igitur de tribus enumeratis ab Aristotele differentiis erit penes ea, quibus poeses imitantur. Harum autem differentiarũ nonnullæ pluribus simul iunctis utuntur, ut Poesis, Auletica, Citharistica, & Syringarum, quæ rhythmo atque harmonia tantùm utuntur, dum imitantur. saltu uero qui imitantur, rhythmo tantùm imitãtur. & Epopœia sermone solo, sine rhythmo atque harmonia, utitur. Atqui de his, quæ rhythmo, atque harmonia tantùm utuntur, agit in præsenti contextu; in sequenti uerò eam explicabit, quæ sermone tantùm utitur. Verùm sermo genere differt ab harmonia, & rhythmo: & sunt ea, quibus poeses imitantur. Vna igitur erit poeseum differentia, penes ea, quibus imitantur: quod erat primum in superiore orationis contextu diuisionis membrum. Quod uerò spectat ad uerba,

uox, FIGVRA, duo ſignificare poteſt, aut corporis dimotionẽ, ac geſtum (nam infra dicet Ariſtoteles figuratis rhythmis quoſdam actiones, mores, ac perturbationes imitari) aut lineamenta: in quam ſignificationem ſumit Philoſophus in Prædicamentis in quarta qualitatis ſpecie. Quanquam uero non negarim, primo itidem modo ſumi hoc loco poſſe, mihi tamen magis arridet, ut ſecundo accipiatur modo. nam coloribus, & figuris, uocem ariſtoteles oppoſuiſſe uidetur, cùm inquit: ALII AVTEM VOCE. ita enim uertenda erat ea pars; quam etiam librariorum uitio tranſpoſitam putamus: ſiquidem hunc Ariſtotelis locum ita legendum cenſemus. VT ENIM COLORIBVS, ATQVE FIGVRIS PLERAQVE QVIDEM AEMVLANTES IMITANTVR, ALII AVTEM VOCE, HI QVIDEM ARTE, CONSVETVDINE ILLI: ITA QVOQVE IN DICTIS ARTIBVS ACCIDIT.

ANNOTATIONES.

» Aueroes in paraphraſi rectè hunc contextum legit, cùm ait: Confinguntur il-
» lorum quædam aliquibus coloribus, & figuris, & uocibus. & hoc aut arte, aut
» diſpoſitione, & habitu inuenitur confingentibus, aut ob conſuetudinem ali-
» quam, quæ illis præceſſit circa hoc. Plato quoque in Cratylo hæc tria ſimul
» ponit, dum ait: Adeſt rebus uox, & figura, colorq́ plurimis. uidetur mihi, ſi
» quis hæc imitetur, neque circa imitationes iſtas nominandi facultas conſiſte-
» re: hæ ſiquidem ſunt partim Muſica, partim Pictura. Qua motus auctoritate,
duo illa uerba, COLORIBVS, ET FIGVRIS, exiſtimaui ad pictores referre:
quoniam & Plato, qui fuit Ariſtotelis præceptor, idem effecit. neque uerò colo-
res ad pictores, figuras autem ad mimos atque ſculptores referre uolui. In dia-
» logo quoque de Republica undecimo inquit: Qui nõ amplius neceſsitatis cau-
» ſa in ciuitatibus ſunt, quales uenatores, & mimi, imitatoresq́, partim circa fi-
» guras, & colores, partim circa Muſicam, poetæ ſcilicet. Hic locus priori diſſimi-
lem uim non habet: uoce ſiquidem imitantur poetæ. itaque perinde eſt, ac ſi
diceret, qui imitantur, partim circa figuras, & colores, partim circa uoces uer-
ſantur, Ex his ergo locis illud primùm accipiamus, cùm de his, qui coloribus,
ac figuris imitantur, uerba facit, pictores intelligit. deinde ſi ſequẽtia uerba per
parentheſim legamus, ſicut aliàs tum Patauii, tum Ferrariæ, dum publice hunc
librũ in uacationibus, animi cauſa interpretaremur, diximus: quas noſtras in-
terpretationes auditores noſtri conſcripſerunt, & calamo exaratæ nunc paſsim
circunferuntur: nihilominus totam eam parentheſim ad pictores referre opor-
teret: ut ſenſus Ariſtotelis eſſet, ex pictoribus arte alios, conſuetudine alios imi-
tari: quo nihil ineptius. non enim uideo in quem uſum hæc de arte & conſue-
tudine diſtinctio hoc in loco cadat. Diceret præterea coloribus, & figuris non-
nullos, quoſdam autem uoce imitari: atque ex iis, qui coloribus, ac figu-
ris, alios arte, conſuetudine alios id facere. de iis autem, qui uoce id efficiunt,
nihil prorſus afferret. Iccirco ne faciamus ineptum Ariſtotelem, de quo ma-
gnus Aueroes, illum ſine ualida ratione nihil penitus dixiſſe confirmat, libra-
riorum uitio uerbum tranſpoſitum exiſtimare debemus: quod & in aliis Ari-
ſtotelis libris eueniſſe ueteres interpretes locis propriis animaduerterũt. Quòd
ſi uerbum tranſponimus, erit ſenſus: æmulantium, coloribus, & figuris alios,

pictores

pictores inquam:uoce autem alios,phonascos scilicet,æmulari:quorum pictores quidem arte,phonasci autem consuetudine tantum imitationem efficiũt. nulla enim est ars,quæ canum,equorum'ue,aut hominum uoces imitari doceat. Voce autem imitari, sensum hunc habet, ut rei quam imitamur,similis uox reddatur;ceu si quis uoce,uentorum strepitum imitetur: cuius rei testis est Plutarchus eo libello, Quatenus,& quo fructu pueri poemata debent audire.

Dixit autem Aristoteles,pictores quidem arte, consuetudine autem phonaschos imitari; ut phonascum à poeta seiungeret, qui & ipse uoce imitatur.uerùm id arte facit,nec rerum earum,quas æmulatur, uoces perinde, ut phonascus imitatur.Quòd si nonnunquam poetæ rerum,quas imitantur,uocem carminibus aemulentur,id raro contingit,& mira admodum arte ab eis fit.particulam igitur illam,VOCE,cum ea particula, COLORIBVS ET FIGVRIS, ueluti membrum aliud illi contrapositum omnino coniungendũ,minimeque uti membrum arti & consuetudini oppositum ponendum dicimus: tertium siquidem membrum, quod in numerum cum his duobus caderet, esset uerbum,NATVRA. alios enim arte, consuetudine alios, natura nonnullos, non autem uoce facere dicimus.hæc nanque trimembris diuisio, Ethicorum decimo capite undecimo ab Aristotele scribitur.Quare, uel castigandus est locus, & pro uerbo φωνῆς, scribendum est φύσεως:(quod tamen haud quaquam mihi probatur:quosdã enim natura,quod falsum est,pingere oporteret.fieri quidem potest,ut alter altero ad pingendum, natura sit magis procliuis: uerùm quòd natura pingat, sicut arte pingere dicimus, neutiquam dicetur)uel uerba prorsus, ut fecimus,sunt transponenda. Habuimus, postquam hæc scripseramus, nonnullas in hunc libellũ excellentissimi Philosophi Simonis Portii scriptionum uarietates,in quibus reperimus hoc loco,in codice Mediceo legi * τῇ φωνῇ: quæ lectio nostram sententiam mirum in modũ confirmat. Cùm uerò Philosophus inquit: HI QVIDEM ARTE, CONSVETVDINE ILLI, per artem rectè pingendi, præcepta legesq; intelligimus:per consuetudinem autem habitum intelligit ex frequentibus actibus genitum, qui difficilè remouetur.nam & primo de Rhetorica inquit:consuetudine fieri uidentur, quæ iccirco facimus,quòd sæpe numero facimus. unde & secundo magnorum Moralium inquit,consuetudinem esse alteram naturam. Sicut enim quæ à natura fiunt, absque cognitione fiunt; ita quæcunque consuetudine facimus, ea non animaduertentes facimus.Huius rei testis est Plato in Theæteto,dicens,cõsuetudine quadam, atque inscitia:indicans ea quæ consuetudine fiunt,sine cognitione fieri,quemadmodum & ea, quæ natura fiunt. Cui etiam respondet quod à Philosopho in primo de Rhetorica scribitur. Iucundum enim(inquit) quicquid in consuetudinem est receptum:quippe quod in consuetudinẽ abiit, insitum id ferè,ac natiuum efficitur. consuetudinis enim uis naturæ perquàm simillima: quoniam quod sæpe ac frequenter fit, ei quod semper efficitur, est proximum. Fiunt frequenter, quæ ex consuetudine fiunt: semper uerò fiunt (nisi quid impediat)quæ à natura proueniunt. quare sæpe Galenus consuetudinem,ascititiam naturam esse dicit.Quanta autem sit cõsuetudinis uis,secundo Metaphysicorum Aristoteles ostendit,ut nunc ego id omittam: quod cùm dicitur, eam scilicet alteram naturam esse,maximam in nobis uim habere declaratur abunde. Non iniuria uero dubitare aliquis posset, quonam pacto in initio particulæ huius cùm dicitur, alios arte,alios consuetudine imitari, per artem rectè pingendi, præcepta legesq; intellexerimus: deinde cùm in eadem particula inquit: ITA QVOQVE ET IN DICTIS ARTIBVS, interpretati sumus arte factis, hoc est Tragœdia, Comœdia,& huiusmodi. Huic ita obiicienti respõdemus,Aristotelem artis nomine multipliciter usum esse.nam

& pro legibus accipitur,quibus ad conficiendum quod eſt arte factum , artifex
utitur:quo ſanè modo ſexto Ethicorum libro cap.quinto ſumpſit Ariſtoteles ,
» cùm ait,artem habitum eſſe recta ratione factiuum.in qua itidem ſignificatio-
ne in primo de Rhetorica accepit in initio, ubi ex naturæ animaduerſione præ
cepta fuiſſe collecta declarat . Capitur etiam ars pro re arte facta; ſicut ex nono
Metaphyſicorum patet apertè.His utriſque modis artem hoc in loco ſumpſit.
cùm enim quempiam arte pingere dixit,quis negabit intelligendum,aliquem
uti certis præceptis,ratione ac experimento acquiſitis,ut quod ſibi imitandum
proponitur , feliciter aſſequatur ? cùm præterea ſecundo loco Philoſophus di-
cit,ITA QVOQVE ET IN DICTIS ARTIBVS, id eſt in Tragœdia,& Co-
mœdia , & huiuſmodi , nónne ſatis patet artem hoc loco , non pro præceptis ,
ſed pro re ex præceptis facta intelligēdam?nono enim Metaphyſicorum libro,
motus eſt in re mota . Eſt et tertia apud Ariſtotelem artis ſignificatio in primo
» de Partibus animalium cap.primo,cùm ait,artem operis eſſe rationem , omni
» abiuncta materia.in qua ſignificatione ſumitur ars pro forma rei , quæ arte fit,
ut forma domus in mente Artificis ars dicitur.uerùm de hac tertia ſignificatio
ne in præſentia non meminit . Dubitari præterea ſic poſſet.ſi Tragœdiam,Co-
mœdiam , & huiuſmodi genera Poeſeos Ariſtoteles artes uocat , nónne quan-
quam hoc libro agat de Poeſi Philoſophus , in inſcriptione poterit,ARTE, ſup
pleri;cùm non pro legibus,& præceptis tantùm , ſed pro Poeſi ſumatur ars ? at
tu ſupplendum eſſe , METHODO ,antè iam dixiſti . Reſpondemus artem pro
re arte facta ſuppleri non poſſe , cùm uerbum Poeſis in inſcriptione ſit colloca
tum:quoniam bis idem diceret,& ſenſus eſſet,Ars de Poeſi,id eſt Poeſis de Poeſi.
quo nihil abſurdius dici poſſet.

VOX, NVMERVS, græcum uerbũ ῥυθμὸν exprimit.ſed cùm hæc uox Rhyth-
mus Latinis quoque ſit abundè familiaris , multaq́ ſint à nobis de rhythmo
enarranda , clarioris doctrinæ gratia,græca nos uoce potius utemur quàm lati
na : quoniam uox numerus plura ſignificat.interdum enim unitatum congre-
gationem in anima conſiſtentem ſignificat,qua res extra animam exiſtens nu-
meratur:quem numerum numerantem appellamus,ut duo,tria,quatuor.inter
dum uerò numerus pro numerata re capitur ; ut cùm dicimus decē equos,aut
centum homines . De duplici autem hac numeri acceptione ab Ariſtotele uer-
ba fiunt in quarto Phyſicorum libro : quo loco tempus eſſe numerum nume-
ratũ motus oſtendit.Rhythmus autem,perinde ut tempus,numerus eſt.quam-
obrem ut ambiguitatem euitemus , rhythmo potius utemur , quàm numero.
Eſt autem Rhythmus proportio temporis unius motus in loco, ad tempus al-
terius motus in loco numerata.hoc eſt, Rhythmus eſt menſura duarũ uel plu-
rium lationum , inuicem comparatarum,ſecundum ipſarum mutuam tempo
ris rationem . Quo fit,ut duas temporis partes duosq́ motus in quouis rhyth-
mo reperiri oporteat:in unico uerò motu niſi poteſtate(quoniam motus con-
tinuorum eſt , continua autem diſſecari poſſunt)rhythmum reperiri prorſus
fieri nequit . Quare ſine latione rhythmus nũquam erit:quin potius ubicunq́
latio eſt , illic rhythmus , uel actu , uel poteſtate ſaltē inuenietur . nam ſemper
una pars motus in loco ad aliam partem motus in loco ſecundum mutuā tem
poris proportionem conferri poteſt.lationi enim cuilibet rerum ſublunariũ ,
lationis pars primi mobilis , cuius numerus tempus eſt , reſpondet . quòd ſi
unius partis temporis ad aliam bona fuerit habitudo , bonus erit rhythmus:ſi
uerò mala,malus. Rhythmum uerò motioni in loco inniti ex Platone patet:
» qui in Philœbo dicit:In motibus præterea,geſtibusq́ corporis alia quædam ta-
» lia ineſſe monſtrarunt,quæ per numeros menſurata , rhythmos atque menſu -
» ras uocari iuſſere . Præterea in conuiuio:Rhythmus ex ueloci,et tardo prius di-
ſcrepantibus,

" ſcrepantibus, poſtea uerò conuenientibus conſtituitur. uelox autem & tardũ motus differentiæ ſunt, ut libro quarto Phyſicorum Ariſtoteles docet. Cùm autem rhythmus in diuerſis naturis reperiatur, ut in ſaltatione, pulſu, cantu, ſono, carmine, ſoluta ratione; in his omnibus motus gratia rhythmus inerit. motu enim hæc omnia ut ſint, indigent neceſſariò: ſiquidem oratio & carmen, quatenus proferuntur, (hac enim ratione rhythmum tantùm habẽt) non ſine motu ſunt. etenim Ariſtoteles in prædicamentis orationem, quæ uoce profertur, quantitatem eſſe dicit: quoniam longa, & breui ſyllaba menſuratur. longum autem, & breue temporis affectiones ſunt: tempus uerò, aut ratione ſola differt à primo motu primi mobilis, aut illi annexum eſt. quare fit, ut oratio, quæ ſcripta eſt, ſi non actu (ut ita loquar) poteſtate ſaltem rhythmum habeat: quoniam cùm profertur, eum habet actu. Cùm præterea uox (ut ex ſecũdo de Anima libro cõſtat) ex aeris attritu cõficiatur, hinc fit ut tũ carmen, tum oratio ſoluta, inſtrumenta item omnia ſonum habentia, motus interuentu propriis fungantur muneribus; atque ita ſine motu modo ſuperius declarato nõ ſint. Patet itidem in pulſu motum etiam eſſe, atque in corporis agitatione. Quare cùm in iis omnibus motum reperiri ſatis declaratum ſit, reliquum eſt ut rhythmum quoq; in iiſdem eſſe oſtendamus. nam in ſono tibiæ, citharæ'ue, et in illis, quæ his poteſtate ſimiles ſunt, in ſaltationibus item reperiri rhythmum Philoſophus affe-
" uerat. Harmonia, inquit, ſimul & rhythmo tantùm utuntur illæ, quæ ad tibias,
" quæ'ue ad citharas pertinent: tum ſi quæ aliæ ſint, quæ facultatem huiuſmodi
" ſortiantur, ut eſt illa fiſtularum. rhythmo uerò ipſo ſeorſum ab harmonia imi-
" tari ſaltantium eſt. ex hoc Ariſtotelis loco, ſono ac ſaltationi rhythmum ineſſe luce clarius apparet. In oratione item ſoluta rhythmum eſſe idem Ariſtoteles
" in tertio de Rhetorica eſt auctor, cùm ait: Numerus figuræ locutionis rhyth-
" mus eſt, cuius menſuræ diuiſibiles. quare numerum quidẽ habebit oratio; me-
" trum autem non habebit, ne Poema ſit. quem deinde Theophraſtus, ſicuti refert Demetrius Phalereus, Cicero itidem, ac rhetores fermè omnes poſteriores ſecuti ſunt. Carmini quoque rhythmũ ineſſe infra docet Ariſtoteles, dum in-
" quit: Metra partes rhythmi eſſe certò ſcimus. unde Virgilius:
" Numeros memini, ſi uerba tenerem. Et Horatius:
" Numeriſq; fertur, Lege ſolutis.

Ex his etiam, quæ dicta ſunt, in cantu rhythmum eſſe neceſſariò conſtat. Quæ uerò de rhythmo dicta ſunt, ex Philoponi ſententia fermè omnia deprompta ſunt in librũ de Anima cap. de ſono, eo ſanè loco cui octogeſimum ſeptimum Auerois commentum reſpondet: quæ omnia huc trãsferenda ſunt. ea autẽ ſunt
" huiuſmodi. Circa uocem humanam iſthæc tria contemplamur, Rhythmum,
" Harmoniam, Dictionem. Rhythmus quidem circa prolationis tempus, longũ
" & breue uerſatur. quare ueteres, uocales eas, quæ pluri tempore proferuntur,
" longas appellarunt; breues autem quæ minori. nam ſi longas appellatas, a & ω,
" ut natura ſuggerit, proferamus, pluri eas tempore; breues autem minori nos
" proferre comperiemus. ex horum autem ad inuicẽ compoſitione ipſum quod
" bonum numerũ habet, efficitur. ſpectat enim ad carmina. At harmonia in acu
" ti grauiſq; commoderatione conſiſtit. Dictio uerò circa ſyllabarum formatio-
" nem uerſatur, ex qua dictorum ſenſus ſignificatur. Quoniam igitur humana
" uox peculiariter hæc habet, Muſica uerò inſtrumenta quodam modo hãc æmu
" lantur, iccirco proportione quadam & ipſa loqui dicuntur. non enim rhyth-
" mum & harmoniam tantùm, ſed & ipſas dictiones æmulantur. Nimirum igi-
" tur & ſciunt qualiſnam ſit cantus, qui dicitur, & unà cum inſtrumentis mu-
" ſicis ſimul canunt: humanam autem uocem non abſolutè, ſed elocutionẽ æmu-
" lantur. nam, ut diximus, penes compoſitionem dictionis, quæ per linguam fit, conſiſtit.

» consistit. Forte uerò quærat quis,in quo distet Rhythmus à Metro. Dicimus » quippe rhythmum quid esse magis generale, metrum uerò rhythmi speciem. » nam si quid metrum est,id etiã rhythmus est:at non è contra.Rhythmus enim » in plaudentium pedibus manibusq; conspicitur. nam cùm uelox & tarda pe- » dum eleuatio,positioq; sibi uicissim proportione respondeant, rhythmus effi- » citur: hincq; per horum trãslationem eiusce modi syllabarũ complicatio, quæ » ad metrorum generationem accipitur, pedes nuncupati sunt. penes eandem » proportionem & in manuum plausu, & in tibiis, & id genus reliquis rhyth- » mus est appellatus: qui commoderatio est temporis, in quo motus efficitur. » siquidem & in tibiis rhythmus deprehenditur:etenim ex tibiarum foramini- » bus quædam diuturniore, quædam breuiore tempore digitis obturant: atque » ita resonationum aliam mitiorem, aliam asperiorem efficiunt. foraminum » item maiora quædam, minora alia; & alia ligulæ proximiora, alia distantio- » ra sunt:& angustiora quidem acutiora latioribus sunt (quare & in pueris, ita » uerò & mulieribus uoces acutiores sunt)latiora uerò grauiora.ita uerò & quæ » proximiora acutiora distantioribus sunt; quorum commoderatione harmo- » nia modulatioq; constituitur, sicuti rhythmus uelocis & tardi commodera- » tione. Quòd uerò & in reliquis instrumentis rhythmus deprehendatur, om- » nibus liquet.nam ex moderata digitorũ eleuatione depressioneq; perficitur. » Rhythmus ergo, qui in cæteris est, penes tardum ac uelox designatur forma- » turuè:at rhythmus, qui in sermone prolato continetur,penes longum & bre- » ue;qui & metrum solus dicitur.proportione autem respondet tardo longum, » ueloci breue.Metrum uerò non in Poeticis tantum sermonibus, uerùm etiam » rhetoricis deprehenditur.dicimus enim colum membrúmue esse longum aut » mutilum: et cùm cola commoderata non sunt, oratio fit non boni rhythmi. » Qui itaque de orationis idea conscripserunt,quales,& quot pedes assumpti ad » rhetoricum membrum, id probè perficiunt, tradiderunt. Hæc Philoponus.

In pulsu quoq; rhythmũ esse,testis est Galenus libro primo de Differẽtiis pul- » suum, & in tertio de Dignotione, dicens,pulsus omnis rhythmum habet. Quòd si dicatur pulsum aliquem rhythmum non habere, eo sensu id intelli- gendum est, ueluti cùm sine uoce citharœdum dicimus, non qui nullam, sed qui malam habet. Vnde licet colligere,quòd cùm orationem aliquam rhyth- mum non habere dicimus, illam rhythmo penitus carere non intelligimus, sed malum habere significamus. Hactenus igitur sonis,cãtibus,saltationibus, pulsibus, metris, & orationibus inesse rhythmum habuimus; atque in his omnibus necessariò motum esse. iccirco his omnibus antedictis inesse rhyth- mum est dicendum: quoniam motum, qui secundum locum est, ea omnia participant. Motus igitur id commune est in omnibus illis generibus reper- tum; cuius gratia rhythmus quoque omnibus illis inest,siue bonus is sit, siue malus. Cæterum cùm in latinis carminibus pedes sint; ab hoc loco minime alienum iudicauimus inquirere, sit ne rhythmus idem quod pes,nec ne.qua de re primum quid senserint antiqui, deinde quid nobis dicendum ui- » deatur, explicabimus. Dionysius Halicarnasseus rhythmum,ac pedem unam » eandemq; esse rem his uerbis credit. Dictionem omnem non monosyllabam » in aliquo rhythmo dico. & subiungit: Idem enim uoco rhythmum, & pe- » dem. Plato quoque in Cratylo inquit: qui rhythmis operam dant, elemen- » torum primò uires distinguunt, deinde syllabarum, rhythmos tandem ag- » grediuntur, prius uerò nequaquam. Quo in loco, quanquam de carminibus » intelligere possit Plato, tamen longè melior sensus nobis uidetur,si de pedi- » bus loquatur. Aristoteles quoq; lib. de Rhetorica tertio: Rhythmorum aliqui » sunt graues, & uenerandi, ut heroicus: iambus autem magis est ipsa dictio

multorum

multorum. quo in loco de pedibus agens, qui in carmine, & oratione soluta reperiuntur, eos rhythmos appellat. Alii uerò pedem à rhythmo differre „ existimarunt; sicut Hermogenes in primo tomo de Ideis, dicens: Scire tamen „ oportet, omnia hæc compositionem habere, quæ ex pedibus est, non re alia; ac „ præterea quietem. quod enim ex his utrisque constituitur, rhythmus est. ubi constat, Hermogenem dicere rhythmum ex pedibus, & quiete conflari, efficiq́. Cùm autē quod efficit, & quod efficitur inter se differant; pes etiã, & rhythmus erunt inter se differentes. Cicero quoque in libro, qui inscribitur „ Orator, inquit: Iam Pæan, quòd plures habeat syllabas, quàm tres, numerus „ à quibusdam, non pes habetur. Quintilianus etiam, cùm inquit: Alioqui pes „ erit, non numerus: satis declarat se sentire quòd inter se differant. Hæ ueterum sententiæ, quanquam diuersæ uideantur; fortè tamen, quoniam ad diuersa diuersi respexere, mutuò non pugnabunt. Ac primùm à pedibus, & à toto carmine rhythmum, ueluti totum à parte, differre liquidò constat: siquidem Aristoteles metra rhythmi partes esse dicit. Rhythmus igitur est tanquam genus. Si uerò ut carmini applicatus est, perpendatur, idem erit cum carmine. Perinde autem distabit à pede, ut quod compositum est, distat à partibus, quæ ipsum componunt, constituuntq́. ex simplicioribus enim rhythmis rhythmus magis compositus efficitur. Verum si rhythmus, ut pedi admotus atque applicatus perpendatur, idem erit quod pes. sola uerò ratione differet ab eo. nã cùm & pes, & rhythmus uoces sint, respectum, atque habitudinem ad aliud dicentes, pes tantum ad carmen respiciet. nam ut animal, ita & carmen suis pedibus incedit. carmen autem aliud quid est à pede. at rhythmus, qui est in pede syllabarum inter se pedis eiusdem habitudinem dicit. atque ita habitudo ea nõ extrinsecum quippiam, ut pedis habitudo, sed intrinsecum tantum respicit. Hermogenes ergo per rhythmum formam, ac proportionem illam ex pluribus pedibus resultantem intelligit: in qua significatione rhythmum eiusmodi, pedem non esse certissimum est. Alii uerò pro forma, proportioneq́ syllabarum pedem constituentium rhythmum acceperũt. in quo sensu pes rhythmus est. Rhythmorum autem ex maioribus partibus alios, ex minoribus alios esse certum est: atque ita simpliciores nonnulli, compositi magis alii reperientur. Cùm uerò rhythmus idem re sit, quod tempus, & si ratione inuicem differunt; ut rhythmi natura clarius adhuc conspiciatur, aliquid quoque adiiciendum uidetur. Dicimus ergo quòd cùm tempus (ut libro quarto Physicorum Aristoteli placet) sit numerus motus: rhythmus etiam, si idem quod tempus est, motus numerus erit. uerùm, ut corpus lignum appellatur, ut alteri rei quantæ comparatum dicitur æquale; ita & tempus, quod partem motus mensurat, alteri motus partem aliam mensuranti tempori comparatum, rhythmus uocatur: siquidem uel duplam, uel sesquialteram, aut aliquam ex aliis omnino proportionem habebit. Rhythmum autem bonum quidem proportionem bonam, malum autem malam habere uulgares, etiam testantur. quare & orationes omnes, quæ in plurimis, & præsertim extremitatibus periodorum bonas uocum proportiones habuerint, quantùm attinet ad breuitatem & longitudinem in dictionum syllabis, numerosæ merito nuncupantur: dummodo periodi cola, atque cæsa, cùm inter se, tum cum cæteris quoadeius fieri potest, bene iuncta atque connexa sint. Quid ergo sit rhythmus, quòd non sine motu, qui in loco est, reperiatur, item quomodo distinguatur à pede, quòdque idem re sit, quod tempus, licet ratione differat, satis superius demonstratum est. Iam uero quid sit rhythmo imitari, quantaq́ rhythmi uis sit, postremo eius usum, breuiter explicabimus. Rhythmo igitur imitari nihil aliud est, quàm motuum interuentu, proportionem similem cum motionibus

tionibus rei quam imitamur,habentium, actiones, mores, & affectiones exprimere. Quantam autem uim rhythmus habeat, spondeus, ac dactylus inter cætera ostendunt.nam & si eorum uterque quatuor temporibus constet,cùm tamen eorum inter se diuersa sit habitudo, quam rhythmum continere diximus; fit, ut heroica quædam carmina, quæ dactylis constant, si pro quinque dactylis spondeos accipiant, ignobilia penitus euadant,& è contra: quod nulla alia ratione euenit,nisi ob rhythmum immutatum. Vsus uero rhythmi est, ut gestus, & humanas actiones omnes ueluti regula quadam ad mediocritatem deducat,& quadam proportione temperet. Quare Plato dixit in Timæo:
" Rhythmus ad hoc uidetur esse tributus, ut habitum in nobis immoderatum,
" gratiaque carentē aptissime temperemus. Nũ uero rhythmus id sit,quod uulgo Rimam nuncupamus,absolutis his quæ de harmonia nunc dicenda occurrunt, differemus.nam cùm harmoniam nonnulli rhythmum, alii rimam esse uelint, de iis nos, ut aptum & congruentem ordinem seruaremus,dicere prius oportuit:alioqui per ignota progressi fuissemus. cùm item in carminibus rhythmus,nec nõ & harmonia reperiantur;erit uidendũ,penes quid tũ harmonia,tũ rhythmus in eis consistat. Sed cùm de rhythmo egerimus, consequens est, ut de harmonia nonnulla etiam addamus, præter ea, quæ de illa in uerborum Aristotelis explanatione diximus. Animaduertẽdum igitur,Boethum in libro
" suæ Musicæ capite tertio hæc dicere.Est consonantia non sine sono: sonus non
" sine percussione: percussio non sine motu: motus autem omnis, aut uelox,
" aut tardus: uelox acutum facit,tardus uerò sonum grauem. Ex quibus uerbis possumus colligere,consonantiam nunquam esse sine rhythmo.quod quomodo eueniat ex iis, quæ antea dicta sunt, satis apparet. Aliud etiam hinc elicimus, ex acuto grauique sono consonantias conflari: quod auctoritate tum Platonis,tum eiusdem Boethi, dum Aristotelis uerba explanaremus, apertius admonuimus.Harmonia igitur imitari est,soni acuti & grauis interuentu, actiones aliquas,mores, & affectum exprimere. Harmoniæ autem usum ab Aristo-
" tele octauo libro Politicorum habemus. inquit enim: utendum musica dici-
" mus, non utilitatis unius, at plurium causa, ut disciplinæ,& curationis,atque
" medicinæ cuiusdam: utendum quoque ad oblectamentum uitæ, ad animi re-
" missionem,contentionisque sedationem. In eodẽ quoque libro alibi:in ipsis mo
" dulationibus imitationes morum inuenies. Vsum item harmoniæ qualis esse
" debeat,in Timæo Plato his uerbis exprimit.Omnis Musicæ uocis usus harmo-
" niæ gratia est tributus.atqui & harmonia, quæ motiones habet, animæ nostræ
" discursionibus congruas atque cognatas, homini prudenter musicis utenti,
" non ad uoluptatem rationis expertem, ut nunc uidetur, est utilis; sed à Musis
" ideo data est, ut per eam dissonantem circuitum animæ componamus, & ad
" concentum sibi congruum redigamus. Restat nunc,ut uideamus,num in carmine rhythmus,& harmonia reperiantur. Quòd si ambo sint in carmine,quo nam modo inuicem distinguuntur?Dicimus,carminibus tam rhythmũ quàm harmoniam inesse, infra dicere Aristotelem apertissime. Ex Platone quoque
" idem habetur in Gorgia.ait enim: siquis auferat ex tota Poesi concentum, &
" rhythmum,atque mensuram, aliud ne quicquam præter sermones supererit?

Verùm quamuis hi duo in Philosophia illustres uiri harmoniam in carminibus esse fateantur, haud tamen satis constat, quonam pacto harmonia esse possit, ubi plures refractæ uoces non sint, ex quibus composita uox una fiat: quod in carminibus dici nequit.cùm enim unus homo carmina profert, tunc non est uocum refractio, atque ita nulla harmonia. Huic dubitationi hunc in modum satisfieri posse putarem:ex acuto & graui sono harmoniam confici necessariò. Verùm alia est harmonia, quæ cùm uoces plures simul refranguntur,

tur, efficitur: & hæc apertior & harmoniæ nomine digna magis uidetur. Alia uerò est, cũ graues & acutæ uoces ordine se certo consequuntur. Hoc posterius harmoniæ genus in carminibus, non autem primum reperitur. Nam cùm in carminibus syllabæ breues, & longæ sint, longæ quidem tardè, breues uerò uelociter proferuntur. uelox autem motus (ex Boethi sententia libro Musices primo cap. tertio) acutum, tardus uerò grauem efficit sonum. Cùm hæc uocum uarietas rectè sit in carminibus ordinata (nam in carmine, rhythmi ratione sequitur harmonia: carminis autem rhythmus certa lege determinatus est) erit ergo & lege carminum harmonia. Vnde quanquam in oratione soluta longæ breuésque syllabæ sint, in soluto tamen sermone syllabarum lex, perinde ut in metrico præfinita non est: quamuis in hoc libello Aristoteles sermonem, quo in dies homines utuntur, harmoniam itidem ampliori uocabulo appellet. quare multò magis harmonia de carminibus dicetur. Quòd si quis obiiciat, in uulgaris nostræ linguæ carminibus pedes non reperiri; ex quibus tamen æquè, ut in græcis, ac latinis carminibus harmonia percipitur: Respondeo, pedes quidem ea non habere, quales græcorum, ac latinorum carminum sunt: accentum tamen, tum grauem tum acutum pedibus proportione respondere. nam in pangendis italicis carminibus, præscripta syllabarum quantitate, qualitateq́, simul in oratione iunctarũ uti necesse est: sicut qui hac de re scripsere, diligentius ostendunt. in scandendis enim carminibus, accentu acuto & graui, loco pedum utimur: cuius sententiæ Georgium Trisinum uirum eruditissimũ auctorem fuisse intellexi. Dubitabit aliquis an id, quod italico idiomate Rima dicitur, idem quod rhythmus sit, an potius harmonia: quippe horum alterutrũ omnino esse fatentur omnes. Dantes enim Aliger, ac Antonius de Tempore, qui de carminibus hetrusca lingua confectis latina oratione scripserunt, rhythmi uoce, cùm rimã nominant, utuntur: perinde quasi Latinis, Græcisq́ idem sit rhythmus, quod Hetrusca lingua rima nuncupatur: & si dici posset, rimam omnem rhythmum esse, & non contrà. Per rimam autem intelligimus, cùm duæ, trésue ad summum postremæ carminis unius syllabæ, duabus, tribus'ue carminis alterius extremis similiter desinunt. Rimam alii consonantiam esse dicunt: cuius sententiæ nobilissimus atque doctissimus Petrus Bembus Cardinalis in libro suæ Grammaticæ fuit. Huic autem dubitationi, per ea quæ antea dicta sunt, breuibus respondemus. Nam sicuti carmini uniuerso tam harmonia, quàm rhythmus inest (siquidem in carmine, & longũ, & breue perpenditur, penes quæ rhythmus uersatur: acutũ item, & graue, penes quæ harmonia) quid uetat, quin itidẽ in rima nuncupata, nunc unũ, nunc aliud, idest nonnunquam rhythmum, interdum harmoniam perpendamus? ita sanè pro ratione, uel similitudinis uocis, penes acutum & graue, uel similitudinis in tarditate uelocitateq́, interdum rhythmum, nonnunquã harmoniam appellare poterimus: qua ratiõe ducti posteriores auctores rhythmum alii, harmoniam uero alii rimam nuncuparunt. Et sanè sic se habet res, ut rimæ & rhythmus, & harmonia necessariò insit: quemadmodum & in toto carmine idem reperitur. Cur autem hetrusca lingua, perpolita & elegantia carmina efficiantur, quæ rima prædita sunt, latinè uerò, aut græcè, si cùm rima fiant, ignobilia semper euadant; contingere id arbitror non rimæ culpa. nam quæ lingua hetrusca scribuntur, si ab illis amoueatur rima, tantum abest ut præstantiora fiant, quòd ea ne quidem carmina nonnulli esse contenderint: quod tamen minimè uerum esse existimo. uerùm cum rimæ lex ardua admodum sit, sæpeq́, ut rimam efficiamus, metaphoris uti cogamur, si pedũ quoque necessitas accederet, fieret omnino, ut nobis etiam inuitis, pedibus ac rimis potius, quàm carmini inseruiremus; sæpeq́ pulcherrima carmina, ut tum

pedes

pedes, tum rimam ſeruare poſſemus, euertere cogeremur. Tot de rhythmo uerba nunc fecimus, quoniam eius naturam ſummè neceſſariam ad exactam libri huius intelligentiam (ut clarius infra patebit) à paucis perſpectam animaduerti. Rhythmum uerò non eſſe idem, quod carmen, uir nobilis & apprimè doctus Petrus Victorius in pulcherrimis ſuis commentariis in tres Ariſtotelis libros de arte dicendi prudenter, ut ſui moris eſt, in quadam digreſſione docuit. Alia uox erat, SERMO, quæ græco uerbo, λόγος, reſpondet. λόγος autem etſi plura ſignificat (ut in libro de Interpretatione auctor eſt Ammonius) hoc tamen loco (ut ex Philoponi ſententia in ſecundo de Anima colligi poteſt) pro uocum formatione ſumitur, ex quibus rerum, quæ dicuntur, conceptione ſignificantur. uerùm hic latius quàm in libro de Interpretatione uerbũ, λόγος, accipitur. eo enim loco dixit Philoſo-
" phus: Aliæ igitur orationis ſpecies dimittantur: Rhetoricæ enim, atque Poeſi
" congrua magis eſt ſpeculatio: declarans apertè non enuntiationem tantùm, ſed reliquas etiam orationis ſpecies Poeticæ cõuenire. Tertia uox, HARMONIA, erat enucleanda: quam Boethus libro ſuæ Muſicæ primo cap. tertio, plurium, ac diſsidentium uocum redactam in unum concordiam eſſe dicit. Ioannes etiã Grammaticus in ſecundo de Anima, in eandem ſententiam ueniens, eam grauium, ac acutarum uocum temperantiam, commoderationem'ue eſſe dicit. Quomodo uerò tam diuerſæ uoces harmoniam inter ſe conſtituant, in Sym-
" poſio docet Plato, dicens: Atqui abſurdum dictũ eſt, harmoniam diſcrepare,
" atque diſcrepantibus quandiu diſſonant, eſſe. Sed hoc fortè ſignificare uolebat
" quòd ex his, quæ prius diſcrepabant, graui ſcilicet & acuto, deinde per artem
" Muſicam conſonantibus harmonia conficitur. nunquam enim ex graui & acu
" to, dum diſcrepant, harmonia conflatur. harmonia nanque concentus eſt:
" concentus uerò concordia: concordia autem ex diſcrepantibus, donec diſcre-
" pant, fieri nunquam poteſt. Hæc Plato, qui in dialogo de Legibus tertio, melodiam ex tribus, oratione inquam, harmonia, & rhythmo conſtare dicit. Reliquæ uoces, quæ in orationis contextu ſunt, ſuperius declaratæ fuerunt, præter fiſtulam, de qua Virgilius:

" Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis,
" Fiſtula.

Sunt autem cicutæ cannarum internodia. Fiſtula uerò non admodum à tibia differebat. illam ideo eandem cum tibia facultatem habere dixit: quoniam ſcilicet cùm plurium uocum eſſet, imitationi non inepta cenſebatur. Pluribus autem eam conſtare foraminibus, ex Theocrito, & Iulio Polluce libro quarto, Ariſtotele item in Problematibus particula. xix. proble. xxiii. deprehendi poteſt. Hoc tamen inter tibiam, & fiſtulam intereſſe puto, quòd exprimendis fletibus aptior eſſet fiſtula; tibia uerò multò hilarior: ſiquidem in Protagora Platonem in conuiuia tibicinas inducentem uideo. Fiſtula uerò fortaſsis utebantur, cùm in triuiis, & quadriuiis flebile quid cantarent, Cererem imitantes, quæ raptam Proſerpinam in triuiis clamore requirebat. Eſt ſanè pulchrum in Protagora Platonis dictum de iis, qui in conuiuia tibicinas in
" ducunt. id uerò tale eſt. Imperiti, plebeiiꝙ homines, qui cùm propter inſcitiã
" nequeant inuicem propria uoce ſuiſꝙ ſermonibus ipſi colloqui, mercede exhi
" bita, tibicinas introducunt, & aliena uoce, hoc eſt tibiarum flatu conuiuium
" tranſigunt. ubi autem boni præclariꝙ & eruditi uiri conueniunt, neque tibi-
" cinas ibi, neq; ſaltatrices, neque cantatrices illas uidebis; ſed eos propria uo
" ce, remotis his nugis, iociſꝙ, conuiuium celebrare, & alternis interrogatio-
" nibus reſpõſionibusꝙ modeſtè differere. Præter ea, quæ in explanatione uerborum Ariſtotelis de tibia diximus, minimè prætermittendum uidetur, eundem Ariſtotelem ſenſiſſe, cithara tibiam eſſe ſuauiorem; & humanam uocem tibiæ

magis

magis accomōdari, quàm citharæ. cuius rei rationem affert in Problematibus particula.xix. Problemate.xliii. ubi animaduertendum id problema longè melius in latinum à Gaza uersum, quàm nunc in excusis græcè legatur. Problema aũt ita se habet. Cur suauius cantilenam audimus, cùm ad tibiam, quàm cùm ad lyram cantatur? An, omne suaue quod mixtum cum suauiori est, suauius redditur: atqui tibia, quàm lyra suauior est: ergo cantilena quoque mixta cum tibia, quàm lyra suauior fit: modo quis sensum amborum percipiat. Vinũ enim aceto mulso suauius est: quoniã quæ natura permiscet, longè amplius temperantur, quàm quæ à nobis miscentur. uinũ quippe ex acido ac dulci sapore mixtum est. Probari hoc idem potest uel malis punicis, quæ uinolenta appellamus. Ergo cantilena, & tibia misceri sibimet admodum suam ob similitudinem possunt: spiritu nanque utraque conficitur. sonus autem lyræ, quoniam non spiritu fit, aut minus sensibili, quàm tibiarum, minus uoci immiscere se potest: quod cùm ad sensum discrimen pariant, non immeritò minus demulcent: quo modo dictum est de saporibus. Adde, quod tibia sonitu, cognationeq; sua errores multos cantilenæ occultat: sonus lyræ, cùm tenuis, uociq; commisceri minus idoneus sit, ipse per se patens, suumq; genus syncerum custodiens, omnes cantilenæ errores, posita quasi regula, patefacit. cùm uerò multa in cantando perperam agantur, quod promiscuum ex erratis, recteq; actis prouenit, deterius esse necesse est.

PARTICVLA .V.

Αὐτῷ δὲ τῷ ῥυθμῷ μιμοῦνται χωρὶς ἁρμονίας οἱ τῶν ὀρχηστῶν. καὶ γὰρ οὗτοι διὰ τῶν σχηματιζομένων ῥυθμῶν μιμοῦνται καὶ ἤθη, καὶ πάθη, καὶ πράξεις.

Numero uerò ipso seorsum ab harmonia imitari, saltantium est: quandoquidem hi gesticulationis numerosa uarietate mores, perturbationes, actionesq; imitantur.

EXPLANATIO.

Poeseos species omnes tribus instrumentis, numero nimirum, harmonia, sermone imitari superius dixerat: ne uerò omnes omnibus uti quispiam existimaret, subiunxit: HISQVE VEL SEPARATIM, VEL PROMISCVÈ. exemplóque à tibiis, citharis, ac fistulis sumpto declarauit, quonam modo mixtis illis duobus, numero scilicet, & harmonia uterentur: nũc uerò sumpto saltantium exemplo, docet, quomodo seorsum illis utantur. saltantes enim numero tantùm ita figurato, ut rei, quam imitantur, postulat ratio, sermone atque harmonia remotis, imitari dicit. Quid autẽ saltantes imitentur, subiungit dicens: MORES, PERTVRBATIONES, ACTIONESQVE. Locus iste, quod spectat ad uerba, illi interpretationi fauere uidetur, de qua supra meminimus, cùm ea uerba explanaremus, COLORIBVS, ATQVE FIGVRIS PLERAQVE QVIDAM AEMVLANTES IMITANTVR: qua per figuras mimos intelligebamus, quoniam hic dicit, διὰ τῶν σχηματιζομένων ῥυθμῶν, id est per figuratos numeros. hoc tamen non cogit: nam & figuris, & coloribus pictores imitantur; saltatores itidem per figura-

tos numeros imitantur. Per mores autem Philoſophus eos intelligit, qui animi habitum conſequuntur, ratione uel ætatis (alii enim ſunt puerorum, alii ſenum mores: de quibus diffuſè in ſecundo de Rhetorica Ariſtoteles, & in arte Poetica Horatius) aut regionum, nam Hiſpanorum mores à Gallorum moribus lōgè diſtant: aut ſexus, & ſtudiorum, ut mulierum mores à moribus uirorum differunt; ſeruorum item, ac mercatorum, & cæterorum peculiares ſunt mores. uerùm inferius alio quodam in loco uocem hanc, MORES, in aliam ſignificationem accipiet: de qua ſuo loco dicemus. ſed hactenus de moribus. Per perturbationes autem Ariſtoteles, iram, furorem, odium, & reliqua eiuſmodi intelligit. Per actiones uero, eas intelligit, quas tragici, comici, atq; epici æmulantur.

ANNOTATIONES.

Dialogum Lucianus de Saltatione confecit, in quo diſputantium alter ſaltationem eſſe non iucundam ſolùm, uerùm etiam utilem ſpectantibus demōſtrare conatur; eamq́ communem quandam corporis, & animæ pulchritudinem oſtendere. Prothei quoque fabulam nil aliud ſignificare dicit, quàm illū hominum imitatorem extitiſſe, & quicquid uellet, ſaltatione effingere potuiſſe. Adiungit etiam exercitationem ſaltandi nouam non eſſe, ſed eam in prima omnium generatione unà cum uetere illo amore comparuiſſe. ſtellarum enim tripudia, & errantium ad non errantes complexio, & ipſarum benè numeroſa communicatio, ac benè ordinata harmonia ſaltationis primordia declarant: quæ poſtea paulatim accreuit, & ad eius uſque tempora peruenit. Quòd uerò figurato numero actiones eaſdem imitarentur, quas etiam tragici non minus imitantur, in Caio apud Suetonium licet inſpicere, ubi de futuræ cædis eius prodigiis agitur. ait nanque, Marium quendam pantomimum Neſtorem Tragœdiam ſaltaſſe, quam olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus Macedonum rex Philippus occiſus eſt, egerat. Et apud Xenophontem ἐν τῇ Ἀναβάσει, reperitur apud Struthem Thraciæ regem, quòd Thraces ſaltantes, pugnas, prælia, cædes'que imitarentur. De ſaltationibus autem iis qui plura cupit, Athenæum libro decimo quarto, Iulium Pollucem libro quarto, & Lucianum in libello de Saltationibus legat. De moribus adeundus eſt Quintilianus libro ſexto, capite de affectibus: ubi illud potiſſimùm animaduertendum, eum dicere græcæ uoci ἦθος, latinam nullam propriè reſpondere. ſiquidem mores omnes habitum animi ſignificare uidentur, quoniam conſuetudine, & aſſuefactione acquirantur: at ἦθος morum proprietatem quandam oſtendit, eam uidelicet, quæ in illis tantùm habitibus reperitur, qui uitia uirtutes'ue exiſtunt. iccirco cautiores fuiſſe eos dicit, qui ἦθος, uoluntatem interpretati ſunt, perinde quaſi per ἦθος eos tantùm habitus animi intelligi uoluerint, qui uoluntatem, uel eiuſdem propenſionem bonam, aut malam faciunt, indicant'ue. In hac autem ſignificatione dicuntur ἤθη, ex Ariſtotelis in primo magnorum Moralium ſentētia ἀπὸ τοῦ ἐθίζεσθαι, eò ſcilicet, quòd lōga conſuetudine aſſuefactioneq́ acquirantur. In hac eadem ſignificatione in Phædone mores accepit Plato. Ariſtoteles autem non ſolùm de his moribus loquitur, ſed de iis etiam, qui corporum conſtitutionem conſequuntur, quemadmodum ſenum, & puerorum. Quod græci πάθος, affectum nos, aut animi perturbationem dicemus. Eſt autem πάθος, auctore Euſtratio in ſecundo Ethi-

corum

corum cap. quinto, ſenſibilis quædam appetitricis facultatis motio, cum boni, aut mali opinione. Cicero quoque in quarta Tuſculana, ex Zenonis ſententia, πάθος, inquit, eſt aduerſa à recta ratione contra naturam commotio. In hoc uerò ſenſu uerbum, πάθος, in Philebo non accipit Plato, cùm duo affectuum genera ponit; ſed in ea potius ſignificatione, in qua ſenſum ſentire non poſſe dicimus, niſi perpetiatur, ideſt niſi ſpecies recipiat. Sunt autem affectus omnes, uirtutum materiæ quædam, circa quarum moderationem rationalis animæ pars uerſatur: quæ dum eoſdem frænans, ad mediocritatem ducit, uirtutũ habitus omnes in animo procreat. Quod uerò πρᾶξιν Græci uocant, nos actionem dicimus. πρᾶξις autem ex Ariſtotelis in primo magnorum Moralium ſententia, in nullo inanimato eſt. neque tamen in animãtibus omnibus reperitur: ſiquidem bruta, & rationis expertia non agunt. in ſolis igitur ratione præditis animantibus, atque ideo in homine tantum πρᾶξις inuenitur. Atqui nec omnes hominis actiones πράξεις dicũtur. nec enim πράξεις dicũtur eæ, quæ ſunt homini cũ ratione caretibus communes, quales nimirũ uiuere ac ſentire, quibus à brutis nihil ferè diſtamus. Reſtat itaque, ut illa tantùm opera animæ facultatũ, quæ in nobis ſolis repeRiuntur, πράξεις appellari poſſint. Verùm cùm ex Ariſtotelis ſententia loco antedicto, ex actionibus laudem, aut uituperiũ homines mereantur, non alia ſanè ratione, niſi quòd in noſtra poteſtate eſt, ut & boni & mali ſimus, iccirco principium actionum id genus eſſe uidetur, quod in utrãuis partem mutari poteſt. eiuſmodi uerò principium dubio procul uoluntas eſt. fit igitur ut actionum humanarum, de quibus diximus, fons & origo uoluntas ſit. atque ita, ut me tandem expediam, πρᾶξις eſt uoluntatis humanæ libera (ut dicunt) actio, practici intellectus operationem ſequens. Illud etiã adnotandum, poetas omnes, cùm mores, perturbationes, atque actiones imitentur, inde tamen potiſſimùm nomen ſumpſiſſe, quòd actiones humanas imitentur, ut inferius ex Ariſtotele conſtabit.

PARTICVLA .VI.

Ἡ δὲ ἐποποιΐα μόνον τοῖς λόγοις ψιλοῖς, ἢ τοῖς μέτροις, καὶ τούτοις, εἴτε μιγνῦσα μετ' ἀλλήλων, εἴθ' ἑνί τινι γένει χρωμένη τῶν μέτρων τυγχάνουσα μέχρι τοῦ νῦν.

Nudis autem ſermonibus, ſiue metris ſolummodo Epopœia utitur, metrorũ quidẽ hactenus, ſiue mixtis aliquibus inter ſe, ſiue generis eiuſdẽ alicuius.

EXPLANATIO.

Ea, quibus imitantur poetæ, tria eſſe docuit ſuperius, numerum inquam, harmoniam, ſermonem, atque his, aut ſeorſum, aut mixtis. Subiunxit deinde, quæ nam genera poematum harmonia, & rhythmo tantùm utantur, & inquit Auleticam, & Citharíſticã eius generis eſſe, atque ita duobus tantùm uti, dum imitantur: deinde ſaltantes rhythmo ſolo imitari dixit. Nunc adiungit quæ nam ſit ea Poeſis, quæ ſermone tantùm imitatur; & ait Epopœiam uti ſermonibus, aut metris ſolũmodo: per has uoces, SERMONIBVS, AVT METRIS, intelligens id, quod ſupra, λόγον, uocauerat, id eſt ſermonem; ſed priori uoce pedeſtrẽ ſolutumque, poſteriore metricum declarans. Addidit autẽ uocem SOLVMMODO, ut excluderet rhythmum, atque harmoniam: quæ uox tam uerbo ſermonibus, quàm

uerbo metris adiungi debet: ut sensus sit, Epopœiam uti solùm NVDIS SERMONIBVS, idest oratione soluta, sine rhythmis, & harmonia; sicut itidem nudis utitur metris, sine rhythmo uidelicet, & harmonia, siue metra diuersarum rationum sint inuicẽ per mixta, siue generis eiusdem sint, hexametra uerbi causa: id, quod ad sua usque tempora contigisse dicit Aristoteles. Vox illa, HACTENVS, debet collocari post uerba illa, SIVE GENERIS EIVSDEM ALICVIVS; ut ex græca lectione patet.

ANNOTATIONES.

Verbum, NVDIS, idem, quod χωρὶς, idest seorsum, ac sine alio significare, declarat in secundo de Legibus Plato, dicens, orationes nudas absque concentu metricè componentes, atque etiam concentus, & numeros absque uerbis, nudæ citharæ pulsationi, & tibiæ sono accommodantes. Idem etiã ostendit in Phædro, ubi scribuntur hæc uerba. Homerus præterea, & siquis alius nudam Poesim, uel cantu exornatam composuit. Et in Symposio, sine organis, nudis sermonibus. Aristoteles præterea in octauo Politicæ: Omnes autem dicimus in rebus suauissimis habendam esse Musicam, & eam quæ nuda, & quæ cum melodia est. Apud auctores etiam approbatos per nudos sermones, solutam ac pedestrem orationem intelligere debemus, quemadmodum apud Platonem in Menexeno. Poetæ (inquit) uirtutem illorum eleganter Musica celebrantes, in omnes gentes diuulgauerunt. quare si nos eadem nudo sermone repetere nũc aggrederemur, fortè uideremur illis esse secundi. Item & in Theæteto, ubi dicit: Nos profectò à nudis sermonibus ad Geometriam repentè deflexim us. Aristoteles etiam in tertio de Rhetorica, nudos sermones metris opponit. Dionysius item Halicarnasseus inquit: in nudis sermonibus neque in poematibus. Cùm igitur per nudos sermones, uel solutam orationem, uel uerbum, nudis, pro eo quod est seorsum, intelligi posse pateat, quomodocunque accipiatur, nostræ explanationi optimè accommodatur: quoniam infra dicit ψιλομετρίαν, id est nuda carmina, id est seorsum ab harmonia & rhythmo. Cùm igitur & hoc loco dicat, NVDIS SERMONIBVS, in eadem etiam significatione uerbum, Nudis, accipi potest. Quòd uerò uerba illa, SIVE GENERIS EIVSDEM ALICVIVS, & hoc, HACTENVS, rectè simus interpretati, constat ex Dionysio Halicarnasseo in uolumine Rhetorum græcorum, qui carmen in Epopœia mutare non licere, sed uersus omnes hexametros esse oportere dicit: id, quod ex hoc Aristotelis libro inferius desumptum uidetur, ubi carmini heroico Epopœiam astrictam esse uoluit.

PARTICVLA .VII.

Οὐδὲν γὰρ ἔχοιμεν ὀνομάσαι κοινὸν τοὺς Σώφρονος, καὶ Ξενάρχου μίμους, καὶ τοὺς Σωκρατικοὺς λόγους, οὐδὲ εἴ τις διὰ τριμέτρων, ἢ ἐλεγείων, ἢ τῶν ἄλλων τινῶν τοιούτων ποιοῖτο τὴν μίμησιν.

Nam quod Sophronis, & Xenarchi Mimis commune dicamus, sermonibusq; Socraticis, aliud prorsus habemus nihil: nec item, siquis trimetris, elegis, alijs'ue talibus aliquibus imitationem fecerit.

EXPLANATIO.

Verbum, NAM, Aristotelem hic alicuius proximè dicti rationẽ reddere declarat abundè. Cùm autem in præcedente particula Epopœiam

pœiam tum soluta oratione, tum etiam metris imitationem facere dixerit, Epopœia uerò propriè dicta, & , ut eius est communis apud homines usus, heroico metro addicta, sit, se nobis Aristoteles meritò nunc excusat, & rationem affert, cur imitationem oratione soluta factam, Epopœiam appellauerit. nam si non (inquit) ita Epopœiæ nomine latius utamur, nulla communis erit uox, qua factam sermone tantùm imitationem omnem significare possimus, qualis erat nimirum imitatio in Mimis Sophronis, atque Xenarchi, ac præterea Dialogis: quorum siue quædam oratione soluta, quædam uerò carmine, siue oratione soluta omnia essent conscripta, cum in hoc tamen conuenirent, quòd sermone duntaxat imitarentur, unico sanè nomine uocari iure debebant. Id genus erat Epopœia, aliter, ac uulgò capi soleat, accepta. nam, ut græca uox indicat, tantum Epopœia significat, quantum, per uerba faciens, idest uerbis imitans. Et subdit: NEC ITEM, SIQVIS TRIMETRIS, ELEGIS, ALIISVE TALIBVS ALIQVIBVS IMITATIONEM FECERIT. Per hæc magis ostendit nullum aliud commune nomen iis haberi posse, qui sermone solo imitentur, quàm Epopœiam, uocem, obiectioni tacitæ respondens. Posset enim quis dicere, quid, siquis sermone tantùm imitans, trimetris, aut elegis utatur, hunc ne poetam epicum, aut elegum nuncupabis? Epicum (inquit) non minus, quamuis elegis utatur, appellandum: quoniam uerbis, & non elego carmine imitatur.

ANNOTATIONES.

Sophron (inquit) Suidas, Syracusanus fuit, xerxis, & Euripidis temporibus; qui uiriles, & muliebres Mimos soluta oratione conscripsit. De Xenarcho uerò Suidam uide, ubi de Sotade Cretensi uerba facit, quem iamborum scriptorem in lingua Ionica uocat. quamobrem eius scripta, sermones ionicos uocatos, dicit. postea subiungit eodem scribendi genere xenarchum usum fuisse. Athenæus autem libro decimoquarto ionicos sermones alio item nomine κιναιδολόγους nominari ait. Cùm igitur Aristoteles hic Xenarchū mimorum, Suidas autem iamborum scriptorem uocet, dicendum erit fortasse iambico carmine mimos Xenarchum scripsisse; aut mimos, & iambos simul scripsisse. Mimi uerò sermones erant, qui uilia, ridiculaq́ imitabantur. Idem Suidas, de Xenarcho loquens, comicum eum fuisse dicit. non propterea tamen Xenarchi Mimos fuisse Comœdias affirmandum: siquidem Mimi sermone tantum imitantur, quoniam sub Epopœia continentur: Comœdia uerò sermone, rhythmo, atque harmonia utitur: ieirco Mimi Xenarchi Comœdiæ non erant. Plura autem Mimorum extitisse genera, testatur Plutarchus libro septimo capite octauo Symposiacorum. Per Socraticos autem sermones, posset quis existimare Socratis poemata esse intelligenda, de quibus in Timæo Plato, Apuleius, & Suidas meminerunt. Nos uerò, non Socratis poemata, sed Platonis dialogos hic significari sentimus; Aristotelis sententia freti, qui in sexto Ethicorū libro ait: Vnde, & omnes uirtutes prudentias esse inquiunt, & Socrates partim

rectè quærebat, partim errabat. quòd enim prudentias esse omnes uirtutes opinabatur, errabat: rectè dicebat, quòd non sinè prudentia esse eas asserebat. ubi per Socratem, Platonem intelligit in Republica: quod etiam Eustratius eodem loco testatur, id tamen de alijs quoque dialogis uerum est: sed Platonis potissimùm, ac dialogorum eius meminisse uoluit, quoniam in eis doctorũ hominum congressus imitatur. quocirca Platonis dialogos Sophronis & Xenarchi mimis opponit, in quibus uilium, ac ridicularum rerum erat imitatio. Dialogum autem imitationem esse constat, ex Luciano in sermone ad eum, qui aiebat: Protheus es in sermone: ubi Dialogum & Comœdiam in initiis amica non admodum extitisse dicit: siquidem domi hic, & in deambulationibus seorsum degebat cum paucis, Comœdia uerò in theatro uersabatur, & ludebat, & risus excitabat, & mordebat, & rhythmis, atque harmonia utebatur, & socios dialogi sæpe deludebat. Vnde constat Dialogum, & Comœdiam imitationem esse: differre autem inter se, quoniam publica hæc, priuatus ille: pluriũ hæc, paucorum ille sermo fit. Per Aristotelem quoque Dialogum imitationẽ esse probare possumus; qui infra in hoc libello laudibus Homerum extollit, quòd facta Musæ inuocatione, rem statim aggreditur, & alios loquentes inducit: cæteros uerò poetas, qui toto opere contendunt, ac parùm imitantur uituperat. Ex quo patet tunc nos imitari, cùm alios loquẽtes inducimus. quod cùm in dialogis potissimum fiat, eos imitationes esse constat.

PARTICVLA .VIII.

πλὴν οἱ ἄνθρωποί γε, συνάπτοντες τῷ μέτρῳ τὸ ποιεῖν, τοὺς μὲν ἐλεγειοποιοὺς, τοὺς δὲ ἐποποιοὺς ὀνομάζουσιν, οὐχ ὡς τοὺς κατὰ μίμησιν ποιητὰς, ἀλλὰ κοινῇ κατὰ μέτρον προσαγορεύοντες. καὶ γὰρ ἂν ἰατρικὸν, ἢ μουσικόν τι διὰ τῶν μέτρων ἐκφέρουσιν, οὕτω καλεῖν εἰώθασιν.

Quanquam homines, ipsi metro fingere adiungentes, elegorum fictores hos, hexametrorum illos nominant; non quidem secundum imitationem, sed communiter secundum metrum poetas ipsos appellantes. Etenim siquid medicum, harmonicum'ue numeris efferũt, hac sanè ratione appellare cõsueuerũt.

EXPLANATIO.

Quoniam omnes sermone tantùm imitantes, epicos appellandos dixerat, nec aliud commune nomen habere, ac si trimetris, aut elegis utantur, nihilominus etiam epicos uocandos affirmauerat, per hæc nos admonitos nunc uoluit, quanquam qui uersus elegos pangunt, Poetas elegos, qui uerò iambos, Poetas iambicos appellant, non tamen eos ab imitatione poetica, & ab eo, quo dum imitantur utuntur, nomen assumere, sed à carmine solùm, à quo uulgo poetas appellant, etiam si non imitentur. quod ostendit. nam siue de Philosophia, siue de Medicina carmine scribant, ubi nulla prorsus imitatio est, nihilominus id genus scriptores uulgò poetas nuncupant. Verbum, FINGERE, quo usus est in contextu interpres, obscuriorem sensum reddit, quàm si uerbo, facere, fuisset usus.

ANNOTATIONES.

Ex contextu isto illud animaduertendum est, uulgò poetas eos etiam appellari, qui quanquam non imitentur, carmina tamen scribunt: licet Plutarchus

eo opusculo, Quatenus, & quo fructu iuuenes audire poemata debent, Nicandrum, qui de Theriaca carmine scripsit, poetam non esse sentiat. quare & ad Nicandrum Aristotelē fortasse respexisse credendū est, cùm inquit: ETENIM SIQVID MEDICVM, HARMONICVM'VE NVMERIS EFFERVNT.

PARTICVLA .IX.

Οὐδὲν δὲ κοινόν ἐστιν Ὁμήρῳ, καὶ Ἐμπεδοκλεῖ, πλὴν τὸ μέτρον. διὸ τὸν μὲν ποιητὴν δίκαιον καλεῖν, τὸν δὲ φυσιολόγον μᾶλλον, ἢ ποιητήν. ὁμοίως δὲ κἂν εἴ τις ἅπαντα τὰ μέτρα μιγνύων ποιοῖτο τὴν μίμησιν, καθάπερ Χαιρήμων ἐποίησεν ἱπποκένταυρον, μικτὴν ῥαψῳδίαν ἐξ ἁπάντων τῶν μέτρων, οὐκ ἤδη καὶ ποιητὴν προσαγορευτέον. περὶ μὲν οὖν τούτων διωρίσθω τοῦτον τὸν τρόπον.

Homero† quoque, atq; Empedocli nihil planè præter metrum commune est. quamobrem legitimus quidem ille poeta, hic physicus potius, quàm poeta, meritò uocandus est. Similiter quoq; si quis metra permiscens uniuersa, imitationem tamen† minime fecerit, ut ipse Chæmeron, qui Hippocentaurum omnifariam numerorum mixtum centonem edidit, non iam poeta appellandus. De his igitur hunc in modum determinatum sit.

EXPLANATIO.

Aristoteles hoc loco communi illi hominum opinioni aduersatur, quæ in antecedente particula posita est; quòd scilicet à carmine denominandi poetæ sint. cùm enim operis huius initio Poeses omnes in imitatione conuenire dixerit, & Homero atq; Empedocli nihil præter carmen commune sit: Homerus uerò quoniam imitatur, omnium consensu poeta sit: sequetur utique Empedoclem, qui carmine physica scripsit, physicum potius, quàm poetam appellandum esse. siquidem naturæ historiam hexametro carmine persequi, sicuti fecit Empedocles, imitationem facere non est: in qua tamen Poeseos omnium genera conuenire confessus est. Rem autem magis etiam exaggerans, inquit tantum abesse à ueritate, ut à carmine poetæ nomen assumant, quòd si quis omnia carminum genera simul misceat, imitationem autem non faciat haud quaquam poeta sit appellandus. & Chæremonis exemplum affert, qui quodam suo opere Hippocentaurus appellato, mixtam ex omni carminum genere rhapsodian contexuit: neque tamen illorum carminum ratione Chæremon poeta uocari meruit. Et quoniam Aristoteles digressiunculam quandam fecerat, ubi sanè consuetudinem reprehēdit, qua uel ii qui carmine sine imitatione scribunt, poetæ appellantur, ad materiam prius propositam reuerti uolens digressiunculam claudens inquit: DE HIS IGITVR HVNC IN MODVM DETERMINATVM SIT.

ANNOTATIONES.

Verba autem, quæ in initio particulæ huius ita leguntur, HOMERO QVOQVE, mihi nō probantur eo modo ad nos tralata. nam cùm uerbum, δὲ, ex sui natura

natura latinè sonet autem,quæ particula aduersatur;uerbum uerò QVOQVE non aduersetur, sed copulet, & & in græcis codicibus scriptum sit; legi debet HOMERO AVTEM,& nô HOMERO QVOQVE:cùm præsertim hæc lectio uerum Aristotelis sensum peruertat. diximus enim Aristotelem hoc in loco his aduersari, qui poetas à carminibus denominant.Quòd si eis aduersatur(ut apparet)quomodo particula,quoque,præcedẽtibus esse poterit aduersans,cùm ea secum iungat? In contextu prætcrea latino sic legitur, IMITATIONEM TAMEN MINIMÈ FECERIT, VT IPSE CHAEREMON.Verbũ,MINIMÈ, in exemplaribus græcis non reperitur. sed Alexander Paccius interpres græcum contextum icciroo(ut opinor)deprauatum esse censuit,quoniam Philosophus illum esse poetam negat, qui mixto simul omni carminum genere sit usus.quòd si fecisset imitationem, eum esse poetam haud quaquam negasset, cùm iam dictum sit,imitationem poetam efficere. Huic igitur rationi interpres innixus(me quidem iudice)locum hũc castigauit. Nos tamen cùm nullum græcum codicem, nec impressum, nec calamo exaratum hactenus uiderimus, qui præter quàm in margine negationem habeat, & præterea sensum Aristotelis sine castigatione seruare possimus, locum sine uerbo MINIME,ut græci codices habent,legendũ arbitramur: dicimusq; Aristotelem non inficiari Chæremonem extitisse poetam: cùm enim imitatus sit, eum esse poetã uo candum abundè patet: sed Aristotelem id uelle asseueramus, quòd quanquã Chæremon carminum omnium miscella sit usus, poeta tamen carminum ratione minime uocandus est. diuersa quippe sunt,inficiari Chæremonem Poetam extitisse,& Chæremonem Poetam quidem fuisse, sed non ideo poetam eum appellandum, quoniam illam carminum miscellam ediderit.Quòd autem in Hippocentauro Chæremon imitationem fecerit, in propatulo est, quoniam dramatis cuiusdam à Chæremone facti nomen est. atqui drama imitari,quis est qui dubitet? cùm dramata ab agentiũ imitatione dicantur. si igitur in illo opere imitatur Chæremon, erit etiam appellandus poeta. Quare et Aristotelis locus in græcis exemplaribus erit incorruptus. Sensus autem apertus est,poetam inquam non à carmine, sed imitatione denominandũ. nam si Chæremon,quamuis in Hippocentauro metrorum omnium mixturam congesserit, icciroo tamen poeta non est appellandus, sed quoniam imitationem fecit: igitur si quis omnia carminum genera in suum poema congereret, etiã si imitaretur, tamen propter solum carmen non esset poeta, sed potissimum propter imitationem.Vnde carmen solum,poetam nõ efficere,luce clarius apparet. Quod in græco est ῥαψῳδίαν, interpres, CENTONEM, uertit. Est aũt Cento,uestis ex uariis panniculis, ac diuersis etiam interdum coloribus cõsarcinata: ad cuius similitudinẽ cento carminis genus significat ex diuersis carminibus,aut integris, aut dimidiatis,hinc inde ab aliis auctoribus desumptis,cõtextũ.Licet aũt non constet, an Chæremon ex aliis auctoribus carmina sit mutuatus,nec ne,magis tamẽ cõsentaneũ uidetur illũ ea cõposuisse. Per ῥαψῳδίαν, uero compositionem ex uario carminis genere consarcinatam Aristoteles intelligere uidetur, παρὰ τὸ ῥάπτειν, quod est componere, consuereue. Aristotelem sensisse Poesim imitatione potissimum constare, ex his quæ dixit, abundè patet. Etsi uerò primas imitatio sibi partes uẽdicat,carmẽ nihilominus etiã sine imitatione modo quodam poetam facit. ait enim Aristoteles Empedoclem esse physiologum, magis quàm poetam: innuens apertè per uerbũ magis, carmen etiam,si non absolute, quodammodo tamen poetam efficere, saltem penès uulgarium existimationem.Vnde & in tertio de Rhetorica inquit:
" sermonem oportere rhythmum quidem habere,metrum autem nequaquam:
" alioqui esset poema. Huic etiam assentit Plato in tertio de Republica: Dicam

fine uerſu,cùm non ſim poeticus. Vnde iam patere arbitramur,tria Poetarum genera ex Ariſtotele reperiri. Primum illorum eſt,qui tum imitãtur,tum etiã carmine utuntur.atque hi propriè poetæ nomen merentur; quoniam ex omni factione(ut ait in Conuiuio Plato)una ſelecta eſt particula, quæ ſcilicet circa Muſicam carminaq; uerſatur, cui poetæ nomen ſingillatim attribuimus. Secundum poetæ genus,eorum eſt, qui imitantur quidem, metro tamen haud quaquam utuntur: atque hi poetæ quidèm, ſed nomine communi & ſunt, & appellantur: ſiquidem poetæ nomen artificum omnium commune eſt, ut loco ſupra citato auctor eſt Plato.Tertium,eorum eſt, qui neutiquam imitantur, poetæ uerò tantùm uocantur,quòd metra conſcribunt. & poſtrema hæc acceptio uulgaris ac imperitorum eſt. Plato quoque tria poetarum genera facit; ſed alia ſanè ratione, ut infra ſuo loco dicemus, cùm locum in tertio de Republica Platonis adducemus. His ita determinatis,difficile non eſt uidere, num Dialogi, ac cætera, quæ ſoluta oratione imitantur, Poeſes dici mereantur: & nunquid in Poeſi reperiri carmen oporteat. cùm enim poetæ nomen artifici cuique,ſermone,rhythmòue, aut harmonia, aut omnibus his,aut aliquibus imitanti commune quid ſignificet, patet apertè Dialogos, Mimos, quamuis oratione ſoluta confecti ſint, Poëſes dici debere. Cùm uerò poetæ nomen non communiter, ſed propriè ſumatur, cùm imitatione carmẽ ſimul accedere neceſſe eſt. inferius enim Ariſtoteles duas Poetices cauſas affert, imitationem nimirum, & carmen.in hoc præterea libro loca quam plurima idem teſtantia comperiemus. Siquis igitur ſit,qui poetæ nomen cùm multiplex ſit, unico tantùm modo capiat, is neceſſario multos in labyrinthos incidere cogetur. qui uerò uocem hanc,poeta,multiplicem in ſuas ſecuit ſignificationes, uniuerſa negotii huius incommoda(uero ſiquidem uerum omni ex parte conſentaneum eſt)euitabit. Cùm ergo quæritur, an Dialogus Poeſis ſit, reſpondetur,& eſſe,& nõ eſſe.eſſe quidẽ,ſi communiter accipiatur Poeſis: non eſſe uerò, ſi propriè & ſpeciatim ſumatur. Item cùm quæritur, an carmini Poeſis aſtricta ſit, dicimus,eam primo quidem modo,ac communiter acceptam,carmine non indigere; ſecundo autem modo, ſine carmine(quanquam in primis imitatione opus ſit)nunquam fore.Idem quoque de Epopœia dicendum, cùm & ipſa tum communiter, tum propriè capiatur. Epopœia communiter dicetur omnis ea imitatio, quæ ſermone tantùm utitur, rhythmo, atque harmonia remotis, ſiue ſolutà oratione fiat, ſiue quocunque carminis genere. propriè uerò erit Epopœia, actionum uirorum illuſtrium imitatio, heroico carmini addicta. Aduertendum præterea,Chæremonem à Suida poetam comicum ex Athenæi auctoritate uocari; etiam ſi apud Athenæum libro decimo tertio duobus locis tragicus appelletur. Vtra uerò ſententia melior ſit, & uter locus magis caſtigatus, meum non eſt hoc loco uelle determinare. illud tamen affirmarim, ex fabularum nominibus iudicari tragicum potius eum extitiſſe: quoniã perſonæ, à quibus fabulæ nomen accepere, tragicis potius, quàm comicis ſcribendi materiam præſtiterunt: niſi quis contendat Chæremonem utrunq; præſtitiſſe, Tragœdias inquam, & comœdias. Illud itidem animaduertendum,Athenæum inter multas Chæremonis fabulas, quas recenſet,Centaurum nominare:quam eandem cũ Hippocentauro eſſe cenſeo, tum nominis ratione, quod admodum diuerſum non eſt, tum uerò carminis uarietate: ſiquidẽ Athenæus Centaurum eſſe δρᾶμα πολύμετρον ait ,fabulam non ex uno carminis genere,ſed ex multis conflatam ſignificans. Ariſtoteles uerò mixtam ex omni carminum genere rhapſodiam eſſe dicit: ubi rhapſodiã aliter accipitur, atque communiter accipi ſoleat. nam in tertiò de Republica Plato dramatibus rhapſodiam opponit, dum inquit: Neque etiam rhapſodi ſimul eſſe et hiſtriones

poſſunt.

possunt. Apertius adhuc in secundo dialogo de Legum latione ait: Par est ut alius, sicut Homerus, rhapsodiam ostendat, alius Citharœdiam, Tragœdiam alius, alius uerò Comœdiam. In Hipparcho quoq;, in Phædro, & in dialogo de Furore poetico, heroicorum carminum cantores, ῥαψῳδοῦντας uocat. Cuius rei testem etiam habemus Athenæum libro decimoquarto. Est uerò summopere animaduertendum, quòd si Chæremonis Hippocentaurus Comœdiæ nomẽ erat, ut Athenæus testatum reliquit, minimè nos dicere posse, Chæremonem in Hippocentauro imitatum non fuisse, cùm absque imitatione Comœdia fieri non posit. iccirco si de Chæremone rectè scripsit Athenæus, Aristotelis sanè locus affirmatiuè prorsus legendus est, ut græci codices habent, & uerbum MINIMÈ, in latinis codicibus deleri debet: nisi dicere uelimus uerba illa, VT IPSE CHAEREMON FECIT, non referri debere ad imitationem, sed ad carminum mixturam.

PARTICVLA .X.

Εἰσὶ δέ τινες, αἳ πᾶσι χρῶνται τοῖς εἰρημένοις. λέγω δὲ οἷον ῥυθμῷ, καὶ μέλει, καὶ μέτρῳ, ὥσπερ ἥ τε τῶν διθυραμβικῶν ποίησις, καὶ ἡ τῶν νόμων, καὶ ἡ τραγῳδία, καὶ ἡ κωμῳδία. διαφέρουσι δὲ, ὅτι αἱ μὲν ἅμα πᾶσιν, αἱ δὲ κατὰ μέρος.

Sunt uerò, quæ his omnibus promiscuè utantur, numero dico, harmonia, metro, ut Dithyramborum, †Mimorúmue Poesis, Tragœdia insuper, atq; Comœdia: quæ tamen hoc differunt, quòd illæ quidem simul omnibus; hæ uerò particulatim utuntur.

EXPLANATIO.

Aristoteles superius tribus imitationem fieri dixit, explicauitque quæ nam Poeses uno tantum, quæ'ue duobus utantur: nunc id quod reliquum est, ostendit, quæ scilicet illæ sint, quæ simul omnibus utuntur. & quoniam interposita fuere multa, nunc eadem repetit, numerum, harmoniam, & metrum. Dicit autem Dithyramborum, ac Mimorum Poeses, Tragœdiam item, & Comœdiam eiusce generis esse. De dithyrambis id in præsentia dixisse satis sit, quòd in his locis, in quibus colebatur Bacchus, sacerdotes eiusdẽ sacra cantu, & corporis motu celebrabant: quos cùm poetæ dithyrambis imitarentur, qui eos canebant, uariis motionibus corpus agitabant. Ex quo tria illa in recitandis dithyrambis locum habere patet: harmoniam quidem, quoniam cantu proferebant: metrũ, quoniam dithyrambi metricæ compositiones erant: rhythmum itidem, quoniam corpora certa quadam mensura commouebant, atque ut Musica postulabat, gestus faciebant. Quod in latino contextu est † MIMORVM, corruptum est: in græco enim legitur νόμων, id est legum. Per leges autem, cantilenas intelligit, quas olim corporis motibus utentes canebant. Tragœdiam uerò, atque Comœdiam his etiam omnibus uti, etsi cuique manifestum est, statim apparebit. nam postquam Aristoteles id, in quo quatuor hæ Poeses

conue-

conueniunt, explicauit, illarum inter ſe differentiam ponens, ait dithyrambos, ac leges à Tragœdia, Comœdiaque differre: quoniam eodem tempore priores duæ ſimul omnibus utuntur; Tragœdia uerò, atque Comœdia in diuerſis temporibus, ac partibus illis utuntur: ſiquidem in prologo ſermone tantùm, in primo autẽ ingreſſu chori rhythmo, harmonia, & metro: in ſtaſimo uerò non eſt rhythmus. uerùm de his loco ſuo clarius dicetur. In huius autem particulæ poſtrema parte ſe primum propoſitum iam abſoluiſſe declarat, explicationem inquam inſtrumentorum, quibus imitatio fit, & quorum ratione prima ex tribus ante enumeratis Poeſeos differentia conſtabat. Per hoc uerò, quòd lectorem commonet facit, iam abſolutum eſſe quod propoſuerat, eum tacitè admonet, ne quæ ſequuntur in eundem referat ſcopum.

ANNOTATIONES.

Mirabitur fortè quiſpiam, cur Ariſtoteles iiſdem quibus antea, uocibus uti noluerit. nam quod prius ἁρμονίαν uocabat, nunc μέλος appellat; quod ſupra ſermonem, nunc metrum nominat. Animaduertendum uocem, harmoniã, ideo in uocẽ, melos, mutatam; quoniam melos non harmoniam quamcunque, ſed illam potisſimùm quæ hominum uoce continetur, ſignificat: de qua Ariſtoteles hoc loco uerba faciebat. Sermonem autem in metrum conuertit, quoniam de ea tantùm Poeſi hic loquebatur, quæ imitationem, ac metrum habet.

Mendum præterea in latino contextu (ut ſupra monuimus) apertè deprehenditur. non enim † MIMORVM, ſed LEGVM eſt legendum: quoniam Ariſtoteles ſupra de iis loquens; qui ſolo ſermone imitantur, eos etiam inter Sophronis & Xenarchi mimos recenſebat. quonã igitur modo non ſermone ſolo, ſed reliquis itidem duobus, rhythmo inquam, & harmonia, mimos imitantes faceret? Hæc itaque uocum permutatio quorundam imperitia facta eſt; qui cùm hoc loco quid per leges intelligat Philoſophus, aſſequi non poſſent, abſurdum admodum cenſentes dicere leges tribus illis uti, pro uoce νόμων, μίμων poſuerunt; quoniam hæ græcæ uoces perquàm ſimiles ſunt, nec animaduerterunt quæ ab Ariſtotele dicta ſunt. Verùm quòd νόμων, id eſt legum, legendum ſit, & quòd per leges cantilenas intelligere oporteat, ex Ariſtotele in Pro
» blematibus particula decimanona proble. uigeſimo octauo patet, ubi ait. Cur
» νόμοι, id eſt leges uocantur, quas cantant? An, quòd homines prius, quàm lite-
» ras ſcirent, leges canebant, ne eas obliuioni mandarent: quod etiam noſtra
» ætate Agathyrſis in more eſt. ergo primas quoque poſteriorum cantilena-
» rum eodem appellauerunt nomine, quo primas. Hæc Ariſtoteles. Id uerò cantilenæ genus interdum per Antiſtrophos, quandoque ſine illis canebatur: ſimul ac autem certantes, & contendentes leges canebant, Antiſtrophis non utebantur, ſed poſtmodum Antiſtrophi legibus acceſſere, ut Ariſtoteles in eadem particula, decimaquinta quæſtione docet. Librum quendam aliâs manu quidem ſcriptum, ac ſine auctoris nomine me uidiſſe memini, quẽ quanquam uetuſtus non eſſet, ex uetere tamen aliquo Muſices ſcriptore in linguam noſtram (latinus enim erat) conuerſum fuiſſe ueriſimile erat: in quo eiuſmodi uer
» ba legebantur. Modi melopœiæ genere quidem tres numerantur, Dithyram-
» bicus, Nomicus, Tragicus: Nomicus quidem modus netoides putatur: Di-
» thyrambicus meſoides: Tragicus hypatoides. Species autẽ ab iis deduci tam

multas

,, multas permissum est, quoad per similitudinē liceat ipsis generibus subiicere. Ex quibus itidem uerbis, non mimorum hic, sed νόμων, id est legum esse legendum perspicuum est. Leges uerò cantilenam esse iam diximus, & ex ipso Aristotele comprobauimus. Quòd præterea id cantilenæ genus, quod lex appellatur, sine corporis motu non esset, ex Aristotele colligitur partic. decima no-
,, na Problematum, problem. decimo quinto. nam inquit. Cur genus cantilenæ,
,, quod lex appellatū est, nō per Antistrophos olim agebatur, cùm tamē cæteris
,, chorearum canticis Antistrophi usus non deesset? & quæ sequuntur.

PARTICVLA .XI.

Ἐπεὶ δὲ μιμοῦνται οἱ μιμούμενοι πράττοντας, ἀνάγκη δὲ τούτους ἢ σπουδαίους ἢ φαύλους εἶναι, τὰ γὰρ ἤθη σχεδὸν ἀεὶ τούτοις ἀκολουθεῖ μόνοις, κακίᾳ γὰρ καὶ ἀρετῇ τὰ ἤθη διαφέρουσι πάντες, ἤτοι βελτίονας, † ἢ καθ' ἡμᾶς, ἢ χείρονας ἀνάγκη μιμεῖσθαι, ὥσπερ οἱ γραφεῖς, Πολύγνωτος μὲν κρείττους, Παύσων δὲ χείρους, Διονύσιος δὲ ὁμοίους εἴκαζε.

Quoniam uerò qui imitantur, agentes ipsos imitantur; hos autem uel probos, uel improbos esse oportet, ut quos duntaxat ferè semper ipsi mores concomitentur (etenim per uitium, atque uirtutem moribus omnes differunt) necesse est (quod etiam pictores faciunt) uel meliores, uel similes, † uel deteriores imitari: Polygnotus quidem meliores, Pauson deteriores, Dionysius uerò † similes effingebat.

EXPLANATIO.

Huius operis initio omnia Poeseos genera in hoc cōmuni, quod est imitatio, conuenire dictum est: in qua licet conueniant, mutuò tamen inter se trifariam differunt, aut quòd diuersis, aut quòd diuersa, aut quòd diuerso modo imitentur. Primam Poeseum differentiam hactenus declarauit: nunc secundam aggreditur, quæ penes res, quas imitantur, reperitur: cuiusmodi sanè differentia distat à Comœdia Tragœdia: nam Tragœdia præstantiores, Comœdia deteriores effingit. Cùm igitur hanc Poeseos differentiam Philosophus explicare uelit, assumit, ut manifestum, quòd qui imitantur, agentes imitantur: siquidem istam particulam adiungit uerbo, QVONIAM, quo sanè utimur, cùm (ut interpretes Aristotelis Græci in primū de Physica auscultatiōe admonēt) sequentem statim sermonem pro uero, atque aperto sumi indicare uolumus. Dicens itaque: QVONIAM VERÒ QVI IMITANTVR, AGENTES IPSOS IMITANTVR, subiungit, HOS AVTEM PROBOS AVT IMPROBOS ESSE OPORTET: quoniam hos solos, probos inquam, aut improbos ferè semper mores sequuntur. Et dixit FERÈ SEMPER, quoniam datur mediū, ut in Prædicamentis capite de Oppositis, ab Aristotele scribitur. Et addit: ETENIM PER VITIVM, ATQVE VIRTVTEM MORIBVS OMNES DIFFERVNT. his uerbis rationem afferens, cur mores solos probos, improbos'ue ferè semper sequantur: quoniam omnes

omnes moribus excellunt per uirtutem, & uitium. & addit, NECESSE EST (QVOD ETIAM PICTORES FACIVNT) VEL MELIORES, VEL SIMILES, VEL DETERIORES IMITARI. & in hac parte absoluitur periodus: pendebat enim lectio ob uerbum, QVONIAM. Poetas igitur oportet, dum agentes imitantur, ut in imitationis actionum expressione, mores exprimant, aut meliores, quàm qui nunc sunt, aut deteriores, aut quales tempestate nostra sunt: aliquo enim ex his modis fieri necesse est. quod sanè pictorum exemplo manifestum facit. Polygnotus enim pulchriores, Pauson turpiores, Dionysius omnino similes pingebat.

ANNOTATIONES.

Quantum ad uerba pertinet, illud καθ' ἡμᾶς, interpres transtulit similes. bis
enim hac uoce in hoc contextu usus est. Sed priore loco apertius dixisset, si ad
uerbum uertisset, VEL VT NOS, id est quales sunt seculi nostri uiri. Cùm
in hac particula actionum meminerit Aristoteles, adnotanda itidem sunt, quæ
de actione sexto Ethicorum cap. secundo ab eodem dicuntur. sunt uerò eius-
„ modi. Tria sunt, quæ in anima actionis, ac ueritatis dominium habent, sen-
„ sus, intellectus, & appetitus. sed ex his, sensus nullius principium actionis est:
„ id quod perspicuum est ex eo, quòd bestiæ sensum cùm habeant, actionis par-
„ ticipes minime sunt. Quod interpres probos, aut improbos dixit, Aristo-
teles habet σπουδαίους, ἢ φαύλους. Est autem σπουδαῖον deductũ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, id est
à uirtute: non quidem secundum nomen, sed secundum rem, ut habet in Præ-
dicamentis Aristoteles; significatq; uirtute præditum, studiosum, ac probum,
φαῦλον autem à uirtutis opposito, uitio inquam, deducitur, & uitiosum ac im-
probum significat. Est autem probus is, qui ad rectè agendum, & penes uirtu-
tem, promptitudinem habet: improbus uerò, qui ad turpe quoduis peragendum
paratissimus est. Virtus autem temperatus quidam habitus est in extremorum
quidem medio constitutus: uitia uerò sunt extrema ipsa. Vnde, & perquàm
difficile, & laboriosum admodum est, uirtutem ipsam nancisci: uitiorum au-
tem prompta, & facilis adeptio est: quod in magnis Moralibus circuli, & cen-
„ tri exemplo declarat Aristoteles. Quemadmodum enim (inquit) circuli diffe-
„ rentia cuiuis obuia est ac manifesta; in medio autem circunferentiæ centrum
„ indicare arduum est atque difficile: ita uitiorum, quæ in extremis, prompta est
„ inuentio. at media uirtutis difficillima. Illud etiam consyderandum est, cur
omnes hominum actiones in duo genera, probas inquam, & improbas, Ari-
stoteles partitus sit: hominum autem ordines in tres partes diduxerit, aut in
meliores, aut in similes, aut in deteriores. An, quòd siue meliores, siue simi-
les, siue deteriores sint, eos omnino uel probos, uel improbos esse ferè semper
oporteat. Quocirca trimembris hæc hominum partitio bimembri actionũ di-
uisioni minimè repugnat. Porrò quod spectat ad hos tres pictores, Polygno-
tum, Dionysium, & Pausonem, nihil de his à ueteribus scriptum reperitur,
quod proposito nostro faciat: iccirco nec ea, quæ ad rem nostram non perti-
nentia ab aliis scribuntur, huc transferenda censui. ea tantùm dicam, quæ
„ octauo Politicorum Aristoteles de Polygnoto, & Pausone scribit. Nimirum
„ quòd pueri non Pausonis, sed Polygnoti, & siquis alius aut pictor, aut statua-
„ rius mores depingit, imagines, & signa debent intueri. Quæ etiam in dialogo
de Furore poetico scribit Plato, non nihil ad rem nostram facere uidentur. ait
„ enim: Nonne pictores multi, partim boni, partim mali, & sunt, & fuerunt.

" Io. Certè. So. Vidisti ne aliquem, qui & ea, quæ rectè, & quæ non rectè Po-
" lygnotus Aglaophontis filius pinxit, sufficienter ostendere potuit: quæ uerò
" pictores alii, non potuit. & quæ sequuntur. ex quibus Polygnotũ cæteris ætatis suæ pictoribus anteire, Platonem sentire deprehendimus: nam & alios, quos ibidem enumerat, primarios statuit.

PARTICVLA .XII.

Δῆλον δὲ, ὅτι καὶ τῶν λεχθεισῶν ἑκάστη μιμήσεων ἕξει ταύτας τὰς διαφοράς. καὶ ἔστιν ἑτέρα, τῷ ἕτερα μιμεῖσθαι τοῦτον τὸν τρόπον. καὶ γὰρ ἐν ὀρχήσει, καὶ αὐλήσει, καὶ κιθαρίσει ἔστι γενέσθαι ταύτας τὰς ἀνομοιότητας.

Ex quo liquidò apparet imitationum supradictarum unamquanque tales differentias sortiri, planeq; diuersam euadere, quòd res diuersas ad hunc modum imitetur. Etenim tum in saltatione, tùm in tibiarum, cithararúmue modulatione huiusmodi dissimilitudines fieri contingit.

EXPLANATIO.

Quod in antecedente particula Poeses alio itidem modo, penes rem inquam, quam imitantur, inter se differre dixerat, id nunc generibus Poesis adaptans declarat; & facta singulorum generum inductione, nobis ob oculos rem ponit, atque ita ex superioribus infert quod prius in uniuersum est dictum, singulis etiam generibus conuenire. quas autem supra Poeses, ac artes uocauit, eas nunc imitationes appellat. Igitur in saltantium, aut tibiarum, uel cithararum imitatione differentias huiusmodi reperiri confirmat. harum enim unaquæque actiones, aut probas, aut improbas imitatur, quarum ratione imitationes mutuò dissidere dixit.

ANNOTATIONES.

Cùm imitationes ponat, quæ citra sermonem imitantur, saltationem, ceu tibiæ citharæq; pulsatione simpliciorem, proponit. Et quoniam cithara maiori indiget artificio, iccirco tibiæ illam postponit. Verùm auctores horum non meminerunt, quoniam fortè non extabant, qui actiones duntaxat, uel meliores, uel deteriores imitarentur, sed promiscuè singulas imitabantur.

PARTICVLA .XIII.

Καὶ περὶ τοὺς λόγους δὲ, καὶ τὴν ψιλομετρίαν. οἷον Ὅμηρος μὲν βελτίους, Κλεοφῶν δὲ ὁμοίους, Ἡγήμων δὲ ὁ Θάσιος, ὁ τὰς παρῳδίας ποιήσας πρῶτος, καὶ Νικόχαρις, ὁ τὴν Δειλιάδα, χείρους.

Similiter quoque, & quæ circa sermones, & nuda carmina uersantur. Exempli causa, Homerus præstantes effingit, Cleophon similes: Hegemon uerò ille Thasius (qui primus Parodias scripsit) nec non Nicocharis, qui Deliadem, utiles.

EXPLANATIO.

Quam proximè per singulas Poeseos species inductionẽ cœperat, nunc persequitur. Cùm itaque Poeses, quæ rhythmo tantùm, ut saltantium,

ſaltantium, & quæ rhythmo, atque harmonia ſimul utuntur, Auletica inquam, & Citharistica, iam enumerarit; alias etiam nunc recenſet, atque in primis eas, quæ ſermone tantùm utuntur, ſiue metricus, ſiue ſolutus is ſit, tam in dialogis, quàm in alijs ſcriptionibus, quas nomine communi (ut ex antecedentibus patet) Epopœias uocandas dixit. has uerò penes res, quas imitantur, inter ſe differentes facit. Homerus enim exornando uirorum egregiorum, ut Achillis, Vlixis, actiones imitatur. Cleophon uerò ſimiles, id eſt quales noſtra tempeſtate uiſuntur. Hegemon autem (qui Thaſsius appellatur, ad Hegemonis alterius differentiam; qui primus etiam Parodias, id eſt magnifica, atque egregia aliorum carmina conſcripta in deteriorē ac uiliorem uſum conuertit) uiliorū. quia etiam Nicochares, qui poema Deliadem nuncupatū compoſuit, idem effecit: hi, inquam, duo uiliorum hominum actiones imitabantur, & in peius etiam transformabant. Cùm itaque hæ tres hominum conditiones mutuò plurimùm diſſentiant, Homeri, Cleophontis, Hegemoniſque, ac ſimul Nicocharis, Poeſes pro re, quam imitantur, non paruum habere diſcrimen apparet.

ANNOTATIONES.

Quos uocat interpres NVDOS SERMONES, Ariſtoteles græcè ψιλομετρίαν appellat, per uocem eam ψιλὸν, metra ſola citra rhythmum atque harmoniam ſignificans. eandem hanc uocem ψιλὸν ſuperius ſermoni coniunxit, & cū hoc loco adiunxerit illam metro; conſtat apertè uocem NVDVM, hic Ariſtoteli ſolutam orationem non ſignificare, ſed rhythmum, & harmoniam tantùm excludere. Homerus qualis poeta fuerit hinc dignoſci licet, quòd eum celebrat Plato, admiratur Ariſtoteles, nullius ignarum rei Plutarchus demōſtrat. Cleophontem Suidas tragicum fuiſſe dicit. Is itaque, cuius hic mentionem Ariſtoteles facit, uel alter extitit, uel alia quoque poematum genera præter Tragœdias, de quibus hoc loco meminit Philoſophus, compoſuit, uel in recitandis illis Tragœdiis, quæ quoniam imitabantur ſimiles, graues adeò non erāt, nec rhythmo, nec harmonia uſus eſt. nam cùm & Nicochares, auctore Suida, comicus fuerit, aut ille ipſe non eſt, de quo meminit Ariſtoteles, aut eiuſmodi Comœdiam ſine rhythmo fuiſſe fatendum eſt: hoc ſiquidem loco de poematibus iis tantùm meminit, quæ abſque rhythmo, atque harmonia ſermone ſolo fiunt. De Hegemone cum apud ſuidam, tum apud Athenæum decimo quinto libro quædam leguntur. Plura tamen ab Athenæo referuntur, ſed nullibi ſingillatim de hoc poematis genere, Parodiæ appellato, tam apertè ſcribitur, ut eius naturam qualis nam eſſet perſpicere ualeamus. ab Ariſtotele tantùm habemus in uniuerſum, quòd erat uilium actionum ſermone ſolùm expreſſa imitatio. ex Athenæo uerò, quòd in eius generis poematibus mordebant. Parodiæ autem, inquit Suidas, ſermones dicuntur, qui à Tragœdia ad Comœdiam transferuntur.

PARTICVLA .XIIII.

Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς διθυράμβους, καὶ τοὺς νόμους, ὥς * περ γᾶς, καὶ κύκλωπας Τιμό-

θεος καὶ Φιλόξενος μιμήσαιτο ἄν. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ διαφορᾷ καὶ ἡ τραγῳδία πρὸς τὴν κωμῳδίαν διέστηκεν. ἡ μὲν γὰρ χείρους, ἡ δὲ βελτίους μιμεῖσθαι βούλεται τῶν νῦν.

Partratione & qui per Dithyrambos, & † Mimos, ut fatuos, & Cyclopas Timotheus, & Philoxenus utique † imitantur. Qua etiam dissimilitudine Tragœdiam à Comœdia differre dicimus: hæc enim humiliores, illa uerò præstantiores imitatur quàm qui modo sunt.

EXPLANATIO.

Quam differentiam penes res, quibus fit imitatio, supra posuit in illis Poeseos generibus, quæ, quoniam in eorum imitatione sermone tantum utuntur, epopoeias communi nomine uocari dixit, eandemin dithyrambis etiam, & legibus, cantilenis'ue, quæ leges uocantur, inueniri posse nunc asseuerat. Timotheus enim, ac Philoxenus, qui dithyrambis, ac legibus ad res egregias decantandas usi, meliores imitari soliti sunt; ijsdem ad uiliora humilioraque imitanda, ut Persas, ut Cyclopas, immanes sanè homines, ac uoraces, uti possent. Aristoteles postremo Comœdiam & Tragœdiam eodem inter se discrimine distare hoc in contextu dicit: Comœdia siquidem uiles, moriones, seruos, ancillas, scurras: Tragœdia uero reges, & heroas imitatur. Quod uero inquit: QVAM QVI MODO SVNT, Comœdiam humiliores, Tragœdiam egregios magis, quàm ferat communis hominum usus, effingere prorsus intelligit: & uoces hæ mediam illam hominum conditionem referunt, quam superius describens, ὁμοίους, id est similes, & κατὰ ἡμᾶς, hoc est ut nos, appellabat.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum hoc loco est, Paccium interpretem errauisse. Contextus enim græcus νόμους, id est leges habet: is uerò μίμους, id est † mimos legit. nam uerba Aristotelis græca castigare uoluit, cùm ea nullum habere sensum existimaret. nos uerò cuncta rectè cohærere demonstrauimus. Græca itaque lectio restituenda est. Verbum præterea, * πέργας, nihil significat; iccirco πέρσας, legendum est, ut in multis manu exaratis codicibus reperitur. De Timotheo, & Philoxeno Dionysius Halicarnasseus, cùm dithyrambos conficiebant, maxima in rhythmis ipsis licentia eos usos affirmat. Suidas etiam Timotheũ hymnos, encomia, & dithyrambos scripsisse testatur. Philoxenum item dithyramborum poetam extitisse, testatur Aristoteles in calce octaui libri Politicorum. Plutarchus in eo opusculo, cui titulus est, non oportere fœnerari, Philoxenum poetam melicum fuisse scribit: qui quanquam fabulam Galatheam ediderit (ut auctores Athenæus, ac Suidas affirmant) in qua Cyclopem amore Galatheæ flagrantem inducit, suis tamen dithyrambis, aut legibus, nec Persas, nec Cyclopas est imitatus. Persas autem uoraces homines esse ex Demetrio Phalereo deprehendere licet: ubi de Hyperbole uerba facit, quam id, quod fieri nequit, præse ferre dicit: & propterea comici, ut ex eo, quod fieri nequit, ridiculum ducant, ea sæpe ac sæpius utuntur; ut in Persarum insatiabilitate per hyperbolem quis dixerit, ὅτι πεδία ἐξέχεσαν ὅλα, quòd totos cápos stercore inquinabant,

quòd

quòd boues in maxillis ferebant. Loquens item de gratia, quæ à comicis ex hyperbole paratur, Aristophanem citat, qui cùm Persarum insatiabilitatem ostendere uellet, inquit: ὅτι ὤπτουν βοῦς κλιβανίτας ἀντὶ ἄρτων, quòd in furnis loco panum boues assabant. Cyclopas præterea prauos homines fuisse, nono Odysseæ testatur Homerus, qui de Cyclope ipso ait:

" Ἄγριον οὔτε δίκας εὖ εἰδότα, οὔτε θέμιστας.

Et Cyclops ipse de se ac reliquis Cyclopibus loquens inquit:

" Οὐ γὰρ κύκλωπες Διὸς αἰγιόχου ἀλέγουσιν

" Οὐδὲ θεῶν μακάρων ἐπεὶ πολὺ φέρτεροι εἰμέν.

Item Virgilius in tertio Aeneidos ait:

" Infandi Cyclopes.

" Verba illa † μιμήσαιτο ἄν, unico uerbo interpres transtulit, dicens, imitantur. Verùm nec rectam Aristotelis mentem, nec uerborum illorum uim fideliter expressit: uertendum enim erat, imitari potuissent. nam cùm Timotheum, atque Philoxenum dithyrambis, ac legibus Persas, & Cyclopas, id est uoraces, ac nefandos homines imitari potuisse dicit, eorum neutrum, nec Persas, nec Cyclopas, sed egregios, ac temperatos uiros æmulatum innuit. Quòd si uerba legantur, ut in Paccii tralatione latinè leguntur, contrarius omnino partis huius sensus erit, Timotheum nimirum, ac Philoxenum Persas, & Cyclopas imitatos fuisse. cuius oppositum, si quis græca uerba rectè intueatur, Aristoteles dicit. nam cùm particula ἄν, potestatem connotet, & quod fieri potest futurum respiciat (ut in libro de Interpretatione ex Aristotele deprehenditur) afferat autem Aristoteles auctores hosce, Cyclopas, & Persas imitari potuisse, ostendit apertè Timotheum, & Philoxenum Cyclopas, & Persas haud quaquã imitatos fuisse.

PARTICVLA .XV.

Ἔτι δὲ τούτων τρίτη διαφορά, τὸ, ὡς ἕκαστα τούτων μιμήσαιτο ἄν τις. καὶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς, καὶ τὰ αὐτὰ μιμεῖσθαί ἐστιν. ὅτε μὲν ἀπαγγέλλοντα, ἢ ἕτερόν τι γιγνόμενον, ὥσπερ Ὅμηρος ποιεῖ, ἢ ὡς τὸν αὐτὸν, καὶ μὴ μεταβάλλοντα, ἢ πάντας ὡς πράττοντας, καὶ ἐνεργοῦντας τοὺς μιμουμένους.

Tertia præterea in his differentia est, quo quisque modo singula imitetur. fieri enim potest, ut eisdem eadem, diuersa tamen ratione imitemur: aliquando quidem narrantes nos, idque modo alienam personam induti (quod Homerus facit) modo ut iidem ipsi non mutati: aliquando uerò quasi negotiantes omnes, & agentes introducentes.

EXPLANATIO.

Cùm superius tres esse, quibus Poeses mutuò discrepant, differentias statuerit, & ex ijs duas explicauerit, tertiam nunc enarrandam aggreditur. ea uerò est penes modum imitandi. Tali autem utitur ratione. Poetæ (inquit) instrumentis eisdem easdem res, diuersis tamen modis imitari queunt. & modos explicans ait: interdum ipsos loqui semper, nec alienam personam induere, ut in dithyrambis, ac legibus: nonnunquam alios perpetuo loquentes inducere, ut in Tragœdijs, atque Comœdijs efficiunt: quandoque uerò paucis admodum à se prolatis poetæ uerbis, loquentem aliquem in-

 troducunt,

troducunt, ut in Iliade, atque Odissea, Achillem, Vlixem, Agamemnonem, & alios. Dicimus ergo Poeses inter se differre penes modum, si alia, uerbi causa, narret, ut Homeri & Virgilii (Georgica excipio) Poesis: alia autem agat, ut Tragœdiæ, Comœdiæque. Poeseos autem quæ narrat, species duæ sunt: Altera in qua poeta nunquam alterius personam induit, id est alios loquentes non inducit. Altera uerò est, cùm alios poeta loquentes introducit; licet ipse quoque nonnunquam loquatur. Quamobrem in Poesi, quæ narrat, differentia penes modum erit: si uidelicet in altera loquentes personæ non inducantur, sed poeta semper imitando loquatur; in altera uerò alii introducantur. Poesim autem cùm dico, quæ narrando fit, semper intelligo, quòd in ea narratione fiat imitatio: alioqui Poesis propriè non esset. Aristoteles autem in contextu poeseū modum, qui per narrationem fit, primò ponit. qui cùm duas habeat species, in has confestim illum diuidit. modum quidem, qui per narationem est ponit, cùm ait: ALIQVANDO QVIDEM NARRANTES NOS. huius uerò membri diuisionem subiungit, dicens: ID'QVE MODO ALIENAM PERSONAM INDVTI (QVOD HOMERVS FACIT) MODO, VT IIDEM IPSI NON MVTATI. id est cùm poeta sub sua et non alia persona loquitur. Iis autem narratis, alium deinde modum, qui per actionem est, exponit, qui sanè distinguitur cōtra modū, qui per narrationē efficitur, inquiēs: ALIQVANDO VERÒ QVASI NEGOTIANTES OMNES, ET AGENTES INTRODVCENTES. Poeseum igitur differentia penes modum erit; quoniam narrando aliæ, agendo aliæ conficiuntur. & quæ narrando fiunt, aut perpetuò narrantem poetam, aut magna ex parte alias personas inuicem loquentes a poetà inductas habent.

ANNOTATIONES.

Magnam sanè huic Aristotelis particulæ Platonis uerba in tertio dialogo de Rep. possunt afferre lucem: quamobrem ea in hunc locum transferenda iudicaui, quæ ita se habent. Et primùm mihi dicito, nostin Iliados principia, in quibus ait poeta Chrysem Agamemnonem supplicasse, ut sibi filiam restitueret: Agamemnonem uerò turbato animo denegasse. quod postquam non impetrauit, imploratum ait ipsum contra Achiuos Deum. Equidem. Et illud credo nosti, quòd hucusque ad hos uersus precatus est omnes Achiuos, in primis Atrei filios gentium duces: ipse poeta loquitur, neque tentat aliò mentē nostram conuertere, tanquam alius quàm ipse loquatur. Deinceps uerò ita loquitur, ac si Chryses ipse sit, conaturq; non Homerum se nobis, sed sacerdotem illū senē ostendere. In cæterisq; ita semper exponit, tum rebus gestis apud Iliū, tum apud Ithacam in Odyssea cantatis. Sic est omnino. Nonne igitur narratio est, & quando orationes continuas affert, & quando ea, quæ inter ipsas intercedant? Quidni? Verum cùm orationem profert tanquam alius quidam sit, nonne tunc dicemus, orationem suam ei quàm simillimam, quem lo

" quentem introduxerat? Quid ni dicamus? An non alteri se similem reddere uel figura uel uoce, est eum imitari, cui facit se similem? Proculdubio. In hoc igitur, ut uidetur, & ipse, & reliqui poetæ per imitationem narrãt. Assentior. Vbi autem se non celat poeta, uniuersa illa Poesis & narratio sine imitatione est. Ne autem dicas te neque hoc idem intelligere, quomodo fiat, ego dicam. Si enim Homerus cùm dixisset Chrysem uenisse filiam redempturum, & supplicasse Achiuis, præcipueque regibus, deinceps non tanquam Chryses, sed Homerus esset locutus, nosti profectò imitationem illam nõ fuisse futuram, sed simplicem narrationem. Sic uerò se res habuisset; dicam enim sine uersu, cùm non sim poeticus. Profectus sacerdos præcabatur, ut Dii eis darent, qui incolumes ipsi Troiam caperent, sibique acceptis donis filiam restituerent, Deum Apollinem uenerantes. Hæc cùm dixisset, reliqui sacerdotis dicta probarunt. Agamemnon uerò nimium perturbatus, ipsum protinus abire iussit, ita ut ne rursus rediret. neque enim ipsi, Dei uel coronam uel sceptrũ profutura, asseruitque prius quàm ipsi filiam redderet, fore ut illa secum in Argo consenesceret. quamobrem abiret, seque ut saluus abire posset, non irritaret. Quæ cùm audisset senex, extimuit, tacitusque discessit. Castra autem egressus, supplex Apollinem, multa eius agnomina commemorans, orauit. Si quid unquam aut in ædificandis templis, aut hostiis litandis, illi gratum fecisset, ut puniret Achiuos, easque lachrymas sagittis ulcisceretur. Hunc in modum ò amice simplex narratio sine imitatione procedit. Intelligo iam. Et illud præterea scito, contrariam huic esse, cùm remotis poetæ uerbis, quæ inter orationes intercedere solent, orationes ipsæ uicissim cõtinuatæ relinquuntur. Id quoque intelligo: est enim huiusmodi Tragœdia, atque Comœdia. Rectè admodum accepisti, existimoque tibi iam nunc aperire, quod in superioribus percipere non ualebas, Poësim uidelicet, fabularumque figmenta, aut esse omnino per imitationem, quemadmodum ipse dicebas in Tragœdia atq; Comœdia; aut per enunciationem poetæ proferri: quod maxime in dithyrambis inspicitur; aut per utraque confici, ut in Heroicis, aliisque multis apparet, si modo intelligis. Intelligo iam, quod tũc inferre uolebas. Hæc Plato. à quo aliqua ex parte discrepat Aristoteles. postremum enim diuisionis membrũ absq; imitatione fieri testatur Plato. Aristoteles autem nullam esse absque imitatione Poesim operis huius initio declarauit. Hac sanè de causa Platonis uerba, quamuis admodum prolixa, de Poeseum differentia haud me referre piguit, ut facilius deprehendi possit, quàm doctè placitis Platonis sui præceptoris Aristoteles utens, in melius ea reformet.

PARTICVLA .XVI.

Ἐν τρισὶ δὴ ταύταις διαφοραῖς ἡ μίμησις ἐστὶν, ὡς εἴπομεν κατ' ἀρχὰς, ἐν οἷς τε, καὶ ἃ, καὶ ὥς. ὥστε τῇ μὲν ὁ αὐτὸς ἂν εἴη μιμητὴς Ὁμήρῳ Σοφοκλῆς· μιμοῦνται γὰρ ἄμφω σπουδαίους· τῇ δὲ Ἀριστοφάνει. πράττοντας γὰρ μιμοῦνται, καὶ δρῶντας ἄμφω. ὅθεν καὶ δράματα καλεῖσθαί τινες αὐτά φασιν, ὅτι μιμοῦνται δρῶντας.

Atque in his sanè tribus differentiis, ut à principio diximus, imitatio est, quibus uidelicet, quæ, & quomodo. Quo sanè fit, ut ab Homero Sophocles aliquo pacto imitatione non discrepet, quòd uterque præstantes imitetur: nec item ab Aristophane, quòd uterque negociantes & agentes: unde δράματα *id est actus ipsos, nonnulli ab agentium imitatione appellari dicunt.*

EXPLANATIO.

Cùm ad calcem declarationis trium differentiarum, penes quas

mutuò Poeses differunt, iam perueniſſet, & longo ſermone in his explicandis uſus fuiſſet, eas nunc breuibus repetit, ut ſequens ex eis corollarium eliciat. unde poſſumus dignoſcere, non temere Philoſophum tres has Poeſeos differentias enarraſſe. his enim accuratè perſpectis, non tantùm natura Poeſeos, ſed etiam quo pacto genera Poeſeos conueniant, quoque modo inter ſe differant, cognoſci poteſt. Tres uerò dictas ab initio differentias tribus uerbis QVIBVS, inquam, QVAE, & QVOMODO, mira breuitate complectitur: per uerbum QVIBVS, Poeſeum differentiam intelligens penes inſtrumenta, quibus imitatio fit, ſermonem uidelicet, rhythmum, & harmoniã. per uerbum uerò QVAE, differentiam intelligẽs iuxta res, quas imitamur, uel meliores, uel deteriores. poſtremò per uerbum QVOMODO, differentiam ſignificat penes diuerſum imitandi modum, aut narratione, aut actione, ſeu negotiatione: qua de paulò ante diximus. Ex tribus hiſce Poeſeũ differẽtiis, QVIBVS, QVAE, QVOMODO, conuenientiam quam habet cum Homero, ac etiam cum Ariſtophane Sophocles, infert. Similes enim ſunt Sophocles, & Homerus penes res, quas imitantur. nam illuſtrium uirorum actiones imitatur uterque. Cum Ariſtophane uerò conuenit Sophocles penes imitandi modum. agentes enim imitatur uterque. cuius rei ſignum affert, etymologiam uocis huius, δρᾶματα.

ANNOTATIONES.

1 Fortè quiſpiam dubitarit, cùm omnia Poeſeos genera actiones hominum imitentur, cur non etiam Homero agentes imitari conueniat: quod Ariſtoteles non concederet. Reſpondemus, poetas quidem omnes, actiones imitari; uerùm epicos narrando eaſdem imitari, tragicos autem ac comicos, agentes ipſos introducendo imitari. Cùm igitur aliud ſit narrando, aliud uerò eos qui imitantur, perinde ac agentes & negotiantes introducendo, actiones imitari, iure Sophoclem hac ratione cum Ariſtophane, non autem cum Homero conuenire putandum eſt.

PARTICVLA .XVII.

Διὸ καὶ ἀντιποιοῦνται τῆς τε τραγῳδίας, καὶ τῆς κωμῳδίας οἱ Δωριεῖς. τῆς μὲν κωμῳδίας οἱ Μεγαρεῖς, οἵ τε ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ τῆς παρ' αὐτοῖς δημοκρατίας γενομένης, καὶ οἱ ἐκ Σικελίας· ἐκεῖθεν γὰρ ἦν Ἐπίχαρμος ὁ ποιητὴς, πολλῷ πρότερος ὢν Χωνίδου, καὶ Μάγνητος. καὶ τῆς τραγῳδίας ἔνιοι τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ποιούμενοι τὰ ὀνόματα σημεῖον. οὗτοι μὲν γὰρ κώμας τὰς περιοικίδας καλεῖν φασιν, Ἀθηναῖοι δὲ δήμους, ὡς κωμῳδοὺς οὐκ ἀπὸ τοῦ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐκ τοῦ ἄστεως. καὶ τὸ ποιεῖν αὐτοὶ μὲν δρᾶν, Ἀθηναίους δὲ πράττειν προσαγορεύειν. περὶ μὲν οὖν τῆς διαφορᾶς, καὶ πόσαι, καὶ τίνες τῆς μιμήσεως, εἰρήσθω ταῦτα.

Quamobrem Tragœdiam, atque Comœdiam Dorienſes ſibi uendicant, Comœdiam quidem Megarenſes, tam hi qui hic ſunt, ut eo tempore inuen-

tam, quo populari administratione eorum respublica règebatur, quàm qui ex Sicilia: siquidem ab his poeta Epicharmus prodijt, multo sanè prior Chonnida, atque Magnete. † Tragœdiam uerò quidam in Peloponneso. eiusque rei indicium illi uocabula esse uolunt; cùm ipsi quidem κώμας uicos appellari dicant, Athenienses uerò δήμους, quasi comœdos, non à κωμάζειν, hoc est à comessando, sed tanquam errantes per comas, id est uicos, in urbe despectui habitos, dictos existimant. rursus hi quidem facere δρᾶν, Athenienses uerò πράττειν, dicunt. Ac de imitationis hactenus differentiis, quot uidelicet, & quales, hæc dicta sint.

EXPLANATIO.

Ex iis, quæ intulit in antecedentis particulæ postremo loco, aliud hic inferendi captat occasionem, ac paulùm digreditur, ostendens Dorienses quorundam uocabulorum etymologiis innixos, tam Tragœdiam, quàm Comœdiam, tanquam earundem inuentoribus, sibi uendicare. sed prius seorsum quomodo ex Doriensibus Megarenses tam ii, qui hic, id est in Attica regione, quàm qui in Sicilia sunt, Comœdiam sibi uendicarunt, exponit. Megarenses enim Attici illam tunc inuentam affirmabant, cùm administratione populari res eorũ publica regebatur: quod tempus (suppleas tu) prius fuit quàm Atheniensium respubl. Non igitur Athenienses, sed Dorienses, qui Megaram Atticæ regionis habitabant Comœdiam inuenere. Ex Doriensibus uerò, qui Siciliam incolebant, à poetarum uetustate Comœdiam sibi iure uendicari contendebant. siquidem Epicharmus Doriensis Chonnida, & Magnete uetustissimis Comicis Atheniensibus ætate prior extitit. Ex Doriensibus præterea quidam Peloponnesum incolentes: indicio ab etymologia sumpto, & Tragœdiam, & Comœdiam sibi uendicabant. Nam per hoc quòd dicit † ET TRAGOEDIAM (ita enim uerba græca leguntur) non autem TRAGOEDIAM VERO (ut Paccius transtulit) innuit Comœdiam etiam, cõiunctionis illius, ET, ratione. Hi igitur innixi nominibus utranque sibi uendicabant. Primò autem Aristoteles seorsum, quomodo ex uocabuli etymologia Comœdias sibi Peloponnesii Dorienses ascriberent, ostendit. nam Dorienses Peloponnesii κώμας uicos appellant; à quo uerbo Comœdias, non autem à uerbo Atheniensi κωμάζειν dictas uolunt: Athenienses uerò uicos δήμους appellant. Hæc de Comœdia seorsum. Promiscuè deinde de Tragœdia Comœdiaque, ex uocabulo δρᾶν, indicium aliud affert. cùm enim Tragœdia atque Comœdia δράματα dicantur, quoniam, ut supra dictum est, agentes imitantur: Agere uerò δρᾶν Dorici dicant, Attici πράττειν: δρᾶμα autem,

quod

quod Tragœdiæ Comœdiæque commune eſt, Dorienſium uox ſit & non Athenienſium: utique ſignum erit, Dores δραμάτων inuentores fuiſſe. Et cùm ad calcē differentiarum iam peruenerit, easque quot, & quæ ſint oſtenderit, hanc partem claudens ait: AC DE IMITATIONIS HACTENVS DIFFERENTIIS, QVOT VIDELICET, ET QVALES, HAEC DICTA SINT. id eſt hæc ſufficiant.

ANNOTATIONES.

Hinc manifeſtè con ſpici poteſt, cur ſupra duabus illis uocibus, πράττοντας, & δρῶντας, idem prorſus ſignificantibus Ariſtoteles ſit uſus. quoniam ſcilicet tam Athenienſiū, quàm Dorienſium locutione uti uolebat: de qua in hac particula ſermo habendus erat. De Epicharmo chionide, non chonnida (ſic enim ſcribit Suidas) & Magnete, ſi quis plura cupit, quàm quæ hic ab Ariſtotele referuntur, Suidam adeat. non enim id meum conſiliū eſt, ut fungar librarii munere, in his præſertim, quæ ad uerborum Ariſtotelis intelligentiam nihil conferre uidentur.

PARTICVLA .XVIII.

Ἐοίκασι δὲ γεννῆσαι μὲν ὅλως τὴν ποιητικὴν αἰτίαι δύο τινὲς, καὶ αὗται φυσικαί. τό, τε γὰρ μιμεῖσθαι σύμφυτον τοῖς ἀνθρώποις ἐκ παίδων ἐστί. καὶ τούτῳ διαφέρουσι τῶν ἄλλων ζώων. ὅτι μιμητικώτατόν ἐστι, καὶ τὰς μαθήσεις ποιεῖται διὰ μιμήσεως τὰς πρώτας. καὶ τὸ χαίρειν τοῖς μιμήμασι πάντας.

Cæterum à duabus cauſis, & quidem naturalibus uidetur Poetica habuiſſe originem. Nam & inſitum eſt à natura hominibus à pueris imitari: & differunt à cæteris animantibus, tum quòd aptiſſimi ad imitationem ſunt, tum quòd primas diſciplinas imitando acquirunt. & unuſquiſque iuxtà imitationibus gaudet.

EXPLANATIO.

Cùm Dorienſium, atque Athenienſium de Tragœdiæ, Comœdiæque inuentione litem iam abſoluerit, ſumpta à uerbo δράματα occaſione, nunc de Poetices in uniuerſum originē, cuius duas eſſe naturales cauſas affirmat, orationem inſtituit (naturales autem cauſas eas appellat, quoniam abſque conſilio, & electione ſunt) quarum quidem altera imitatio eſt, quam naturalem eſſe demonſtrat, tum quòd pueri ea ætate natura ad imitandum ducuntur, tum uerò quòd omnes (etſi alii aliis magis) proni ſunt ad imitandum. Antea uerò quàm alteram cauſam ſubnectat, quaſi per parentheſim ſubiungit, hominem animalia cætera antecellere, nimirum in imitatione; diſciplinas item primas, ut legere, ſcribere, ambulare, ac etiam loqui imitando parari dicit. Altera autem cauſa eſt, quòd omnes imitationibus gaudent: hoc autem imitationem eſſe naturalem apertè demonſtrat. Sicut enim, quæ præter naturam ſunt, triſtitiam

tristitiam inferunt, ita quæ omnibus pariter iucunda sunt, naturalia sint oportet.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum, contextum hunc obscuriusculũ ea ratione uideri, quòd cũm Philosophus duas dixerit esse Poeseos naturales causas, eas tamen nõ expresſit. iccirco nos operæpretium fecerimus, si easdem suppleamus, quo sensus sit apertior. Duæ sunt naturales causæ, à quibus genita est Poesis, carmen inquam, & imitatio. De carmine, quòd naturale sit, infra dicetur. nunc autem quòd imitatio naturalis sit, ostenditur: tum quòd homines, quo tempore natura ducuntur, in pueritia uidelicet, imitantur: tum uerò quòd omnes imitationibus gaudent. quod utique non eueniret, si non esset imitatio naturalis,
„ Aristoteles trigesima particula Problematum, proble. quinto ait: Cur homini
„ potius, quàm cuiquam ex cæteris animantibus credendum est? Vtrum, ut Pla-
„ to Neocli respondit, quia homo solus omnium animantium nouit numera-
„ re. An, quia solus Deos ueneratur, & colit. An, quia omniũ maxime uim obtinet imitandi. Ex hac Aristotelis sententia deprehendi potest, quòd non legere, aut scribere solùm, uerùm etiam alia multa imitatione discuntur. iccirco exempla perinde, ac rerum earum imitationes quædam, quarũ exempla sunt, docent, & iis qui discunt lætantur. siquidem decima octaua Problematum par-
„ ticula, probl. tertio ait: Cur homines in orando exemplis, & fabulis potius gau-
„ dent, quàm commentis? An, gaudent, quia & discunt, & celeriter discunt. at-
„ qui per exempla, & fabulas facilius discitur. sunt enim quæ explorata habean-
„ tur, & particularia sint, Ratio autem commentandi demonstratio ex uniuersa-
„ libus est, quæ minus, quàm partes nouimus. Ad hæc, iis credere magis solemus,
„ quæ plurium testimonio confirmantur. exempla autem, & fabellæ testimo-
„ niorum speciem gerunt. Fides autem perfacilis est, quàm testimonium fecerit.
„ Additur, quòd uerisimile quisque libentius discit. exemplum autem, & fabellæ
„ rem non nisi similem docent. In de Rhetorica quoq; libro primo inquit: exempla magis rem explicant, atque ob oculos ponunt. Ex hoc etiam contextu patet, Poeticam significare Poesim. ars enim Poetica naturales causas non habet, sed est hominũ opus. Verba illa græca μαθήσεις ποιεῖσθαι, disciplinas facit, disciplinas addiscit, significant. Græcis enim idẽ est μαθήσεις ποιεῖσθαι, et μαθήσεις μανθάνειν.

PARTICVLA .XVIIII.

Σημεῖον δὲ τούτου τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἔργων. ἃ γὰρ αὐτὰ λυπηρῶς ὁρῶμεν τούτων τὰς εἰκόνας τὰς μάλιστα ἠκριβωμένας χαίρομεν θεωροῦντες, οἷον θηρίων τε μορφὰς τῶν ἀγριωτάτων, καὶ νεκρῶν. αἴτιον δὲ καὶ τούτου, ὅτι μανθάνειν οὐ μόνον τοῖς φιλοσόφοις ἥδιστον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοίως. ἀλλ' ἐπὶ βραχὺ κοινωνοῦσιν αὐτοῦ. διὰ γὰρ τοῦτο χαίρουσι τὰς εἰκόνας ὁρῶντες, ὅτι συμβαίνει θεωροῦντας μανθάνειν, καὶ συλλογίζεσθαι, τί ἕκαστον. οἷον, ὅτι οὗτος ἐκεῖνος. ἐπεὶ, ἐὰν μὴ τύχῃ προεωρακὼς, οὐ διὰ μίμημα ποιήσει τὴν ἡδονὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπεργασίαν, ἢ τὴν χροιὰν, ἢ διὰ τοιαύτην τινὰ ἄλλην αἰτίαν.

Cuius rei, quod in operibus accidit, argumentum sit. Etenim quæ ipsi cum molestia aspicimus, eorum imagines affabrè factas gaudentes intuemur, ut ferarum formas truculentarum, cadauerum'ue. Huius uerò ratio sit, quòd non solùm philosophis, sed etiam cæteris mortalibus addiscere iucundissimum est: quanquam modicè in hoc hi communicent: ideoq; huiusmodi imagines inspicientes gaudent, quoniam ex illarum contemplatione accidit,

dit, ut & discant unumquodque, & in eis, quòd hoc ipsum sit illud, probè ratiocinentur. alioqui si ueras formas neutiquam inspexissent, nullam omnino uoluptatem præberet imitatio, præterquàm uel opificio, uel colore, uel tali aliqua ratione.

EXPLANATIO.

Signum affert eius, quod in præcedentis particulæ fine dixerat, longè manifestissimum, omnes scilicet imitationibus æquè delectari. nam animalia fera, puta uiperæ, atque hominum cadauera, quæ molestia inspicimus, tamen exquisitè depicta nos plurimùm delectant. Huius uerò rei rationem subiicit, quòd addiscere omnibus hominibus est iucundissimum: quanquàm philosophis præ cæteris iucundius sit, quoniam exactius aliis discunt. nam non ut lucrentur, sed ut sciant, discunt. Cùm igitur intuendo picturas, quòd hæc illius pictura est, addiscimus, iure gaudemus. Quòd autem homines in imaginum inspectione, iccirco gaudeant, quoniam & addiscunt, & imitationem agnoscūt, uel inde patet, quòd etiam si imaginem conspiciant, cuius uerò sit ignorent, imitationis ratione nullam uoluptatem percipient: quoniam cuius imitatio sit, non addiscunt: quamuis alia ratione ex imaginis aspectu uoluptatem capere possint. ceu si opificium pulcherrimum, & exquisitissimè factum, ex colore uenusto, atque eleganti depictum sit: aut si propter aliam rationem oblectet; ut si fuerit imago rei, quæ sit intuenti gratissima, sicut equus militi, & studioso liber.

ANNOTATIONES.

Quòd illa, quæ horrida sunt, si bene per imitationē exprimantur, afferūt delectationem, testis est Aristoteles primo de Rhetorica libro. Plutarchus item in eo opusculo, Quatenus, & quo fructu iuuenes audire debent poemata, addiscere iucundum esse testatur. Philosophus quoque duodecimo Metaphysicorum, in decima octaua quoque Problematū particula probl. tertio, & primo libro de Partibus animaliū cap. quinto idē testatur. Plato præterea in dialogo de
„ Rep. nono inquit: Philosophum quoque ponamus cæteras uoluptates floc-
„ cipendentem, dum eas ad continuum disciplinarum gaudium, quo ipse frui-
„ tur in uestiganda ueritate comparat, ;uocantemq; alias necessarias, quia illas se-
„ cuturus non sit, nisi cogat necessitas. Itē in secundo de Legibus dialogo: In discē-
„ do gratia inest, quæ uoluptas nominatur. In Protagora uerò: Gaudio afficitur il-
„ le, qui discendo, & contemplando ipsa intelligentia contemplatur. Verùm iis omnibus aduersatur, tum Aristotelis sententia in octauo Politicorum libro, per quam affirmat disciplinam esse cum tristitia, tum uerò sensus. nam discere non sine labore est: ubi autem labor, ibi etiam tristitia est. His quæ apparent cōtradicere, respondemus: addiscere sua quidem natura iucundum esse, sed cùm interdum labor disciplinam comitetur, ideo nonnunquam fit, ut tristitia quoque consequatur. Huius rei signum sit, quòd quæ summo labore didicimus, ea didicisse iucundum etiam est. Porrò cùm iucunditatis, quæ imitatione tam

Picturæ, quàm Poeticès habemus, causam Philosophus explicarit; eam uidelicet, quòd addiscere omnibus est iucundum: ut & nos hac iucunditate fruamur, operam nauabimus, ut discamus, uidentes qua ratione addiscere iucundum sit. Adeundus igitur est Aristotelis liber primus de Rhetorica, eo loco, quo quid » uoluptas sit declarat. Ait enim, uoluptatem esse motum animi quendam, & af- » fectionem totá simul, & sensibiliter in naturam proficiscétem. quá quidem uoluptatis definitionem, quanquam in de Moribus libro, uitiosam esse doceat, id tamen cum negotio nostro nihil obesse uideatur, ea utemur, præsertim quòd ei in undecimo de Rep. Plato (etiam si non ad unguem) assentire uidetur. inquit » enim: quando in animo uoluptas est, aut dolor, ambo motus quidam insunt. quibus locis id, quod libro eodem supra citato, & paulò posterius scribitur, est addendum, nempe quòd addiscere sit iucúdum, quoniam in naturam deducit. At, quomodo in naturam ducit? quoniam anima nostra uis est, quæ cognoscit: cognoscere autem ei naturale est. Aristoteles enim primo Metaphysicorum libro scriptum reliquit: Omnes homines natura cognitioné ipsam desyderare. cuius (inquit) signum est sensuum dilectio: quia uidelicet ad sensibilia cognoscéda iis utimur. Si igitur anima nostra ad cognoscendú facta est, túc potissimú in sua naturali dispositione est, cú fruitur cognitione. Operatio uerò naturalis, res est iucúda. cuius indicium, quòd cùm præter naturam affecti sumus, tristitia affligimur. addiscere igitur iucundum est: quoniá anima nostra sponte ad cognitioné propensa est. At quo pacto anima rei, quá præuiderit, ut Aristoteles inquit, simulachrum intuens, quòd hoc est illud ratiocinatur atque addiscit? Sciendú est in omni ratiocinatione, syllogismóue cóficiendo, tribus terminis opus esse, ut in primo Priorum resolutoriorum libro declarat Aristoteles: ex quibus unú medii locum obtinet, quo reliqui duo termini in conclusione iunguntur. Tres igitur hoc loco termini sunt inueniendi, atque horum quis medius, & qui ná extremi esse debeant constituendum. sed mea quidem sententia tres termini sunt, cadauer, quod prius erat cognitum: cadaueris illius pictura, & species. idolum'ue in illius imaginatrice facultate, qui ratiocinatur. Quoniam igitur tam cadauer, quàm pictura in imaginatione ratiocinantis idem idolum habét, atque ita in tertio conueniunt, ea inter se conuenire necesse est. quæ enim cum uno tertio eadem sunt, mutuò quoque eadem erunt. Idolum igitur huiusmodi syllogismi medius terminus est. cadauer erit, quam appellant maiorem extremitatem. pictura uerò minor extremitas erit. Difficultates autem, quæ huc afferri possent, consultò prætereo, ne Poetices interpretis limites transgrediar.

PARTICVLA .XX.

Κατὰ φύσιν δὲ ὄντος ἡμῖν τοῦ μιμεῖσθαι, καὶ τῆς ἁρμονίας, καὶ τοῦ ῥυθμοῦ, τὰ γὰρ μέτρα ὅτι μόρια τῶν ῥυθμῶν ἐστι, φανερὸν, ἐξ ἀρχῆς οἱ πεφυκότες πρὸς αὐτὰ μάλιστα, κατὰ μικρὸν προάγοντες ἐγέννησαν τὴν ποίησιν ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων.

Cùm uerò nobis natura insita sint imitatio, harmonia, numerus (metra enim numeri partes esse satis apparet) ab initio ad hæc maximè facti, ea paulatim promouentes ex ipsis quidem extemporarijs Poeticam genuerunt.

EXPLANATIO.

Duas esse naturales causas, quæ Poeticam genuerunt, asseuerabat, priorem, imitationem inquam, superius explicauit: hac eadé repetita ob orationis excursum, quo declaratum est imitationem à natura nobis inesse, posteriorem causam subiungit, illam esse me-

trum affirmans, hoc uidelicet pacto. Cùm insita nobis natura (ut ostendimus) imitatio sit, harmonia item & rhythmus (quibus enim rationibus imitationem hominibus esse naturalem, eisdem harmoniam & rhythmũ naturales esse declarare possumus: nam & à pueritia canunt & tripudiant homines, non à præceptoribus, sed à natura docti: omnes item harmonia & rhythmo gaudent) sequitur carmen, quoniam rhythmi pars est, à natura quoque esse. cùm autem Poetica ex imitatione & carmine constet, hinc satis patet, metrum alteram esse Poeseos naturalem causam, quod nobis erat probandum. Alia quoque ratio subnecti potest. Nam si imitatio à natura est, ea itidem quibus absoluitur imitatio, à natura esse necesse est: sed harmonia & rhythmo (ut supra diximus) imitamur: utraque igitur inerunt nobis natura. Si itaque nobis à natura harmonia, ac numerus inest, natura itidem metrũ inerit hominibus: quod cõsequens Aristoteles breuitatis gratia prætermisit: sed eius loco responsionem ad quandam tacitam obiectionem intulit, dicẽs: METRA ENIM RHYTHMI PARTES ESSE SATIS APPARET. Potuisset enim ei aliquis sic obiicere, cur cùm tu deberes dicere metrum esse alteram causam naturalem Poeseos, loco metri dixisti rhythmum & harmoniam? Ad hoc respondet, quia metrum est pars rhythmi, rhyhtmum autem à natura esse eisdem rationibus, quibus probatum est, imitationem à natura esse, demonstrari potest. Causa autem, cur satis appareat metrum esse rhtyhmi partem, ea est, quoniam ipsum metrum, ut ipsa uox indicat, prolationis earum uocum, quæ in carmine sunt, mensuram, ac proportionem quandam significat. Verùm etsi imitatio, & carmen naturales causæ sunt, quæ Poeticam genuere, quoniam tamen ex hominum genere, tum imitationi, tum carmini alter altero aptior est: qui in utrasque causas magis erant propensi, paulatim promouentes (res enim ipsa non ita absolutè reperitur uniuersa, sed una re inuenta adiungitur alia) ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων, hoc est ex rudibus carminibus, quæ canebant, Poeticam genuerunt.

ANNOTATIONES.

Rhythmum, & harmoniam esse nobis insita natura, testatur Dionysius Halicarnasseus, cùm ait: Dixi autem auditum delectari, primùm quidem cantu, deinde rhythmis, postea mutationibus; præter hæc autem omnia decoro. Eius autem, quod uerè dicam, testem experientiam adhibebo. id enim negare non oportet. cùm ex communibus animi perceptionibus sit manifestũ. Quis enim est, qui non agatur, & incantetur ab hac melodia? ab aliqua uerò alia nil tale patitur. & ab iis quidem rhythmis mansuefit, ab aliis autem turbatur. Iam ego quoque in frequentibus theatris, quæ turba uaria, & expers Musicæ replet, uisus sum edidicisse, quòd naturalis quædam est omnibus nobis familiaritas ad

bonam

» bonam melodiam, & congruum rhythmum. Et cùm uidissem citharœdum admodum egregium, ac celebrem à multitudine perturbatum, quoniam chordam quandam dissonantem pulsauit, cantumque corrupit, & tibicinem instrumentis ad extremum habitudinis, ac idem ipsum perpessum fuisse, quòd dissonum inflauit; quandoquidem non repressit os, atque ita stridorem quendam præter ἐμμελίαν appellatam, hoc est cantũ incõgruum edidit. atquì siquis ichotam, eorum quippiam, quæ ueluti peccantibus artificibus obiiciebat, accepto instrumento facere iussisset, non utique potuisse: cur nam? quòd hoc quidem scientiæ, cuius non omnes participes sumus, illud autem passionis est, quod omnibus tradidit natura. Idem etiam in rhythmis accidisse uidi. simul omnes ægrescentes uidi, quando aliquis, aut pulsationem, aut motum, aut uocem in commensuratis temporibus fecisset. Cicero quoque in tertio de Oratore: Omnes (inquit) tacito quodam sensu sine ulla arte, aut ratione, quæ sunt in artibus ac rationibus recta, ac praua diiudicant. idque cum faciunt in picturis, & in signis, & in aliis operibus, ad quorum intelligentiam à natura minus habent instrumenti; tum multa ostendunt magis in uerborum, numerorum, uocumque iudicio, quòd ea sunt in eorum infixa sensibus, neque earum rerum quenquam natura uoluit esse expertem. itaque non solùm uerbis arte positis mouentur omnes, uerùm etiam numeris ac uocibus. quotus enim quisque est, qui teneat artem numerorum? At in his, si paulùm modo offensum est, ut, aut contractione breuius fieret, aut productione longius, theatra tota reclamant. Quid? non hoc idem fit in uocibus? Eandem ferè sententiam Quintilianus habet libro nono cap. de cõpositione, & de Musicæ laudibus libro primo. Ex Aristotelis uerbis, quæ ita se habent: METRA ENIM RHYTHMI PARTES ESSE SATIS APPARET: difficultas nullo modo dissimulanda se se offert; quæ est eiusmodi. Inter initia huius libelli, tribus, inquit, imitationem fieri, rhythmo inquam, sermone, harmonia: cùm autem sermo sit uel metricus, uel solutus, atque ibidem sermo ponatur, ut membrum à rhythmo, atque harmonia seiunctum, quomodo hic Aristoteles metra rhythmi partes esse dicit. Difficultas etiam augetur ea parte, in qua declarat, quomodo Epopœia imitetur: respondet enim quòd sermone, uel soluto, uel metrico seorsum ab harmonia, & metro: at si metra rhythmi partes sunt, potest ne carmen esse sine rhythmo? Cùm item dixit: SVNT VERÒ QVIBVS OMNIBVS PROMISCVÈ VTVNTVR, RHYTHMO DICO, HARMONIAM, ETRO: opponit metrũ rhythmo: ergo non uidetur quòd metrum sit rhythmi pars. His ita satisfieri posse credimus, uerum quidem esse metra rhythmi partes esse: uerùm secus est in carmine rhythmum esse, & rhythmo carminis homines imitari. carmen dico rhythmi partem esse, tamen imitamur non rhythmo, sed uocibus & sermone. Cùm igitur in carmine sint & uoces, & earum certa mensura, quod quidẽ ad mensuram attinet, carmina rhythmi partes sunt, sed illis non imitantur poetæ: quod uerò ad uerba, his imitãtur. Sed uideo multos hãc solutionẽ nõ admittere, sed acrius instare, cùm ex Plutarcho, ubi poema Homeri examinat, tum ex Virgilio cùm ait: Procumbit humi bos: Itẽ: Ruit aureus oceano sol. atque alibi: in quibus carminibus poeta carminis rhythmo bouis humi procumbentis, & solis occasum ingredientis actum imitatur. Quibus respondemus, interdum quidem rhythmo poetam imitari, sed id raro admodum contingere, fierique prorsus non posse, ut metri rhythmo perfectè aliqua actio exprimatur. Quòd uero carminis rhythmo rarò imitemur, argumento est, quòd uersus ii, & eorũ similes ab interpretibus annotantur. quod sanè non facerent, si semper id eueniret. Idem etiam de harmonia dicendum, quam in metro contineri supra diximus, uidelicet nec ea nos nisi rarò imitari. In metro igitur tria sunt, uo-

ces nimirum significãtes; uocum illarum harmonia,quæ circa grauis atque acuti soni temperiem uersatur;& præterea rhythmus,qui actu aut potestate circa uocum earum, quæ proferuntur, uelocitatem, uel tarditatem uersatur. acuto quidem, & graui, atque itidem ueloci, ac tardo,heroici rarò imitantur, uerbis uerò ferè semper Quòd si contingat aliquando(rarò tamen id usu uenit)ut harmonia quoque, & carminis rhythmo res ea,quam uerbis imitamur, exprimatur,elegantissimè fiet. Quare nil mirum cuique uideri debet,si superius Aristoteles sermonem tanquam membrum seiunctum distinxit à rhythmo atque harmonia; & ideo Epopœiam sermone tantùm absque harmonia,& rhythmo imitari dixerit: quoniam de iis tunc,quibus semper Epopœia imitatur, uerba faciebat; nunc uerò non perpenditur carmen, nisi gratia mensuræ,quòd scilicet est determinata quædam syllabarum mensura:atque ita iure optimo carmẽ sub rhythmo collocatur. Si præterea quærat quis, cùm in carmine numerus, & harmonia reperiantur,cur metrum solùm rhythmi,non autem harmoniæ partem esse dixerit. Respondemus ad hoc, rhythmum ad harmoniam comparatum in carmine primas obtinere: proinde metrum dicitur, perinde, ac mensura quædam sit. satis autem Aristoteli fuit ostẽdere rhythmi gratia metrum esse naturale; eò quòd in metro rhythmus primò conspiciatur. At si carmen atque imitatio à natura hominibus insunt, cur nã ad hæc alter altero est aptior? ea enim,quæ à natura sunt,iis, quorum eadem est natura, æquè inesse uidentur: nempe lapides omnes, cùm à natnra sint graues, eodem itidem modo in locũ inferiorem uniuersi procliues esse deprehendũtur. Sciendum est,Naturam interdum sumi pro forma, quæ cognitione caret, nonnunquam uerò animam significare. Primo modo natura sumpta,nullo indiget instrumento ad sua munia obeunda,sed ex se se omnia præstat. unde,& quæ talem naturam participãt intrinsecam,atque uniformem,in easdem res inclinationem habent. uerùm cũ anima multiplicibus instrumentis utatur, horum utique ratione fit,ut alter altero aptior ad quamuis rem esse dicatur. Ex hac particula apertissimè patet Aristotelis sententiam esse, imitationem quidem præcipue poetam efficere, carmen tamen accedere etiam debere. duas enim esse poeticæ causas affirmat. Et quoniam imitatio principalis magis existit, iccirco de ea prius itidem egit. Cùm uerbum EX,quod ponitur in contextu dupliciter apud Aristotelem libro Physicorum primo,sumi nulli dubium sit (interdum enim priuationem significat, & tunc idem ualet quod post, ut ex nocte dies, id est post noctẽ dies: interdum partem, ex qua fit res, ostendit, sicuti cùm dicimus, ex lapidibus & cemento fit domus.) nunc sanè sumitur, ut materiam significat. unde cùm uerbum EX, de causa efficiente non dicatur, afferat autem Aristoteles ex ipsis extemporariis, id est,ex carminibus ruditer factis genitam esse Poesim, eo sanè loco EX, aut priuationem, aut partem Poesim cõtinentem significare necesse est, per eundem Aristotelem primo libro Physicorum.uerùm hic priuationem nõ significat; siquidem interpretandum esset EX IPSIS EXTEMPORARIIS,id est post extemporaria: quod minimè quadrat, quoniam sermo est de Poeseos ortu.Partem igitur eo loco uox EX,significat. quare Poesim ex imitatione, & carmine, perinde, ac ex duabus partibus constare necesse est: quod Picturæ exẽplo declaratur, cuius colores carminibus in Poesi respondent. Est etiam in Pictura imitatio lineis expressa, quæ imitationi Poesis uerbis expressa respondet: Et sicut in Pictura delineatio (per hanc enim magis quàm per colores finem adipiscitur Pictura) coloribus ipsis præfertur; ita quoque in Poesi carminibus imitationem anteferemus. Atque hæc circa hunc contextum pulcherrimum, ac difficillimum dicta sint.

PARTICVLA .XXI.

Διεσπάσθη δὲ κατὰ τὰ οἰκεῖα ἤθη ἡ ποίησις. οἱ μὲν γὰρ σεμνότεροι τὰς καλὰς ἐμιμοῦντο πράξεις,* καὶ τὰς τῶν τοιούτων, οἱ δὲ εὐτελέστεροι τὰς τῶν φαύλων, πρῶτον ψόγους ποιοῦντες, ὥσπερ ἕτεροι ὕμνους, καὶ ἐγκώμια.

In diuersa uerò abiit pro uniuscuiusque natura. Vt enim actiones honestas digniores, taliumq; fortunas imitabantur, ita prauas humiliores; sanè primũ conuitijs agentes, quemadmodum superiores hymnis, laudationibus'ue.

EXPLANATIO.

Origine Poetices explicata, ingenia, moresque poetarum diuersos eandem in diuersa genera distinxisse declarat. nam qui graues essent, ac uenerandi, honestorum, ac illustrium uirorum actiones imitabantur; qui uerò ad res leues erant proni, inhonesta hominum facta conuitiis, acrioribusque sermonibus lacessebant. Primi Poesim, quæ in hymnis, & laudationibus uersatur, genuerunt: secũdi uerò Poesim, quæ in cõuitiis uersatur, primùm condiderũt.

ANNOTATIONES.

In quibusdam manuscriptis codicibus sic legitur,* καὶ τὰς τῶν τοιούτων τύχας. quam lectionem iurè Paccius sequitur. nam articulus τὰς, cùm uocem nullam antedictam (nisi ineptissimè) referre possit, uerbum addendum esse, cui coniungatur, indicabat. Per fortunas autem, uel fortuitos euentus, uel status hominum intelligere oportet. Quid uerò Fortuna sit, qui scire cupit, secundum de auscultatione Physica librum Aristotelis adeat. Animaduertendum, Aristotelem ipsis σεμνοτέροις, id est uenerandis, atq; potentibus φαύλους idest humiliores, puta rusticos, seruos, & id genus homines opponere. nam secundo de Rhetorica libro, ubi de potentium moribus loquitur, ait, quòd potentes diuitibus σεμνότεροι, ἢ βαρύτεροι sunt: hoc est potentes diuitibus grandiores, excelsioresq; potius sunt, quàm graues. nam modestia, ac temperantia quadam actionibus adhibita, nihil arrogantiæ, importunitatis'ue præ se ferunt: at graues, nulla sui status habita ratione, modum haud quaquam tenent. Quos ergo dignioribus Aristoteles opponit, humiliores, atque abiectos eos esse oportet, quales nimirum sunt rustici, serui, & id genus alii. καλὰς, honestas. Quid uerò sit καλὸν, primo libro de Rhetorica Aristoteles docet. ait enim: Quæ uirtutem efficiunt, dici καλὰ, honesta siue egregia, & signa uirtutis, & opera. ἐγκώμια, laudationes. Aristoteles libro primo de Rhetorica differentiam ponit inter ἐγκώμιον, atque ἔπαινος. est enim ἔπαινος oratio, quæ ignotam aliis uirtutis magnitudinẽ declarat: ἐγκώμιον autem oratio est, quæ operum magnitudinem conspicuam reddit. ὕμνους. cantus sunt ὕμνοι, in Deorum, aut hominum laudem, quibus actio quæpiam exprimebatur, ἤθη mores. Paccius uerò naturam maluit uertere, Galeni fortè sententiam secutus, qui opere huic rei seorsum dicato, mores, corporum constitutiones sequi demonstrauit.

PARTICVLA .XXII.

Τῶν μὲν οὖν πρὸ Ὁμήρου οὐδενὸς ἔχομεν εἰπεῖν τοιοῦτον ποίημα. εἰκὸς δ' εἶναι πολλούς.* ἀπὸ δὲ Ὁμήρου ἀρξαμένοις ἔστιν, οἷον, ἐκείνου ὁ μαργίτης, καὶ τὰ τοιαῦτα. ἐν οἷς καὶ τὸ ἁρμόττον ἰαμ-

βεῖον ἦλθε μέτρον. διὸ καὶ ἰαμβεῖον καλεῖται νῦν, ὅτι ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ ἰάμβιζον ἀλλήλους. καὶ ἐγένοντο τῶν παλαιῶν οἱ μὲν ἡρωϊκῶν, οἱ δὲ ἰάμβων ποιηταί.

Ante uerò Homerum nullum omnino tale poema habemus, tametsi plura extitisse credere par est. Extat autem ipsius Homeri (ut ab eo initium sumamus) Margites, & huic consimilia: quibus insuper, quod maximè congrueret, iambicum metrum accessit: iambicumq́ propterea nunc appellatur, quòd his plerunque numeris ueteres ἰαμβίζειν, *id est conuiciari inuicem soliti sint.* † *E ueteribus aliqui heroici, aliqui iambici poetæ extitere.*

EXPLANATIO.

Cùm duo poematum genera, alterum laudationi, reprehensioni alterum dicatum, esse prius inuenta dixerit, posterioris generis, eorum, qui ante Homerum scripserunt, nullum extare poema uoluit; cùm tamen (inquit ipse) huiuscemodi poetas extitisse, sit uerisimile: quoniam Poesim à naturalibus causis ortam esse declaratum est. si igitur præerant causæ, uerisimile itidem est, id genus Poeseum ante Homerum extitisse. Ab Homeri uerò seculo generis huius poema quodpiã offendimus, quale nimirum Homeri Margites est, & id genus reliqua, quæ Aristotelis tempestate uigebant. Subiungit uerò huic poematis generi carmen iambicum accessisse, quod dicendis maledictis lõgè aptissimum esset. iccirco etiam, inquit, carmen ipsum iambicum sua quoque tempestate conuitiatorium fuisse nuncupatum; quoniam scilicet eo carminis genere, iambico inquã, atque mordaci, se uicissim lacerabant: id, quod ἰαμβίζειν appellatur. Ex ueteribus poetis igitur partim heroicorum, partim uerò iamborum poetæ facti sunt. & hoc est, quod supra dixerat Aristoteles, in uarias partes abiisse Poesim: quarum ad laudem alia, ad uituperiũ alia spectaret.

ANNOTATIONES.

Ex hoc cõtextu id tantùm habetur, Aristotelis tempestate ante Homeri Margitem in genere conuiciandi poema nullum repertum: etsi nihil impediat in alio genere poemata quæpiã ante Homerũ extitisse. Plato in Alcibiade secũdo:
„ Per Aenigmata, inquit, & hic, & cæteri fermè omnes poetæ loquuntur. est enim
„ ipsa natura uniuersa Poesis ænigmatum plena, nec quiuis eam cognoscit, ad
„ hanc illius naturam accedit. quòd si quandoque insit in homine inuido, nolẽte
„ sua sensa cæteris hominibus reuelare, mirũ est quàm difficile cognitu sit, quod
„ poeta senserit. neque enim Homerum diuinissimum sapientissimumq́ poetã
„ ignorasse putes; quòd scire malè impossibile sit. ipse enim est, qui inquit, Mar
„ gitem multa quidem scire, malè autem scire omnia: sed ænigmate sensum oc
„ cultat, ut arbitror, malè pro malum ponens, scit autem pro scire: unde com-
„ positio quædam extra carminis mensuram conficitur. quod uero sentit. hoc est,
„ multa quidem sciuit, sed malum sibi fuit hæc omnia scire. Patet igitur quòd si
„ erat illi malum multa scire, ipse quoque malus erat: si qua fides supradictis ser

monibus

» monibus adhibenda. Hæc Platonis uerba huc transferenda duxi, quoniam rationi cõsonum est, librum illum Homeri, Margitem appellatum, Margitẽ hunc imitatum fuisse, qui multa quidem sciuit, sed cuncta in suam perniciem. Aristoteles quoque in sexto Ethicorum de Margite meminit: quo loco Eustra» tius hæc scribit. Est igitur sapiens is, quem diximus: quem diuersum esse ab eo, » qui quodammodo est sapiens, Margites Homeri testimonio comprobat. id ue» rò poematis nomen est. Cur iambicum carmen congruit conuitiis? An, quia pes citus. † In tralatione Paccii legitur E' VETERIBVS. sed addenda uidetur cõiunctio ET. in codicibus enim græcis omnibus legitur. Debet autem hæc particula iungi cum eo, quod supra dictum est, poetas scilicet, laudes alios, uitia alios scripsisse, atq; ita ex ueteribus aliquos poetas iambicos, heroicos aliquos extitisse. Quæ uerò poemata scripserit Homerus, refert Suidas. Cùm Aristoteles referat iambum παρὰ τὸ ἰαμβίζειν sua tempestate dictum esse, alio prius nomine eum uocatum esse oportet, uel à pedum numero, uel fortè ab eius inuentore. * πολλούς, lege πολλά, ut etiam Paccius legit.

PARTICVLA .XXIIII.

Ὥσπερ δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα, μάλιστα ποιητὴς Ὅμηρος ἦν. μόνος γὰρ οὐχ᾽ ὅτι εὖ, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ μιμήσεις δραματικὰς ἐποίησεν, οὕτω καὶ τὰ τῆς κωμῳδίας σχήματα πρῶτος † ὑπέδειξεν, οὐ ψόγον, ἀλλὰ τὸ γελοῖον δραματοποιήσας. † ὁ γὰρ μαργίτης ἀνάλογον ἔχει, ὥσπερ ἰλιὰς καὶ ὀδυσσεία πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμῳδίας.

† *At uerò ipse Homerus, quemadmodum præcipuè heroicus fuit (solus enim hic non modo rectè, sed actionum imitationibus referta poemata condidit:) sic etiam Comœdiæ normam primus † tradidit, nõ quidẽ probris, sed ridiculis in actuum forma collatis. Et sanè similis in Margite ratio. hic enim ita se ad Comœdiam habet, ut ad Tragœdiam Ilias, atq; Odyssea.*

EXPLANATIO.

Cùm de Homeri Margite mẽtionem fecisset Philosophus, postea subiunxit, quòd sicut Homerus circa grauia, & seria maximè poeta fuit, ita & iocosa primus edidit. Cur uerò poetam Homerum maximè dixerit, duplicem affert rationem: non tantùm (inquit) quia benè, hoc est, non solùm quia eius inuentio, dispositio, & elocutio rectè se habeant (id enim & alius poeta optimè præstare posset) sed quoniã iis non contentus Homerus, imitationes itidem effecit, quæ commodè possent in scena agi. nam in Iliade, atque Odyssea sæpissimè personas inuicẽ loquentes inducit, eoque in hisce poematibus Tragœdiæ formam ostendit: sed & Comœdiæ, quæ non probra persequitur, sed in turpibus iocatur, speciem ostendit. nam ita, inquit, ad Comœdiam, in qua ridicula pertractantur, se Margites habet, ut ad Tragœdiam Ilias, atque Odyssea. Cùm autem dicit, quæ non probra persequitur, indicat apertè Comœdiam in maledicentia uersantem minimè se probasse.

Animaduertendũ

ANNOTATIONES.

Animaduertendum, hanc particulam Paccium malè uertisse. nam Aristotelis uerba ita se habent. † QVEMADMODVM AVTEM IN REBVS SERIIS PRAECIPVÈ POETA FVIT. post quæ duas affert causas, cur Homerum præcipuè poetam dixerit, inquiés: SOLVS ENIM HIC NON MODO RECTÈ, SED QVIA DRAMATICAS ETIAM FECIT IMITATIONES. Quanquam autem imitationes ab Homero per narrationem fiant (alioqui Poesis illa non esset Epopœia) cùm tamen in Homeri Poesi, quæ narrando confecta est, homines sæpe loquentes inuicem introducantur, posset in scena illa met imitatio ab eisdem hominibus exprimi: propterea dramaticas Homeri imitationes Aristoteles appellauit. Si igitur particula præsens in latinum sermonem, ut græca uerba sonant, uertatur, satis liquebit, quo pacto cum superioribus nectatur. At si, ut Paccius legit, eam interpretari uelimus, orationis Aristotelicæ series nō ita facilè demonstrabitur. † Verbum ὑπέδειξεν, TRADIDIT, uertit Paccius: fidelius transtulisset, innuit, uel subdemonstrauit. quo itidē uerbo in tertio de Rhetorica Aristoteles est usus, † Eam quoque contextus partem parùm fideliter retulit Paccius, ET SANÈ SIMILIS IN MARGITE RATIO. HIC ENIM ITA SE AD COMOEDIAM HABET. Verba autem græca ita leguntur. ὁ γὰρ μαργείτης ἀνάλογον ἔχει. Margites enim ita se ad Comœdiam habet, ut ad Tragœdiam Ilias, atque Odyssea. Quibus utique uerbis Aristoteles proximè dicti, illius inquā partis, SIC ETIAM COMOEDIAE NORMAM PRIMVS TRADIDIT, NON QVIDEM PROBRIS, SED RIDICVLIS IN ACTVVM FORMAM COLLATIS, apertè rationem reddidit.

PARTICVLA .XXIIII.

Οἱ δ' ἐφ' ἑκατέραν τὴν ποίησιν ὁρμῶντες, κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, οἱ μὲν ἀντὶ τῶν ἰάμβων, κωμῳδοποιοὶ ἐγένοντο, οἱ δὲ ἀντὶ τῶν ἐπῶν, τραγῳδοδιδάσκαλοι, διὰ τὸ μείζω, καὶ ἐντιμότερα τὰ σχήματα εἶναι ταῦτα ἐκείνων. τὸ μὲν οὖν ἐπισκοπεῖν, εἰ ἄρα ἔχει ἤδη ἡ τραγῳδία τοῖς εἴδεσιν ἱκανῶς, ἢ οὔ, αὐτό τε, καθ' αὑτὸ κρινόμενον, καὶ πρὸς τὰ θέατρα, ἄλλος λόγος,

Alij uerò pro uniuscuiusque ingenio impulsi, ad alteram tantum Poeticæ huius partem animum applicuerunt. sicq́; nonnulli loco iamborum comici, nonnulli loco exametrorum tragici, ut qui circa sublimiorem, honoratioremúe dicendi characterem uersati sint, Tragœdiæ doctores extiterunt. An uerò Tragœdia, quatenus attinet ad ipsa genera, satis adhuc sit absoluta, néc ne, cum id per se iudicando, tum ad theatra referendo, alia considerandi ratio est.

EXPLANATIO.

Cùm supra sit dictum, Poeticam in duas primùm partes esse diuisam, in iambicam, & heroicam, subiungit, quòd qui in iambicam Poesim erant natura propensi, iamborum loco, id est loco Poesis maledicæ, quæ per narrationem efficitur, comici sunt facti, hoc est poetæ per actionem maledici. Qui uerò in heroicam erant natura procliues, loco hexametrorum, id est carminum laudem aliquorum exprimentium, magistri Tragœdiarum euasere, easdem res imitantes.

tes: uerùm agendo tragici sunt facti. Huius autem imitationis causam explicat. Forma (inquit) Comœdiæ iambica Poesi præstantior est. Tragœdiæ item forma Poesim, quæ hexametrorum est, antecellit. Ob harum igitur Poeseum præstantes formas, posthabitis prioribus, has sunt secuti, quæ formas grandiores, ac magis honorificas habent. Dixit autem Tragœdiam, Comœdiamque characterem habere maiorem, non quòd prolixiora sint, & pluribus constent carminibus (id enim falsum esset; nam Epopœia prolixa magis est, ut infra dicetur) sed ea ratione Tragœdia maiorem habere formã dicitur, quoniam in actione uersatur: actio autem ad formam spectat: carminum uerò multitudo ad materiam pertinere uidetur. Et quoniam Tragœdia Comœdiaque, cùm in actione uersentur, maiorem characterem habent, quàm Poeses illæ, quæ sola narratione imitantur, magis itidem honorificæ sunt; siquidem ad actionem accedit apparatus, ex quo magnificentiam adipiscuntur. Et quoniam alicui uideri posset, harum Poeseum dignitatem, ac præstãtiam, duntaxat esse theatrorum gratia, & dum recitantur (tunc enim & actio & apparatus est; uerùm si ipsę per se in libris seorsum legantur, maiorem Epopœia characterem habere non dicentur) hanc difficultatem nunc reiicit, ne nimium ab instituto digrediatur: quam tamen in operis calce diluit exactè.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum, Aristotelem de Tragœdia solùm dubitasse, cùm ait: AN VERÒ TRAGOEDIA, & quæ sequuntur; quáquam etiam de Comœdia meminerit, eò quòd Plato Epopœiam Tragœdiæ prætulerit. Dialogo enim secũ
» do de Legumlatoribus: Si pueri (ait) admodum parui sententiam dicant, præ-
» stigiatorem uicisse cæteros iudicabunt. An non? Clin. Quid obstat? Athen.
» Pueri uero maiusculi Comœdiam cæteris anteponent. Sed mulieres eruditæ,
» atque adolescentuli, & fermè multitudo tota Tragœdiam fortasse lauda-
» bunt. Clin. Fortassis ita continget. Athen. Seniores autem nos iucundissi-
» mè Rhapsodum forsitan audiemus, qui Homericum aliquid, Iliada, uel Odys-
» seá, aut aliquid Hesiodicum benè cecinerit, uictoremq; omniũ prædicabimus.
» Quis ergo iure uictor sit, non ne declarandum restat? Clin. Sanè. Athen.
» Perspicuum quidem est, ut & mihi uidetur, & uos necessariò conceditis, cum
» re uera esse uictorem, qui uicisse à nostris æqualibus iudicabitur. usus enim re-
» rum, quem ab ætate habemus, omnium quidem ciuilium magnum quiddam
» ubique est & optimum. Cùm uniuscuiusque rei una duntaxat sit forma, quæ res est id, quod est, cur Aristoteles numero pluriũ, εἴδεσιν (FORMIS Paccius uertit) dixit? An, partes, quæ Tragœdiæ qualitatem respiciunt, formas uocat, de quibus etiam nunc meminit, & quarum gratia Tragœdiam ipsa Epopœia maiorem, atque honoratiorem figuram habere dixit. alio igitur hic modo forma capitur, quàm cùm unius rei unam esse formam dicimus. Aliqui codices loco uocis * ἰάμβων, habẽt † ἰαμβικῶν, & loco uocis * ἐπῶν, legunt ἐποποιῶν: quæ lectio apertior uidetur.

PARTICVLA .XXV.

* Γενομένης οὖν ἀπ' ἀρχῆς * αὐτοσχεδιαστικῆς, καὶ αὐτὴ καὶ ἡ κωμῳδία. καὶ ἡ μὲν ἀπὸ τῶν * ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον. ἡ δὲ ἀπὸ τῶν τὰ φαλλικὰ, ἃ ἔτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων διαμένει * νομιζόμενα, κατὰ μικρὸν ηὐξήθη προαγόντων, ὅσον ἐγίγνετο φανερὸν αὐτῆς.

Cùm igitur à principio rudes essent, planeq; informes, Tragœdia atq; Comœdia, illa quidem ab ijs, qui Dithyrambum, hæc autem (quantum se ipsa aperiebat) ab ijs, qui Phallica produxerunt, quæ nostra etiam tempestate in urbibus non paucis in consuetudinem ex lege recepta sunt: paulatim auctæ fuere.

EXPLANATIO.

Explicata Tragœdiæ atque Comœdiæ origine, nunc quomodo augmentum ac perfectionem acceperint, nobis Aristoteles narrat. Cùm itaque à principio rudes essent, atque illaboratæ Tragœdia atque Comœdia, paulatim promoueri cœperunt. ii enim qui dithyrambum exercebant, ac omnino in commẽdatitio genere uersabantur, Tragœdiam: qui uerò phallica, hoc est poemata uenerea, ac inhonesta exercebant, cuiusmodi poemata multis adhuc in ciuitatibus extare arbitratur, Comœdiam paulatim auxerunt. & subiungit modum, producendo uidelicet quicquid ipsarum erat manifestum (nõdum enim partes omnes erant inuentæ) aut producendo quoad aliquam haberet formam Comœdia, quanquam imperfectam.

ANNOTATIONES.

In hac particula in multis codicibus græcis tam excusis, quàm manuscriptis multæ sunt mendæ, ut existimamus. * Γενομένης lege Γενομένη. * αὐτοσχεδιαστικῆς lege αὐτοσχεδιαστικῆ. * ἐξαρχόντων lege ἐξαρχόντων. * νομιζόμενα lege νομίζομεν. Cùm Paccius hos errores non animaduerterit, non potuit sensum rectum exprimere.

PARTICVLA .XXVI.

Καὶ πολλὰς μεταβολὰς μεταβαλοῦσα ἡ τραγῳδία ἐπαύσατο, † ἐπεὶ ἔσχε τὴν ἑαυτῆς φύσιν. * καὶ τό τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε, καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, † καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασε. τρεῖς δὲ, καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς.

Sicq; tragœdia diuersis mutationibus uariata, † quoad proprios numeros impleret, tandem quieuit. Tunc enim histrionum numerum, ex uno uidelicet in duos, Aeschylus primus auxit, & ea quæ circa chorum sunt, imminuit, † sermonemq; primarum partium instituit: quos Sophocles ipse cum scenæ ornatu ad tertias usque produxit.

EXPLANATIO.

Comœdiam ab iis, qui phallica, & Tragœdiam ab iis, qui dithyrambos exercebant, auctas esse ab Aristotele dictum est. de Tragœdia nunc

dia nunc ait, quam post multas mutationes tandem quieuisse dicit, quoniam eius naturam assecuta erat. hoc est, cùm perfecta fuit, tum non amplius mutata est. Exponit uerò singillatim, per quos Tragœdia suam adepta sit perfectionem. Aeschylum igitur primum esse dicit, qui numerum histrionum augere cœpit. cùm enim unus antea solus loqueretur, ipse duos simul loquentes induxit. Chorum autē, qui ex uaria ac numerosa hominum turba prius constabat, ad minorem deduxit numerum. Præterea prologum adiunxit, cùm prius prologum non haberent. Sophocles uerò histrionum adhuc numerū adaugens, tres simul loquentes induxit, ac scenæ ornatū adiecit.

ANNOTATIONES.

† Ἐπεὶ ἔσχε τὴν ἑαυτῆς φύσιν. QVOAD PROPRIOS NVMEROS IMPLERET, uertit Paccius. clarius sic: quoniam habuit sui ipsius naturam. Quanquam passim ita legatur, * καὶ τότε τῇ ὑποκειτῶν πλῆθος, mihi tamen uidetur uerbum τότε, TVNC, totum Aristotelis sensum peruertere. nam cùm pluribus mutationibus mutata fuit, tunc uerum non est dicere ea, quæ de Aeschylo, atque Sophocle in contextu dicuntur: eo minus cùm propriam adepta est naturam, histriones creuere, & alia de quibus meminit. Cùm igitur uerbum TVNC, ad neutram supradictarum partium orationis contextus referri possit, ad quā tamen necessariò uidetur referendum, uerbum illud deprauatum esse dicimus. Debet autem τὸ, τε, non ut unum uerbum, sed ut duo, quorum primū articulus erit præpositiuus illius uerbi πλῆθος, τε uerò abundat: uel & melius uerbum τε, debet legi γὲ. adeò enim facilis est hic lapsus, ut potius mirum sit, si tanto temporis interuallo non hæc labes in hanc partem incurrerit, quàm contrà. Qui de Aeschylo, & Sophocle plura scire cupit, quàm quæ de his ab Aristotele hic scribuntur, legat Lilii Gregorii Giraldi Ferrariensis uiri eruditissimi, ac lectionum antiquarum studiosissimi librum de poetarum scenicorum historiā. Itidem de choris Iulius Pollux libro quarto ait, tragicum chorum antiquitus quinquaginta personarum fuisse. at Aeschylus, ut Aristoteles dicit, eum imminuit, & ut idem Iulius Pollux refert, chorus tragicus postea quindecim duntaxat personis constabat. † λόγον πρωταγωνιστεῖν, Paccius uertit SERMONEM PRIMARVM PARTIVM: nos explicuimus hoc est prologum: hac sanè moti ratione. cùm enim parum infra de Comœdia Philosophus loquēs dicat: QVIS AVTEM PERSONAS, PROLOGOS, HISTRIONVM MVLTITVDINEM, CAETERAQVE HVIVSCEMODI PROTVLERIT, PRORSVS OBSCVRVM: per prologum intellexisse uidetur id, quod de Tragœdia loquens, dixit λόγον πρωταγωνιστεῖν, sermonem primarum partium. nam histriones ita quidem erant primarum partium, secundarum, & tertiarum in Comœdia, sicut & in Tragœdia; sicut utræque prologos habent. cùm igitur tragœdia, atque Comœdia hac ratione prorsus similes sint, in utrisque de eisdem partibus loqui Aristotelem rationi consentaneum est: præsertim cùm uerbo πρωταγωνιστεῖν, addat λόγον. Iulius Pollux libro quarto, ubi de partibus theatri loquitur, de hac uoce meminit. sed ex eo loco nihil, quod ad huius loci intelligentiam faciat, accipi potest.

PARTICVLA .XXVII.

Ἔτι δὲ τὸ μέγεθος ἐκ μικρῶν μύθων καὶ λέξεως γελοίας, διὰ τὸ ἐκ σατυρικοῦ μεταβαλεῖν, ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη.

Ad hæc

Ad hæc ad magnitudinem ab exiguis fabulis, & ab ridicula dictione, satyris exclusis, ad grauem habitum prouecta, serò tandem quieuit.

EXPLANATIO.

Dictum est, Sophoclem tertium induxisse histrionem loquentem cum aliis, & scenæ apparatum: eundem fabulas ex paruis magnas effecisse, exclusisseque satyros, qui turpia, lasciuaque dicentes, ac gestientes, risum ciebãt. & hac ratione Tragœdiam serò quieuisse, quia à Sophocle, aut eius seculo maiestatem obtinuit.

ANNOTATIONES.

Licet ex his cõiicere, tempestate Aeschyli Tragœdiarum fabulas exiguas fuisse, in quibus tamen satyri ad risum commouendum interiecti erant: ea fortè ratione, ut Tragœdiæ seueritatem temperarent. Vnde etiam à Romanis satyri, quos prisci Græci à Tragœdia secluserant, in eam inducti sunt. Horatius sanè in arte Poetica ita cecinit:

" Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum:
" Mox etiam agrestes satyros nudauit, & asper
" Incolumi grauitate iocum tentauit: eo, quòd
" Illecebris erat, & grata nouitate morandus
" Spectator.

& quæ sequuntur. At Sophocles, qui Euripide quidem prior, sed Aeschylo posterior natu fuit, Tragœdiam ad iustam magnitudinem perduxit, satyrosq; exclusit. Quòd siquis mordicus contendat, à Sophocle iustam Tragœdiæ mensuram non fuisse inuentam, nec item eum primùm satyros exclusisse, sciat is, auctores iustæ magnitudinis fabulæ, atque exclusionis satyrorum ab Aristotele non poni, sed saltem hos priores Sophocle necessariò poni debere. nam Tragœdiæ Sophoclis iustam habere magnitudinem quis ambigit? præsertim cùm Oedipus tyrannus tantopere ab Aristotele commẽdetur? Aut igitur ipse eam perfecit, aut ab alio poeta priore eam accepisse necesse est. De satyris, quæ ab aliis scribuntur, consultò prætereo: ea enim apud illos uideri possunt. Quas uerò actiones poetæ satyros inducentes, quod ad nostrum spectat propositum, imitarentur, quid hac de re sentiam, proferam. Cùm enim tria scenarum genera Victruuius esse dicat, Tragicum scilicet, Comicum, & Satyricum, quarum ornatus inter se dissimiles erant: (tragicæ nanque columnis, fastigiis, signis, cæterisque regalibus ornamentis erant formatæ: comicæ autẽ priuatorum ædificiorum speciem referebant: at satyricæ ornabantur arboribus, speluncis, montibus, reliquisq; agrestibus rebus, in topiarii speciem deformatæ:) & cùm in tragicis scenis ornatus regii sint, quia regum, & heroum in eis actiones exprimuntur, in comicis uerò scenis priuatarum ædium species præferantur, quoniam priuatarum personarum actiones in eis exprimebantur, ornatus autem scenæ satyricæ penitus agrestis esset: rationi consonum est, mimos, qui satyros imitabantur, eos hominum agrestium in montibus, speluncisq; degentium actiones, mores, ac affectiones exprimere. nam cùm Poesis primùm actionum humanarum imitatio sit, ut supra uidimus, satyros, quos animi gratia in Tragœdias inducebant, hominum actiones, & ipsos imitari necesse erat. Quas autem actiones imitarentur, scenæ apparatus apertè satis ipse indicat, ut diximus. Per satyros igitur homines agrestes, præsertim montes incolentes, intelligerem.

PARTICVLA .XXVIII.

Τό, τε μέτρον ἐκ τετραμέτρου ἰαμβεῖον ἐγένετο. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον τετραμέτρῳ ἐχρῶντο, διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ ὀρχηστικωτέραν εἶναι τὴν ποίησιν. λέξεως δὲ γενομένης, αὐτὴ ἡ φύσις τὸ οἰκεῖον μέτρον εὗρε. μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστι. σημεῖον δὲ τούτου. πλεῖστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ τῇ πρὸς ἀλλήλους, * ἑξάμετρα δὲ ὀλιγάκις, καὶ ἐκβαίνοντες τῆς λεκτικῆς ἁρμονίας. ἔτι δὲ ἐπεισοδίων πλήθη, καὶ τὰ ἄλλα ὡς ἕκαστα κοσμηθῆναι λέγεται. περὶ μὲν οὖν τούτων τοσαῦτα ἔστω ἡμῖν εἰρημένα. πολὺ γὰρ ἂν ἴσως ἔργον εἴη διεξιέναι καθέκαστον.

Senariumq́; metrum ex octonario adoptauit. hoc enim antea metro utebantur, quòd ſatyrica, magisq́; ſaltatoria Poeſis eſſet. Itaque elocutioni iam conſtitutæ natura ipſa proprium adinuenit metrum. Maximè enim ſermonibus aptum alternis iambicum eſſe, argumento ſit, quòd in diſſerendo plurimi ſanè iambici, rariſsima uerò hexametra mutuo in ſermone à nobis proficiſcuntur. licet etiam colloquij ipſius hármoniam excedentibus. Ad hæc Epiſodia quoque plura, cæteraq́;, ut ſingula exornata fuiſſe dicuntur. De his igitur ſatis: nimis enim fortaſſe operoſum ſit in ſingulis immorari.

EXPLANATIO.

Reiecta (inquit) à Tragœdia ſatyrorum petulantia atque ſaltatione, metrorum etiam numeros immutare oportuit. unde ex tetrametris trimetra, id eſt iambica in uſum recepta ſunt. Priſci uerò poetæ, cùm ſatyros in eorum Tragœdiis inducerent, eorumque Poeſis eſſet ſatyrica, eos quoque numeris ſaltatoriis uti opus fuit. Itaque elocutioni iam conſtitutæ natura ipſa proprium adinuenit metrum. hoc eſt, poſteaquàm tragici poetæ duos, & tres hiſtriones mutuò colloquentes induxerunt, à natura docti congruum metrum inuenerunt: hoc eſt communis hominum ſenſus admonuit, mutuis collocutionibus iambica carmina magis quàm trimetra conuenire. nullum enim carminis genus eſt, quod in ſermone familiari ſæpius cadat ipſo iambo. Cuius rei ſignum affert, quoniam in mutuis ſermonibus plurimos intermixtos eſſe iambos deprehendimus: hexametri uerò uerſus in mutuo ſermone rarò proferuntur, & tunc ab harmonia ſermonis egredimur. nam in hexametris harmonia maior, quàm in iambis, aut mutua collocutione percipitur. Ad hæc autem (inquit) epiſodiorum acceſsit multitudo, id eſt digreſsiones plures, quàm prius factæ ſunt. Epiſodia enim ſunt quicquid ad augendũ fabulam à poeta in Poeſi inſeritur: ut in Virgilio Didonis amor, ludi, & huiuſcemodi. De epiſodiis commodiore loco poſtea copioſius dicemus. Verùm præter hiſtrionum numerum, chori immutationem, ſermonem primarum partium, ſcenæ ornatum, magni-

tudinem, exclusos satyros, mutationem tetrametrorum in trimetros, & episodiorum multitudinem, alia etiam sunt ornamenta Tragœdiæ: puta sententiæ, dictiones, mores, harmoniæ, agnitiones, implicationes, histrionum ornamenta: quæ omnia ad ornatum Tragœdiæ spectant. Singillatim uerò, quomodo in Tragœdiam hæc irrepserint, hisque ipsa aucta fuerit, explicare nimis operosum extiteret. ideo satis esse putat Aristoteles ea de Tragœdiæ promotione dixisse, quæ hactenus dicta sunt.

ANNOTATIONES.

Cùm de immutatione metrorum tetrametrorum in trimetros in Tragœdia hoc loco Aristoteles pertractet, quanam ratione, cùm nihil supra de hexametris dictum sit, in sermonem de eis Philosophus prorumpat, non planè uideo, Ait enim: ELOCVTIONI IAM CONSTITVTAE NATVRA IPSA PROPRIVM ADINVENIT METRVM. rationemq́ subiungit: MAXIMÈ ENIM SERMONIBVS APTVM ALTERNIS IAMBICVM ESSE. iis non contentus addit: ARGVMENTO SIT, QVÒD IN DISSERENDÒ PLVRIMI SANÈ IAMBICI, RARISSIMA VERÒ HEXAMETRA MVTVO IN SERMONE À NOBIS PROFICISCVNTVR. LICET ETIAM COLLOQVII IPSIVS HARMONIAM EXCEDENTIBVS. quæ omnia ad id spectare uidentur, ut mutationem ex tetrametro in trimetrum iure optimo factam esse ostendatur. de hexametris igitur non erat hoc loco dicendũ. Fortè uitium aliquod hic subest. * τετράμετρα enim cùm scribi debuisset, ob uocis similitudinem, ἑξάμετρα scriptum est. Ratio etiã id suadet. hexametris enim in mutua collocutione non rarius modo, quàm iambos, sed nunquam propemodum intermixta in sermone quotidiano deprehendimus: quod de tetrametris dicere non possumus. cùm enim tetrametra trimetris affinia sint, si in mutuis sermonibus trimetra, hoc est iambos multos proferimus, oportebit profectò, ut etiã in tetrametra, quæ à trimetris non multũ distant, interdũ colloquẽdo incidamus. at tunc quotidiani sermonis harmoniam egredimur, ut sensus testatur. Omnes tamen codices, tam formis excusi, quàm manu exarati, hexametra non autem tetrametra habent. uerùm cùm planè sciam, tam longũ temporis spatium Aristotelis opera absque maculis quàm plurimis uiuere non potuisse, crederem rationi potius, quàm codicibus aliquibus in locis adhibendã esse fidem: cùm præsertim hæc uerba hexametra raro in mutua collocutione proferantur; & cùm ea proferimus, tunc harmoniam quotidiani nostri sermonis egredimur. Pugnam autem habere uidentur quæ hic dicta sunt, cum iis quæ ab Aristotele tertio de Rhetorica libro scribuntur, ubi de numeris orationis loquitur, cùm ait: Ex numeris heroicus quidem grauis, καὶ λεκτικὸς, hoc est cadens in nostram dialectum, καὶ ἁρμονίας δεόμενος, id est harmonia indigens. iambus uerò ipsa est dictio, quæ multorum est. Ita ad uerbum Aristotelis uerba citato loco latinè sonant. quæ cum his, quorum hic mentio fit, nullo modo cohærent: cùm in Rhetoricis dicat, hexametrum cadere in nostrum quotidianum sermonem, eumq́ indigere harmonia fateatur, in Poetica uero neget, ubi harmoniam mutui colloquii heroicum metrum excedere dicit. Vnde Petrus Victorius uir nostro seculo apprimè doctus, in suis commentariis in libros de Rhetorica Aristotelis nuper editis, animaduertit hanc repugnantiam, uitiumq́ (quanquam uulgatam lectionem retineat) illi loco subesse uereretur, desyderariq́ in contextu Aristotelis negandi particulam, ex Ciceronis & Deme

trii ſententia (uti nos etiam aliàs putauimus, ne falſa ſecumq́ pugnantia Ariſtotelem ſcripſiſſe fateri cogeremur) ut legatur οὐ λεκτικός. ſed quamuis ita legãtur, tamen adhuc uerba, quæ ſequuntur, καὶ ἁρμονίας δεόμενος, ægrè prioribus accõmodari poſſunt. propterea locum illum aliter caſtigandum eſſe cenſco. Neceſſitas autem caſtigandi contextum ex eo uideri poteſt, quòd etſi uerbo λεκτικός, negatio admouetur, quomodo tamen ſit heroicus, καὶ ἁρμονίας δεόμενος, ut eodẽ loco dicit Ariſtoteles, non ſatis liquet. dicere nanque καὶ ἁρμονίας δεόμενος, ualere ἀνάρυθμον, ut Victorius inquit, mihi quidem non probatur. nam harmonia in acuti grauisq́ ſoni temperantia uerſatur: rhythmus uerò in ueloci atque tardo, quæ tempore menſurantur, reperitur; ſuntq́ rhythmus, atque harmonia res diuerſæ, ut in initio libelli huius uideri poteſt. Quid igitur dicemus? quid? nempe locum illum Rhetoricæ deprauatum eſſe, neque nos tamen putare uerba ita legenda, οὐ λεκτικός; cùm (uti diximus) quæ ſequuntur cum præcedẽtibus non cohæreant, ſed ſcribendum ὁ μὲν ἥρωος σεμνὸς, ἀλλὰ λεκτικῆς ἐστὶν ἁρμονίας δεόμενος. Quid autem hoc loco ſenſerit Ariſtoteles, aperiam. Propoſitum Ariſtoteli ibi eſt, uelle pedem orationi ſolutæ maximè congruum monſtrare. & incipit ab heroico: quem quidem grauem eſſe dicit, & hac ratione aptum orationi; ſed cùm careat harmonia ſoluti ſermonis, redditur eidem ineptus. Iambus uerò locutio eſt, qua multi utuntur: unde nullum eſt carminis genus, quod eo in orationem ſolutam frequentius cadat. & iccirco cùm habeat λεκτικὴν ἁρμονίαν, orationi conueniret: ſed quoniam grauitate caret, ab ea reſpuitur: recedere enim oratio à communi uſu debet. Per hoc autem, quod dicit, oportere orationem fieri grauiorem iambico ſermone, demonſtrat apertè, rhythmi grauitatem in oratione requiri. Ariſtoteles igitur, quò facilius propoſitum ſuum exprimeret, heroico iambum oppoſuit. nam in heroico eſt rhythmi grauitas, ſed deſyderatur λεκτικὴ ἁρμονία. in iambo eſt λεκτικὴ ἁρμονία, ſed deſyderatur grauitas. ſicut igitur de iambo loquens ait: δεῖ δὲ σεμνοτέραν γενέσθαι, καὶ ἐκστῆσαι, addita particula δὲ, qua utimur dum aduerſari uolumus; ita quoque aliam huic reſpondentem in heroico numero eſſe debere credi debet. Hac ratione motus, loco uocis καὶ, ſcribendum putaui ἀλλὰ, cùm loquatur de heroico numero; ut ſenſus ſit: heroicus rhythmus, hoc eſt heroicorũ pedum numerus grauitatẽ quidem habet, ſed caret quotidiani ſermonis harmonia. Quare loco uerbi λεκτικός, puto legendum λεκτικῆς, ut cum harmonia coniungatur: nam & in Poetica Philoſophus hæc duo uerba ſimul iungit. Præterea, ſi dicamus heroicum numerum carere harmonia, falſum eſt. ſi uerò dicamus eum carere harmonia colloquii, uerum eſt, & apertum. Verbum autem καὶ, quod interiacet inter hæc duo uerba, λεκτικῆς καὶ ἁρμονίας, aut expungendum, aut loco eius ſcribẽdum eſt ἐστί. Quòd ſi quiſpiam me nimis in immutandis uerbis contextus audacem affirmet, ſciat is, me libenter illi palmam conceſſurum, qui abſque literæ immutatione, uel abſque propriæ uocum ſignificationis euerſione locum hunc Rhetoricæ fideliter explicuerit: ſed uaticinor neminem fore, qui id præſtet. Fortaſſe etiam non deerunt, qui dicent, ſumpta à nobis hac licentia, omnia Ariſtotelis obſcura loca modico negotio perſpicua fieri poſſe, addendo uerba, aut ſubtrahendo, aut immutando. quibus obiiciam id, quod ab Horatio dicitur, de ficto carmine ſumpto ex noto, cùm ait:

» Ex noto fictum carmen ſequar, ut ſibi quiuis
» Speret idem, ſudet multum, fruſtraq́ laboret,
» Auſus idem.

Nihil enim mea ſententia difficilius, quàm contextus caſtigarè: ita tamen, ut quæ antecedunt, & quæ ſequuntur, mutuò conſentire uideantur. ſed quoniam ſatis egreſſi ſumus, receptui canamus, & ad locum Poeticæ, quem deprauatum eſſe dubitamus, cuius gratia locum Rhetoricæ huic contra-

rium tetigimus, quem dubio procul deprauatum existimamus, reuertamur: Locum igitur Poeticæ non ea ratione castigandum putauimus, quoniam falsi aliquid contineat, sed quia sequentia non uidentur à præcedentibus dependere. Quòd si mendum non sit in uerbo HEXAMETRA, dicemus partem hanc à superioribus pendere, hoc modo. Cùm alternatim colloquendo, dimissa saltatoria satyricaq; poesi, Tragœdia posterioribus seculis uterētur poetæ, ex tetrametro carmine fecerunt iambum. Et occurrens Philosophus obiectioni, quæ fieri posset, cur scilicet non ex tetrametro hexametrum fecerunt, sed iambum potius, respondet, quoniam iambus est maximè aptus alternis sermonibus: cuius signum, quoniam in mutuis collocutionibus iambos multos dicimus, hexametra uerò rarius. fateor me semper animaduertisse respōsionem ad tacitam obiectionem hac ratione fieri, cum hac uoce γὰρ, quod tamen hic non extat. Dubitaret fortasse quispiam. nam superius Aristoteles, Homerum laudans, eum poemata fecisse dixit dramaticis actionibus referta, & nos Aristotelem dramaticas eas actiones uocare diximus, quæ in scenam possent induci: sed Homerus heroico carmine scripsit: heroicum ergo carmen Tragœdiæ conueniret, non autem iambus. Responderi potest, quòd etsi eo carmine uti posset Tragœdia: nam in calce operis huius hoc concedit: iambus tamen ad sermones alternos, quibus in Tragœdiis utimur, est magis aptus. & Aristoteles cùm Homerum imitationem fecisse dramaticam affirmat, non ad carmen respexit, sed ad personas duntaxat, quas inter se loquentes inducit Homerus.

PARTICVLA .XXIX.

Ἡ δὲ κωμῳδία ἐστὶν, ὥσπερ εἴπομεν, μίμησις φαυλοτέρων μὲν, οὐ μέντοι κατὰ πᾶσαν κακίαν, ἀλλὰ τοῦ αἰσχροῦ ἐστι τὸ γελοῖον μόριον. τὸ γὰρ γελοῖον ἐστιν ἁμάρτημά τι, καὶ αἶσχος ἀνώδυνον, καὶ οὐ φθαρτικὸν, οἷον, εὐθὺς τὸ γελοῖον πρόσωπον αἰσχρόν τι, καὶ διεστραμμένον ἄνευ ὀδύνης.

Comœdia autem est (ut diximus) peiorum quidem imitatio, non tamen secundum omne uitii genus, quanquam ridiculum à turpi proficiscitur. Ridiculum enim aliquo pacto peccatum est, & turpitudo sine dolore, minimeq; noxia: perindeac ridicula statim appareat deformis facies, distorta sine dolore.

EXPLANATIO.

Declarata Tragœdiæ, atq; Comœdiæ origine, Tragœdiæ promotionem explicare Philosophus est aggressus, qua de hactenus egit: nunc uerò de Comœdiæ incremento agendum erat: quod ut commodius fiat, quid prius Comœdia sit, ex ante dictis colligit, cuius definitionis genus est imitatio. Poeses enim, ut supra diximus, in hoc omnes conueniunt, ut imitatio sint. Materiam autem imitationi huic substratam adiungens Philosophus, differentiam apponit, homines scilicet peiores; atque hos non omnes, sed quorum actiones non fœdæ, sed ex eo genere turpis sunt, quod risum ciet. Probat autem, ridiculum esse turpis partem, quid ridiculum sit explanans. id uero quoddam esse peccatum dicit, ac turpitudinem citra dolorem, & citra corruptionem. nam etsi quis

corrumpi se non sentiret, ut apopleticus in ignem cadens, uel si alicui sanguis exiret, hi commiserationem, & non risum cierent. Exemplo autem ostendit, risibile peccatum esse sine dolore, inquiẽs: PERINDE, AC RIDICVLA STATIM APPAREAT DEFORMIS FACIES, DISTORTA, SINE DOLORE.

ANNOTATIONES.

Comœdiam Plato latius, quàm Aristoteles, in dialogo de Legibus septimo uidetur accipere, cùm ait: Deformiũ uerò corporum, cogitationumq́ motus, qui ad risum, & Comœdiam uerbis, cantu, saltatione, omnibusq́ huiusmodi imitationibus spectant, cõsyderare, & cognoscere necesse est. nam seria sine ridiculis, & omnino sine contrariis cõtraria cognoscere quidem impossibile est, siquis prudens est futurus. Fieri autem ambo minimè possunt, si quo pacto uirtutis participes euasuri sumus. Sed hæc huius gratia cognoscenda sunt, ne propter ignorantiam ridiculum aliquod agatur, aut dicatur, cùm minimè oporteat. Serui igitur & peregrini precio conducti, talia imitentur, studium uerò ipsis nullum adhibeatur. nec adeò liber sit ciuis, seu uir, siue mulier, qui discere ista cernatur, sed noua semper in his appareat imitatio; atque ita ad risum spectantes ludi, qui Comœdiæ uocabulo appellantur, ratione ac lege dispositi sint. Placuit hæc Platonis uerba referre, quoniam ad ea, quæ de ridiculis ab Aristotele dicuntur, non nihil conferre uidentur. Sciendum uerba illa contextus: † QVANQVAM RIDICVLVM À TVRPI PROFICISCITVR: non aptè græca uerba, quæ illis respondent exprimere. ita enim uertenda, connectendaq́ cum prioribus erant. SED SECVNDVM TVRPIS PARTICVLAM, RIDICVLVM VIDELICET. De ridiculis Cicero, Quintilianus, & alii scripsere. nos quoq; in opusculo seorsum ad hoc dicato, Deo fauẽte, dicemus. At dubitatur. nã Comœdiæ definito & aliis à definito cõpetere uidetur, quãdo quæ in scenam à nobis inducuntur, eadem & in Poesi per narrationem exprimi possunt. quod sanè si fiat, uniuersæ, quas de Comœdia recensuimus conditiones, itidem hic reperientur; neque tamen id genus poema Comœdia censebitur. Responderi me Hercule potest, quòd cùm Aristoteles colligat ex antedictis definitionem, iãq́ ostensum sit Comœdiam, atque Tragœdiam imitationes dramaticas esse, meritò fiet, ut cùm Comœdiam imitationem esse dicit, intelligere debeamus, non quidem quamcunque, sed quæ agendo imitatur. Peccatum opponitur recto. quare quot modis à recto recedimus, tot etiam modis labimur, ac peccamus. Rectitudo autem alia animi, alia corporis, alia rerum, quæ extra sunt positæ: quorum itidem peccata inueniri necesse est. peccatum enim satis fusum uocabulũ est. nam dicimus peccata naturæ, peccata artis, & peccata rationis. uerùm de hoc cùm de ridiculis agemus, fusè lateq́ dicemus.

PARTICVLA .XXX.

Αἱ μὲν οὖν τῆς τραγῳδίας μεταβάσεις, καὶ δι' ὧν ἐγένοντο, οὐ λελήθασιν. ἡ δὲ κωμῳδία, διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι ἐξ ἀρχῆς, ἔλαθεν. † καὶ γὰρ χορὸν κωμῳδῶν ὀψέ ποτε ὁ ἄρχων ἔδωκεν. ἀλλ' ἐθελονταὶ ἦσαν. ἤδη δὲ σχήματά τινα αὐτῆς ἐχούσης, οἱ λεγόμενοι αὐτῆς ποιηταὶ μνημονεύονται. τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἠγνόηται, τὸ δὲ μύθους ποιεῖν, Ἐπίχαρμος, καὶ Φόρμις ἦρξαν. τὸ μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς, ἐκ Σικελίας ἦλθε. τῶν δὲ Ἀθήνησι Κράτης πρῶτος ἦρξεν, ἀφέμενος τῆς ἰαμβικῆς ἰδέας, καθόλου ποιεῖν λόγους, ἢ μύθους.

Igitur de promotione Tragœdiæ, & per quos, satis constat: secus uerò de Comœdia, siquidem initio, quòd parum sui studiosos habuerit, latuit: sero enim ab Archonte comœdorum chorus, ut quisque sese obtulisset, inductus est. Eius uerò professores, ubi iam aliquam speciem præ se tulit, memorantur. Quis autem personas, prologos, histrionum multitudinem, cæteraque huiusmodi protulerit, prorsus obscurum. Cæterùm confingere fabulas, quod quidem à Sicilia primum manauit, Epicharmus, & Phormis cœperunt: sicuti quoque ex Atheniensibus Crates, iambica prorsus ratione omissa, in uniuersum sermones, uel fabulas confinxit.

EXPLANATIO.

Qui Tragœdiæ mutationum auctores fuerint non ignoratur. De Comœdia uerò (inquit) quoniam à principio studium ei non adhibebatur, eadem indicare non possumus. Quòd uerò ab initio Comœdiæ studium non adhiberetur, ostendit Aristoteles, eo quòd magistratus serò Comœdorum chorum dedit, hoc est multo post Comœdiæ inuentionem magistratuum sumptu comœdis chorus est factus. antiquitus enim in populi gratiam ludi sumptibus publicis fiebant, ut etiam tempestate Romanorum obseruabatur: ἀλλ' ἐθελονταὶ ἦσαν, hoc est non dabatur chorus tunc à magistratu, sed spōte qui uolebant chorum ingrediebantur. Subiungit deinde, quòd posteaquàm speciem aliquam præ se tulit Comœdia, qui eius fuerint auctores, memorantur. At quis personas, id est laruas, uel prologos (prologum Aristoteles eam Comœdiæ partem, quæ prologo Tragœdiæ proportione respondet, esse ait. sed Tragœdiarum prologus prima pars est Tragœdiæ, in qua fabula aperitur in uniuersum. uerùm de hoc latius, cùm de Tragœdiæ prologo pertractabitur, differemus) uel histrionum multitudinem, cæteraque huiusmodi, sicuti apparatum, atque ea omnia, in quibus Comœdia conuenit cum Tragœdia, protulerit, ignoratur. Cùm uerò ait, Epicharmum, atque Phormin primos fabulas confinxisse, quo etiam tempore Comœdia speciem aliquam præ se ferre cœpit, conficere fabulas à principio Siculos incœpisse significat. Eorum, qui Athenis fabulas fecerunt, primus Crates fuit, qui iambica prorsus ratione omissa, in uniuersum sermones, uel fabulas confinxit. sensus est, Cratem Athenis primùm omisisse hunc, aut illum maledictis persequi. superius enim est dictum, iambicos poetas maledicentiæ plenos extitisse. At Crates in uniuersum confinxit sermones, uel fabulas. Dixit IN VNIVERSVM, quod opponitur singulari, quod poetæ iambis utentes sectantur. SERMONES, VEL FABVLAS

LAS pro eodem utraque accipiuntur, perinde, ac si diceret, uoca, ut libet. uel uox, FABVLA, quid per sermones intelligat Philosophus, exprimit & explanat.

ANNOTATIONES.

Putauit Paccius ἄρχων esse Poetæ cuiuspiam Comici nomen, à quo chorus inductus in Comœdiam sit. sed rectius est uocem illam pro supremo magistratu accipere. nã uerba Græca ita se habent, † καὶ γὰρ χορὸν κωμῳδῶν ὀψέ ποτε ὁ ἄρχων ἔδωκεν. ἀλλ' ἐθελονταὶ ἦσαν. quæ ad uerbum ita uerti debent. ETENIM CHORVM COMOEDORVM SERÒ ARCHON DEDIT, SED VOLVNTARII ERANT. uerùm impropriè admodũ Aristoteles esset locutus, dicẽs Archon dedit chorũ Comœdis, id est fecit chorũ Comœdiarum. Quod autem dare chorum non significet facere, ex Platone, qui eadem locutione in septimo
„ dialogo de Legibus usus est, cuius uerba hæc sunt, cognosci potest. Tragœ-
„ diæ uerò Poetæ, qui res (ut aiunt) serias narrant, si nos sic interrogent, Li-
„ cet'ne ò amici in regionem, ciuitatemq́ uestram nobis uenire, poematać nos-
„ stra ad uos perferre? an aliter uobis de Tragœdia uisum est? Quid ad hæc di-
„ uinis uiris rectè nos respondebimus? nam mihi quidem ita uidetur. Nos ue-
„ rò, ò uiri optimi, Tragœdiæ quàm pulcherrimæ, & optimæ quoad fieri potest
„ sumus poetæ: nempe uniuersa res publica nostra pulcherrimæ, optimæq́ ui-
„ tæ imitatio est, quam rem nos certè Tragœdiam uerissimam arbitramur. Poe-
„ tæ ergo uos estis, poetæ quoque eiusdem poematis ipsi sumus, & quasi æmu-
„ li ad opus pulcherrimum Tragœdiæ contendimus, quod sola lex uera, ut spe-
„ ramus, potest perficere. Verùm nolite credere facile à nobis admitti, ut sce-
„ nas in foro constituatis, & clamosos conducatis histriones, qui altius, quàm
„ nos exclament, atque ita ad liberos nostros, ad uxores, ad turbam urbis om-
„ nem de eisdem rebus, non eadem quæ nos, sed contraria sæpe concionemini.
„ insaniremus enim, & nos omnino, & ciuitas omnis, si ante quàm magistra-
„ tus uiderint quæ composuistis, & dicenda ad populum iudicauerint, admit-
„ teremini. Nunc igitur, ò uiri optimi, mollium Musarum alumni, istos cantus
„ uestros cum nostris apud principes comparabimus: et si quæ dicentur eadem,
„ aut meliora nostris esse uidebuntur, chorum uobis dabimus; sin uerò aliter,
„ ò amici, nunquam dare poterimus. Hæc Plato. Quæ altius sunt repetita, ut admonerẽ hunc Platonis locum alicui, quòd mendosè sit scriptus, suspectum uideri posse, nec scribi debere χορὸν, id est chorum uobis dabimus, sed χώραν uobis dabimus, hoc est regionem uobis, & nostram inhabitare ciuitatem concedemus. Nam cùm hoc loco Plato quærat, an tragici in ciuitatem sint admittendi, respondeatq́, quòd si magistratus eorum poemata legibus ciuitatis consona iudicabunt, tunc dabitur eis locus, id est in ciuitatem admittentur: si hoc pacto Platonis uerba legerentur, responsio uideretur bellè interrogationi respondere, at si legatur CHORVM, non uidetur quomodo correspondeat interrogationi. Si enim quæratur, an tragici sint in regionem admittendi, & respondeatur, opus esse, ut à magistratibus eorum poemata uideãtur, quæ si moribus ciuitatis non erunt absona, dabitur eis chorus, uidetur hæc responsio nõ ita quadrare sicuti prima, quæ scripturam immutat. Credimus tamen chorum legi debere, nec esse mendum in hac Platonis parte. nam cùm illorum poetarum cantus cum suis apud iudices conferendos esse dicat, utri præstantiores sint, chorus autem in Tragœdiis canat, meritò intulit, dabimus uobis chorũ, hoc est admittemus uos in ciuitatem, ac sumptus, quod plus est, chori uestrarum Tragœdiarum persoluemus. sic enim eleganter respondemus, & modus admodum usitatus est, ut in responsione plus demus, quàm petitum sit; cùm is, qui

is, qui petit iustas petitionis causas habeat. Vtcunque tamen sit, dare chorum hic apud Platonem, non est componere, aut efficere chorum: quare nec apud Aristotelem rationi cōsonum est, dare chorum ualere efficere chorum, siue chori auctorē fuisse. Aliud hic animaduertendum, Comœdiam absolutam fuisse, antequam magistratus eam à maledicētia cohiberet. nam Aristophanis Comœdiæ erant absolutæ, perfectæq́, ut patet apertè. quanta tamen in Nephelis eiusdem maledicentia sit, quis non uidet? Aristophanes autem ea fuit tempestate, qua etiam Socrates, & Aristoteles: quanquam Aristoteles Socrate natu minor extiterit, cum tamen dū uiueret, omnino uidit. Quorsum hæc? ut sciamus illa uerba: ETENIM CHORVM COMOEDORVM SERÒ MAGISTRATVS DEDIT, SED VOLVNTARII ERANT: ad id tēporis esse referēda, in quo nondū esset absoluta Comœdia, neq; dum Aristophanes floreret. hic enim sermo de promotione Comœdiæ est, atque eius incremento, & ita de primis Comœdiæ temporibus. quocirca si nondum Aristophanis tempestate magistratus lege maledicentiam compresserant, eo minus à principio Comœdia legibus aliquibus erat adstricta. Particula uerò illa, ἀλλ᾽ ἐθελονταὶ ἦσαν, quanquā, ut putamus, rectè sit explicata, quid tamen præterea dicere quis posset, in mediū afferre uolumus. ea uerba sic latinè sonāt: sed libera erat compositio, id est chorus non adstricta. uel chorus non numero adstrictus, sed uoluntarius, ac liber. uel chorus uoluntarius erat, hoc est poetæ liberè dicere, scribereq́ poterant. De histrionum habitu uidēdus est Iulius Pollux libro quarto. Histriones uerò ὑποκριτὰς græci uocant. ὑπόκρισιν autem, hoc est pronuntiationem, maximam habere uim affirmat Aristoteles in initio tertii de Rhetorica. Phormis scribitur, sed rectius Phormus, quoniam Athenæus libro decimo quarto, & Suidas Phormū quendā comicum Syracusanum extitisse dicūt: de Phormi uerò penitus nihil. At Crates Atheniensis fuit, qui cùm prius scriberet iambos, illis omissis ad scribendas Comœdias se cōtulit. dictum est enim supra, poetas ex iambicis esse ctos esse comicos. Emergit hic dubitatio, si Crates Atheniensis fabulas comicas primus confinxit, cur cùm superius Dorienses uendicare sibi Comœdiā affirmaret, inter cætera Epicharmum, qui comicus Doriensis fuit, Chonnida & Magnete comicis Atheniensibus natu priorem extitisse dixit? tacitè innuēs hosce duos fuisse, qui primi Comœdias fecerint Athenis? nisi enim illi poetæ primi fuissent, qui Comœdias Athenis effecissent, non ualeret, Epicharmus Magnete Chonnidaq́ prior fuit, igitur primus auctor Comœdiarum fuit. posset enim alius esse, qui his omnibus esset prior, qui tamen Athenis oriundus existeret. Cùm igitur à poetarum uetustate ratio ducatur, utrique uetustissimi poetarum omniū Atheniensium Chōnides & Magnetes fuerunt. Quonam igitur pacto nunc Athenis Cratem primùm, dimissa iambica ratione, sermones uel fabulas in uniuersum cœpisse facere dicit? cùm præsertim hoc loco de Epicharmo meminerit, de quo itidem, cùm de auctoribus Comœdiæ ageret, mentionē fecit? An, Crates Chōnidis & Magnetis tempestate fuit: sed ipse primus, dimissa iambica idea, fabulas in uniuersum confinxit, illi uerò iambicam ideam seruarunt. Vel idem est poeta, duobus tamen nominibus appellatus: in uno quidem loco nomine proprio, in altero autem cognomine. quod in Aristotelis interpretibus usu uenire sæpe uidemus. nam modo Ioannem, modo Philoponum nuncupamus. Alexandrum item uocamus, quem etiam Aphrodisiensem, cùm opus fuerit, nominabimus. atque ita de aliis. quod idem de poetis dici potest. Quòd si harum responsionum neutra satisfacit, dicemus Aristotelem nō de primo auctore absolutè, qui Athenis Comœdias fecit, meminisse, sed de primo duntaxat, qui iambica ratione dimissa, fabulas in uniuersum conscripsit. Siquis autē obiiciat, Tragœdiam rhythmo, qui in corporis motu uersatur, etiā

uti,

uti, de quo tamen nulla ab Aristotele facta est mentio, ac propterea non nihil in Tragœdiæ definitione, de qua infra dicetur, desyderari: nam rhythmo, qui gestu, ac motione corporis fit, Tragœdiam uti, inter initia huius libelli dixit Aristoteles. Respondemus, inferius commodiore loco, cùm de Tragœdiæ partibus quantis agetur, nos obiectioni huic facturos satis.

PARTICVLA .XXXI.

Ἡ μὲν οὖν ἐποποιΐα τῇ τραγῳδίᾳ μέχρι μόνου μέτρου μετὰ λόγου μίμησις εἶναι σπουδαίων ἠκολούθησεν. τῷ δὲ τὸ μέτρον ἁπλοῦν ἔχειν, καὶ ἀπαγγελίαν εἶναι, ταύτῃ διαφέρουσιν, ἔτι δὲ τῷ μήκει. ἡ μὲν ὅτι μάλιστα, πειρᾶται ὑπὸ μίαν περίοδον ἡλίου εἶναι, ἢ μικρὸν ἐξαλλάττειν, ἡ δὲ ἐποποιΐα ἀόριστος τῷ χρόνῳ καὶ τούτῳ διαφέρει. καίτοι τὸ πρῶτον ὁμοίως ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦτο ἐποίουν, καὶ ἐν τοῖς ἔπεσι.

Itaque tragœdiæ epopœia duntaxat similis esse apparet, quòd metrico sermone præstantium imitatio est. hoc differt, quòd simplici utitur metro, quodq; enarratio est, longitudine præterea: quoniam tragœdiæ quidem intra unius potissimùm Solis, uel paulò plus minus'ue, periodum actio est: quandoquidem Epopœia temporis spatio non urgetur, qua sanè libertate in Tragœdiis, perinde ac in hexametris, à principio usi sunt.

EXPLANATIO.

Exposita Poetices, ac partium ipsius origine, promotioneque, ex dictis superius quid habeat commune Epopœia cum Tragœdia, quid'ue diuersum colligit. Duo uerò sunt, quibus Epopœiam sequi Tragœdiam dicit. alterum est, quòd hæc æque, ac illa metrico utitur sermone. alterum uerò, quòd Epopœia, quemadmodú & Tragœdia, serias grauesque actiones imitatur. Tribus uerò differunt. nempè Epopœia simplici utitur metro, hoc est citra harmoniam, numerumque: Tragœdia uerò præter metrum, atque harmoniam adhibet etiam saltationem. Differunt itidem, quòd Epopœia Poesis sit, quæ narrando, Tragœdia, quæ agendo fit. Tertiò, & ultimo, temporis longitudine distant. Tragica enim actio res gestas unico solis circuitu, uel paulò longiore exprimere debet. at Epopœia spatio temporis non urgetur: hoc est heroici multorum annorum actiones imitantur: ut patet ex Odyssea, atque Aeneide. quanquam (inquit) idem in Tragœdiis à principio fiebat, & in heroicis. hoc est, Tragœdia à principio res gestas longo tẽporis spatio imitabatur: quod etiam heroici faciunt

ANNOTATIONES.

Epopœiam Philosophus non fusè atque improprie, ut operis huius initio fecit, hic accipit; sed propriè, eam scilicet, quæ carmini heroico adstricta est: & est Poesis, quæ soluto sermone gestas res graues, ac serias imitatur. quam etsi Philosophus tempore indeterminatam esse dicit, id tamen sano modo intelligendum est

dum est. si enim quam imitatur actionē, finita (ut infra docebit) esse debet, tēpus quoque determinatum sit oportet. uerùm Philosophus Epopœiæ tempus indeterminatum esse dicit, quoniam amplam admodum latitudinem habet. Cur autem Tragœdia atque Epopœia penes tempus lōgum, uel breue mutuò differant, consyderandum est. Cùm igitur Tragœdia atque Comœdia, (nam utrique eadem est temporis ratio) propè ueritatem quoad fieri potest, accedere conentur, si res gestas mensis unius spatio, duabus, tribus'ue ad summum horis, quantò nimirum tempore Tragœdia uel Comœdia agitur, factas audiremus, res prorsus incredibilis efficeretur. Fingamus enim in aliqua Tragœdia, Comœdia'ue, nuntium in Aegyptum mitti, ut rediens aliquid nūtiet. quis profectò spectator, si post horam hunc redeūtem illinc, in scenam introduci uideat, non exibilabit, explodetq́, & rem à poeta omni prorsus ratione carentem, factam prædicabit? Verùm in Epopœia longè aliter euenit. cùm enim narrando fiat, haud quaquam absurdum est, si quæ septem annorum spatio, qualis Aeneis actio est, aut uiginti, ut Odysseæ gesta sunt, continuata serie, personam interdum unam, interdum alteram loquentem inducens annuntiet. Notatione quoque dignum uidetur, uocem ἔπος, tametsi omne carmen significet, ab Aristotele tamen, & à Platone pro Heroico carmine sumi. ab Aristotele quidē hoc loco, cùm ait, καὶ ἐν τοῖς ἔπεσι: ET IN HEXAMETRIS. nam cùm hac parte Philosophus de Tragœdiæ atq; Epopœiæ differentia, quatenus ad spatium temporis pertinet, agat, dicens quòd aliàs in Tragœdiis res longo temporis spatio gestas imitabantur, perinde ac in carminibus, per carmina, hexametra intelligere necesse est. Plato præterea in Phædro inquit: Illud insuper animaduertendum, amatoris amicitiam non beneuolentia ulla, sed auiditate quadam expletionis, quasi fame constare.

Vt lupus ipse agnum, puerum sic ardet amator.

Quibusdam uerò interiectis, paulo post Plato subiungit, Audiuisti, Phædre carmina me iam, non dithyrambos amplius canere. per carmina, intelligens hexametra: illud enim, quòd paulo ante recitatum est, hexametrum carmen est. Interpres enim Platonis elegātissimè carmini græco Platonis hexametro hexametrum carmen latinum reddidit:

Ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὣς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί.

Vt lupus ipse agnum, puerum sic ardet amator.

PARTICVLA XXXII.

Μέρη δὲ ἐστὶ τὰ μὲν ταυτὰ, τὰ δὲ ἴδια τῆς τραγῳδίας. διόπερ, ὅς τις περὶ τραγῳδίας οἶδε σπουδαίας, καὶ φαύλης, οἶδε καὶ περὶ ἐπῶν. ἃ μὲν γὰρ ἐποποιία ἔχει, ὑπάρχει τῇ τραγῳδίᾳ. ἃ δὲ αὐτῇ, οὐ πάντα ἐν τῇ ἐποποιίᾳ.

Circa uerò partes, ut hæ ambæ in aliquibus inter se non discrepant: ita propriæ nonnullæ, atque peculiares huius sunt. Quo fit, ut qui de Tragœdiæ uirtute, ac uitio diiudicare nouerit, idem quoque & de hexametris nouerit: siquidem quæ hexametrorum sunt, in Tragœdia prorsus inesse apparet: quæ uerò Tragœdiæ, in his non omnino.

EXPLANATIO.

Similitudinem ac differentiam Epopœiæ, Tragœdiæque etiam, quatenus ad earum partes attinet, hac in particula Philosophus in medium profert. Partes enim aliquas Tragœdia sibi peculiares habet,

bet, uelut Apparatum, Melodiam. aliquæ uerò sunt ei cum Epopœia communes, ut Fabula, Mores, Dictio, & Sententia. Vnde corollarium ex his deducit, nempe qui exactè de Tragœdia egregia ac uili, idem quoq; de Epopœia rectè diiudicare poterit. cuius rei ratio est. quæcunque enim (inquit) in Epopœia sunt, insunt etiã Tragœdiæ; at non contrà.

ANNOTATIONES.

Tragœdiarum partes, aliæ quales, aliæ quantæ, de quibus infra dicetur. de utrisq; autẽ Aristotelẽ sensisse putamus, cùm ait: SIQVIDEM QVAE HEXAMETRORVM SVNT, IN TRAGOEDIA PRORSVS INESSE APPARET: QVAE VERÒ TRAGOEDIAE, IN HIS NON OMNINO. In hac itẽ particula, Epopœiæ nomine propriè utitur. ita autem accepta Epopœia carmini heroico adstricta est. quocirca uox ἐπῶν, pro heroicis carminibus, ut supra etiam admonuimus, capi debet.

PARTICVLA .XXXIII.

Περὶ μὲν οὖν τῆς ἑξαμέτρου μιμητικῆς, καὶ περὶ κωμῳδίας ὕστερον ἐροῦμεν. περὶ δὲ τραγῳδίας λέγωμεν, ἀπολαβόντες αὐτῆς ἐκ τῶν εἰρημένων τὸν γινόμενον ὅρον τῆς οὐσίας.

De hexametri igitur imitatione, atque Comœdiæ, post dicemus. nunc autem de Tragœdia: cuius essentiæ definitionem, ueluti iam enatam ex his quæ dicta sunt, iterum sumentes, hanc esse dicimus.

EXPLANATIO.

Completo sermone de Comœdiæ, atque Tragœdiæ origine, ac incremento, subiunxit quibusnam rebus Epopœia cum Tragœdia conueniat, & quibus differat. Iis absolutis, Epopœiæ, ac Comœdiæ consyderationem ad sequentia reiiciẽs, nunc de Tragœdia agẽdum esse dicit. atque huius ordinis ratio è particula præcedente haberi potest. dictum enim est, Epopœiæ nullas esse partes, quæ itidẽ Tragœdiæ non sint, quæ tamen aliquas sibi proprias habet. unde qui rectè inter bonam, & malam Tragœdiã iudicare poterit, is etiã de Epopœia rectum ferre poterit iudicium, sed non è conuerso. sermo igitur de Tragœdia sermoni de Epopœia præferendus est, quoniam perfectè habita Tragœdiæ notitia, in eam quæ Epopœiæ est, facilè peruenitur. Cæterùm, ut Philosophus nos admoneret, quid per Epopœiam intelligat, his eam uerbis descripsit, dicens: DE HEXAMETRI IGITVR IMITATIONE. Epopœia igitur Poesis est, quæ hexametro imitatur, de qua infra postea dicetur. Nunc uero de Tragœdia dicere proponit, & aggredi definitionem statuit, quæ naturam eius explanet: quam ex iis, quæ de ea sunt dicta superius, colligit eruditè. Isthæc autem superius dicta, ex quibus Tragœdiæ definitio colligitur, in particulæ sequentis commentariis declarabuntur.

Ex hac

ANNOTATIONES.

Ex hac Aristotelis particula manifestissimè patet, Epopœiam ab Aristotele
„ aliter hic usurpari, ac operis huius initio fecerit, cùm dixit: Nudis autem sermo
„ nibus, siue metris solummodo Epopœia utitur, metrorum quidem hactenus, si
„ ue mixtis aliquibus inter se, siue generis eiusdem alicuius. cùm enim eam hic describat, & hexametro metro factam esse dicat, si uel soluta oratione, uel alio carminis genere fiat imitatio, Epopœia, qua de hic agitur, haud appellabitur. Omnibus igitur tum Aristotelis, tum aliorum auctorum locis, Epopœiæ nomen imitationē semper heroico metro factam significat, excepto Poetices Aristotelis loco, quem nuper citauimus, in quo cùm nulla uox magis eos exprimere uideretur imitatores, qui solo sermone quomodocunque uterentur, quàm Epopœia, placuit Philosopho uoce illa aliter uti, quàm sit hominum usus.

PARTICVLA .XXXIIII.

„ Ἔστιν οὖν τραγῳδία μίμησις πράξεως σπουδαίας, καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, καὶ οὐ δι' ἐπαγγελίας, ἀλλὰ δι' ἐλέου, καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν,

Tragœdia est imitatio actionis illustris, absolutæ, magnitudinem habentis, sermone suaui, separatim singulis generibus in partibus agentibus, non per enarrationem, per misericordiam uerò atque terrorem perturbationes huiusmodi purgans.

EXPLANATIO.

Hæc est Tragœdiæ definitio, cuius genus imitatio est: cætera quæ in definitione ponuntur, differentiæ locum habent. Imitationem autem Tragœdiæ genus esse, ex operis huius initio constat apertè, ubi Philosophus id commune, in quo Poesεum species omnes conueniunt apponens, IMITATIONEM esse dixit. Posito genere, imitatione inquam, subiungit: ACTIONIS. nam supra uisum est, Tragœdiā agētes imitari, quos aut probos, aut improbos esse oportere dixit. Tragœdiam uerò serias, atque graues actiones imitari demonstratum est, cùm dixit, Sophoclem cum Homero conuenire, quoniā ambo præstantes homines imitantur. Addit autē: ABSOLVTAE, MAGNITVDINEM HABENTIS. siquidem est declaratum, quomodo Tragœdia fuit aucta, atque perfecta. SERMONE SVAVI. nam dictū est, duas esse Poeseos naturales causas, quarū altera carmen erat. carmen autem sermonem suauem esse apertum est. addidit: SEPARATIM SINGVLIS GENERIBVS IN PARTIBVS AGENTIBVS. quoniam supra dictum est, Poeseum aliquas uti simul numero, harmonia, atque metro, ut dithyrambi; alias uerò non simul, sed seorsum, ut Tragœdia. NON PER ENARRATIONEM. hanc partem superius expressit in tertia Poeseum differentia, quæ erat, quòd aliquæ Poeses narrando, aliquæ autem agen

do

do imitarentur. igitur, si Tragœdia agendo imitatur, non per enarrationem imitationem suam exercet. Quam particulam clarius explicans, ponit etiã Tragœdiæ finẽ, & id quo finẽ assequitur, dicens: PER MISERICORDIAM VERO ATQVE TERROREM PERTVRBATIONES HVIVSMODI PVRGANS: hoc est animum liberans à perturbationibus, misericordiæ & terrori similibus. sunt uero passiones huiusmodi, animæ concupiscibilis atque irascibilis. Rectè igitur Philosophus dixit, se Tragœdiæ definitionem traditurum, collectam ex iis, quæ antea de ea sunt dicta. Vidimus hactenus quomodo ex ante dictis Tragœdiæ definitio desumpta sit, nũc quoniam particulæ multæ in Tragœdiæ definitione differẽtiæ loco positæ sunt, uidendum est, quem illæ usum in definitione præstent. Cùm igitur inquit: ACTIONIS ILLVSTRIS: Tragœdiam à Comœdia seiungit, quæ leues ac ridiculas actiones exprimit. cùm ait: ABSOLVTAE, MAGNITVDINEM HABENTIS: imperfectam Tragœdiã à perfecta seiungit, cuius nunc definitionẽ ponit. aliud autẽ est, si dicas perfectæ, aliud si dicas magnitudinẽ habentis. pulex enim quãquã exiguus sit: perfectus tamẽ est, multa cõtrà magna sunt, quæ tamẽ sunt imperfecta: ut pleraque, dum oriuntur, animalia. Duas igitur has conditiones postulat Tragœdia, ut imitetur actionem, quæ & perfecta sit, & magnitudinem habeat. SERMONE SVAVI. hæc pars separat omnes imitationes soluto sermone factas, rerum grauium, absolutarum, atque magnitudinem habentium. SEPARATIM SINGVLIS GENERIBVS IN PARTIBVS AGENTIBVS. seiũgitur hac ratione Tragœdia à dithyrambis, & legibus. NON PER ENARRATIONEM, PER MISERICORDIAM VERO ATQVE TERROREM PERTVRBATIONES EIVSMODI PVRGANS. distinguit Tragœdiam ab Epopœia. nam ante declaratum est, Epopœiam enarrando, Tragœdiam autem agendo imitari.

ANNOTATIONES.

Ex hac Tragœdiæ definitione quis sit eiusdem finis elicitur, qui sanè nõ est animum à terrore ac misericordia purgare. Tragicas enim actiones (quæ quidem scelera sunt per ignorantiam patrata) si spectatores in scena uideant, misericordia terroreq; mouentur, ne illud idem sibi accidat uerentes. Itaque si Tragœdia spectatores à terrore liberaret, cùm terror ille sit, ne in id genus flagitia incidant & ipsi, Tragœdia sceleribus patrandis promptissimos homines efficeret: quod prorsus absurdum est. Id præterea, quod aliis ratio, atque causa purgandi est, se ipsum haudquaquam expurgat. alioquin idem in se ipsum ageret, & eiusdem ratione esset in actu & potentia: quod prorsus incongruũ est. cùm igitur Tragœdia interuentu terroris & misericordiæ animum à perturbationibus expurget, si per perturbationes, terrorem & misericordiam intelligeremus, sensus esset, Tragœdia interuentu misericordiæ & terroris, animum expurgat

à misericordia & terrore; & ita idem esset causa se ipsum destruendi; & terrorem misericordiamq; inducendo, utraque remoueremus: quod intellectus capere non potest. Non ne & id mirum esset, tragicos uelle animam humanam à terrore & misericordia expurgare, quibus si careret humanum genus, multa pateretur incommoda? nam si misericordia careremus, quomodo indigentibus opem præstaremus? longè igitur melius est misericordiæ & terroris interuentu expurgare animum ab Ira, qua tot neces fiunt: ab Auaritia, quæ infinitorum penè malorum est causa: à Luxuria, cuius gratia nefandissima scelera sæpissime patrantur. His itaque rationibus haudquaquam dubito, Aristotelem nolle Tragœdiæ finē esse animā humanā à terrore misericordia'ue expurgare, sed his uti ad alias perturbationes ab animo remouendas: ex quarū remotione animus uirtutibus exornatur. nam ira, uerbi gratia, depulsa, succedit mansuetudo. expulsa auaritia, inducitur liberalitas. atque ita de cæteris. Vult igitur Aristoteles, non, ut perturbationes hæ, terror inquam, & misericordia, propellantur, sed huiuscemodi, id est his similes, ira uidelicet, luxuria, & eius generis aliæ. quæ ideo dicuntur terrori ac misericordiæ similes, quoniam animum exagitant atque perturbant; non minus ira, quàm terror; non minus luxuria, quàm misericordia. atque ita de reliquis. Cùm igitur Aristotelis uerba ita se habeant: PER MISERICORDIAM VERO, ATQVE TERROREM PERTVRBATIONES HVIVSMODI PVRGANS: non de terrore, & misericordia purgandis, sed de perturbationibus huiusmodi, hoc est iis similibus (uti monuimus) intelligenda sunt. Cæterum, cùm de animi purgatione in calce quoque librorū Politicorū Aristoteles loquatur, quæ eo loco dicuntur, huc transferenda putauimus: quoniam non parum ad huius loci intelligentiam conferre
» uidentur. sunt autem huiusmodi. Vtendum Musica dicimus, non utilitatis u-
» nius, at plurimū causa, ut disciplinæ, & purgationis. Quid autem uocemus purga
» tionem, nunc quidem simpliciter & summatim, rursus autem in libro de Poeti-
» ca manifestius dicemus. Vtendum quoque ad oblectamentum uitæ, ad animi
» remissionem, contentionisq; sedationem. Omnibus harmoniis quidem, sed nō
» eodem utendum modo; uerùm disciplinæ causa, quæ ad mores maximè perti-
» nent, usurpandæ in audiēdis aliis, qui hanc artem manibus exercent, & agenti
» bus, & concitantibus est fruendum. Nam quæ perturbatio uehementer quorū
» dam animos mouet, in animis omnium reperitur, & quantitate differt minore
» atque maiore, ut misericordia, & metus, atq; etiam furor animi. sunt enim qui
» capiuntur, & afficiuntur hoc motu. Videmus eos, cùm animum ad sacrorum
» cultum expiant, idoneumq; reddunt, sacris modulationibus, carminibusq; ita
» constitui, ut si medicinam, purgationemq; reperissent: quod idem pati necesse
» est eos, & qui commiseratione, & qui metu, & generatim qui aliqua perturba
» tione sunt affecti, atque alios, quatenus aliquid huiusmodi singulis iniicitur.
» omnesq; aliqua ex parte purgari, & alleuari cum uoluptate. Hæc Aristoteles. Ex quibus primùm licet perspicere, eam poeticæ partem, ubi de purgatione animorum Aristoteles agebat, in hoc libro desyderari. nam tametsi in Tragœdiæ definitione dicatur, interuentu misericordiæ, & metus, animum à perturbationibus expurgari, non tamen apertius hic Aristoteles, quàm in libro Politicorum fecerit, explanat, quid purgationem appellet, ut ibi se in de Poetica libro facturum pollicetur. Aliud quoque animaduertendum est, Aristotelem quidem dicere, Musices interuentu animum à misericordia, & metu, ac cæteris animi perturbationibus expurgari, atque cum uoluptate alleuari, minimè tamen eum concessurum misericordiam, & metum eorundem etiam interuētu propulsari. Quòd autē interuentu perturbationis alicuius, alia fugetur, sensus testatur. ubi enim uehemens est ira, ibi nulla misericordia, & è cōuerso.

Aliq

PARTICVLA .XXXV.

Λέγω δὲ ἡδυσμένον μὲν λόγον, τὸν ἔχοντα ῥυθμὸν, καὶ ἁρμονίαν, καὶ μέλος. τὸ δὲ χωρὶς τοῖς εἴδεσι, τὸ διὰ μέτρων ἔνια μόνον περαίνεσθαι, καὶ πάλιν ἕτερα διὰ μέλους

Sermonem ſuauem appello, in quo numerus, harmonia, & melos ineſt: id uerò ſeparatim genere diſtinctum: cùm metro tantùm quædam abſoluantur, quædam rurſum melodia.

EXPLANATIO.

Poſita Tragœdiæ definitione, uoces quaſdam in definitione contentas, quoniam obſcuriuſculæ uidebantur, nunc explanat. At primùm quid ſibi per SVAVEM SERMONEM uelit, declarat, quòd ſcilicet numerum, & harmoniam, & melos habet. per numerum autem atque harmoniam, metrum: per melos uerò, chori cantus intelligit. Et quoniam ſermonis ſuauis ſunt plures ſpecies, ideo ſubiungit quomodo ſpecies illæ in diuerſis Tragœdiæ partibus reperiãtur, quaſdam abſolui metro dicens: hoc eſt: in aliqua Tragœdiæ parte ſermonis ſuauitas eſt, metri tantum cauſa, ubi chorus non canit: quædam uerò pars ſuauem ſermonem habet, quoniam accedit cantus.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum, Ariſtotelem per rhythmum & harmoniam, carmen intelligere: per melos, Muſicam, in qua ſermo eſt. nam etſi tres uoces ſint, Rhythmus inquam, Harmonia, & Melos, duo tamen ſolummodo carmen inquam, & Muſicam ſignificant. Id ità eſſe ex ultima huius contextus particula probatur. ibi enim cùm de ſermone ſuaui loquatur, quem bifariã diuidit, in eum qui metrum tantùm habet, & eum qui melos, etiam prima contextus pars duo duntaxat continebit, Quòd autẽ uerba illa, ID VERÒ SEPARATIM GENERE DISTINCTVM, & quæ ſequuntur, ad ſuauem ſermonem referri debeant, ex uerbis in definitione Tragœdiæ poſitis uidere licet. nam poſt illa uerba, ἡδυσμένῳ λόγῳ, SVAVI SERMONE, ſtatim ſubiunxit, SEPARATIM SINGVLIS GENERIBVS, ſcilicet ſermonis ſuauis, IN PARTIBVS AGENTIBVS. Quæ autem ſint iſta genera ſermonis ſuauis, quæ ſeorſum in Tragœdiæ partibus agant, hic explicat, dicens, alterum eſſe metrum, alterum uerò melos. Quòd uerò per Harmoniam, & Rhythmum oporteat carmen intelligere, hinc dignoſci poteſt. cùm enim Philoſophus quid per ſermonem ſuauem intelligat, aperiat, eum eſſe dicit, qui rhythmum, & harmoniam, & melos habet. Aut igitur ſub aliquo definitionis membro, aut ſub nullo metrum clauditur. Quòd quidem ſub nullo, ſanè falſum eſt: quoniam in hac particula explicãtur ſolùm particulæ quædam in definitione Tragœdiæ poſitæ. ſed quod in alicuius definitione continetur, id oportet illi ineſſe. Cùm itaque in hac particula de metris fiat mentio, neceſſarium eſt metrum in definitione Tragœdiæ eum comprehendiſſe: quod ſanè præſtitit, cùm inquit, SERMONE SVAVI. Iccirco autem dixit ſermone ſuaui, non autem metro, ut etiam melos includeret. nam etſi carmen ſermo ſuauis ſit, non tamen quiuis ſuauis ſermo carmen tantùm eſt: cùm præter carmen interdum contineat & melos. Si igitur metrum ſub ſuaui ſermo

ne (ut iam ostensum est) includitur, oportet, ut uel sub rhythmi, uel harmoniæ uoce claudatur. Si sub rhythmo, quonam pacto sermo harmoniam habēs, à sermone, in quo melos est, distinguetur? sermonem præterea suauem in Tragœdia non nisi altero ex duobus modis fieri posse declaro. cùm enim in Tragœdia carmina sint, uel sine cantu, uel cum cantu, omnem Tragœdiæ suauem sermonem altero prædictorum modorum esse necessarium est. Adde, quòd rhythmus hic nō is esse potest, qui motu corporis fit. nam rhythmus, quo de hic agimus, in sermone deprehenditur. superius item ab Aristotele dictum est, carmen rhythmi speciem esse. Harmoniam præterea hic accipit, non quamcunque, sed eam, quæ in sermone est. atqui eam in carminibus esse omnibus in confesso est. Per rhythmum igitur, & harmoniam, carmen intelligit: quoniam in carmine utraque reperiuntur. quocirca Philosophus adiecit illam particulam ET, ante uerbum harmonia (quam Paccius omisit) ut indicaret primum membrum illic absolui, scilicet hunc in modū: SERMONEM SVAVEM APPELLO, IN QVO NVMERVS, ET HARMONIA, id est carmen, ET MELOS, id est & Musica inest. Ex hoc contextu colligitur manifestissimè, carmen esse quid intimum Poesi, in eiusq; natura claudi, cùm in definitione, quæ Tragœdiæ naturam declarat, apponatur. De rhythmo uerò, qui corporis motu fit in Tragœdia etiam dicetur.

PARTICVLA .XXXVI.

Ἐπεὶ δὲ πράττοντες ποιοῦνται τὴν μίμησιν, πρῶτον μὲν ἐξ ἀνάγκης ἂν εἴη τι μόριον τραγῳδίας ὁ τῆς ὄψεως κόσμος, εἶτα μελοποιία, καὶ λέξις. ἐν τούτοις γὰρ ποιοῦνται τὴν μίμησιν. λέγω δὲ, λέξιν μὲν, αὐτὴν τὴν τῶν μέτρων σύνθεσιν, μελοποιίαν δὲ, ὃ τὴν δύναμιν φανερὰν ἔχει πᾶσαν.

Quoniam uerò tota imitatio in actione uersatur, primum quidem apparatum ipsum, partem Tragœdiæ ponere necesse est, mox melodiam, & dictionem: utpote ex quibus imitationem conficiant. Dictionem appello, illam quidem metrorum compositionem: Melodiam, cuius omnino uis per se ipsa satis apparet.

EXPLANATIO.

Elicit ex iis, quæ in Tragœdiæ definitione sunt posita, qualesnam sint Tragœdiæ partes. ac primò cùm eam non per enuntiationem imitari sit dictum, quod idem est, ac si dixisset, imitationem in Tragœdia agendo fieri, hinc fit, ut spectaculi ornatum, id est scenæ, histrionumque apparatus, atque ornamenta, Tragœdiæ particulam statuere debeamus. cuius enim generis actiones histriones agendo imitantur, eiusdem uestimenta, cæteraque eorum ornamēta, si actio uerisimilis uideri debet, illis respondeat oportet. Melodia præterea ac DICTIO erunt & ipsæ, Tragœdiæ particulæ: quod demonstrat, quoniam in iis imitationem efficiunt, id est per hæc imitantur. si igitur Tragœdia actionis imitatio est, & ea, quibus hæc actionis imitatio fit, ipsius partis esse oportere, constat apertè. Se ipsum autē Aristoteles declarans, quid per DICTIONEM intelligat, ait, per illam quidē

ipsam metrorum compositionem se intelligere (tragici enim metrico sermone, non autem soluto imitantur) per Melopœiam uerò id, quod uim omnibus manifestam, musicam inquam uocalem, habet.

ANNOTATIONES.

Partes, quas ex Tragœdiæ definitione colligit Aristoteles, sunt alteræ ex illis, de quibus dixerat in proœmio, uidelicet de unoquoque Poeticæ genere partes quales, ac quantas se uelle declarare. hoc enim in loco Tragœdiæ partes quales inuestigat; quæ sunt sex, ut uidebimus, Apparatus, Dictio, Melopœia, Mores, sententia, & Fabula. Verùm cùm qualitas ea sit, auctore Aristotele in Prædicamentis, qua res quales dicuntur, iccirco & singulis superius dictarum partiũ, si Tragœdiæ sint partes quales, ipsa qualis denominabitur. Nos igitur clarioris doctrinæ gratia in singulis partibus, qua ratione Tragœdia à suis partibus dicatur qualis, breui percurremus. Dicitur igitur ab Apparatu, uel regia, uel sumptuosa: à Dictione, metrica, elegans, ornata: à Musica, suauis: à sententia, euidens, grauis, affectibus referta: à Moribus, morata: à Fabula simplex, uel perplexa. Ex contextu præterea, Tragœdiam absque metro esse non posse, colligi potest. nam præter quàm quòd in definitione naturam eius explicãte ponatur sermo suauis, etiam hac in parte ait: DICTIONEM APPELLO METRORVM COMPOSITIONEM. Quoniam in contextu melodiam esse dictum est, cuius omnino uis per se ipsam satis patet, ideo hunc in locum nõnulla, quæ ab Aristotele in octauo Politicorum libro, de Musica scribuntur, transferenda iudicaui, quibus Musicæ uis quomodo per se ipsa appareat, declaratur. "Habet enim (inquit) Musica naturalem uoluptatem. unde fit, ut sit omnibus ætatibus, omnibusq; moribus usus eius suauis, dulcis, atque iucundus." Ex iis Aristotelis uerbis uidetur uerbum * πᾶσιν, id est omnem, in hoc contextu positum legendum esse πᾶσιν, hoc est omnibus: quoniam, ut loco citato dicitur, Musica suam uim omnibus manifestam habet.

PARTICVLA .XXXVII.

Ἐπεὶ δὲ πράξεώς ἐστι μίμησις, πράττεται δὲ ὑπό τινων πραττόντων, οὓς ἀνάγκη ποιούς τινας εἶναι κατά τε τὸ ἦθος, καὶ τὴν διάνοιαν, διὰ γὰρ τούτων καὶ τὰς πράξεις εἶναί φαμεν ποιάς τινας, πέφυκεν αἴτια δύο τῶν πράξεων εἶναι, διάνοιαν, καὶ ἦθος. † καὶ κατὰ ταύτας καὶ τυγχάνουσι, καὶ ἀποτυγχάνουσι πάντες.

Sed quoniam actionis imitatio est, agiturq; ab agentibus quibusdam, quos tum moribus, tum sententia esse tales omnino oportet, sicuti quoque & actiones aliquas tales esse dicimus: manifestum est, harum actionum duas esse causas, sententiam, & mores: † per quas planè uel uoti compotes, uel minimè compotes omnes fiunt.

EXPLANATIO.

Perseuerat Philosophus Tragœdiæ partes inquirere, & quibusdã in illius definitione positis innititur, inter quæ & illud erat, quòd Tragœdia esset actionis imitatio. sed quod agitur (inquit) ab agentibus quibusdam agitur, quos tum moribus, tum sententia tales esse omnino oportet, hoc est morũ quidem ratione probos aut impro-

bos, ratione uerò sententiæ cogitationis'ue, aut iratos, aut tristes, aut alia aliqua perturbatione affectos. Ostendit autem, quòd ratione morum & sententiæ tales agentes ipsi dicuntur, cùm ait: per hæc enim, & actiones, quales esse dicimus. à bonis enim moribus actiones bonæ, à prauis uerò prauæ proueniunt. ita quoque à cogitationibus tristibus tristes quoque operationes proficiscuntur. Quibus ita positis, sermonem absoluit, qui ob uocem illam QVONIAM, in huiusce partis initio positam pendebat, & ait: MANIFESTVM EST HARVM ACTIONVM DVAS ESSE CAVSAS, SENTENTIAM, ET MORES. Hæc igitur duo humanarum actionum principia sunt, cogitationes inquam, & mores. erunt quoque Tragœdiæ partes, secundum quas omnes agunt, aut non agunt. nam sicuti mores, & cogitationes causæ sunt, ut operemur; ita quoque cùm abstinemus ab aliquibus operationibus, quas facere possimus, eas tamen non agimus, id in mores, aut cogitationes referemus.

ANNOTATIONES.

† Καὶ κατὰ ταύτας καὶ τυγχάνουσι, καὶ ἀποτυγχάνουσι πάντες. quæ ita uertit Paccius: † PER QVAS PLANE VEL VOTI COMPOTES, VEL MINIMÈ COMPOTES OMNES FIVNT. Mihi tamen uidetur, si uerba græca ita intelligantur, ut Paccius intellexit, haud benè cum superioribus cohærere. nam quid uoti compos, atque eius contrarium sibi uelit, facilè satis intelligitur. quo autem modo, huic Aristotelis instituto ea uerba respondeât, haud quaquam patet. iccirco uerbum τυγχάνω, quoniam bellè cum aliis accommodatur, subintelligendum putarem πράττοντες: ut integra lectio sit, πράττοντες τυγχάνουσι, καὶ ἀποτυγχάνουσι πάντες. sic enim omnia in eundem scopum respiciunt. uult enim Philosophus duas in hoc contextu inuestigare Tragœdiæ partes, mores scilicet, & sententiam. quas cùm dixisset, esse actionum causas, subiungit, quòd sunt item causæ hominibus tum agendi, tum non agendi. Quòd si hoc non placet, dicemus, ut Paccius, homines fieri uoti compotes, cùm opera faciunt, moribus aut sententiis suis congruentia. quòd si secus eueniat, non fiunt uoti compotes.

PARTICVLA .XXXVIII.

Ἔστι δὲ τῆς μὲν πράξεως ὁ μῦθος μίμησις. λέγω γὰρ μῦθον τοῦτον, τὴν σύνθεσιν τῶν πραγμάτων. τὰ δὲ ἤθη, καθ' ὃ ποιούς τινας εἶναί φαμεν τοὺς πράττοντας. διάνοιαν δὲ, ἐν ὅσοις λέγοντες ἀποδεικνύουσί τι, ἢ καὶ ἀποφαίνονται γνώμην.

Ad hæc actionis imitatio fabula est. Fabulam uerò rerum ipsam compositionem appello: Mores, secundum quos agentes tales esse dicimus: Sententiam, ex quocunque dicentes uel aliquid declarant, uel mentem propriam aperiunt.

EXPLANATIO.

Cùm in particula præcedente duas Tragœdiæ partes, mores inquam, & sententiam, ex parte agentium Philosophus inuestigauerit, nunc

nunc ex ipſa actione aliam indagat;dicitq́ue fabulam actionis ipſius expreſsionem, aut imitationem eſſe : idq́ue probat dicens,quid uox fabula ſignificet,nempe rerum ſeriem,compoſitionem'ue, qua actiones extra ſcenam factas imitatur. Et quia de moribus, ac ſententia mentionem fecerat, quid per utraque intelligat, ſubiungit dicens: MORES, SECVNDVM QVOS AGENTES TALES ESSE DICIMVS: hoc eſt bonos, aut malos. Addit deinde quid per ſententiam intelligat, atque ita dicit: SENTENTIAM, EX QVOCVNQVE DICENTES, VEL ALIQVID DECLARANT, VEL MENTEM PROPRIAM APERIVNT. Senſus eſt: διάνοια, ſiue ſententia in his eſt, in quibus qui loquitur aliquid probat, uel ſententiam enunciat: ut infra clarius apparebit.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum eſt, tria eſſe, quæ in huius operis initio imitatores imitari dixit, Actiones uidelicet, Mores, & Animi perturbationes. quod etiam ſenſu cõprobatur. in Tragœdiis enim, ut patet, tria hæc quæ recẽſuimus, imitamur. Cùm igitur Ariſtoteles nihil de perturbationibus hac in parte dicat, in qua de rebus agit quas imitamur, ſub ſententia perturbationes comprehendi neceſſe eſt. Dubitaret meritò quiſpiam, quoniam in contextu proximè huic dicto dicebat Ariſtoteles, agentes tales dici, & ſecundum mores, & ſecundum ſententiam: & declarans deinde hac in particula, quid per mores intelligat, mores (inquit) appello, ſecundum quos agẽtes tales eſſe dicimus: ſubiungens poſtea de ſententia, non dicit, quomodo ſecundum eam agentes tales dicimus. Cui dubitationi ſic reſpondendum cenſeo: nempe per mores, & ſententiam tales homines uocari: at per mores, ſimpliciter abſoluteq́;, ut auaros, uel liberales. cùm enim mores fixi ſint, nulla nos capere debet admiratio, ſi ab eis ſimpliciter nominamur. at ſententia, quanquam & ipſa nomen imponat (dicimus enim iratum hominẽ, & actionem iracundiæ plenam) id tamen nõ abſolutè ſimpliciterq́; dicitur, ſed ad certum ac ſtatutum tempus. Quocirca, ut ſententiam à moribus ſeiungeret, inquit, ſecundum mores homines tales dici: id quod de ſententia noluit dicere: ſed ſententia expreſſa uoluntas eſt. uoces enim, ut primo de Interpretatione libro dicitur, notæ ſunt earum rerum, quas animo concipimus. Dictio præterea & ſententia quomodo inter ſe differant, ſatis apertum eſt. de figuris enim dictionum ac ſententiarum rhetores omnes tractauere. nos tamen nunc dicimus, dictionem à ſententia differre, eo ſanè modo, quo interpretatio à re, cuius eſt interpretatio, differre uidetur. uoces enim ſunt ueluti ſenſuum, & ſententiarum interpretes. Mirabitur fortè quiſpiam, cur Ariſtoteles, cùm apparatum, atque melopœiam inter ſex partes Tragœdiæ qualitatem ſpectantes retulerit, & de cæteris quid per unamquanque intelligi debeat explicuerit; nil tamen huiuſmodi neque de apparatu, neque de melopœia in medium attulerit. Sed Ariſtotelis plures conſilii cauſas afferre poſſumus. In primis enim, quid per apparatum, atque melopœiam intelligendum ſit, cùm ſatis nota ſint, non erat opus declarare. deinde, etſi apparatu utatur poeta, illius tamen auctor non eſt, ſed aliunde mutuatur. quamobrem infra de ornatu dicet, eum ad choragum ſpectare. De Muſica uerò dicere poſſumus, de ea tunc dixiſſe quid eſſet, cũ eam habere uim omnibus manifeſtam affirmauit.

λέγω

λέγω γὰρ μῦθον τοῦτον, τὴν σύνθεσιν τῶν πραγμάτων. Vox * τοῦτον si ita legatur, nullum mihi congruum sensum habere uidetur: quare, aut τούτων aut τοῦτο, legendum esse arbitror. Τὰ δὲ ἤθη, καθ' ὃ ποιούς τινας εἶναι φαμὲν τοὺς πράττοντας. ita passim legitur, sed me iudice legendum est, τὰ δὲ ἤθη * καθ' ἃ ποιούς τινας, & quæ sequuntur. in particula enim præcedente dicebat Philosophus οὓς ἀνάγκη ποιούς τινας εἶναι κατά τε τὸ ἦθος. quæ uerba, cùm his correspondeant, satis apertè uideri potest, rectè nos errorem expurgasse.

PARTICVLA .XXXIX.

Ἀνάγκη οὖν πάσης τραγῳδίας μέρη εἶναι ἕξ, καθ' ἃ ποιά τις ἐστὶν ἡ τραγῳδία. ταῦτα δ' ἐστὶ μῦθος, ἤθη, καὶ λέξις, καὶ διάνοια, καὶ ὄψις, καὶ μελοποιία. οἷς μὲν γὰρ μιμοῦνται, δύο μέρη ἐστίν. ὡς δὲ μιμοῦνται, ἕν. ἃ δὲ μιμοῦνται, τρία. καὶ παρὰ ταῦτα οὐδέν. τούτοις μὲν οὖν οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν, ὡς εἰπεῖν, κέχρηνται τοῖς εἴδεσι. καὶ γὰρ ὄψις ἔχει πᾶν, καὶ ἦθος, καὶ μῦθον, καὶ λέξιν, καὶ μέλος, καὶ διάνοιαν ὡσαύτως.

Necesse est igitur cuiuslibet Tragœdiæ sex esse partes, secundum quas talis esse nuncupetur. Hæ uerò sunt, fabula, mores, dictio, sententia, apparatus, melodia. Quarum duæ ad ea pertinent, quibus imitantur: una tantùm ad id, quo pacto imitantur: cæteræ uerò tres ad ea, quæ imitantur: præter has nulla. His itaque illorum non pauci partibus (ut sic dixerim) utuntur. etenim & apparatum totum ipsum continet, mores uidelicet, fabulam, dictionem, melodiam, sententiamq́ue similiter.

EXPLANATIO.

Colligit ex superioribus Tragœdiæ partes ad eius qualitatem spectantes: quas sanè sex esse dicit, & eas enumerat. Ait autem: NECESSE EST IGITVR CVIVSLIBET TRAGOEDIAE SEX ESSE PARTES: non ut numerũ hunc è præcedentibus rectè probatum ostenderet, sed quoniam id probaturus est. Adiecit autem iuxta partes has, Tragœdiam talem dici, ut à partibus quantis has separaret. Volens autem Philosophus sex tantum partes esse, quæ ad qualitatem Poesis spectant, ostendere, primò eas enumerat, dicens: HAE VERÒ SVNT, FABVLA, MORES, DICTIO, SENTENTIA, APPARATVS, MELODIA. QVARVM DVAE AD EA PERTINENT, QVIBVS IMITAMVR: melopœia scilicet & dictio: VNA TANTVM AD ID, QVO PACTO IMITAMVR: scilicet apparatus: CAETERAE VERÒ TRES AD EA, QVAE IMITAMVR: hoc est fabula, mores, sententia. subiungit: ET PRAETER HAS NVLLA: hoc est præter hæc tria, quibus scilicet imitamur, quæ imitamur, & quõ, ad quæ absoluẽda sex enumeratæ partes cõcurrũt, nihil aliud ad Tragœdiæ qualitatẽ pertinens excogitare licet. Infert postea Aristoteles ex probatis: HIS ITAQVAE ILLORVM NON PAVCI PARTIBVS (VT SIC DIXERIM) VTVNTVR: cùm nũc species Aristoteles uocet, quæ tamen partes sunt, ideo adiecit: VT SIC DIXERIM

RIM: quoniam impropria uidebatur locutio: uel quoniam dixit, utũtur: nam propriè formarum usus non est, sed corporum. Plurimos autem agentes illis uti cõfirmat. drama enim omne, hoc est omnis actio in scena expressa, illis omnibus æque constat, hoc est, æque indiget, Apparatu, Moribus, Fabula, Dictione, cantu, & sententia. si igitur actio his indiget, mirum uideri non debet, si agentium non pauci his partibus utuntur.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem, cùm inquit, quibus enim imitamur, duæ partes sunt, melopœiam, & dictionem intelligere. dixerat enim superius, ἔπειτα μελοποιία καὶ λέξις. ἐν τούτοις γὰρ ποιοῦνται τὴν μίμησιν. hoc est, postea melopœia, & dictio. in his enim faciunt imitationẽ. imitationẽ autẽ tribus cõstare ab Aristotele operis huius initio dictũ est, quibus uidelicet, quæ, & quomodo. Declarãs præterea, quibus fieret imitatio, dixit sermone, harmonia, numero. cùm igitur etiã hic repetat illa tria, quibus scilicet, quæ, & quomodo, sub uoce QVIBVS, Dictionem contineri necesse est; quæ idem est, quod sermo: item & Harmoniam Quòd autem apparatus ad imitandi modum pertineat, hinc licet intueri. cùm uestibus, personis, cæterisq; ornamentis, & scena indigeant histriones, quoniam imitantur agendo, igitur Apparatus spectat ad imitandi modum, quem per hãc uocem QVOMODO, Philosophus intellexit: sub qua partem unam duntaxat contineri uoluit. Tria demũ esse dicit, quæ imitamur, quæ sub hac uoce QVAE, contineri asseruit: ea autem esse Fabulam, Mores, & Sententiam, ex iis, quæ ab Aristotele libri huius initio sunt dicta, facilè patet. res enim enumerans, quas imitamur, actiones, inquit, mores, & perturbationes. atqui fabula actionis imitatio est: constat enim ex actionibus, quæ sunt omnino similes actibus, quos homines peregerunt, quos nimirum histriones imitantur: fabula itaque pertinet ad res, quas imitamur. moribus item, ac sententiis fictis mores, ac sententias ueras histriones imitantur. Hæc igitur tria spectant ad ea, quæ nos imitamur. hæc uerò comprehendit sub hac uoce QVAE. τούτοις μὲν οὖν οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν, ὡς εἰπεῖν, κέχρηνται τοῖς εἴδεσι. καὶ γὰρ ὄψις ἔχει πᾶν, καὶ ἦθος, καὶ μῦθον, καὶ λέξιν, καὶ μέλος, καὶ διάνοιαν ὡσαύτως. Verba hæc ita passim leguntur, latinè autem ad uerbum ita uerti debent. HIS ITAQVE NON PAVCI ILLORVM (VT SIC DIXERIM) VTVNTVR FORMIS. ETENIM APPARATVS HABET OMNE, ET MOREM, ET FABVLAM, ET DICTIONEM, ET MELODIAM, ET SENTENTIAM SIMILITER. At si in hac uerborũ serie nullũ est mendum, fateor hunc me locum non intelligere. nam uel rationem Aristotelem afferre uolumus, cùm ait: ETENIM APPARATVS HABET OMNE, & quæ sequuntur, illius partis, cur sex tantùm sunt partes quales: & hoc dici non potest; quia id iam est absolutum, cùm dixit, tria tantum esse, quæ ad omnem imitationem requiruntur, res scilicet quas imitamur, modum imitãdi, & quibus imitamur, sub quibus sex illæ partes continentur: uel horum uerborum: HIS ITAQVE ILLORVM NON PAVCI PARTIBVS (VT SIC DIXERIM) VTVNTVR: quod neque dici potest. nam præter quàm quòd hæc ratio est inepta, diceret Aristoteles, apparatum habere dictionem, sententiam, mores, fabulam, & melodiam: quo nihil absurdius. nam secundum nullum huius uerbi ἔχω, id est habeo, significatum, unquam hoc loquendi modo uteremur. apparatus ἔχει λέξιν, διάνοιαν, id est habet dictionem, sententiam, & quæ sequuntur. Quì igitur fieri potest, ut apparatus, qui nihil horum habet, ab Aristotele dicatur omnia habere? cùm præsertim addat uocem SIMILITER. Præterea, si Aristoteli propopositũ

esset

eſſet dicere, apparatum habere mores, fabulam, dictionem, melodiam, & ſententiam ſimiliter, non uſus eſſet uerbo πᾶν, id eſt omne, numeri unius, ſed πάντα, id eſt omnia, numeri plurium. Hæc ſanè diximus, ut quanam ratione uerba caſtiganda putemus, omnes intelligerent. Arbitror itaque non ὄψις, ſed ὄψιν legendum: quod mendũ haud difficulter incidere potuiſſe omnes intelligũt, ſed quò uerborum horum, ὄψις, & ὄψιν, uicinitas finitima ſimiliſq; magis eſt, eò me Hercle ſenſus, qui ex alterutra elicitur, diſtans magis, ac diuerſus eſt. Tria comperi exemplaria, in quibus ὄψιν, & non ὄψις legebatur, ſed ὄψιν erat in margine: nec eadem manu, quâ liber exaratus erat, illa uox erat deſcripta. Quo fit, ut exiſtimem eos, qui ὄψιν ſcripſere, nõ quòd exemplar, in quo ὄψιν legeretur, habuerint, ſed ratione duce in eam ſententiam deueniſſe, ut literam omnino caſtigandam putarint: quorum ego iudicium magnopere commendo. Vt igitur in eo loco, ubi poſtulat neceſsitas, id eſt ubi res difficultatem habet, inſiſtamus, uerba ſupra poſita explicabimus, & explicationis noſtræ cauſam afferemus. Primùm igitur, cùm Ariſtoteles ait, τούτοις μὲν οὖν οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν, hoc eſt, HIS ITAQVE ILLORVM NON PAVCI, ſi de Poetis hæc uerba intelligantur, ut ſenſus ſit, ipſorum poetarum non pauci his, ſcilicet enumeratis utuntur, uidetur hæc explanatio ſuſpecta: quoniam ſuperius in tota hac parte, in qua Tragœdiæ partes quales inueſtigat, nullam Philoſophus de tragicis poetis mentionem fecit; infra uerò poetas multos Tragœdias ſine moribus componere dicit. Verùm cùm paulo ſuperius in Ariſtotele ita legatur: SED QVONIAM ACTIONIS IMITATIO EST, AGITVRQVE AB AGENTIBVS QVIBVSDAM, QVOS TVM MORIBVS, TVM SENTENTIA TALES OMNINO ESSE OPORTET, putauimus ſuppleri debere AGENTIVM: ut ſenſus ſit, ipſorum agentium non pauci ſex illis enumeratis partibus utuntur. rationem autem huius reddit (ſecundum noſtram correctionem) dicens: ASPECTVM ENIM HABET OMNE, ſcilicet drama, & morem, & dictionem, & melodiam, & ſententiam ſimiliter: paulò enim ſuperius probauit, agentes dici tales per mores, & ſententiam, quoniam & actiones dicuntur tales. Verba Ariſtotelis hæc ſunt. QVONIAM VERÒ IMITATIO EST ACTIONIS, AGITVRQVE AB AGENTIBVS QVIBVSDAM, QVOS TVM MORIBVS, TVM SENTENTIA TALES ESSE OPORTET, PER HAEC ENIM ET ACTIONES TALES ESSE DICIMVS. ſenſus eſt, quoniam omnis imitatio, quæ agendo fit, ſimiliter ſua natura reſpicit omnes illas ſex partes ſupradictas; ideo fit, ut non pauci agentium illis ſex enumeratis partibus utantur. Quòd autem illi uoci πᾶν, iure δρᾶμα ſuppleatur, patet. hic enim agitur de Tragœdia, quæ dramatica eſt actio. quælibet enim Tragœdia illas itidem ſex enumeratas partes habet, ſi Tragœdia, quatenus ab hiſtrionibus exprimitur, conſyderetur. Pluribus hac in parte egi, ut cæteris ſaltem inueniendæ ueritatis occaſionem præberem. Aduertendum, quòd ſi uox illa πᾶν, uertatur TOTVM, non uidetur congruere, nec aptari poſſe partibus illis ſex ſuperius enumeratis: nam totum non dicitur de quantitate diſcreta: enumeratis enim ſex hominibus, non dicimus toti interfuerunt. ſi uerò πᾶν itidem hic ualet, quod OMNE, minus illis partibus hoc uerbum conueniet; cùm de quopiam habente plura non dicatur, ut ſuperius dictum eſt, quòd habet omne, ſed omnia. Vox præterea illa, ὡσαύτως, quã Paccius uertit SIMILITER, non eſt negligenda. non enim eſt hoc in more atque inſtituto Ariſtotelis poſitum, uerba temere proferre. ſignificat autem, quòd licet plura ſint Tragœdiarum genera, æque tamen, ut in ſcena aguntur, ſex enumeratis utuntur. Siquis uerba, quæ hic paſsim leguntur, tueri ſciat, is non ut inimicus, ſed ut amicus uincat.

PARTICVLA .XL.

Μέγιστον δὲ τούτων ἐστὶν ἡ τῶν πραγμάτων σύστασις. ἡ γὰρ τραγῳδία μίμησίς ἐστιν οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ πράξεων, καὶ βίου, καὶ εὐδαιμονίας, καὶ κακοδαιμονίας. καὶ γὰρ ἡ εὐδαιμονία ἐν πράξει ἐστί, καὶ τὸ τέλος πρᾶξίς τις ἐστίν, οὐ ποιότης. εἰσὶ δὲ κατὰ μὲν τὰ ἤθη, ποιοί τινες, κατὰ δὲ τὰς πράξεις, εὐδαίμονες, ἢ τοὐναντίον. οὐκοῦν ὅπως τὰ ἤθη μιμήσονται, πράττουσιν, ἀλλὰ τὰ ἤθη συμπεριλαμβάνουσι διὰ τὰς πράξεις. ὥστε τὰ πράγματα, καὶ ὁ μῦθος τέλος τῆς τραγῳδίας. τὸ δὲ τέλος μέγιστον ἁπάντων ἐστίν. ἄνευ μὲν γὰρ πράξεως, οὐκ ἂν γένοιτο τραγῳδία. ἄνευ δὲ ἠθῶν, γένοιτ' ἄν. αἱ γὰρ τῶν νέων τῶν πλείστων, ἀήθεις τραγῳδίαι εἰσί, καὶ ὅλως ποιηταὶ πολλοὶ τοιοῦτοι. οἷον καὶ τῶν γραφέων Ζεῦξις πρὸς Πολύγνωτον πέπονθεν. ὁ μὲν γὰρ Πολύγνωτος ἀγαθῶν ἠθογράφος, ἡ δὲ Ζεύξιδος γραφὴ οὐδὲν ἔχει ἦθος.

Horum uerò maximum est, rerum constitutio: cùm non hominum imitatio sit Tragœdia, sed actionis, atque uitæ, tum felicitatis, infelicitatis'ue. Quippe felicitas ab actione pendet: finisque ipse actio quædam est, non qualitas. Aliqui uerò per mores fiunt tales: at per ipsas actiones, sanè felices uel infelices. Non ergo ut imitētur mores, in actione uersantur: sed per actiones mores complectuntur. Quapropter actiones, & fabula, Tragœdiæ finis esse dicuntur. Omnium autem maximum finis est. etenim sine actione Tragœdia quidem fieri non potest: sine moribus potest: siquidem iuniorum non paucæ morum expertes inueniuntur. Tum poetarum plerique tales omnino sunt: ut etiam ex pictoribus Zeuxim à Polygnoto differre dicimus. Polygnotus enim morum optimus expressor fuit: contra Zeuxidis pictura mores minimè referre uidebatur.

EXPLANATIO.

Enumeratis Tragœdiæ partibus, ad eius qualitatem spectantibus, ex ipsis, quænam omnium sit maxima, atque in primis necessaria, nunc ostendit. ea autem fabula est. nam fabulam esse ipsam rerum constitutionem superius Aristoteles affirmauit. Quòd autem hæc omnium reliquarum partium sit maxima, demonstrat; quoniam Tragœdia, non hominum, sed actionum est imitatio. ATQVE VITAE. pro eodē ponitur, sed clarioris doctrinæ gratia hoc addidit; βίος enim propriè dicitur de animantibus ratione utentibus. exponemus igitur ATQVE VITAE, hoc est actionum ab intellectu, & uoluntate prouenientiū. Subiungit autem TVM FELICITATIS, INFELICITATIS'VE, supple tu, Tragœdia est imitatio. idque probat, quoniam felicitas in actione est, finisque uitæ humanæ actio quædam est, non qualitas: hoc est, nec habitus, nec mores in anima existentes felicitas est, sed actio quædam rectæ rationi conformis. sunt autē secundū mores, tales, secūdū uerò actiones, felices, aut infelices. Cùm igitur Tragœdia sit humanæ uitæ imitatio, felicitatisque & infelicitatis,

felicitatis, et felicitas in actione cōsistat, humanæq; uitæ finis sit actio, sed non qualitas, hinc fit, ut id, quod in Tragœdia maximū est, sit fabula, siue ipsarum rerum constitutio, id est ipsa actio. nam fabula nihil aliud est quàm ipsa actio. ab ipsis autem habitibus, ac moribus tales homines uocantur: puta sobrii, iusti, liberales. à uitiis uerò, gulosi, libidinosi, & huiusmodi. ab operationibus uerò, quæ ab hisce habitibus, ac moribus prodeunt, felices, aut infelices nuncupantur: felices, si secundum uirtutem; infelices autem, si flagitiosa operantur. Non igitur agunt, ut mores imitentur (nam perfectius spectaret ac tenderet ad id, quod est imperfectius) sed propter actiones mores complectuntur, hoc est, mores in gratiam actionis exprimunt, hinc fit, quòd res, & fabula (idem enim sunt) Tragœdiæ fines poni debent. sed finis omnium, quæ finem antecedunt, maximū est: fabula igitur in Poesi cæteris partibus dignior est. Probat præterea alia ratione fabulam moribus esse præferendam. nam sine actione, hoc est sine fabula, nunquam Tragœdia fiet: quæ tamen absque moribus fiet. quod testimonio quorundam tragicorum iuniorum confirmat, quorum Tragœdiæ morum expertes sunt, hoc est, in eis personarum mores non exprimuntur, quarum imitantur actiones. TVM POETARVM PLERIQVE TALES. Per poetas intelligit etiam artifices, ut pictores. nam subiungit: ut etiam ex pictoribus Zeuxim à Polygnoto differre dicimus. Polygnotus enim morum optimus expressor fuit: contrà Zeuxidis pictura mores minime referre uidebatur.

ANNOTATIONES.

Sciendum, Aristotelem hic de felicitate loqui, quæ in actione uersatur. uerùm quoniam alia est felicitas, quæ in contemplatione consistit, de hac nunc non intelligit, de utrisque tamen in decimo Ethicorum libro abundè pertractauit. Felicitatem autem rudi, & pingui definitione Philosophus in primo de Rhetorica
„ libro descripsit. sit igitur (inquit) felicitatis definitio hæc. Prosperitas cum
„ uirtute coniuncta. Vel fortunata rerum cum uirtute administratio, actio'ue. Vel
„ ratio per se sufficiens ab bene uiuendum. Vel uita plenissima uoluptatis, sum-
„ ma securitate, & præsidio nixa. Vel abundantia copiarum, & absolutissima incō-
„ lumitas corporis cum potestate huiusmodi, atque ui, quæ ad paranda illa, & cō-
„ seruanda sufficiat. Tot autem ab Aristotele ponuntur felicitatis descriptiones, quanquam ab eo in decimo Ethicorum nō probentur: quoniam utcunque de felicitate dicatur, nihil refert ad rhetoris propositum. semper enim ratio suadēdi ex iis debet esse constituta, quæ ad felicitatem pertinent. Ratio, qua fabulā in Tragœdia docet Aristoteles esse quiddam ipsis moribus præstantius, loco il-
„ li topico innititur; ex duobus, quod est fini propinquius, id altero dignius &
„ potius eligendum est; de quo tertio Topicorum libro, & primo de Rhetorica Philosophus meminit. Habemus ex hoc cōtextu, pictores uocari poetas, & qua ratione pictores poetæ, id est factores (ut ita dicam) dicuntur. Pari modo cæteri omnes artifices poetæ nomine uocabuntur. cuius sententiæ Platonem extitisse

huius

huius operis initio apertissimè uerbis eius ostendimus. Τὸ δὲ τέλος μέγιστον ἁπάντων * ἐστιν. ἄνευ μὲν * γὰρ πράξεως οὐκ ἂν γένοιτο τραγῳδία. in quibusdã codicibus loco uocis ἐστιν, legitur ἔτι, & uerbum γὰρ deest. Hancq; lectionem secutus est Georgius Valla. ita enim hunc locum uertit. At finis omnium quiddam maximum. rursus citra actionem non fuerit Tragœdia. Hæc autem lectio mihi probatur. nam cùm Philosophus intulisset, fabulam Tragœdiæ finem esse, statim subiunxit: finis uerò omnium maximum: quod probatione non eget. omnes enim finem esse maximum eorum, quæ ipsum antecedũt fatentur. Si igitur uerba græca, ut in uulgatis græcis codicibus reperiuntur, hoc in loco legantur, probabit Aristoteles id, quod est manifestum, quodq; nulla indiget probatione: ægreq; probatio illa illi parti poterit accommodari, qua dicitur, finem esse omnium maximũ. Si uerò uelimus, cùm Aristoteles dicit: ETENIM SINE ACTIONE, & quæ sequuntur, probare fabulam Tragœdiæ finem esse, id magis rationi quadrare uidetur. nec tamen perfectè quadrat, ut ueritas facere solet. & particula interiecta, quæ ita habet: OMNIVM AVTEM MAXIMVM FINIS EST: in causa est, ut difficilius hanc rationis causam in superiorem partem referamus. quare hac in parte aliam esse rationem puto, & legendum ἔτι, id est præterea, loco ἐστι quod significat est. Prima autem ratio est, quòd fabula sit moribus præferenda, quia Tragœdiæ finis est: finis uerò omnium maximum. Secunda ratio est, quia Tragœdia non sine fabula, sed tamen sine moribus fieri potest. Πολύγνωτον ἀγαθῶν ἠθογράφον. forte melius, si non ἀγαθῶν, sed * ἀγαθὸς legeretur: quam lectionem secutus est Paccius. si tamen hic nullum uitium subsit, dicẽdum est, Aristotelem ἀγαθῶν dixisse, memorem eorum, quæ in octauo Politicorũ scripserat de Polygnoto: quæ in modũ hũc se habent. Magni refert, quæ si-
„ mulachra contemplere. Pueri, non Pasonis, sed Polygnoti, & siquis alius pictor,
„ aut statuarius depingit mores, imagines, & signa debent intueri. Duo Aristo-
„ telis problemata decimæ nonæ particulæ in hunc locũ transferẽda putaui, quæ
„ modo quodam his contradicere uidentur. sic autem se habent. Cur inter om-
„ nia, quæ sensum patiuntur, solùm id mores obtinet, quod obuiam auribus esse
„ potest? nã etsi quid sine sermone modulantur, mores tamen præ se ipsa modu-
„ latio fert, quos non color, non odor, non sapor gerere potest. An, quòd motum
„ solum hoc obtinet: nõ dico, quem strepitus reddit: talis enim uel cæteris adest,
„ quippe cùm etiam color nostrum mouere aspectum possit: sed eum intelligi
„ uolo, quem genus id strepitus subsequentem sentimus. hic enim similitudinẽ
„ gerit, tum in numeris, tum in sonorum ordine acutorum, & grauium: non in
„ mixtione, quod esse in cæteris sensibilibus non potest. atqui motum eiusmodi
„ sibi actio uendicat, quæ morum index procul dubio est. Hæc Aristoteles in uige
„ simo septimo probl. decimæ nonæ particulæ. In uigesimo nono uero eiusdẽ par-
ticulæ, inquit. Cur numeri musici, & modi, qui uoces sunt, moribus similes se se
„ exhibent: sapores uero, aut colores, aut odores nullam huiusmodi similitudi-
„ nem gerunt? An, quòd numeri musici, & moduli motibus continentur, quo
„ modo etiam actiones. At omnis efficientia, moralis res est, moresq; condere po
„ test. sapores uero, & colores hoc idem æquè cõficere non queunt. EX his duo-
„ bus problematibus dicẽdum uidetur, quòd in Pictura mores esse non debeant: quoniam colores non præseferunt mores. Dicere possumus, Aristotelem in problematibus de sensibilibus tantum propriis meminisse, quorum nullum, excepto sono, mores continet. at Pictura non solùm coloribus, uerùm etiam lineis constat; quæ signa morum esse possunt: nam lineis motus etiam corporis exprimunt pictores. Nil igitur mirum, si in picturis aliquas moratas, aliquas uerò morum expertes esse dicimus.

PARTICVLA .XLI.

Ἔτι ἐάν τις ἐφεξῆς θῇ ῥήσεις ἠθικὰς, καὶ λέξεις, καὶ διανοίας εὖ πεποιημένας, οὐ ποιήσει, ὃ ἦν τῆς τραγῳδίας ἔργον, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον * ἡ καταδεεστέροις τούτοις κεχρημένη τραγῳδία, ἔχουσα δὲ μῦθον, καὶ σύστασιν πραγμάτων.

Si quis præterea ordine moratos sermones, dictiones, sententiasque bene formatas afferat, non quidem penitus negocium, quod est ipsius Tragœdiæ proprium, assequitur. id quod illa Tragœdia multò melius præstiterit, quæ talibus utetur, perinde ac secundo loco necessarijs: cùm iam fabulam rerumque contextum habuerit.

EXPLANATIO.

Aliam affert rationem, qua Tragœdiæ fabulam non moribus tantum seorsum sumptis esse præferendam ostendit, uerùm etiam si eis accesserint tum dictiones, tum sententiæ bene confectæ. Nam siquis (ait) sermones moratos, dictiones, sententiasque bene formatas afferat, id non efficiet, quod est Tragœdiæ negocium, hoc est officium. Officium uerò Tragœdiæ, ut ex eius definitione patet, est humanum animum à perturbationibus expurgare: quibus extrusis tranquilli, ac seipsis meliores homines euadunt. sed multo magis id faciet Tragœdia, quæ his tenuiter utetur, habuerit autem fabulam & rerum contextum: quod idem est cum fabula, sed explicationis gratia additum est.

ANNOTATIONES.

* Ἡ καταδεεστέροις τούτοις κεχρημένη τραγῳδία. In multis codicibus excusis uox ἡ alio modo scribitur, cum tenui, & tono graui. ita in codice Aldi, & in multis aliis. quæ sanè lectio prorsus absurda est. irrepsit igitur in hanc partem peccatum, quod tamen ita euidens est, ut uel modicæ eruditionis uir illud deprehendere possit. perstitit tamen usque ad nostra tempora, quod multo magis obscurioribus rebus accidisse credendum est. Sed quorsum hæc? ut scilicet nullus miretur, si & sequẽtem uocẽ * καταδεεστέροις, castigandam existimẽ. quoniam, nisi uerba peruertere uelimus, sensus nullus, qui proposito conducat, elici potest. at si legatur καταδεεστέρως, lectio erit ita plana, ut nulla indigeat explicatione. aduerbia enim, quoniam uerba respiciunt, eadem etiam limitant. Sed cùm Paccius non admodum fideliter, saltem quò ad Aristotelis uerba pertinet, uerterit, ideo nos ea latina faciemus. ita autem se habẽt græcè: ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἡ καταδεεστέρως τούτοις κεχρημένη τραγῳδία, ἔχουσα δὲ μῦθον καὶ σύστασιν πραγμάτων. quæ latinè ita sonant. SED MVLTO MAGIS TRAGOEDIA, QVAE HIS VTITVR TENVITER, HABENS AVTEM FABVLAM, ET RERVM CONTEXTVM. De moribus, & sententia, cùm paulo inferius loquatur Philosophus, & nos eo loco de eisdem dicemus.

PARTICVLA .XLII.

Πρὸς δὲ τούτοις τὰ μέγιστα, οἷς ψυχαγωγεῖ ἡ τραγῳδία, τοῦ μύθου μέρη ἐστίν, αἵ τε περιπέτειαι, καὶ ἀναγνωρίσεις. ἔτι σημεῖον, ὅτι καὶ οἱ ἐγχειροῦντες ποιεῖν, πρότερον δύνανται τῇ λέξει,

καὶ τοῖς

καὶ τοῖς ἤθεσιν ἀκριβοῦν, ἢ τὰ πράγματα συνίστασθαι. οἷον, καὶ οἱ πρῶτοι ποιηταὶ σχεδὸν ἅπαντες.

Ad hæc, quibus maximè mortalium animos Tragœdia delectat, Fabulæ quidem partes peripetiæ, id est, euentus in contrarium, & agnitiones sunt. Eius præterea rei signum est, quòd qui conficere aggrediuntur, † exactum illud non ante queunt dictione, atque moribus attingere, quàm actiones cõstituerint. id quod ueteres poetarum fermè omnes facere cõsueuerũt.

EXPLANATIO.

Idem, quod in præcedentibus erat propositum, noua ratione confirmans, nũc persequitur, cùm inquit, quòd fabulæ partes, Peripetia & Agnitio, ea sint, quibus Tragœdia plurimùm delectat. sed quod plurimùm delectat, præcipuum in Tragœdia locum obtinere cõsentaneum uidetur. nam,

Aut prodesse uolunt, aut delectare poetæ.

Fabula igitur cæteris Tragœdiæ partibus præstat. cuius partes sunt Peripetia, & Agnitiones. Dicitur Peripetia, cũ personæ, quas introducimus, oppositum propriæ sententiæ nanciscuntur: Agnitiones uerò, cùm res prius ignota postea innotescit. Signum quoque ad eiusdem assertionem rei, tum efficax, tum manifestum affert. illud (inquit) in Tragœdia uerisimile est esse præcipuum, quod maiore labore tragici poetæ minus assequuntur: sed hi promptius orationis fucos assequuntur, & mores exactè referunt, quàm rerum constitutionem rectè possint contexere. quo quidem signo probè, quod uolumus indicatur. Id autem ita esse, ueterum tragicorum testimonio confirmat, qui magis in cæteris Tragœdiæ partibus, quàm in fabulæ constitutione excelluerunt.

ANNOTATIONES.

Cùm Poeseos propriũ sit, & iuuare, & delectare, actionemq́ue, uel fabulã, quoniam scilicet opus Tragœdiæ præstet, quæ nimirum animum à perturbationibus expurgat, iuuare ostenderit, eandem quoque præ cæteris partibus miram delectationem hominibus afferre hac in particula docet. Peripetia ab Agnitione differt, quòd in Peripetia personæ notæ sunt, euentus tamen in contrarium & insperati contingunt: Agnitio uerò, quæ & unius & plurium (ut infra patebit) esse potest, ratione ignotarum personarum fit. Dictũ est, fabulã ratione partiũ suarum, Peripetiæ inquã, & Agnitionis summopere spectatores afficere uoluptate. id cur eueniat, nunc inspiciendum est. Scribit Aristoteles in ea primi de Rhetorica parte, in qua de iis agit, quæ uoluptatem afferunt, quòd addiscere, atque admirari iucundum est. Cuius dicti rationem subiungit. nam in admiratione discendi etiam desyderium continetur: quapropter quod admirabile est, solet etiam desyderari, atque optari. discere uerò est naturæ perfectionem, ac numeros assequi. at cùm in Peripetiis, & Agnitionibus tum discere, tum admirari contingat, haudquaquam dubium, quin ex iis maxima uoluptas capiatur. Sed hic emergit pulcherrima difficultas. neque enim uerum uidetur in Tragœ

dia ratione fabulæ potissimum uoluptatem haberi. ea quippe pulcherrima cēsetur fabula, in qua uehemens adeo excitatur misericordia, ut spectatores à lacrymis se se nequeant abstinere: id autem præsertim fit, cùm pulcherrimæ Peripetiæ, atque Agnitiones fiunt. at lugere non lætitiæ, sed uehementis tristitiæ signum est: non igitur Tragœdia fabulæ partium gratia, quæ sunt Agnitio, & Peripetia uoluptate nos, sed tristitia, doloreq́ potius afficiet: cuius oppositum hic ab Aristotele scribitur. Huic difficultati ex Platonis, Aristotelis, & Homeri uerbis ita respōderi debet: uoluptatem, & dolorem simul interdum esse posse, ut
" in Philebo affirmat Plato. Non ne (inquit) dolores aliquos plenos miris quibus
" dam uoluptatibus inuenire licet? Aristotelis uerò primo de Rhetorica libro
" hæc sunt uerba. In ipso luctu, ac lacrymis inest quidam sensus uoluptatis. nam
" mœror in eo est, quod abest, aut desyderatus est ille, quem flemus: uoluptas in
" eo quod nihilominus flendo meminimus, & quasi intuemur eum, qui abest, &
" res, quas gessit, & qualis quantusq́ dum uixit, fuit. Hinc illud ab Homero usur
" patum est. sic enim ait: Et flendi dulcedine perculit omnes. Sed obiiciat forte aliquis, cùm lætari, & tristari contraria sint, quonam pacto fieri potest, ut in eodem simul reperiantur? Huic dubitationi citato loco perspicacissimus Aristoteles occurrit, ostendens, quod non eiusdem ratione uoluptas, & dolor est; (quandoquidem id prorsus fieri nequit) sed diuersorū ratione, quo modo cō-
" traria esse non dicuntur. ibi enim ait, quod fletus in eo est, quod abest: aut desy-
" deratus est ille, quem flemus: uoluptas in eo, quod eum quasi intuemur, qui ab-
" est, & res quas gessit, & qualis quantusq́ dum uixit, fuit. ecce quod lætitia tristitiaq́ ratione diuersorum inest: contraria uerò, ut in Elenchis dicitur, circa idem uersari necesse est. in Tragœdia uerò mœror, & gaudium eorum ratione, quorū gratia fiunt, cùm diuersa sint, itidem omnino circa diuersa sint oportet. Alexāder etiam Aphrodisiensis lib. I. Quæstionū naturaliū, quæstione duodecima, ubi quærit, quomodo fieri possit, ut idem simul & lætetur & tristetur, si contraria hæc sunt, ostendit omnino diuersorum ratione id euenire: atque hoc duobus
" exemplis, quæ mirum in modum hanc rem illustrant declarat, cùm ait: Quod
" enim ab eodem non fit uoluptas, & dolor, manifestum est ex eo, quod qui fa-
" mescunt, non autem cibantur, dolore solùm afficiuntur, & eo, quod qui ciban-
" tur minuunt dolorem. hoc pacto indigentia quidem doloris sola est causa, re-
" pletio uerò uoluptatis. Scabiosi quoq;, & scalpentes, non quia scalpunt se, dolo
" re afficiuntur, sed quia iterum indigent scalpore: quemadmodum, & qui cibā-
" tur, quia adhuc indigent, dolore afficiuntur, non quia cibentur. Quamobrem & nobis in Tragœdia illa duo diuersa perquirenda sunt, ad quorū alterum uoluptas, ad alterum uerò dolor referatur. Quod si dicatur, dolere nos aliorū gratia, quos in miseria, atque afflictione uidemus, lætari uerò ratione nostri, quoniam his caremus: hoc sanè mihi haudquaquā probatur. nam cùm eum habeamus sensum, ut ex illa commiseratione, quam de aliis percipimus, nulla nostrū considerationē prorsus habita, miram uoluptatem capiamus, sanè tristitiam, & uoluptatē, quæ eodē momento in nos interuentu Tragœdiæ fiunt, in aliquid aliud referre necesse est. quamobrem dicerem, ratione simulachri actionis illius miserabilis, quæ in scena peragitur, cor ultra quàm expostulet eius natura, constringi comprimiq́, atque iccirco dolere: quandam enim in nos compressionē cordis ex commiseratione fieri sentimus apertè, quam tristis, ac dolorem inferens sequitur sensus. Dolemus itaque ratione cordis, quod à specie rei miserabilis uisæ ultra naturam suam constringitur: lætamur uerò, quoniam humanum, ac naturale est misereri. Voluptatem autem Aristoteles, primo de Rheto-
" rica libro, ait esse quandam animæ commotionem subitam, cum uehementi, &
" manifesta propensione, inclinationeue accipiendi, perueniendiq́ in suam cuiq; naturam.

naturam. Cùm igitur misereri humanum, atque hominibus naturale sit, uoluptuosum etiam erit,ac periucundum.& cùm misericordia respiciat eos, quorum miseremur,illorum itidem gratia uoluptas erit: dolor uerò ob nimiam cordis miserentis compressionem existet. Voluptas itaque ac dolor diuersa respicient. nempe dolor gratia cordis erit; quoniam motus præter naturam est, ad id scilicet, quod angustum est: uoluptas uerò erit animæ motus ad id,quod ei naturale connatumq; est: quoniam misereri naturale quid est. at cùm animæ uoluptates atque molestiæ,corporis uoluptates,ac dolores antecedât, ut auctor est in Philebo Plato, cuinam mirum amplius uideri debet,dolores aliquos reperiri, ut in commiseratione contingit, qui miris uoluptatibus sint referti? Neque me præterit,iccirco dolorem inesse corpori,quoniam sensu, atque animo præditum est: hominemq; esse, qui animo eodem & doleat, & lætetur. uerùm cùm rerum diuersarum ratione hoc eidem eueniat, id utique sat est ad remouendam contradictionem. nam quæ contradicunt, non eadem solùm esse debent, sed etiam eiusdem ratione pugnam habeant oportet: quod in re nostra secus esse docuimus. Hæc forte limites Poeticã interpretantis excedere uidentur: sed rerum,quas explicabamus, affinitate coniunctioneq; ducti,non alienum ab instituto nostro duximus,ea nunc interponere. Illud etiam animaduertendum, fabulam Aristotelem cæteris Tragœdiæ partibus prætulisse, quoniam difficile admodum sit,eam probè assequi: siquidem tertio Topicorum, & primo de Rhetorica libro,difficiliora rariora esse dixit:quæ uerò rariora uulgaribus præferuntur. † πρότερον δυνάνται τῇ λέξει, καὶ τοῖς ἤθεσιν ἀκριβοῦν, ἢ τὰ πράγματα συνίστασθαι. quæ uerba Paccius rectè non expresſit, ideo ita uerti debent. PRIVS POSSVNT DICTIONE, ET MORIBVS EXACTE ASSEQVI, QVAM RES IPSAS CONSTITVERE,

PARTICVLA .XLIII.

Ἀρχὴ μὲν οὖν, καὶ οἷον ψυχὴ ὁ μῦθος τῆς τραγῳδίας, δεύτερον δὲ τὰ ἤθη. παραπλήσιον γάρ ἐστι καὶ ἐπὶ τῆς γραφικῆς. εἰ γάρ τις ἐναλείψειε, τοῖς καλλίστοις φαρμάκοις χύδην, οὐκ ἂν ὁμοίως εὐφράνειεν, καὶ λευκογραφήσας εἰκόνα. † ἔστι τε μίμησις πράξεως, καὶ διὰ ταύτην μάλιστα τῶν πραττόντων.

Est igitur principium, ac uelut anima Tragœdiæ, fabula: secundo uerò loco, mores: in quo etiam picturæ similis esse apparet. siquis enim fucis pulcherrimis tabulam fusim illinat, non æquè sanè delectabit, ac si imaginem albo tantum distinxerit, Itaque actionis imitatio est tunc per hanc potissimum agentium.

EXPLANATIO.

Concludit demum ex supra expositis rationibus,fabulã esse principium, hoc est basim,ac fundamentum,& ueluti animam Tragœdiæ,id est supremam perfectioné, & formam. iure igitur in Tragœdia primum ipsa locum obtinebit. Secundum uerò mores habebunt. idque non iniuria: uidimus enim superius eos de primo cum fabula loco contendisse. Aptisſima uerò similitudine rem totam ob oculos ponens, quod de partium harum ordine inter se dixerat ostendit. cùm enim Poesis, atque Pictura plurimùm inter se conue

ni ant,& in Pictura lineamenta, quæ fabulæ in Poesi proportione respondent,magis delectent quàm pulcherrimi colores fusim,hoc est nõ ex instituto illiti, colores uerò moribus proportione respõdeãt, fit ut fabulæ primum,moribus secũdum locum tribuere cogamur. Vt uerò præcipuam in fabula Tragœdiæ uim esse declaret, subiicit, illam esse actionis imitationem. & eapropter maximè ad agentes spectare,ut neruos omnes adhibeant, quo eam ad unguẽ exprimãt: perinde ac si diceret,histriones etiam magis esse sollicitos,ut rectè fabulam exprimant, quàm ut mores imitentur.

ANNOTATIONES.

Paccius non legit † ἐστι μίμησις, sed ὥστε μίμησις. arbitror tamen eum malè legisse, ut ex contextu uideri potest. Aristoteles libro secundo de generatione animalium: Primum (inquit) pictores lineas ducere, postea coloribus linire. quo loco eadem, qua & hic utitur uoce, ἐναλείφειν scilicet. † λευκογραφεῖν Paccius uertit,imaginem tantum albo distinguere. id autem est alba circunducere lineamenta, aliquam absque ullo pigmento figuram effingentia.

PARTICVLA .XLIIII.

Τρίτον δὲ ἡ διάνοια. τοῦτο δέ ἐστι * τὸ λέγειν δύνασθαι τὰ ἐνόντα, καὶ τὰ ἁρμόττοντα, ὅπερ ἐπὶ τῶν λόγων τῆς πολιτικῆς * καὶ ῥητορικῆς ἔργον ἐστίν. οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι πολιτικῶς ἐποίουν λέγοντας, οἱ δὲ νῦν ῥητορικῶς. * ἔστι δὲ ἦθος μὲν τὸ τοιοῦτον, ὃ δηλοῖ τὴν προαίρεσιν, ὁποία τις. ἐν οἷς οὐκ ἔστι δῆλον ἢ προαιρεῖται, ἢ φεύγει ὁ λέγων. διόπερ οὐκ ἔχουσιν ἦθος ἔνιοι τῶν λόγων. διάνοια δὲ, ἐν οἷς ἀποδεικνύουσί τι, ὡς ἔστιν, ἢ ὡς οὐκ ἔστιν, † ἢ καθόλου τι ἀποφαίνονται.

Tertio sequitur sententia. hæc autem est posse explicare quæ instant, atque quadrant; id quod in soluta oratione facultatis Ciuilis, atque Rhetoricæ proprium munus est. sanè ueteres ciuiliter dicentes confingebant, nostri uerò rhetoricè. Mos uerò talis est, quo uidelicet qualis uoluntas sit in his rebus, in quibus non satis liquet, sectetur ne quid, an fugiat ipse dicẽs, declaratur: quo fit ut sermones interdum moribus careant. Sententia in his uersatur, quæ quomodo aliquid est, uel non est, ostendunt, † uel uniuersè enunciant.

EXPLANATIO.

Contextus huius fortè talis est sensus, quòd in Tragœdia sententia tertium occupat locum: quam, ut in Tragœdia consyderatur, esse dicit,cùm ea uerbis exprimimus, quæ insunt, & quæ congrua sunt: hoc est,cùm necessaria,ac ad rem aliquam uerbis explicãdam conferentia comprehendimus, huiusmodi sermo sententia dicetur, quæ Tragœdiæ accommodatur. Et subiungit,quòd uerbis exprimere quæ insunt, & quæ ad rem faciunt,est munus orationum facultatis Ciuilis. quod quidem probat: quoniam prisci ciuitatis administrandæ sermones politicè fieri uolebant, hoc est ad rem propositã

loqui;

loqui; nec permittebant oratores uagari, atque animi perturbationes excitare. qui uerò Aristotelis tempestate res ciuiles tractabant, rhetoricè, hoc est, laxatis eloquentiæ habenis, & extra rem, ut erat libitum, dicebant. Subiungit etiam quid MOS sit, quoniã superius id non fuit explicatum. & inquit, quòd MOS animi propensionem declarat: quoniam sermonum aliqui mores non habent, in quibus scilicet nõ est manifestum, an qui loquitur eligat, aut fugiat. hoc est, morati sermones dicentis animi propensionem indicant. ut siquis dominus, omnium esse satietatem diceret, explicans honoris; seruus uerò, ficuum quoque satietatem esse responderet: hi sermones, qualisnam sit utriusque animi propensio declarant; serui nempe ad gulam, domini uerò ad gloriam: ut apud Aristophanem in Pluto planè uideri potest. quòd si sermones id non efficiant, ut certè multi non efficiunt, hi morum expertes sunt. Et quoniam superius explicauerat quid esset sententia, quæ Tragœdiæ accommodatur, subiungit, sententiam in his sermonibus reperiri, in quibus aliquid uel esse, uel nõ esse demonstratur, sed quomodocunque enũtiatur. quod quomodo intelligatur, infra, ubi de sententia pertractat, Aristoteles apertissimè declarat.

ANNOTATIONES.

Maculis multis hunc contextum conspurcatum existimamus. ac primo quidem, si contextus huius initium legatur, uti passim tam in excusis quàm manu scriptis codicibus legitur, uidelicet: τρίτον δὲ ἡ διάνοια. τοῦτο δέ ἐστι τὸ λέγειν δύνασθαι τὰ ἐνόντα, καὶ τὰ ἁρμόττοντα: nullus ex hisce uerbis, qui seruiat instituto, sensus elici potest. Nam διάνοια uel accipitur pro animi ui ac facultate; & tunc non erit uerum dicere, διάνοιαν esse τὸ λέγειν δύνασθαι, id est ipsum dicere posse, quæ insunt & quadrant: aut si de ea id dici posset, cùm tamen Aristoteles hic de Tragœdiæ partibus agat, ac duas, fabulam inquam, & mores iam enumerarit, & nunc dicat, tertium est διάνοια, opus erit intelligere, eam esse tertiam Tragœdiæ partem. neque tamen διάνοια, pro ui ac facultate animæ sumpta, Tragœdiæ pars est. Si uerò per διάνοιαν intelligamus sententiam, quæ in orationis uerbis continetur, quomodo erit uerum dicere, τὸ δύνασθαι λέγειν, id est posse explicare quæ insunt? quomodo uox POSSE, uerbis ipsis adaptabitur? uerba enim exprimẽtia quæ insunt, non dicuntur posse illud explicare, sed quòd actu explicant. & quanquam in libro de Interpretatione dicatur, possibilia quoque dici, quæ necessariò sunt, poetico tamen negotio eiusce generis locutio minimè quadrat. Neutro igitur modo sumi potest. sed cùm altero ex his modis capi sententiam oporteat, nullus utique ex his uerbis congruus sensus haberi poterit. quare deprauatè leguntur. Putaui autem in duobus saltem uerbis subesse mendum. * τὸ enim cùm esset scribendum per ω, per ο est scriptum. uel & melius post uocem τὸ, addatur τῷ. Vox præterea δύνασθαι in locum uocis * δεικνύναι irrepsit. ita enim uerba castiganda putaui, quoniam Aristoteles infra hunc in modum habet.
" bet. Reliquum est, ut de DICTIONE, atque SENTENTIA agamus: tametsi de sententia
" in iis, quos de Rhetorica scripsimus libris, ut quod eius uiæ & rationis magis
" proprium sit, disseruimus. Et subiungit: Ad sententiam ea omnia pertinẽt, quæcunque

„ cunque oratione astruere oportet. cuius partes erunt ostendere, soluere, perturbationes præparare. Cùm igitur his uerbis Aristoteles de sententia dicat, ad eã omnia pertinere, quæcunque oratione astruere oportet, quod hoc loco dixit oratione astruere, idem ualet nostra castigatio, uidelicet τῷ λέγειν, id est ipso dicere. Cùm item in uerbis illis nulla sit uox, quæ δύνασθαι, id est POSSE, referat, sit autem uox δεικνύναι, quæ modo quodam similis est uoci δύνασθαι, eaq; cum cæteris Aristotelis de sententia dictis consona uideatur, hæc uerò minimè, illam ideo in huius locum reponendam duxi. quæ me igitur impulerunt, ut uerba immutarem, dicta iam sunt. Aliud quoque hic addendum, διάνοιαν, καὶ ἦθος, id est sententiam, & morem, duobus modis consyderari posse: tum ut in anima sunt, & ea ratione dici utraque actionum causas, ut supra ab Aristotele dictum est: tum ut in sermone reperiuntur, quomodo hic ab Aristotele consyderantur. ὅσπερ ἐπὶ τῶν λόγων τῆς πολιτικῆς καὶ ῥητορικῆς ἔργον ἐστίν. οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι πολιτικῶς ἐποίουν λέγοντας, οἱ δὲ νῦν ῥητορικῶς. Neq; in hac parte deesse uitiũ putamus. cùm enim per eam uocem γὰρ, cùm inquit: οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι, alicuius antea dicti causam afferrè uelle præseferat, sensus erit, officium sermonũ facultatis Ciuilis, & Rhetorices erit dicere posse quæ insunt, & quæ congrua sunt. quoniam antiqui politicè dicebant; sui uerò seculi uiri rhetoricè. Verùm hoc dici nequit. nam si uolumus ea uerba: SANE VETERES CIVILITER DICENTES, ad illa duo antedicta referre, sensus erit, quòd quoniam antiqui ciuiliter loquebãtur, ideo munus facultatis Ciuilis, & Rhetorices est dicere quæ insunt, & quæ conueniunt: hoc est nihil extra rem. quòd quomodo de Rhetorica dici possit, non planè uideo. nam in initio libri de Rhetorica scribit, quòd qui sua tempestate de Rhetorica scripsere, de enthymematis ratione, quod argumentorum omnium, & probationum est corpus, ne uerbum quidem in suis scriptionibus fecerunt: in cæteras res, quæ extra negotium adhibebantur, plurimam commentationũ suarum partem impenderunt: nam odium, inuidia, miseratio, & reliquæ id genus animi affectiones, perturbationesq; non ad negotium faciunt. Cùm igitur ei, quod appellat politicè loqui, opponat rhetoricè, si politicè loqui, est ad rem propositam loqui, siue dicere quæ insunt, & quæ conueniunt, utique rhetoricè dicere, erit non ad negotium loqui, ut loco dicto testatur Aristoteles. Si uerò singulis singula referre uelimus, ut politicè ad sermones Politicæ facultatis, & rhetoricè ad sermones rhetoricos referatur, uide quã inepta sit hæc causa eius quod dicimus, Ciuilis, ac Rhetoricæ facultatis munus esse, quæ insunt dicere, & quæ conueniunt: quoniam antiqui politicè, nostri uerò rhetoricè dicunt. Adde, quòd ideo sermones rhetoricos dicimus, quoniam rhetoricè, hoc est ornatè proferuntur. Non ne igitur erit nugatio, dicere sermones rhetoricos dictos esse rhetoricè? quare credimus uerba illa * καὶ ῥητορικῆς, glossema quodpiam extitisse, positum quidem in margine, sed ob incuriam librarii postmodum in contextum translatum: quo deleto omnia sunt aperta. munus enim sermonũ ciuilium est dicere quæ insunt, id est necessaria, & ad rem attinentia. nam cùm sermones ciuiles ciuiliter tractabantur, id solum, quod diximus, præstabant: nũc uerò rhetoricè, & sæpe ac sæpius extra rem, ut auditorum animos peruertant. Itaque bellè quidem dicimus sermones de rebus ciuilibus, interdum quidem ciuiliter, id est citra orationis fucos, interdum etiam illis adhibitis fieri: turpiter uerò, si dicatur sermones ciuiles, & rhetoricos, priscos quidem ciuiliter, nostrates uerò rhetoricè dixisse. * ἔστι δὲ ἦθος μὲν τὸ τοιοῦτον, ὃ δηλοῖ τὴν προαίρεσιν, ὁποία τις. ἐν οἷς οὐκ ἔστι δῆλον, ἢ προαιρεῖται, ἢ φεύγει ὁ λέγων. διόπερ οὐκ ἔχουσιν ἦθος ἔνιοι τῶν λόγων. διάνοια δὲ, & quæ sequuntur. ita in omnibus excusis exemplaribus legitur. in codice tamen Illustrissimi Diegi de Mendozza manu exarato, post uocem λόγων, sunt hæc addita. διόπερ οὐκ ἔχουσιν ἦθος ἔνιοι τῶν λόγων, ἐν οἷς οὐκ

ἐστ

ἔστι δῆλον μηδ᾽ ὅλως τις προαιρεῖται, ἢ φεύγει ὁ λέγων. Quarũ lectionum secũda uidetur aperta quidẽ, sed redundans: prima uerò perplexa ualde. quocirca credimus in utrisque mendum reperiri. in prima enim est, ni fallor uerborum transpositio: in secunda idem bis inutiliter interiectum. qua propter existimo lectionem fidelem hanc esse. ἔστι δὲ ἦθος μὲν τὸ τοιοῦτον, ὃ δηλοῖ τὴν προαίρεσιν, ὁποία τις. * διόπερ οὐκ ἔχουσιν ἦθος ἔνιοι τῶν λόγων, ἐν οἷς οὐκ ἔστι δῆλον μηδ᾽ ὅλως ὅ τις προαιρεῖται, ἢ φεύγει ὁ λέγων. Illud præterea mihi difficultatem facit, hancq; Aristotelis partem tẽporis iniuria uitiatam esse persuadet, quòd Aristotelẽ uideo dicere, quid διάνοια sit, deinde quid mores, postea uerò iterum quid διάνοια declarare: qui sanè ordo uidetur confusus, atq; perplexus. Nisi dicamus Aristotelem cùm primò quid διάνοια sit exprimit, illum intelligere de ea, quæ Tragœdiæ tantum accommodatur. quocirca cùm de moribus in uniuersum dixerit, uoluit etiam & de sententia in uniuersum dicere: quocirca non erit inutilis repetitio. ἢ καθόλου τι ἀποφαίνονται. Paccius uertit: uel uniuersè enuntiant: quod mihi non probatur. ita enim uerba illa uertenda erant: uel ut uno uerbo dicam aliquid enuntiant. quoniam ex his, quæ leguntur infra, ubi de sentẽtia Philosophus agit, cogimur ita
" uertere. inquit enim: Ad sententiam ea omnia pertinent, quæcunque oratio-
" ne astruere oportet. cuius partes erunt, ostendere, soluere, perturbationes præ-
" parare, sicut misericordiã, timorem, iram, cæteraq; generis huius: ad hæc, exag-
" gerare, ac diminuere. Quoniam igitur Aristoteles dixit in hoc contextu, sententiã in his uersari, quæ quomodo aliquid est, uel non est, ostendunt: & quoniam in multis aliis est, ut infra dicemus, cùm locum eum explicabimus, quem nunc adduximus: ideo ut omnes illos modos comprehenderet, subiungit: VEL VT VNO VERBO DICAM ALIQVID ENVNTIANT.

PARTICVLA .XLV.

Τέταρτον δὲ, τῶν μὲν λόγων ἡ λέξις. λέγω δὲ, ὥσπερ πρότερον εἴρηται, λέξιν εἶναι, τὴν διὰ τῆς ὀνομασίας ἑρμηνείαν. ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἐμμέτρων, καὶ τῶν λόγων ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν.

Quarto sermonum dictio. appello autem, quemadmodum diximus à principio, Dictionem, per uerba sensus explicationem: id quod in metris æquè ac in soluta oratione eandem uim habet.

EXPLANATIO.

Quarto loco dictionem enumerat, quam, dum eius officium ponit, explicat, cùm ait: DICTIONEM APPELLO, PER VERBA SENSVS EXPLICATIONEM. Cùm uerò dicit: QVEMADMODVM DIXIMVS À PRINCIPIO, eam partem intelligit, ubi ait, Epopœiam solo sermone, id est, solis uerbis sensum exprimentibus imitari. nam uerbis imitamur, quia sensus exprimunt. Cùm postea subiungit, eandem esse dictionis uim in metro solutoque sermone, ita intelligi debet, tantundem in metro quantum in soluta oratione dictionem significare, atque utrobiq; æque uim suam exercere.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, æque quidem dictiones in metris, ac soluta oratione significare: tamen ex dictionibus, quædã carminibus, ut infra uidebitur, quædam uerò solutæ orationi magis conueniunt. Dubitatur, quomodo uoces posint res significare:

significare: quod idem est, ac si quæratur quomodo sonus ille dearticulatus, per auditum receptus potest in mentem illius, qui audit, illius rei quam significat, notitiam speciemque producere: cùm præsertim uoces omnes sint accidentia, quæ substantiæ notitiam producere non possunt. Verùm cùm de hoc, libros de Anima interpretantes disseruerimus, altiorisque sit negotii, in præsentia id omittatur.

PARTICVLA .XLVI.

Τῶν δὲ λοιπῶν * πέντε, ἡ μελοποιΐα μέγιστον τῶν ἡδυσμάτων. ἡ δὲ ὄψις, ψυχαγωγικὸν μὲν, ἀτεχνότατον δὲ, καὶ ἥκιστα οἰκεῖον τῆς ποιητικῆς. ἡ γὰρ τῆς τραγῳδίας δύναμις, καὶ ἄνευ ἀγῶνος, καὶ ὑποκριτῶν ἐστιν. ἔτι δὲ κυριωτέρα περὶ τὴν ἀπεργασίαν τῶν ὄψεων ἡ τοῦ σκευοποιοῦ τέχνη τῆς τῶν ποιητῶν ἐστί.

Reliquarũ uerò quinq; partium sic Melodia suauissima est, ut spectaculũ gratissimũ. quod tamen nec artificiosum est, nec ipsius poeticæ propriũ. siquidem Tragœdiæ uirtus extra quoq; scenã, ac sine histrionibus consistit. Ad hæc ars struendorum apparatuum propria magis chorago, quàm poetis est.

EXPLANATIO.

Quinto loco Melopœiam ponit; quam dicit esse quid maximum rerum suauium: id est cantus humana uoce formatus, quo utitur Tragœdia, cæteras harmonias, quæ humana uoce non fiunt, longe antecellit. Sexto, & ultimo loco de Apparatu, id est de iis, quæ ad ornandos histriones, & scenas attinent, agit. De quo dicit, quòd oblectat, nec artificiosum est, minimeque ad poetam spectare uidetur. quod quidem probat. quoniam Tragœdia, actione & histrionibus etiam ademptis, totam suam uim retinet. ex sola enim Tragœdiarũ rectè scriptarum lectione, ut infra dicet, timor, atq; misericordia suscitabitur: id quod Tragœdiæ munus est. Addit præterea, scenicũ apparatum ad artem potius spectare, quæ scenicum apparatum cõficit, ut pote uestes, aulæa, & reliqua huiusmodi.

ANNOTATIONES.

Dubitaret aliquis, inquiẽs, si citra Melopœiam, & Apparatum Tragœdia uim suam habet, non erant illæ inter Tragœdiæ partes ab Aristotele numerandæ. Respondetur, Melopœiam, & Apparatum esse partes necessarias Tragœdiæ, si quatenus in scena agitur, considyderetur: reliquæ uerò partes ita Tragœdiæ sunt intimæ, ut nullo modo à Tragœdia quomodocunque consyderata possint separari. τῶν δὲ λοιπῶν πέντε, ἡ μελοποιΐα μέγιστον τῶν ἡδυσμάτων. Vox * πέντε, fortasse male legitur: cùm πέμπτον potius scribendum esset. nam clarum est, Melodiã esse quintam reliquarum partium, sed non quinque. In tertio de Rhetorica libro inquit: Διὸ τὰ Ἀλκιδάμαντος ψυχρὰ φαίνεται. οὐ γὰρ ἡδύσματι χρῆται, ἀλλ' ὡς ἐδέσματι, τοῖς ἐπιθέτοις. Quem locum explicans doctissimus Victorius, inter cætera inquit: Ab eadem re uerbum transferens, in libro de arte Poetica uocauit μελοποιΐαν maximum omnium condimentorum, quibus perspergeretur Tragœdia. quæ explicatio (pace tanti uiri dixerim) mihi non probatur. nam si ea uera esset, cùm Aristoteles hac parte loquatur de partibus ad qualitatem spectantibus,

bus, continuò cæteræ partes Tragœdiæ essent condimenta: sed maius præ cæteris esset Melopœiæ condimentum. at si partes omnes quales essent Tragœdiæ condimenta, quid porrò erit Tragœdiæ dapes? nam condimenta, ut eodem loco Aristoteles dicit, sunt dapum condimenta.

PARTICVLA .XLVII.

Διωρισμένων δὲ τούτων, λέγωμεν μετὰ ταῦτα, ποίαν τινὰ δεῖ τὴν σύστασιν εἶναι τῶν πραγμάτων· ἐπειδὴ τοῦτο καὶ πρῶτον, καὶ μέγιστον τῆς τραγῳδίας ἐστί. κεῖται δ' ἡμῖν, τὴν τραγῳδίαν, τελείας, καὶ ὅλης πράξεως εἶναι μίμησιν, ἐχούσης τι μέγεθος. ἔστι γὰρ ὅλον, καὶ μηδὲν ἔχον μέγεθος. ὅλον δέ ἐστι τὸ ἔχον ἀρχὴν, καὶ μέσον, καὶ τελευτήν. ἀρχὴ δέ ἐστιν, ὃ αὐτὸ μὲν ἐξ ἀνάγκης μὴ μετ' ἄλλο ἐστὶ, μετ' ἐκεῖνο δ' ἕτερον πέφυκεν εἶναι, ἢ γίνεσθαι. τελευτὴ δὲ τοὐναντίον, ὃ αὐτὸ μετ' ἄλλο πέφυκεν εἶναι, ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλο οὐδέν. μέσον δὲ καὶ αὐτὸ μετ' ἄλλο, καὶ μετ' ἐκεῖνο ἕτερον. δεῖ ἄρα τοὺς συνεστῶτας εὖ μύθους, μήθ' ὁπόθεν ἔτυχεν, ἄρχεσθαι, μήθ' ὅπου ἔτυχε, τελευτᾶν, ἀλλὰ κεχρῆσθαι ταῖς εἰρημέναις ἰδέαις.

His absolutis, deinceps dicendum, qualem omnino esse deceat rerum contextum. Hoc enim primum, maximumque in Tragœdia est, propositumque semel nobis, Tragœdiam imitationē esse actionis perfectæ, totiusque, magnitudinem quidem aliquam habentis: siquidem & totum datur magnitudine carens. Totum uerò est, quod principium, medium, atque † finem habet. Principium illud esse dicimus, quod non necessariò post aliud est: contrà posterius aliquod esse, uel fieri natum est. Finem, huic contrarium, illud ipsum, quod post aliud natum est esse necessariò, uel plerunque. Medium, quod aliquo posterius, aliquo prius est, Decet autem ritè contextas fabulas minimè temerè undelibet initium sumere: nec item temerè ubilibet terminari: uti uerò semper suprà dictis partibus.

EXPLANATIO.

Hactenus quid Tragœdia, quot sint eius partes ad eius qualitatē spectantes, quæ sint, & quem inter se ordinem habeant, declaratum est: nunc uniuscuiusque partis tractationem aggrediens, à fabula, quam in Tragœdia potissimam partem esse declarauit, exorditur. Quædā aūt ponit, in definitione Tragœdiæ collocata, atq; ea sunt, Tragœdiā actionis perfectæ, totiusque, magnitudinem aliquam habentis imitationem existere. hoc tamen loco addit ὅλης, id est, totius: quæ uox in superiore definitione non reperitur, ut quid per actionem perfectam intelligeret, apertius indicaret. Nequis uerò putaret, Aristotelē prædictis ea uerba MAGNITVDINEM HABENTIS, præter necessitatem addidisse, iccirco statim sui consilii rationē affert, inquiens: SIQVIDEM ET TOTVM DATVR MAGNITVDINE CARENS. cùm enim totum dicatur id, cui nihil deest, multa profectò

ta profectò ſunt, quibus nihil quidem deeſt, magnitudinem tamen non habent; hoc eſt notabilem quantitatem non habent, ueluti pulices. quare cùm Tragœdia actio ſit ex illis perfectis & totis actionibus, quæ magnitudinem habent, fuit addendum, magnitudinem habentis. Subiicit deinde quid Totum ſit: idq́ue eſſe dicit, quod principium, medium, & finem habet. & ait, Principium dici eſſeq́ue, ὃ αὐτὸ μὲν ἐξ ἀνάγκης μὴ μετ᾽ ἄλλο ἐστί: QVOD NON NECESSARIÒ POST ALIVD EST: CONTRA QVOD POSTERIVS, ALIQVOD ESSE, VEL FIERI NATVM EST. Cùm dixit principium ex neceſsitate non poſt aliud eſſe, intelligere debemus, eum non negare quin aliquid ſit, quod ipſum præcedat: id tamẽ illi accidit, quà principiũ eſt. quocirca remoto eo, nihilominus ea pars remaneret, quæ principium dicitur: quoniam ab alia priore ipſum non dependet neceſſariò, ſed eius natura eſt, ut poſt illud, aliud uel ſit, uel fiat, ſupple tu, aut neceſſariò, aut in plurimis. Ita autem ſupplendum eſſe, ex definitione finis haberi poteſt: quem oppoſito modo ſe habere ad principium ſapienter dicet. Per id autem, quod dicit NECESSARIÒ, intelligere debemus, ſemper id ſequi: quæ enim neceſſariò ſunt, æterna ſint oportet. Ex declaratione principii, patet etiam quid Finis ſit, quoniam oppoſito modo ſe habet. Ex utriſque uerò quid Medium ſit, quod utrorunque aliqua ex parte naturam ſapit, habetur. cùm enim finis, eius naturæ ſit, ut poſt aliud exiſtat, uel ex neceſsitate, uel ut in plurimis; principium quoque, quod huic contrariè ſe habet, id erit, quod eius naturæ eſt, ut poſt ipſum aliud exiſtat, aut neceſſariò, aut ut plurimùm. Medium igitur cùm amborum extremorum naturam ſapiat, id erit, quod huiuſce naturæ eſt, ut poſt aliud ſit, & poſt ipſum aliud exiſtat, aut neceſſariò, aut ut plurimùm. Quibus ita poſitis in uniuerſum, ea propoſito ſuo accommodans, infert. Oportet igitur bene conſtitutas fabulas, non undecunque ſors tulerit, principium, medium, finemq́ue conſtituere, ſed definitiones de principio, medio, & fine allatas obſeruare; quas uocat ideas, quoniam rei naturam oſtendunt. aperuit enim quid ſit idea principii, medii, atque finis, id eſt, quæ ſit in uniuerſum eorum natura.

ANNOTATIONES.

Dubitaret aliquis, quoniam in uerbis contextus uidetur eſſe contradictio: Primò enim dicit, totum eſſe etiam nullam habens magnitudinem; poſtea ſtatim ſubiungit, totum uerò eſt, quod habet principium, medium, & finem: quæ dicta mutuò pugnare uidentur. Nam ſi totum tres illas partes habet, quomodo totum etiam eſſe poterit, quod nullam habeat magnitudinem? quamprimùm enim partes dicimus, ordinem, & ſitum habentes inter ſe, ſtatim quoque

magnitudinem

magnitudinem ponimus & affirmamus. Huic obiectioni sic respondendum arbitror, cùm Philosophus ait: TOTVM VERÒ EST, QVOD PRINCIPIVM, MEDIVM, ATQVE FINEM HABET: intelligi de toto magnitudinem habente: quoniam statim supra dixerat Tragœdiam imitationem esse actionis perfectæ, & totius magnitudinem habentis. Et rationem reddens, quasi per parenthesim, cur dixerit magnitudinem habentis, subiunxit: quoniam etiam totum datur, quod caret magnitudine. ideo rediens ad proprium institutum, illud totum definit, quod magnitudinem habet. Cùm autem dicimus totum esse etiam, quod magnitudinem non habet, capitur totum, ut idem est cum perfecto. multa enim perfecta sunt, ut Deus, intelligentiæ, quæ magnitudine carent. Totum autem idem esse, quod perfectum, (quanquam differat ratione) primo libro de Cœlo testatur Aristoteles. An autem omne, & totum idem sit, si quis scire cupit, adeat Platonis Theætetum. Posset & alia responsio dari, ut dicamus, Aristotelem perinde dixisse dari etiam totum, quod magnitudine caret, ac si dixisset, quod sensibilem magnitudinẽ non habet, ita ut in principium, medium, ac finem diuidi posit, quod sensu percipiatur. sunt enim animalia quædã molis adeò exiguæ, ut nulla industria in tres partes dissecari possint: quæ tamen ambulant, & in natura sua perfecta sunt, ac tota. Vt igitur ostẽderet se de toto, quod sensibilem, notabilemq; magnitudinem habet, intelligere, dixit dari etiam totum carens magnitudine. τελευτὴν Paccius uertit finem. fortè melius, & huic loco accommodatius diceretur ultimum. Nam cùm finis propriè sumptus boni rationem obtineat, hoc loco non sic ab Aristotele sumitur finis; sed per finem extremum intelligit, siue bonum, siue malum sit. quod si uoce finis uti uolumus, scire debemus eum accipi fusè. Sciendum præterea est, nullum esse actionis genus ab hominibus effectum, quod aliqua prior actio non antecedat: ut singula perquirenti patere potest. Nullum item est ultimũ actionis alicuius, cuius non sit actio sequens. Non ob id tamen Aristotelem malè sensisse putandum est, cùm dixit, ultimum id esse, post quod aliud est nihil. ipse enim intelligit, quòd ad illam actionem spectet; nihil tamen prohibet post ultimum actionis illius aliquid sequi, quod rationis alterius sit. per quæ scire possumus apertè terminum Comœdiæ, uel Tragœdiæ finiendæ esse, cùm scilicet ad extremum actionis est deuentum. ut si uelimus actionẽ, quæ ad nuptias spectat, imitari, simul ac ad illarum celebrationem deuentum est, actio illa est absoluta. nam quæ sequuntur, non amplius ad nuptiarum celebrationem spectare possunt. Idem & de principio dicendum, non altius exordiendum esse, quàm sit nuptiarum initium: quod itidem & de reliquis dicendum est. Illud fortè mirum alicui uideri posset, quòd ab Aristotele dicatur, finem id esse, quod eius naturæ est, ut post aliud sit, uel necessariò, uel ut plurimùm: quoniam nulla uidetur esse humana actio, quæ habeat ultimum necessariò. quomodo ergo dicitur ultimum sequi, uel necessariò, uel ut plurimùm? Respondetur, id quidẽ non sine ratione dictum esse: quod exemplo fiet apertum. fingamus poetam aliquem esse, qui nuptiarum actionem uelit exprimere. id genus actionis necessariò semper eodem clauditur exitu, nimirum sponsalibus. Sunt uerò & fines alii, ueluti Didonis finis, quem Virgilius illi actioni Aeneæ in Carthagine superinducit. hic ex iis est, qui ut in plurimis contingit. mulieres enim, quæ perditè amant, si derelinquantur, ut plurimùm atrox & crudele quodpiam patrãt. Per hæc igitur Philosophus nos admonet, ut fines eos fabulis faciamus, qui aut necessariò, aut in plurimis, non autem qui rarò huiuscemodi actiones sequuntur. πέφυκεν εἶν, ἢ γίνεσθαι. fortè illud ἢ γίνεσθαι, erat alia lectio, quam in contextu librarius inculcauit. nam cùm in finis definitione particula illa, ἢ γίνεσθαι, non reponatur, uidetur quòd neque in definitione principii debeat admitti.

PARTICVLA .XLVIII.

Ἔτι δ' ἐπεὶ τὸ καλὸν καὶ ζῶον, καὶ ἅπαν πρᾶγμα, ὃ συνέστηκεν ἐκ τινῶν, οὐ μόνον ταῦτα τεταγμένα δεῖ ἔχειν, ἀλλὰ καὶ μέγεθος ὑπάρχειν μὴ τὸ τυχόν. τὸ γὰρ καλὸν, ἐν μεγέθει καὶ τάξει ἐστί. διὸ οὔτε πάμμικρον ἄν τι γένοιτο καλὸν ζῶον. συγχεῖται γὰρ ἡ θεωρία ἐγγὺς, τοῦ ἀναισθήτου χρόνου γινομένη. οὔτε παμμέγεθες. οὐ γὰρ ἅμα ἡ θεωρία γίνεται, ἀλλ' οἴχεται τοῖς θεωροῦσι τὸ ἓν, καὶ τὸ ὅλον ἐκ τῆς θεωρίας. οἷον, εἰ μυρίων σταδίων εἴη ζῶον, ὥστε δεῖ καθάπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων, καὶ ἐπὶ τῶν ζώων ἔχειν μὲν μέγεθος, τοῦτο δὲ εὐσύνοπτον εἶναι. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μύθων ἔχειν μὲν μῆκος, τοῦτο δ' εὐμνημόνευτον εἶναι τοῦ μήκους.

Ad hæc pulchrum siue animal, siue quodcunque ex aliquibus compositum, non ordine tantum, uerumetiam congruenti magnitudine constare debet: siquidem ex magnitudine, ordineq; pulchrum oritur. Nam sicuti fieri non potest, ut perexiguum omnino animal, pulchrum appareat; quandoquidem quæ insensibili tempore speculatio fit, confunditur: pari ratione nec illud, quod omnino sit permagnum. ipsa enim speculatio simul fieri nō potest: illudq; totum, & unum è contemplantium consideratione potius elabitur: ceu, si decem millium stadiorum esset animal. Quapropter sicut tum in corporibus, tum in animantibus magnitudinem inesse decet, eam dico, quam probè oculis usurpemus: ita & in fabulis longitudo inerit, quam quidem memoria facilè complectamur.

EXPLANATIO.

Perseuerat in declaratione fabulæ, de qua iam dictum est, partes eius non temerè constituendas esse, sed certis legibus ordinandas. Volens aliud de fabula præceptum adiungere, similitudine quadam utitur animalium, cæterarumq; rerum, sicuti domus, nauium, & huiuscemodi aliorum, quæ sunt ex partibus constituta: quæ non solū ordinata esse, uerùm etiam magnitudinem non quamcunque, sed determinatam habere debent. idque probat: quoniam id, quod pulchrum est, in magnitudine, ordineq; congruis esse suum habet. Vnde infert, animal, quod uel nimia paruitate, uel magnitudine excedat, pulchrum nequaquam esse posse. quod sanè ratione confirmat. ac primò de paruo rationem affert: quoniam eius cognitio quasi in instanti facta confunditur, hoc est, in rebus nimium paruis in instanti fermè omnes eius partes simul inspiciuntur. unde confunditur cognitio, quoniam non distinguimus cognitionem, uerbi gratia, capitis à cognitione pedum, cùm in re nimis parua mutua inter se partium responsio distinctè nō appareat. & iccirco pulchra esse nequit. Probat secundo alio exemplo de re nimis magna. nempe, quia simul partium cognitio fieri non potest, & in eiusmodi cognitione non apparet

apparet unum,& totum. Quibus ita positis,sermonem ad fabulam accommodat,in animantium,cæterarumque rerum principium,medium,ac finem habentium similitudine perseuerans:& inquit,quòd sicut in animalibus,& reliquis rebus ex partibus constantibus diuersum situm requirentibus, oportet magnitudinem adesse, quæ bene commodeque uideri possit (supple tu si debeat esse pulchra) sic & in fabulis magnitudo talis esse debet,ut facilè memoria teneatur. Est autem conueniens rei,quæ facilè uidetur,& quæ facilè memoriæ tenetur, comparatio, quoniam utraque ea ratione, qua commodè cognosci possunt,consyderantur.

ANNOTATIONES.

Pulchra admodum,nec ab iis,quæ nunc dicuntur dissentiens,ea est sententia, quam Aristoteles libro Ethicorum quarto,de pulchritudine literis mandauit. Magnanimitas (inquit) in magnitudine consistit, perinde ac pulchritudo in magno corpore. nam parui elegantes,& concinni,nó autem pulchri dicuntur. In primo quoque de Rhetorica libro,de mulierum pulchritudine loquens,corporis uirtutem esse ait in muliebri genere pulchritudinem, & magnitudinem. Quo in loco Aristoteles pulchritudinem accipit pro congrua membrorum inter se proportione cum quadam colorum gratia,ac splendore: hic uero,ut etiá magnitudinem complectitur. Rectè autem similitudine pulchritudinis animalis ad Tragœdiæ pulchritudinem ostendendam Aristotelem usum esse testimonio Platonis in Phædro probari potest: qui itidem orationem comparat animali. Inquit enim,oportere orationem omnem,tanquam animal quoddam constitui,ut suum quoddam habeat corpus: quod neque sine capite sit, neque pedibus careat, sed habeat media atque extrema sibi inuicem, & toti conueniētia. οἷον εἰ μυρίων σταδίων εἴη ζῷον. Vox μυρίων,ex ueterum consuetudine pro magno excessu capitur:ut apud Demosthenem in oratione in Midam,μυριάκις πλεῖ νω ἄξιος. unde Paccius hanc partem contextus ita uertit: pari ratione nec illud, quod omnino sit permagnum. Dubitaret quispiam, quoniam ab Aristotele secundo libro de Cœlo scribitur, cœlum animal esse: cœlum tamen & pulcherrimum esse,& maximam omnium corporum magnitudinē habere, nullus est qui ambigat. Respondetur,hic quidem sermonem haberi de animalibus his, quæ organis,figura,atq; loco diuersis prædita sunt,cuiusmodi nō est cœlū. cœli enim pulchritudo ad nos relata præsertim habetur ex tot syderum splendore. Cùm igitur Aristoteles hic de ea pulchritudine loquatur,quæ hominum intuitu haberi potest,illa quæ cœli est,cùm non sit huiusmodi, de eo non ualebit argumentum. Neque enim negamus aliquid in se ratione suæ magnitudinis pulchrum esse posse,quod tamen aspectui nostro, quatenus eius simul partes omnes amplecti non possumus,ea ratione pulchrum non sit: sicuti de cœlo diximus. nam & Sol sua natura maxime uisibilis est, oculo tamen hominis non itē est. Id tamen animaduertendum, cœli magnitudinem esse illi animali cœlesti maximè commensuratam,atque congruam. nam cùm diuersa sit cæterorum etiam animalium magnitudo,id animal,quod omnia sinu suo continere debebat,congruam habuit tam immensam magnitudinem: quam tamen etiam facilè conspici posse defendi potest. nam cùm tanta uelocitate circunferatur, tota sui corporis magnitudo,aut saltem magna eius pars oculis nostris uno diei circuitu subiicitur. Dubitare quispiam posset. nam non uidetur esse conue-

niens dicere, quòd ſicuti quod eſt εὐσύνοπτον, id eſt, quod facilè oculis cerni poteſt, conuenientem habeat magnitudinem oportet: ita quod eſt εὐμνημόνευτον, id eſt, quod memoria facilè teneri poteſt, cõuenientẽ lõgitudinẽ, ut melius memoria teneatur, habére oporteat. nam res magna melius faciliusq́ uidetur, quàm parua: quoniam uiſus facultas patiens eſt, quæ à ualidiore agente citius, & melius immutabitur. uerùm quæ memoria cõprehenduntur, quò minora ſunt, eò facilius retinentur. ſimilitudo igitur diſcors eſt, nec congrua. Reſpondetur, breuia quidem facilius memoria retineri poſſe. uerùm Ariſtoteles cùm prius dixiſſet oportere fabulam magnitudinem, quæ partibus conſtet, habere, ſi eas diſtinctè bene concipere uelimus, earum unamquanque magnitudinem aliquam habere neceſſarium eſt: alioqui ſpeculatio confunderetur, nec quid principium, quid medium, & quid extremum eſſet, commodè perciperetur. nec nimis prolixam fabulam eſſe oportet: quoniam eam bene memoria retinere, totumq́ ſimul contemplari non poſſemus. Ariſtoteles igitur non uult, quòd fabulæ lõgitudo ſit cauſa, ut facilius perſpiciatur, ſed quòd magnitudo tanta eſſe debet, ut facilè percipi poſsit. Similem quoque ſententiam in tertio de Rhetorica libro profert. Periodum uerò circunductam orationẽ, quæ per ſe principium habet, & finem, & quæ circuitum ſui ſpectata amplitudine, atq; orbis, facilè ferit audientium animos. Sciendum, quòd cùm rem admodum uaſtã intuemur, in illius partium inſpectione, totius, & unius nos ratio fugit. illam enim, ut unam, & perfectam comprehẽdere nõ ualemus. nam una eius parte ita magna inſpecta, cùm ad aliam itidem magnam comprehendendã accingimur, prior elabitur: & ita nũquam, ut unum ab aliis ſeiũctum ex omnibus ſuis partibus compoſitum ob magnitudinem conſpici poteſt.

PARTICVLA .XLIX.

Τοῦ δὲ μήκους ὅρος πρὸς μὲν τοὺς ἀγῶνας, καὶ τὴν αἴσθησιν οὐ τῆς τέχνης ἐστίν. εἰ γὰρ ἔδει ἑκατὸν τραγῳδίας ἀγωνίζεσθαι, πρὸς κλεψύδρας ἂν ἠγωνίζοντο. ὥσπερ ποτὲ καὶ ἄλλο τε φασίν. ὁ δὲ καθ᾽ αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος ὅρος, ἀεὶ μὲν ὁ μείζων, μέχρι τοῦ σύνδηλος εἶναι, καλλίων ἐστὶ κατὰ τὸ μέγεθος. ὡς δὲ ἁπλῶς διορίσαντας εἰπεῖν, ἐν ὅσῳ μεγέθει κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον, ἐφεξῆς γιγνομένων συμβαίνει εἰς εὐτυχίαν ἐκ δυστυχίας, ἢ ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν μεταβάλλειν, ἱκανὸς ὅρος ἐστὶ τοῦ μεγέθους.

Longitudinis autem præfinitio, quantum ad ipſos ludos, planeq́; ad ſenſum ſpectat, minimè artis eſt. Etenim, ſi in ludis haberi centum Tragœdias opus fuerit, utique ad Clepſydram, ut olim non ſemel factitatum dicunt, haberi poterunt. Quæ uerò ſecundum actionis naturam fuerit, illa quidem ſemper, quæ longius protrahetur, donec tota ſimul in aperto ſit, in magnitudine quidem decentior erit. † Vt autem ſimpliciter præfiniamus, quantam eſſe fabulam uel deceat, uel neceſſe ſit: tunc ſanè dicimus legitimũ huic fore magnitudinis terminum, cùm ſiue ad cõmodam fortunam ex incommoda, ſiue ex cõmoda ad incõmodam perpetua ſerie mutata fuerit.

EXPLANATIO.

Diſtinctius magis Tragœdiæ longitudinem præfinire uolens admonet primò terminũ ei ſtatutum, cùm in ludis tragici poetæ Tra-

gœdiis

gœdiis certabant, arte poni non posse. quoniam, si centum Tragœdiæ octo (exempli causa) dierum spatio erant recitandæ, unicuique temporis tantundem horologio ex aqua confecto sensu perceptibile statuebatur. quocirca huiusmodi longitudo caret arte. nam si plures, quàm cẽtum fuissent, minori tempore singulas uti opus fuisset: alioqui omnes recitari non potuissent. Cùm igitur inquit: LONGITVDINIS AVTEM PRAEFINITIO, QVANTVM AD IPSOS LVDOS, PLANEQVE AD SENSVM SPECTAT, MINIME ARTIS EST: sensus est, quòd longitudo Tragœdiæ, quæ ratione certaminum est, id est, cùm plures successiuis tẽporibus fieri debent, ut quæ fuerit præstantior uincat, & ad sensum, id est, ad temporis determinatam mensuram, quæ sensu percipi potest, ut cùm ponimus horologia, uel ex puluere, uel ex aqua confecta, arte determinari non potest. Et rationem affert. nam si opus erat in ludis centum habere Tragœdias, ut olim nõ semel factitatum dicunt, ad Clepsydram certabant, hoc est unicuiq; æqua temporis portio dabatur. Quare cùm ostenderit Tragœdiæ longitudinem, dum certarent, arte præfiniri non posse, statim subiungit, Tragœdiæ magnitudinem secundum propriam eius naturam, & inquit: QVAE LONGIVS PROTRAHETVR, DONEC TOTA SIMVL IN APERTO SIT, IN MAGNITVDINE QVIDEM DECENTIOR ERIT: quantum scilicet ad magnitudinem spectat. laudat igitur Aristoteles in Tragœdia magnitudinem, dummodò metam non excedat, hoc est, ut memoriæ mandari posit. Et quoniam supra comparatione utens dixerat longiorem Tragœdiam (quæ tamen conspici posit) pulchriorem existere, nunc absolutè rem præfinire constituit, ut non pulcherrimas tantum quò ad magnitudinem Tragœdias, uerùm etiam alias, quæ à summo pulchritudinis deficiunt, neque tamen reprehendendam magnitudinem habent, agnoscamus. et inquit: VT AVTEM SIMPLICITER PRAEFINIAMVS: hoc est generatim in quanta magnitudine secũdum uerisimile, uel necessarium rebus deinceps factis, cõtingit in felicitatem ex infelicitate, uel contrà mutari, idoneus est ipsius magnitudinis terminus. Ex quibus apparet, qualisnam esse debeat rerum nexus in Tragœdia factarum: una quippe post aliam, aut necessario, aut uerisimiliter sequi debet. Hoc igitur ordine seruato, Tragœdia idoneam, congruamque magnitudinem habebit, si ex felicitate in infelicitatem, uel contrà mutabitur.

ANNOTATIONES.

Πρὸς μὲν τοὺς ἀγῶνας, καὶ τὴν αἴσθησιν, Hic forte alicui uideri posset, quod & nobis aliàs est uisum, Aristotelem dicere Tragœdiã nõ habere propriã magnitudinẽ,

arte præfinitam ad certamina, & ad sensum, eorum scilicet, qui poematum recitationem audiunt. Quòd mihi tamen non probatur. nã cùm in afferenda dicti ratione utatur Aristoteles clepsydra, quæ quidem uas est, per quod sensu percipere possumus, quãto temporis spatio fit actio duratura (id enim clepsydra metitur) ideo uerba illa ad sensum de clepsydra intelligenda sunt, non autem ad sensum audientium sunt referẽda. idem enim significat ad certamina, & ad sensum, hoc est ad clepsydram. Clepsydra uerò uas erat, quo per aquæ destillationem ueteres horas dinumerabant. Cùm igitur olim Tragœdiis certarent inuicem tragici clepsydris, certantium poetarum tempus ueteres dimetiebantur,
» & præscribebant. Vnde Cicero libro. II. Tusculanarum quæstionum: Cras ergo
» ad clepsydram dicemus. Idem etiam mos in urbium Regina, ac maris domina, prudẽtioribus quàm olim Roma, legibus instituta, nostris temporibus in dicẽdis causis seruatur, eo duntaxat immutato, quòd in aquæ locũ puluis suffectus est. ὁ δὲ καθ' αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ * πράγματος ὅρος. In aliquibus codicibus (in margine tamen, nec eadem manu, qua liber est scriptus) reperitur δράματος, loco uerbi, πράγματος. quam lectionem Paccius sequitur. Vtraque lectio seruari potest. aptior tamen est, si dicat δράματος. † ὡς δὲ ἁπλῶς διορίσαντας εἰπεῖν, ἐν ὅσῳ μεγέθει κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον ἐφεξῆς γιγνομένων, συμβαίνει εἰς εὐτυχίαν ἐκ δυστυχίας, ἢ ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν μεταβάλλειν, ἱκανὸς ὅρος ἐστὶ τοῦ μεγέθους. Hæc cùm Paccius parũ fideliter uerterit, apponam ego uersionem, quam ueriorem, & aptiorem existimo: uidelicet: VT AVTEM SIMPLICITER PRAEFINIAMVS IN QVANTA MAGNITVDINE SECVNDVM VERISIMILE, VEL NECESSARIVM REBVS DEINCEPS FACTIS, CONTINGIT IN FELICITATEM EX INFELICITATE, VEL EX FELICITATE IN INFELICITATEM TRASMVTARI, HIC IDONEVS EST MAGNITVDINIS TERMINVS. Mirabitur aliquis, quomodo Philosophus in Tragœdiis aliquid esse necessarium affirmet, cùm in eis ad poetæ libitum omnia fiant. Pro quo sciendum, in Tragœdiis quidem non esse simpliciter necessarium, nihil tamen prohibere necessariũ in eis ex positione reperiri. Id autem ex positione necessarium dicitur, cùm uno posito, necesse est aliud sequi. Exempli gratia, inducit poeta aliquem adolescentem, qui cùm puellam quandam perditè amaret, eam clam patre in uxorem duxit. deinde patrem introducit, qui nonnihil de hoc amore præsenserit. Si igitur filiũ inducat poeta, qui patrem reformidet, ut primùm pater filium de nuptiis tentat, necessarium est, ut poeta filium effingat, qui uultu quidem præseferat uelle se patri obtemperare, clam uerò lapidem omnẽ moueat, ne fiant nuptiæ: id sanè dicitur esse necessarium, ut sequatur. constitutis enim illis, quæ præcessere, poeta id efficere cogitur: alioqui Comœdia probè facta non esset. Quomodo præterea uerisimile reperiatur in Poesi, est explicandum. Et ne desistamus ab exemplo prius posito, fac esse, ut pater filium de nuptiis tentarit, uerisimile sanè est, filium consulere seruum domesticum, uel amicum, quomodo possit patrem eludere. Si igitur poeta filium cõsulentem seruum inducit, uerisimili tũc innititur: & quoniam uerisimile est seruum magis opitulari domino adolescenti, quàm seni, statim facit, ut seruus adolescenti opem ex animo ferat. Quòd si pater inducatur à poeta, qui ut ad exitum nuptias filii deducat, serui operâ uti uelit, hoc statim exoritur necessarium, ut scilicet seruus necessario senem eludat. Et hoc est, quod Philosophus in hoc contextu dicit (si fideliter uertatur, quod Paccius nõ præstitit) SECVNDVM VERISIMILE, AVT NECESSARIVM REBVS DEINCEPS FACTIS. Hic itaque locus à poeta summopere animaduertendus, & obseruãdus est. Dubitatur, cur maior Tragœdia, quæ tamen conspici queat, quod ad magnitudinem pertinet, pulchrior sit, mediocris enim præferenda uideretur: quoniam secundo Ethicorum libro

medius

medius habitus in cunctis laudatur. An, eam præfert Philosophus, quod ad magnitudinem pertinet, Tragœdiam, quæ inter mediocres quantitate alias excellit. Non igitur absolutè maiorem, Tragœdiam minori prætulit Aristoteles, sed earum ratione, quæ ab extremis, in quibus est uitium, recedunt. Ex hoc de Tragœdiæ magnitudine documento, idem est colligendum in soluta oratione: nimirum quæ maior fuerit (ita tamen ut rectè conspici posit) illam pulchriorē, quod ad magnitudinē pertinet, esse futurā. item & in aliis scriptorū generibus.

PARTICVLA .L.

†Μῦθος δ' ἐστὶν εἷς, οὐχ ὥσπερ τινὲς οἴονται, ἐὰν περὶ ἕν' ᾖ. πολλὰ γὰρ, καὶ ἄπειρα τῷ γένει συμβαίνει, ἐξ ὧν ἐνίων οὐδέν ἐστιν ἕν. οὕτω δὲ, καὶ πράξεις ἑνὸς πολλαί εἰσιν, ἐξ ὧν μία οὐδεμία γίνεται πρᾶξις. διὸ πάντες ἐοίκασιν ἁμαρτάνειν, ὅσοι τῶν ποιητῶν θησηίδα, καὶ ἡρακληίδα, καὶ τὰ τοιαῦτα ποιήματα πεποιήκασιν. οἴονται γὰρ, ἐπεὶ εἷς ἦν ὁ Ἡρακλῆς, ἕνα καὶ τὸν μῦθον εἶναι προσήκειν.

†Vna nanque est fabula; non autem (ut nonnulli putant) si circa unū aliquem sit. Multa enim, minimeq; determinata genere accidunt: ex quibus sanè quædam nullum constituunt unum. simili ratione unius multæ actiones sunt: ex quibus una nunquam actio fiet. Quapropter omnes hi peccasse uidentur poetæ, quicunque uel Heracleida, uel Theseida, cæteraq; id genus poemata confinxere: ut qui, unus cùm sit Hercules, unam quoque ipsius debere esse fabulam existimauerunt.

EXPLANATIO.

Dixit de magnitudine, nunc deinceps aliud subiungit. id autem est unitas fabulæ, cui Tragœdia, cæteraque poemata, quod tota, atque perfecta sint, acceptum referre debent. Vt uerò commodius id fiat, ostendit primò quid non sit una fabula; deinde quid sit. opposita enim inter se, iuxta se posita magis elucēt. Dicit igitur, quòd non una fabula dicitur, quoniam circa unum hominem uersetur: quod nonnulli ita esse putarunt. Causam deinde subdit, cur fabula non dicatur una, etiam si circa unum hominem uersetur. sicut enim multa, minimeque genere determinata uni contingere possunt, ex quibus singulis nihil fit, quod unum sit, hoc est quasi corpus unum: nempè quædam adeò disiuncta sunt, ut in unum coire non posint: simili ratione (inquit) hominis unius actiones multæ sunt, ex quibus nūquam una fiet actio. Qui igitur crediderunt actionem unius esse, quòd una sit, longè decepti sunt. in quem tamē errorem poetas eos lapsos esse dicit, qui actiones Herculis, & Thesei, & eius generis poemata literis mandauerunt. putarunt enim hi (inquit) quoniā unus est Hercules, unam quoq; Herculis fabulam esse oportere. hoc autē est falsum. Herculis nanq; labores, & actiones plures sunt, ex quibus una tantùm actio fieri non potest, cùm una aliam non respiciat.

ANNOTATIONES.

† Μῦθος δ' ἐστὶν εἷς. Paccius uertit: VNA NANQVE FABVLA, quod mihi non probatur.nam si græca uerba sic uertantur, ut Paccius hic fecit, uidebitur Aristoteles hoc loco probare uelle, cur dicta magnitudo fabulis satisfaciat, quod tamen minimè fit. siquidē uox NANQVE, antedictæ rei probationē indicare uidetur. Plana autem admodū est lectio,si ad uerbū hæc particula uertatur hunc in modū: VNA AVTEM FABVLA EST. nam uox AVTEM,in hac uerborum serie aliud quid per se consyderatum, fabulam scilicet,indicare uidetur. Cur autem fabula una esse debeat, ex Aueroe in paraphrasi habetur. Opor
» tet deniq;(inquit)ut ars ipsa imitetur naturā, ut scilicet quicquid agat, propter
» unum sibi propositū unicumq; finem,id agat. In Tragœdia igitur efficiendum
» est,ut actio,& imitatio unum respiciat finem,id est,ut per ea unum tantummodo,quod sibi sit propositum,efficere studeat. Sciendum præterea est, Aristotelē cōgruum seruasse ordinem,dum de fabula pertractat.primò enim eam ex principio,medio,ac extremo constare dicit. & quoniam ex partibus quantitatem habentibus resultat quantitas ipsius totius,quod ex illis partibus est constitutum, iccirco quanta debeat esse fabula declarauit. sed quoniam multi circa fabulæ unitatem peccauerunt,ostendit quæ fabula sit una.

PARTICVLA .LI.

Ὁ δ' Ὅμηρος, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα διαφέρει, καὶ τοῦτ' ἔοικε καλῶς ἰδεῖν, ἤτοι διὰ τέχνην, ἢ διὰ φύσιν. ὀδύσσειαν γὰρ ποιῶν, οὐκ ἐποίησεν ἅπαντα, ὅσα αὐτῷ συνέβη. οἷον πληγῆναι μὲν ἐν τῷ παρνασσῷ, μανῆναι δὲ προσποιήσασθαι ἐν τῷ ἀγερμῷ. ὧν οὐδὲν θατέρου γενομένου, ἀναγκαῖον ἦν, ἢ εἰκὸς θάτερον γενέσθαι. ἀλλὰ περὶ μίαν πρᾶξιν, οἵαν λέγομεν τὴν ὀδύσσειαν, συνέστησεν. ὁμοίως δὲ, καὶ τὴν ἰλιάδα. χρὴ οὖν, καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις μιμητικαῖς ἡ μία μίμησις, ἑνός ἐστιν, οὕτω καὶ τὸν μῦθον, ἐπεὶ πράξεως μίμησίς ἐστι, μιᾶς τε εἶναι, καὶ ταύτης ὅλης, καὶ τὰ μέρη συνεστάναι τῶν πραγμάτων οὕτως, ὥστε μετατιθεμένου τινὸς μέρους, ἢ ἀφαιρουμένου διαφέρεσθαι, καὶ κινεῖσθαι τὸ ὅλον. ὃ γὰρ προσὸν, ἢ μὴ προσὸν μηδὲν ποιεῖ ἐπίδηλον, οὐδὲ μόριον τοῦτο ἐστί.

Homerum uerò, qui ut in alijs etiam excellit, ita in hoc quoque, siue id artis, siue naturæ fuerit, oculatissimum fuisse apparet: quandoquidem Odysseam confingens, non sanè cuncta, quæ Vlyxi acciderunt, in eam compegit: uerbi gratia: saucium fuisse in Parnaso, & in ducum collectione simulasse insaniam. quorum cùm alterum euenerit, minimè necessarium fuit, uel uerisimile, euenisse alterum: quippe qui unam duntaxat actionem, qualem dicimus, Odysseam uidelicet, itemq; Iliadem constituit. Decet igitur, quemadmodum una unius imitatio est in alijs imitatricibus artibus: ita & fabulam, uidelicet, quæ actionis imitatio sit, unius eiusdemq; integræ esse, sicq; rerum inter se partes cohærere, ut ne ulla quidem uel transferri, uel subtrahi queat, quin totum illud uarietur, planeq; immutetur. Quod enim uel additum, uel subtractum, totum non immutare uidetur, nulla quoque eius erit pars.

EXPLANATIO.

Hac in particula laudat Aristoteles Homerum; & eius testimo-

nio suam

nio ſuam confirmat opinionem. quoniam Homerus non omnes u-nius actiones complectitur, ſed eas tantum, quæ illi actioni contulerunt. & inquit: HOMERVM VERÒ, QVI VT IN ALIIS ETIAM EXCELLIT, ITA IN HOC QVOQVE, SIVE ID ARTIS, SIVE NATVRAE FVERIT, OCVLATISSIMVM FVISSE APPARET. Dixit, ſiue arte, ſiue natura, hoc eſt, uel quòd ex aliis didicerit, uel proprio ingenio inuenerit. cuius poſtea cauſam reddit: QVANDO QVIDEM ODYSSEAM CONFINGENS, NON SANÈ CVNCTA, QVAE VLYSSI ACCIDERVNT, IN EAM COMPEGIT. Et dicit quæ ſint iſta: VERBI GRATIA, SAVCIVM FVISSE IN PARNASSO, ET IN DVCVM COLLECTIONE SIMVLASSE INSANIAM. & cauſam ſubiungit: QVORVM CVM ALTERVM EVENERIT, MINIMÈ NECESSARIVM FVIT, VEL VERISIMILE, EVENISSE ALTERVM. nam illa nexum nec neceſſarium, nec ut in multis inter ſe habet. QVIPPE QVI VNAM DVNTAXAT ACTIONEM, QVALEM DICIMVS ODYSSEAM: errores uidelicet Vlyſsis domum redeuntis: ITEMQVE ILIADEM CONSTITVIT: id eſt, actionem aduerſus Troiam. ex quibus, interpoſita prius aliarum artium imitantium ſimilitudine, ut per eam, quod propoſitum eſt magis declaret, atque confirmet, infert, quemadmodum in cæteris imitatricibus artibus, ſicut in Pictura, Sculptura, & reliquis huiuſmodi una imitatio unius eſt, ut hominis huius, uel equi huius (nam pluriũ, diuerſa cùm ſint, una eademque imitatio eſſe non poteſt) ſic & fabulam, quoniam actionis imitatio eſt, unius atq; huius integræ eſſe conuenit; & fabulæ partes ita conſtitui debent, ut tranſpoſita, uel mutata parte, differre, & moueri totum neceſſe ſit. Per hæc nos docet Philoſophus, quomodo poeta ſcire poſsit, unam ſe duntaxat actionem imitatum. nam ſi parte aliqua tranſpoſita, uel ſeparata, totum à ſe ipſo differre, ac turbari uideatur, nihil eſt præter rem interiectum. quod probat: QVOD ENIM VEL ADDITVM, VEL SVBTRACTVM, TOTVM NON IMMVTARE VIDETVR, NVLLA QVOQVE EIVS ERIT PARS. hoc eſt, quod in fabula manifeſtam immutationem non facit, neque pars eſt: unde reiici debet. contra uerò legitima pars erit, qua immutata, totum etiam immutatur.

ANNOTATIONES.

De ſimulata Vlyſsis inſania in ducum collectione nihil apud Homerum legitur. De uulnere uerò ei illato, dum uenaretur in Parnaſſo, in Odyſſeæ decimo nono breuiſsimis uerbis meminit. Sciendum eſt, picturam unam actionis unius imitationem eſſe: quæ ſi perfecta eſt, exigua ſit oportet: ſi autem actio longa ſit, pictura una particulã quidem, ſed nõ totã poterit exprimere. quòd ſi totã exprimere uelimus, pluribus ſingularibus figuris eã exprimere oportet. poeta uerò

ta uerò dictionibus, ueluti quibusdam singularibus picturis, totam actionem, magnitudinem integram habentem exprimet commodissimè. Est præterea sciendum, quòd totum, quatenus ex partibus est constitutum, duobus tantum modis, de quibus in contextu meminit Philosophus, immutari potest: nempe uel ex partium traspositione, uel ex earum ablatione. Illud etiam obseruandum, Aristotelem hic de fabulæ partibus loqui, non autem de episodiis, aut egressionibus: de quibus infra loco suo dicetur. nam cùm extra fabulam ea sint, nil mirum uideri debet, si quandoque modico negotio transponi, adimique possunt, aliaque à poeta in eorum locum reponi queant.

PARTICVLA .LII.

φανερὸν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ ὅτι οὐ τὸ τὰ γινόμενα λέγειν, τοῦτο ποιητοῦ ἔργον ἐστίν *, ἀλλ' οἷα ἂν γένοιτο, * καὶ τὰ δυνατὰ κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον. ὁ γὰρ ἱστορικὸς, καὶ ὁ ποιητὴς οὐ τῷ ἢ ἔμμετρα λέγειν, ἢ ἄμετρα διαφέρουσιν. εἴη γὰρ ἂν τὰ Ἡροδότου, εἰς μέτρα τιθέναι, καὶ οὐδὲν ἧττον ἂν εἴη ἱστορία τις μετὰ μέτρου, ἢ ἄνευ μέτρων. ἀλλὰ τούτῳ διαφέρει τῷ, τὸν μὲν τὰ γινόμενα λέγειν, τὸν δὲ, οἷα ἂν γένοιτο. διὸ καὶ φιλοσοφώτερον, καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας ἐστίν. ἡ μὲν γὰρ ποίησις μᾶλλον τὰ καθόλου, ἡ δ' ἱστορία τὰ καθ' ἕκαστον λέγει. ἔστι δὲ καθόλου μὲν τῷ ποίῳ τὰ ποῖ' ἄττα συμβαίνει λέγειν, ἢ πράττειν κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον, οὗ στοχάζεται ἡ ποίησις, ὀνόματα ἐπιτιθεμένη. * τὸ δὲ καθ' ἕκαστον, τί Ἀλκιβιάδης ἔπραξεν, ἢ τί ἔπαθεν.

Sanè constat ex supradictis, non poetæ esse, facta ipsa propria narrare: sed quemadmodum uel geri quiuerint, uel uerisimile, uel omnino necessarium fuerit. Haud enim historicum, atque poetam carmen, & soluta oratio designant. quippe (quod alioqui facilè factu sit) si Herodoti historia carminibus pangatur, æque nihilominus, ac prius sine carmine, erit historia: sed hoc differunt, quòd hic quidem res gestas, ille ut geri potuerunt, exponit. Quo fit, ut sapientius atque præstantius poesis historia sit: siquidem illa circa ipsum uniuersale plurimum uersatur: hæc uerò singulare sectatur. Est autem uniuersale, quæ cui conueniat, dicere, uel facere, uerisimiliter quidem, seu necessario: id quod spectat poesis, cùm nomina imponat. Contrà singulare, quid ipse Alcibiades fecerit, tulerit'ue.

EXPLANATIO.

Cùm superius dictum est, fabulā nō esse unam, quoniam unius est, (nam uni multa contingunt, ex quibus non fit unum) ex his nunc infert Philosophus, poetæ munus non esse facta narrare: quoniam, ut diximus, uni multa contingūt: item inchoata actione una multa intermedia fiunt, neque secundum uerisimile, neque necessariò dependēt, cùm diuersa penitus sint. sed poeta actiones eiusmodi exprimere debet, quarum partes inuicem se consequātur, aut necessario, aut uerisimiliter. Probat autem poetam scribere debere non facta, sed qualia uerisimiliter, aut necessariò fieri deberent; cùm historicus à poeta non differat, quoniam hic quidem carmine, ille uerò soluta

oratione

oratione utatur. nam Herodoti Historia metris itidẽ ſcribi poſſet, æque tamen ſiue metris, ſiue ſine metris ſcripta ſit, Historia nihilominus erit. ſed hoc inter ſe differũt, quòd hiſtoricus, quæ facta ſunt ſcribit, poeta uerò qualia fieri poſſent. Quo fit ut ſapientius, atque præſtantius Poeſis, quàm Hiſtoria ſit. quoniam Poeſis id quod uniuerſale eſt, Hiſtoria uerò quod ſingulare eſt proponit. Quid autẽ ſit circa uniuerſale uerſari, declarat dicẽs: EST AVTEM VNIVERSALE, QVAE CVI CONVENIAT, DICERE, VEL FACERE, VERISIMILITER QVIDEM, SEV NECESSARIÒ: ID QVOD SPECTAT POESIS, CVM NOMINA IMPONAT. ſenſus eſt, poetam circa uniuerſale uerſari. quoniam ſi regem quidpiam, aut dicentem, aut facientem inducit, debet id ex iis eſſe, quæ regibus ut plurimum, aut neceſſariò contingunt, ad quod uniuerſale reſpiciens poeta, nomina imponit: ut apud Ariſtophanem Philippides nomen, & huiuſmodi. Circa ſingulare uerò uerſari eſt, cùm de quopiam ſingulari ſcribimus quid fecerit Alcibiades, exempli gratia, uel paſſus ſit.

ANNOTATIONES.

Quanquam ſupra ſit dictum, poetam oportere unam tantum actionem exprimere, id tamen quomodo fieri debeat hoc loco docet: ut ſcilicet ſecundum id, quod ueriſimile, aut neceſſariũ eſt exprimatur, poſthabita ueritatis ratione. idq; in omni poematum genere ſeruandum. Poſſet & alicui uideri, Ariſtotelem hic præceptũ tradere, quo nos admoneat eo modo res, quo factæ ſunt, ſcribendas non eſſe (id enim hiſtorici munus eſt) ſed quo fieri rectè deberent. quomodo tamen id intelligi debeat, inferius declarabimus. Sciendum præterea eſt, poetas multa, quæ nec ueriſimilia, nec neceſſaria ſunt, ſed prorſus quæ fieri nequeunt ſcribere: ueluti quæ de Diis ab eis dicuntur. hoc tamen Ariſtoteli non aduerſatur: nam id genus falſa, quæ à poetis dicuntur, quoniam in uulgi opinionem ſunt recepta, pro ueriſimilibus ac ueris habentur. Quòd ſi quiſpiam poeta nouum aliquid finxerit, id etiam uulgi opinione receptum dicetur. quoniã ſi ſimilia & quæ longè minus fieri nequeunt, tanquam uera uulgus admittit: etiã quòd recenter eſt fictum, tanquam uerum recipiet. Qui uerò illarum opinionũ fuerint auctores, quó ue conſilio falſa illa confinxerint, præſentis inſtituti non eſt explicare. Quanquam autem Homerus circa unam Vlyſsis actionem in Odyſſea uerſetur, nihilominus circa nniuerſale uerſari dicetur: quoniam illam actionem expreſsit ſecundnm ueriſimile, aut neceſſarium, non autem ut geſta fuit. Exprimere autem res ſecundum ueriſimile & neceſſarium, nil aliud eſt, quàm eas exprimere habita ratione illarũ rerum naturæ. natura uero quidpiã uniuerſale eſt. * ἀλλ' οἷα ἂν γένοιτο, καὶ τὰ δυνατὰ κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον. Mihi quidem uidetur καὶ τὰ δυνατὰ abundare. unde neque Paccius in uerſione huius particulæ meminit, quòd ſi non redundat, particulam illam eſſe prioris explicationem dicemus, & uox δυνατὰ, fuſè lateq; hic accipietur; nt non tam de his, quæ eſſe poſſunt, quàm etiam de neceſſariis dicatur; ut in ſecundo de Interpretatione docemur. Præterea in ea particula * τὰ δὲ καθ' ἕκαστον, uox τὰ, quid ſignificet non intelligo. ſi uerò legatur τὸ δὲ, omnia plana ſunt.

PARTICVLA .LIII.

Ἐπὶ μὲν οὖν τῆς κωμῳδίας ἤδη τοῦτο δῆλον γέγονεν. συστήσαντες γὰρ τὸν μῦθον διὰ τῶν εἰκότων,

των, οὕτω τὰ τυχόντα ὀνόματα ἐπιτιθέασι, καὶ οὐχ, ὥσπερ οἱ ἰαμβοποιοὶ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ποιοῦσιν. ἐπὶ δὲ τῆς τραγῳδίας τῶν γενομένων ὀνομάτων ἀντέχονται. αἴτιον δ', ὅτι πιθανόν ἐστι τὸ δυνατόν. τὰ μὲν οὖν μὴ γενόμενα οὔπω πιστεύομεν εἶναι δυνατά. τὰ δὲ γενόμενα φανερὸν, ὅτι δυνατά. οὐ γὰρ ἂν ἐγένετο, εἰ ἦν ἀδύνατα.

Iam uerò, & apud comicos id manifestum, ut qui fabulas ex uerisimilibus constituentes, nomina interim pro arbitrio comminiscantur: non quidem ipsa singularia, quemadmodum iamborũ compositores facere solent. in Tragœdia autem uera nomina retinentur: cuius ratio est, quoniam credibile quidem illud est, quod fieri potest: quæ uerò nondum facta fuisse scimus, fieri quidem posse parum credimus: quæ uerò facta, fieri certò potuisse ambigit nemo. nam si fieri nequiuissent, nunquam profectò extitissent.

EXPLANATIO.

Poesim Aristoteles, quoniam circa id, quod uniuersale est, uersatur, historia, quæ singulare tantum amplectitur, præstantiorem asseruit: propterea poetas etiam nomina fingere, ac eadem personis imponere, quo magis actionem in uniuersum significent, affirmauit. Nunc subiungit, id in Comœdia usu manifestum euasisse: quoniam qui fabulas comicas componunt, ubi eas ex uerisimilibus confinxere, sic tandem quò communem personarum cõditionem ostendãt, illis iuxta morum qualitatem nomina imponũt. ut apud Aristophanem Philippides, apud Terentium Thraso, & reliqua id genus: in quo plurimùm à iambicis poetis distant, qui nominatim uitia carpunt. unde nomina componere non coguntur, cùm aliquorum peccata carpere uelint. In Tragœdia uerò (inquit) non perinde fit, ut in Comœdia fieri solet. non enim poemate iam absoluto nomina personis affigunt: sed nominibus antè factis utuntur. idque fieri dicit, nõ quòd etiã Tragœdia uniuersale nõ sectetur, sed quò fabula maiorem probabilitatem adipiscatur. quod enim potuit fieri, credibile quidem illud est, fieri posse. Infert postea quæ nam fieri posse credamus, & quæ non, & inquit: QVAE VERÒ NON DVM FACTA FVISSE SCIMVS, FIERI QVIDEM POSSE PARVM CREDIMVS: QVAE VERÒ FACTA, FIERI CERTO POTVISSE AMBIGIT NEMO. NAM SI FIERI NEQVIVISSENT, NVNQVAM PROFECTÒ EXTITISSENT. Summa horum hæc est, tragicos poetas, quò eorum fabulæ maiorem haberent credulitatem, fabulas confingebant, à maximis aliquorum heroum calamitatibus desumptas: propterea nominibus illorum utebantur, quorũ ea fuit calamitas. Nihil igitur obstat, Tragœdiam uniuersale respicere, uti tamen nominibus iam factis ob causam iam antea dictam.

ANNOTATIONES.

Si in Comœdiis Aristophanem nominatim aliquos maledictis incessere uidemus, ut in Nephelis Socratem, quem proprio etiam nomine appellat, quomodo uerum erit, Comœdiam circa uniuersale; iambicam uerò Poesim circa singulare uersari? Respondetur, Aristotelem quidem ad Comœdiæ naturam inspexisse: ea enim talis est, ut uniuersale respiciat. quòd si quis eam de sua natura deflectat, id per accidens, & rarò contingit. quod uerò rarò, & per accidens fit, id à scientiis & consyderatione seiungitur. Id autem esse uerum, Comœdiã inquam, uniuersale respicere, hinc deprehenditur. nam & apud Aristophanem ipsum sunt plures Comœdiæ, quæ uniuersale respiciũt. item in Nebulis histrionum nomina, Socrate dempto, habent sua nomina à poeta facta. Quoniam igitur ab eo quod per se est, unũquodque appellari iustum est, rectè Philosophus dixit Comœdiã uniuersale respicere; quia per se uniuersale respicit, & ut in plurimis. † τὰ μὲν οὖν μὴ γενόμενα, & quæ sequuntur. Paccius uertit QVAE VERÒ NONDVM FACTA FVISSE SCIMVS. mea sententia non rectè mentem Aristotelis expressit. nã in hac parte Philosophus declarare proponit quæ nobis posse fieri, & quæ non uideãtur. et quoniam proximè dixerat, quod fieri poteſt, id nobis esse credibile, ideo uerbis his, τὰ μὲν οὖν μὴ γενόμενα, & quæ sequũtur, quæ sint illa, quæ nos fieri posse credamus, explanat. Cùm itaque particula μὲν οὖν, sit initiis dicata, rectius in hunc modum uerba Aristotelis uertentur. IGITVR QVAE QVIDEM NON DVM FACTA FVISSE SCIMVS. quæ uero sequuntur rectè se habent.

PARTICVLA .LIIII.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τραγῳδίαις, ἐν ἐνίαις μὲν ἓν, ἢ δύο τῶν γνωρίμων ἐστὶν ὀνομάτων, τὰ δὲ ἄλλα πεποιημένα. ἐν ἐνίαις δὲ οὐθὲν, οἷον ἐν τῷ Ἀγάθωνος ἄνθει. ὁμοίως γὰρ ἐν τούτῳ, τά, τε πράγματα, καὶ τὰ ὀνόματα πεποίηται. καὶ οὐδὲν ἧττον εὐφραίνει. ὥστ' οὐ πάντως τῶν ζητητέον, παραδεδομένων μύθων, περὶ οὓς αἱ τραγῳδίαι εἰσὶν, ἀντέχεσθαι. καὶ γὰρ γελοῖον τοῦτο ζητεῖν. ἐπεὶ καὶ τὰ γνώριμα ὀλίγοις γνώριμά ἐστιν, ἀλλ' ὅμως εὐφραίνει πάντας.

Cùm tamen Tragœdiarum aliquæ sanè ex notis nominibus, uno uel duobus ad summum assumptis, reliqua deinceps confingant: aliquæ rursus, quemadmodum Agathonis flos. planè omnia, in quo, tametsi cum nominibus res ipsæ pariter confingantur, nihilominus delectant. Quare non omnino quærendum est, ut uulgatæ fabulæ, in quibus Tragœdiæ sunt, ad unguem retineantur. idem quærere ridiculum esset: quandoquidem illæ etiam sic notæ, paucis quidem cum notæ sint, † iuxta tamen cunctos delectant.

EXPLANATIO.

Animaduertit Aristoteles id, quod est dictũ, non esse adeo in Tragœdia perpetuũ, quin aliter etiam fieri cõtingat. In aliquibus enim (inquit) unum aut duo tantùm nota nomina usurpantur, reliqua uerò sunt à poeta facta. in aliquibus nullum iam notum nomen accipitur, sed omnia finguntur: quemadmodum in Agathonis Tragœdia, quæ Flos inscribitur, cuius & res, & nomina personarum æque finguntur: nec ob id tamen (inquit) nos minus delectat. & quoniam

Agathonis Flos, etiam si ex fictis nominibus, ac rebus constet, nos delectat atque afficit uoluptate, ideo corollarium quoddam deducit, non debere nos esse sollicitos in conquirendis, ac usurpandis ueterum fabulis, circa quas Tragœdiæ sunt. hoc enim (inquit) stultum, atque ridiculum. quoniam quæ in antiquis fabulis nota sunt, paucis admodum sunt manifesta: ea tamen audientes omnes pariter afficiunt uoluptate.

ANNOTATIONES.

Aristoteles in Moralibus, Agathonis meminit, dum eius sententiam probat. Recte (inquit) Agathon dixit: hoc etiam ipse Deus, soloq; carere uidetur, infectū ut faciat quod factum est. Idem auctor cum alibi circa idem artem, & fortunā uersari docet, ut præclare (inquit) Agathon:

Nanque ars fortunam, fortunaque diligit artem.

De Agathone Athenæus itidem, & Suidas meminerunt. Aristoteles in hoc cō textu quibusdam superius à se positis contradicere uidetur. hic enim Tragœdias actiones aliquas, quæ iam aliquibus contigerunt, imitantes tam eos, qui illas nouerunt, quàm qui de huiusmodi actionibus nullam prorsus cognitionē habuerunt, delectare docet. superius uerò rationem docens, cur omnes imitationibus gaudent, id signū affert, quoniam quæ nos molestè intuemur, sicuti cadauera, si per Picturam, uel Sculpturam rectè sint expressa, nos delectant. eius autem rationem addit, quoniam addiscere iucundum est: in huiusmodi autem inspectione ratiocinamur hoc illud esse, atque ita discimus, hoc illud esse. alioqui si minime ueras formas inspexerimus, nullā omnino præbebit imitatio uoluptatem, præter quàm opificio, uel colore, uel aliqua alia eius generis ratione. His ita positis, ducamus argumentum in hunc modum. sicut imago rei magis eum delectat, qui rem prius nouit, quàm qui non nouit: quoniam qui rem nouit addiscit, & ratiocinatur: ita quoque qui prius eam actionem nouit, quā imitatur poeta, discet, & ratiocinabitur hanc actionis illius imitationem existere: quam sanè ratiocinationem is nequit efficere, quem prorsus latet, cuius nam illa sit imitatio. si igitur is, qui cuius imitatio sit nouit, & ratiocinatur, & discit: addiscere autem iucundum est: is utique, qui actionem nouit, cuius fabula imitatio est, maiori uoluptate afficietur, quàm is, qui eam ignorat, quoniam de ea ratiocinari non potest. Possem equidem dicere, nolle Aristotelem fabulam eos æque delectare, qui actionem, cuius fabula imitatio est, penitus ignorant, atquè qui eam optimè norūt, sed tātùm innuere Tragœdiis homines, siue notæ sint, siue sint ignotæ, mirificè gaudere. nā uox † IVXTA, quæ in Paccii uersione legitur, græcè non legitur. Nihil igitur obstat, eos qui actiones pernouerint, quas imitantur Tragœdiæ, quoniam ratiocinantur hoc illud esse in illius Tragœdiæ recitatione, cuius actio eis nota est, magis his, qui eas ignorant, affici uoluptate. non enim hoc loco, fabulas Aristoteles notas, ignotas'ue cunctos iuxta delectare, sed tātùm delectare asseruit. nam illa uox IVXTA, fuit, ut diximus, à Paccio adiecta. Verùm hæc responsio mihi nō probatur. nam fabulæ, quæ magis delectant (cæteris paribus) aliis minus gratis sunt præferendæ. Aristoteles tamen hoc loco poetas monet, ne de fabulis, quæ notæ sint, confingendis sint solliciti: quoniam, & illos, qui eas non norunt, itidem delectant: quasi significans, omnes æque affici uoluptate, siue fabulas norint, siue non norint. Hac ratione Paccius motus, ad sensum respiciēs, IVXTA uocem adiecit. Quòd si ita dicatur, perstat adhuc supradicta contradictio. An, ratio dispar est in imagine picta rem ueram referente, & Tragœdia actionem aliquam imitante. quoniam Pictura, nisi

referat

referat exactè rem, quam imitatur, minimè delectat; neque rectè possumus ratiocinari hoc illud esse, si non idem repræsentet. Opus igitur est, ut Pictura ne latum quidem unguem à uero recedat. at imitatio poetica, quanquam occasionem imitādi à rebus actis interdum arripiat, nihilominus uniuersale respiciēs, exprimit actionem eam, ut uerisimiliter fieri potuisset. quocirca ratio dispar est in Pictura, & imitatione tragica: quoniam hæc uniuersale, illa uerò singulare sectatur. Quòd si rectè poeta uniuersale respiciens, actionem illam expresserit, spectatores omnes probè ratiocinantur, huius imitationem illius esse generis uitæ, quam imitantur expresfionem. Fortè etiam dici posset, actionem quidem Tragœdiæ imitationem existere; ea tamen ratione, qua in scena agitur, perinde esse, ac si res ipsa esset. nec ut imitatio à spectatoribus habetur: quod de Pictura minimè dici potest. quocirca Picturæ, & tragicæ actionis ratio dispar erit. Adde, Tragœdiam in populi, ac uniuersæ turbæ gratiam fieri, eiusmodi autem multitudinem fabulas eas ignorare. Quanquam igitur unus, aut alter eas optime calleat, poeta tamen populum respiciens, de paucis illis, etiā si magis eos delectet, non erit sollicitus: cùm præsertim & illi in noua fabula spectāda uoluptatem sint percepturi.

PARTICVLA .LV.

Δῆλον οὖν ἐκ τούτων, ὅτι τὸν ποιητὴν μᾶλλον τῶν μύθων εἶναι δεῖ ποιητήν, ἢ τῶν μέτρων, ὅσῳ ποιητὴς κατὰ τὴν μίμησίν ἐστι. μιμεῖται δὲ τὰς πράξεις. κἂν ἄρα συμβῇ γενόμενα ποιεῖν, οὐθὲν ἧττον ποιητής ἐστι. τῶν γὰρ γενομένων ἔνια οὐδὲν κωλύει τοιαῦτα εἶναι, οἷα ἂν εἰκὸς γενέσθαι καὶ δυνατὰ γενέσθαι, καθ' ὃ ἐκεῖνος αὐτῶν ποιητής ἐστι.

Ex his igitur patet poetam fabularum magis, quàm carminum, esse poetam, † ut qui semper circa imitationem uersetur: actiones uerò imitatur. Si igitur & in ea quoque, quæ uerè prius fuere, fingendo incidat, non propterea à poeta discedet: quādoquidem ex his quæ gesta sunt, aliqua quidem eiusmodi esse nil prohibet, cuiusmodi uel extitisse uerisimile sit, uel certè fieri potuerint: secundum quæ sanè horum poeta fuerit.

EXPLANATIO.

Quoniam dictum est, fabulam esse præcipuam Tragœdiæ partē, id quod & in cæteris poematum generibus est affirmandum, iure infert hoc loco Philosophus, poetam fabularum magis, quàm carminum esse poetam, hoc est artificem, atque effectorem. et quoniam uulgares, ut supra dictum est, poetas à pangendis carminibus appellant, iccirco nos admonet se de poeta loqui, qui imitatur. Quid autem imitetur poeta, subiungit, dicēs actiones eum, humanas scilicet, imitari. Admonet itidem nihilominus esse poetam, quanquam cō tingat ipsum imitari, quæ facta sunt. QVANDOQVIDEM (inquit) EX HIS, QVAE GESTA SVNT, ALIQVA QVIDEM EIVSMODI ESSE NIL PROHIBET, CVIVSMODI VEL EXTITISSE VERISIMILE SIT, VEL CERTÈ FIERI POTVERINT: SECVNDVM QVAE SANÈ HORVM POETA FVERIT. Horum, ut summa-

tim dicam, talis est sensus. poeta actionum est artifex, secundũ quòd decenter fieri possint: quarum aliquas uerè extitisse nihil uetat: quas si imitetur, nihilominus erit poeta: siquidem appellatur poeta, quoniam sic exprimit actiones, ueluti esse deberent.

ANNOTATIONES.

Sciendum ex hoc contextu, Aristotelem, etiam si primas tribuat imitationi, uelle tamen poetam esse carmini addictum. per hoc enim quod inquit, imitationis potius quàm carminis poetam effectorem esse debere, innuit à poeta utrunque faciendum; quanquam ab imitatione potissimùm poeta dicatur. Cùm autem in contextu dicitur ὅσῳ ποιητὴς κατὰ τὴν μίμησίν ἐστι. id est, QVATENVS POETA EST SECVNDVM IMITATIONEM (non enim rectè uertit Paccius † VT QVI SEMPER CIRCA IMITATIONEM VERSETVR) innuit poetam etiam à carmine, & non ab imitatione tantum esse nũcupandũ. Animaduertendũ itidem est, in huius contextus initio uocẽ POETAM, à Philosopho uariè sumi, cũ inquit: EX HIS IGITVR PATET POETAM FABVLARVM MAGIS, QVÀM CARMINVM ESSE POETAM: siquidem primo loco per poetam eùm intelligit, qui carminibus imitatur, secundo uero loco significat effectorem. In postremis itẽ huius contextus uerbis habemus esse poetæ munus, res eo modo scribere, quo decenter fieri possent: falsum item esse poetam non posse res ueras scriptitare. nam si quæpiam actio pro decore sit edita, nec in ea quicquam desyderetur, eam imitans poeta, literis mandabit, nec errabit: quod si secus ageret, erraret. poetæ igitur scopus est, res eo modo scribere, quo decenter esse factæ deberent, quas si ita factas offenderit, id ei non erit incommodum.

PARTICVLA .LVI.

Τῶν δὲ ἁπλῶν μύθων, καὶ πράξεων, αἱ ἐπεισοδιώδεις εἰσὶ χείρισται. λέγω δ' ἐπεισοδιώδη μῦθον, ἐν ᾧ τὰ ἐπεισόδια μετ' ἄλληλα οὔτ' εἰκὸς, οὔτ' ἀνάγκη εἶναι. τοιαῦται δὲ ποιοῦνται ὑπὸ μὲν τῶν φαύλων ποιητῶν δι' αὐτοὺς, ὑπὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν διὰ τοὺς ὑποκριτάς. ἀγωνίσματα γὰρ ποιοῦντες, καὶ παρὰ τὴν δύναμιν παρατείναντες μῦθον, πολλάκις διαστρέφειν ἀναγκάζονται τὸ ἐφεξῆς.

Cæterùm simplicium fabularum, actionum'ue, Episodicæ quidem deterrimæ. Episodicam appello, in qua non ueri similiter, neque necessariò mutua episodia nectantur; fiunt autem hæ tum ab ineptis uatibus suo uitio, tum à probatis quoque histrionum gratia. Etenim in huiuscemodi certaminibus, dum fabulas plus æquo sæpenumero producunt, legitimum ordinem peruertere coguntur.

EXPLANATIO.

Quoniam superius est dictum, totam fabulam à poeta sic esse texẽdam, ut se uicissim partes, aut uerisimiliter, aut necessariò cõsequãtur, nunc subiungit: SIMPLICIVM FABVLARVM, ACTIONVM'VE EPISODICAE QVIDEM DETERRIMAE. SIMPLICIVM FABVLARVM, ET ACTIONVM, ponitur pro eodem. nam, ut magis exprimatur quid per simplicem fabulam intelligat, addidit: ET

ACTIONVM. actiones enim simplices sunt, quæ, ut supra dictũ est, unæ sunt. quid uerò per simplices fabulas intelligat, inferius declarabit. Quid autem sibi uelit uox EPISODICAE, declarat, dicens, episodicas fabulas dico, in quibus episodia, hoc est egreßiones, & additamenta, quæ poemati ad amplificandam fabulam inseruntur, seriẽ, & nexum inter se, nec necessarium, nec uerisimilem habent. fabulas autem huiusmodi, scilicet episodicas, à poetis, ineptis quidem suo uitio, hoc est nulla ui coactis, sed peculiari inscitia; à probatis uerò histrionum gratia fieri. Rationem autem affert, cur histriones cogãt poetas in sui gratiam fabulas conficere, in quibus egreßiones, atque ornamenta nexum penes uerisimile, uel necessarium non habent. ea autem est, quoniam histriones inuicem certantes, ad clepsydram dicebant; nec tempus agendæ actioni præstitutum semper decenti serie rerum seruata absumebant. ut itaque actio, temporis interuallo par euaderet, plus æquo fabulam producentes, sæpe cogebantur id, quod iure sequi deberet, peruertere, & aliquod episodium rei non accommodatum, ut actio protraheretur, interserere.

ANNOTATIONES.

Sciendum, Aristotelem hic per simplicem fabulam, eam accipere, quæ unam actionem exprimit solummodo: infra tamen alio modo simplicem fabulam accipiet, ut suo loco dicemus. Elicitur ex hoc contextu, non fabulæ tantùm partes inter se habere nexum oportere, aut secundum uerisimile, aut secundum necessarium; uerùm etiam episodia, quæ partes fabulæ non sunt, si plura sint, sic disponere opus est, ut alterum ex altero oriri, aut uerisimiliter, aut necessariò uideatur. Aristoteles igitur hic episodiorum multitudinem non damnat, sed fabulas eas damnat, quarum episodia nexum inter se non habent.

PARTICVLA LVII.

Ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον πλείας ἐστὶ πράξεως ἡ μίμησις, ἀλλὰ καὶ φοβερῶν, καὶ ἐλεεινῶν. * ταῦτα δὲ γίνεται μάλιστα τοιαῦτα, καὶ μᾶλλον, ὅταν γένηται παρὰ τὴν δόξαν δι' ἄλληλα. τὸ γὰρ θαυμαστὸν οὕτως ἕξει μᾶλλον, ἢ εἰ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, καὶ τῆς τύχης. ἐπεὶ καὶ τῶν ἀπὸ τύχης ταῦτα θαυμασιώτατα δοκεῖ, ὅσα ὥσπερ ἐπίτηδες φαίνεται γεγονέναι. οἷον ὡς ὁ ἀνδριὰς ὁ τοῦ Μίτυος ἐν Ἄργει ἀπέκτεινε τὸν αἴτιον τοῦ θανάτου τῷ Μίτυϊ, θεωροῦντι ἐμπεσών. ἔοικε γὰρ τὰ τοιαῦτα οὐκ εἰκῆ γενέσθαι, ὥστε ἀνάγκη τοὺς τοιούτους εἶναι καλλίους μύθους.

Quoniam autem imitatio non tantum perfectæ actionis, uerùm etiam miserabilium, terribiliumúe est: hæc autem maximè talia erunt, † potißimumq́; pollebunt, quotiescunque per se ipsa inuicem admiranda illa accident: nimirum hoc pacto admirabile magis sese offert, quàm si à casu, uel à Fortuna proficisci appareat: siquidem in his etiam quæ à Fortuna proueniunt, illa quidem maximam admirationem præ se ferunt, quæ ueluti suopte impulsu prouenire uideantur, ut in Argo Mityi statua, quæ super inspectan-

tem collapsa, authorem Mityi necis interfecit: eiusmodi enim hæc sunt, ut non temere facta esse opinemur: ideoq; pulcherrimas tales fabulas euadere necesse est.

EXPLANATIO.

Postquã Philosophus declarauit oportere fabulæ partes uerisimiliter, aut necessariò cohærere, & fabulas episodicas dãnauit, quoniã in eis nexus non apparet, nunc repetẽs quædam, quæ in definitione Tragœdiæ sunt posita, misericordiam, & terrorẽ, ostendit miserabilia, & terrore plena maximè fieri, cùm penes nexum, & cohærentiam efficiuntur, & magis etiam, cum præter opinionem eueniunt. Quare uerba illa: † ET MAGIS, CVM FIANT PRAETER OPINIONEM INVICEM (sic enim uerba græca Aristotelis uertenda sunt) per parenthesim legenda sunt. Rationem autem affert, cur miserabilia, terribiliaque, si nexum inuicem habeant, maximè talia sint; & inquit, quoniam sic erunt magis admirabilia, quàm si casu, & fortuna fiant. Id uerò probat, quoniam in iis, quæ fortuitò contingunt, nil ita constitutum reperitur, quod ordinatim, ac successiuè desinat in aliud: quæcunque tamen eam speciem præ se ferũt, ut alteri alterùm ita sit annexum, ut non casu, sed ex proposito factũ existimetur, admirabiliora uidentur. Id autem exemplo confirmat. nam cùm Mityi statua casu caderet, necis eiusdem auctorem eam intuẽtem interfecit. sed quoniam statua, quasi de industria uisa est cadere, ideo maiorem affert admirationem. Si igitur in his, quæ nonnullam connexionis inuicem, atque ordinis similitudinem præseferunt, quanquam uerè ordinata non sint, ob similitudinem tamen admirabilia uidentur: multo sanè magis, quæ uerè nexum inuicem habent, & alterum alteri ordinatè cohæret, si miserabilia, terribiliaque sint, erunt maximè talia. quòd si præter opinionem etiam sint, id est, si eueniant, cũ non sperabantur, longè itidem magis euadent eiusmodi. Quare cõcludit, pulcherrimas tunc fabulas effici, cùm terribilia, miseribiliaq; contineant; quæ non casu, sed rebus inuicem ordine nexis, & præter expectationem, opinionemque uideantur euenire.

ANNOTATIONES.

Aristoteles secundo de Rhetorica libro, quasnam res, quòsue homines metuamus, quoq; animo affecti sint, qui metuunt, declarat. & metus ipsius descri-
» ptionem afferens, inquit, Metum esse tristitiam quandam, uel perturbationem
» ex imaginatione futuri mali; quod, aut interitum, aut dolorem afferre possit.
» Item in tertio de moribus ad Nicomachum ait: Metus est expectatio mali. Ci-
» cero quoque in quarta Tusculana inquit: Metus est opinio impendentis mali,
» quod intollerabile esse uideatur. Sciendum est φοβερὸν, καὶ δεινὸν non idem penitus significare. δεινὸν enim interdum misericordiam excludit, interdum simul cũ

 ea est.

ea est: ut apud Aristotelem uidere licet secundo de Rhetorica libro, ubi Amasidis historiam recenset: hic aũt uidetur uelle φοβερὰ esse ἐλεεινά. Misericordiam
» Aristoteles secundo de Rhetorica libro his uerbis describit: nẽpe eam esse quẽ-
» dam dolorem, exortum ab apparenti malo corrumpente, aut dolorem infere-
» te, eius qui illa fortuna indignus uidetur. Cicero autem in quarta quæstione
» Tusculanarum sic eam expressit. Misericordia est ægritudo ex miseria alterius,
» iniuria laborantis. Argis in memoriam, ac commendationem uirtutum, Mityi præclari uiri statua erat erecta. contigit labentibus annis, ut dum huic statuæ Mityi intefector assisteret spectator, cadens statua illum perimeret. * Ταῦτα δὲ γίνεται μάλιστα τοιαῦτα (καὶ μᾶλλον, ὅταν γένηται παρὰ τὴν δόξαν) ὅτ᾽ ἦν δι᾽ ἄλληλα. seriem uerborum ita castigandam & legendam existimo. oportet enim duo illa uerba μάλιστα, καὶ μᾶλλον ad diuersa referre: quòd si utraque in eandem rem caderent, absurda esset lectio, & etiam sensus non quadraret. à quo Aristoteles plurimùm abhorret. Latinè igitur ita legi debent, HAEC AVTEM FIVNT MAXIMÈ TALIA (ET MAGIS, QVOTIENSCVNQVE PRAETER OPINIONEM FACTA FVERINT) CVM NEXVM INVICEM HABVERINT. Cùm aũt Aristoteles ait δι᾽ ἄλληλα, intelligit oppositũ eius, quod est à casu & à fortuna. quæ enim sunt à casu, uel à fortuna, nõ dicuntur esse δι᾽ ἄλληλα, id est nexum, atque ordinẽ inuicem habentia. in his enim quæ casu contingunt, eiusmodi non est nexus, ut alterum quidem præcedat, alterum autem aut necessariò, aut in plurimis subsequatur: alioqui non à casu, sed ex proposito facta dicerentur, ut libro Physicorum secundo scribitur ab Aristotele. casus enim, & fortuna effectrices causæ sunt rerum earum, quas efficere non intendunt. Terror igitur, & Misericordia maximè tunc fiũt, cùm ex ordinata rerũ serie oritur actio ea, terroris, & misericordiæ plena: & magis etiam cùm insperantibus nobis ex illa rerum serie quædam contingunt commiserationis, & terroris plena. exemplo autem, quod affert de statua Mityi, misericordiam, & terrorem maximè tũc generari, cùm ex rebus inter se nexum habentibus, non autem fortuitis & casu factis gignuntur confirmat. Est & illud animaduertendum, in hoc contextu lectionem à contextus initio pendere, propter illam particulam QVONIAM: & in fine tantum perfici, atque absolui, cùm inquit: QVARE NECESSE EST TALES ESSE PVLCHRIORES FABVLAS. ita enim ad uerbum sonant græca uerba. Adiecit autem Aristoteles uocem ὥστε, quoniam longa erat periodus. nam græci interpretes in secundo de Anima libro in illa Philosophi uer-
» ba: Quoniam autẽ duabus differẽtiis definiunt in primis animam: similiter notant hanc uocem οὖν, eo loco abundare, quemadmodum, & hic uox ὥστε.

PARTICVLA LVIII.

Εἰσὶ δὲ τῶν μύθων οἱ μὲν ἁπλοῖ, οἱ δὲ πεπλεγμένοι· καὶ γὰρ αἱ πράξεις, ὧν μιμήσεις οἱ μῦθοί εἰσιν, ὑπάρχουσιν εὐθὺς οὖσαι τοιαῦται. λέγω δὲ ἁπλῆν μὲν πρᾶξιν, ἧς γινομένης, ὥσπερ ὥρισται, συνεχοῦς καὶ μιᾶς, ἄνευ περιπετείας ἢ ἀναγνωρισμοῦ ἡ μετάβασις γίνεται. πεπλεγμένη δέ, ἐξ ἧς μετὰ ἀναγνωρισμοῦ, ἢ περιπετείας, ἢ ἀμφοῖν ἡ μετάβασίς ἐστι. ταῦτα δὲ δεῖ γίνεσθαι ἐξ αὐτῆς τῆς συστάσεως τοῦ μύθου, ὥστε ἐκ τῶν προγεγενημένων συμβαίνειν, ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἢ κατὰ τὸ εἰκὸς γίγνεσθαι ταῦτα. διαφέρει γὰρ πολὺ γίνεσθαι, τάδε διὰ τάδε, ἢ μετὰ τάδε.

Fabularum aliæ simplices, aliæ implexæ: quemadmodum & actiones, quarum imitationes sunt ipsæ fabulæ, talem illico speciem præ se ferunt. Simplicem actionem uoco, in qua quidem (ut definitum est) continua una, absque peripetia, agnitione'ue agendo fit mutatio: implexam, quæ uel agnitione,

tione, uel peripetia, uel etiam utraque. Hæc uerò in ipso rerum contextu ita astruenda sunt, ut ex his, quæ prius acta fuerint, necessariò sequi, aut certè uerisimiliter agi uideantur. † Multum enim differt, fiant hæc per hæc, an ex his.

EXPLANATIO.

Quoniam dictum est, terrorem, commiserationem'ue magis comparari, cùm præter opinionem res contingit, subiũgit fabulas in duplici differentia consistere, alias quidem simplices, id est in quibus nihil præter propositum contingit, alias uerò perplexas, cùm euentus præter opinionem sunt, ut in præcedente cõtextu dictum est. huiusmodi autem esse fabulas ostendit, quoniam itidem actiones, quarũ fabulæ imitationes sunt, eodem modo se habent. Exponens uerò quid per simplicem actionem intelligat, ait: SIMPLICEM ACTIONEM VOCO, IN QVA QVIDEM (VT DEFINITVM EST) CONTINVA VNA, ABSQVE PERIPETIA, AGNITIONE'VE AGENDO FIT MVTATIO. Quid autem sit id, quod definitum est, subiungit: CONTINVA, ET VNA. fabulam enim actionem unam perfectam, atque integram imitari dictum est. unde uerba illa, VT DEFINITVM EST, duo illa uerba, CONTINVA ET VNA, non autẽ hæc ABSQVE PERIPETIA, AGNITIONE'VE, AGENDO FIT MVTATIO, respiciunt. sensus igitur erit eiusmodi. Simplicem eam actionẽ esse dico, cuius mutatio absque peripetia, & agnitione est, facta uidelicet actione illa, sicuti dictum est, continua, & una. Perplexa uero ea est, ex qua mutatio est cum agnitione, & peripetia. Per mutationem, intelligit id, quod supra dictum est, transitum inquam de bona in malam fortunam, uel uice uersa. Quid autem per agnitionem, & peripetiam intelligendum sit, paulò post explicabitur. Admonet autem quo pacto agnitio, & peripetia in fabula fieri debeant, & inquit, ea debere ita oriri ex ipsa rerum serie, ut ex antedictis, aut necessariò, aut uerisimiliter peripetiæ, atque agnitiones eiusmodi sequantur. Accipit autem hic necessarium Aristoteles eo sanè modo, quo nos superius accipiendum docuimus. Quoniam uerò dixit, peripetiam, & agnitionem, aut uerisimiliter, aut necessariò sequi debere, rationem affert. magni enim refert aliqua fieri per hæc, hoc est nexum inuicem sic habere, ut præcedentia sint sequentiũ causæ; uel post hæc, id est postponi, ita tamen, ut in eis nullus sit nec uerisimilis ordo, nec necessarius. multa enim sunt aliis posteriora, à quibus tamen non dependent. perinde ac si diceret, agnitio, & peripetia non fortuitò, sed ex ipsa rerum serie oriri debent.

Quæ

ANNOTATIONES.

Quæ de fabula ab Aristotele sunt dicta, cùm ea unius tantùm actionis imitationem esse oportere declarauit, tam simplici quàm perplexæ fabulæ conuenire uidentur; ut ex his, quæ in hoc contextu dicta sunt, patere potest. Sciendũ præterea est, eam fabulæ partem, in qua de bona in malam fortunam, aut contrà transitus fit, inferius alio nomine uocari fabulæ solutionem. Cùm implexam fabulam describit, supplendum est id, quod in simplici dictum est, nimirũ continua existente & una: hæc enim particula conuenit utrique. differunt tamẽ, quòd in simplici, continua atque una actione nulla est peripetia, aut agnitio: in implexa uerò, uel utraque, uel altera saltem reperitur. Paccii uerba, quæ ita habent: † MVLTVM ENIM DIFFERT FIANT HAEC PER HAEC, AN EX HIS: quanquam clarius uerti possent, si tamẽ particula EX HIS, tantũ ualebit, ac si diceremus posthæc, sensus erit apertus. uox enim EX, ut apud Aristotelẽ libro primo Physicorum habemus, interdum significat post: ut cùm dicimus, ex albo fit nigrum, uel ex die fit nox. in quo sensu Paccius hic eam uocem accepit: non autem ut materiam significat, ut cùm dicimus, ex lapidibus fit domus.

PARTICVLA .LVIIII.

Ἔστι δὲ περιπέτεια μὲν, ἡ εἰς τὸ ἐναντίον τῶν πραττομένων μεταβολὴ, καθάπερ εἴρηται. καὶ τοῦτο δὲ, ὥσπερ λέγομεν, κατὰ τὸ εἰκὸς ἢ ἀναγκαῖον. ὥσπερ ἐν τῷ Οἰδίποδι, ἐλθὼν ὡς εὐφρανῶν τὸν Οἰδίπουν, καὶ ἀπαλλάξων τοῦ πρὸς τὴν μητέρα φόβον, δηλώσας ὅς τις ἦν, τοὐναντίον ἐποίησε. καὶ ἐν τῷ Λυγκεῖ, ὁ μὲν ἀγόμενος, ὡς † ἀποθανούμενος, ὁ δὲ Δαναὸς ἀκολουθῶν, ὡς ἀποκτενῶν, τὸν μὲν συνέβη ἐκ τῶν πεπραγμένων ἀποθανεῖν, τὸν δὲ σωθῆναι.

Peripetia est eorum, quæ aguntur (quemadmodum dictum est) in contrarium mutatio. id autem (sicuti docuimus) aut uerisimiliter, aut necessariò fit: ut in Oedipode. accessit enim ille delectaturus Oedipodem, eundemq́ parentis incestandæ timore liberaturus: quis autem esset, ubi ostendit, contrarium effecit. In Lynceo quoq́ ductus ille quidem est, ueluti mox † immolandus: Danaus contrà subsecutus, ut immolaret: sed accidit ex his quæ patrata sunt, ut hic necem, ille salutem sit assecutus.

EXPLANATIO.

Cùm supra de peripetia, & de agnitione meminerit, iccirco nunc, quid utraque sit, declarare proponit. & inquit, peripetiam esse rerũ, quæ fiunt in contrarium mutationem, sicuti dictum est, id est mutationem ex ipsa rerum constitutione factam. hanc autem fieri dicimus secundum uerisimile, uel necessarium: quod sæpe repetit, ut nos admoneat in omnibus Tragœdiæ partibus omnino rerum seriem, ac nexum esse debere. Duobus autem exemplis Oedipodis, & Danai peripetiæ naturam ostendit. In Oedipode quidem Sophocleo, qui Tyrannus est inscriptus, nuntius inducitur, qui tantum abest, ut id efficiat, quod uolebat, ut etiam contrarium faciat. quod sanè ipsius peripetiæ est proprium. Adiit enim ille nuntius ad Oedipodem, ei significans, regem illum à Corinthiis post Polybi mortẽ esse

designatum.

designatum. Oedipus uerò se Corinthum, metu incestādæ matris, quod ab oraculo futurū acceperat, redire uelle recusat : nuntius autem, ut suspicionem hāc remoueat, cuiusnam filius extiterit, & quo pacto sit educatus, enarrat. Quibus explicatis, oppositum eius, quod proposuerat, effecit. illum enim cum matre Iocasta iam cōcubuisse, ac patrem Laium interemisse, quæ illi fuerant ignota, patefacit. hoc autē est, quod Aristoteles peripetiam appellat. Aliud itidem exēplum ponit, in quo peripetia spectatur. est uerò in Lynceo Tragœdia sic inscripta : quæ tamen ad nos temporis iniuria non peruenit. Est igitur & in Lynceo peripetia, quoniā res aliter, ac expectabatur, est consecuta. Nam cùm quinquaginta Danai filiæ totidem fratres Aegisthi filios & suos maritos dormientes essent interfecturæ, una omnium Hypermestra insigni pietate clam uirum incolumem dimisit: quem Lynceum à nonnullis, ab aliis Linum uocatum legimus. id cùm Danaus intellexisset, Linum est insecutus, ut eum interimeret. uerùm ipse à Lino est interfectus; atque ita contigit, ut in contrariū sit facta mutatio. Vt autem Aristoteles peripetiam interdum in una persona, nonnunquam in duabus fieri declararet, ea de causa duo etiam addidit exempla; in quorum primo, Oedipodis inquam, una tantum est peripetia, in Lynceo uerò duæ: quoniam duarum etiam personarum sunt euentus in contrarium.

ANNOTATIONES.

† Vocem ἀποθανούμενος uertit Paccius immolandus, qua uerò ratione ductus ita uerterit, haud facilè intelligo, nisi fortè ob uocem antecedentem ἀγόμενος. sed multi duci possunt ut interficiantur, alia ratione, quàm ut immolētur. quocirca loco uocis immolandus, dicerem interficiendus : & quo loco dicit immolaret, scriberem interficeret.

PARTICVLA .LX.

Ἀναγνώρισις δ' ἐστὶ, ὥσπερ καὶ τοὔνομα σημαίνει, ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν μεταβολή, * ἢ εἰς φιλίαν, ἢ ἔχθραν τῶν πρὸς εὐτυχίαν, ἢ δυστυχίαν ὡρισμένων. καλλίστη δὲ ἀναγνώρισις, ὅταν ἅμα περιπέτειαι γίνονται, ὡς ἔχει ἐν τῷ Οἰδίποδι.

Agnitio est (ut etiam ex nomine liquet) ex ignoratione in notitiam ad amicitiam, uel inimicitiam illorum mutatio, qui seu felices, seu infelices determinantur. pulcherrima autem fit, si cum peripetia fuerit: ut in Oedipode.

EXPLANATIO.

Declarata peripetia, agnitionis declarationem aggreditur; quam, ut ex ui uocis deprehendi potest, mutationem ex ignorantia in notitiam significare dicit. ea enim agnoscere dicimur, quæ nobis erant ignota prius. Et subiungit qualem intelligat mutationem, dicēs: AD

AMICITIAM, VEL INIMICITIAM: hoc eſt, ex huiuſmodi agnitione ſtatim pateat amicitia, uel inimicitia, mutatio inquam ad amicitiam, uel inimicitiam eorum, qui ad felicitatẽ, uel ad infelicitatem determinati ſunt. Summa rei hæc eſt, agnitionem eſſe mutationem ex ignorantia, qua uel amicitia, uel inimicitia patet, per quam felices, uel infelices euadunt. Pulcherrima autem tunc agnitio eſt, cùm euẽtus in contrarium eſt; ut in Oedipode factum eſt. fieri enim poteſt, ut etiam agnitio ſine peripetia ſit. in Oedipode uerò agnitio eſt: matrem enim agnoſcit Oedipus, quam prius ignorabat. in qua quidem euentus in contrarium exiſtit: quoniam cùm nuntius eum ab inceſtandæ matris timore liberare uellet, ex nuntii uerbis Oedipus ſcelus iam ſe patrauiſſe deprchendit, ſeque Laii interfectorem agnoſcit.

ANNOTATIONES.

Ἢ εἰς φιλίαν, ἢ εἰς ἔχθραν. Clarius (me quidem iudice) legeretur, ſi primum ἢ, articulus eſſet, atque ita ſcriberetur, ἡ εἰς φιλίαν. nam cùm apud græcos articulorũ uis oſtendendi, ac determinandi ſit, & ab Ariſtotele dictum ſit, agnitionem eſſe mutationem ex ignorantia in notitiam, cujus generis mutationem intelligat explanat. quare cùm ea quæ ſequũtur, ſic ponantur uti modum mutationis determinent, uſitatior loquendi modus erit, ſi illi parti, quæ præcedentem determinat, articulus præponatur. Hac ratione fortè motus Paccius, primùm illud, ἢ, prætermiſit, cùm præſertim hoc loco Philoſophus non de quauis agnitione loquatur, ſed de ea tantùm, quæ pertinet ad Poeſim. Cùm igitur ea uox MVTATIO, fuſa nimis exiſteret, & propoſitum noſtrum excederet, meritò erat coarctanda. quòd ſi huic particulæ ad eorum amicitiam, uel inimicitiam, qui ad felicitatem infelicitatem ue determinãtur, adiungatur agnitionis huius deſcriptio, poeticæ tunc optimè quadrabit. Eos autem Ariſtoteles ad felicitatem, uel infelicitatem eſſe determinatos intelligit, qui maximis negotiis ſunt impliciti; quibus eos eſſe felices, aut infelices oportet. Quare, ut in omnibus Tragœdiis apparet, fiunt ſemper agnitiones, cùm in maximis negotiis, & diſcriminibus homines reperiuntur: ex quibus neceſſe eſt eos eſſe felices, ſi proſpera ſit agnitio; uel infelices, ſi ſecus, ac uellent, contingat. Ideo autem eas Tragœdias Philoſophus, quæ peripetiam agnitioni iunctam habent, pulcherrimas appellat, quoniam & ſummopere delectant, & animum à perturbationibus magna cum uoluptate repurgant: ſiquidem ſpectantium animi plurimùm commouentur, ac ratiocinantur: quod iucundum eſſe, ſuperius eſt oſtenſum.

PARTICVLA .LXI.

Εἰσὶ μὲν οὖν, καὶ ἄλλαι ἀναγνωρίσεις. καὶ γὰρ πρὸς ἄψυχα, καὶ τὰ τυχόντα ἐστὶν ὅτε, ὥσπερ εἴρηται, συμβαίνει. † καὶ εἰ πέπραγέ τις, ἢ μὴ πέπραγεν, ἔστιν ἀναγνωρίσαι. ἀλλ' ἡ μάλιστα τοῦ μύθου, καὶ ἡ μάλιστα τῆς πράξεως ἡ εἰρημένη ἐστίν. ἡ γὰρ τοιαύτη ἀναγνώρισις, καὶ περιπέτεια, ἢ ἔλεον ἕξει, ἢ φόβον, οἵων πράξεων ἡ ἐν τραγῳδίᾳ μίμησις ὑπόκειται. ἔτι δὲ καὶ τὸ ἀτυχεῖν, καὶ τὸ εὐτυχεῖν ἐπὶ τῶν τοιούτων συμβήσεται.

Sunt profectò & aliæ agnitiones. nam tum inanimatorum, tum quorumcunque, ut accidit, fiunt: † ſi quando (ut dictum eſt) euenit, ut ſi quid patrarit quis, uel non patrarit, agnoſcamus: illa tamen, quæ potiſſimum à fa-

bula.

bula,quæ'ue ab actione pendet,est, quam diximus. Etenim huiusmodi agnitio, atque peripetia,uel misericordiam , uel metum parabit. receptum autem est, actionum imitationem esse Tragœdiam: fortunatumq; insuper seu miserum fieri ex his contigerit.

EXPLANATIO.

Cùm in agnitionis declaratione eam esse mutationem dixerit ex ignorãtia in scientiã,ad amicitiam uel simultatẽ eorũ,qui ad felicitatẽ,uel infelicitatẽ determinati sunt, & agnitionẽ illi tantũ adstrinxerit generi,quod maximè Tragœdiæ conuenire uoluit; nunc subiungit alia quoque esse genera agnitionum.quod etiam ostendit. nam tum inanimatorum,tum quorumcunque,ut accidit,fiunt,si(ut dictũ est)euenit.Sensus est:aliæ sunt præter iam explicatã agnitiones,quoniam inanimatorum agnitiones sunt,ut lapidum, uestiũ, domorũ, & quoruncũque,ut accidit,uelut equorũ,auiumue. SI QVANDO (VT DICTVM EST)EVENIT.hoc est,ut ex ignorãtia in notitiã mutemur. VT SI QVID PATRARIT QVIS,VEL NON PATRARIT,AGNOSCAMVS.hoc est etiam in actionibus nostris agnitiones dantur,cùm nos aliquid egisse cognoscimus.sed quanquam huiusmodi agnitiones dentur,illa tamen potissimùm, quã diximus, cùm scilicet ex agnitione ad amicitiam,uel inimicitiam mutatio fit,unde felicitas,uel infelicitas prouenit,fabulæ accõmodatur.Cuius dicti rationem affert:quoniam agnitio talis,hoc est quæ iam definita est,& peripetia, aut misericordiã,aut terrorem habebit, hoc est,& misericordiã,& terrorẽ habebit, (AVT enim hoc loco tantũ ualet, ac ET) qualium actionũ,terroris inquam,& misericordiæ plenam esse tragicam imitationem iam receptum est. fortunatũ insuper ex iis, aut miserum fieri continget. mutationes autem eiusmodi Tragœdiæ, (ut dictum est) maximè cõuenire uidentur. Agnitio igitur eo modo descripta,quo Aristoteles est usus,fabulæ mirum in modum accommodatur; quoniam ex ea metus, & misericordia, & humanorum statuum mutationes ingentes fiũt:quæ sanè omnia Tragœdiæ maximo sunt ornamento,& eam pulcherrimam efficiunt.

ANNOTATONES.

Sciendum est,Aristotelem inferius,dum soluendæ Tragœdiæ modos exponit,agnitiones itidẽ ponere,quæ ex rebus inanimatis fiunt, ut ex monilibus, & ex aliis plurimis,de quibus inferius,cùm res postulabit,agemus;quas tamen in Tragœdia receptas esse dicit. Verùm hoc loco cùm de agnitionibus pertractat, eas perpendit,non ut ad alia respiciunt,sed tantummodo,ut agnitionem præfiniunt. sæpe enim usu uenit,ut sese homines agnoscant,ut aliàs id egisse scripsisseq;,quod illis nunc obiicitur; nec ulterius ea re percepta, ut aliud agnoscant, progrediuntur.

progrediuntur. De hac itaque agnitione,non ut in aliud refertur,nunc agit ; in sequentibus autem,ut his inanimatis ad homines agnoscendos utimur , de hac pertractabit. Sciendum,uerba Paccii,uidelicet SI QVANDO (VT DICTVM EST) EVENIT,clariora fieri expūcta uoce, SI. καὶ εἰ πέπραχέ τις:uerius quàm fecerit Paccius,exprimentur sic : ET SI QVIS FECERIT. Præterea,& in illis uerbis,ἢ ἔλεον ἕξει, ἢ φόβον , secundum ἢ,hoc loco ualere puto ET.nam cùm de agnitione,quæ pulcherrima est,hoc loco pertractet,ea procul dubio metum, & misericordiam excitare debet . cùm enim in definitione Tragœdiæ misericordiam,& terrorem incluserit ,non alteram tantum,sed utranque amplectatur oportet. ἢ autem ἀντὶ τοῦ καὶ,usurpari,testis est Simplicius libro quarto Physicorū in tractatione de loco , explicans Aristotelis uerba , quæ ita se habent . πάντα τόπον ἔχειν τὸ ἄνω , ἢ κάτω : cùm ait: πέμπτη τόπου ἔννοια, τὸ διαφορὰς ἔχειν, τὸ ἄνω,καὶ κάτω , οὐχ ὅτι πᾶς ὁ ληφθεὶς ἄμφω ἔχει ταῦτα. τοῦτο γὰρ ἀδύνατον, τὸ συνδραμεῖν εἰς ταὐτὸ τὰ ἀντικείμενα . ἀλλ' ἢ τῷ καὶ , συνδέσμῳ συμπλεκτικῷ ὄντι, ἀντὶ διαζευκτικοῦ τοῦ ἢ ἐχρήσατο. ἵν' ᾖ λέγων, πάντα τόπον ἔχειν τὸ ἄνω, ἢ τὸ κάτω, ὥσπερ Ὅμηρος τοὐναντίον τῷ ἢ, ἀντὶ τοῦ καὶ, ἐχρήσατο, λέγων, ἢ νέος, ἠὲ παλαιός, ἀντὶ τοῦ νέος, καὶ παλαιός. Nil igitur mirum uidebitur,Aristotelem in Poetica usum ea locutione, qua & Homerus utitur ; cùm præsertim totam hanc penè libelli doctrinam ex illius præclarissimi poetæ obseruatione desumptā ab Aristotele uideamus.

PARTICVLA .LXII.

Ἐπεὶ δὴ ἡ ἀναγνώρισις τινῶν ἐστιν ἀναγνώρισις , * ἔτι δὲ ἀναγνωρίσεις , αἱ μὲν εἰσὶ θατέρου πρὸς τὸν ἕτερον μόνον , ὅταν ᾖ δῆλος ὁ ἕτερος , τίς ἐστιν. * ὅτι δ' ἀμφοτέρους δεῖ ἀναγνωρίσαι. οἷον ἡ μὲν Ἰφιγένεια τῷ Ὀρέστῃ ἀνεγνωρίσθη ἐκ τῆς πέμψεως τῆς ἐπιστολῆς, ἐκείνῳ δὲ πρὸς τὴν Ἰφιγένειαν ἄλλης ἔδει ἀναγνωρίσεως. δύο μὲν οὖν τοῦ μύθου μέρη * περὶ ταῦτ' ἐστί , περιπέτεια , καὶ ἀναγνώρισις.

Qoniam uerò Agnitio quorundam agnitio est , alia quidem alterius ad alium tantum fit , cùm quis hic sit , illi notus est : alia rursus mutua indiget notitia , ut Iphigenia ex epistolæ illius misſione ab Oreste quidem agnita : ut tamen ipsum agnosceret , alia quoque agnitione opus fuit. Partes igitur hic fabulæ habentur duæ, Agnitio , & peripetia.

EXPLANATIO.

Qualenam esset id agnitionis genus , quod Tragœdiæ conueniret,superius explicauit,esseque alia agnitionum genera demonstrauit : nunc docet agnitiones interdum fieri unius personæ tantùm, interdum uerò mutuas esse,hoc est duarum personarum . ac in primis assumit agnitionem esse quorundam agnitionem , hoc est ad aliud respicere,relationemque indicare : relatio uero duos postulat terminos:igitur & in agnitione duo requirūtur termini,agnoscēs , & agnitum. quamobrem agnitiones erunt,aut cùm altera persona tantùm agnita sit,aut cùm utræq; indigent agnitione mutua,quod exemplo Iphigeniæ in Tauris apud Euripidē ostendit, quæ ab Oreste agnita sit ex epistolæ missione ; illa uerò Orestē agnouit ex contexta à se ueste . Hoc igitur in exemplo mutua agnitio est , quoniā

uterque alterum ignorabat. Absoluta peripetiæ, & agnitionis declaratione, colligit Aristoteles, quæ supra dicta sunt, inquiens: PARTES IGITVR FABVLAE DVAE HIC HABENTVR, AGNITIO, ET PERIPETIA.

ANNOTATIONES.

Ἐπειδὴ ἡ ἀναγνώρισις τινῶν ἐστιν ἀναγνώρισις. * ἔτι δὲ ἀναγνωρίσεως. si ita legantur uerba, nihil unquam reperietur, quod illi coniunctioni quoniam, respondeat: idq́ sermonis genus erit indeterminatum, præter Aristotelis morem, & rectum loquendi modum. quare uerba sunt castiganda, & uerba illa ἔτι δὲ ἀναγνωρίσεως, expungi debent. quibus deletis, aperta est responsio illi coniūctioni QVONIAM, in initio contextus positæ. ea autem in illis uerbis est, quæ ita leguntur αἱ μὲν εἰσὶ θατέρου; & quæ sequuntur. ubi Paecius prudenter egit, qui particulam, quam nos à contextu græco delendam admonuimus, in latinum ueluti spuriam non uertit. Alius item in hoc contextu in græcis uerbis est error. nam cùm hæ duæ particulæ μὲν, & δὲ, perpetuò sibi respondeant, semperq́ præcedente μὲν, sequi debeat δὲ, non reperitur ullum δὲ, quod illi particulæ μὲν, in uerborum serie positæ, uidelicet αἱ μὲν εἰσὶ θατέρου, & quæ sequuntur, respondeat. Locum itaque hunc in modum supplebimus: ante uocem * ὅτι δ᾽ ἀμφοτέρους, addentes αἱ δὲ, ut integra lectio sit: αἱ δὲ, ὅτι δ᾽ ἀμφοτέρους. Vnde prudenter Paccius illa uerba in latina uersione suppleuit. περὶ ταῦτα Paccius uertit HIC, tacitè innuens non περὶ ταῦτα, quoniam huiusmodi lectio reliquis contextus partibus ægrè accómodatur, sed ἐνταῦθα legi oportere: quam castigationem non uitupero. lectio tamen erit planior, si uerbum περὶ, expungatur.

PARTICVLA .LXIII.

Τρίτον δὲ, πάθος. τούτων δὲ περιπέτεια μὲν, καὶ ἀναγνώρισις εἴρηται. πάθος δέ ἐστι πρᾶξις φθαρτικὴ, ἢ ὀδυνηρὰ, οἷον, οἵ τε ἐν τῷ φανερῷ θάνατοι, καὶ αἱ περιωδυνίαι, καὶ τρώσεις, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Tertia superest Perturbatio. nam de Peripetia, & Agnitione satis diximus. Perturbatio uerò actio est lætifera, seu dolore plena: ueluti cùm neces, cruciatus, uulnera, cæteraq́ generis huius palàm fiunt.

EXPLANATIO.

Dixit de duabus fabulæ partibus: nunc tertiam aggreditur, quæ est perturbatio; quam actionem esse dicit lætiferam, ac doloris plenā. Quid autem per has perturbationes intelligat, exemplo declarat, ut mortes, quæ in aperto fiunt, cruciatus, uulnera, cæteraque huiusmodi: nam cùm aliqua mala nobis se se offerant, ea, inuitis etiam nobis, accidere posse est cogitandum. hinc autem oritur perturbatio, tristisque sensus; qui adeò interdum affligit, ut ad animi deliquium nōnunquam deducat.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Peripetiam, Agnitionē, & Perturbationem fabulæ partes esse, quæ una est ex sex partibus Tragœdiæ qualibus. ideo peripetia, agnitio, & per-

turbatio

turbatio partes partis ipsius Tragœdiæ dicentur. Verùm cùm Aristoteles partes in quales, & quantas diuiserit, ut in operis procemio uisum est, quæret fortè quis, an istæ tres enumeratæ, quas fabulæ partes esse diximus, sint eiusdem fabulæ partes quantæ, an potius quales. Huic responderem, partes has esse uocandas quales, quanquam & ipsa fabula sit una ex sex partibus qualibus Tragœdiæ. nam fabula per has tres partes talis dicetur: exempli causa à peripetia & agnitione perplexa, à perturbationibus pathetica. Nihil igitur prohibet peripetiam, agnitionem, & perturbationem esse partes quales fabulæ, quæ est una ex sex partibus Tragœdiæ qualibus. Sciendum est, Aristotelem quidem exemplis usum esse, ut ostenderet quid per perturbationem intelligeret, posuitque ea, quæ apertè perturbationem efficiunt, ut mortes, uulnera, cruciatus, quæ in aperto fiunt. Ex his tamen Aristotelis dictis colligi non debet, quòd in scena necessariò fieri debeant fictæ neces: nam de hoc infra sermonem habebit. sat enim nunc est Aristoteli, quid per perturbationem intelligat exemplis declarare: quã expresit, quòd erat actio corrumpens, uel dolorem habens. Quid autem intelligeret per hoc, quod dictum est, corrumpens, uel dolorem habens, exemplis aperuit. ubi uidere licet, Aristotelem expresisse perturbationem per ea, quæ eã efficiũt: nam in spectatorum animis perturbationes ab eiusmodi euentis fiunt.

PARTICVLA .LXIIII.

Μέρη δὲ τραγῳδίας, οἷς μὲν ὡς εἴδεσι δεῖ χρῆσθαι, πρότερον εἴπομεν, κατὰ δὲ τὸ ποσὸν, καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα, τὰ δὲ ἐστί, πρόλογος, ἐπεισόδιον, ἔξοδος, χορικὸν, καὶ τούτου τὸ μὲν πάροδος, τὸ δὲ στάσιμον. κοινὰ μὲν οὖν ἁπάντων ταῦτα, ἴδια δὲ τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς, καὶ κόμμοι. ἔστι δὲ πρόλογος μὲν, μέρος ὅλον τραγῳδίας, τὸ πρὸ χοροῦ παρόδου. ἐπεισόδιον δὲ, μέρος ὅλον τραγῳδίας, τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν. ἔξοδος δὲ, μέρος ὅλον τραγῳδίας, μεθ' ὃ οὐκ ἔστι χοροῦ μέλος. χορικοῦ δὲ, πάροδος μὲν, ἡ πρώτη λέξις ὅλη χοροῦ, στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ, τὸ ἄνευ ἀναπαίστου, καὶ τροχαίου. † κόμμος δὲ, θρῆνος κοινὸς χοροῦ, καὶ ἀπὸ σκηνῆς.

Cæterùm Tragœdiæ partes, quibus tanquam formis uti nos oportet, superius exposuimus: secundum uerò quantitatem discretam, atque in quas secetur, singillatim hæ sunt: Prologus, Episodium, Exodus, Choricum. chorici uero alterum mobile, alterum stabile. sanè cunctis hæc omnibus communia: propria uerò ea, quæ ad scenam pertinent, & commi. Prologus est pars Tragœdiæ iusta, ante chori ingressum: Episodium pars item iusta Tragœdiæ, inter choricos perpetuos cantus: Exodus iusta pars Tragœdiæ, post quam nullus deinceps est chori cãtus: Chorici uerò ingressus, chori integri prima locutio: Stabile, sine Trochæo, & Anapesto cantus: Commus, siue planctus est luctus chori communis cum iis, qui in scena sunt.

EXPLANATIO.

Poematum partes aliæ quantæ, aliæ quales sunt; quarum altera ad qualitatẽ, altera uero ad quantitatẽ spectare uidetur, ut antea dictum est. Et cùm hactenus, quæ sint partes quales, patefecerit, nunc de partibus Tragœdiæ quantis uerba facturus, admonet prius nos, se de iis partibus, quibus ueluti formis utitur Tragœdia, se supe-

rius dixisse. cùm enim sint partes quales, qualitasque sit illius, cuius est qualitas, forma; meritò de partibus loquens qualibus, dixit de his, quibus ueluti formis Tragœdia utitur, se superius exposuisse. Partes uerò Tragœdiæ, quæ quantæ sunt, nunc explicans aggreditur, ac primò quid per partes quantas intelligat, exponit dicens: ATQVE IN QVAS SECETVR, scilicet Tragœdia. nã totũ, quod longitudinem habet, in suas partes dissecari potest. Sunt autem (inquit) partes, in quas Tragœdia diuiditur, PROLOGVS, EPISODIVM, EXODVS, CHORICHVM. CHORICI VERÒ ALTERVM MOBILE, ALTERVM STABILE. SANÈ CVNCTIS HAEC OMNIBVS COMMVNIA, id est omnis Tragœdia supra enumeratis partibus utitur: PROPRIA VERÒ EA, QVAE AD SCENAM PERTINENT, ET COMMI, id est lamentationes. nam in aliquibus Tragœdiis est plãgor, & lamentatio, quæ fit à Choro & histrionibus simul lugẽtibus; in aliquibus uerò huiusmodi pars non reperitur. Enumeratis partibus, quæ ad quantitatem Tragœdiæ spectant, singulas declarat, ostẽdens earum terminum. hac enim ratione declarantur exactè quantitatis partes, cùm quousque protenditur eius terminus, explicatur. Et primum exorditur à prologo, quoniam est ordine prior; quem terminari inquit ad ingressum chori. Prologi uerò munus est, fabulam aperire, ne suspensi sint audientium animi. poeta igitur aperta fabula, chorum inducet. Sed quoniam Aristoteles Tragœdiam Sophoclis, Oedipum tyrannum inscriptam, cæteris omnibus anteferre uidetur, ea nos in his partibus explicandis utemur. Incipit igitur aperire fabulã Sophocles in prologo, cùm inducit Creõta ita dicentẽ:

Ἦν ἡμῖν ὦ 'ναξ Λάϊός ποθ' ἡγεμών.

quæ latinè ita sonant. Fuit nobis ô rex Laius olim dux. Aperit igitur in proœmio uelle se Oedipodem inuestigare Laii interfectorem: cuius necem, ut oraculum admonuit, gratia liberandæ ciuitatis à pestilentia ulcisci uult. Iam est aperta fabula; iccirco chorum inducit. at hunc primum ingressum chori πάροδον uocat, in quem prologus definit. Initium igitur parodi in eadem Tragœdia erit:

Χο. ὦ Διὸς ἁδυεπὲς φάτι τίς ποτε. & quæ sequuntur.

Episodium uerò est tota pars Tragœdiæ, quæ est infra totos cantus choricos. uocat autem cantus choricos totos, quoniam & ipsi notabilem habent quantitatem. erit autem hæc pars in Oedipode, post finem parodi, ubi incipit Oedipus loqui hunc in modum:

Αἰτεῖς, ἃ δ' αἰτεῖς τἄμ' ἐὰν θέλῃς ἔπη.

definit uerò, ubi chorus loquitur hunc in modum:

Ἰὼ γενεαὶ βροτῶν.

Omnia, quæ intra hæc duo assignata extrema continentur, exceptis

chori

chori cantibus, episodium appellat. Exodus uerò est, post quem non est chori cantus. Incipit autem exodus in Oedipode, ubi nuntius in hunc modum loquitur:

ὦ γῆς μέγιστα τῆς δ' ἀεὶ τιμώμενοι.

desinit autem simul cum Tragœdia. Quod uerò ad choricos cantus spectat, πάροδος, qui distinguit Prologũ ab Episodio, est chori integri prima locutio, id est, cùm primùm introducitur chorus totus, qui canendo loquitur. ideo autem dixit: CHORI INTEGRI PRIMA LOCVTIO: quoniam omnes canentes loquuntur. quod dictũ est ad differentiam chori, cùm loquitur; quoniã unus duntaxat pro omnibus loquitur. & hic choricum pro choro accipit. nam cùm dicit choricum esse primam chori locutionem, statim patet hic chori diuisionem fieri, cuius altera pars dicitur Parodos. quæ autem ea sit, in Oedipode dicta iam est. Stasimum uero dicit esse chori partẽ, absque trocheo & anapesto. Est autem in Oedipode hæc pars, chorus ille, qui cõtinuo initiũ exodi antecedit: cuius initiũ ita se habet:

χο. ἰὼ γενεαὶ βροτῶν.

Et hæ sunt partes, quas Philosophus omnibus Tragœdiis communes esse uult. Postea declarat quid sit Commus; qui est plangor cõmunis chori: & quæ à scena fiunt, id est à reliquis histrionibus. quæ omnia ad aliud transiens, ex propositis colligit, dicens se iam de partibus qualibus, & quantis quæ sint, pertractauisse.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Tragœdiam (pro faciliori uerborum Aristotelis intelligentia) in tres partes cõmodè secari posse, in Procemium, Exodum, & in id, quod ab his duobus extremis clauditur. In procemio fabulæ scopus, atque propositum, & si non exactè, modo tamen quodam aperitur; adeò ut qua de re agendum sit intelligi possit. ut in Oedipode tyranno, quòd Oedipus uult Laii interfectorem inuestigare, ut eum debito supplicio afficiat. hoc in procemio ponitur. In exodo uerò ea, quæ secuta sunt, ex tali inuestigatione mortis Laii, uerbi causa Iocastæ suspensionem, & Oedipodis cæcitatem. & hoc in exodo. In parte uerò intermedia ponitur tota illa negociatio, atque inuestigatio. quæ cùm habeat cantus choricos ad relaxandos animos audientium permixtos, & ut tempus opportunum pro illa actione facienda histrionibus detur, in duas quoque partes diuidetur: quarum altera Episodium dicetur, nempe totum illud intermediũ choris exceptis; & altera ipsi Chori: quorum duæ partes sunt, Parodos, & Stasimon. de quibus ea ratione tantùm meminit Philosophus, quoniam per parodum scimus, ubi prologus desinit; per stasimum uero scimus, unde incipit exodus. De choris autem intermediis non erat opus dicere, quoniam per eos nulla partium Tragœdiæ terminatur. In stasimo autem per hoc, quod dicit eum carere anapæsto, & trocheo, scire possumus chorum in ea parte non saltare; quoniam pedes illi sunt apti saltationi, ut habuimus supra. quocirca si hæc chori pars caret iis pedibus, qui saltationi maximè sunt apti, rationi consentaneum est ea in parte nullam fieri saltationem: præsertim cùm exitus ille lugubris sequi statim debeat. Animaduersione autem dignum, in excusis Tragœdiis Sophoclis

phoclis, & in multis, quas manu exaratas legimus in Oedipode tyranno exo-
" di initium esse, ubi est carmen illud,
ὦ γῆς μέγιστα, & quæ sequuntur.
Illic enim in margine, ubi nomina loquentium histrionum adnotantur, cùm nuntium loquentem introducit poeta, legitur ἐξ: cùm tamen in omnibus aliis locis illius Tragœdiæ legatur ἀγ: hoc est nuntius. quocirca facilè fieri potuit, ut cùm in margine ἔξοδος (ibi enim est Tragœdiæ illius exodus) esset ab aliquo scriptum, quidam putauerint histrionis esse nomen. hoc argumento esse posset hanc nos partem, scilicet exodum, in illa Tragœdia rectè annotauisse. Dubitaret iure aliquis: quoniam hic prologũ in Oedipode tyranno ad ingressum
" chori desinere Aristoteles dicit: in tertio tamen de Rhetorica libro, Tragici quo
" que, inquit, nõ statim argumentum fabulæ aperiunt, ut Euripides assolet; in par-
" te tamen aliqua prologi satisfaciunt, ut Sophocles:
" ἐμοὶ πατὴρ ἦν πόλυβος.
Quod quidem carmen non est ante ingressum chori, sed multo post, circa medium illius fabulæ. Hunc locum etiam Petrus Victorius, uir admodum erudi-
" tus in suis commentariis in libros Aristotelis de Rhetorica animaduertit. qua-
" re, inquit, uereor, ne μνημονικὸν ἁμάρτημα sit, nisi uersum illum intellexerit Aristo
" teles, in quo argumenti nonnihil narratur: qui sanè in Prologo est.
" Ἦν ἡμῖν ὦ 'ναξ Λάϊος ἡγεμών.
" pronuntiantur autem à Creonte. tota res accuratè uidenda. Hæc Victorius. cui quidem assentimus, non carmen, quod passim legitur in Rhetoricis, Aristotelẽ intellexisse, sed id, quod paulo ante scripsimus. quod tamen carmen ab Aristotele non iccirco afferri putamus, quoniam in eo fabulæ illius argumentum contineatur, sed quoniam illinc incipit poeta fabulæ argumentum aperire. Dubitatur præterea, quomodo tota illa Tragœdiæ pars, quæ inter choricos cãtus est, Episodium appelletur, cùm episodium id uocetur, quod ad augẽdam fabulam ponitur, & quod fabulæ pars non est. at in tota illa Tragœdiæ parte, quæ inter cãtus choricos est, tota actio cõtinetur, dempto exitu & prologo. actionis igitur pars maior episodium esset, atque ita fabula esset episodiũ: quod sanè dici nequit. Respondetur, Aristotelem totam illam partem episodiũ nuncupasse, quoniã portio maior partis illius ex episodiis constat: cumq; fabula nullã habeat distinctã partẽ, sed sparsim sit episodiis intermixta, ideo de fabula quidẽ nihil prorsus meminit; totã uerò illã partẽ Episodium uocauit. μέρη δὲ τραγῳδίας, οἷς μὲν, ὡς εἴδεσι δεῖ χρῆσθαι. Vidimus exẽplar, in cuius margine scriptũ erat σχήμασι, loco uocis χρῆσθαι. quæ lectio magis elegãs, & quadrãs uidetur. uulgata tamẽ lectio seruari potest: quoniã superius Philosophus eadẽ ferè loquendi for-
" mula de iis partibus uerba faciens est usus. inquit enim: His igitur ipsorum nõ
" pauci (ut ita dicam) utuntur formis. τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς. simili quoque locutione in problematibus utitur XLVIII. probl. XIX. particulæ. Posset dubitari, cur Aristoteles cùm dixerit ἴδια τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς, καὶ κόμμοι, singulas partes quantas exponens, solùm quid κόμμος sit, quod postremo loco posuerat, explanat: neque declarat, quid intelligat per hæc uerba, τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς, quæ sanè ante uocem commum posita sunt. Nisi mendum in uerbis sit, dicendum existimarem Commum, & quæ à scena fiunt, ad eandem partem spectare, Philosophumq; per hæc chori, & scenæ luctum intellexisse. Verba autem ita essent explicanda. * κόμμος δὲ θρῆνος κοινὸς χορῶ, καὶ τὰ θρηνούμενα (ita enim subaudiendum puto) ἀπὸ σκηνῆς. hoc est COMMVS EST LVCTVS COMMVNIS CHORI; ET SCENAE. commos autem necessariò est in parte, quæ exodos dicitur: posteaquàm enim exitus lugubris apparet, interdum poetæ chorum, & nonnullas scenæ personas illam calamitatem deplorantes inducunt. quocirca Philosophus partem

hanc dixit esse peculiarem, non autem omnibus Tragœdiis communem. De numero personarum, chorum tragicum efficientium adeundus est Iulius Pollux libro quarto. item quomodo progederentur in scenam. Sciendum præterea est, aliud esse exodum chori, & aliud exodum Tragœdiæ, de quo nũc Aristoteles agit. quem quomodo intelligere debeamus, iam explicuimus.

PARTICVLA .LXV.

Μέρη μὲν οὖν τραγῳδίας, οἷς μὲν δεῖ χρῆσθαι, πρότερον εἴρηται. κατὰ δὲ τὸ ποσὸν, καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα, ταῦτ᾽ ἐστί. ὧν δὲ δεῖ στοχάζεσθαι, καὶ ἃ δεῖ εὐλαβεῖσθαι συνιστάντας τοὺς μύθους, καὶ πόθεν ἔσται τὸ τῆς τραγῳδίας ἔργον, ἐφεξῆς ἂν εἴη λεκτέον τοῖς νῦν εἰρημένοις.

Partes igitur Tragœdiæ, quæ quasi formæ habendæ sunt, superius explicauimus: rursus secundum quantitatem discretam, & in quas secetur, singillatim quoque diximus. deinceps uerò, quæ fabulas texentes sectari, contrà quæ uitare oporteat, tùm uerò à quibus locis Tragœdiæ ipsius opus ducatur, supradictis addendum.

EXPLANATIO.

Cùm Aristoteles aliud propositum aggredi uellet, prius quæ de Tragœdiæ partibus dicta sunt, breuiter recenset. Partes (inquit) Tragœdiæ, quibus uti oportet, prius dictæ sunt: intelligit enim eas partes, quas quales uocauit. partes uerò, quæ quantæ, hæ sunt, quas proximè diximus: Prologus scilicet, Episodium, & quæ sequũtur. Hæc cùm dicta sint, de euitandis, & sectandis, cùm fabula texitur; item unde officium Tragœdiæ comparetur, deinceps dicere proponit.

ANNOTATIONES.

Animaduertendum est, quam nũc aggreditur Philosophus partem, eam esse, " de qua dixit in prologo: & quo pacto, ut rectè Poesis se habeat, componi fabu" las oporteat. Vnde Philosophus prædicta collegit, ut auditor cognosceret illum iam ad aliud pertractandum trãsire. στοχάζεσθαι respicere etiam significat. hoc tamen loco ualet sectari, quoniam opponitur illi uoci εὐλαβεῖσθαι.

PARTICVLA .LXVI.

Ἐπειδὴ οὖν δεῖ τὴν σύνθεσιν εἶναι τῆς καλλίστης τραγῳδίας μὴ ἁπλῆν, ἀλλὰ πεπλεγμένην, καὶ ταύτην φοβερῶν, καὶ ἐλεεινῶν εἶναι μιμητικὴν, τοῦτο γὰρ ἴδιον τῆς τοιαύτης μιμήσεώς ἐστι. πρῶτον μὲν δῆλον, ὅτι, οὔτε τοὺς ἐπιεικεῖς ἄνδρας δεῖ μεταβάλλοντας φαίνεσθαι ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν. οὐ γὰρ φοβερὸν, οὐδὲ ἐλεεινὸν τοῦτο, ἀλλὰ μιαρόν ἐστιν.

Quoniam igitur Tragœdiæ pulcherrimæ compositio, non quidem simplex esse debet, sed implexa, eademq; terribilium, miserabilium'ue imitatrix, id quod profectò imitationis huiusce proprium est: Primum quidem satis apparet minime decere, bonos, & æquos uiros ex felicibus infelices factos, in scenam afferre: ut quod terrifici, miserandi'ue nihil habeat, sed scelesti.

EXPLANATIO.

Antea declaratum est à Philosopho, pulcherrimam esse fabulæ cõstitutionem, non simplicem quidẽ, sed quæ ex agnitione, peripetiaq; constet, quæque sectetur miserabilia, atque terribilia: quod actionis tragicæ proprium esse uult: ex quibus quænam à tragico uitanda, quæ'ue sectanda sint, munus item illius inferre uult. Primum autem, quod ex antea dictis infert, est, ne in imitatione tragica probos uiros ex felicitate in miseriam lapsos inducamus. quod quidem probat ad incommodum deducendo. continuò enim in eiusmodi imitatione nec terribile nec miserãdũ, sed scelestũ quid esset. at suppositũ est, Tragœdiæ propriũ esse terribilia, miserabiliaq; sectari oportere.

ANNOTATIONES.

Dubitaret iure quispiam, quomodo uiri boni, si suis actionibus in miseriam ex felicitate pertranseant, non commiserationem de se, neque timorem in nos cieant: præsertim cùm Aristoteles secundo de Rhetorica libro, ubi de commiseratione loquitur, affirmet misericordiam esse quendam tristem sensum, ob apparens malum eius, qui non meretur: & uiros bonos, qui aduersa fortuna iactãtur commiseratione dignos esse contendit. quo loco eadem utitur uoce, qua & hic usus est, ἀναξίας inquam. Respondemus nos, actionem huiusmodi ex Aristotelis sententia, cùm probos uiros in miseriam collapsos inducimus, non miserabile nec terrificum, sed scelestum quid ac impium præseferre: non quòd in ea imitatione non sit etiam misericordia, & timor, sed quoniam scelus maxime apparet, ideo à præstantiori parte denominabitur. cùm igitur huiusmodi actio nõ habeat id, quod infra dicet, φιλάνθρωπον, non debet in scenam induci.

PARTICVLA .LXVII.

Οὔτε τοὺς μοχθηροὺς ἐξ ἀτυχίας εἰς εὐτυχίαν. ἀτραγῳδότατον γὰρ τοῦτ' ἐστὶ πάντων. οὐδὲν γὰρ ἔχει, ὧν δεῖ. οὔτε γὰρ φιλάνθρωπον, οὔτε ἐλεεινόν, οὔτε φοβερόν ἐστιν. οὐδ' αὖ τὸν σφόδρα πονηρὸν, ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν μεταπίπτειν. τὸ μὲν γὰρ φιλάνθρωπον ἔχοι ἂν ἡ τοιαύτη σύστασις, ἀλλ' οὔτε ἔλεον, οὔτε φόβον. ὁ μὲν γὰρ περὶ τὸν ἀνάξιον ἐστὶ δυστυχοῦντα, ὁ δὲ περὶ τὸν ὅμοιον. ἔλεος μὲν περὶ τὸν ἀνάξιον, φόβος δὲ περὶ τὸν ὅμοιον. ὥστε οὔτε ἐλεεινὸν, οὔτε φοβερὸν φανεῖται τὸ συμβαῖνον.

Pariq; ratione ab aduersa fortuna ad secundam prouectos, prauos effingere. hoc enim omnium à Tragœdia maximè alienum, ut quod rerum, quæ requiruntur, expers omnino sit, humanitatis dico, ne dum terrifici, atque miserabilis. Sed nec omnino improbos ex secunda fortuna in aduersam lapsos: quandoquidem talis compositio, quæ alioqui humanitatem præ se ferre potest, miserandi aut terrifici planè nihil habet. Vt enim immerentis misericordiam excitat, ita terror à simili incutitur. Quo circa cùm nec miserandi, nec terrifici quicquam ab his proueniat:

EXPLANATIO.

Cauendum præterea subiungit, ne prauos uiros ex infelicitate in felicitatem

felicitatem labentes inducamus: quoniam (inquit) huiusmodi fabulæ constitutio à Tragœdia prorsus aliena est; cùm iis omnibus careat, quæ habere deberet. quod probat. Nam huiusmodi fabulæ constitutio non habet τὸ φιλάνθρωπον, hoc est id, quod ad humanam societatẽ conducit, hoc est bonos mores non inducit. Præterea nec terribile, nec miserabile habet. in huiusmodi autem constitutione tria hæc desyderari patet. neque enim humano generi conducit ea intueri exempla, in quibus prauos uiros ex infelicitate ad felicitatem mutatos uidemus. In ea præterea actione nihil est, quod misericordiam, uel timorem, sed indignationem duntaxat, quæ minimè ad Tragœdiam spectat, mouere posset. Item nec ea fabulæ cõstitutio probatur, in qua perditi prorsus homines ex felicitate in miseriam mutantur. nam huiusmodi constitutio hominibus quidem conducere uidetur; quoniam exemplis huiusmodi ad meliorem frugem deducuntur: uerùm misericordia, timoreque caret. nam misericordia eorum est, qui contra fas incommoda patiuntur; at homines praui omni supplicio sunt digni. timor præterea est circa simile: at perditi homines cùm dissimili à probis conditione uiuant, quanquam eis aduersi quid contingat, id tamen probis timorem non incutiet.

ANNOTATIONES.

Οὔτε γὰρ φιλάνθρωπον, οὔτε ἐλεεινὸν, οὔτε φοβερόν ἐστι. Per φιλάνθρωπον intelligit idem, quod moratum, quodque ad societatem humanam conducit: cui opponitur μισάνθρωπον. Quòd autem per φιλανθρωπίαν intelligendum sit id, quod conducit ac utile est, patet ex Demosthene in oratione in Midiam, cùm ait: Ἀκούετε ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι τοῦ νόμου τῆς φιλανθρωπίας, ὃς οὐδὲ τοὺς δούλους ὑβρίζεσθαι ἀξιοῖ. Aristoteles igitur cùm dicit οὔτε γὰρ φιλάνθρωπον, οὔτε ἐλεεινὸν, οὔτε φοβερόν ἐστι, idem est, ac si diceret, nec prodest, nec misericordiã, timorem'ue habet. at in primis humano generi poetæ prodesse studens, Prosunt autem humanæ societati exempla, in quibus pessimi uiri ex felicitate in miseriam labuntur; quoniam his instruitur genus humanum, & à sceleribus abstinet.

PARTICVLA .LXVIII.

Ὁ μεταξὺ ἄρα τούτων λοιπός. ἔστι δὲ τοιοῦτος, ὁ μήτε ἀρετῇ διαφέρων, καὶ δικαιοσύνῃ, μήτε διὰ κακίαν, καὶ μοχθηρίαν μεταβάλλων εἰς τὴν δυστυχίαν, ἀλλὰ δι᾽ ἁμαρτίαν τινὰ τῶν ἐν μεγάλῃ δόξῃ ὄντων, καὶ εὐτυχίᾳ, οἷον, Οἰδίπους, καὶ Θυέστης, καὶ οἱ ἐκ τῶν τοιούτων γενῶν ἐπιφανεῖς ἄνδρες.

Reliquum est, ut ad hæc maximè idoneus is habeatur, qui medius inter tales sit. Is autem erit, qui nec uirtute, nec iustitia antecellat, minimeque per uitium, prauitatem'ue in ipsam infelicitatem lapsus fuerit, uerum humano quodam errore, ex magna quidem existimatione, atque felicitate; quemadmodũ Oedipus, Thyestes, cæterique ex huiusmodi generibus illustres uiri.

Quæ

EXPLANATIO.

Quæ in fabularum constitutione uitanda sint, hactenus est dictũ: nunc quæ sectari oporteat Philosophus monet: eos nimirum homines, qui neque uirtute, neque iustitia excellunt, in magna tamen existimatione sunt; quique nec malitia, nec prauitate in miseriam & infelicitatem sunt lapsi. quod Oedipodis, & Thyestis, ac cæterorum huiusmodi conditionis hominum illustrium exemplo declarat. Iam igitur apparet cuius cõditionis homines Tragœdiis materiem præstent, uiri inquam illustres, ac felices, hoc est, qui copiis, ac imperio reliquos antecellunt, sed non uirtute; cùm non animi prauitate, sed ignorantia patrando scelus in infelicitatem labuntur. quod hominum genus inter bonos ac prauos medium esse dicit: quoniam peccantes bonos non appellamus. qui uerò peccant, neque ex proposito id præstant, sed ob imprudentiam efficiunt, mali prorsus dici nõ debent: iccirco inter bonos ac prauos medii erunt.

ANNOTATIONES.

Per hæc, quæ de persona Tragœdiæ apta hoc loco scribuntur, intelligere possumus id, quod in Tragœdiæ definitione dicitur, ipsam actionis seriæ imitationem existere, cuius conditionis hominum actio illa seria, quam tragicus imitatur, esse debeat. hic enim habetur illustrium uirorum esse debere. Cur autem illustres uiri potius, quàm plebei, per imprudentiam peccantes Tragœdiæ conueniant, ideo fit, quoniam cùm Tragœdiæ propositum sit, commiserationis, & timoris interuentu, homines in melius redigere, maior utique suscitatur commiseratio, ubi itidem maior est mutatio felicitatis in infelicitatem. Cùm igitur principes uiri felices habeantur; si in infelicitatem transierint, maior apparet mutatio: unde maior exoritur commiseratio, & metus; quibus uehementibus in animo affectibus sibi ipsis homines cauent, uitiaq́, quibus in miseriam alii lapsi sunt, euitant. nam si qui felices sunt, ex erroribus in miseriam transierunt, multo facilius ii in miseriam labentur, qui miseriæ magis uicini sunt ac propinqui, cuiusmodi est plebs. Ea autem ratione uult errores fieri ob ignorantiã, de quibus certiores facti, statim eos commisisse pœniteat, ut eorum nos magis misericordia capiat. quatenus uerò per imprudentiam peccant, tragica nos imitatio prudentiores, ac magis circunspectos reddit. Errores quot modis fiũt, ab Aristotele tertio de Rhetorica libro scribitur. Sciendum est, Aristotelem ideam personæ tradere, quæ Tragœdiæ numeris omnibus absolutæ conuenit. quare Tragœdiæ, quæ ab huiusmodi persona recedunt, à perfectione quoque eas recedere oportet. Ἐπιφανεῖς dicuntur, qui opibus ac dominationibus excellunt: quoniam clari atque in propatulo cùm in conspectu hominum sunt, stare uidentur.

PARTICVLA .LXVIIII.

Ἀνάγκη ἄρα τὸν καλῶς ἔχοντα μῦθον, ἁπλοῦν εἶναι μᾶλλον, ἢ διπλοῦν, ὥσπερ τινές φασι. καὶ μεταβάλλειν οὐκ εἰς εὐτυχίαν ἐκ δυσυχίας, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἐξ εὐτυχίας εἰς δυσυχίαν. μὴ διὰ μοχθηρίαν, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίαν μεγάλην, ἢ οἵου εἴρηται, ἢ βελτίονος μᾶλλον, ἢ χείρονος.

Necesse

Necesse est igitur pulchram fabulam constare magis ex uno hoc genere, quàm ex duplici, ut nonnulli putant: cuius quidem ex miseria ad felicitatẽ mutatio non sit; sed contrà ex felicitate ad miseriam, errore sanè non leui, minimè uerò per dedecus, ex illo quidem uirorum, de quo dictum est, genere: quod'ue potius ad meliores, quàm ad deteriores spectet.

EXPLANATIO.

Quoniam iam ante diximus eam fabulæ constitutionem, quæ sceleratos homines ex infelicitate ad felicitatem transmutat, nihil eorũ habere quæ debeat; quoniam in ea neque τὸ φιλάνθρωπον, neque misericordia, neque metus reperiatur, propterea que nos eam fabulæ constitutionem optimam debere nos existimare, in qua tria hæc inueniuntur; & præterea ostendit illustres homines, inter prauos & bonos medium locum obtinẽtes, cùm ob aliquod magnũ scelus, quod inscii, atque imprudentes patrarunt, ex felicitate in miseriã transeũt, tragico negotio maximè conuenire: ex his nũc infert, fabulam, quæ rectè se habeat, rectéque sit constituta, simplicem magis esse, hoc est exprimere, siue imitari unum hominum genus, quale iam dictum est, potius quàm duplicem oportere: quanquã aliqui aliter sentiant. Duplicem autem Aristoteles eam cõstitutionem uocat, in qua duorum generum hominum imitatio fiat. Primum igitur illatum ex antea dictis tale est, ut scilicet fabulæ constitutio simplex potius, quàm duplex sit. Secundum est, ut transitus sit non in bonam ex mala fortuna, sed uice uersa ex bona in malam, eorum hominum, qui nõ per malitiam, neque de industria, sed errore ducti graue facinus patrauerant, unde in eam mutationem sunt lapsi: & id genus homines esse debeant medii inter bonos & malos: uel si recedant à medio, ad melius potius, quàm ad deterius uergant.

ANNOTATIONES.

Mirabitur fortè quispiã, cùm ab Aristotele paulo superius audiuerit, oportere Tragœdiæ pulcherrimæ constitutionem nõ simplicem, sed perplexam esse, hic ab eodem dici, necesse esse pulchram fabulam simplicem potius, quàm duplicẽ esse. Verùm nulla nos capiet admiratio, si ad uocis multiplicitatem respexerimus. alio enim modo capitur simplex, cùm opponitur perplexo, quàm cùm opponitur duplici. nam in altero significato idem ualet quod fabula, absque agnitione ac peripetia, in altero uerò significat unius solius hominis casus expressionem. nam quanquam in Oedipode tyranno Iocasta etiam se ipsam perimit, id sanè sequitur ad Oedipodis casum. † μὴ διὰ μοχθηρίαν, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίαν μεγάλην, ἢ οἷος εἴρηται, ἢ βελτίονος μᾶλλον, ἢ χείρονος. Hæc Paccius rectè non expressit. ita enim latinè sonãt. NON MALITIA, SED ERRORE MAGNO, VEL QVALIS DICTVM EST, VEL MELIORIS POTIVS, QVÀM PEIORIS. sensus est, quòd non per malitiam, atq; ex proposito peccarit, sed quòd ob ignorantiam atque imprudentiam scelus aliquod magnum patrarit. quòd

si non

si non poſsis qualem diximus uirum effingere, effingito eum potius ad probitatem, quàm ad improbitatem tendentem. malus enim commiſerationem, aut timorem (ut antea dictum eſt) non excitat, ad quæ Tragœdiam omnino reſpicere oportere ſuperius eſt oſtenſum.

PARTICVLA .LXX.

Σημεῖον δὲ καὶ τὸ γιγνόμενον. πρὸ τοῦ μὲν γὰρ οἱ ποιηταὶ τοὺς τυχόντας μύθους ἀπηρίθμουν, νῦν δὲ περὶ ὀλίγας οἰκίας αἱ κάλλισται τραγῳδίαι συντίθενται, οἷον περὶ Ἀλκμαίωνα, καὶ Οἰδίπουν, καὶ Ὀρέστην, καὶ Μελέαγρον, καὶ Θυέστην, Τήλεφον, καὶ ὅσοις ἄλλοις συμβέβηκεν ἢ παθεῖν δεινὰ, ἢ ποιῆσαι.

Huius autem rei indicium ſit uſus. etenim iam inde ab initio poetæ quaſcunque nacti eſſent fabulas, admittebant: nunc autem pulcherrimæ circa paucas omnino familias componũtur: ut ſunt Alcmæonis, Oedipodis, Oreſtis, Meleagri, Thyeſtis, Telephi, cæterorumq́ generis huiuſmodi: quibus uel facinora quidem grauia perpetraſſe, uel ipſos tuliſſe contigit.

EXPLANATIO.

A bonorum poetarum uſu ſignum affert, perſonas Tragœdiæ cõgruas, uel medias, uel propius ad meliores, quàm ad deteriores accedere oportere. Primum igitur (inquit) poetæ quaſcunque fabulas recipiebant, ſed uſu docente pulcherrimæ circa paucas familias cõponuntur. neceſſariò autem erant paucæ, quoniam actiones Tragœdiæ conuenientes raro fiunt. Quæ uerò fuerint familiæ, circa quas pulcherrimæ fiũt Tragœdiæ, exẽplis oſtẽdit: ut Alcmæonis, Oedipi, Oreſtis, Meleagri, Thyeſtis, & Telephi. & in ſummam colligens, inquit: QVIBVS VEL FACINORA QVIDEM GRAVIA PERPETRASSE, VEL IPSOS TVLISSE CONTIGIT. hoc eſt, uel quod ipſi ab aliis perpeſsi ſunt, uel quod in ſe ipſos crudeliter effecere: ut in Oedipode tyranno.

ANNOTATIONES.

Alcmæon, Eriphyles & Amphiarai filius, matrẽ interemit: à qua ob monile ab Argia dono acceptum Amphiaraus, qui ſe abdiderat in latebras, proditus eſt. unde ad expeditionem Thebanam ire coactus eſt: ubi (ut ab oraculo acceperat) terra abſortus eſt. Narrat Athenæus, Deorum ira Alcmæonem, quòd matrem occidiſſet, ad inſaniam deductum. De Alcmæone Euripidis Tragœdia libro Ethicorum tertio meminit Ariſtoteles; ubi Euripidem reprehendit. De Oedipode extant Sophoclis Tragœdiæ duæ. De Oreſte legere eſt apud Euripidem in Oreſte, & Sophoclem in Electra. De Meleagro hæc in fabulis habentur. Fuit Meleager Oenei filius, qui cùm collectis frugibus Diis omnibus ſacrificaſſet, Dianam ſolam ſine honore reliquit. irata Dea terribilem aprũ immiſit, qui regionem omnem deuaſtaret. Meleager gloriæ cupidus, & commu nis utilitatis cauſa commotus, fortiſsimos quoſque ac præſtantiſsimos è finitimis locis uiros conuocauit. Athalanta uirgo forma inſignis, & corporis uiribus præſtans etiam acceſsit. Hæc cùm omnium prima immanem hanc feram

ſagitta

ſagitta uulneraſſet, ob egregium facinus eam Meleager incredibili amore eſt proſecutus, præmiaq́ uirgini, eius uirtutis teſtimonia, palàm eſt pollicitus. Confecta re, aproq́ in partes diuiſo, caput illius horridum, ac terga dono dedit Athalantæ. Indignantur uiri, queruntur q́ fœminam ſibi præpoſitã. cumq́ Meleagri auunculi duo munus puellæ per uim auferre uoluiſſent, à Meleagro interficiuntur. Id cùm Althææ ſorori & Meleagri matri nũtiatum fuiſſet, in furorem acta, ne diutius id inulta pateretur, ſtipitem, in quo fata Meleagri uitam ſeruari uolebant, igni admouit, atq; ita dum ille cõbureretur, Meleager eſt conſumptus. De Thyeſte. Thyeſtes, & Atreus filii Pelopis extitere. Thyeſtes è regno depulſus fuit ab Atreo. at cùm ſimulata reconciliatione reuocaſſet eum frater eius, illi filios epulandos appoſuit. hac re turbatus admodum Thyeſtes cum eius filia Pelopeia ex oraculo concubuit, ex qua genitus eſt Aegiſthus, qui Atreum, & Agamemnona interemit. hic uerò ab Oreſte Agamemnonis filio ob adulterium, & patris mortem eſt interfectus. Thyeſtem Chæremonis citat Athenæus libro decimo tertio. De Telepho legitur apud Sophoclem, hunc natum fuiſſe ex Auge nympha: qui cùm in ſylua expoſitus fuiſſet, à cerua lactatus fuit, grandiorq́ effectus Cæciis imperauit. hic cùm in bello Troiano ab Achille uulneratus eſſet, rurſus alio eius uulnere conualuit. Athenæus libro decimo Agathonis tragici citat Telephum. Dubium uideri alicui poſſet, quo modo Ariſtoteles de grauibus facinoribus perpetratis, aut paſsis Tragœdias fieri dicat; cùm ſcelera patrata miſericordiam non inducãt eius, qui ſcelus admiſit, miſericordiam autem, ac terrorem excitare Tragœdiæ munus eſſe ſuperius ſit dictum. Huic reſpondemus, quòd ſi ſæuiamus in nos ipſos, ut Oedipus in ſe ipſum, id genus actionis miſerationem, ac terrorem inducit. ſi uerò in alios, tunc eſt neceſſe, ut id omnino fiat ob uehementem ſcelus patrãtis perturbationem, ſi ex propoſito id committit; cuius perturbationis, ac malæ affectionis homines miſereantur: ut ſi Medea filios trucidet. ſi uerò ob ignorantiam ſcelus patratur, longè miſerabilius eſt quod ad patrantem pertinet, ueluti ſi mater filium unicum unicè dilectum imprudenter trucidet.

PARTICVLA .LXXI.

† Ἡ μὲν οὖν κατὰ τὴν τέχνην καλλίστη τραγῳδία ἐκ ταύτης τῆς συστάσεώς ἐστι. διὸ καὶ οἱ Εὐριπίδῃ ἐγκαλοῦντες τὸ αὐτὸ, ἁμαρτάνουσιν, ὅτι τοῦτο δρᾷ ἐν ταῖς τραγῳδίαις, καὶ πολλαὶ αὐτοῦ εἰς δυστυχίαν τελευτῶσι. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὥσπερ εἴρηται, ὀρθόν. σημεῖον δὲ μέγιστον. ἐπὶ γὰρ τῶν σκηνῶν, καὶ τῶν ἀγώνων τραγικώταται αἱ τοιαῦται φαίνονται, ἂν κατορθῶσι. καὶ ὁ Εὐριπίδης, εἰ καὶ τὰ ἄλλα μὴ εὖ οἰκονομεῖ, ἀλλὰ τραγικώτατός γε τῶν ποιητῶν φαίνεται.

Erit igitur pulcherrima illa Tragœdia, quæ ex huiuſmodi compoſitione conſtiterit. Quamobrem illi quidem decipiuntur ob id ipſum, quo Euripidem damnant, ut qui in Tragœdiis ſuis illud obſeruet, earumq́ plures in infelicitatem terminẽtur. id quod omnino, ut diximus, ex arte eſt. Argumento uerò illud ſit maximo, quòd in ſcenis, atque adeò in certaminibus, hæ ſi rectè recitentur, maximè quidem tragicæ apparent: Euripidesq́ ipſe, tametſi aliqua parum rectè diſpenſet, omnium tamen poetarum maximè tragicus uideri poteſt.

EXPLANATIO.

Ex antedictis infert pulcherrimam Tragœdiam ſecundum artem

constare ex dicta constitutione, id est ex transitione felicitatis ad infelicitatem unà cum aliis supradictis cõditionibus. & ex illato aliud infert, eos nimirum accusandos, qui Euripidẽ Tragœdias ut plurimum in infelicitatem terminare facientem accusant, quoniam id ab Euripide rectè fit. atque huius rei maximum affert signum. in scenis enim, et in certaminibus, si rectè illius agãtur Tragœdiæ, maximè tragicas apparere. Subiungit postea inter poetas Euripidẽ maximè tragicum esse; tametsi reliqua non rectè disponat. Tragicus enim poeta præcipuè is dicetur, qui commiserationem, ac metum, quæ Tragœdiæ præcipua sunt negotia, commouere potest. huiusmodi autẽ est, qui Tragœdiis finem lugubrem imponit. nam si finis lætus est, quicquid commiserationis finem lætum præcesserit, eius superuentu penitus aboletur.

ANNOTATIONES.

Longè plures Tragœdias Euripidem fecisse, quàm quæ nunc extant, omnes fatentur: alii enim duas & nonaginta, alii septuaginta quinque eas affirmant. quare non est arguendus Aristoteles, etiam si illarum multæ, quæ nũc habentur, Euripidis fabulæ, felicem exitum habeant: quoniam ad has, quæ passim leguntur, Aristoteles non respexit; sed ad omnes, quas Euripides scripsit. Animaduertendum est, ideo Aristotelem dixisse in scenis, & in certaminibus, quoniam interdum poetæ in ludis Tragœdiis certabant, interdum uerò Tragœdias absque certamine, ut etiam nostra tempestate fit, actitabant. καὶ ὁ Εὐριπίδης, εἰ καὶ τὰ ἄλλα μὴ εὖ οἰκονομεῖ. Aristoteles hoc loco cùm Euripidis œconomiam, hoc est dispositionem, quo ad fabularum exitum pertinet, laudet, quem magna ex parte lugubrem faciebat, deinde in aliis cùm nõ recte uti œconomia dicat, ad partes alias, quæ cum fine nectuntur, principium inquam & medium, id esse referẽdum existimarem, ut sese rectius in fabularum exitu gereret Euripides, quàm in cæteris partibus. Fortè etiam malam Euripidis œconomiam affirmat, quoniam, quod loco, tempori, ac personæ congruum esset, minimè uideret. Eũ quoque in tertio Ethicorum libro reprehendit. Ridicula (inquit) ea sunt, quæ Euripidem Alcmæonem ad matrem interficiẽdam compulerunt. Item infra de choro loquens, admonet nos sequi debere Sophoclem, nequaquam autem Euripidem. uerùm de hoc, loco suo dicemus. Iulius itidem Pollux libro quarto in Danaæ choro Euripidem damnat. Quòd si rectè nos Aristotelis præcepta attendamus, dum Euripidem legimus, quando is à recta deuiat, nullo negotio deprehẽdemus. † ἡ μὲν οὖν κατὰ τὴν τέχνην καλλίστη τραγῳδία. Paccius in sua uersione uerba illa SECVNDVM ARTEM, omisit: quæ tamen non erant prætermittenda; cùm multa sint ex arte pulchra, quæ tamen plebeis pulchra non uideantur; ut infra de tragœdia dicetur. Aristoteles igitur inquit: TRAGOEDIA PVLCHERRIMA SECVNDVM ARTEM: innuens apud uulgus alias alteriusmodi Tragœdias esse pulcherrimas, quæ scilicet lætum exitum habent.

PARTICVLA .LXXII.

† Δευτέρα δὲ πρώτη λεγομένη ὑπό τινων ἐστὶ σύστασις, ἡ διπλῆν τε τὴν σύστασιν ἔχουσα καθάπερ ἡ ὀδύσσεια, † καὶ τελευτῶσα ἐξ ἐναντίας τοῖς βελτίοσι καὶ χείροσι. δοκεῖ* δὲ εἶναι πρώτη διὰ τὴν* θεάτρων ἀσθένειαν. ἀκολουθοῦσι γὰρ οἱ ποιηταὶ κατ' εὐχὴν ποιοῦντες τοῖς θεαταῖς.

ταῖς. ἔστι δὲ οὐχ αὕτη ἀπὸ τραγῳδίας ἡδονὴ, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς κωμῳδίας οἰκεία. ἐκεῖ γὰρ αὖ οἱ ἔχθιστοι ὦσιν ἐν τῷ μύθῳ, οἷον, Ὀρέστης καὶ Αἴγισθος, φίλοι γενόμενοι ἐπὶ τελευτῆς ἐξέρχονται, καὶ ἀποθνήσκει οὐδεὶς ὑπ' οὐδενός.

Secundo loco ſequitur, quæ à nonn ullis in primo collocatur, illa ex duplici genere compoſitio. quo ex ordine Odyſſea eſt: ut quæ diuerſa ratione, partim ex præſtantioribus perſonis, partim ex humilioribus conſtet. Huic ſanè primas tribuit theatralis imperitia. quippe uates hanc auram ſequuntur, componentes quidem ad uota ſpectatorum. Cæterum uoluptas illa non Tragœdiæ, ſed Comœdiæ propria eſt. In hac enim ſi qui, uelut Oreſtes, & Aegiſthus, ſecundum fabulam, inimici fuerint, reconciliata tandem inter ſe amicitia, neuterq; ab altero obtruncatus diſcedet.

EXPLANATIO.

Dictum eſt hactenus quæ fabulæ conſtitutio ſit in Tragœdiis omnibus prima; nunc ſecundam cõſtitutionem aggreditur, quam quidem aliqui primum obtinere locum exiſtimant: eamque duplicem habere conſtitutionem affirmat: quoniam non unius duntaxat hominis ex felicitate in infelicitatem tranſeuntis, ut in prima, exprimitur actio, ſed duorum, qui ſcilicet ex aduerſa in ſecundam fortunam ſint mutati. Id uerò declarat exemplo Tragœdiæ, Odyſſeæ uocatæ, quæ ſanè deſyderatur. & ſubiungit hoc ſecũdum conſtitutionis genus exitum melioribus conſtitutionibus contrarium obtinere. diximus enim meliores tragicas conſtitutiones lugubrem exitum habere. ſi igitur ſecundum conſtitutionis genus contrario modo ſe habet, finem lætum habeat neceſſe eſt. Additq; conſtitutionem huiuſmodi peioribus uatibus primam uideri ob iudicii ſpectantium imbecillitatem: hoc eſt quia ſpectatores huiuſmodi conſtitutio magis oblectat, ipſis poetis prima uidetur. ratio autem eſt: quoniam deteriores poetæ ad uota, delectationemque ſpectantium poemata componentes, ſpectatores ſequuntur; & huiuſmodi conſtitutiones efficiunt, quæ ſpectantibus iucundiores appareant. quos reprehendit Ariſtoteles, dicens huiuſmodi uoluptatem à Tragœdia minimè expectandam, cùm Comœdiæ potius propria ſit. inepte igitur illi poetæ faciunt, qui Comœdiæ uoluptatem à Tragœdia in gratiam imperitæ multitudinis trahere conantur. Eam autem Tragœdiam, quam pro duplicis conſtitutionis exemplo poſuit, exitum Comœdiæ congruentem habere probat. nam in Tragœdia duplicis conſtitutionis, qualis eſt quæ Odyſſea uocatur, ſi qui inimiciſsimi ſint, ut Oreſtes & Aegiſthus, in poſtremis euadũt amici, nec alter alterius cauſa occumbit. exemplo autem Oreſtis & Aegiſthi uſus eſt, ut ſum-

mam inimicitiam demonstraret. Deteriores igitur poetæ, omittentes id, quod Tragœdiis peculiare, & maxime artificiosum erat, uitiorum expurgationem, uoluptatemque, misericordiæ, ac terroris in teruentu comparare, ad aures ac iudicium uulgi Tragœdias accommodabant.

ANNOTATIONES.

Quanquam aliàs hunc locum sumus aliter interpretati, per Odysseam Homerici poematis constitutionem intelligentes; siquidem Homerum superius non Comœdiæ solùm in Margite, uerùm etiam Tragœdiæ in Odyssea normá dedisse Philosophus asseruit: nunc tamen sententiam mutamus, existimantes Odysseam, cuius hic Aristoteles meminit, Tragœdiam extitisse: quoniam hoc loco uerba fiunt de tragicis constitutionibus; minimè uerò de iis, unde tragicæ constitutiones desumi possint. Cuius rei argumento esse potest id, quod ab Aristotele in hoc contextu ponitur, cùm inquit: HVIC SANE PRIMAS TRIBVIT THEATRALIS IMPERITIA. & parum infra clarius adhuc: IN HAC ENIM (inquit) SI QVI, VELVT ORESTES ET AEGISTHVS, SECVNDVM FABVLAM, INIMICI FVERINT, RECONCILIATA TANDEM INTER SE AMICITIA, NEVTERQVE AB ALTERO OBTRVNCATVS DISCEDET. Cùm igitur Aristoteles locis duobus, in uno de theatro, in altero de reconciliata Aegisthi & Orestis amicitia meminerit, neutrum aũt ad Odysseam Homeri referri queat, neque negari possit spectaculum, & amicitiæ reconciliationem ad actionem pertinere, satis apertum est, Odysseam hoc loco fabulæ tragicæ nomen existere. cuius auctor & si nobis ignotus sit, fortè tamen Epicharmum eum fuisse quispiam suspicetur. is enim (ut auctor est Athenæus in nono & decimo quarto) duas edidit compositiones, quæ nomen ab Vlysse sumpserunt. Quanquam uerò Comœdiarum inuentor, atque auctor extiterit Epicharmus, fieri tamen potest, ut tragicas etiam fabulas conscripserit; & eas præsertim, quæ à Comica constitutione non admodũ abhorrerẽt; quales nimirum Aristoteles hoc loco recenset. Aegisthus præterea, & Orestes non sunt personæ, quæ Comœdiæ conueniant, cùm fuerint illustres uiri. dicta igitur de Oreste, & Aegistho ad Tragœdiam referenda sunt. Et cùm dicat: ἐκεῖ γὰρ ἂν οἱ ἔχθιστοι ὦσιν ἐν τῷ μύθῳ, οἷον Ὀρέστης καὶ Αἴγισθος, φίλοι γενόμενοι ἐπὶ τελευτῆς ἐξέρχονται, καὶ ἀποθνήσκει οὐδεὶς ὑπ' οὐδενός. Hæc uerba, ut ex eorum ui patet, referenda uidentur ad constitutionem duplicem Tragœdiæ, qualis est Odyssea uocata; quoniam uocem ἐκεῖ, hoc est illic, ad superius dicta referri oportet, nimirum ad Tragœdiam Odysseam uocatam. ni uelimus dicere, uerbũ ILLIC, referri ad Comœdiam, & nominibus, Aegisthus & Orestes, quanquam non sint personæ, quæ Comicæ actioni conueniant, tamen usum esse exempli loco, ut summæ duntaxat inimicitiæ poneret exemplar; quæ tandem in amicitiam nihilominus desinit. Ex hoc contextu potest elici, Tragœdiæ magis esse proprium ex felicitate in infelicitatem, Comœdiæ contra ex infelicitate in rerum quietem, ac tranquillitatem desinere: ideoq́ uoluptates, quæ ex Tragœdia, Comœdiaq́ proueniunt, diuersas, ac unicuique accommodatas esse oportere. duplicem item constitutionem in primis Comœdiæ conuenire, simplicem uerò Tragœdiæ. † καὶ τελευτῶσα ἐξ ἐναντίας τοῖς βελτίοσι, καὶ χείροσι.* δοκεῖ δὲ εἶναι πρώτη διὰ τὴν τῶν* θεάτρων ἀσθένειαν. In hæc uerba mendum irrepsisse putamus. nam, aut illæ duæ uoces, καὶ χείροσι, sunt expungendæ, aut quod magis probatur in locum uocis δὲ, μὲν scribi debet, ut recta lectio sit, καὶ χείροσι δοκεῖ μὲν εἶναι πρώτη. illi autem uoci μὲν, correspondet uox δὲ, infra posita, cùm ait: ἔστι δὲ οὐχ αὕτη ἀπὸ τραγῳδίας ἡδονή. Ratio, quæ me uerba

castigare

castigare suadet,est quod uideo Aristotelem simplici fabulæ cõstitutioni duplicem constitutionem opponere. simplex uerò constitutio, quæ ab Aristotele in primis habetur,constat,ut antea Philosophus dixit,ex constitutione actionis, unius duntaxat personæ,quæ exitum habet infelicem, cùm prius huiusmodi persona felix haberetur. igitur constitutionem tragicam duplicem,quam simplici opponit,oppositam dispositionem habere necesse est;ut scilicet nõ ex simplici persona, sed ex multiplici, ut non in infelicitatem,sed in felicitatem desinat.Si igitur,ut uerba græca passim excusa inueniuntur,fideliter latinè uersa sic legantur:QVOD HABENT EXITVM È CONTRARIO MELIORIBVS ET DETERIORIBVS: ut sensus sit,quod meliores inducantur,qui primùm infelices,ut Vlysses in Odyssea,in fine felices euadant: peiores uerò contrà,primùm felices,ut proci, deinde infelices in fine,quia perimuntur, quomodo hæc constitutio dicetur habere finem contrarium constitutioni simplici? nam in eiusmodi exitu duplici non magis felix, quàm infelix exitus apparet: quoniã utroque modo diuersorum gratia est appellandus;felix quidem quod ad Vlyssem,infelix uerò quod ad procos attinet. Quòd siquis mordicus contendat, finem illum posse felicem dici,quoniam meliores peioribus sunt præferendi, uideat is Aristotelis uerba in hoc contextu,quæ prorsus huic explanationi repugnare uidentur,cùm inquit: ILLIC ENIM QVANQVAM INIMICISSIMI SINT IN FABVLA, VT ORESTES ET AEGISTHVS, AMICI FACTI IN FINE EVADVNT, NEVTERQVE AB ALTERO OBTRVNCATVR. quomodo igitur in hoc exemplo finis est bonis & malis contrarius? Quòd si uerba, ut nos fecimus, castigentur, omnia consentire uidentur. ponit enim eos, quibus constitutio duplex præferenda uidetur, hiq́ sunt poetæ peiores: qui qua ratione moueantur,ostendit,ac eam infringit, ut in explanationibus est dictum. Alius præter hæc in eisdem uerbis error esse uidetur, etsi non tanti momenti. legitur θεάτρων: fortasse θεατῶν scribi debuit. sed ob uocis similitudinem ex uera in adulterinam mutatio facta est. cùm enim in sequenti uersu legatur τοῖς θεαταῖς, quæ uox priori respondet, uidetur quòd & in priore legendum sit θεατῶν, non autem θεάτρων. tamen quomodocunque legatur, explicandum est θεάτρων ἀντὶ τῶν θεατῶν: nam θέατρα pro spectatoribus à probatis auctoribus usurpatur. ἀσθένειαν Paccius peritè IMPERITIAM uertit. Ex hoc Aristotelis loco (mea quidem sententia) locus alius in tertio de Rhetorica libro sub principiũ explanari potest,cùm inquit: ἀλλ' ὅμως μέγα δύναται, καθάπερ εἴρηται, διὰ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ μοχθηρίαν. uerbum enim μοχθηρίαν in illo Rhetorices loco,idem quod hic in poetica ἀσθένειαν,ualet. Cæterùm quoniam hic contextus difficilis est,Pacciusq́ uerba græca rectè nõ expressit, iccirco clarioris intelligẽtiæ gratia eo modo græca uerba,quo ipsa castigauimus,uertemus:quæ sic se habent.

„ †SECVNDA uerò prima dicta à quibusdam est constitutio:quæ & duplicem constitutionem habet,quemadmodum Odyssea, & quæ desinit è cõtrario melioribus & deterioribus. prima autem esse uidetur, ob theatrorum imbecillitatem:sequuntur enim poetæ secundum uotum facientes spectatorum. Est autem non hæc Tragœdiæ uoluptas, sed magis Comœdiæ propria. illic enim, si inimicissimi fuerint in fabula,ut Orestes & Aegisthus,in fine amici discedunt, neuterq́ ab altero TRVNCATVR.

PARTICVLA .LXXIII.

Ἔστι μὲν οὖν τὸ φοβερὸν, καὶ ἐλεεινὸν ἐκ τῆς ὄψεως γίνεσθαι, ἔστι δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συστάσεως τῶν πραγμάτων, ὅπερ ἐστὶ πρότερον, καὶ ποιητοῦ ἀμείνονος. δεῖ γὰρ καὶ ἄνευ τοῦ ὁρᾶν, οὕτω συνεστάναι τὸν μῦθον, ὥστε τὸν ἀκούοντα τὰ πράγματα γινόμενα, καὶ φρίττειν, καὶ ἐλεεῖν ἐκ τῶν συμ-

βαινόντων, ἅπερ ἂν πάθοι τις ἀκούων τὸν τοῦ Οἰδίποδος μῦθον. τὸ δὲ διὰ τῆς ὄψεως τοῦτο παρασκευάζειν ἀτεχνότερον, καὶ χορηγίας δεόμενόν ἐστιν. οἱ δὲ μὴ τὸ φοβερὸν διὰ τῆς ὄψεως, ἀλλὰ τὸ τερατῶδες μόνον παρασκευάζοντες, οὐδὲν τραγῳδίᾳ κοινωνοῦσιν. οὐ γὰρ πᾶσαν δεῖ ζητεῖν ἡδονὴν ἀπὸ τραγῳδίας, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν.

Terrificum uerò illud, atque miserandum cùm ab apparatu scenæ proficiscitur, tum à rerum compositione: id quod multo præstantius, meliorisq; uatis est. Sic enim fabulam contexuisse oportet, ut etiam sublato spectaculo quis, quæ geri contigerunt, percipiens planè exhorreat, misereatur'ue: quibus apprimè duobus, qui fabulam Oedipodis cognouerit, afficietur. Illud autem, quod ad spectaculum pertinet, minus sanè operosum est, & impendio indiget. proinde, qui non terrificum illud, sed portentosum duntaxat spectaculo exhibent, alieni prorsus à Tragœdia habendi sunt. quippe delectatio non omnifariam à Tragœdia, sed quæ tantum propria ei fuerit, quærenda est.

EXPLANATIO.

Postquam Philosophus eam Tragœdiæ constitutionem damnauit, quæ duplex est, & finem lætum habet, reuertitur ad id, quod Tragœdiæ munus est, terrorē inquam, & misericordiam excitare. quod cùm bifariam fieri posit, uel aspectu, patrando scilicet in scena neces, uulnera, tormenta, & id genus alia, ut antea dictum est, uel ex ipsa rerum serie constitutioneque, hoc est ex uerbis solis, ac solius auditus interuentu misericordiā, ac terrorem suscitare, admonet priori postremum modum esse præferendum. & rationem reddit, inquiens: Oportet enim citra aspectum sic fabulam texere, ut qui res factas audierit, eum horrere, ac misereri ex iis quæ contigerunt, oporteat: quæ animi perturbationes fabulam Oedipodis audienti contingent. Parare uerò misericordiam, ac terrorem, aspectus interuentu, caret arte, hoc est non est poetices artis: & indiget sumptu, hoc est indiget præparatione, qua id effingere possimus. siquis enim in scenam inducatur, qui se ipsum interficiat, opus est multa præparare, ut id uerum appareat. Reprehendit præterea poetas eos, qui non obiiciunt uisu terribilia, sed monstruosa, ueluti dæmonas, aut immania animalia fingentes. huiusmodi enim actio nihil ad Tragœdiam spectare uidetur. Quòd siquis monstruosa hæc oblectare dicat, respondet id quidem esse uerum, non tamen uoluptatem quamcunque ab ea, sed quæ Tragœdiæ propria est, expetere debemus.

ANNOTATIONES.

† Ἔστι μὲν οὖν τὸ φοβερὸν, καὶ ἐλεεινὸν ἐκ τῆς ὄψεως γενέσθαι. Hæc cùm Paccius in latinū sermonem rectè non uerterit, ita nos illa exprimemus. IGITUR TERRIBILE

LE QVIDEM, ET MISERABILE EX ASPECTV FIERI POTEST. Hæc uerò uerba uidentur id respicere, quod dixit, cùm perturbationem definiuit, eã scilicet esse actionem corrumpentem, aut dolorem inferentem, ut neces, quæ in aperto fiunt, uulnera, cruciatus, & huiusmodi. τερατῶδες hic monstruosum propriè significat. monstra enim, quoniam præter naturam sunt, admirationem iniciunt, & uoluptatem hinc efficiunt.

PARTICVLA .LXXIIII.

Ἐπεὶ δὲ τὴν ἀπὸ ἐλέου, καὶ φόβου διὰ μιμήσεως δεῖ ἡδονὴν παρασκευάζειν τὸν ποιητὴν, φανερὸν, ὡς τοῦτο ἐν τοῖς* πράγμασιν ἐμποιητέον. ποῖα οὖν δεινὰ, ἢ ποῖα οἰκτρὰ φαίνεται τῶν συμπιπτόντων, λάβωμεν. ἀνάγκη δὲ ἢ φίλων εἶναι πρὸς ἀλλήλους τὰς τοιαύτας πράξεις, ἢ ἐχθρῶν, ἢ μηδετέρων. ἂν μὲν οὖν ἐχθρὸς ἐχθρὸν ἀποκτείνῃ, οὐδὲν ἐλεεινὸν, οὔτε ποιῶν οὔτε μέλλων δείκνυσι, πλὴν κατ' αὐτὸ τὸ πάθος, οὐδ' ἂν μηδ' ἑτέρως ἔχοντες. ὅταν δ' ἐν ταῖς φιλίαις ἐγγένηται τὰ πάθη, οἷον, ἢ ἀδελφὸς ἀδελφὸν, ἢ υἱὸς πατέρα, ἢ μήτηρ υἱὸν, ἢ υἱὸς μητέρα ἀποκτείνῃ, ἢ μέλλῃ, ἢ τοιοῦτόν τι ἄλλο δρᾶν, ταῦτα ζητητέον.

Quoniam autem à timore, misericordiáue talem delectationem per imitationem poeta parare debet, satis quidem apparet in ipsis rebus id esse inserendum. De rebus itaque contingentibus, quæ terrifici, quæue miserabilis speciem allaturæ sint, deinceps dicere aggrediamur. Necesse autem est huiusmodi actiones uel amicorum inuicem, hostium, siue etiam neutrorum esse. Itaque si hostis hostem obtruncet, obtruncaturúsue sit, nequaquam miserabile illud, præterquam necis ipso affectu, assequetur: idq́; sequetur, si inter neutros id accidat. Perturbationes uerò ipsæ, quando euenerint inter necessarios, ueluti si frater fratrem, filius patrem, mater filium, filius matrem uel necet, uel necaturus sit, aut etiam tale quid facinus patret, patraturúsue sit, captandæ sunt.

EXPLANATIO.

Ostenderat Philosophus Tragicum poetam imitando misericordiæ, ac terroris interuentu delectare: eadem nunc repetens, (ex illis enim alterius præcepti tradendi occasionem arripit) inquit: QVONIAM AVTEM À TIMORE, MISERICORDIÁVE TALEM DELECTATIONEM PER IMITATIONEM POETA PARARE DEBET, SATIS QVIDEM APPARET IN IPSIS REBVS ID ESSE INSERENDVM. igitur hac in parte propositum est docere nos ex quibusnam misericordiam, ac terrorem fabulis inserere possimus, id commodissimè fiet, si ex iis, quæ contingunt, quænam atrocia luctuosáque sint, cognoscamus. de his igitur agendum. Auspicatur autem actiones graues, ac hostiles diuidendo, quæ uel amicorum erunt, qui huiusmodi inuicem gesserint, uel inimicorum, uel eorum, qui nec amici, nec inimici erant. Proposita diuisione, primùm destruit, quòd actiones hostiles aduersus hostes, siue factæ sint, siue sint

faciendæ,

faciendæ, nihil, quod misericordia dignum sit, ostendunt, nisi causa perturbationis illius, id est ratione necis, quæ spectatur, aut uulnerum. si enim inimicus inimicum perimat, egregium existimatur. item qui nec amici, nec inimici sunt, si actiones aliquas graues inuicem agant, misericordiam actiones huiusmodi nisi ratione perturbationis, ut dictum est, non mouent. Relinquitur igitur tertium membrum; cùm scilicet inter amicos crudele quid agitur: ut cùm frater fratrem, uel mater filium, aut filius matrem interimit, aut interempturus esset, uel aliquid aliud atrox facere moliatur. ex hac constitutione terror, ac misericordia fabulis comparatur.

ANNOTATIONES.

φανερὸν, ὥστε τοῦτο ἐν τοῖς πράγμασιν ἐμποιητέον. Ob uocum similitudinem errorem in uoce πράγμασιν contigisse puto. scribendum enim erat δράμασιν, non autem πράγμασιν. nam uox ἐμποιητέον uoci δράμασιν pulcherrimè quadrat. si uerò legatur δράμασιν, ægre admodum quadrat. iccirco castigandum esse uerbum putaui. non enim rectè dici potest, pietatem ac misericordiam rebus inserendam, quoniam res misericordiæ, ac terroris causæ nobis existunt. Nos igitur misericordiam, ac terrorem rebus non indimus; quod tamen fateri cogimur, nisi uerba castigemus. si uerò legatur δράμασιν, omnia pulcherrimè cohærent: & sensus erit, nos tragicis fabulis, quæ δράματα superius uocari dixit, misericordiã, ac terrorem parare debemus. parabuntur autem captata occasione à rebus ipsis miserabilibus: quocirca de illis agendum est. Aristoteles igitur de rebus atrocibus & miserabilibus pertractat, ut illarum interuentu tragicis fabulis terror ac misericordia comparetur; non autem, ut in ipsis rebus id fiat. siquidem nostrum non est rebus indere perturbationes huiusmodi: fabulis uerò, sumpta à rebus occasione, id commode præstare poterimus. ni uelimus uocem πράγμα idem ualere, quod δράμα. quod si hoc capiatur modo, sensus omnino idẽ erit.

Secũdo de Rhetorica libro Aristoteles de cõmiseratione uerba faciens, distinguit τὸ δεινὸν ἀπὸ τοῦ ἐλεεινοῦ, hoc est atrox à miserabili, ubi de Amaside meminit: censetque τὸ δεινὸν protrudere τὸν ἔλεον. quonam igitur pacto Aristoteles, quo fabulis misericordiam paret, proponit inquirere ποῖα τὰ δεινὰ; Dicimus idem ad diuersa comparatũ, & atrox, & miserabile nuncupari. nam si ad consanguineos sibi uicissim cædes inferentes respicias, atrocia uocabis eorum facta: si autem ad spectantes, miserabilia nominabis. in eodem igitur non erit, τὸ δεινὸν, καὶ τὸ ἐλεεινόν. At quî fieri potest, ut inuicem amici committant atrocia? nam si ea perpetrent, non iam amici, sed inimici sunt effecti: inimicos autem inuicem atrocia perpetrantes, minimè misericordiam excitare asseruit. quare postremũ diuisionis membrum, quod eligitur ab Aristotele, nequaquam datur. Facilis est per ea, quæ prius dicta sunt, responsio. siquidem Aristoteles atrocia per ignorãtiam patrari asseruit: nihil uerò prohibet amicũ ob inscitiam ab amico perimi. Animaduertẽdum est, Aristotelem hoc loco uti uoce φιλία, pro cõsanguinitate. octauo enim libro Ethicorum, ubi uaria amicitiarum genera enumerat, sanguinis quoque coniunctionem φιλίαν appellat.

PARTICVLA .LXXV.

Τοὺς μὲν οὖν παρειλημμένους μύθους τ λύειν οὐκ ἔστι. λέγω δὲ, οἷον, τὴν Κλυταιμνήστραν ἀποθανοῦσαν ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου, καὶ τὴν Ἐριφύλην ὑπὸ τοῦ Ἀλκμαίωνος. αὐτὸν δὲ εὑρίσκειν δεῖ, καὶ

τοῖς παραδιδομένοις χρῆσθαι καλῶς. τὸ δὲ καλῶς, τί λέγομεν, εἴπωμεν σαφέστερον. ἔστι μὲν γὰρ οὕτω γίνεσθαι τὴν πρᾶξιν, ὥσπερ οἱ παλαιοὶ ἐποίουν, εἰδότας, καὶ γινώσκοντας, καθάπερ καὶ Εὐριπίδης ἐποίησεν ἀποκτείνουσαν τοὺς παῖδας τὴν Μήδειαν. ἔστι δὲ πρᾶξαι μὲν, ἀγνοοῦντας δὲ πρᾶξαι τὸ δεινὸν, εἶθ᾽ ὕστερον ἀναγνωρίσαι τὴν φιλίαν, ὥσπερ ὁ Σοφοκλέους Οἰδίπους. τοῦτο μὲν οὖν ἔξω τοῦ δράματος. ἐν δ᾽ αὐτῇ τῇ τραγῳδίᾳ, οἷον, * ὁ Ἀλκμαίων ὁ Ἀστυδάμαντος, ἢ ὁ Τηλέγονος ὁ ἐν τῷ τραυματίᾳ Ὀδυσσεῖ. ἔστι δὲ τρίτον * παρὰ ταῦτα τὸν μέλλοντα ποιεῖν τι τῶν ἀνηκέστων, δι᾽ ἄγνοιαν ἀναγνωρίσαι, πρὶν ποιῆσαι. καὶ παρὰ ταῦτα οὐκ ἔστιν ἄλλως. ἢ γὰρ πρᾶξαι ἀνάγκη, ἢ μὴ, καὶ εἰδότας, ἢ μὴ εἰδότας.

Proinde receptas fabulas mutare non licet: uerbi gratia, Clytæmnestrã ab Oreste extinctam, Eriphylen ab Alcmæone: quas sanè inuenire, atque susceptis iam rectè uti oportet. Id autem, quod diximus rectè, exactius declarandum. Fit enim interdum sic ipsa actio, quod antiqui obseruabant, perinde ac ab scientibus, & agnoscentibus, ut Euripides fecit: qui filios necantem Medeam induxit. Fit etiam ab ignorantibus quidem uim facinoris, agnituris uerò mox necessitudinem: qualis Sophocleus est Oedipus: id quod omnino est extra Tragœdiam. in Tragœdia uerò ipsa, ut Alcmæonem Astydamas, Telegonus'ue in Vlysse uulnerato. Tertius prætereà modus est, per ignorantiam: uidelicet debere aliquem hæc facinora patrare, inter patrandum uerò agnoscere. præter hos, nullus est alius. siquidem quid agi, uel non agi, idq; à scientibus, uel nescientibus necesse est.

EXPLANATIO.

Dictum est, actiones, quæ misericordiam inducunt, inter amicos esse oportere: nunc modum, quo eis uti debeamus, exponit. ac primùm ex antedictis infert, receptas quidem fabulas mutari non posse (quæ autem huiusmodi sint exemplo declarat: ut Clytæmnestra ab Oreste perempta, & Eriphyle ab Alcmæone) sed oportere fabulas inuenire, & inuentis bene uti. Quibus hunc in modum illatis, Aristoteles alterius præcepti tradendi occasionem arripit. siquidem docet quid sit rectè uti fabulis iam receptis, asserens in primis actionem posse tragicam fieri, quemadmodum ueteres poetæ facere solebant, qui homines scientes ac prudentes scelus patrantes inducebant; ut Euripides effecit, qui Medeam filios trucidantem introducit. Aliud autem actionis genus est patrare facinus, uerùm imprudenter; deinde uerò amicitiam agnoscere, & scelus in amicam personam patratum deprehendere: ut in Oedipode Sophocleo. uerùm in Oedipode extra actionem est; quoniam in hac fabula ponitur Oedipus patrem interemisse, & matrem uxorem sibi iunxisse. interdum uerò in ipsa fabula eiusmodi actio est, ut Alcmæonis Astydamas, uel Telegonus in Vlysse uulnerato. Tertium itidem recenset genus, cùm quis

quis errore ductus, scelus admittit: sed antequàm opus absoluat, errorẽ agnoscit. præter enumeratos modos nullus alius datur. quod ostendit: SIQVIDEM AGI, VEL NON AGI, IDQVE À SCIENTIBVS, VEL NESCIENTIBVS NECESSE EST. quæ diuisiones, cùm per contradictoria datæ sint, nihil eas subterfugit.

ANNOTATIONES.

Præceptum Aristotelis hoc loco est, quo pacto fabulis iam receptis uti rectè possimus. Hoc autem præceptum circa ignorãtiam & scientiam uersatur. uult enim Aristoteles, quoniam præceptum iam est Clytæmnestram ab Oreste trucidatam esse, poetam exitum eiusmodi non mutare, sed eo rectè uti, hoc est facere, ut per imprudentiam, & ignorantiam sequatur exitus huiusmodi. hoc enim est, quod Philosophus dicit, SVSCEPTIS RECTÈ VTI. Aut igitur fabulæ inueniendæ sunt, aut si priscis uti uelimus, exitum iam receptum mutare non debemus; quoniam fidem ac crudelitatem tantam non habent: sed ser uato tali exitu, rectè nos eodem uti debemus. Rectè autem utemur, si eum ita aptabimus, ut misericordia nostro potius arbitratu, quàm priorum more suscitetur. maior autem misericordia excitabitur, si scelus ob ignorantiam potius, quàm ex proposito patretur. Exitus igitur non soluendus, sed quadantenus immutandus. Vsus autem est exemplo cædis Clytæmnestræ, quã ab Oreste prudenter interfectam inducunt, & Eriphylem ab Alcmæone: quoniã iis rectius quàm ueteres fecerint, uti possumus; si nimirum eos imprudenter id patrantes induxerimus, utpote furore percitos, uel aliquo alio pacto. τὰς μὲν οὖν παρειλημμένους μύθους λύειν οὐκ ἔστι. Paccius uertit, receptas fabulas mutare nõ licet. sed mea sententia uocem † λύειν ad unguem non expressit; quam nos soluere, significare putamus. soluere autem est exitum fabulæ immutare. solutio enim, ut infra patebit, est fabulæ exitus. Aristoteles igitur receptas fabulas mutãdas negat. quomodo enim admoneret, illis nos uti rectè debere, si nullam in eis mutationẽ facere oporteret? Vult igitur Philosophus exitum seruari, ueluti Medeã filios trucidare. sed nos ea fabula rectè utemur, si necis modũ immutemus, ac faciamus ut per ignorantiã patretur: sic enim & metus & misericordia suscitabitur. QVAS SANÈ INVENIRE, ATQVE SVSCEPTIS IAM RECTÈ VTI OPORTET. Eandem ferè sententiam habemus libro primo de Rhetorica: ὥστε δεῖ τούτων τοῖς μὲν χρήσασθαι, τὰ δὲ εὑρεῖν. Animaduertẽdum, Aristotelem dicere Euripidem induxisse Medeam filios trucidantem, quoniam Carcinus poeta, ut ex eodem Aristotele libro de Rhetorica secundo habetur, non uidetur id sceleris patrantem Medeam induxisse. Ob id uerò receptas fabulas non licere soluere asseruit: quoniam si duo tragici diuersimode soluerent, post alterius poetæ solutionem receptam, ea soluenda non esset, sed in melius reformanda. Quoniam igitur Euripidis Medea iam erat recepta, ea in melius reformari, sed non solui debet. * ὁ Ἀλκμέων ὁ Ἀστυδάμας: non ita legendum, sed ὁ Ἀλκμαίων τ Ἀστυδάμαντος: de Astydamãte enim tragico decimo libro meminit Athenæus: de Alcmæone uerò Thucidides libro secundo. sed nostra tempestate huiusmodi Tragœdia desyderatur: quemadmodum & Telegonus in Vlysse uulnerato. ἔτι δὲ τρίτον * περὶ ταῦτα. cũ clarior sit lectio, si loco περὶ, legatur παρά, sitq; tam facilis lapsus ob uocum similitudinem, cùm præsertim non integrè, sed notis quibusdã breuitatis causa scribũtur, haud uereor quin rectius legatur παρά, quàm περὶ. nisi dicere uelimus, Aristotelem usum uoce περὶ, quæ itidem sensui huius loci accommodatur, ne bis eadem uoce παρὰ, in eodem penè uersu uti cogeretur. Dubitaret quispiam cur, cùm tres tantùm enumerauerit modos,

subintulerit

subintulerit,præter eos nullum alium esse modum,cùm tamen,ut inueniat qui nam præstantior ex iis sit,quatuor enumeret. An,quartus Tragœdiæ minimè quadrat: ideo tribus illis enumeratis, cùm non sint nisi quatuor, nec quartus Tragœdiæ conueniat,iure de modis loquendo,qui Tragœdiæ rectè possunt accommodari,tribus enumeratis,nullum alium præterea dicit esse.

PARTICVLA .LXXVI.

Τούτων δὲ τὸ μὲν γινώσκοντα μελλῆσαι, καὶ μὴ πρᾶξαι χείριστον. τό, τε γὰρ μιαρὸν ἔχει, καὶ οὐ τραγικόν. ἀπαθὲς γάρ. διόπερ οὐδεὶς ποιεῖ ὁμοίως, εἰ μὴ ὀλιγάκις. οἷον, ἐν Ἀντιγόνῃ τὸν Κρέοντα ὁ Αἵμων. τὸ γὰρ πρᾶξαι δεύτερον, βέλτιον δὲ τὸ ἀγνοοῦντα μὲν πρᾶξαι, πράξαντα δὲ ἀναγνωρίσαι. τό, τε γὰρ μιαρὸν οὐ πρόσεστι, καὶ ἡ ἀναγνώρισις ἐκπληκτικόν, κράτιστον δὲ τὸ τελευταῖον. λέγω δὲ οἷον, ἐν τῷ Κρεσφόντῃ ἡ Μερόπη μέλλει τὸν υἱὸν ἀποκτείνειν. ἀποκτείνει δὲ οὔ, ἀλλ' ἀνεγνώρισε. καὶ ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ ἡ ἀδελφὴ τὸν ἀδελφόν. καὶ ἐν τῇ Ἕλλῃ ὁ υἱὸς τὴν μητέρα ἐκδιδόναι μέλλων, ἀνεγνώρισεν. διὰ τοῦτο, ὅπερ πάλαι εἴρηται, οὐ περὶ πολλὰ γένη αἱ τραγῳδίαι εἰσί. ζητοῦντες γὰρ οὐκ ἀπὸ τέχνης, ἀλλ' ἀπὸ τύχης εὗρον τὸ τοιοῦτον παρασκευάζειν ἐν τοῖς μύθοις. ἀναγκάζονται οὖν ἐπὶ ταύτας τὰς οἰκίας ἀπαντᾶν, ὅσαις τὰ τοιαῦτα συμβέβηκε πάθη. † περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν πραγμάτων συστάσεως, καὶ † ποίους, καὶ τινὰς εἶναι δεῖ τοὺς μύθους, εἴρηται ἱκανῶς.

E quibus facinus prudentem aggredi, minime uerò perficere est absurdum: cùm non tragicum quidem, uelut perturbationis expers, sed omnino scelerosum præ se ferat. Quo fit, ut huiusmodi actionem sequatur nemo, uel certe rarissima sit inuentu, ut in Antigone Creontem Aemo fecit. Proximum huic erit, scelus patrare: quo sanè potius est imprudentem quidem patrare, patrantem uerò agnoscere. etenim & à facinore scelus abest: & ipsa planè agnitio stuporis est plena. Nouissimum uerò præstantissimum est: exempli gratia in Cresphonte Merope filium interficere debet, non autem interficit: ita etiam & in Iphigenia soror fratrem, in Helle filius matrē abalienaturus agnoscit. Quapropter (sicuti iam pridem diximus) multarum familiarum Tragœdiæ non sunt. siquidem quærentes non ab arte quidem, sed à fortuna mutuati sunt: ita fabulas contexere. Itaque fit, ut inuiti cogamur ad easdem sæpius familias recidere, quibus uidelicet huiusmodi perturbationes contigere. Igitur tum quales esse fabulas oporteat, satis iam dictum.

EXPLANATIO.

Enumeratis quatuor modis,quibus actionem fieri contingit,eum esse pessimum,atque indecentem docet,cùm quis prudenter scelus est commissurus, id tamen non committit. Hunc uerò modum Tragœdiæ non conuenire probat, quoniam affectu uacat, hoc est nec misericordiam nec timorem mouet. quare subiungit nullum poetam huiusmodi fabulæ constitutionem, nisi rarò conficere; ut Aemo in Antigone Tragœdia Creontem induxit, qui sciens,pa-

trare

trare facinus uolebat, id tamen non patrauit. Proximum huic eſt ſcelus patrare. at ſatius eſt imprudenter, atque per ignorantiam efficere: cùm uerò fecerit, amicitiã agnoſcere. eſſe autem melius hoc pacto fieri declarat. ſcelus enim iſthæc actio minimè præſefert, cùm prudenter non efficiatur, & agnitio ſtuporem inducat. Optimus uerò ultimus. is autem eſt, ut in Creſphonte Merope, quæ cùm filium eſſet interfectura, eum tamen non interfecit, ſed agnoſcit. & in Iphigenia, cùm ſoror fratrem eſſet interfectura, agnoſcit. & in Helle filius, cùm matrem eſſet abalienaturus agnoſcit. Vnde (ut antea dictũ eſt) infert circa genera multa, multasque familias minimè Tragœdias fieri: ſiquidem non à caſu, ſed ex arte id inuenerunt, unde & metus, & miſericordia in fabulis comparetur. compelluntur igitur poetæ circa tales domos uerſari, quibus eiuſmodi contigerunt effectus. Cùm uerò ad calcem tractationis de fabula deuenerit, & aliã aggredi partem decreuerit, in ſummam quæ prius dicta ſunt colligit in hunc modum: IGITVR TVM QVALES ESSE FABVLAS OPORTEAT, SATIS IAM DICTVM. Verba autem illa: QVALES ESSE FABVLAS OPORTEAT: ab Ariſtotele ponũtur, ut particulam proximè antecedentem explicent, cùm ait: IGITVR TVM QVALES, & quæ ſequuntur: quoniam rerum conſtitutio fabula eſt. dictum autem abundè eſt de fabulis, quales eſſe debeant: perplexas enim, & quæ miſericordiã ac timorẽ inducunt, laudauit.

ANNOTATIONES.

Quartus modus, cùm miſericordiam & timorem non mouet, eo munere caret, quod ad Tragœdiam ſpectat. olet præterea ſcelus, quod à Tragœdia remouẽdum omnino eſt. nil igitur mirum uideri debet, ſi quartus modus ab Ariſtotele peſſimus exiſtimatur. Antigonem Aemo Creontis Regis filius deperibat, quam cum uiuam ſepelliri Rex iuſsiſſet, quòd inhumatum fratrem humo texiſſet, & ſepulturæ mandaſſet, iratus filius Creonti patri minatus eſt. abſtinuit tamen à patris nece, & ſe ipſum interemit. De Merope tertio Ethicorum
» libro hunc in modum à Philoſopho ſcribitur. Exiſtimare etiam aliquis filium
» eſſe hoſtem poſſet, ut Merope. In quem locũ Euſtratius hæc ſcribit. In hoc igno-
» rantia contingit, ſi filium hoſtem eſſe aliquis putet, & interficiat, circa quem a-
» ctio eſt: id quod Merope apud Euripidẽ accidit in Creſphonte fabula. illic enim
» Creſphõtem filium, quaſi hoſtem ex ignoratione inſidiis appetit mater. Plutarchus item libro ſecundo περὶ σαρκοφαγίας de Merope loquitur, quæ filium erat interemptura; quoniam eum interemiſſe filium crederet: ſed eo agnito non interfecit. Quæ de Helle in fabulis leguntur, nihil ad hunc locum facere uidentur; iccirco neq; huc illa transferenda iudicaui. De Iphigenia ſupra dictum eſt. περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν πραγμάτων συστάσεως, καὶ ποίους, καὶ τινὰς εἶναι δεῖ τοὺς μύθους, εἴρηται ἱκανῶς. Paccius ita uertit: IGITVR TVM QVALES ESSE FABVLAS OPORTEAT, SATIS IAM DICTVM. ex qua tralatione elicitur, uel eius contextum primis illis uerbis caruiſſe, uidelicet, † περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν πραγμάτων συστάσεως, uel quoniam & ſequentia idem ualere uidebat, alteram tantùm partem

cum

eū interpretatū esse: idē enim est dicere de rerum constitutione, & de fabula, ut supra uisum est. Aliud etiam ex huius particulæ tralatione debet animaduerti, Paccium hanc partem ita uertisse, ac si uox ἢ inter duas illas uoces † ποιάς τινας nō iaceret, quasi series esset ποιάς τινας. mihi tamen lectio, quæ in excusis codicibus habetur, magis arridet, quam & superius exposuimus.

PARTICVLA. LXXVII.

Περὶ δὲ τὰ ἤθη, τέτταρά ἐστιν, ὧν δεῖ στοχάζεσθαι. ἓν μὲν καὶ πρῶτον, ὅπως χρηστὰ ᾖ. ἕξει δὲ ἦθος μὲν, ἐὰν, ὥσπερ ἐλέχθη, ποιῇ φανερὰν ὁ λόγος, ἢ ἡ πρᾶξις προαίρεσίν τινα, φαῦλον μὲν, ἐὰν φαύλην, χρηστὸν δὲ, ἐὰν χρηστήν. ἔστι δὲ ἐν ἑκάστῳ γένει. καὶ γὰρ † γυνή ἐστι χρηστὴ, καὶ δοῦλος. καίτοιγε ἴσως τούτων τὸ μὲν χεῖρον, τὸ δὲ ὅλως φαῦλόν ἐστι. δεύτερον δὲ, τὰ ἁρμόττοντα. ἔστι γὰρ ἀνδρεῖον μὲν τὸ ἦθος, ἀλλ' οὐχ ἁρμόττον γυναικὶ, τὸ ἀνδρείαν, ἢ δεινὴν εἶναι. τρίτον δὲ, τὸ ὅμοιον. τοῦτο γὰρ ἕτερον τοῦ χρηστὸν τὸ ἦθος, καὶ ἁρμόττον ποιῆσαι, ὥσπερ εἴρηται. τέταρτον δὲ, τὸ ὁμαλόν. κἂν γὰρ ἀνώμαλός τις ᾖ ὁ τὴν μίμησιν παρέχων, καὶ τοιοῦτον ἦθος ὑποτεθεὶς, ὅμως ὁμαλῶς ἀνώμαλον δεῖ εἶναι.

Quantum ad mores, quatuor sanè sunt, quæ indigent consideratione. Eorum unum, idq́; primùm est, ut probitatem præ se ferant. utcunque enim mos inerit: si, quemadmodum dictum est, tum sermo, tum actio animi propositum, qualecunque fuerit, indicauerit: improbus quidem si improbum, probus si probum: id uerò inest in unoquoque genere. Nam & † mulier proba est, & seruus, tametsi fortasse hoc deterius, illud omnino improbū sit. Secundo loco sequitur, ut conuenientes sint. Fortitudo enim mos est: sed esse uel fortem, uel prudentem, utique † mulieri non conuenit. Tertio, ut consstent sibi. est enim separatum hoc ab eo, quod est præ se ferre per mores probitatem, conuenientiaq́; seruare. Quarto, ut æquali tenore procedant. Quãquam enim histrio, ut qui talem personam induerit, inæqualis appareat, omnino tamen illa inæquabilitas æquabiliter perpetuò regenda.

EXPLANATIO.

Quoniam dictum est quomodo rectè fabula constituatur, nunc transit ad mores, qui inter partes ad Tragœdiæ qualitatem spectantes secundo loco numerabantur. quorum gratia quatuor inspicienda sunt. Primum, ut boni sint. Explicat autem qui sermo, & quæ actio mores habere dicatur, dicēs tum sermonem, tum actionem mores habere, cùm ostendunt animi propensionem, ac uoluntatem: prauus quidem mos prauam electionem, bonus uerò bonam; actiones enim, & sermones sunt animi indicia. bonos autem, ac prauos mores in unoquoq; genere, sexus inquam, & fortunæ reperiri dicit: nam & uxores bonæ, & serui; quamuis dicat mulieres esse minus bonas, seruos uerò omnino malos. sensus est: dictum est in unoquoque genere bonos, ac prauos mores inueniri; nam & in genere mu-

liebri datur mulier, quæ ſit bonis moribus inſignita: item in genere ſeruorum dantur ſerui, qui bonis moribus præditi ſint. Verùm quaſi corrigens quod dixerat, inquit: quanquam mulier dicatur eſſe deterius quid, ſi ad uiros conferatur: hæc enim non perinde, ut uiri moribus ad unguem bonis ornata eſt: ſeruus autem omnino malus. mores igitur ſeruorum, qui boni dicuntur, erunt ut in genere ſeruorum, qui tamẽ mali omnino ſunt. Id uerò, quod ſecundo loco circa mores perpenditur, eſt, ut congrui ſint. id autem oſtendit, quoniam uirilis mos non conuenit mulieri. nam armigeram eam, uel terribilem eſſe non oportet. Tertium eſt, ut ſimilis ſit mos, & ſibi conſtet. id uero neceſſariò addendũ declarat. aliud enim eſt facere quòd mores ſibi cõſtent, aliud uerò quòd boni & cõgrui ſint. Quartum uerò eſt, ut ſint æqualis tenoris. Quo autem modò diſtinguantur à ſimili, ſubiungit. nam ſiquis uariam & mutabilem fœminam imitandam ſibi propoſuerit, uel hominem, qui modo harum modo illarum partium ſit, illa ſemper inæqualitas æquabiliter eſt ſeruanda, hoc eſt eà perſona introducenda perpetuò, ut nunquã ſibi conſtet. mores igitur ſimiles ſunt, itidem tenoris eiuſdem, ſed non contrà. ordo enim hic talis eſt, ut nunquam ordo ſeruetur. Iure igitur quarto loco additus eſt mos; quoniam ab aliis ſeiungitur.

ANNOTATIONES.

Quid per genus intelligẽdum hoc loco ſit, ex Ariſtotele libro tertio de Rhe-
" torica habetur, cùm inquit: In genere intelligo ætatem, ſexum, nationem. Cice-
" ro quoq; libro primo de Inuentione: Hominum (inquit) genus, quod etiam in
" ſexu conſyderatur, uirile, an muliebre. Seruum octauo Ethicorum Ariſtoteles dicit eſſe organum animatũ. † γυνὴ uertit Paccius MVLIER: clarius uertiſſet VXOR. nã hic de mulieribus ea ratione, qua ad uiros referuntur, agit: uult enim muliebres mores uirorum moribus deteriores eſſe. Sed neque nos id lateat, bonos, & congruos mores uniuerſale reſpicere, ſimiles uerò, & tenoris eiuſdem ſingulares perſonas. hac ratione arbitramur Ariſtotelem hac in parte primum locum bonis moribus conceſsiſſe, ut poetas potiſsimùm admoneret de illis exprimendis magis eſſe ſollicitos oportere. poſtremo autem loco de moribus dixit, qui ſunt æqualiter inæquales, quoniam prauitatem ſapiant neceſſariò. animus enim, qui nunquam ſibi conſtat, non laudatur. mores uerò ſimiles eſſe poſſunt æquè boni, ac mali; ſiquidem imitari perſonam unam poſſumus, quæ ſibi conſtet perpetuò in malitia, & prauitate, aliam uerò, quæ probitatem nunquam non præſeferat.

PARTICVLA .LXXVIII.

† Ἔστι δὲ παράδειγμα πονηρίας μὲν ἤθους μὴ ἀναγκαῖον, οἷον, ὁ Μενέλαος ἐν τῷ Ὀρέστῃ, τοῦ δὲ ἀπρεποῦς, καὶ μὴ ἁρμόττοντος, ὅ, τε θρῆνος Ὀδυσσέως ἐν τῇ Σκύλλῃ, καὶ ἡ τῆς Μελανίππης ῥῆσις. τοῦ δὲ ἀνωμάλου, ἡ ἐν Αὐλίδι Ἰφιγένεια. † οὐδὲν γὰρ ἔοικεν ἡ ἱκετεύουσα τῇ ὑστέρᾳ.

† *Exemplum improbi moris ſit alioqui minimè neceſſarium: uerbi gratia:*

in

in Oreſte Menelaus: indecori,atq; inconuenientis, Vlyſsis eiulatio in Scyl la: Menalippesq́ʒ ſermo: inæquabilis, Iphigenia in Aulide, † ut cui poſte rior ſupplicatio priori non conſonet.

EXPLANATIO.

Exemplis ea quæ de moribus dicta ſunt,declarat; ac primum ma li moris exemplum ponit. hoc enim pacto probi itidem mores co- gnoſcentur:ſiquidem contrariorum contrariæ ſunt rationes. ponit autem mali moris exemplum,ut ipſum euitemus,ſicut in Oreſte Me nelaus. Vt uerò obiectioni tacitæ reſpōderet,addidit: MINIME NE CESSARIVM. id eſt quòd non coactus poeta fecit, hoc eſt quaſi ex fabulæ conſtitutione ita fieri oporteret. quare maximam Euripides reprehenſionem meretur,qui Menelaum Oreſti Agamemnonis fra- tris filio,qui impudicam improbamque matrem peremerat,non mo do non opem ferentem,ſed etiam aduerſantem inducit,& præter ne ceſſitatem Menelaum improbum efficit. Subiungit deinde indecori moris exemplum,Vlyſsis eiulationem: quoniam non decet uirum fortem eiulare. credimus autem hic Ariſtotelem Homerum taxare, qui finxit eiulantem,ac de ſe conquerentem Vlyſſem: quem tamen ſtrenuum ducem,ac fortem uirum induxerat. Per id autē, quod ait: MENALIPPES'QVE SERMO: cū Menalippe mulier fuerit,facilè cognoſci poteſt,Philoſophum hic duobus uſum exemplis,& utroq; decorum haudquaquam ſeruari docentem: altero quidem cùm mu liebri more eiulantem,ac flentem ducē introducimus: reliquo autē contrà,cùm fœminam fortem,ac in maximis periculis animo præ- ſenti,ac uirili permanentem oſtendimus: uel cùm puellam de rebus altiſsimis loquentem,ac philoſophantem introducimus; cuiuſmo- di Menalippen,à matre tamē edoctam Euripides effinxit, ſi Diony- ſio Halicarnaſſeo in eius Rhetorica,ubi περὶ ἐσχηματισμένου λόγου uerba fa cit,fides præſtanda eſt. Addit & tertium inæquabilis moris exem- plum,Iphigeniam in Aulide,quæ Euripidis Tragœdia etiam extat: in qua primùm quidem inducitur Iphigenia ad patris pedes prouo- luta,pro ſua ſalute ſupplicare,mox cùm Achilles pollicetur ſe mini- mè paſſurum,ut occidatur,animo præſenti reſpōdet uelle ſe omni- no pro Græcorū ſalute mactari. quæ omnia in Tragœdia,atq; actio ne dramatica indecentius,quàm in epica facta eſſe comperientur.

ANNOTATIONES.

„ Cicero libro ſecundo Tuſculanarum quæſtionum: Ingemiſcere(inquit) non- „ nunquam uiro conceſſum,idq́ʒ rarò: eiulatus,ne mulieri quidem. Cùm Ariſto teles quatuor in moribus perpēdenda recenſuerit, & trium duntaxat exempla poſuerit,poſſumus ex iis deprehendere,quando circa mores contingat error.&

cùm de quarto nihil prorsus meminerit, facilè coniectari licet Aristotelẽ quartum potius enumerasse, ne quid ad mores spectans prætermitteret: quanquã eum approbet, cùm nos minimè doceat quomodo circa hunc error cõtingat, aut eo rectè uti possimus. nam cùm eiusmodi mos semper malus sit, & prauum animum significet, à tragico negotio penitus est reiiciendus. † ἔστι δὲ παράδειγμα πονηρίας μὲν ἤθους μὴ ἀναγκαῖον. Paccius hæc ita uertit: exemplum impro-
„ bi moris sit alioqui minimè necessarium. ex qua uersione sensus Aristotelis esse
„ uidetur, non esse necessarium mali moris exemplum afferre. uerùm id Aristotele nequaquam dignũ existimo: iccirco uerba ea rectius interpretanda sunt hoc pacto. EST AVTEM EXEMPLVM PRAVI QVIDEM MORIS NON EX NECESSITATE. quorum uerborum sensus est, poetam fecisse Menelaum uirum malè moratum, cùm aliter facere potuisset, permanẽte itidem rerum illarum serie; innuens Euripidem nullo modo excusari posse. quòd si ex fabulæ constitutione id accidisset, excusatione dignus existeret. † οὐδὲν γὰρ ἔοικεν ἡ ἱκετεύουσα τῇ ὑστέρᾳ. hæc à Paccio ita uertuntur: ut cui posterior supplicatio priori nõ
„ consonet. quæ quidem explicatio mihi non probatur; quoniam uerba Paccii
„ præsefcrunt Iphigeniam bis patri supplicasse, sed posteriorem rogationem cũ priore non cõsentire. quod sanè falsum est, ut ex Tragœdia deprehendi potest. Rectius itaque sic uertentur: NON ENIM SIMILIS EST SVPPLICANS POSTERIORI. i. non talis uidetur Iphigenia supplicãs, qualẽ se postea gerit.

PARTICVLA .LXXIX.

Χρὴ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἤθεσιν, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων συστάσει ἀεὶ ζητεῖν ἢ τὸ ἀναγκαῖον, ἢ τὸ εἰκός. † καὶ τοῦτο μετὰ τοῦτο γίνεσθαι, ἢ ἀναγκαῖον, ἢ εἰκός. φανερὸν οὖν, ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν, καὶ μή, ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ, ἀπὸ μηχανῆς, καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ περὶ ἀπόπλουν. ἀλλὰ μηχανῇ χρηστέον ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ δράματος, ἢ ὅσα πρὸ τοῦ γέγονεν, ἃ οὐχ οἷόν τε ἄνθρωπον εἰδέναι, ἢ ὅσα ὕστερον, ἃ δεῖται προαγορεύσεως, καὶ ἀγγελίας. ἅπαντα γὰρ ἀποδίδομεν τοῖς θεοῖς ὁρᾶν. ἄλογον δὲ μηδὲν εἶναι ἐν τοῖς πράγμασιν. εἰ δὲ μή, ἔξω τῆς τραγῳδίας, οἷον, τὸ ἐν τῷ Οἰδίποδι τοῦ Σοφοκλέους.

Et sanè in moribus, sicut in ipsa rerum compositione, tum necessarium, tum uerisimile exquirendum est: † atque etiam uti necessariò uerisimili ue ordine cuncta procedant. Quare manifestum est, fabularum solutiones ex ipsismet potissimum fabulis proficisci debere, non autem ab aliquo artificioso: ut in Medea, & in Iliade illa per nauigationem. Quo sanè artificioso utendum in ijs, quæ extra Tragœdiam sunt: quæcunque uidelicet uel prius fuere, quæ neutiquam fieri potest, ut alio pacto ad humanam peruenerint notitiam: uel quæ futura denunciatione, diuinatione'ue indigeant: quandoquidẽ Deos cuncta inspicere, satis quidem apud nos constat. quodcunque uerò rationi consentaneum minus sit, explodendum quidem ab ipsis actionibus: si non prorsus, at à Tragœdia: ut est in Sophoclis Oedipode.

EXPLANATIO.

Aliud præceptum circa mores exponit. id uerò tale est, quòd in moribus, quemadmodũ & constitutione rerum, semper quærendũ quod

quod uel necessarium uel uerisimile est. explicans autem quomodo id intelligat, subiungit, ET HOC POST HOC, AVT NECESSARIO, AVT VERISIMILITER FIERI: ita enim græca uerba sonant. quorum sensus est, talem uirum talia dicere, aut facere. ueluti si uirum strenuum confingimus, mores eius cùm exprimemus, illum necessariò introducemus, qui ad pericula quæuis subeũda præsenti animo sit. uiri enim strenui mos est in periculis audaciã ostendere. mores uerò, qui uerisimiliter consequentur; ut si quis inops à potente iniuriam patiatur, se se pro inope strenuus obiiciat, ut iniuriam arceat: quod & in aliis hominum conditionibus fieri debet. Si igitur rerum cõstitutio aut necessarium, aut uerisimilem habere nexum debet, mores item ex ipsa rerum serie, uel necessariò, uel uerisimiliter sequantur necesse est. Quòd uerò solutio quoque fabulæ ex ipsa fabula, ac rerum serie, & non à machina contingere debeat, declaratur; quoniam id genus exitus seriem cum præcedentibus nõ habet. Ratio igitur Aristotelis hunc in modum breuibus ordinatur. rerum series necessariò, aut uerisimiliter cohæreant oportet: mores item ex rerum serie pendere debent: ergo & exitus fabulæ ex necessitate, aut uerisimilitudine emergere postulat, non autẽ è machina in scena facta, in qua Deum aliquem, aut Deam loquentem introducebant. Exemplum solutionis Tragœdiæ è machina, Medeam affert, quæ fortè Carcini poetæ fuit; de quo secundo de Rhetorica libro mentio fit. nam in Euripidis Medea, quæ passim habetur, eiusmodi solutio è machina non apparet. Aliud ponit exemplũ ex Iliade libro undecimo de enauigatione, quo loco Mineruam Homerus Vlyssem alloquentem introducit, eique præcipientem ut Græcos suadeat, ne infecta re discedant. Irim præterea Priamum alloquentẽ fingit. quod cùm sine Deorum interuentu commodissimè ab heroum ducumque aliquo fieri potuisset, ab Aristotele non probatur. Machina tamẽ interdum in iis, quæ extra Tragœdiam sunt, uti licet. quod duobus modis fieri posse declarat; cũ aut alicuius præteritæ rei cognitione, quæ ab hominibus ignoratur; aut postea futuræ (si modo fabula solui debeat) opus est. & rationem affert: quoniã Deos præterita futuraq; omnia respicere concedimus; quæ cùm libuerit mortalibus patefaciunt: constans enim omnium fermè hominum opinio est, Deos nostrum curam habere, ac sollicitos esse. Admonet autem Philosophus, in Tragœdia conficienda minimè oportere, in ipsa rerum serie dissonum quid reperiri. quod si euitare nõ possimus, id saltem extra Tragœdiam sit. quod Oedipodis tyranni Sophoclei exemplo declarat; siquidem alienum à ratione uidetur, Oe-

dipodem Laii interfectorem ignoraſſe, cùm ipſe necis auctor extite rit, Laio præſertim locis illis imperant. Quanquam igitur id rationi parum conſentiat; quoniam tamen extra actionem eſt (nam cædes iam erat patrata, nec in illa Tragœdia Sophocles Laii necẽ imitatur) propterea id, quod in Oedipode minus rationi conſonum uidetur, extra fabulam cùm ſit, tolerari poſſe iudicat Ariſtoteles.

ANNOTATIONES.

Dictum eſt ſuperius, ubi de rerum conſtitutione loquitur Ariſtoteles, multũ intereſſe, aliud ne ex alio, an aliud poſt aliud fiat. hic tamen ait, ſic in moribus, ut in rerum conſtitutione ſeruandum eſſe neceſſarium, aut ueriſimile, & hoc poſt hoc fieri: potius uidetur dicendum fuiſſe, & hoc ex hoc, ut poſteriora cum prioribus conſentiant. Reſpondemus, idem eſſe hoc poſt hoc, uel neceſſariò uel ueriſimiliter fieri, & hoc fieri ex hoc. & ſi uerò dixit ſuperius aliud eſſe hoc poſt hoc fieri, ab eo quod eſt hoc ex hoc fieri, hic tamẽ cùm dicit hoc poſt hoc, addidit neceſſariò, uel ueriſimiliter: quibus uerbis poſterius à priori dependere declarat. † Ἀπὸ μηχανῆς. Paccius uertit ab aliquo artificioſo. rectius & clarius dicetur, à machina. De machina uidendus eſt Iulius Pollux, quam ſcenæ partẽ ponit, eaq; cùm loquentes Deos tragici introducebant, utebantur. quos magna ex parte ob fabulæ difficilem ſolutionem loqui faciebant. Cicero in libro de natura Deorum, ut tragici (inquit) poetæ cum explicare argumenti exitum non poteſtis, ad Deos confugitis. Plato in Cratylo: ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοί, ἐπειδάν τι ἀπορῶσιν, ἐπὶ τὰς μηχανὰς καταφεύγουσι, θεοὺς αἴροντες. De fabulæ ſolutione infra loco ſuo dicetur: nũc tantùm aſſerimus ſolutionẽ fabulæ exitum nõ eſſe; quoniam ex fabulæ ſolutione exitus conſequitur. etenim fabulæ ſolutio tunc incipit, cũ res in deterius uertuntur (de Tragœdiis optimis loquor, in Comœdiis contra) exodus uerò eſt id, quod ad talis fortunæ mutationem cõſequitur.

PARTICVLA .LXXX.

Ἐπεὶ δὲ μίμησίς ἐστιν ἡ τραγῳδία βελτιόνων, ἡμᾶς δεῖ μιμεῖσθαι τοὺς ἀγαθοὺς εἰκονογράφους. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἀποδιδόντες τὴν οἰκείαν μορφὴν ὁμοίους ποιοῦντες, καλλίους γράφουσιν. οὕτω καὶ τὸν ποιητὴν μιμούμενον καὶ ὀργίλους, καὶ ῥαθύμους, καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα ἔχοντας ἐπὶ τῶν ἠθῶν, ἐπιεικείας ποιεῖν παράδειγμα, ἢ σκληρότητος δεῖ, οἷον τὸν Ἀχιλλέα † ἀγαθὸν καὶ Ὅμηρος. ταῦτα δὴ δεῖ διατηρεῖν, καὶ πρὸς τούτοις τὰς παρὰ τὰς ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθούσας αἰσθήσεις τῇ ποιητικῇ. καὶ γὰρ κατ᾽ αὐτὰς ἔστιν ἁμαρτάνειν πολλάκις. εἴρηται δὲ περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις λόγοις ἱκανῶς.

Cum uerò Tragœdia præſtantiorum imitatio ſit, par fuerit quoque nos ab excellentium pictorum more non diſcedere: qui dum proprias, uerisq; ſimillimas imagines referre ſtudent, pulchriores ſanè depingunt. ita etiam poeta, iracundos uidelicet, deſidesq; dum imitatur, huiuſmodiq; alia circa mores habentes, probitatis quidem, atque iracundiæ ſibi exemplum proponere debet, uelut † fortem Achillem: ut ipſe Homerus. Hæc profectò ſeruare oportet, inſuperq; ſenſus ipſos, qui Poeticam conſequuntur, præter illa, quæ neceſſaria ſunt. Etenim in his fallimur ſæpenumero. ſed in ſermonibus iam editis ſatis dictum de his.

Cùm

EXPLANATIO.

Cùm circa mores quatuor eſſe conſyderanda dixerit, iam morum ideas, & ſummum in ſcribendis fabulis exprimi debere, præſtantium pictorum exemplo declarat, qui quorundam imagines expreſſuri ab effigie uera non degenerantes, formoſiores effingunt: haud diſsimili ratione tragici poetæ, quoniam præſtantiores imitātur cùm mores exprimūt, debent exēplar facere, hoc eſt in moribus ſummū probitatis illius perſonæ, quam ſibi imitandam proponunt, exprimere: ſicut Homerus Achillem ita ſtrenuum, ac bellicoſum ad unguem facit, ut nihil, quod uiro ſtrenuo conueniat, in Achille homerico deſyderetur. HAEC PROFECTO (inquit) SERVARE OPORTET, INSVPERQVE SENSVS IPSOS, QVI POETICAM CONSEQVVNTVR, PRAETER ILLA, QVAE NECESSARIA SVNT. hoc eſt oportet, ut hiſtrionum actio, quantum ad uocem, & geſtus, moribus correſpondeat. ſenſus enim, qui poeticam ſequuntur, ſunt auditus, & uiſus præter neceſsitatē. quoniam ſi Tragœdia legatur, non uidentur hiſtrionum geſtus, nec eorum uox auditur: ſed cùm in ſcena agitur Tragœdia, tunc ea, quæ ad uiſum & auditum ſpectāt, ſeruare oportet. aliis enim geſtibus, aliaque uoce conuenit mulierū mores referre, aliis uerò militis mores exprimere: item alia uoce alioque geſtu exprimitur interrogatio ab eo, qui minas exprimit. Rationem autem reddit Philoſophus, cur hac de re nos admonuerit. ETENIM (inquit) IN HIS FALLIMVR SAEPENVMERO. SED IN SERMONIBVS IAM EDITIS SATIS DICTVM DE HIS. hoc eſt de actione, quæ ad hypocritarum artem ſpectat, ab aliis iam editi ſunt libri, ſatis eam pertractantes.

ANNOTATIONES.

Ex hoc contextu colligi poteſt, alterius contextus poſiti ſuperius explanatio, cùm aliquos pictores meliores, aliquos ſimiles, aliquos uerò deteriores effingere dictitabat: ut per meliores intelligatur idem, quod hic dicitur pulchriores. οἷον τὸν Ἀχιλλέα ἀγαθόν. Paccius uertit, VELVT FORTEM ACHILLEM: clarius dixiſſet STRENVVM ACHILLEM. nam uox ἀγαθὸς ſæpe ab Homero pro ſtrenuo & bellicoſo capitur, ut Iliados .α.

" Μὴ δ' οὕτως ἀγαθός περ ἐὼν θεοείκελ' Ἀχιλλεῦ,
" Κλέπτε νόῳ. & quæ ſequuntur.

παράδειγμα hic ualet, quod apud Platonem idea, ſiue natura ſecundum ſe conſyderata, non ut in hoc, aut in illo reperta. Aduertendū eſt in his uerbis, ταῦτα δὴ δεῖ διατηρεῖν, & quæ ſequuntur, aliud à ſuperioribus præceptum Ariſtotelem tradere, ut ex modo loquendi facilè deprehendi poteſt: ſiquidem hiſtrionum actionem ſpectat, de qua prius nihil eſt dictum. Quid autem ſibi uelit Philoſophus cùm ait: SED IN SERMONIBVS IAM EDITIS SATIS DICTVM EST. de iis ex eodem tertio de Rhetorica libro in initio ferè ſub principium
" colligi poteſt, cùm ait. Tertia uidetur pronūtiationis, & actionis cura, inter maximas

in Thyeste, qui ex astris insitis agnitionē fecit. uerùm cùm Thyestes Carcini nō extet, nullū de eo iudicium afferri potest. quid autē hoc loco sibi uelit Aristoteles, abūdè patet; nimirum agnitiones aliquas, quæ tamen arte carent, à signis insitis fieri. Aliud uerò signi genus est aduentitium. idque duplex. aliud enim in corpore est, ut cicatrices: aliud uerò extra corpus, ut torques, & ut in Tereo per scaphā. quæ Tragœdia, cum non extet, haudquaquam scire possumus, quomodo agnitio facta sit. id tantùm intelligimus ex quodam extrinseco signo agnitionem in Tereo factam. Exemplo autem Vlysis Philosophus admonet, quonā modo melius, & quomodo peius his uti posimus. Vlysses enim ex cicatrice à nutrice, & à subulcis est agnitus. deterior autem agnitio est, quæ fit à subulcis, quoniam sponte agnitionis confirmandæ gratia eis ulcus ostendit. id enim artificio caret; & ideo huiusmodi agnitio non probatur. Subiungit uerò, & tales omnes, scilicet agnitiones, in quibus non extat ars aliqua, sunt deteriores. at agnitiones, quæ nō fidei faciendæ gratia fiunt, hoc est. quæ præter propositum sunt, ut in lauacris, longè meliores sunt. Euryclea enim Vlysis nutrix, dum ei pedes ablueret, ex cicatrice præter omnem spem eum agnouit.

ANNOTATIONES.

Dubitaret aliquis, cur hanc de modis agnitionum partem cum iis, quæ superius scripsit, quando quid esset agnitio declarabat, non coniunxerit: ita enim ordo magis aptus uideretur. Huic respondendum existimo, consultò id Aristotelem egisse, cùm quid agnitio sit se prius declarasse dicit; ostendens per hoc se nō eo modo nunc, quo prius agere de agnitione, sed potius id aperiens, se quidem quid agnitio sit prius declarasse, nunc uerò agnitionum modos, quinam præstantiores sint explicare. Hunc eundem ordinem, cùm de fabula, moribusq́; pertractaret, obseruauit. prius enim de eis, quid essent, alio deinde loco de modis eorum egit. † πρώτη μὲν ἡ ἀτεχνοτάτη, καὶ ᾗ πλεῖστοι χρῶνται δι᾽ ἀπορίαν, ἡ διὰ τῶν σημείων. Hæc Paccius ita uertit. NVNC VERÒ DE IPSIVS GENERIBVS: PRIMVM QVIDEM, VT EST MINIMÈ ARTIFICIOSVM, ITA À PLVRIBVS VSVRPATVM, AVT PER DVBITATIONEM FIT, AVT PER SIGNA. quæ tralatio minimè sensum Aristotelis exprimit. itaque uerba hæc græca hunc in modum sunt uertenda. SPECIES VERÒ AGNITIONIS, PRIMA QVIDEM ARTIFICIO CARENS, ET QVA PLVRIMI VTVNTVR, QVONIAM IN PROMPTV NON HABENT QVOD DICANT, EST, QVAE PER SIGNA FIT. In Odyssea libro XVIII. ponitur agnitio Vlysis à nutrice. in XX. uero libro ponitur agnitio, quæ fit à subulcis.

PARTICVLA .LXXXII.

Δεύτεραι δὲ αἱ πεποιημέναι ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. διὸ ἄτεχνοι, οἷον Ὀρέστης ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ ἀνεγνώρισε τὴν ἀδελφὴν, ἀναγνωρισθεὶς ὑπ᾽ ἐκείνης. ἐκείνη μὲν γὰρ διὰ τῆς ἐπιστολῆς, * ἐκεῖνος δὲ διὰ σημείων. ταῦτα οὖν * αὐτὸς λέγει, ἃ βούλεται ὁ ποιητὴς, ἀλλ᾽ οὐχ ὁ μῦθος. † δι᾽ ὃ ἐγγύς τι τῆς εἰρημένης ἁμαρτίας ἐστίν. † ἐξῆν γὰρ ἂν ἔνια καὶ ἐνεγκεῖν, † καὶ ἐν τῷ Σοφοκλέους Τηρεῖ ἡ τῆς κερκίδος φωνή.

Ordine huic proxima sunt, quæ quoniam à poetis confinguntur, artificio non carent: qualis in Iphigenia Orestes: qui & sororem agnouit, & agnitus ab ea est. agnouit quidem ex epistola: agnitus autem ex indicijs. Hæc itaque pro arbitrio poeta profert, non ipsa fabula. † ideoq; in peccatū supradictum facilem lapsum habent. † quippe nonnulla afferre permissum est: ut in Sophoclis Tereo radij uox.

EXPLANATIO.

Secundam agnitionis speciem ponit, in qua sunt agnitiones à poeta factæ: quocirca carent arte. nam ex rerum serie, arte constans, nō à poeta agnitio fieri debet. Exemplo autē agnitionis Orestis in Iphigenia Tragœdia ita nuncupata, demonstrat quænam agnitiones à poeta factæ dicantur, & propterea carentes arte. in ea enim fabula sororem Orestes agnouit, & agnitus est à sorore: siquidem Iphigenia per epistolam, quam ad fratrem dare uolebat, ab Oreste agnita est. & eiusmodi agnitio non est ea, quam à poeta factam, minimeque artificiosam esse dicit. hæc enim agnitio insperata est: & ideo peripetiam habet. nam id genus agnitionis in cōtextu superiore laudatur. Secunda uero agnitio fuit, cùm Orestes ab Iphigenia per signa agnitus est. nā, ut Iphigenia Orestem esse crederet, signa dedit de lancea, quam ipsa in thalamo seruabat. Quoniā igitur hæc agnitio deducta est ex signis, ut probet Iphigenia Orestem fratrem, parùm abest ab eodem peccato, cùm ab Homero introducitur Vlysses, subulcis cicatricem ostendens, ut illis persuadeat se Vlyssem esse. In huiusmodi igitur agnitionibus arbitratu suo cūcta poeta dicit. sicut enim signa dedit ex lancea, ita sermonem aliquem inter eos habitum posset effingere, uel signa dare ex textilibus uestimētis. hæc igitur agnitio fit à poeta, non autem à fabula, hoc est ex rerum serie nō oritur agnitio. Dicit autem, quòd antedicto peccato est proxima, quoniā ea magis etiam caret arte. aliquid enim artificii magis apparet, cùm ex signis, hoc est cùm uerbis signum aliquod affertur, quo fides fit, quàm ostendere signum, unde dignoscatur. Quòd uero huiusmodi agnitio à poeta facta à prioris prauitate non admodum recedat, ostēdit: nam quædam etiam introducere liceret. & quid intelligat, exemplo declarat, ut in Tereo Sophoclis radii uox, ex qua fit agnitio, quod minimè conuenit. quocirca nihil mirum alicui uideri debet, si ea Sophoclis fabula interiit, quoniam ab Aristotele non probatur. Aristoteles igitur agnitioni factæ à poeta tribuit secundum locum. primam enim arte prorsus carere docuit: hanc uero arte carere, quòd elocutionis genus priore minus dicit. Vocat autem agnitionem

tionẽ hanc à poeta factam, nõ quòd & reliquæ non fiant à poeta, sed quoniam arbitratu suo, non à rei occasione eam deducit.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Paccium contextum hunc non intellexisse, & obscurè admodũ expressisse. apertior igitur ita fiet. SECVNDAE AVTEM SVNT, QVAE À POETA FIVNT, QVOCIRCA EXPERTES ARTIS SVNT. ita enim uerba græca legẽda sunt, ut in excusis omnibus exẽplaribus legebantur, & Valla itidem legit. Ideo autẽ Paccius negandi uerbum adiecit (ut ego quidem sentio) quoniam mirum ei uidebatur, Philosophum dicere agnitionem à poeta factam carere arte. uerùm si sequentia uerba animaduertisset, cùm inquit † διὸ ἐγγὺς τῆς εἰρημένης ἁμαρτίας ἐστίν: quæ itidem peruersè uertit, utique uidisset uerba esse legenda prorsus affirmatiuè: quærit enim Philosophus, ut agnitio non à fingente poeta, sed à fabula, id est à serie rerũ enascatur. uerba autem ea, quæ proximè nos attulimus, ita uerti debent. QVOCIRCA AFFINE DICTO PECCATO EST. Perperam quoque partem contextus huic proximam est interpretatus: QVIPPE NONNVLLA AFFERRE PERMISSVM EST. At græca uerba sic se habent. † ἐξῆν γὰρ αὐ ἔνια καὶ ἐνεγκεῖν. quibus Aristoteles ante dictæ rei rationem affert. Id uerò cognosci potest, cùm hoc loco uoce γὰρ, quæ rationis signum est, utatur. uerti igitur hunc in modum debent: LICERET NANQVE QVAEDAM ETIAM INGERERE. Paccium autem laudo, qui cùm passim legatur: καὶ ἐν τῷ Σοφοκλέους Τηρεῖ: loco uocis καὶ, legit VT. Cùm itaq; Aristoteles per ea uerba, LICERET ENIM QVAEDAM ETIAM INGERERE, probet agnitionem à poeta factam prædicto peccato propinquam esse, & de his, quæ aliquid in Tragœdiam ingerunt, afferat Sophoclis Tereum, cogimur asserere fabulam illam ab Aristotele haudquaquam laudari. nam ingerere in Tragœdiam est quid minus è serie rerũ oriens, quàm agnitio, quæ fit à poeta. Sciendum est, uulgatos libros in contextu mancos esse. nam post illa uerba * ἐκεῖνος δὲ, locus est albus: in quem in diuersis manuscriptis codicibus diuersas uoces suffectas esse comperii. nam alii habẽt ἐκ τῶν ὑφασμάτων, quæ lectio mihi non probatur. esset enim agnitio sumpta ex signis extrinsecus petitis, de quibus priore loco dictum est. alii habent διὰ τῆς λόγχης. sed mea sentẽtia glossa erat, quæ in contextum irrepsit. cùm enim legeretur διὰ σημείων, quidam explicantes quæ nam essent ista signa, addiderunt ex ea fabula ex lancea, perinde ac si diceret, ex signis acceptis ex lancea. Quare lectio, quam sequitur Paccius, mihi magis arridet, ut in hoc contextu, ubi locus albus ac hians est, his duabus uocibus διὰ σημείων, compleatur. Quòd si etiam legantur uerba, ut in quibusdam exemplaribus leguntur, uidelicet ἐκείνη μὲν γὰρ διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἐκεῖνος δὲ αὐτὸς λέγει, ἃ βούλεται ὁ ποιητὴς, ἀλλ' οὐχ ὁ μῦθος: optimè possunt explicari, idq́; quod in cõtextus explanatione diximus, apertissimè significare uidentur. censeo tamen in uoce * αὐτὸς mendum subesse, & legendum αὐτὰ: ut sensus sit, Iphigenia agnita est ab Oreste ex epistola. at Orestes ea dicet, quæ poeta uult. atq; ita intelligendum est, poetã posse arbitratu suo Orestem introducere, diuersa signa afferentem, quibus agnoscatur. Cùm igitur id genus agnitio pro arbitrio poetæ fiat, arte caret. ars enim est, ut agnitiones emergant è rerum serie. Tereum Philomenæ, quam uitiauerat, ne stuprum panderet, linguam auulsisse ferunt. hæc autem acu rem totam expressit. quod me Hercules factum tragicis omnibus, præsertim Sophocli Tragœdiæ conscribendæ præbuit occasionem: in qua ex radii uoce, quod texentium mulierum instrumentum esse constat, agnitio fit. Quo autem pacto à Sophocle agnitio facta sit, cùm Tragœdia non extet, minimè sciri potest: fortè radii uocem effinxit, quæ Tereum exprimeret.

Tertia

PARTICVLA .LXXXIII.

Τρίτη δὲ ἡ διὰ † μνήμης, τῷ αἰσθέσθαι τι ἰδόντα. ὥσπερ * οἱ ἐν Κυπρίοις τοῖς Δικαιογένους. ἰδὼν γὰρ τὴν γραφὴν ἔκλαυσε. καὶ ἡ ἐν Ἀλκινοῦ * ἀπολόγῳ. ἀκούων γὰρ τοῦ κιθαριστοῦ, † καὶ μνησθεὶς ἐδάκρυσεν. ὅθεν ἀνεγνωρίσθησαν.

*Tertium per † reminiſcentiam fit, dum ſpectando aliquid, in animum quid reuocamus. quemadmodum in Dicæogenis Cyprijs, picturam quidem ille inſpiciens ingemuit: & in * ſermone apud Alcinoum audiens citharœdum Vlyſſes, † ex recordatione fleuit, uel agnitus eſt.*

EXPLANATIO.

Tertia agnitionis ſpecies interuẽtu memoriæ fit, cùm aliquid ſentimus, quod prius nouimus. cuius duo affert exempla: alterum Dicæogenis in Cypriis, picturam enim inſpiciẽs ingemuit: alterum ex ſermone ponit in Homeri Odyſſea libro octauo apud Alcinoum regẽ Phæacum in cõuiuio. Vlyſſes enim audiens citharœdum, troianũ bellum canẽtem, lacrymas effudit: unde agnitus eſt ab Alcinoo.

ANNOTATIONES.

Τρίτη δὲ ἡ διὰ † μνήμης. Paccius ita uertit: TERTIVM PER REMINISCENTIAM FIT. rectius ſic: TERTIA AVTEM, QVAE PER MEMORIAM. nã ex Ariſtotele in libro de Memoria & Reminiſcentia conſpici poteſt quantum inter ſe differant memoria, & reminiſcentia. ὥσπερ * οἱ ἐν κυπρίοις. uox illa οἱ, ſi ita ſcribatur per οι ut paſsim legitur, nullo modo quadrare uidetur. ſi uero ſcribatur ἡ, ut articulus fœminei ſexus primi caſus, omnia conſentiunt. quare uerbum illud caſtigandum exiſtimo. καὶ ἡ ἐν ἀλκινόῳ * ἀπολόγῳ. uertit Paccius: & in ſermone apud Alcinoum. ſed aliter caſtigandus eſt locus hic, quàm ipſe fecerit hunc in modum, quod & in aliquibus manu exaratis libris legitur. nimirum καὶ ἡ ἐν ἀλκινόου ἀπὸ λόγου. Per id autem, quod dicit ἐν ἀλκινόου, illum locum intelligit octauo libro Odyſſeæ, ubi agnoſcitur Vlyſſes ab Alcinoo; ſicuti & ſupra cùm dixit ἐν νίπτροις, alium Homeri locum intelligebat, ubi eſt agnitus Vlyſſes à nutrice. καὶ μνησθεὶς ἐδάκρυσεν. ὅθεν ἀνεγνωρίσθησαν. Paccius uertit ex recordatione fleuit, uel agnitus eſt. ſed malè partem hanc expreſsiſſe uidetur. in primis enim uox illa VEL, uocẽ græcam ſibi reſpondentẽ nõ habet, & ſenſum prorſus perturbat. deinde cùm uerbum illud, AGNITVS EST, ſit numeri unius, uox uerò græca, ἀνεγνωρίσθησαν, quæ duabus illis uocibus reſpondet, numeri plurium ſit, uidetur ita ſenſiſſe, ut ex illa uoce debeat expungi poſtrema ſyllaba, legendo ἀνεγνωρίσθη. quæ caſtigatio primo intuitu recta uidetur: ſecus tamen eſt. nam cùm de duabus agnitionibus interuentu memoriæ factis meminerit, dicere debuit agniti ſunt, Vlyſſes inquam, & Dicæogenes. Verba igitur illa græca, de quibus ſupra meminimus, ita uertenda ſunt: ET EX RECORDATIONE FLEVIT, VNDE AGNITI SVNT. Simile huic, quod de Dicæogene ab Ariſtotele hic dicitur, eſt apud Virgilium libro primo Aeneidos, cuius hæc ſunt carmina:

" Sic ait, atque animum pictura paſcit inani,
" Multa gemens, largoq; humectat flumine uultum.

Τεταρτη

PARTICVLA .LXXXIIII.

Τετάρτη δὲ ἡ ἐκ συλλογισμοῦ, οἷον ἐν * Χλοηφόροις, ὅτι ὅμοιός τις ἐλήλυθεν. ὅμοιος δὲ οὐδεὶς, ἀλλ' ἢ Ὀρέστης. οὗτος ἄρα ἐλήλυθεν. καὶ ἡ Πολυΐδου τοῦ σοφιστοῦ περὶ τῆς Ἰφιγενείας. εἰκὸς γὰρ τὸν Ὀρέστην συλλογίσασθαι, ὅτι ἥ τ' ἀδελφὴ ἐτύθη, καὶ αὐτῷ συμβαίνει θύεσθαι. καὶ ἡ ἐν τῷ τοῦ Θεοδέκτου Τυδεῖ, ὅτι ἐλθὼν, ὡς εὑρήσων υἱὸν * αὐτὸς, ἀπόλλυται. * ἢ ἡ ἐν τοῖς Φινείδαις. ἰδοῦσαι γὰρ τὸν τόπον συνελογίσαντο τὴν εἱμαρμένην, ὅτι ἐν τούτῳ εἵμαρτο ἀποθανεῖν αὐταῖς. καὶ γὰρ ἐξετέθησαν ἐνταῦθα.

Quartum per syllogismũ: ut in Chloephoris, quòd similis quidam accessit: similis autem præter Orestem nemo: Orestes ergo accessit. tum quod Polyidis de Iphigenia est. uerisimile est enim ratiocinatũ fuisse Orestem: quòd, cùm immolata soror fuerit, sibi quoque, ut immoletur, contingere. Tale est illud in Theodectæ Tydeo ueniens ille, quasi natum inuenturus extinguitur: & in Phœnissis, quæ locum conspicatæ instare sibi fatum propterea commentæ sunt: quoniam in fatis haberent, ibi debere mori: etenim in eo fuerunt expositæ.

EXPLANATIO.

Quartam ponit agnitionis speciẽ, quæ ex syllogismo fit, ac ratiocinio, ut in Chloephoris. huiusmodi autem erat ratiocinium in ea, cuiusdam introducti, qui Orestem agnouisset: quoniam aliquis similis, exempli causa, Pyladi uenit: nullus autem præter Orestem ei similis est: Orestes igitur uenit. sed quoniam fabula non extat, exemplum clarius ostendi nequit. Aliud affert agnitionis exemplum è ratiocinio factæ, Polyidis sophistæ tragici de Iphigenia. nam rationi consentaneum est, Orestem ratiocinatum fuisse, cùm soror fuerit immolata, futurum quoque, ut & ipse immoletur. ex quo ratiocinio agnouit eum Iphigenia. nam ipsa statim ratiocinans de uerbis iis, quæ protulit Orestes, se eã esse cognoscit, qua de loquitur Orestes: unde Orestem fratrem suum esse agnoscit. ratiocinium igitur Orestis agnitionis occasionem Iphigeniæ præbet, quoniam ex illo Orestem agnoscit. In priori autẽ exemplo cùm audit, quòd aliquis Pyladi, uerbi causa, similis recessit, ex hoc ratiocinatur Iphigenia, aut alia quæuis persona Orestem accessisse: unde agnitio fit. cùm uerò fabula non extet, res non nisi in uniuersum dici potest. Tale quid est in Tydeo Theodectæ, hoc est similis agnitionis modus ex syllogismo factus à Theodectæ in Tragœdia, Tydeus appellata. ueniens enim, ut filiũ inueniret, perit ipse. huius rei fabula cũ nõ extet, nihil nisi ex coniectura dici potest. quòd tamẽ hic coniicio tale est. Is fortè, qui in Tydeo fabula ex syllogismo agnitionis causa est, patrem habuit, qui cùm filium quæreret, interemptus est. is, cùm & ipse filium

quæreret,comprehenſus eſt:& cùm neci deſtinaretur(inquit) etiam pater meus cùm me quæreret,eſt interfectus: unde agnitus eſt. ET IN PHOENISSIS. Nec eiuſmodi fabula extat,quæ habeat agnitionem per ſyllogiſmum,qualem hic Ariſtoteles ponit. fortè, & hæc fuit Theodectæ,ſatis tamen.quonam pacto ibidem agnitio facta ſit, ex Ariſtotelis uerbis colligi poteſt. Aliquæ nimirum puellæ expoſitæ fuerunt,ut interirent,quæ tamen ſeruatæ ſunt. interuallo autem temporis deprehenſæ,ductæque in eum locum,in quo fuerant expoſitæ,ut mactarentur, ſtatim eum locum agnouerunt. ueriſimileque eſt eas ratiocinatas eſſe ſibi eſſe fatale,ut omnino eo loco interirent: quoniam ibidem etiam fuerant expoſitæ,unde agnitæ ſunt.

ANNOTATIONES.

Cùm Ariſtotelem uideamus huius quarti modi tot exempla referre,id conſultò cum feciſſe credimus,ut cognoſceremus multis de cauſis fieri ratiociniũ poſſe.nam primi ratiocinii occaſio ſumitur à ſimilitudine, & figura: ſecundi ab eorũ euentis (huius duo ſunt cognationis exempla:alterum à latere,ut ſororis & fratris:alterũ lineæ rectæ,ut pater patris filii)tertii à loco. * χοηφόροις nõ χλοηφόροις,in aliquibus codicibus legitur. Polyidem,quem Ariſtoteles ſophiſtã uocat, poetam etiam tragicum fuiſſe ſcimus. eius enim,& Pindari interpretes, & Plutarchus in Muſica,& Athenæus meminere. ὅτι ἐλθὼν ὡς θύσων υἱὸν * αὐτῆς ἀπόλλυται. rectior eſt lectio,quæ in multis exemplaribus manuſcriptis reperitur; in qua nõ αὐτῆς,ſed αὐτὸς legitur: quã Valla,& Paccius itidem ſequuntur. ἐν τοῖς Φοινισσ. manuſcripti libri habent Φινίδαις.quomodocunque legatur,nihil refert,quoniam huiuſmodi fabula non extat.

PARTICVLA .LXXXV.

† Ἔστι δέ τις καὶ * σύνθετος ἐκ παραλογισμοῦ τοῦ θεάτρου, οἷον, ἐν τῷ Ὀδυσσεῖ τῷ ψευδαγγέλῳ. ὁ μὲν γὰρ τὸ τόξον ἔφη γνώσεσθαι, ὃ οὐχ ἑωράκει.* ὁ δὲ ὡς δι' ἐκείνου ἀναγνωριοῦντος, διὰ τούτου ἐποίησε παραλογισμόν.

† *Huic & adiungitur illud,quod in theatro per paralogiſmum fit. exempli gratia: in Vlyxe falſo nũtio,hic quidẽ arcum cogniturum ſe dixit: ille uerò tanquam arcu cognoſcendo ab eo,propterea paralogiſmum facit.*

EXPLANATIO.

Contextus iſte difficilis admodum eſt.eius autem difficultatem illuſtrat exemplum,quod Ariſtoteles citat: ſed cùm non extet, certi aliquid afferri nequit. Quæ uerò difficultatem efficiunt, hæc ſunt. ſi agnitio,qua de hic agitur,eſt cõpoſita ex paralogiſmo theatri,partem etiam aliam,cum qua paralogiſmus theatri compoſitionem facit,cognoſcere oportet:compoſita enim ex pluribus conſtare neceſſe eſt. Videndum igitur,an ſit alius ſyllogiſmus, perinde ac ſi fiat agnitio ex quodam ſermone,cõſtanti ex ſyllogiſmo & paralogiſmo. Eſt itidem inquirendum, quid utraq; pars ſit:& cùm paralogiſmus

ſit

sit theatri, cuius sit syllogismus. Cùm præterea per theatrum spectatores intelligendi sint, ut infra patebit: spectatores uerò sileant in Tragœdiis: quomodo ex paralogismo theatri cõparari possit agnitio. Ad hæc, cùm Tragœdia, quam exempli loco Philosophus affert, inscribatur Vlysses falsus nuntius, indagandum est num aliquis fuerit, qui se falsò Vlyssem effinxerit, ut Penelopem deciperet; an aliquis, qui de Vlysse falsa enũtiarit. Quæ omnia quàm obscura sint, omnes intelligunt. à quibus cùm loci huius explanatio dependeat, nulli mirum sit, si difficillima nobis appareat. potius itaque diuinando, quàm certi aliquid afferendo, contextus explicationem aggrediemur. Credimus igitur aliquem in Tragœdiam introductum, qui ut Penelopem deciperet, se Vlyssem esse falsò enuntiabat; ac ut id ei persuaderet, se arcum agniturum asseuerabat: quem tamen non inspexerat. (quod fortè ab Aristotele dictum est, ut id, ex quo paralogismus fit, falsum esse demonstretur: nam neque uerus erat Vlysses.) spectatores autem audientes eum dicere se recogniturum arcum, argumentati sunt confecto syllogismo in secunda figura ex duabus affirmatiuis, qui non syllogismus, sed paralogismus dicitur, hunc in modum. Hic, qui dicit se esse Vlyssem, inquit, ego arcum Vlysis agnoscam. Spectatores uerò tacito sensu paralogismum faciunt, hoc pacto. Vlysses arcum suum cognoscet: hic se recogniturum arcum affirmat: igitur Vlysses est. deprehenditur postea quòd arcum non agnouit. Hæc itaque agnitio composita est ex paralogismo theatri. quoniam ipse Vlysses falsus nuntius non facit paralogismum: sed spectatores audita illa propositione, quã is protulit, animo statim paralogismum concipiunt. Spectat hoc agnitionis genus ad eum modum, cùm quis alium se fingens, mẽdax deprehenditur, oblata re, testimonio cuius innititur, quam tamen non cognoscit: agnosceret uerò, si is esset, quem se esse dicit. qui enim se alium esse fingit, utetur paralogismo isto composito, ut antea dictum est; ut fidem apud audientes assequatur. Hæc circa hanc partem probabiliter dicta sint.

ANNOTATIONES.

Ἔστι δέ τις καὶ * συνθετὸς ἐκ παραλογισμοῦ τοῦ θεάτρου. Codices multi manu scripti loco uocis συνθετὸς, habent uocem συνθέτη: uulgata tamen scriptura rectior est. Agit autem hic de agnitionibus, quarum cùm quatuor species enumerarit, aliũ addit modum, non omnino distinctum: quoniam ex syllogismo, sed peccante conficitur. Illud etiã animaduertendũ, cùm ait τὸ μὲν γὰρ τὸ τόξον ἔφη γνώσεσθαι, ὃ οὐχ ἑωράκει, ὁ δὲ ὡς δι' ἐκείνου ἀναγνωριοῦντος: si uerba ita iaceãt, necessariũ est, dicere Aristotelẽ hic de duabus personis loqui; quarũ altera dixerit arcũ se agniturã, altera uerò tãquã per illũ, qui recogniturus erat, hũc paralogismũ fecerit. at superius dixit ex theatri paralogismo: ergo non ex altera persona. quocirca fortè non ὁ δὲ,

ſed τὸ δὲ, ut ad theatrũ referatur, legẽdum eſt. uel dicendum quòd ad ſenſum, nõ autem ad uerbum, theatrũ, Ariſtoteles reſpiciens dixit ὁ δὲ: id eſt, hic uerò: quoniam per theatrum ſpectatorem intelligit. uerùm, quoniam Paccius uerba recte non expreſsit, ita ea uertenda ſunt. EST AVTEM quædam, & compoſita ex improbo ratiocinio theatri: ut in Vlyſſe falſò nuntio. hic enim dixit arcum ſe cogniturũ, quem non uiderat: ille uerò, tanquam per illũ qui recogniturus erat, per hunc paralogiſmum FECIT. Paccius prætermiſit illa uerba, QVEM NON VIDERAT: fortè quia ei præcedẽtibus repugnare uidebatur, uel φ gloſſema aliquod eſſe putauerit: atqui dictũ eſt quomodo pars illa debeat intelligi.

PARTICVLA .LXXXVI.

Πασῶν δὲ βελτίστη ἀναγνώρισις, ἡ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς ἐκπλήξεως γιγνομένης δι' εἰκότων, οἷον ἡ ἐν τῷ Σοφοκλέους Οἰδίποδι, καὶ τῇ Ἰφιγενείᾳ. εἰκὸς γὰρ βούλεσθαι ἐπιθεῖναι γράμματα. † αἱ γὰρ τοιαῦται μόναι ἄνευ τῶν πεποιημένων σημείων, καὶ περιδεραίων. δεύτεραι δὲ αἱ ἐκ συλλογισμοῦ.

Omnium uerò optima ex parte rerum agnitio eſt: à qua uidelicet ex ueriſimilibus admiratio ipſa paritur, qualis illa in Sophoclis Oedipode, & in Iphigenia. Siquidem ueriſimile eſt literas hanc mittere cupiuiſſe. † Huiuſmodi enim ſolæ abſque ullo uel impreſſo ſigno, aut etiam extrinſecus, ut monile, fiunt. Ab his uerò probantur, quæ ex ſyllogiſmo.

EXPLANATIO.

Enumeratis multis agnitionum generibus, ponit eam, quæ eſt omnibus præferenda: quam ex ipſa rerum ſerie oriri dicit, ſtupefactione facta per ueriſimilia, quod exemplo Sophoclis in Oedipode tyrãno, & in Euripidis Iphigenia declarat. SIQVIDEM VERISIMILE (inquit) EST LITERAS HANC MITTERE CVPIVISSE. aduenæ enim cunctis nuntiis occurrentibus in patriam proficiſcentibus magna ex parte literas dant: ergo ueriſimile eſt Iphigeniam quoque nactam occaſionem nuntii uelle id facere: ex quibus deinde agnita eſt. Cùm igitur agnitio ex rerum ſerie fiat, & agnitio in Iphigenia gignatur ex iis quæ ueriſimilia ſunt, ſcilicet ex literarum miſsione, id genus agnitio laudari debet. nam (inquit) huiuſmodi agnitiones ſolæ fiunt abſque factis ſignis, ſcilicet à poeta, & monilibus. Secundũ uerò locum tribuit iis, quæ per ſyllogiſmum fiunt: de quibus quomodo fiant, ſupra dictum eſt. ponuntur autem in ſecũdo loco, quoniam magis quàm aliæ uidentur ex rerum ſerie fieri.

ANNOTATIONES.

Pulcherrima agnitio in Oedipode Sophoclis fit. nam Oedipus audiẽs à Tyreſia uate ſe Laii cædis auctorem fuiſſe, ei iraſcitur. aduenit nuntius, qui Corinthiorum nomine (eorum enim rex Polybus iam interierat) regem illum eſſe deſignatum nuntiat. negat Oedipus ob metum inceſtandæ matris Corinthũ ſe rediturum. nuntius, ut hũc metum ab eo tollat, declarat quis illi fuerit pater uerus, quomodo Corinthũ prius deuenerit, & reliqua, ex quibus agnitio mirabilis

bilis fit. De Iphigenia superius est dictum, quomodo dum Argos literas mittere parat, agnoscitur ab Oreste: quæ agnitio laudatur. sed ea cùm Iphigenia Orestem agnoscit, à Philosopho supra reprehensa est. nec ullum est incommodum, cùm duarum personarum agnitiones sint, alteram pulchram, alteram uerò ignobiliorem esse, ut in Iphigenia uideri potest. † αἱ γὰρ τοιαῦται μόναι ἄνευ τῶν πεποιημένων σημείων, καὶ περιδεραίων. Vertit Paccius: HVIVSMODI ENIM SOLAE ABSQVE VLLO VEL IMPRESSO SIGNO, AVT ETIAM EXTRINSECVS, VT MONILE, FIVNT. uerba tamen græca ad uerbum latinè ita sonant. HVIVSMODI ENIM SOLAE ABSQVE SIGNIS FACTIS, ET MONILIBVS. & sensus est, absque signis factis; quod agnitionis genus in secũdo loco posuit imperfectionis: & absq; monilibus; quod erat pessimũ agnitionis genus primo loco positum. uel per signa facta intelligit, quæ sunt in corpore; per torques uerò signa extrinseca: quã expositionẽ Paccius uisus est sequi.

PARTICVLA .LXXXVII.

Δεῖ δὲ τοὺς μύθους συνιστάναι, καὶ τῇ λέξει συναπεργάζεσθαι, ὅτι μάλιστα πρὸ ὀμμάτων τιθέμενον. οὕτω γὰρ ἂν ἐναργέστατα ὁρῶν, ὥσπερ παρ' αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὸ πρέπον, καὶ ἥκιστα ἂν λανθάνοιτο τὰ ὑπεναντία. σημεῖον δὲ τούτου, ὃ ἐπετιμᾶτο τῷ Καρκίνῳ. ὁ γὰρ Ἀμφιάραος ἐξ ἱεροῦ ἀνῄει, ὃ μὴ ὁρῶντα τὸν θεατὴν ἐλάνθανεν. ἐπὶ δὲ τῆς σκηνῆς ἐξέπεσε, δυσχεραινόντων τοῦτο τῶν θεατῶν.

Cæterum constituere fabulas oportet, & ita eas elocutione construere, ut quàm maximè rem ante oculos ponant. sic enim quæ manifestissima fient poeta inspiciens, perinde ac rebus, dum aguntur, intersit, cum decorum ipsum inuenerit, tum pugnantia minime illum latere poterunt. Argumento sit illud: quod Carcino uitio datur. etenim Amphiaraus è templo exibat: id uerò, cùm non uideret spectator, obscurum fuit. cecidit autem hic à scena, cunctis ob id spectatoribus indignantibus.

EXPLANATIO.

Postea quam Philosophus de agnitionibus egit, docuitque agnitionem eam esse cæteris anteferendam, quæ ex rerum serie ad fortunæ mutationem fit; præceptum aliud subiũgit, quo decorum inuenire sciamus, & ait, fabulas ita uerbis exprimendas, ut eas oculis quàm maximè subiiciamus. sic enim rem inspicientes, ac si fabula ab ipsis agentibus fieret, inueniemus quod decet: neque nos quæ subcontraria, quæque pugnare uidentur latebũt. scenica enim actio tacitè nos de uitiis ad fabulam spectantibus admonebit. Signum autem affert, quo possumus deprehendere poetas eos errare, qui rem quàm maximè ante oculos non ponunt: cuiusmodi fuisse Carcinus poeta dicitur: cui uitio uertitur, quòd effinxerit Amphiaraũ exeuntem è templo, spectatoribus non inspectantibus: idque cùm non uidissent, ægretulerunt. unde cecidit è scena Carcinus, atque exibilatus recessit. Hoc itidem exẽplum simile illi est, quod de Vlysse falso

nuntio profert. nam quoniã Carcini Tragœdia nõ extat, certi nihil afferri poteſt. dicendum nihilominus eſt ex contextus ſerie, Carcinũ in ea fabula ſubcontraria, id eſt penè pugnantia ſcripſiſſe. Habemus ex Amphiarai fabula ipſum noluiſſe ad bellum proficiſci; quoniam ab oraculo ſibi fatum inſtare acceperat, ſeque occuluiſſe, ſed à coniuge munere accepto, proditum fuiſſe: quare proficiſci coactus eſt; atque ita terra abſortus eſt. Hac ſanè in re ſubcontrarietas eiuſmodi animo concipi poteſt. Amphiaraus latebat in templo, poetæ munus erat eum templo exeuntem, atque inuentum oſtendere: deinde declarare, quòd abſorberetur à terra. ſed Carcinus facit Amphiaraũ è templo Egredientem, quem ſpectatores non uiderunt: unde ægre tulerunt, quoniam abſonum admodum erat, ut abſorberetur, cùm non prius apparuiſſet, poſtquam eſſet repertus. hæc enim pugnare uidentur. Hæc quoque probabiliter dicta ſint.

ANNOTATIONES.

* ὁ ὠδὶπμᾶ τοῦ Καρκίνῳ. Vox ὠδὶπμᾶ, mancè ſcripta uidetur, quoniam ἐπτπμᾶται ſcribendum erat. niſi dicere uelimus uerbum ὠδὶπμᾶ hoc loco paſsiuè ſumendum. Poſſet alicui uideri, quòd cùm Amphiaraus à terra fuerit abſortus, uerba illa, EXCIDIT À SCENA, eſſent referenda ad Amphiaraũ, quaſi finxerit poeta Amphiaraum in ſcena abſorbi, & ita cecidiſſe. ſed huiuſmodi ſenſus nullo modo quadrat. Ariſtoteles enim eo loquendi modo non eſſet uſus, quoniã improprius exiſteret. excidere enim à ſcena propriè eſt exibilari, & explodi.
» infra enim dicet: aut excidunt, aut infeliciter certant, loquẽdo de poetis. Alia ex-
» planatio partis contextus illius, quæ dicit: CAETERVM conſtituere fabulas o-
» portet, & ita eas elocutione conſtruere, ut quàm maximè rem ante oculos po-
» nant. ſic enim quæ maniſeſta fient poeta inſpiciens, perinde ac rebus dum agũ
» tur, interſit, cùm decorum ipſum inuenerit, tum pugnantia minimè illum late-
» re POTERVNT, ſenſus eſt, ſi rectè uerbis res exprimatur, ſi ſubcontrarium poeta dicat, id ipſum latere non poterit.

PARTICVLA .LXXXVIII.

Ὅσα δὲ δυνατὸν καὶ τοῖς σχήμασι συναπεργαζόμενον ποιεῖν. πιθανώτατοι γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς φύσεως οἱ ἐν τοῖς πάθεσίν εἰσι, διὸ ὃ καὶ χειμαίνει ὁ χειμαζόμενος, καὶ χαλεπαίνει ὁ ὀργιζόμενος ἀληθινώτατα. διὸ ὃ εὐφυοῦς ἡ ποιητική ἐστιν, ἢ μανικοῦ. † τούτων γὰρ οἱ μὲν, εὔπλαστοι, οἱ δὲ, * ἐξεταστικοί εἰσιν.

Proinde quantum fieri poteſt, fingendum illud, quod ex habitibus naturalibus paratur. quandoquidem hi maximè ſuapte natura perſuadent, qui perturbationibus affecti ſunt. quo fit ut exagitatus exagitet, perturbetq́ue uerisſimè perturbatus. Quapropter uel uerſatilis ingenij uiri, uel furore perciti Poetica eſt. † etenim poetarum aliqui ab ipſa natura ad Poeticam bene formati ſunt, aliqui autem à mente abſtrahuntur.

Dixit

Dixit modum,quo decorum inuenire commodè posſimus : cui etiam figuris, ac geſtibus opitulari debemus. ſermonẽ deinde ſubiungit.nam ſuapte natura qui in perturbationibus ſunt, perſuadẽt, ac mouent : quo fit,ut exagitatus exagitet, perturbetq́ue uerisſimè perturbatus. Quapropter(inquit)Poetica eſt uel ingenioſi, uel qui à furore rapitur. nam ingenioſi facilè, ueluti cera, diuerſas hominum conditiones cùm uolunt,introducunt, easq́ue bene fingunt : furore uerò perciti à ſe ipſis alienantur,ac penitus immutantur. Poetæ igitur cùm diuerſa hominum genera imitentur,in ea ſe ipſos transmutant,aut ob ingenii facilitatem,aut ob uehementem,ac fixam imaginationem, à qua mente commoueantur,oportet.

ANNOTATIONES.

Poſſet alicui uideri, Ariſtotelẽ hac in parte minimè docere,quòd actio accedere debeat ad uerba,ſed per figuras potius nos dictionis, figuras atque ornamenta intelligere debere: hæc enim exprimendæ rei maximè opitulantur. Verùm hoc mihi non probatur. nam cùm ſemel dictum ſit,poetæ munus eſſe, ut ſermone rem ante oculos quàm maximè ponat,omnia quæ circa dictionẽ uerſantur,eò ſpectare uidentur,uti rem exprimant. Verùm cùm actio multifacienda ſit,de actione quoque Ariſtotelem egiſſe neceſſe eſt: cùm præſertim libro de Rhetorica ſecundo,de actione loquens,quam orator adhibere debet,uoce συναπεργάζεσθαι ſit uſus : qua itidem hic utitur. quamobrẽ eum etiam hic de actione agere putandum eſt,cùm præſertim Oratoria,& Poeſis affines inter ſe ſint. In aliquibus præterea manuſcriptis libris ita legitur: καὶ ὅλως εἰ ὑποκρίσει. quam lectionem uetus etiam ſequitur tralatio. Cicero quoque de Oratore libro ſe-
» cundo hunc in modum dicit. Neque fieri poteſt,ut doleat is, qui audit, ut ode-
» rit, ut inuideat,ut pertimeſcat aliquid,ut ad fletum miſericordiamq́ deduca-
» tur: niſi omnes ii motus, quos orator adhibere uolet iudici, in ipſo oratore
» impresſi eſſe atque inuſti uidebuntur. id autem,qua ratione fiat, alterius quàm Poeticæ facultatis eſt. † τούτων γὰρ οἱ μὲν εὔπλαστοι, οἱ δὲ ἐξεταστικοί εἰσιν. Hæc ita Paccius uertit. ETENIM POETARVM ALIQVI AB IPSA NATVRA AD POETICAM BENÈ FORMATI SVNT, ALIQVI AVTEM À MENTE ABSTRAHVNTVR. ſed clarius ſic uertentur. EX HIS ENIM, HI QVIDEM BENE APTI AD CONFINGENDVM, ILLI VERÒ À MENTE ABSTRAHVNTVR. Vnde Paccius rectè uidit uerbum ἐξεταστικοὶ, caſtigandũ; licet in omnibus exemplaribus,quæ hactenus uiderim,ita legatur. ſcribendum enim eſt * ἐκστατικοί. quod uerbum Paccius non ineptè interpretatus eſt, QVI À MENTE ABSRAHVNTVR, hoc eſt qui mente commouentur,& aliam penitùs perſonam ſubeunt.quare quod faciunt,non aliqua ſapientia ducti facere
» uidentur. Plato enim in Apologia inquit : Deprehendi igitur breui id in poe-
» tis,eos uidelicet non ſapientia facere quæ faciunt,ſed natura quadam ex diuina
» animi concitatione,quemadmodum & hi, qui diuino furore afflati uaticinan-
» tur. nam multa quidem dicunt,atque præclara, ſed eorum, quæ dicunt, nihil
» intelligunt. De furore autem poetico Plato dialogum hoc titulo facit. hoc tamen animaduertendum,Ariſtotelem hoc loco uelle non unum tãtùm eſſe poetarùm genus,ut ponere uidetur Plato,qui ſcilicet à furore rapitur,ſed duo:quorum alterùm eſt à furore, alterum uerò ab ingenii acumine. quare circa poetas nõ eadem prorſus Ariſtotelem, & Platonem ſenſiſſe deprehendimus.

PARTICVLA .LXXXIX.

Τούς τε λόγους τοὺς πεποιημένους δεῖ καὶ αὐτὸν ποιοῦντα ἐκτίθεσθαι καθόλου, εἶθ' οὕτως ἐπεισοδιοῦν, καὶ παρατείνειν. λέγω δὲ οὕτως ἂν θεωρεῖσθαι τὸ καθόλου, οἷον * τῆς Ἰφιγενείας τυθείσης τινὸς κόρης, καὶ ἀφανισθείσης ἀδήλως τοῖς θύσασιν, ἱδρυνθείσης δὲ εἰς ἄλλην χώραν, ἐν ᾗ νόμος ἦν, τοὺς ξένους θύειν τῇ θεῷ, ταύτην ἔσχε τὴν ἱερωσύνην. χρόνῳ δ' ὕστερον τῷ ἀδελφῷ συνέβη ἐλθεῖν τῆς ἱερείας. διατί; ὅτι ἀνεῖλεν ὁ θεὸς διά τινα αἰτίαν, ἔξω τοῦ καθόλου ἐλθεῖν ἐκεῖ. καὶ ἐφ' ὅτι δὲ, ἔξω τοῦ μύθου. ἐλθὼν δὲ, καὶ ληφθεὶς θύεσθαι μέλλων ἀνεγνώρισεν. εἶθ' ὡς Εὐριπίδης, εἶθ' ὡς Πολυΐδης ἐποίησε, κατὰ τὸ εἰκὸς εἰπὼν, ὅτι οὐκ ἄρα μόνον τὴν ἀδελφὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἔδει τυθῆναι, καὶ ἐντεῦθεν ἡ σωτηρία.

*Cæterùm confictos sermones oportet etiam confingentem ipsum uniuersè explicare, mox'q; Episodijs ad hunc modum uti, ac rem diducere. Ad hunc uerò modum uniuersale illud speculari oportere dico. uerbi gratia: * Iphigenia constituta ad aras quædam uirgo, atque ex oculis sacrificantium clàm surrepta, delata uerò in aliam regionem, in qua Deæ, hospitum sacrificia ex lege debebantur, eius sacri ministerio ipsa præposita est. procedente tempore sacerdotis fratri illuc accedere contigit. Cur autem contigerit, ut ipsum Deus ob quandam culpam uenire illuc impulerit, extra uniuersale est: quorsum uerò, extra fabulam. itaque cùm accessisset, captus, immolandus'q; mox, sororem agnouit. Siue ut Euripides finxit, siue, ut Polyides, ex uerisimilibus locutus: quòd non modo sororem, uerùm & ipsum sacrificari oportebat. unde quidem salus parta est.*

EXPLANATIO.

Postquã de modo, quo decor comparatur, & actione, quæ iungi sermoni debet, est dictum, quid primùm dictione sit exprimendum, iure subiunxit. id autem est fabula in uniuersum. Huius uero modum affert à nobis seruandum, siue fabulis iam factis uti, siue de nouo fictas effingere uelimus: & ait quòd uniuersale prius exponere, hoc est fabulæ argumentum conficere prius debemus, postmodum egressionibus producere. exemplo autem declarat, quonam modo consyderetur uniuersale: quod tale est. Cùm uirgo quædam esset immolanda, atque ex oculis sacrificantium clam subrepta, delata uerò in aliam regionem, in qua Deæ, hospitum sacrificia ex lege debebantur, eius sacri ministerio ipsa præposita est. procedente tempore sacerdotis fratri illuc accedere contigit. Subiungit deinde, quòd si dicatur illuc eum ideo uenisse, quoniam Deus aliquam ob culpam illum occidi uellet, extra uniuersale est. nam in uniuersali narratione exprimi non debent causæ: tunc enim ad id, quod priuatum est descendimus, dicere autem quorsum eò proficisceretur, extra fabulam est: quæ sanè duo, imperiti poetæ fabulæ argumẽto facilè complexi essent.

xi essent. Pergens uerò ponit, quod ad fabulā iam inceptam in uniuersum exprimendam spectat, dicens: cùm autem uenisset comprehensus, cùm esset immolandus, agnitus est: uel eo modo, quo eum agnosci facit Euripides, ex epistola scilicet, ut supra uidimus: uel ut Polyides, qui secundum uerisimile Orestem dicentem inducit, quòd non solum sororem oportebat immolari, uerùm etiā ipsum: ex quibus uerbis agnitus est. Hoc exemplo Philosophus adeò rem ante oculos ponit, docetque quid in struendis fabulis fieri debeat, ut etiā rudes id facilè consequi possint.

ANNOTATIONES.

Ex hoc Aristotelis documento facilè deprehendi licet quæ sint Episodia: nimirum omnia, quæ fabulā producunt. uerùm hac de re paulò post apertius ab Aristotele dicetur. Ex generali fabulæ constitutione constat, an rerum series necessariò, aut uerisimiliter consequatur. & si una uel plures, simplex uel perplexa sit fabula. Sciendum est, Aristotelis sententiam esse, ut fabulas tam ab aliis iam confectas, quàm de nouo faciendas in uniuersum prius exprimamus. cùm enim inquit, CONFICTOS SERMONES, de fabulis iam factis intelligit: cuius exemplum ponit. Per id autem, quod dicit, CONFINGENTEM IPSVM, intelligit quæ de nouo emergunt. Verbum * ἰφιγενείας, mea quidem sententia glossema erat. unde imprudenter à librario in contextus serie perperam est positum. cùm enim huiusmodi fabulæ in uniuersum exemplum attulerit, quanquàm ex Iphigenia sumptum sit, eius tamen nomen omnino silentio erat prætereundū: nam infra dicet quòd posita prius fabula in uniuersum, nomina deinde ponūtur. * διά τι; ὅτι ἀνεῖλεν ὁ θεός. in aliquibus codicibus manuscriptis legitur, τὸ δὲ, ὅτι ἀνεῖλεν ὁ θεός. quæ lectio clarior uidetur, & eam sequitur Valla. Causam autem hoc loco profectionis illius effectricē Aristoteles extra quidem uniuersale esse dicit, sed non extra fabulam: causam autem finalem extra fabulam esse.

PARTICVLA. XC.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἤδη ὑποθέντα τὰ ὀνόματα ἐπεισοδιοῦν. ὅπως δὲ ἔσται οἰκεῖα τὰ ἐπεισόδια, σκοπεῖν. οἷον, ἐν τῷ Ὀρέστῃ ἡ μανία, δι' ἧς ἐλήφθη, καὶ ἡ σωτηρία διὰ τῆς καθάρσεως. ἐν μὲν οὖν τοῖς δράμασι τὰ ἐπεισόδια σύντομα, ἡ δ' ἐποποιία τούτοις μηκύνεται. τῆς γὰρ Ὀδυσσείας μακρὸς ὁ λόγος ἐστίν. ἀποδημοῦντός τινος ἔτη πολλὰ, καὶ παραφυλαττομένου ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ † μόνου ὄντος. ἐπεὶ δὲ τῶν οἴκοι οὕτως ἐχόντων, ὥστε τὰ χρήματα ὑπὸ μνηστήρων ἀναλίσκεσθαι, καὶ τὸν υἱὸν ἐπιβουλεύεσθαι, αὐτὸς ἀφικνεῖται χειμασθεὶς, καὶ ἀναγνωρίσας τινὰς, αὐτοῖς ἐπιθέμενος, αὐτὸς μὲν ἐσώθη, τοὺς δ' ἐχθροὺς διέφθειρε. τὸ μὲν οὖν ἴδιον τοῦτο, τὰ δ' ἄλλα ἐπεισόδια.

Quo facto nominibus statim substitutis Episodia aggredienda. sed hæc quo pacto legitima sint, sanè considerandum: ueluti furor in Oreste, propter quem captus est, salusq́ per expurgationem. In dramatibus itaque siue actibus Episodia ipsa breuia esse debent: contrà in his longior Epopœia fit. nimirum Odysseæ longus est sermo. Per multos annos peregrè quidam cùm iret, & à Neptuno obseruatus, & † à cunctis relictus, ita rebus ipsis

ipsis domesticis constitutis, ut fortunæ omnes à procis absumerentur: filioq; insidiæ iam instarent, iactatus pelago domũ peruenit: cumq; aliquos agnouisset, illos aggressus, ipse quidem sospes euasit, inimicos autem perdidit. Hoc itaq; proprium eius poematis est. nam cætera ad Episodia pertinent.

EXPLANATIO.

Constituta fabula in uniuersum, quid deinde fieri oporteat, subiũgit: nempe nomina personis imponere; postmodum Episodia, hoc est digressiones facere. Circa quas admonet, ut propriæ sint ac congruæ: idque duorum episodiorum exemplo in Oreste, alterum insaniæ, qua captus fuit; alterum uero purgationis, qua salus ei comparata est, declarat. Differentiam uerò inter episodia dramatũ, & Epopeiæ ponit. nam in illis breuia, in hac uerò longiora conficiuntur. cùm enim dramata, hoc est Tragœdia, Comœdiaq;, & alia poematum genera, quæ agendo agentes imitantur, spatio unius diei, plus minus'ue actionem, ut supra uisum est, imitentur: Epopeia uerò temporis spatio non urgeatur, plura ac longiora episodia eam recipere oportet. quod probat Homeri exemplo in Odyssea, cuius fabulam in uniuersum narrat. Cùm igitur opus Odysseæ magnum admodum sit, fabulaq; tam paucis absoluatur, cætera uerò Episodia sint: ea & multa, & prolixa esse necesse est.

ANNOTATIONES.

Per Episodia digressiones intelligendas esse ex Aristotele tertio de Rhetorica libro manifestè colligi potest, cùm ait: ἐν δὲ τοῖς ἐπιδεικτικοῖς δεῖ τὸν λόγον ἐπεισοδιοῦν ἐπαίνοις
» Quem locum Victorius explicans, inquit: Quia qui rem aliquam,
» hominem'ue laudandum susceperunt, sæpe non multa, quæ dicant, habent, nec
» plenam inde, grandemq; orationem facere possunt: docet quomodo huic rei
» occurrere debeât. oportet enim (inquit) in hoc genere orationem augere, laudes
» in aliquos adiungendo; ut poetæ episodiis, quæ appellant, fabulas suas grandio-
» res, honestioresq; facere consueuerunt. Valet autem ἐπεισοδιοῦν ἐπαίνοις, laudibus
» hinc & inde accersitis orationem refarcire. Trãslatum autem à poetis uerbum
» est. episodia enim sunt, quæ extra proprium fabulæ corpus, rerùmq; coagmen-
» tationem, quã σύστασιν appellant, poemati annectuntur. Hæc ille. Nos tamen arbitramur illum Aristotelis locum latius intelligendum; utpotè qui doceat in serie orationis demonstratiuæ digressionibus utendum. Aristotelis enim uerba locum illum sequentia, cùm inquit: οἷον Ἰσοκράτης ποιεῖ, ἀεὶ γάρ τινα εἰσάγει nostræ opinioni fauere uidentur. si enim Isocrates aliquid semper inducit, id est semper Isocrates, dum aliquam personam laudibus effert, egreditur: idq; uerum esse eius scripta testantur: utique non solùm ubi hominis illius, quem sibi laudandum proponit orator, laudes desint, sed perpetuò digressionibus utendum; quoniam demonstratiui generis oratio ex rebus aliunde petitis, causæ, qua de agimus, accommodatis, summam audientibus uoluptatem affert. Nec me præterit, loci huius sensum torqueri, ac peruerti posse, dicẽdo non semper absolutè digressionibus Isocratem usum in demonstratiuo ge-

nere, sed semper cùm persona, quam laudare uolebat, laudibus nō abundabat: cùm tamen Aristotelem uideamus minimè rem arctasse. Poetas item ornatus gratia digressionibus passim uti, rationi cōsonū uidetur præceptū Aristotelis, id, quod perpetuò fieri debet, respicere: nimirum semper in demonstratiuo genere laudando egredi oportere. ita enim orationis corpus suo capiti, hoc est procemio proportione respondebit. Nam & Victorius ea parte, qua Philosophus agit de exordio demonstratiui generis, penè Ciceronē reprehendit, qui in secundo de Oratore ex Antonii persona de proœmiis disputans, inquit:
» Connexum autem ita sit principiū consequenti orationi, ut non tanquam cita-
» rœdi proœmium affictum aliquod, sed cohærens cum omni corpore membrū
» esse uideatur. Hæc Cicero. Victorius uerò subdit: προαύλιον (ut puto) expressit.
» quòd si illi de iudiciali genere sermo non fuisset, præceptaq; ea cuncta ge-
» nera spectassent, Cicerò peccasset: qui quod cuidam generi dicendi ualde accō-
» modatum est, ab omnibus remouisset. auctoritate enim Aristotelis, & exemplis
» summorum oratorum intelligitur, exordia, quæ imitantur principia tibicinū,
» & extrinsecus quæsita sunt, ualde demonstratiuo generi conuenire. Hæc Victorius; & rectè quidem: qua in re quàmplurimi nostri seculi uiri sunt hallucinati. Si igitur demonstratiuo generi proœmia maximè conueniunt, quæ pulsantium præcentionibus proportione respondēt, cur itidem in orationis laudatiuæ serie digressiones non magnopere commendabuntur? Non'ne ea oratio, quæ laudes alicuius extollit, elegantior dicetur, si per occupationem (præsertim cùm breuitati studemus) multis comprehensis laudibus summa uirtutum eius personæ, quam laudat, amplectens capita, digressionibus exornabit, copiose ornateq; explicabit? quod Aristoteles animaduertens, Isocratis, qui semper id facit, testimonio comprobat. Nonne & eodē loco Aristoteles inquit: ἅμα δὲ καὶ ἐὰν ἐκτοπίσῃ, ἁρμόττει μὴ ὅλον τὸν λόγον ὁμοειδῆ εἶναι. hoc est, simul uerò si egrediatur, conuenit nō totam orationem sibi parē esse. Quid multis? si poetæ episodiis ea ratione potissimùm utuntur, quoniam iis fabulam extendunt, atque exornant, cur orator in demonstratiuo genere, quod omnia ornamentorum genera admittit, non item & ornatus episodiorum adiicere debet, ita ut laudando egrediatur? Visum est nobis non alienum à sermone, de digressionibus aliquantisper digredi: cùm præsertim pauci uiderint, quid demonstratiuo generi præ cæteris dicendi generibus ex Aristotelis sententia conueniat. Sciendum est, Aristotelem in Tragœdia nullam partem quantitatem respicientem fabulæ concessisse, sed fabulam unā ex sex partibus qualibus (ut uocant) earumq; præcipuam esse dixit; unde episodium totam Tragœdiæ partem uocabat; quæ terminis, prologo & exodo, claudebatur. quocirca non erat opus in Tragœdiis inuestigare, ubi nam esset pars quanta, quæ fabulæ correspondeat; quoniam ipsa inter episodia disseminata est: & multo itidē magis in Epopœia, ubi plura, & longiora extant episodia, id dici debet. de hoc tamē cùm de Epopœia loquemur, loco proprio dicemus. μόνος ὤν: A' CVNCTIS RELICTVS, Paccius uertit. clarius sic, SOLO SVPERSTITE.

PARTICVLA. .XCI.

Ἔστι δὲ πάσης τραγῳδίας, τὸ μὲν δέσις, τὸ δὲ λύσις. τὰ μὲν ἔξωθεν, καὶ ἔνια τῶν ἔσωθεν, πολλάκις ἡ δέσις. τὸ δὲ λοιπὸν, ἡ λύσις. λέγω δὲ δέσιν μὲν εἶναι τὴν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τούτου τοῦ μέρους, ὃ ἔσχατόν ἐστιν, ἐξ οὗ μεταβαίνειν εἰς εὐτυχίαν. λύσιν τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μεταβάσεως μέχρι τέλους. ὥσπερ ἐν τῷ Λυγκεῖ τοῦ Θεοδέκτου, δέσις μὲν, τά τε προπεπραγμένα, καὶ ἡ τοῦ παιδίου λῆψις, λύσις δὲ, ἡ ἀπὸ τῆς αἰτιάσεως τοῦ θανάτου μέχρι τοῦ τέλους.

Vniuersa

Vniuersa uerò Tragœdia partim connexione, partim solutione continetur. quæ extra sunt, & aliqua præterea, quæ intra habentur, plerunque connexio continet: reliqua uerò solutio. Connexionem appello totum id, quod à principio ad ultimam usque pertinet partem, † ex qua mutatio fortunæ fit. solutionem à mutationis principio ad finem usque. Vt in Lynceo Theodectæ, in quo connexio quidem acta prius, natiq; captiuitatem continet: solutio à mortis accusatione ad extremum usque.

EXPLANATIO.

Posteaquam de fabulæ cõstitutione, episodiisque tractauit, ex quibus duobus Tragœdia constituitur; eam nunc in duas secat partes, in ligationem scilicet, & solutionem: nimirum, ut sciamus cõgruam eas inuicem inter se magnitudinem habere oportere. Et ne nos lateat in componendis Tragœdiis seriem id genus esse seruandam, ut quæ ad ligationem spectant præferantur, reliqua uerò sequantur; item & in componendis Tragœdiis, tam ad ligationem, quàm ad solutionem respiciamus, subiungit quæ ad solutionem spectant, dicẽs: QVAE EXTRA SVNT, ET ALIQVA PRAETEREA, QVAE INTRA HABENTVR, PLERVNQVE CONNEXIO CONTINET. intelligit per QVAE EXTRA SVNT, quæ iam facta subiiciuntur: ut Laii mors in Oedipode. PLERVNQVE autem dixit, quoniam non semper extrinseca cõtinentur. reliqua uerò solutio. Declarat autem quid per ligationem intelligat, dicens: uoco ligationem totam illam Tragœdiæ partem, quæ est à principio usque ad illam ultimam partem, ex qua transit in felicitatem, cùm prius in infelicitate res esset, uel contrà. Affert exemplum ex Tragœdia Theodectæ, Lynceo dicta. cuius quidem connexio est tota illa Tragœdiæ pars, quæ antea facta, & filii capturam continet: solutio uerò ab accusatione mortis, usque ad finem. quæ quoniam non extat, hoc exemplo rem aperire non possumus. Vtemur nos exemplo Oedipodis tyranni. Connexio desinit, ubi nuntius loqui incipit his uerbis:

Ἄγγ. Ἆρ' ἂν παρ' ὑμῶν ὦ ξένοι μάθοιμ' ὅπου
τὰ τοῦ τυράννου δώματ' ἐστὶν Οἰδίπου.

Hic incipit mutatio fortunæ Oedipodis. nam si diceremus solutionem incipere, cùm Oedipus his uerbis loquitur:

Οἰδ. Ἰὼ ἰὼ τὰ πάντ' ἐξίκοι σαφῆ,
ὦ φῶς πλάνιτόν σε προσβλέψαιμι νῦν:

diceremus solutionem incipere, non à mutationis fortunæ principio, sed à iam mutata fortuna. tunc enim infelix erat Oedipus, quando ea uerba protulit, unde se excæcat. quo fit ut statim exodus sequatur, in quo à poeta quid ex tali fortunæ mutatiõe secutũ sit ponitur.

Sciendum

ANNOTATIONES.

Sciendum est, solutionem, & exodum nõ esse penitus idem. nam exodus quidem in solutione continetur: at in ea alia quoque, quæ exodum præcedunt, cõtineri necesse est. nunquã.n. exodus fieret, nisi prius immutatio fortunæ apparuisset. δέσις μὲν τὰ τε * πεπραγμένα, καὶ ἡ τῆς πουλὺς λύσις. ita passim legitur. in aliquibus tamen codicibus calamo exaratis προπεπραγμένα scribitur, & rectius: quam lectionẽ uetus translatio sequitur. Per hoc autẽ, quod dicit προπεπραγμένα, hoc est quæ antea facta sunt, intelligit id, quod supra dixit ἔξωθεν. nam quæ prius facta sunt, extra fabulam esse dicimus: quod Aristotelis testimonio comprobatur. superius enim docuit, nihil, quod præter rationẽ sit, in fabulã inserẽdũ esse, quod si secus fieri non posit, id ait extra fabulam esse oportere: idq; declarat Oedipodis exemplo. nam cùm rationi consentire non uideretur, Laii mortem, cuius Oedipus auctor extitisset, ab eodem Oedipo ignorari, eam extra fabulam esse dicit, quoniam antea fuisset facta: & ob id Philosophus dixit quæ extra sunt, & quædã eorum quæ intus, sæpe connexio est. Dixit PLERVNQVE: quoniam etiam sine extrinsecis, rebusq; prius factis fabula fieri potest. Item cùm de machina loquebatur, dicebat ea nos uti debere, nisi in his, quæ extra actionem sunt. & ostendit quæ extra actionem sint: dicens, quæcunque antea facta sunt, quæ hominem scire non contingit: uel quæ posterius futura sunt, quæ prædictione indigent. Sensus igitur est, quòd quæ facta sunt ad fabulam spectantia, & pars eorum quæ fiunt, quousque fortuna incipit immutari, sæpe connexio est: reliqua uerò, quæ fiunt, & quæ facienda sunt, quoniam interdũ machinis, quæ futura sunt prædicunt, solutionis nomine continentur. τῆς τοῦ μεταβαίνειν εἰς ἀτυχίαν. Typis excusi codices ita habent. uetus tamen tralatio habet: VNDE TRANSITVS EST AD INFORTVNIVM: noua uerò legit: EX QVA MVTATIO FORTVNAE FIT. mihi magis arridet tralatio uetus. omnes tamen seruari possunt. nam si dicit infelicitatem loquitur de eo Tragœdiæ genere, quod omnibus præferendum statuit; cuius exitus infelix est: si fortunã dicat, loquitur in uniuersum, ut omnia mutationum genera amplectatur: si bonam fortunam, loquitur de exemplo, quod statim subiungit, & penes eos, qui Tragœdiam exitum lætum habentem cæteris præferebant. Cùm autem in contextu dicitur: QVAE EXTRA SVNT, ET ALIQVA PRAETEREA, QVAE INTRA HABENTVR: explanari potest, id est episodia, & fabulæ pars quædã.

PARTICVLA. XCII.

Τραγῳδίας δὲ εἴδη εἰσὶ τέσσαρα. τοσαῦτα γὰρ καὶ τὰ μέρη ἐλέχθη. ἡ μὲν πεπλεγμένη, ἧς τὸ ὅλον ἐστὶ περιπέτεια, καὶ ἀναγνώρισις. ἡ δὲ παθητική, οἷον, οἵ τε Αἴαντες, καὶ οἱ Ἰξίονες. ἡ δὲ ἠθική, οἷον, αἱ Φθιώτιδες, καὶ ὁ Πηλεύς. τὸ δὲ τέταρτον, οἷον, αἵ τε Φορκίδες, καὶ Προμηθεύς, καὶ ὅσα ἐν ᾅδου.

Quatuor autem Tragœdiæ sunt genera. totidem quoque & partes dictæ. quorum sanè Complicitum illud dicimus, quod omnino ex peripetia, atque agnitione constat: Patheticum ut Aiaces, atque Ixiones: Moratum, Phthiotidas, & Peleum: Quartum, ueluti Phorcidas, & Prometheũ: quæcunque insuper, quæ apud inferos sunt.

EXPLANATIO.

Tragœdiam Philosophus in duas partes quantas diduxit, conne-

xionem ſcilicet,& ſolutionem.partium uerò quæ totum conſtituũt, aliquæ materiæ rationem habent, aliquæ uerò formæ. cùm igitur Tragœdiam prius,quantum ad materiam attinet,diuiſerit, nunc eã in ſpecies ſecat: quas quatuor eſſe dicit.idque probat: quoniã fabula,quæ una eſt ex partibus qualibus Tragœdiæ,quatuor modis cõfici poteſt. qualitas uerò formam,non autẽ materiã reſpicit.ab iis igitur partibus,quatuor Tragœdiæ ſpecies fient,quas enumerat. Vna enim ſpecies perplexa dicitur: cuius id,quod totum & præcipuum eſt,peripetia & agnitio eſt. exemplum ſupra poſitum eſt in Oedipode.Secunda ſpecies eſt, quæ pathetica nuncupatur, ut Aiaces, & Ixiones: in quibus neces,aut cruciatus fiunt. Tertia, quæ morata eſt,cùm mores bonos præſefert, ut Phthiotides, & Peleus.Quarta deficit in orationis ſerie, ſuppleri uerò debet ſimplex:ut Phorcides, Prometeus,& quæcunque apud inferos: hoc eſt Tragœdiæ ex illis perſonis confictæ,quæ apud inferos ſunt.

ANNOTATIONES.

Contextus præſens difficultates arduas,ac penè inextricabiles habet.Cũ enim dixerit prius quatuor eſſe Tragœdiarum ſpecies,rationem ſubiunxit:quoniam (inquit)totidem eſſe etiam partes dictum eſt.Si per partes,fabulæ partes intelligamus,illæ ſunt ſuperius numeratæ tres tantùm, peripetia ſcilicet, agnitio, & πάθος: hic uerò quatuor Tragœdiarum ſpecies ab iis partibus ſumptas enumerans, peripetiam & agnitionem unam ſpeciem conſtituere facit.Quare ſi peripetia & agnitio unã tantũ ſpeciẽ cõſtituũt,quomodo dici poteſt quatuor eſſe Tragœdiæ ſpecies? quomodo partes ſuperius enumeratæ ſunt quatuor, ſi tãtũ tres enumeratæ ſunt,& illarũ triũ duæ in unã ſpeciẽ coeunt? ergo duæ tãtũ eſſe deberẽt Tragœdiæ ſpecies.enumerat deinde ἠθικὴν,cũ tamen de fabulæ partibus loquẽs,de moribus nihil,nec de eo,quod quartã ſpeciem facit,meminerit.ex iis igitur nõ uidetur, ꝙ per partes intelligi poſsint fabulæ partes. Si uerò per partes Tragœdiæ,partes quales intelligere uelimus,hæ ſex,non quatuor exiſtunt. Item πάθος inter partes quales Tragœdiæ non recenſetur: id tamen hic inter eas enumeratur. Cùm præterea de Tragœdiæ partibus qualibus ageret, nihil prorſus de peripetia, & de agnitione dixit: quas deinde fabulæ partes eſſe dicit.nũ igitur per partes eæ ſunt intelligẽdæ,quas eſſe Tragœdiæ diximus.quod
„ etiam Ariſtotelis auctoritate infra cõprobatur, cùm ait; Præterea uerò ſpecies
„ eaſdẽ habere neceſſe eſt Epopœiam cũ Tragœdia. uel enim ſimplicem,uel per-
„ plexam,uel moratam,uel patheticam eſſe oportet. & partes circa melodiam,
„ & apparatum eaſdem. etenim peripetiis indiget, & agnitionibus, & paſsioni-
„ bus. præterea ſententiam, & dictionem rectè habere oportet. Cùm igitur Tragœdiæ & Epopœiæ ſpecies eædem ſint, præterea & eaſdem habeat partes Epopœia,quas Tragœdia,demptis melodia & apparatu: ſatis liquet,partes, à quibus ſpecies ſumuntur,à Tragœdiæ partibus non eſſe diuerſas: quoniã in Epopœia & quatuor illas ſpecies,& præterea partes quales,exceptis melodia & apparatu,ineſſe dixit. per hæc igitur ſatis patet locum hunc eſſe difficillimum. Subeſſe uerò mendum in contextu tum ſeries uerborum, tum aſteriſcus in libris ab Aldo impreſsis,quanquam paruus ſit,indicant apertè. in codice autem excellentiſsimi Lampridii Cremonenſis magnus erat aſteriſcus poſt uerbum

τέταρτον. ut igitur aliis ueritatis saltem inueniendæ uiam aliqua ex parte mon-
stremus, quid hoc loco sentiamus explicabimus. Philosophus superius mul-
tis modis fabulam præcipuam esse Tragœdiæ partem, ac ueluti eiusdem animã
ostendit. quatenus igitur fabula commodè uariari potest, eatenus etiam Tra-
gœdiæ species statuit. Et quoniam fabula, alia simplex, alia perplexa: itidẽ &
Tragœdia alia simplex, alia perplexa dicetur. Itẽ fabula, quædã pathetica est, hoc
est, in qua actio letifera est, & cruciatus poetæ imitantur: etiam Tragœdiæ spe-
cies erit, quæ pathetica dicetur. Fabula præterea esse potest morata, hoc est imi-
tans exprimensq; bonos, & humanæ societati conferentes mores: & Tragœdia,
in qua huiusmodi continẽtur, morata dicetur. Hæ sunt quatuor Tragœdiæ spe-
cies, sumptæ à quatuor fabulæ partibus. fabula enim in quatuor dissecatur, aut
in Simplicem, aut in Perplexam, aut in Patheticam, aut in Moratam. Quòd fabu
la diuidatur in simplicem, uel perplexam, hoc superius Aristoteles his uerbis
„ expressit: Sunt fabularum aliæ quidem simplices, aliæ uerò perplexæ. Quòd itẽ
„ perplexa sit idẽ, quod habens peripetiam, & agnitionẽ, eodem loco demonstrat.
„ Perplexa (inquit) est, ex qua cum recognitione, uel peripetia, uel ambobus muta
„ tio est. πάθος quoque ad fabulam spectare declaratur apertè. cùm enim Ari-
stoteles superius dixerit, quòd circa misericordiam, & timorem duæ partes fa-
bulæ uersantur, peripetia scilicet, & agnitio: addidit, TERTIVM AVTEM ΠΑ'-
ΘΟΣ. πάθος igitur & cum aliis, uerbi gratia cum peripetia, & agnitione, id est
cum perplexa, interdum cum simplici reperitur. infra enim dicet Iliadem esse
simplicem, & patheticam. Sed quo loco mores ad fabulam spectare dixerit, mi-
nimè constat. At nos eo loco de moribus egisse dicimus, ubi declarat quod ho-
minum genus Tragœdiæ conueniat. ualet enim eo loco φιλάνθρωπον, idẽ, quod
moratum; hoc est, quod ad bonos mores inducendos conducit. Non igitur ali-
„ cui mirum uideri debet, si in ea parte, in qua dicit Philosophus: Duæ igitur fa-
„ bulæ partes circa hæc sunt, peripetia, & agnitio, tertium autem πάθος: nullũ de
moribus uerbum facit. quoniam cùm uoces illæ duæ, CIRCA HAEC, referant
misericordiam & timorem, minime debuit Philosophus dicere mores uersari
circa misericordiam & timorem: quod quidem de peripetia, & agnitione, per-
turbationeq; uerè dicetur. Cùm igitur Philosophus Tragœdiæ species quatuor
esse dicat, quoniã tot & partes esse dictũ est, fabulæ partes intelligerẽ. nã alia per-
plexa, alia pathetica, alia morata, alia simplex. Iccirco uerò partes dicũtur, quo-
niã in una fabula simul oẽs esse possũt; excepta perplexa & simplici, quæ simul
esse nequeũt. & omnibus ex partibus una Tragœdiæ species cõfici potest. quo-
niã enim (ut diximus) fabula est anima Tragœdiæ, propterea ad eius uarietatem
Tragœdiæ quoq; mutantur. Cũ autẽ moratã dico, nõ intelligo quòd exprimat
mores, uerbi gratia iuuenum, uel mulierũ. mos enim hoc modo est una ex sex
partibus qualibus, quæ à fabula distinguuntur: nunc uerò morem fabulæ par-
tem esse dicimus. quamobrem hoc loco uerba castigarem. nam post uocem τέ-
ταρτον, ponerem ἁπλοῦν: innixus Aristotelis auctoritate, loco superius citato,
cùm inquit, Epopœiam species easdem habere cum Tragœdia. quod probat.
uel enim simplicem, uel perplexam, uel moratam, uel patheticam esse oportet.
si igitur quatuor sunt Epopœiæ species, tot itidem erunt & Tragœdiæ. quæ si
sunt in Epopœia, sicut sunt hæ, simplex uidelicet, perplexa, pathetica, & morata:
in Tragœdia quoque easdem esse oportet. Cùm igitur in hoc contextu tres e-
numeratæ sint, perplexa, morata, & pathetica, quartam, simplicem inquam, ad-
dendam esse satis constat apertè. quam quarto loco collocauit, quoniam ulti-
ma cæteris est imperfectior: sicuti perplexa dignitate prima est, quæ etiam pri-
ma recensetur. Quòd si dicatur, exempla non quadrare, quoniam inquit οἷον αἱ
τε Φορκίδες, καὶ Προμηθεύς. Prometheus enim patheticum est, ut habetur ex fabulis.

Huic respondetur hoc non obstare. nam inferius Aristoteles iliadem esse simplicem,& patheticam affirmat. quare sat est,quòd hæ fabulæ simplices sint. sed nulla in Prometheo est perplexio,nec agnitio: quoniam de bono in malum statum,uolentibus Diis,in quibus nec agnitio nec peripetia quadrat, transitum fecit. exempla igitur nostram sententiam non modo non infirmant, sed etiã confirmant:De Phorcide,cùm fabula non extet,non habemus quid afferamus. nec de Phthiotide, & Peleo Tragœdiis aliud quid inuenitur. QVAECVNQVE INSVPER, QVAE APVD INFEROS SVNT. id est mutationes,quæ fiũt de iis,qui illic esse dicuntur,simplices sunt. PATHETICVM, VT AIACES. Aiax enim cũ in iudicio armorũ Achillis Vlysse sibi præferri uideret,se ipsum interemit.unũ,ut ait Seneca,Aiacẽ ira in furorẽ,furor in mortẽ egit. cuius cùm multi poetæ Tragœdias scripserint, iccirco numero plurium Aristoteles Aiaces appellauit. Ixionis fabula scitur,sed Tragœdia nõ habetur. Item de Peleo legitur in fabulis,sed Tragœdia desyderatur. De Prometheo quoque fabula nota est.

PARTICVLA .XCIII.

Μάλιστα μὲν οὖν ἅπαντα δεῖ πειρᾶσθαι ἔχειν. εἰ δὲ μὴ, τὰ μέγιστα καὶ πλεῖστα, ἄλλως τε καὶ ὡς νῦν συκοφαντοῦσιν τοὺς ποιητάς. γεγονότων γὰρ καθ' ἕκαστον μέρος ἀγαθῶν ποιητῶν, ἑκάστου τοῦ ἰδίου ἀγαθοῦ ἀξιοῦσι τὸν ἕνα ὑπερβάλλειν.

Quare magnopere poetis conandum,ut horum omnium quàm locupletes sint. quòd si omnium minus queant, saltem principalium, atque quamplurimorum: eoq; etiam enixius, quo ad taxandos poetas hæc ætas in tantum prona est, ut quos in omnibus his partibus probandos nouerit, in singulis etiam mirum in modum excellere æquum censeat.

EXPLANATIO.

Cùm dictum sit quatuor esse Tragœdiarum genera,infert conandum esse omnia,uel saltem maximè,& plura tenere: cùm præsertim hoc tempore,inquit Aristoteles,poetas derideant, atq; contemnãt. cùm enim singillatim in unoquoque quatuor iam dictorum generũ boni extent poetæ,dignũ putant id,in quo singuli seorsum excellũt, poetam unum præstare.

ANNOTATIONES.

Dubitaret aliquis. si tentare ut numerata omnia habere uideatur, id intelligẽdum in una tantũ Tragœdia, & in una Tragœdia,quatuor illa superius enumerata simul esse nequeunt,quoniam perplexum,& simplex opponuntur: igitur,uel quod hic ab Aristotele dicitur est falsum,uel particula superior perperã est explicata.Dicimus,hoc præceptum omnibus poematum generibus non esse commune; ideo dixit quòd si non omnia,saltem magis præcipua,potioraq;,ut peripetiam & agnitionem & pathos habeat. quòd si accesserit etiam ut sit morata, adhuc magis perfecta erit,in uno tamen poemate epico omnes hæ species ratione tamẽ partiũ diuersarũ conspici possunt. nã in episodio amoris Didonis apud Virgilium actio simplex est,& pathetica: in alia autem parte præcipua posset esse peripetia & agnitio.Præterea dicimus Aristotelẽ admittere poetas,ut omnia hæc poematũ genera, & Tragœdias optimas in omni genere cõficere sciant:nõ tamẽ quòd in una tãtũ Tragœdia simul omnia claudi possint.

Δίκαιον

PARTICVLA .XCIIII.

Δίκαιον δὲ καὶ τραγῳδίαν ἄλλην, καὶ τὴν αὐτὴν λέγειν οὐδὲν ἴσως τῷ μύθῳ. τοῦτο δέ, ὧν ἡ αὐτὴ πλοκὴ καὶ λύσις. πολλοὶ δὲ πλέξαντες εὖ, λύουσι κακῶς. δεῖ δὲ ἄμφω ἀεὶ κροτεῖσθαι, * καὶ μὴ ποιεῖν ἐποποιικὸν σύστημα τραγῳδίαν. ἐποποιικὸν δὲ λέγω τὸ πολύμυθον, οἷον, εἴτις τὸν τῆς Ἰλιάδος ὅλον ποιεῖ μῦθον. ἐκεῖ μὲν γὰρ διὰ τὸ μῆκος λαμβάνει τὰ μέρη τὸ πρέπον μέγεθος. ἐν δὲ τοῖς δράμασι πολὺ παρὰ τὴν ὑπόληψιν ἀποβαίνει. σημεῖον δὲ ὅσοι πέρσιν Ἰλίου ὅλην ἐποίησαν, καὶ μὴ κατὰ μέρος, ὥσπερ Εὐριπίδης Νιόβην, * ἢ Μήδειαν, καὶ μὴ ὥσπερ Αἰσχύλος, ἢ ἐκπίπτουσιν, ἢ κακῶς ἀγωνίζονται. ἐπεὶ καὶ Ἀγάθων ἐξέπεσεν ἐν τούτῳ μόνῳ.

Minimè uerò fortasse conuenit eandem Tragœdiam, siue diuersam appellare à fabula: id quod earum ipsa quidem connexio, atque solutio indicauerit. Cæterùm non pauci egregiè nectentes, ineptè soluunt. Oportet autẽ ab utraque parte plausum iugiter excitare: illudq; cum primis cauere, ne contextum Epopœiæ proprium, in Tragœdia confingamus. talem uerò esse dicimus, qui complures contineat fabulas: exempli gratia: si quis totum illud Iliadis unica uelit complecti fabula. ibi etenim propter poematis longitudinem partes ipsæ congruentem suscipiunt magnitudinem. in actibus uerò multò præter id, quod susceptum negocium exposcit, longiores euaderent. Cuius rei signum id esse potest, quòd hi qui totum Ilij excidium simul composuere, ac non potius singulas separatim partes; † sicuti Euripides Medeam, uel Niobem (quod Aeschylus minimè obseruauit) uel prorsus cadunt, uel certè infeliciter certant. siquidem propter id unum cecidit Agathon.

EXPLANATIO.

Quoniam superius dixit Aiaces, Ixiones numero plurium, diuersas Tragœdias unius personæ ratione factas intelligens, admonet quomodo possimus scire quæ Tragœdiæ diuersæ sint, & quæ eædẽ. & ait quòd non est dicenda una Tragœdia eadem cum alia, quoniã ambæ fabulam eandem habeant, sed quòd idem est connexionis & solutionis modus. nam & si fabula diuersa sit, connexio uerò, & solutio in utrisque eodem modo se habent, dicendæ sunt eadẽ Tragœdia. at si contrà se habent, ut fabula quidem eadem sit, diuersa tamen connexio, & solutio sint, procul dubio diuersæ Tragœdiæ censebuntur. quod exemplo Iphigeniæ declarari potest, de qua supradictum est. Quid autem connexio, & quid solutio sit, & quot modis fiant, superius est dictum. Hoc uerò præceptum talem præbet usum, ut nos quoque fabulis ab aliis compositis, connexione solutioneq; uariatis, uti non uereamur. Et subiungit, quod multi rectè cõtexunt, malè autem soluunt. at in utrisque plausum à spectatoribus consequi semper oportet. nec Tragœdiæ constitutio, rerumque nexus debet esse talis, qualis est Epopœia. Quid autem sit epica constitutio

declarat, dicẽs, quòd est multarum fabularum: id Iliadis exemplo declarans; quam si in unam Tragœdiam uerteremus, utique peccaremus. in Epopœia enim, quoniam prolixior Poesis est, partes ita congruam magnitudinem admittunt, ut rectè, facileque cerni possint, & alia ab alia distincta sit. quòd si tantam rerum molem adeo angusta quantitate comprehendamus, partes erunt ita conculcatæ, ut seorsum discerni nequeant, unde meritò fit, ut poetis illis, qui tantam rerum seriem in unam Tragœdiam compegerunt, præter eorum existimationem res ceciderit. Signum autem afferens, omnes (inquit) qui uniuersam Troiæ expugnationem, & non eius partem compo-suere, ut Nioben, uel Medeã Euripides (quod Aeschylus minime obseruauit; qui quanquam Iliadis partem acceperit, prolixiorem tamẽ in Niobe constitutionem fecit, quàm Tragœdiæ natura desyderet) uel exibilari atque explodi, uel malè certare: quoniam ab aliis poetis superantur, cùm de laude, ac præstantia Tragœdiarum contendunt: quoniã Agathon hac duntaxat de causa exibilatus explosusq́; fuit. Qui exibilabantur, ad calcem Tragœdiæ peruenire non poterant, sed re infecta recedebant: qui uerò male certabant, ad finẽ usq; perueniebant, ab aliis tamen superati iudicabantur.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem per partes intelligere principium, exitum, ac episodia: quæ episodia his extremis in Epopœia clauduntur. Has omnes partes, Iliadis uerbi causa, in Tragœdiam sine culpa redigi posse negat: quoniam tot sunt, ut si in unum breue opus, quale Tragœdia est, redigantur, inculcẽtur; nec alia pars ab alia distincta ob poematis paruitatem apparebit. quocirca partes datam magnitudinem non habebunt. quòd si partem Epopœiæ cõstitutionis accipiant, id commodè fiet. Sed dubitatur. quoniam supra dictum est, Epopœiam unicam tantùm actionem exprimere, nõ autem ea quæ unius hominis sunt. superius item fabulam Odyssææ sic Aristoteles exposuit, ut perinde breuis appareat, atque Tragœdiæ argumentum, quod de Iphigenia est. fabula igitur altera altera maior non est. Præterea ab Aristotele dicitur, quòd non possunt ex Epopœia, uerbi gratia ex Odyssea, plures confici fabulæ: quoniam ipsa, una duntaxat constat. Respondetur, sic quidem esse, quòd una fabula debet esse, quam primùm exprimit Epopœia: sed cùm episodia sint multa, eaq́; prolixa, unum illorum, argumentum Tragœdiæ præbere poterit: fabulam enim integram continebit. Quòd si quis dicat, si aliquis tragicus episodia omnia prætergrediatur, illa fabula non erit nimis magna. Huic respondetur, eam itidem uniuersam actionem, quoniam multorum dierum spatio confecta fuerit, Tragœdiæ congruam non futurã. nam actio tragica unius diei spatio, aut paulò longiori perfici debet, δεῖ δὲ ἄμφω ἀεὶ κροτεῖσθαι. post hæc uerba in quibusdam codicibus calamo exaratis ita legitur, * χρὴ δὲ, ὅπερ εἴρηται πολλάκις, μεμνῆσθαι, καὶ μὴ ποιεῖν ἐποποιϊκὸν σύστημα τραγῳδίαν. Verùm hæc mihi lectio non probatur, nisi expungamus uocem καὶ: qua subtracta omnia optimè cohærent. εἰ δὲ τοῖς δράμασι πολὺ παρὰ τὴν ὑπόληψιν ἀποβαίνει. Hæc ita uertit Paccius. IN ACTIBVS VERÒ MVLTO PRAETER ID, QVOD SVSCE-

PTVM

PTVM NEGOCIVM EXPOSCIT, LONGIORES EVADERENT. ſed mea quidem ſententia mentem Ariſtotelis non expreſsit. uerti enim illa debēt hunc in modum. IN TRAGOEDIIS VERÒ MVLTVM PRAETER OPINIONEM EVENIT. ὥσπερ Εὐριπίδης Νιόβην, ἢ Μήδειαν, καὶ μὴ ὥσπερ Αἰσχύλος. Circa hanc particulam ſciendum eſt codices aliquos manu ſcriptos carere duabus illis uocibus * ἢ Μήδειαν. tralatio quoque uetus ita habet. cui ſcripturæ magis adhæreo. opinor enim illud ἢ Μήδειαν, gloſſema extitiſſe: quod deinde in contextum irrepſit. Aeſchylus enim Niobem fecit, ſed quòd Medeam fecerit, hactenus non legimus. Hanc autem particulam Paccius ita uertit. † SICVTI EVRIPIDES MEDEAM, VEL NIOBEM (QVOD AESCHYLVS MINIMÈ OBSERVAVIT) ſed uerba græca ita ad uerbū latinè ſonāt: VT EVRIPIDES NIOBEM, VEL MEDEAM, ET NON QVEMADMODVM AESCHYLVS. Agathon, de quo hic meminit, eſt ille tragicus, cuius ſupra meminimus.

PARTICVLA .XCV.

† Ἐν δὲ ταῖς περιπετείαις, καὶ ἐν τοῖς ἁπλοῖς * πράγμασι στοχάζονται, ὧν βούλονται, θαυμαστῶς. τραγικὸν γὰρ τοῦτο, καὶ φιλάνθρωπον. † ἔστι δὲ τοῦτο, ὅταν ὁ σοφὸς μὲν, μετὰ πονηρίας δὲ ἐξαπατηθῇ, ὥσπερ Σίσυφος. καὶ ὁ ἀνδρεῖος μὲν, ἄδικος δὲ ἡττηθῇ. ἔστι δὲ τοῦτο εἰκὸς, ὥσπερ Ἀγάθων λέγει. εἰκὸς γὰρ γίνεσθαι πολλὰ, καὶ παρὰ τὸ εἰκός.

† Tametſi tum in peripetijs, tum in ſimplicibus actionibus hi quidem ſuum mirabiliter propoſitum aſſequantur. Etenim tragicum, atque humanum eſt, cum ſapiens, idemq́ prauus, ueluti Siſyphus, deceptus fuerit: ſiue fortis, idemq́ iniuſtus ſuperatus. ueriſimile enim eſt, ut Agathon aſſerit. quandoquidem multa præter ipſum ueriſimile accidere, à ueriſimili non diſcrepat.

EXPLANATIO.

Dixit eos, qui epicam conſtitutionem in Tragœdiam redigunt, aut explodi, aut ſaltem infeliciter certare: nunc ſubiungit qui poetæ uoti compotes fiant, ſcopumq́ue attingant; qui nimirum peripetiis ſimplicibusq́ue fabulis, hoc eſt non duplicibus, quales ſunt, qui Epopœiæ conſtitutionem habent, ſed unius duntaxat perſonæ fortunam ex inſperato mutatam exprimunt. Et cauſam affert. quoniam (inquit) tragicum, & morale eſt: quoniam exitum lugubrem habent, & bonos inducunt mores tales Tragœdiæ. idq́ue in quibus perſonis fiat ſubiungit. cùm ſapiens, ac ſagax uir inquirit, ſed dolis ſcatēs decipitur, ut Siſyphus: uel bellicoſus, ſed iniuſtus uincitur. Et quoniam ſupra dictum eſt poetam, neceſſarium, aut ueriſimile ſequi oportere, uidens obiectionem, quæ poſſet afferri, ueriſimile non eſſe ſapientem decipi, nec ſtrenuum ſuperari, reſpondet Agathonis auctoritate hæc eſſe ueriſimilia: quoniam ueriſimile eſt multa fieri extra ueriſimile.

ANNOTATIONES.

Paccius hunc contextū ita uertit, ut de poetis, qui totam Iliadem in Tragœdiam

diam reduxerunt, ut Agathon, necessariò intelligi debeat. & sensus esset: illi poetæ, qui in huiusmodi fabulæ constitutione peccant, alioqui periti sunt; nam cùm aliud fabulæ genus aggrediuntur, mirabiliter propositum suum assequuntur. Quæ autem sint hæc Tragœdiæ genera, quoniam interpres ita transfert; TVM IN PERIPETIIS, TVM IN SIMPLICIBVS ACTIONIBVS: uidetur innuere, per peripetiam genus perplexum, per simplicem actionem simplex genus: ita ut in his duobus illi poetæ excellant. at si ad sequentia inspexerimus, uidebuntur illa duo simul esse ponenda, ut sit fabula simplex cum peripetia: quod uerba græca demõstrant; quæ ita se habent: τραγικὸν γὰρ τοῦτο, καὶ φιλάνθρωπον: hoc est, etenim Tragicum, atque humanũ est. Quid uerò illud sit, & quod genus Tragœdiæ, docet inquiẽs: ἔστι δὲ τοῦτο, ὅταν ὁ σοφὸς μὲν, μετὰ πονηρίας δὲ ἐξαπατηθῇ. id est HOC AVTEM EST, CV̀M SAPIENS, IDEMQVE PRAVVS, VELVTI SISYPHVS DECEPTVS FVERIT. Quibus uerbis apparet in eadem fabula, & peripetiam, & simplicem actionẽ contineri: nam actio simplex opponitur duplici, non autem perplexæ, ut supra dictum est. eadem enim simplex, perplexaq; esse potest fabula, ut in exemplo Sisyphi dictum est. item Oedipodis tyranni fabula perplexa est, & simplex. Verba igitur Aristotelis rectius uertenda sunt in hunc modum. † IN PERIPETIIS AVTEM, ET SIMPLICIBVS ACTIONIBVS MIRABILITER PROPOSITVM ASSEQVVNTVR: ETENIM TRAGICVM HOC, ATQVE HVMANVM EST. καὶ ἐν τοῖς ἁπλοῖς * πράγμασι στοχάζονται. Paccius uertit, tanquam uox πράγμασι, corrupta sit. legiq; debeat δράμασι, id est actionibus: quod sanè mihi probatur. nam adeò facilis est lapsus ob uocum similitudinem, ut mirum potius sit errorem huiusmodi non contigisse, quam quòd acciderit. sensus deinde longè planior. infra præterea uidebimus similem errorem cõtigisse. † ἔστι δὲ τοῦτο, ὅταν ὁ σοφὸς μὲν. Paccius tria prima uerba præterlabitur, quæ nulla ratione prætermittenda erant. Latinè autem ita sonant: EST AVTEM HOC. quæ quomodo cohæreant cum superioribus uerbis, iam diximus. Occurrit dubitatio nullo modo dissimulanda. superiùs enim Philosophus cùm personam Tragœdiæ maximè congruam inuestigare uellet, inquit eam esse, quæ inter bonum, & malum media sit, cui contingat ob ignorantiam scelus patrare. uerùm hoc loco cùm Sisyphum nominet, non medium inter bonum & malum, sed prauum facit. Huic ita occurrerem. diximus Aristotelem eam personam, quæ præ cæteris Tragœdiæ conueniat, superius statuisse: hic autem actionem hanc Sisyphi tragicam dicit: nõ quòd nulla Tragœdiæ magis apta reperiatur, sed quòd actio Sisyphi tragica est, quoniam exitum habet lugubrem. item morata est: quæ cùm in unum iungantur, à spectatoribus approbantur. Datur tamen alia quædam constitutio, quæ longè magis tragica est, cùm (uti diximus) tales fabulæ fiũt, qualis ea est, quæ Oedipus tyrannus inscribitur. Sciendum præterea est, aliud esse fabulæ genus, quod perplexum, & aliud id, quod duplex est. perplexum maximè ab Aristotele laudatur: quod aũt duplex est (ut supra ab Aristotele dictũ est) secũdũ obtinet locũ. unde simplex interdũ duplici, interdũ uerò perplexæ cõstitutioni opponitur. quò fit, ut simplex, si capiatur, ut opponitur duplici, poterit cum perplexo bellè congruere, id autem summopere animaduertendũ: alioquin in multas, & inextricabiles difficultates incidemus. Sapientem in hoc cõtextu Philosophus uocat, non qui uerè sapiat: is enim necessariò uir bonus, ac probus est: cùm enim mala, uitiaq; nullam ueri boni speciem præseferant, si rectè saperet, prauus nullo modo esse posset: sed eum intelligit, quem uulgus sapientem uocat, uersutum nimirum, & callidum hominem, ac rerum humanarum peritum. Sisyphus Aeoli filius fuit, in Isthmo Achaiæ habitans, qui prætereuntes omnes aut saxo obruebat, aut in mare præcipitabat. hic autem Deorum

rum

rum arcana, quorum particeps factus fuerat, mortalibus prodidit: quocirca ad inferos detrusus, perenni pœna affligitur. Ex hac fabula quomodo callidus simul & improbus esset, dignosci facile potest. Alicui uideri posset, cùm Aristoteles dicit in peripetiis, & simplicibus fabulis mirabiliter assequi quod uolunt, id iure intelligendum de Agathone, & id genus poetis: tum quoniam proximè dixit eum excidisse, duntaxat ob fabulæ constitutionem: quod indicio est Agathoni in cæteris, cùm id genus fabulæ non conficiebat, rem feliciter cedere solitam: tum etiã, quia in huius particulæ calce de Agathone iterum meminit. signum igitur est, intermedia quoque de eodem esse ab Aristotele dicta. mihi tamen uidetur Aristotelem, postquàm epicam constitutionem damnauit, cùm in tragicam conuertitur, subiungere in uniuersum eos, qui in simplicibus actionibus, & peripetiis uersantur non exibilari, sed uoti compotes fieri, hoc est probari, ac laudari. Nec me mouet, quòd secũdo loco de Agathone itidem meminit. eius enim auctoritate usus est ad tollendam quandam contradictionẽ, quæ exoriri posse uidebatur, ut ante diximus, quoniam asserit Philosophus esse uerisimile astutum decipi, & fortem superari: quod Agathonis testimonio cõfirmauit, qui uerisimile esse dixit multa præter uerisimile fieri. Sciendum est, Aristotelem de hoc uerisimilis genere, sub finem libri secundi Rhetorices agere: quo etiam loco Agathonem citat, dicitq; huiusmodi uerisimile non simpliciter, sed quiddam uocari: nam multa mortalibus usu uenire non uerisimilia, prætereà rationem omnem in dies ipso sensu comprobatur. idq; rationi consonum est. nam cùm uerisimilia necessaria non sint, aliter quoque fieri possunt: igitur uerisimile est, præter uerisimile nonnulla fieri.

PARTICVLA. XCVI.

Καὶ τὸν χορὸν δὲ ἕνα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν, καὶ μόριον εἶναι τοῦ ὅλου, καὶ συναγωνίζεσθαι, μὴ ὥσπερ παρ' Εὐριπίδῃ, ἀλλ' ὥσπερ παρὰ Σοφοκλεῖ. τοῖς δὲ λοιποῖς τὰ * διδόμενα * μᾶλλον τοῦ μύθου, ἢ ἄλλης τραγῳδίας ἐστί. διὸ ἐμβόλιμα ᾄδουσι, πρώτου ἄρξαντος Ἀγάθωνος τοῦ τοιούτου. καίτοι τί διαφέρει, ἢ ἐμβόλιμα ᾄδειν, ἢ ῥῆσιν ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο ἁρμόττειν, ἢ ἐπεισόδιον ὅλον;

Chori summam penes unum duntaxat ex histrionibus esse oportet, totiusq; partem esse: uti autem concertationibus, non sicut apud Euripidem, sed sicut apud Sophoclem. reliquis uerò concessa potius ea sint, quæ ad susceptam pertinent fabulam, quàm quæ ad aliam Tragœdiam: quapropter intercalare concinunt. Huiusmodi sanè rei initium primùm ab Agathone sumptum. Atqui quidnam differt inter canere intercalare, locutionem'ue illam, quæ aliud ex alio nectit, integrumq; Episodium?

EXPLANATIO.

Posteaquam Philosophus poetas totis neruis contendere oportere dixit, ut rectè fabulas & soluant, & connectant, item cauere, ne cõstitutionem epicam in dramatibus efficiant: nunc circa chorũ, quid eis agendum sit, docet. & cùm chorus interdum loquatur, interdum uerò canat, chorum uicem unius histrionis subire iubet. idq; magis declarans inquit: TOTIVS'QVE PARTEM ESSE: VTI AVTEM

CONCERTATIONIBVS hoc eſt ſocium cum aliis hiſtrionibus fieri, in eademque re laborare: hoc eſt nihil dicere, uel canere, quod ad fabulam ſpectans nō ſit. NON SICVT APVD EVRIPIDEM, SED SICVT APVD SOPHOCLEM, Euripides enim chorum, non multa, Sophocles uerò multa loquentem introducit. Ratio autem eſt, quoniam cùm ſemper chorus ab ingreſſu ad finē uſque permaneat in ſcena, turpe admodum uidetur, tot hiſtriones ocioſos tam diu manere. cùm enim perſonis opus ſit, quibus mutui ſermones fiant, cur ſi in ſcena chorum habemus, eo potius non utimur, quàm nouā perſonam fingamus? Cùm igitur chorus hiſtrionis unius ſubeat uices, perpetuoque in ſcena maneat, ipſum ita ſæpe loquētem introducere debemus, ut actiones illius pars fiat: unde hac ratione Sophocles Euripidi præferendus eſt. Chorus enim apud Euripidem magna ex parte non loquitur, ita ut non uideatur eſſe perſona, ex qua actio illa conſtituatur, nec eſſe totius pars: cùm uerò canit, cātus ad rem ſpectare non uidetur. Subiungit deinde, quòd cantus chori reliquorū poetarum non ſunt magis fabulæ, quàm alterius Tragœdiæ: quocirca recentiores canunt ἐμβόλιμα, hoc eſt quoddam cantilenæ genus ad rē non faciens. atq; huius rei Agathon primus auctor extitit: quē quidē reprehēdit, cùm inquit: ATQVI QVIDNAM DIFFERT INTER CANERE INTERCALARE, LOCVTIONEMVE ILLAM, QVAE ALIVD EX ALIO NECTIT; INTEGRVMQVE EPISODIVM? Senſus eſt, ſi licet in fabula chorum introducere, qui res non magis ad fabulam, quæ agitur, quàm ad aliam Tragœdiam ſpectantes canat, quid prohibet, quin alterius fabulæ partem accipiamus, eamque in noſtram inſeramus; inimo totum alterius fabulæ epiſodium, in eam quam agimus, transferamus? Quod cùm abſurdum ſit (debent enim partes ita eſſe propriæ, ut alteri conuenire non poſſint) non conuenit choros canere intercalare; quoniam fabulæ non eſt proprium.

ANNOTATIONES.

Poſſet alicui fortè uideri, Ariſtotelē ſermonem chori Sophoclis, ei, qui ſit ab Euripide prætuliſſe: quoniam Euripides non ſemper unam, eandemq; perſonā tueatur. Mihi tamen ea, quam in explicatione uerborum diximus, ſentētia magis congrua uidetur. τοῖς δὲ λοιποῖς τὰ ᾀδόμενα μᾶλλον τοῦ μύθου, ἢ ἄλλης τραγῳδίας ἐστί. διὸ ἐμβόλιμα ᾄδουσι, πρώτου ἄρξαντος Ἀγάθωνος τοῦ τοιούτου. καίτοι τί διαφέρει, ἢ ἐμβόλιμα ᾄδειν, ἢ ῥῆσιν ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο ἁρμόττειν, ἢ ἐπεισόδιον ὅλον; Hæc Paccius ita uertit.
» RELIQVIS uerò conceſſa potius ea ſint, quæ ad ſuſceptam pertinent fabulā,
» quàm quæ ad aliam Tragœdiam. quapropter intercalare concinunt. Huiuſ-
» modi ſanè rei initium primum ab Agathone ſumptum. Atqui quid nam dif-
» fert inter canere intercalare, locutionem'ue illam, quæ aliud ex alio nectit, inte-
» grumq; EPISODIVM? Pars hæc difficillima eſt. Primùm quidem, ſiue inter-

petremur

petremur uocem, RELIQVIS, id est histrionibus, siue poetis, uerbum quod sequitur, uidelicet CONCESSA, minimè conuenire uidetur. Deinde illud, cùm dicitur: QVAPROPTER INTERCALARE CONCINVNT: quàm rectè ex supradictis inferatur, non planè uideo. cùm enim huiusmodi sit sensus, concessa reliquis, siue poetis, siue histrionibus, debet potius esse fabulæ, quàm alterius Tragœdiæ: QVAPROPTER INTERCALARE CONCINVNT, id est quapropter canunt rem, quæ non fabulæ magis quàm alteri Tragœdiæ conueniat. hæc quantum inter se perperam cohæreant, omnes uidere arbitror. Mendum igitur in uerbis omnino esse censeo. ac primum est in uoce * διδόμενα: quæ in locum uocis ᾀδόμενα irrepsit. nam uerbum, ᾄδειν, quod paulò post ponitur, apertè indicat locum, ut nos fecimus, castigãdum. Id autem audacius fecimus, quoniam Venetiis in quibusdam castigationibus loco uocis διδόμενα, scriptam uocem γιγνόμενα uidimus: quæ lectio longè melior est, quàm ea, quæ in excusis libris legitur. Præterea particulam negandi ante uocem, * μᾶλλον, addendam existimo: quoniam hac ratione optimè inferetur, QVAPROPTER INTERCALARE CONCINVNT. si enim hunc in modum legamus: A' RELIQVIS AVTEM, scilicet poetis; QVAE CANVNTVR, scilicet in choris: NON POTIVS FABVLAE, QVA'M ALTERIVS TRAGOEDIAE SVNT: id est non sunt cantus, fabulæ, quam agunt, accommodati: QVAPROPTER INTERCALARE CONCINVNT, id est cantilenam ascititiam. cuius rei primus auctor fuit Agathon: quod factum redarguit, ac reprehendit. cuius signum est particula illa, καίτοι, qua utimur cùm aduersari uolumus, eiusdem Aristotelis testimonio primo Physicorum libro sub finẽ, cùm ait: ὄντος γάρ τινος θείου, καὶ ἀγαθοῦ, καὶ ἐφετοῦ, τὸ μὲν ἐναντίον αὐτῷ ἐστι, τὸ δὲ φαμὲν εἶναι, ὃ πέφυκεν ἐφίεσθαι, καὶ ὀρέγεσθαι αὐτοῦ κατὰ τὴν αὑτοῦ φύσιν, τοῖς δὲ συμβαίνει τὸ ἐναντίον ὀρέγεσθαι τῆς ἑαυτοῦ φθορᾶς. καίτοι οὔτε αὐτὸ ἑαυτοῦ οἷόν τε ἐφίεσθαι τὸ εἶδος, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐνδεές, οὔτε τὸ ἐναντίον. φθαρτικὰ γὰρ ἀλλήλων τἀναντία. ἀλλὰ τοῦτ' ἐστὶν ἡ ὕλη. Aduersatur igitur facto Agathonis, deducendo ad incommodum. nam si licet choro canere ἐμβόλιμα, hoc est cantilenæ genus, quod cum fabula non cohæret, cur etiam nõ licebit ex alia Tragœdia in aliam, portionem transferre, atque etiam integrum episodium? quod manifestè absurdum, & incommodum est. Quid autem esset ἐμβόλιμα, de quo Aristoteles in contextu loquitur, an nomen proprium cuiusdam cantilenæ, an quodcunque extra rem, quod canitur, certò sciri non potest. Sciendum est, quòd Agathon Sophocle minor natu fuit, seculo tamẽ Platonis, auctore Suida. igitur si primus ipse auctor fuit, ut ἐμβόλιμα in Tragœdiis caneretur, per ἐμβόλιμα, chori cantũ, ad actionem, & fabulam spectantem intelligere nequimus. quoniã Sophoclis chorus, ut in Oedipode uideri potest, spectat ad actionem, qui Sophocles Agathone natu maior extitit: hic uerò dicit Agathonem primum extitisse, qui ἐμβόλιμα cecinit. Verbum autẽ λοιποῖς, hoc est reliquis, ad poetas potius, quàm ad histriones est referendum. nusquam enim eam chori personam, quæ loquitur, non etiam cum aliis canere me legisse memini, nec rationi consonum uidetur. quid enim obest, quin simul cum aliis canere possit? Neminem uerò mirari uelim, me dixisse choros esse poetarum cantus, quasi cantus poetis tribuerim, cùm histriones sint, qui canunt, & chorum conficiunt: Agathon autem Tragicus fuerit poeta, non autem histrio: de quo tamen in contextu dicitur, primũ ipsum rei huius auctorem extitisse: quoniam Plato quoque in septimo dialogo de Legum lationibus, de tragicis poetis loquens, dicit, cantus uestros. nihil igitur noui nos in huiusmodi re finximus.

PARTICVLA .XCVII.

Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἤδη εἴρηται. λοιπὸν δὲ περὶ λέξεως, ἢ διανοίας εἰπεῖν. τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν

τὴν διάνοιαν, ἐν τοῖς περὶ ῥητορικῆς κείσθω. τοῦτο γὰρ ἴδιον μᾶλλον ἐκείνης τῆς μεθόδου. ἔστι δὲ κατὰ τὴν διάνοιαν ταῦτα, ὅσα ὑπὸ τοῦ λόγου δεῖ παρασκευασθῆναι. μέρη δὲ τούτων τό, τε ἀποδεικνύναι, καὶ τὸ λύειν, καὶ τὸ πάθη παρασκευάζειν. οἷον, ἔλεον, ἢ φόβον, ἢ ὀργὴν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ἔτι μέγεθος, καὶ μικρότητα. † δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἐν τοῖς* πράγμασιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν* εἰδῶν δεῖ χρῆσθαι, ὅτ' ἂν ἢ ἐλεεινὰ, ἢ δεινὰ, ἢ μεγάλα, ἢ εἰκότα δέῃ παρασκευάζειν. πλὴν τοσοῦτον διαφέρει, ὅτι τὰ μὲν δεῖ φαίνεσθαι ἄνευ διδασκαλίας, τὰ δὲ ἐν τῷ λόγῳ ὑπὸ τοῦ λέγοντος παρασκευάζεσθαι, καὶ παρὰ τὸν λόγον γίγνεσθαι. τί γὰρ ἂν εἴη τοῦ λέγοντος ἔργον, εἰ φαινοῖτο* ἡδέα, καὶ μὴ διὰ τὸν λόγον;

Iam verò cùm de his omnibus dixerimus: reliquum est, ut de Dictione, atque Sententia agamus. Tametsi de sententia in ijs, quos de Rhetorica scripsimus, libris: ut quod eius uiæ & rationis magis proprium sit, disseruimus. Ad sententiam ea omnia pertinent, quæcunque oratione adstruere oportet. cuius partes erunt ostendere, soluere, perturbationes præparare, sicuti misericordiam, timorem, iram, cæteraq; huius generis: adhæc, exaggerare, ac diminuere. † Constat autem supradictarum partium rebus accommodata afferre oportere: cùm uidelicet uel miserabilia, uel grauia, uel mira, uel uerisimilia astruenda sunt. in quibus tamen hæc habenda distinctio est: quòd aliqua quidem nullo doctrinæ adminiculo apparere necesse est: aliqua uerò sermone ipso dicentem præparari, ac ui etiam sermonis euenire. Quod enim dicentis munus esset: si non quidem sermonis ui, grata esse uiderentur?*

EXPLANATIO.

Cæteris expeditis partibus, quæ in Tragœdiam qualitatem aliquā imprimunt, item de componendi modo: nunc se transitum ad alia facere declarat. quamobrem auditorem optimè ad sequentia excipienda præparat; deinde proponit, quæ in sequentibus pertractabit, cùm inquit: IAM VERÒ CVM DE IIS OMNIBVS DIXERIMVS: RELIQVVM EST, VT DE DICTIONE, ATQVE SENTENTIA AGAMVS. Verùm pro iis, quæ ad sententiam pertinēt, relegat lectorem ad ea, quæ in libro secundo de Rhetorica dicta sunt: id enim facultatis illius magis est proprium. Subiūgit autem, quæ ad διάνοιαν spectāt, & inquit ea omnia esse, quæ sermone struere oportet: quorū partes sunt, probare, refellere, perturbationes ciere, ut misericordiam, timorem, iram, & cætera huiusmodi, odium scilicet, gaudiū, & similia: præterea augere, imminuere. Hæc autem sumenda sunt in dramatibus ab eisdem Ideis, à quibus etiam orator accipit. Cùm poeta uult aliquid demonstrare, aut soluere, eisdem utetur, quibus & orator. si enim augere, uel imminuere, eisdem figuris & locis, quibus & orator utetur. item cū perturbationes ciere uult, eisdem utetur,

tur, quibus & orator, cùm ei propositum est perturbationes moue- "
re. Differentiam deinde inter poetam, & oratorem constituit, cùm
eadem ab utrisque tractentur. & ait poetam, si uerbi gratia, augere
quid uult, aut imminuere, aut aliqua efficere, quæ oratione compa- "
rantur, his perinde uti oportere, ac si citra doctrinam, ac studium ab "
eo fieri uideantur. quæ uerò ab oratore fiunt, ita præparari debent, "
ut ab oratore inuenta, excogitata, factaq; uideantur. QVOD ENIM DICENTIS MVNVS ESSET, SI NON QVIDEM SERMONIS VI, GRATA ESSE VIDERENTVR? quasi dicat orator sine ullo munere apparet, si ea in oratione non ab eo comparata uideantur.

ANNOTATIONES.

Ambiget fortè aliquis, cùm de apparatu, & melopœia nihil dictum sit, num de eis præter sententiam, & dictionem aliquid dicendum sit. Huic respondemus, Aristotelem superius de iis egisse, cùm præter has duas partes Tragœdiã esset perfectam monuit: cùm itidem dixit melodiam uim suã omnibus manifestam habere, & musicam uocalem omnibus aliis suauiorem esse: item apparatum arte carere, magisq; ad choragum, quàm ad poetam spectare. Ex hoc cõtextu maximam inter Rhetoricam ac Poeticam, similitudinem ac affinitatem esse deprehenditur, cùm ipsæ sibi uicissim auxilium præstent. quæ enim ad sententiam spectant, exactius in Rhetorica: quæ uerò pertinent ad dictionem, in Poetica diligentius pertractantur. Sed cur rhetori magis est proprium agere de sententia? An, proprium rhetoris est loqui ut persuadeat; quamobrem potissimum circa sententiam uersatur, probando, refellendo, perturbationes ciendo, amplificando, imminuendo; quas esse sententiæ partes dictum est. poeta uerò imitationem omni studio sibi proponit, iisq; quantum imitationi opus est, utitur, illis igitur orator liberius, poeta uerò parcius utetur. Sciendum est, sententiam, qua de Aristoteles hic agit, nõ esse eã, quæ græcè γνώμη uocatur, quã secundo de Rhetorica libro in quatuor genera diducit: sed per sententiam cogitationes, & sensus intelligit: græcè διάνοια dicitur. in quo etiam sensu sexto Ethicorum libro sub principium accipit, & in Rhetoricis cùm agitur de figuris sententiarum. nam sententia, alia simplex nudaq;, alia uerò ornara: siquidẽ demonstrare, soluere, ornare interdum, nonnũquam etiam citra fucum fit. Quæ autem ad διάνοιαν spectant, ab Aristotele tum in primo, tum in secundo de Rhetorica libro absoluta fuerunt. † δῆλον δὲ ὅτι, καὶ ἐν τοῖς πράγμασιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἰδῶν δεῖ χρῆσθαι, ὅταν ἢ ἐλεεινὰ, ἢ δεινὰ, ἢ μεγάλα, ἢ εἰκότα δέῃ παρασκευάζειν. Paccius
" hæc ita uertit. CONSTAT autem supradictarũ partium rebus accõmodata af-
" ferre oportere: cùm uidelicet uel miserabilia, uel grauia, uel mira, uel uerisimi-
" lia astruenda SVNT. Mea autem sententia lapsus facilis in mendum totam hanc partem corrupit: quod non animaduertens Paccius partem hanc rectè uertere non potuit. Vox * πράγμασι expungenda est, atque in eius locum reponi debet δράμασι. nam statim subiũgit, quomodò dramatici poetæ ac rhetores illis diuersimodè utantur. sensus autem est, quòd in dramatibus à Rhetorica mutuare debemus, quæ ad sententiam spectant: dictum enim iam est id illius negocii esse magis peculiare. Verbum autem * εἰδῶν in calamo exarato Lampridii libro legitur ἰδεῶν. utraque lectio stare potest: mihi tamen secunda magis arridet. nam & rhetores alii de ideis agunt. Per Ideas autem species, siue locos, unde illa comparantur, intelligit Aristoteles: uerbi causa locos soluendi, augendi, perturbationes ciendi, & ita de reliquis. Præterea Paccius, cùm inquit:

» IN QVIBVS tamen hæc habenda distinctio est, quòd aliqua quidem nullo do-
» ctrinæ adminiculo apparere necesse est, aliqua uerò sermone ipso dicentē præpa-
» rari, ac ui etiam sermonis EVENIRE: nō rectè uerba Aristotelis expressisse uide-
tur, quæ ita se habent. πλὴν τοσοῦτον διαφέρει, ὅτι τὰ μὲν δεῖ φαίνεσθαι ἄνευ διδασκαλίας,
» τὰ δὲ ἐν τῷ λόγῳ ὑπὸ τοῦ λέγοντος παρασκευάζεσθαι, καὶ παρὰ τὸν λόγον γίγνεσθαι. quæ ita
» uerti debent. VERVNTAMEN eatenus differunt, quatenus hæc quidem appa-
» rere oportet citra doctrinam, illa uerò in oratione à dicēte PRAEPARARI. Sen-
» sus autem est, inter rhetorem, & poetam esse discrimē, quantum ad usum loco-
rum sententiæ deseruientium pertinet: quoniam apud poetam non apparebit ars, sed absque doctrina, studio'ue eius dicta uidebuntur: siquidem eius propositum est imitari. illis igitur ideis, quatenus imitationi deseruiunt, poeta citra doctrinam usus uidebitur. at rhetor, quoniā loquitur ex proposito, ut aliquid soluat, aut demōstret, aut aliquid huiusmodi faciat, opus est, ut orationis ui id factum appareat. quid enim dicentis munus esset, si non sermonis ui talia esse uiderentur, soluta inquam, uel miserabilia, magna'ue, & ita de cæteris id genus ideis? Fortè occurret aliquis obiiciens, ad rhetorem spectare, ut artem quantū fieri potest occultet, cuius oppositum hic ab Aristotele dici uidetur. An, occultāda est ars, quæ ad iudicem spectat, ne ab oratore se deceptum iri arbitretur. orator igitur occultare debet uelle se iudicis animum; uerbi gratia misericordia afficere, & tamē rem miserabilē iudici ante oculos ponere, ductus occasione rei. dum enim de misericordia dignis uerba facit, nihil est, quod in re hac cælare debeat artem; hoc enim ad iudicem spectare non uidetur: atque ita eum fallit, ac artem ubi opus est, occultat. τί γὰρ ἂν εἴη τοῦ λέγοντος ἔργον, εἰ φαίνοιτο ἡδέα, καὶ μὴ διὰ τὸν λόγον; Hæc rectè quidem Paccius sic. QVOD ENIM DICENTIS MVNVS ESSET, SI NON SERMONIS VI GRATA ESSE VIDERENTVR? Forte uerò uox illa * ἡδέα non per η, sed per ι & cū tenui spiritu scribēda est: & tunc sensus erit apertus. nam per ideam intelligit probationem, solutionem, misericordiam, & cætera huiusmodi. res enim secundum se cōsyderatæ rerum ideæ dicuntur. sensus autem esset, si citra orationem appareret uel probatio, uel solutio, uel misericordia, & huiusmodi, quid nam esset oratoris munus? quasi dicat, nullum. Adnotanda sunt uerba illa, καὶ παρὰ τὸν λόγον γίγνεσθαι. quo loquēdi genere in secūdo de Rhetorica libro usus est, cùm ait: ἄλλος παρὰ αἴτιον ὃς αἴτιον. Eodem loco: ἄλλος παρὰ τὴν ἔλλειψιν. quibus in locis παρὰ, iuxta significat.

PARTICVLA .XCVIII.

Τῶν δὲ περὶ τὴν λέξιν, ἓν μὲν ἐστι εἶδος θεωρίας, τὰ σχήματα τῆς λέξεως, ἅ ἐστιν εἰδέναι τῆς ὑποκριτικῆς, καὶ τοῦ τὴν τοιαύτην ἔχοντος ἀρχιτεκτονικήν. οἷον † τί ἐντολὴ, καὶ τί εὐχὴ, καὶ διήγησις, καὶ ἀπειλὴ, καὶ ἐρώτησις, καὶ ἀπόκρισις, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον. παρὰ γὰρ τὴν τούτων γνῶσιν, ἢ ἄγνοιαν, οὐδὲν εἰς τὴν ποιητικὴν ἐπιτίμημα φέρεται, ὅ τι καὶ ἄξιον σπουδῆς. τί γὰρ ἄν τις ὑπολάβοι ἡμαρτῆσθαι, ἃ Προταγόρας ἐπιτιμᾷ, ὅτι εὔχεσθαι οἰόμενος, ἐπιτάττει εἰπών. μῆνιν ἄειδε θεά. τὸ γὰρ κελεῦσαι φησι, ποιεῖν τι ἢ μὴ,* ἐπίταξίς ἐστι. διὸ παρείσθω, ὡς ἄλλης, καὶ οὐ τῆς ποιητικῆς ὂν θεώρημα.

Circa dictionem unum quidem speculationis est genus, de figuris uidelicet ipsius: quod quidem ad histrionicam, atque ad eum, qui huiuscemodi arti præsit, pertinet: exempli gratia; † quid sit mandatum, quid preces, quid narratio, quid minæ, quid interrogatio, quid responsio, cæteraq; id genus. Quandoquidem præter horum peritiam, ignorationem'ue nulla quidem accusatio,

cuſatio, quæ digna ſit ſtudio, ad Poeticam refertur. Nam quis, obſecro, in his peccatum eſſe ſuſpicetur, quæ Protagoras accuſat? ſi quis uidelicet, dum precari ſe exiſtimet, interim præcipiat? hoc pacto: Iram pande Dea. quandoquidem (inquit ille) iubere aliquid fieri, uel non fieri, præceptum eſt. Quapropter facceſſat hæc conſideratio perinde ac alterius facultatis, non autem Poeticæ propria.

EXPLANATIO.

Aggreditur ſecundum, quod propoſuerat, primo iam abſoluto: nimirum de dictione. cuius unum genus contemplationis eſt circa dictionis figuras, id eſt pronuntiandi modos, quas hypocritarum ars callere debet. itē, QVI HVIVSCEMODI ARTI PRAESIT: id eſt choragi artifex. uerbi cauſa, quomodo proferuntur uerborū modi, imperandi inquam, optandi, & huiuſmodi. idem enim eſt, ac ſi diceret qui geſtus dictioni ſint admouendi, ſpectat ad hiſtrionum artem, & ad choragum, qui artis Hiſtrionicæ architectus eſt. Vocat autē figuras, quia geſtus, & figurā uultus, ut rei, de qua dicitur, natura deſyderat, uariare pronuntiando oportet. idque declarat exemplo: VT QVID MANDATVM, QVID PRECES: id eſt, quæ figura ſit mādantium, quæ præcantium, & ita de cæteris, de quibus in contextu dicit. Dixit autem pronuntiandi geſtus Hiſtrionicæ artis eſſe, & eius Architectonicæ, non autem Poeticæ; quoniam de horum notitia ignorantia'ue, nulla quidem poetæ accuſatio, quæ ad eius ſtudium pertineat, fieri poteſt. Quòd autem id genus ſtudii ad Poeticam nō pertineat conſenſu omnium probat. NAM QVIS, OBSECRO, IN HIS PECCATVM ESSE SVSPICETVR, QVAE PROTAGORAS ACCVSAT? quaſi dicat ridicula illa accuſatio, & ab omnibus ſpernenda. & ſubiungit Protagoræ in Homerum increpationem. ea autem erat, quòd precari uolens Homerus, imperat, cùm Iliados initio ait: Μῆνιν ἄειδε θεά. id eſt, Iram pande Dea. quandoquidem ille, ſcilicet Protagoras, iubere aliquid fieri, uel non fieri, præceptum eſſe dicat, non autem precationē. uerbum enim, PANDE, eſt in modo imperandi, non autem precandi. itaque Protagoræ exemplo concluſit nullū eſſe, qui poetæ talia crimina obiiciat. QVAPROPTER FACESSAT HAEC CONSYDERATIO, PERINDE AC ALTERIVS FACVLTATIS PROPRIA, id eſt Hiſtrionicæ artis, uel eius Architectonicæ, ut ſupra dictum eſt: & ob id in Poetica minimè pertractanda.

ANNOTATIONES.

Aueroes in ſua paraphraſi, quid per figuram intelligere debeamus, rectè declarauit, cùm ait: Intelligo per figuram ſermonis figuram annuntiantis, & figu

ram interrogantis,& quæ sequuntur. secus grammatici dictionis figuram acci piũt.figuram uero dictionis intelligimus,actionem,de qua Glauco Theius, auctore Aristotele tertio Rhetorices libro,scripsit: qua de re etiam supra meminimus. Arbitror Aristotelem per artem Architectonicam,ac dominam histrionicæ artis,struendorum apparatuũ artem intelligere,de qua meminit superius. † οἷον τί ἐντολὴ, καὶ τί εὐχή. Paccius uertit, QVID SIT MANDATVM, QVID PRECES: quæ uersio mihi non probatur. nam cùm sermo de figura dictionis sit, uox. QVID, quomodo figuram referre posit non uideo,quæ uerti debebat hunc in modum. QVAE scilicet figura, MANDATVM: QVAE scilicet figura, PRECES: hoc est, qua uultus figura mandata proferantur, & qua figura faciei utamur,dum precamur. In aliquibus calamo exaratis libris ita legitur ποιεῖν τι, ἢ μὴ * ποιεῖν. sensus idem est,qui lectionis etiam uulgatæ.nam uox ποιεῖν, ultimo loco positæ,uel restitui debet in contextu, uel extrinsecus intelligenda.

PARTICVLA .XCIX.

Τῆς δὲ λέξεως ἁπάσης τὰ δ' ἐστὶ τὰ μέρη. στοιχεῖον, συλλαβὴ, σύνδεσμος, ὄνομα, ῥῆμα, ἄρθρον, πτῶσις, λόγος. στοιχεῖον μὲν οὖν ἐστι φωνὴ ἀδιαίρετος. οὐ πᾶσα δὲ, ἀλλ' ἐξ ἧς πέφυκε συνετὴ γίνεσθαι φωνή. καὶ γὰρ τῶν θηρίων εἰσὶν ἀδιαίρετοι φωναὶ, ὧν οὐδεμίαν λέγω στοιχεῖον.

Dictionis uniuersæ partes hæ sunt: Elementum, syllaba, coniunctio, nomen, uerbum, articulus, casus, oratio. Elementum indiuidua dicitur uox, non quidem omnis, sed illa tantum, ex qua suapte natura intelligibilis uox constitui potest. quandoquidem & indiuisibiles sunt ferarum uoces, quarum sanè nullam elementum dicimus.

EXPLANATIO.

Reiecto modo consyderandæ dictionis,qui ad Poeticam non spectat, de ea quatenus ad Poeticam pertinet uerba facit: ac primùm partem dictionis enumerat,nimirum elementum, syllabam, cõiunctionem,nomen,uerbum,articulum, casum, orationem: quæ postea singillatim declarat. Et ab elemento incipit,ordinem naturæ seruãs, à simplicioribus orsus:dicens,Elementum indiuidua dicitur uox.& quoniam uox est nomen multiplex, subiungit: NON QVIDEM OMNIS, SED ILLA TANTVM, EX QVA SVAPTE NATVRA INTELLIGIBILIS VOX CONSTITVI POTEST. cuius dicti,& differentiæ rationẽ affert,dicens: QVANDOQVIDEM ET INDIVISIBILES SVNT FERARVM VOCES, QVARVM SANÈ NVLLAM ELEMENTVM DICIMVS. Ex quibus elicitur integra definitio. Elementum indiuidua dicitur uox,ex qua suapte natura uox constitui potest. dixit NATVRA: quoniã elementum,aut uox ex elemẽtis potest proferri, & ab aliquo non audiri: natura tamen intelligi potest,hoc est elementum dat ipsi uoci, ut percipi posit.

ANNOTATIONES.

Plurima sunt hoc loco consyderanda, nimirum quid per dictionem Philosophus

ſophus intelligat,cuius oratio pars eſt,& quid per elementum,& quid per ſylla
bas,res profectò haud parum inter ſe differentes : item quid nomine partium
intelligat. Præterea uidetur ſuperfluus, & etiam diminutus. nam & aliqua po-
nit,quæ à grammaticis non enumerantur;aliqua uerò ab aliis poſita prætermit
tit : quæ omnia commodius declarabuntur,ſi quæ ab Ammonio ſub principiũ
libri de Interpretatione, ubi Poetices locum hũc allegat,in medium afferemus,
„ cùm ait. Διαφέρει δὲ ὁ λόγος τῆς λέξεως, ὅτι ὁ μὲν ἐστι πλήρωμα προηγουμένως τῶν σημαινου-
„ σῶν τὰ πράγματα φωνῶν, ἡ δὲ πασῶν ἁπλῶς τῶν παραλαμβανομένων εἰς τὴν διαλεκτικήν.
ſubaudiendum puto φωνήν. Præterea paulò ſuperius loquens de articulis , con-
„ iunctionibus,aduerbiis,& præpoſitionibus,inquit: λόγου μὲν οὖν ταῦτα οὐ μέρη, λέ-
„ ξεως δὲ μέρη, ἧς καὶ ὁ λόγος αὐτὸς μέρος, καθάπερ ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς εἴρηται, καὶ εἰσὶ χρή-
„ σιμα πρὸς τὴν παράλληλα ποιὰν σύνθεσίν τε, καὶ σύνταξιν τῶν τοῦ λόγου μερῶν. & quæ ſe-
quuntur . ex quo loco habetur,quòd ſcilicet ſupradicta ſunt ueluti ligamenta,
non autem orationis partes . Idem inferius paulo poſt prædicta uerba,Alexan-
„ drum introducit, qui aduerbia eſſe nomina , ſicuti & pronomina dicit , & quã
„ grammatici appellationem uocant .Aduerſatur autem Ammonius his , quæ
„ de aduerbiis Alexander dicit:quoniam in nõnullis (inquit) aduerbiis ne ſuſpi
„ cari quidem poſſumus,quòd nomina ſint,cuiuſmodi ſunt quæ affirmant , quæ
„ negant,quæ interdicunt,quæ iuramentis præponuntur,& alia quamplurima .
„ quæ uerò aduerbia,à nominibus quibuſdam deducta, ut à bono benè, à mani-
„ feſto manifeſtè,à iuſtitia iuſtè,nomina cenſentur Alexandro , non eandem uim
„ cum nominibus habent:alioquin aduerbia nubendum,nauigandum, uerba nũ
„ cupabuntur,non nomina;quoniam ex eo , quòd oporteat nubere , nauigareq́
„ ſint deducta Verùm iſthæc,aut nomina,aut uerba nuncupari rationi conſonum
„ non eſt,quoniã in propoſitionibus,ſubiecti,aut prædicati uices ſubire nequeũt:
„ quorum alterum nomini,& uerbo ineſſe neceſſe eſt.Concludit autem id uerum
deprehendi ex ipſa reliquarum partium appellatione,quæ nomina ſortiuntur,
ex officio,quod circa nomen,& uerbum gerunt. Nam pronomina ita nominan
tur,ceu nomen exiſtens,non cuiuſpiam naturæ,ſed perſonæ ſimpliciter. Et parti
cipium,ut potè utriuſque particeps,nominis,inquam, & uerbi, plus tamen ad
uerbi proprietatem inclinans.Articulus uerò,ceu nominibus appenſum anne-
xumq́ , & ad ea relationem habens.Præpoſitio autem ſic nominatur,quoniam
æquè nomini,ac uerbo præponitur . Aduerbium uerò , quòd tali modo uerbis
connectitur.Coniunctio autem,quòd ſermones independentes nectat. Subiun-
git poſtremò , Ariſtotelem uideri concedere iſta itidem omnia communius o-
rationis partes appellari. Dionyſius uerò Halicarnaſſeus in uolumine græcorũ
Rhetorum partim uera, partim falſa dicere uidetur . primùm quidem λόγον,&
λέξεως nomen confundit,aſſeritq́ Ariſtotelem,Theodectem, & cæteros illius ſe-
„ culi philoſophos tres λέξεως ipſius partes ponere . cùm prius περὶ λόγου ſe dictu
rum propoſuerit,ea ſunt(inquit) nomen , uerbum,coniunctio . An de Theode-
cte hoc uerum ſit,me præterit: certò quidem ſcio de Ariſtotele perperam id di-
ci.nam ſi orationis partes dicit,duæ tantùm in libro de Interpretatione ab Ari-
ſtotele numerantur,nomẽ ſcilicet,& uerbum:ſi uerò partes dictionis intelligit,
plures hoc loco quàm tres ponit . Neque uerò ex hac loci huius auctoritate
ambigere debemus librum hunc Ariſtotelis non eſſe:quoniam hoc iam ſatis in
ter initia declarauimus. Item Ammonius locum hunc citat, dicitq́ orationem
eſſe dictionis partem:quod ex hoc contextu ita eſſe apertiſsimè deprẽhẽditur .
Subiungit deinde,poſteriores alios,ad quatuor uſque,articulos à coniunctioni-
bus ſeparantes,auxiſſe: quod Ammonio loco ſupra citato cõtra dicere uidetur.
Addit præterea alios,quinque feciſſe partes , appellatiua nomina à nominibus
„ ipſis ſeiungentes.Alii(inquit)pronomina ſextam partem fecerunt,à nominibus

» ea ſeparantes: alii aduerbia à uerbis, præpoſitiones à coniunctionibus, & parti
» cipia ab appellatiuis diſtinxerunt: alii uerò & alias quaſdam inducentes diui-
» ſiones, multas primas dictionis partes effecere. Quibus ita poſitis, quid per λέξιν & elocutionem intelligatur patere arbitror: nempe omnia, quæ ad elocutionẽ faciunt, incipiendo ab elementis ad orationem uſque: qua ratione tam oratio quàm elementum partes λέξεως dicuntur. Hæc autem cõſyderatio Poeticæ neceſſaria eſt. nam literæ, ſyllabæq́, ſi hoc aut illo modo diſpoſitæ, atque immutatæ ſint, ad ſermonis ſuauitatem non parum conducunt: cuius poeta eſt artifex. Conſtat præterea nullam elocutionis partem ab Ariſtotele prætermiſſam: quoniam, quæ prætermiſſa uidentur, in aliis partibus comprehenduntur: ueluti Aduerbiũ, ſiue in nomine, ut Alexãder, ſiue in uerbo, ut Dionyſius cõprehendetur: Pronomina in nominibus, Præpoſitiones in cõiunctionibus, Participia in uerbis cõtinebuntur. De Interiectionibus nõ eſt quod dubitemus, cùm uel eis Græci careant: uel ea ſub aduerbiis cõprehẽdãt. Quòd autẽ ab Ariſtotele in enumerãdis elocutionis partibus, nulla ſuperfluè ponatur, hinc dignoſci poteſt. nã cũ caſus nominis & uerbi, numeri unius & plurĩũ, elocutioni plurimũ afferant perſpicuitatis, eapropter ut partẽ elocutionis illos enumerat. Notãdũ præterea eſt, Ariſtotelẽ duas tantũ elocutionis partes in libro de Interpretatiõe poſuiſſe: quoniã illic de enuntiatiua ſolùm oratione, id eſt de ea, quæ tantum affirmat, aut negat uerba facit: quæ à nomine & uerbo conſtituitur. Sed quoniam Ariſtoteles eodem deinde libro dicit orationem etiam unam eſſe coniunctione, poſſet quis exiſtimare eum innuiſſe coniunctionem eſſe tertiam orationis partem, & quòd ita ſeruaretur Dionyſii dictum. id tamen mihi non probatur, quoniam quid eſſet coniunctio, uti de nomine & uerbo fecit, non expoſuiſſet. Literas Ariſtoteles ϛοιχεῖα uocat, aut ob elementorum mundi ſimilitudinem: ſicut enim ex iis in unũ coeuntibus, tanquam ex materia cætera mixta corpora fiunt, in eaq́ reſoluuntur: ſic & literas ad cuiuſque dictionis compoſitionem concurrere neceſſe eſt. aut ϛοιχεῖα dicuntur literæ παρὰ τὸ ϛοιχεῖν, quod eſt ordine quodam deinceps incedere: quoniam certa quadam ratione ad dictionem conſtituendam illas diſpoſitas eſſe oportet. Ammonius libro de Interpretatione in definitione nominis inquit: ἐν δὲ τῷ ἀποδεδομένῳ τοῦ ὀνόματος λόγῳ παρείληπται ἡ μὲν φωνὴ, ὕλης ἔχουσα λόγον, πρός τε τὸ ὄνομα, καὶ τὸ ῥῆμα, καὶ τὸν ἐκ τούτων συγκείμενον λόγον, ὡς γένος τοῦ κατὰ τὸ ὄνομα φωνῆς, πρὸς διάκρισιν τῶν ἁπλῶς ψόφων, οἳ καὶ ἀπὸ ἀψύχων πολλάκις γίνονται σωμάτων. διαφέρει γὰρ ὁ ψόφος τῆς φωνῆς, ὡς γένος εἴδους. καὶ ψόφος μὲν ἐστι, πληγὴ ἀέρος αἰσθητὴ ἀκοῇ. φωνὴ δὲ, ψόφος ἐξ ἐμψύχου γινόμενος, ὅταν διὰ τῆς συστολῆς τοῦ θώρακος ἐκθλιβόμενος ἀπὸ τοῦ πνεύμονος ὁ εἰσπνευσθεὶς ἀὴρ προσπίπτει ἀθρόως τῇ καλουμένῃ τραχείᾳ ἀρτηρίᾳ, καὶ τῇ ὑπερῴᾳ, ἤτοι τῷ γαργαρεῶνι, καὶ διὰ τῆς πληγῆς ἀποτελῇ τινὰ ἦχον αἰσθητὸν, κατά τινα ὁρμὴν τῆς ψυχῆς. Si quis plura de ſono, ac uoce ſcire cupit, adeat librum de Anima ſecundum Ariſtotelis. Dubitatur, quoniam ſibilus, & gemitus ſignificant: nec tamen ſunt elementa, nec ex elementis. An, dicta deſcriptio nõ uult, omne quod ſignificat, ut ſit elementum, aut ex elementis. nam quanquam elementum ſit uox indiuidua, ex qua ſuapte natura fieri poteſt uox, quæ intelligi poteſt, non tamen ex ſolis elementis apta eſt fieri uox, quæ intelligatur. fieri quoque poteſt, ut ſint elementa, & dictiones ex elementis, & tamen nihil ſignificent: ut blitiri. quòd autem uox illa non ſignificet, eſt per accidens, quia ea ad aliquid ſignificandum homines non utantur: ea tamen ſi uellent, uti poſſent.

PARTICVLA. C.

Ταύτης δὲ μέρη τό τε φωνῆεν, καὶ τὸ ἡμίφωνον, καὶ ἄφωνον. ἔστι δὲ φωνῆεν μὲν, ἄνευ προσβολῆς ἔχον φωνὴν ἀκουστὴν, ἡμίφωνον δὲ, τὸ μετὰ προσβολῆς ἔχον φωνὴν ἀκουστὴν, οἷον, τὸ σ, καὶ τὸ ρ. ἄφωνον δὲ, τὸ μετὰ προσβολῆς, καθ᾽ αὑτὸ μὲν οὐδεμίαν ἔχον φωνὴν, μετὰ δὲ τῶν ἐχόν-

των τινὰ φωνὴν γινόμενον ἀκουστόν. οἷον τὸ γ, καὶ τὸ δ. ταῦτα δὲ διαφέρει σχήμασί τε τοῦ στόματος, καὶ τόποις, καὶ δασύτητι, καὶ ψιλότητι, καὶ μήκει, καὶ βραχύτητι, ἔτι δὲ ὀξύτητι, καὶ βαρύτητι, καὶ τῷ μέσῳ, περὶ ὧν καθ' ἕκαστον ἐν τοῖς μετρικοῖς προσήκει θεωρεῖν.

† Hæc uocalis, siue semiuocalis, aut etiam muta appellatur. Vocalis, quæ sine ulla prorsus adiectione sonum, qui exaudiri posit, reddit. Semiuocalis, quæ non sine adiectione: ut σ, ρ. Muta, quæ cum adiectione per se nullum omnino sonum reddit: adiuncta uerò his, quæ aliquam uocem reddũt exaudiri potest: ut γ, & δ. Hæc differunt inter se figura oris, locis, aspiratione, tenuitate, longitudine, breuitate, acumine præterea, grauitate, inflexione. de quibus sanè in his, quæ ad metra pertinent, consideratio propria est.

EXPLANATIO.

Definito elemento in uniuersum, nunc singillatim partes declarat. Vocalis (inquit) citra conatum, & uim uocem habet, quæ exaudiri potest. Hæc descriptio ex actione, aut proprietate desumpta est. erit autem integra definitio, si proprietas hæc definitioni elementi in hunc modum adiungatur: nimirum, ut uocalis sit uox indiuidua, quæ suapte natura uocem intelligibilem efficere potest, & quæ sine conatu exaudiri potest. Semiuocalis, quæ cum conatu audiri potest, hoc est sonum efficere: ut σ, & ρ. cui elementi definitio addenda est, ut supra de uocali fecimus: sed Aristoteles breuitati studẽs, eam consultò prætermisit. Muta uerò, quæ cum conatu per se quidem nullam habet uocem, cum his uerò iuncta quæ uocem aliquã habẽt, auditur: ut γ & δ, Per conatum autem Aristoteles intelligit, uehementem, ac ualidam è trachea arteria spiritus emisionem, qua nos uti oportet, si solam semiuocalem proferre uolumus: at in uocalis pronuntiatione nulla ui, nulloque conatu indigemus. item si mutam seorsum conamur proferre, quocunque etiam adhibito conatu, nunquam id fiet: uerùm si alteri literæ uocem aliquam habenti, (quod dictum est propter semiuocales, quæ uocem aliquam habent) addatur, habebit & ipsa uocem. Subiũgit deinde omnium elementorum mutuam differentiam: quam tamen non exequitur, cũ metricæ sit facultatis: quæ tamen Poeticæ subiicitur, cùm ait: HAE C DIFFERVNT INTER SE FIGVRA ORIS. quoniam aliqua, uerbi gratia hiulco ore proferuntur, aliqua rotundo. Locis etiam differunt, quoniã literæ in diuersis oris locis proferuntur. Differunt præterea lenitate, & asperitate, ac reliquis, quæ in contextu numerãtur.

ANNOTATIONES.

† Ταύτης δὲ μέρη τό τε φωνῆεν, καὶ τὸ ἡμίφωνον, καὶ ἄφωνον. Hæc ita uerti debent.

HVIVS AVTEM PARTES SVNT VOCALIS, SEMIVOCALIS, ET MVTA. ἔστι δὲ φωνῆεν μὲν, τὸ ἄνευ προσβολῆς ἔχον φωνὴν ἀκουστήν. Paccius hæc ita uertit. VOCALIS, QVAE SINE VLLA PRORSVS ADIECTIONE SONVM, QVI EXAVDIRI POSSIT, REDDIT. ex qua uersiōe uerborũ ipse intelligit, quòd uocalis ea sit, quæ citra alias literas exaudiri potest: qui sensus uerus quidem est: tamen uox προσβολῆς, si accipiatur, ut ualet pro adiectione, mutæ definitioni nō quadrabit: in qua tamen definienda eademmet utitur. Quare non adiectionem, sed conatum, siue uim significare uidetur: quod Dionisii Halicarnassei testimonio in uolumine Rhetorũ græcorum confirmari potest, cum ait: φωνήεντα μὲν ἐκάλεσαν, ὅσα καὶ καθ' ἑαυτὰ φωνεῖται, καὶ μεθ' ἑτέρων, καὶ ἔστι αὐτοτελῆ. ἡμίφωνα δὲ, ὅσα μετὰ μὲν τῶν φωνηέντων κρεῖττον ἐκφέρεται, καθ' ἑαυτὰ δὲ χεῖρον τι, καὶ οὐκ αὐτοτελῶς. ἄφωνα δὲ, ὅσα, οὔτε τὰς τελείας, οὔτε τὰς ἡμιτελείας φωνὰς ἔχει καθ' ἑαυτὰ, μεθ' ἑτέρων δὲ καὶ φωνεῖται. Verùm cùm de elemētis singulis diffusè Halicarnasseus tractet, qui numerum literarum uires scire cupit, eũ adeat. Dubitatur, quomodo ad Poeticam non spectet de literis contemplari, præsertim quà & breues, & longæ sunt: cùm alteram poeticæ causam carmen posuerimus, ad carmina autem conficienda syllabarum quãtitatem, quæ ex literis oritur, dignoscere oporteat. Respondetur, artem quidem Metricam inseruire Poesi, & eius ministram esse, eoq; eam poetis cùm pangunt, usui esse, & Poeticam Metricæ artis auxilio indigere; nam ex hac regulas recti numeri, ac suauis soni conficiendi mutuatur: uerùm aliud est quopiam indigere & eodem uti, aliud uerò de eo agere ac pertractare. Poesis quantitate quidem syllabarum utitur, de ea tamen non pertractat: quoniam id ab alia facultate, quæ Metrica uocatur, mutuò sumit. Quod autẽ de syllabarum quãtitate dictum est, ad alias etiã literarũ affectiones referri debet.

PARTICVLA .CI.

Συλλαβὴ δέ ἐστι φωνὴ ἄσημος, συνθετὴ ἐξ ἀφώνου καὶ φωνὴν ἔχοντος. καὶ γὰρ τὸ γρ ἄνευ τοῦ α συλλαβὴ, καὶ μετὰ τοῦ α, οἷον, τὸ γρα. ἀλλὰ καὶ τούτων θεωρῆσαι τὰς διαφορὰς τῆς μετρικῆς ἐστι.

Syllaba uox est nihil penitus significans, composita ex muta & uocem aliquo pacto habente: nam γρ etiam absque α syllaba est: & cum α, ueluti γρα. sed harum differentias examinare, metricæ artis est.

EXPLANATIO.

Seriem propositarum rerum secutus, egit de litera: nunc de syllaba pertractat, quam esse uocem non significantem dicit, ea scilicet ratione, qua syllaba est, & alterius pars. quod autẽ dixit: COMPOSITA EX MVTA ET VOCEM ALIQVO PACTO HABENTE: seiungit syllabam ab elemento, quod simplex est. Verùm, quoniam dictum est, semiuocalem habere uocem, quanquam non eo modo, quo uocalis, alicui mirum uideri posset, syllabam quidem ex muta cum quauis litera uocem habente coniuncta fieri posse: iccirco sui dicti Philosophus rationem afferens, obiectionem remouet, dicens. etenim γρ, sine α, & cum α, ut γρα syllaba est. sed de syllabarum differentia, quæ scilicet longa, & quæ breuis, quæue media: item quæ aspira-

ta &

ta & tenuis & circunflexa, aspera lenis procera barbara, & similia Metricæ artis sunt contemplationis.

ANNOTATIONES.

Mirum alicui uideri posset ac falsum, syllabam nō significare: quoniam multæ reperiuntur, quæ significant, ut dictiones sunt unius syllabæ. An, non ut syllabæ, ac ut sunt in toto partes, significant, sed ut dictiones sunt. Dubium præterea est, quomodo rectè ab Aristotele dicatur syllabam esse compositam ex muta, & uocem habente: quo sanè dicto uidetur syllabam quamcunque necessario ex muta constare oportere; quod tamen prorsus falsum uidetur. quoniam, si Sara uocetur, quo sanè nomine mater mea felicis recordatiōis appellabatur, nomen illud duarum syllabarum erit, in quo nulla prorsus reperitur muta: An, illæ semiuocales non semiuocalium, sed mutarum subeunt rationem, ob uocalis sonum, qui semiuocalem antecellit: semiuocales uerò naturam suam seruant, cùm post mutas ponantur. Dixerit aliquis, uocis huius, amor, prima syllaba est ā, cuius nec muta, nec semiuocalis pars est. Dicimus ex Appollonio Græco, quem Priscianus sequitur, uocales abusiuè syllabas dici. Sed mirabitur fortasse quispiam, Aristotelem dicere syllabam constare posse absque uocali, ex muta scilicet, & semiuocali: quoniam syllaba seorsum enuntiari potest, quod absque uocali fieri nequit. Cui sic posse satisfieri puto, mutam quidem cum semiuocali tantùm enuntiari posse, sonum tamen eam syllabam adeò apertum, ac si uocalis etiam accedat non habere: quoniam semiuocalis, ut ipsa uox indicat, penè uocem habet: quare syllabam quoque penè sonoram facit. Aristotelem autem huiusce fuisse sententiæ confirmari potest ratione. nam cùm composita ex iis quæ prius dissidebant, aptis tamen componi componantur: muta & semiuocalis cū & ipiæ dissideant (quanquā non adeo ut uocalis & muta) cōponi simul etiā citra uocalē poterunt. Præterea superius dixit semiuocalē habere uocē μετὰ προσβολῆς: si igitur semiuocalis sola proferri, atq; enuntiari potest, ut antea dictū est, quid prohibebit, si etiam mutæ admoueatur, ne suum retineat sonū, simulq; cum ea enuntietur? non ne & illa uox γάρ, quæ latine ualet ENIM, indicat aperte Aristotelem id sensisse, quoniam dicti sui causam reddit, occurrens obiectioni, quod Aristoteli ualde familiare est? De syllabis lectorem ad Halicarnasseū in uolumine Rhetorum græcorum, quod etiam de literis fecimus, relegamus: id unum ex eodem auctore admonentes, huius illum esse sententiæ, ut inter longas, & breues syllabas dentur & longiores, & breuiores. quod, ut planius fiat, eiusdem exemplo utemur. ὁδὸς (inquit) primam syllabam breuem habet. quòd si addatur ρ, ut ῥόδος, prima adhuc breuis, sed longiuscula, quàm cùm diceba tur ὁδός: quoniā accedit litera ρ. si præterea huic addatur ex literis mutis ipsum τ, & fiat τρόπος, longior est dictionis huius syllaba prima, reliquis prioribus syllabis: remanet tamen breuis. si tertia litera tali syllabæ addatur uidelicet σ, & fiat στρόφος, uocis huius prima syllaba breuis est, tamen longior, quàm aliæ tres primæ syllabæ prædictarum dictionum. Hæc Dionysius Halicarnasseus: quæ tamen mihi non probantur. Nam cùm poeta, & orator longum breueq; considerant, id quidem faciunt in motu sonoro: uox enim cum motu fit. & quanquā literæ, quæ uocalem antecedunt motu linguæ & oris indigeant, ut proferantur, tamen quoniam ille motus ante uocalis prolationem absq; sono fit, ideo à poeta, & oratore non consyderatur: quocirca non longior sentitur sonus, cùm dico στρόφος, quàm cùm dico ὁδός. Quòd siquis mordicus omnino contendat, longiorem esse inter breues primam syllabam huius uocis στρόφος, breuissimam uerò inter breues supradictas esse, primam huius uocis ὁδός: sciat is illud longius

gius esse insensibile, neque à poeta id cõsyderandum. nam si secus dicatur, quomodo causam afferre possumus, quòd uocales efficiuntur longæ positione (ut uocant) cùm duæ sequuntur consonantes: si uerò tres præcedant, nihilominus remanent breues? nullam sanè aliam ob causam, nisi quam nos supra diximus. In eandem quoque causam referre debemus, cùm aliqua syllaba post uocalem duas habens consonantes, breuis est. sed hæc uideant, qui Metricæ rei uacant. Id tamen fateor, ac prædico multum referre tum in soluto, tum in metrico sermone, plurium ne, an pauciorum syllabarum, lenium, uel asperarum syllabæ sint. sed quæ à nobis supra dicta sunt solùm ad longitudinem & breuitatem syllabarum ab Halicarnasseo positam spectant. Paccius in cõtextu addidit uoces duas uidelicet † ALIQVO PACTO: quæ in Græco non leguntur: sed ipse clarioris intelligentiæ gratia suppleuit.

PARTICVLA .CII.

Συνδεσμὸς δὲ ἐστὶ φωνὴ ἄσημος, ἣ οὔτε κωλύει, οὔτε ποιεῖ φωνὴν μίαν σημαντικὴν, ἐκ πλειόνων φωνῶν † πεφυκῦια συντίθεσθαι, καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων, καὶ ἐπὶ τοῦ μέσου, * ἣν μὴ ἁρμόττει ἐν ἀρχῇ λόγου τιθέναι * καθ' αὑτὴν, οἷον, μὲν, ἤτοι, δή. † ἢ φωνὴ ἄσημος ἐκ πλειόνων μὲν φωνῶν μιᾶς, * σημαντικῶν δὲ ποιεῖν πεφυκῦια μίαν φωνήν.

Coniunctio uox est minime significans: quæ nec impedit, nec efficit aliquam uocem significare, apta quidem ex pluribus uocibus componi, extremo atque medio orationis congruens: quam quidem in initio orationis sua pte natura poni minime conuenit: ut μὲν, ἤτοι, δή: siue uox per se quidem minime significans ex pluribus uocibus unam, apta uerò uocem unam significantem reddere.

EXPLANATIO.

Post literam, & syllabam, coniunctionem tanquam simpliciorem, & à nominis natura recedentem magis aggreditur. nomen enim coniunctione, & articulo magis perfecti, & compositi rationem habet. articulus autem quanquam non significet, magis tamen ad nominis naturam accedere uidetur. & ideo de coniunctione nunc, paulò post autẽ de articulo dicet. Conuenit autẽ coniunctio cũ prædictis, quòd est uox non significans, hoc est nullã certam rẽ designãs. Differentiam subiungit inquiens, quæ nec impedit, nec efficit uocem aliquam significare. Loco autem differentiæ posita est coniunctionis proprietas: cuius natura est, uoces, quas coniungit, non immutare, ut aduerbia negandi. at si dicatur, si homo est, animal est, nihil ex cõiunctione SI, immutatur, hoc est ei nec ueritatem, nec falsitatem præbet. Quid autẽ intelligat per VOCEM VNAM SIGNIFICANTEM (ita enim sonant uerba græca) explicat inquiẽs: VNAM, EX PLVRIBVS VOCIBVS APTAM COMPONI: id est orationẽ unam, non autem dictionem unam. quæ (inquit) coniunctio ponitur & in extremis, id est in principio, & fine: & in medio uocis, scilicet unius

unius ex pluribus compositæ: nisi per se, suaque natura in principio orationis poni postulet, ut μὲν, ἤτοι, δὴ: hæ enim particulæ semper in principio ponuntur. nam si de duobus habendus sermo est, dicemus, τὸ μὲν ἐστὶν ἀγαθὸν, τὸ δὲ φαῦλον. nunquam autem præponitur δὲ, cui postea sequatur μὲν. Item ἤτοι, semper in principio, ad quam postea sequitur ἢ: contra uerò nusquam reperitur δὴ. præterea cùm orationem exordimur ponitur. patet autem hoc ex hoc opere. nam præposito procemio, opus aggressurus, ita exorditur. ἐποποιία δὴ, καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας ποίησις. & quæ sequuntur. Addit & aliam definitionem sumptam ex coniunctionis proprietate, quæ est ligare, atque uincire sermonem. ea autem est huiusmodi. CONIVNCTIO EST VOX PER SE QVIDEM MINIMÈ SIGNIFICANS EX PLVRIBVS VOCIBVS VNAM, APTA VERÒ VOCEM VNAM SIGNIFICANTEM REDDERE. hoc est, coniunctio orationem ex pluribus uocibus significantibus conflatam unam facit.

ANNOTATIONES.

† Aduertendum est, uocem † πεφυκυῖαν ita Paccium legere, ac si esset in recto, diceretque πεφυκυῖα. magni autem refert an hoc, uel illo legatur modo. si enim, ut Paccius, primùm uulgata lectio peruertitur, deinde sensus corrumpitur. nam si legatur πεφυκυῖα, hoc est apta, oportet hanc uocem coniungere cum uoce superiore, scilicet coniunctio: ut sensus sit, coniunctio suapte natura est apta ex pluribus uocibus componi. At δὲ, quæ coniunctio est, quomodo ex pluribus uocibus componatur, non uideo. Quòd si per uoces intelligamus literas, hactenus non uidimus, literas ab Aristotele uoces esse nuncupatas. Præterea per quã ineptus esset hic sensus: nimirum, quòd coniunctio sit apta ex literis componi. Illud præterea aduertendum, nullum esse incommodum, unius rei plures dari definitiones, si secundum diuersas actiones, & cõsyderandi modos dètur: quod in coniunctionis definitione dignoscitur. primùm enim definitur, non ut opus coniungendi respicit.: deinde secundam affert definitionem, quatenus orationem coniungit, ac unam facit. * καθ' αὑτὸν. rectius mea sententia legetur, si ultima expungatur litera, & legatur καθ' αὑτὸ, hoc est PER SE. In libro Illustrissimi Diegi de Mendoza ita legitur: ἢ φωνὴ ἄσημος, ἣ ἐκ πλειόνων μὲν φωνῶν μίαν, σημαντικὴν δὲ ποιεῖν πέφυκεν μίαν, σημαντικὴν φωνήν. sed uulgata lectio mihi probatur. Hac autem ratione hanc itidem lectionem adduxi, ut uocem φωνὴν, cum uoce σημαντικὴν, coniungendam intelligeremus. post uocem uerò μίαν, statim apponenda est uirgula, qua significemus consequenti uerbo iungi eam non debere. Quòd autem Aristoteles hac secunda definitione coniunctionem definiat, ea scilicet ratione, qua orationem unam facit, ex eodẽ libro de Rhetorica haberi potest, cùm ait: σύνδεσμος ἓν ποιεῖ τὰ πολλά. hoc est, coniunctio multa facit unum. Aliquas præterea coniunctiones necessariò præcedere, alias uerò sequi eodem etiam loco declarat: unde uideri potest locum hunc rectè fuisse explicatum. ἂν μὴ ἁρμόττῃ, aliqui excusi codices ita legunt: quam lectionem uetus, nouaque tralatiò sequuntur. alii uerò, in quorum numero est etiam Aldi impresio, legunt ἤν. quæ lectio absque dubio præferenda est; præsertim cùm uideamus in tertio de Rhetorica Aristotelem agentem de coniunctione, dicere aliquas præcedere, aliquas uerò necessariò sequi. Quocirca pars hæc ita uerti debet: NISI CON-

VENIAT IN PRINCIPIO SERMONIS PONERE PER SE. Secundã etiã definitionem malè uertit Paccius. ita autẽ uertenda est, uidelicet: † AVT VOX SIGNIFICATIONIS EXPERS, EX PLVRIBVS QVÀM VNA VOCIBVS, SIGNIFICATIVAM VERÒ APTA EX SVI NATVRA FACERE VOCEM VNAM. Verùm quoniam ubi legitur * μιᾶς, alii codices legunt μίαν; si uox μίαν, secundo loco posita expungatur, apertissima erit lectio hunc in modum. aut uox significationis expers, ex pluribus uocibus unam significantem apta facere uocem. Et sensus est, quòd coniunctio expers est significationis, sed orationem significantem ex pluribus uocibus confectam, apta est ex sui natura unam efficere. Codices alii ita habent: ἢ φωνὴ ἄσημος ἐκ πλειόνων μὲν φωνῶν * σημαντικὸν δὲ ποιεῖν πέφυκε μίαν σημαντικὴν. quòd si uerbum σημαντικὸν castigetur, & σημαντικῶν scribatur per ω non autem per ο, quo lapsu nihil facilius, addaturq; uox ἢ, quæ in exemplari Illustrissimi Mendozæ reperitur, erit lectio huiusmodi planissima: ἢ φωνὴ ἄσημος, ἢ ἐκ πλειόνων μὲν φωνῶν, σημαντικῶν δὲ, ποιεῖν πέφυκε μίαν σημαντικὴν φωνήν. hoc est, VEL VOX EXPERS SIGNIFICATIONIS, QVAE EX PLVRIBVS QVIDEM VOCIBVS, SIGNIFICANTIBVS AVTEM, FACERE APTA EST VNAM SIGNIFICANTEM VOCEM. quæ lectio præ cæteris omnibus mihi probatur, quoniam apertissima est, ac uera: explicata tamen, ut nos antea explicauimus, nempe quòd coniunctione oratio fit una.

PARTICVLA CIII.

Ἄρθρον δέ ἐστι φωνὴ ἄσημος, ἢ λόγου ἀρχὴν, ἢ τέλος, ἢ διορισμὸν δηλοῖ, οἷον, τὸ φημὶ, καὶ τὸ περὶ, καὶ τὰ ἄλλα. ἢ φωνὴ ἄσημος, ἣ οὔτε κωλύει, οὔτε ποιεῖ φωνὴν μίαν σημαντικὴν ἐκ πλειόνων φωνῶν πεφυκυῖαν συντίθεσθαι, καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων, καὶ ἐπὶ τοῦ μέσου.

Articulus uox est minime significans, quæ uel principium orationis, uel finem, uel separationem ostendit, quemadmodum τὸ φημὶ, καὶ τὸ περὶ, & alia: siue uox minime quidem significans: quæ nec impedit, nec efficit aliquam uocem significare, aptam ex pluribus uocibus componi, tam extremis quàm medijs cohærens.

EXPLANATIO.

Quoniam articulus quodammodo coniunctionis naturam sapit, cùm aliqui eum inter coniunctiones posuerint, iure post coniunctiones Aristoteles agit de articulo. Cuius duas tradit descriptiões, dicẽs, articulum esse uocem, quæ uel principium orationis, uel finẽ, uel separationẽ ostendit. principiũ, articuli illi ostendunt, qui in oratione præferuntur, quales sunt præpositiui: finem uerò, qui illis respondent subiunctiui: distinctionẽ uerò, quoniam ueluti digito id, de quo agitur, ostendunt: ueluti si dicatur, τρίτη ἀναγνώρισις, ἡ διὰ μνήμης τὸ αἰσθέσθαι τι ἰδόντα. illud τὸ, ostendit id quod sequitur, esse id, quod tertium genus agnitionis posuit. Aristoteles autem duo ponit exempla, ut τὸ φημὶ, καὶ τὸ περὶ: hoc est, ut hæc uox φημὶ, & hæc uox περὶ. cũ enim dico hæc uox, ostendo illam uocem, eamque ab aliis distinguo. Alteram deinde articuli descriptionem adnectit, quæ est eadem cum prima ipsius coniunctionis, dempta illa ultima parte, ἣν μὴ ἁρμόττει ἐν ἀρχῇ λό-

γου πθέναι καθ' αὑτόν. quod fortè ab Aristotele ea ratione factum est, ut ostenderet articulos à coniunctionibus penè non discrepare.

ANNOTATIONES.

Cur Aristoteles ultimam cõiunctionis particulam primæ descriptionis omisit? An, quòd articulo non cõuenit. coniunctiones enim in omni orationis parte poni possunt, quibusdam exceptis, quæ ita principium sibi uendicant, ut nunquam cum fine iũgantur: quod de articulis dici non potest. In aliquibus codicibus calamo exaratis ita legitur, τὸ φ ῆ μ ῖ, καὶ τὸ π ε ρ ῖ: quæ lectio mihi nõ probatur. irrepsit autem hoc uitium ob librarii ignorantiam. nam Græci ostendere uolentes uerbum aliquid significare id, quod sophistæ nostræ tẽpestatis materialiter uocant, uel nomen aliquod proprium, uirgulam supra illam dictionẽ superius ponunt: ut in exemplo nostro, τὸ φημὶ unica linea debet esse illa uox signata, hunc in modum, τὸ φημί. forte autem uitio atramenti linea non fuit cõtinua, quod posteriores non animaduertentes de industria lineam, quæ una esse debebat, iuxta literarum numerum diuiserunt. quòd si etiam uelimus scripturam hanc seruare, id cõmodè fieri potest, sed Aristotelis dignitati repugnat. idẽ enim est dicere, οἷον τὸ φημὶ, & dicere οἷον τὸ φ ῆ, & ita de aliis literis. nam hic nihil aliud uolumus, nisi quòd articulus rem ostendat, eamque ab aliis seiungat: quod ita in literis, sicuti in dictionibus fieri potest.

PARTICVLA. .CIIII.

Ὄνομα δέ ἐστι φωνὴ συνθετὴ, σημαντικὴ ἄνευ χρόνου, ἧς μέρος οὐδέν ἐστι καθ' αὑτὸ σημαντικόν. ἐν γὰρ τοῖς διπλοῖς οὐ χρώμεθα, ὡς καὶ αὐτὸ καθ' αὑτὸ σημαῖνον. οἷον ἐν τῷ Θεοδώρῳ, τὸ δῶρον οὐ σημαίνει.

Nomen composita uox est, significans sine tempore, cuius aliqua per se pars nihil significat. nam & in compositis sic obseruamus, ut nullum per se separatum significet: ut in Θεοδώρῳ, in quo δῶρον minime significat.

EXPLANATIO.

Præponit nomen uerbo, quoniam nomen rem significat, uerbum autem ipsum agere: at prius res est natura, quàm agat. quod explicans, quid sit, inquit: NOMEN COMPOSITA VOX EST. quoniã nullum est nomen una litera cõstans. SIGNIFICANS SINE TEMPORE. uox significans, facit differre à uocibus, qualis est blitiri, non significantibus, & à supradictis omnibus non significantibus: nomen enim alicuius rei nomen habentis nomen est. præterea si nominat, significat. Cùm autem dicitur in cõtextu, SINE TEMPORE, seiungitur nomen à uerbo, non quòd nomina omnino tempus non significent (annus enim nomẽ est, tempusque significat) sed tempus (ut aiunt) nõ consignificat. uerbum enim primùm actionem, consequẽter aũt & tẽpus, in quo actio illa fit, significat. CVIVS ALIQVA PER SE PARS NIHIL SIGNIFICAT. per hoc distinguitur ab eo, quod dicitur animal rationale mortale, & à reliquis id genus orationibus. Remouet deinde obiectionẽ dicẽs: NAM ET IN COMPOSI-

TIS SIC OBSERVAMVS. posset enim quis obiicere, quòd nomina duplicia significant, in quibus partes significare uidentur: iccirco (inquit) in nominibus, & aliis dictionibus compositis, ut θεόδωρος, sic obseruamus, ut nihil per se separatum significet, ut & ipsum per se significaus: hoc est non utimur illis nominibus duplicibus, ut significēt id, quod in oratione significant, cùm separata sunt. nā κάλλιππος significat hominem unum, & unicum animi cōceptum: κάλλος uerò, id est pulchritudo, separatū alium animi conceptū significat, & accidens: item ἵππος equus: ex quibus conceptibus nō efficitur cōceptus Callippi hominis. & ideo, ut cōstituunt uocem Callippus, non significant: nam si separētur, etiā nihil significant, ut in constitutionē Callippi hominis ueniunt, & ut eius hominis partes. quod Aristoteles ipse declarat exēplo, ut in θεοδώρῳ, in quo δῶρον, ut scilicet pars θεοδώρου, minimè significat.

ANNOTATIONES.

Dixit nomen esse compositum; idq; sanè intelligi debet ex literis, uel syllabis. At cur non item de coniunctione, atque articulo pertractans, eas compositas esse uoces dixit? An, non omnis coniunctio, atque articulus composita uox est, ut ἡ, & ὁ: nomina uerò omnia composita reperiuntur. Ambigeret aliquis meritò, cur in nominis definitione, quæ hoc loco ponitur, non reperiantur particulæ illæ, κατὰ συνθήκην, cū in definitione nominis in libro de Interpretatione ponantur. aut enim illa redundat, aut hæc manca est. Huic obiectioni bifariā occurri posse censeo. primùm quidem, dicendo uocem, * συνθετὴ, corruptè legi: quoniam κατὰ συνθήκην scribi debebat, hoc est ex impositione. adeò enim facilis ob uocum similitudinem lapsus est, ut maxime credi posit macula locum hūc conspurcatum. Possumus quoque dicere ualere συνθετὴ id, quod κατὰ συνθήκην: quoniam compositio, de qua hic agitur, ex literis syllabisq; constat. huiusmodi autem uox, aut actu, aut potentia ex impositione est. Sed cur differētiam Aristoteles nomini uerboq; communem, nō proposuit differentiæ, qua nomē à uerbo seiūgitur? cōgruus enim magis hic ordo uideretur, ut cōmunia magis propria præcedant. Dicerem, eum consilio ordinem hūc seruasse, ut differentia, qua nomen ab oratione seiungitur, ultimo loco poneretur: quoniam in postremis de oratione pertractat.

PARTICVLA. .CV.

ῥῆμα δέ, φωνὴ συνθετὴ, σημαντικὴ μετὰ χρόνου, ἧς οὐδὲν μέρος σημαίνει καθ' αὑτὸ, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ὀνομάτων, τὸ μὲν γὰρ ἄνθρωπος, ἢ λευκὸν οὐ * προσσημαίνει τὸ πότε. τὸ δὲ βαδίζει, ἢ βεβάδικε προσσημαίνει, τὸ μὲν, τὸν παρόντα χρόνον, τὸ δὲ, τὸν παρεληλυθότα.

Verbum composita uox est, significans cum tempore: cuius (quemadmodum de nomine diximus) nulla per se pars separata significat. Etenim homo, siue album, nequaquam cum tempore significat: ambulat uerò, uel ambulauit cum tempore significat: illud quidem præsens, hoc præteritum.

Post

EXPLANATIO.

Post nomen meritò agit de uerbo, deinde de casu. prius enim de iis, quorum sunt casus, pertractandũ erat: cuius definitio per ea, quæ de nomine dicta sunt penè est explicata. Dicit igitur uerbum esse uocem compositam, scilicet ex literis, significantem ad placitum, cum tempore: quod nomen præstare non potest: cuius (quemadmodum de nomine diximus) nulla per se pars separata significat: in qua re nomen, uerbumque conueniunt. Probat autem uerbum cum tempore significare dicẽs: ETENIM HOMO, SIVE ALBVM, NEQVAQVAM CVM TEMPORE SIGNIFICAT: AMBVLAT VERÒ, VEL AMBVLAVIT CVM TEMPORE SIGNIFICAT. hoc est, tempus indicat, quando actio illa, aut fuit, aut est; aut erit.

ANNOTATIONES.

Ambigitur, cùm ambulabit sit casus uerbi, cur id pro exemplo uerbi posuit? An, casus uerbi uerba sunt, & significant cũ tempore: de illis tamẽ seorsum pertractat: non quòd etiam nominum, & uerborum casus, nomina, uerbaq; non sint, sed quòd in Poesi sæpe magni referat, num per recta, an per casus quippiã dicatur, nullumq; orationis genus ab ea reiiciatur, siue imperet, siue optet, aut alio quouis modo proferatur. Præteritum autem in exemplum adduxit, ut tẽporis significatio euidens magis esset, cùm aliqui præsens tempus esse negent. Quomodo dicitur uerbum esse uocem compositam, eum, I; id est Vade, uerbum sit una tantum constans litera? An non uerbum, sed uerbi casus. * Vox illa προσημαίνει geminato σ, ut in calamo exaratis libris legitur est, scribenda.

PARTICVLA. CVI.

* Πτῶσις δ' ἐστὶν ὀνόματος ἢ ῥήματος, ἡ μὲν τὸ κατὰ τὸ τούτου, ἢ τούτῳ σημαῖνον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ἡ δὲ τὸ κατὰ τὸ, ἑνὶ ἢ πολλοῖς, οἷον ἄνθρωποι, ἢ ἄνθρωπος. ἡ δὲ κατὰ τὰ * ὑποκειτὰ, οἷον κατ' ἐρώτησιν, ἢ ἐπίταξιν. τὸ γὰρ ἐβάδισεν, ἢ βάδιζε, πτῶσις ῥήματος κατὰ ταῦτα τὰ εἴδη ἐστί.

Casuum, qui tum ad nomen, tum ad uerbum pertinent, hic quidem significans est secundum huius, uel huic, & quæcunque talia: ille uerò secundum unum uel plura, ut homines, uel homo: itemq; alius secundum personarum modos, quatenus interrogant, siue iubent: uerbi gratia: ambulauit, & ambula: quæ quidem eiusdem generis sunt casus uerbi.

EXPLANATIO.

Declarat primò quid sit nominis casus, ille scilicet qui significat possesionem, qualis est genitiuus casus: uel ille, qui est dandi casus, ut huic, & ita de reliquis casibus: item qui sint numeri unius, uel pluriũ, ut homines, uel homo. Casus uerò uerbi sunt, qui ad hypocriticam artem spectant, ut secundum interrogationem, uel mandatum. quod probat: quoniam cum dicimus, iuit ne? interrogamus (quod

quia gestu corporis effertur, iccirco dixit secundum species hypocriticæ) uel cum dicimus ambula, iubemus ac imperamus. Casus uerbi penes has species esse dixit, hoc est uel ratione temporum, uel ratione modorum.

ANNOTATIONES.

Codices alii calamo exarati habent * πτώσεις: quæ lectio mihi non improbatur. excusi uerò habent πτώσεως: sed Paccius ita uertit, ac si græcè legeretur πτώσεων. Casus uerbi etiam alii dixere. Dionysius enim Halicarnasseus inquit: τῶν ῥημάτων τέτταρα κρείττονά ἐστι, λαμβανόμενα τὰ ὀρθὰ, ἢ τὰ ὕπτια, καὶ κατὰ ποίας ἐγκλίσεις ἐκφερόμενα, ἃς δή τινες πτώσεις ῥηματικὰς καλοῦσιν. Casum autem nominis in libro περὶ ἑρμηνείας Aristoteles nomen esse non uult, quoniam uerbo EST iunctum, uerum uel falsum non significat, ut Socratis est: debet enim aliquid addi, uerbi gratia liber. quocirca pressius ibi accipit nominis significatum, quàm hoc loco. idē quoque de oratione dicendum. ἢ δὲ κατὰ τὰ ὑποκειτικά. Codices aliqui calamo exarati habent * ὑποκριτικά: quæ lectio uulgatæ præferenda est. nam in initio tractationis huius de dictione, hypocriticæ facultatis esse dixit, scire quo gestu omnes orationis species proferri debeant; quibus utitur poeta, ut testatur Philosophus in libro de Interpretatione, cùm ait: ἀποφαντικὸς δὲ οὐ πᾶς, ἀλλ' ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν, ἢ ψεύδεσθαι ὑπάρχει. οὐκ ἐν ἅπασι δὲ ὑπάρχει. οἷον ἡ εὐχὴ λόγος μὲν, ἀλλ' οὔτε ἀληθὴς, οὔτε ψευδής. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἀφείσθωσαν, ῥητορικῆς γὰρ, ἢ ποιητικῆς οἰκειοτέρα ἡ σκέψις, ὁ δὲ ἀποφαντικὸς, τῆς νῦν θεωρίας. Mirum alicui uideri posset, Aristotelem casum uerbi non accepisse penes uniuersale & singulare, sicuti in nomine itidem accepit. An, uerba quoque hac ratione casus sunt. exemplum autem fortè ab Aristotele ideo nō est allatum, quoniam à nominibus uerba numerum accipiunt; & ideo satis fuit exemplum casus in numero, in nomine explicasse. Sed cur dixit HOMINES, VEL HOMO, qui cùm recti sint, casus esse non possunt? An, uox HOMINES, magis numerum ostendit, HOMO uerò hic non ea ratione, ut scilicet rectus, aut obliquus casus, sed ut numerum unius ostendit, accipitur. At quomodo numerum ostendit, si unitas numerus non est, sed numeri principium? An, quòd hic non exacta illa rerum perpensio desyderatur. igitur, ut plures loquuntur, sic nominibus uti decet.

PARTICVLA CVII.

Λόγος δὲ, φωνὴ συνθετὴ σημαντικὴ, ἧς ἔνια μέρη καθ' αὑτὰ σημαίνει τι. οὐ γὰρ ἅπας λόγος ἐκ ῥημάτων, καὶ ὀνομάτων σύγκειται, οἷον, ὁ τοῦ ἀνθρώπου ὁρισμός. ἀλλ' ἐνδέχεται ἄνευ ῥημάτων εἶναι λόγον. μέρος μέντοι ἀεί τι σημαῖνον ἕξει, οἷον ἐν τῷ * βαδίζει κλέων, ὁ κλέων. εἷς δέ ἐστι λόγος διχῶς. ἢ γὰρ ὁ ἓν σημαίνων, ἢ ὁ ἐκ πλειόνων συνδέσμῳ. οἷον, ἡ ἰλιὰς μὲν συνδέσμῳ εἷς, ὁ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, τῷ ἓν σημαίνειν.

Oratio uox est significans composita: cuius partes quædam separatæ aliquid † omnino significant. † Quanquam enim non omnis oratio ex nominibus, & uerbis constat, ut hominis ipsius definitio, siquidem sine uerbis etiam constare potest: omnino tamen aliquas significantes partes habebit: ut in hac oratione, ambulat Cleon, illud Cleon, significans est. Duobus uerò modis una dicitur oratio, aut enim significans unum per se est, aut additis coniunctionibus: uerbi gratia: Ilias quidē una erit coniunctionibus oratio; hominis uerò definitio unum significat.

EXPLANATIO.

De oratione rectè post prædicta, quoniam ex illis componitur, pertractat: quæ quidē, sicut & supradictæ particulæ, significat positione, non autē natura, cuius partes quædā separatæ aliquid omnino significant. quod proprium orationis est: hoc enim à cæteris partibus seiungitur. Dixit PARTES QVAEDAM: quoniam, ut antea uisum est, omnes eius partes non significant. Cæterum quoniam alicui mirū uideri potuisset, Aristotelem in definienda oratione dixisse eam esse uocem compositam, nec addidisse, ex nomine scilicet, & uerbo, uel casu uerbi, ex quibus particulis enuntiatiuam orationem constare oportet: iccirco obiectioni huic occurrens, ait, nō enim omnis oratio ex nominibus, uerbisque componitur: quod exemplo declarat, ut hominis definitio: sed usu uenit orationem absque uerbo reperiri. nulla uerò componitur oratio ex omnibus partibus non significantibus: quapropter inquit, partem semper aliquā habebit, quæ significat, ut in hac oratione, PEDETENTIM CLEON, CLEON significat. Et cùm dixerit quid oratio sit, subiungit, quænam una dicatur. idque duobus esse modis dicit. quod etiam probat. una nanque dicetur, aut quæ unum significat, aut quæ ex pluribus constat, sed coniunctione una est. quod exemplo declarat. ut Ilias cōiunctione oratio una est: hominis uerò definitio una oratio dicetur, quoniā unū significat, hominem inquam.

ANNOTATIONES.

Οὐ γὰρ ἅπας λόγος ἐκ ῥημάτων, καὶ ὀνομάτων σύγκειται. Paccius hæc ita uertit. QVANQVAM ENIM NON OMNIS ORATIO EX NOMINIBVS, ET VERBIS CONSTAT. Addit præter uerba Aristotelis uocem illam, † QVANQVAM, qua omnia perturbantur. Diximus enim Aristotelem in hac parte occurrere obiectioni, quoniam ex orationis definitione hoc loco tradita constat orationes etiam sine uerbo confici posse: cuius oppositum in libro de Interpretatione dixisse uidetur: omnem nimirum enunciatiuam orationem uerbo, uel casu uerbi necessariò indigere. iccirco obiectionem hanc remouens inquit, orationes dari sine uerbo: & ideo se de uerbo non meminisse, quoniam hoc loco de oratione fusius, quàm in libro de Interpretatione pertractat: illic enim de enunciatiua tantùm egit oratione, quam ex uerbo, uel uerbi casu constare oportet. Hanc igitur obiectionem Aristoteles animaduertens, illis uerbis occurrit. cùm enim orationem citra uerbum esse posse concedit, apertè se non hoc loco de oratione, quatenus tantum enuntiatiua est, sed latius agere demonstrat: unde tota remouetur obiectio. At si uox illa QVANQVAM, addatur, quā arbitratu suo Paccius adiecit, cōmodè haudquaquam asserere poterimus illis uerbis Aristotelem occurrere obiectioni. Propterea uerbum illud è latina uersione tanquam adulterinum est expungendum: sicuti quoque, & uerbum † OMNINO, quod paulo superius ponitur, cū ait: ALIQVID OMNINO SIGNIFICAT: non quòd sensus percipi non posit, sed quoniam plus obscuritatis, quàm lucis

 affert.

affert. Cùm igitur uerbum illud Aristotelis non sit, & aliquam potius difficultatem, quàm facilitatem præseferat, expungēdū est. μέρος μέντοι ἀεί τι σημαῖνον ἕξει, οἷον ἐν τῷ * βαδίζειν κλέων, ὁ κλέων. Hæc Paccius ita uertit. OMNINO TAMEN ALIQVAS SIGNIFICANTES PARTES HABEBIT, VT IN HAC ORATIONE, AMBVLAT CLEON, ILLVD CLEON SIGNIFICANS EST. Quo loco notandum est uocem illam * βαδίζειν, hoc est ambulare, à Paccio legi, ac si esset castigāda, expūcta ultima litera, uidelicet τὸ ν. tūc enim βαδίζει legeretur, & significaret AMBVLAT. Vetus quoq; tralatio legit ambulat. codices tamē excusi, dēptis his qui postremo loco sunt editi, (quanquā & hi castigationem habent in margine reliquis consentientem) legunt βαδίζειν. multi etiam calamo exarati βαδίζειν habent. Sed siue hoc, siue alio módo legatur, emergit difficultas nullo modo dissimulanda. ea uerò est, quoniam in hac particula Aristoteli propositum est, ostendere orationem nullam posse tantùm constare ex partibus non significantibus, quales coniunctiones, & articuli sunt: ideò dicit quanquam sine uerbo confici possit oratio, partem tamen aliquam significantem semper habebit, ut ambulat Cleon. at in hac oratione AMBVLAT, uerbū est, & partes omnes significant. Quomodo igitur quadrat exemplum, aperietq́; quod dictum est? Item cur dicit CLEON significare, cùm etiam AMBVLAT significet? Quid igitur? quid? Librarii ignorantiæ, non Aristoteli ascribendum esse sensum, qui passim ex illis uerbis necessariò colligitur, ineptus me Hercle, atque incongruus. Verba itaque castiganda sunt, & pristino candori restituenda: quibus rectè dispositis, nihil planius inuenietur. Neutro igitur modo legēdū, nec βαδίζει, nec βαδίζειν. propius tamē uoci ueræ accedit uox βαδίζειν, quoniā βάδην, hoc est pedetentim, scribendū est: ut integra sit lectio βάδην κλέων, ὁ κλέων: hoc est PEDETENTIM CLEON. Vt autem tota rerum series conspicua sit, sensum dicemus, deinde uerba Aristotelis ad uerbum uertemus. sensus igitur est, quanquam sine uerbis oratio fieri possit, semper tamen aliquam partem, quæ significet, habeat oportet: ut in hac oratione PEDETENTIM CLEON, in qua nullum extat uerbum, est tamen Cleon, quod significat. nam pedetētim cùm aduerbium sit, ex Aristotelis sententia non significat. quantum autem exēplum hoc consentiat cum prædictis, neminen latere puto. Si uerò uulgatam lectionem retinere uelimus, cogemur dicere Aristotelem ineptissimè partē hanc explicuisse. quàm autem facilis sit lapsus, eorum præsertim, qui hunc librum non intelligebant, ex uoce βάδην, in βαδίζειν, omnes intelligunt. Verùm quoniam Paccius partem hanc malè uertit, nos præpositis uerbis græcis eā, in latinum sermonem fideliter uertemus. ἀλλ' ἐνδέχεται ἄνευ ῥημάτων εἶναι λόγον. μέρος μέντοι ἀεί τι σημαῖνον ἕξει. οἷον ἐν τῷ βάδην κλέων, ὁ κλέων. hoc est: QVANQVAM VSV VENIAT, VT SINE VERBO ORATIO SIT, PARTEM TAMEN SEMPER ALIQVAM SIGNIFICANTEM HABEBIT, VT IN ORATIONE HAC, PEDETENTIM CLEON, ILLVD CLEON SIGNIFICANS EST.

Orationem unam esse coniunctione testatur etiam Aristoteles tertio de Rheto-
» rica libro cùm ait: λέξις δὲ συνδέσμῳ μία, & quæ sequūtur. & septimo Diuinæ Phi-
» losophiæ cùm ait; Illud autē manifestū, quòd quæ primò, & simpliciter defini-
» tio, & quod quid erat esse, substantiarum est, sed nihilòminus etiam aliorum si-
» militer est, uerùntamen nō primò. Non enim necesse, si hoc ponamus huius de-
» finitionem esse, quod oratione idem significat, sed quod aliqua oratione. hoc
» autem si unius fuerit, non eo quod continuum, sicut Ilias, aut quæcunque con-
» iunctione. Item in octauo eiusdem libri: Definitio (ait) oratio est una non con-
» iunctione, quemadmodum Ilias, sed per unius esse. Qui plura de nomine, uerbo, & oratione scire cupit, adeat interpretes libri Aristotelis de Interpretatione.

Ὀνόματος

PARTICVLA .CVIII.

Ὀνόματος δὲ εἴδη τὸ μὲν ἁπλοῦν, * ἁπλοῦν δὲ λέγω, ὃ μὴ ἐκ σημαινόντων σύγκειται. τὸ δὲ διπλοῦν. τούτου δὲ, τὸ μὲν ἐκ σημαίνοντος, καὶ ἀσήμου, τὸ δὲ ἐκ σημαινόντων σύγκειται. εἴη δ' ἂν, καὶ τριπλοῦν, καὶ τετραπλοῦν ὄνομα, οἷον τὰ πολλὰ τῶν μεγαλιωτῶν ἑρμοκαϊκόξανθος.

Nominis generum aliquod est simplex: simplex autem uoco, quod ex minimè significantibus constituitur: aliquod duplex, cuius aliud quidem ex significantibus, ac minimè significantibus componitur, aliud ex significantibus omnino. Triplex insuper, ac quadruplex nomen esse potest: quemadmodum multa Megaliotorum, ἑρμοκαϊκόξανθος.

EXPLANATIO.

Enumeratis elocutionis partibus, quarum duas, literas inquam, & syllabas Metricæ facultatis esse dixit, de nomine, cuius poeta præcipuam habere rationem debet, sermonem aggreditur. Cuius species alia est simplex: (exponit autē quid per simplex nomē intelligat, simplex (inquit) uoco, quod ex minimis significantibus, scilicet elemētis, uel syllabis solis constituitur, ut γῆ, hoc est terra:) alia uerò nominis species duplex est. & hæc bifariam: alterum enim nomen ex significante, & non significante, ut sublucidus: reliquum uerò ex significantibus, ut nemoriuagus, constituitur. Triplex præterea (inquit) & quadruplex nomen esse potest: ut multa sunt Megaliotorum nomina. Triplicis autem nominis exemplum affert, ἑρμοκαϊκόξανθος. constat enim ex tribus nominibus fluuiorum, Hermi, Caici, Xanthi. Megaliotæ uerò, uel erant populi (de quibus tamen nihil apud Strabonem legitur) qui sæpe compositis huiusmodi nominibus utebantur: uel dithyrambicos poetas intelligit, quos Megaliotas uocat, quasi magnas habentes aures, ut etiam quadruplicia nomina in eas ingredi possent: infra enim dicet nomina composita dithyrābis conuenire.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, orationis partes nomina uocari, teste Apollonio libro primo cap. tertio. Aristoteles quoque libro περὶ ἑρμηνείας uoce nominis utitur, ueluti communi quopiam nomini, & uerbo: quo loco Ammonius quinque nominis exponit significata. Hoc quoque loco nomen non, ut uerbo opponitur, accipitur, sed, ut quid commune partibus omnibus orationis. Vnde Quintilianus
" libro primo cap. v. utitur uoce, uerbum, latè, cùm ait. Verba nunc generaliter ac-
" cipi uolo: nam duplex eorum intellectus est. alter qui omnia, per quæ sermo
" nectitur, significat, ut apud Horatium:
" Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur.
" alter, in quo est una pars orationis, lego, scribo. Quam uitantes ambiguitatem
" quidā dicere maluerūt, uoces, dictiones, locutiones. Singula sunt, aut nostra, aut
" peregrina, aut simplicia, aut cōposita, aut propria, aut trāslata, aut usitata, aut fi-
cta.

,, cta. Hæc ille. quæ huic loco nō parū lucis afferunt: nimirū ꝙ nomen Aristoteles
sumit pro uerbo cōmuniter capto, quoniā uerbi diuisio, quā Quintilianus facit,
est eadē fermè cum illa, quā Aristoteles in hoc contextu facit. Eodē quoq; capi-
,, te de uocibus compositis loquens: Nam, ex tribus (inquit) nostræ utique lin-
,, guæ non concesserim: quamuis Capsis Cicero dicat composi tū esse ex cape, si,
,, uis. & inueniantur qui Lupercalia æquè tres partes orationis esse contendant,
,, quasi luere per caprum: nam suouetauralia iam persuasum est esse ex sue, oue,
,, & tauro. Et sanè ita se habet sacrum, quale apud Homerum quoque est. Sed hæc
,, non tam ex tribus, quàm ex particulis trium coeunt. Item paulo infra. Sed (in-
,, quit) res tota magis Græcos decet, nobis minus succedit. nec id fieri natura pu-
,, to, sed alienis fauemus: ideoq; cùm κυρταύχενα mirati sumus, incuruiceruicū
,, uix à risu defendimus. Dubium alicui hoc loco uideri posset, quomodo dica-
tur nominum duplicium quædam esse composita ex partibus partim significā-
tibus, partim uero non: cùm dixerit superius in Θεοδώρῳ, τὸ δῶρον non significare,
& nomen esse, cuius partes non significant. An, in tali nomine quanquam non
significent, extra tamen compositionem significant, ut interpretes in libros Ari-
stotelis de Interpretatione abūdè scripserunt. Nomina composita auctore Ari-
stotele tertio de Rhetorica libro, solutæ orationi non conueniunt: poetis tamē,
si eis temperatè utantur, magno sunt ornamento. In libro Illustrissimi Mendo-
zæ ita legitur * Ἁπλοῦν δὲ λέγω, ὃ μὴ ἐκ σημαινόντων σύγκειται, οἷον γῆ. τὸ δὲ διπλοῦν.
τούτου δὲ, τὸ μὲν ἐκ σημαίνοντος καὶ ἀσήμου, πλὴν οὐκ ἐν τῷ ὀνόματος σημαίνοντος καὶ ἀσήμου,
τὸ δὲ ἐκ σημαινόντων σύγκειται. in quo longè plura reperiuntur, quàm in uulgata
,, lectione. Verba igitur græca prius latina faciemus, ea deinde explicabimus. SIM
,, PLEX autē uoco, quod ex minimè significantibus constituitur, ut terra: aliud
,, uerò duplex. cuius aliud quidem ex significante, & non significante: uerunta-
,, men nō ex nomine significante, & nō significante: aliud uerò ex significantibus
,, COMPONITVR. Sensus est, nomē simplex illud esse, cuius particulæ non signi
ficant, ut terra: duplex uero, aliud componitur ex eo, quod significat, & ex eo,
quod non significat. Admonet deinde, quomodo id intelligendum sit: & in-
quit, non esse intelligendum nomen compositum, aliquod esse, quod compo-
natur ex nomine significante, & ex nomine non significante, quoniam supradi-
ctum est, quòd omnia nomina significant: sed intelligi debet, nomen aliquod
dari ex pluribus compositum partibus, quarum altera significat, & erit nomen,
altera uero nō significat, quoniam erit uel syllaba, uel coniunctio, uel aliquid id
genus, quod non significat. Quanquam hæc lectio seruari optimè possit, arbi-
tror tamen alicuius glossema fuisse, qui dubitationem, & quæ uidetur in dictis
Philosophi contradictionem inspiciens, uerbis illis occurrit. ideo mihi uulgata
lectio magis arridet. nam cùm nomē hic amplè fuseq; accipiatur, uerè dici po-
terit, aliqua nomina non significare. Quod autem hoc loco nomen latè capia-
tur, paulò inferius apparebit. quapropter si hanc manuscripti codicis lectionē
seruare uolumus, opus est nos dicere Aristotelem hac in parte bifariam uocem
NOMEN, accipere; communiter scilicet, & propriè, at penes uulgatam lectionē
uno tantùm modo hac in parte uoce nominis utitur.

PARTICVLA .CIX.

Ἅπαν δὲ ὄνομά ἐστιν ἢ κύριον, ἢ γλῶττα, ἢ μεταφορὰ, ἢ κόσμος, ἢ πεποιημένον, ἢ ἐπεκτεταμένον, ἢ ὑφῃρημένον, ἢ ἐξηλλαγμένον. λέγω δὲ κύριον μὲν, ᾧ χρῶνται ἕκαστοι. † γλῶτταν δὲ, ᾧ ἕτεροι. † ὥστε φανερὸν, ὅτι καὶ γλῶτταν, καὶ κύριον εἶναι δυνατὸν τὸ αὐτὸ, μὴ τοῖς αὐτοῖς δέ. τὸ γὰρ σίγυνον κυπρίοις μὲν κύριον, ἡμῖν δὲ γλῶττα.

Omne autem nomen aut est proprium, aut ab alia lingua, aut translatio,

aut

aut ornatus, aut fictum, aut productum, aut subtractum, aut commutatum. Proprium uoco, quod omnibus in usu est. † Ab alia lingua, quod aliquibus duntaxat. † ex quo patet, huiusmodi atque proprium fieri posse, ut in idem quandoque recidant: minimè tamen eisdem: ut σίγυνον, id est lanceola: quod Cyprijs quidem proprium, nobis uerò ab illorum lingua.

EXPLANATIO.

Declarata nominum differentia ratione simplicis & compositi, distinctè magis nomen diuidit, octo nominum genera enumerãs: quorum singula sequens sermo declarabit. Ac primùm explicat quid sit nomẽ proprium: nimirum QVOD OMNIBVS IN VSV EST: hoc est omnibus nationis unius hominibus. Lingua uerò nomẽ, quo alii utũtur. sunt enim uoces quædam, quas Latini è Græcis mutuantur. unde nomen idem esse potest lingua, & proprium, non eiusdem gentis ratione, sed diuersarum nationum: quod probat exemplo. nam σίγυνον, id est lanceola, Cypriis quidem propriũ, Atheniensibus uerò, uel Peloponnensibus lingua.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, ea ratione primam nominum diuisionem Aristotelem proposuisse, quoniam secunda est priore distinctior. ordo autem cõgruus est, ut ex indistinctis ad distincta magis procedatur. Illud etiam animaduertendum est, Aristotelẽ, dum nomen diuidit in Poetica, usum non esse hac uoce οἰκεῖον: quod sanè haud iniuria alicui non modicam difficultatem facere posset. cùm enim exactius in Poetica quã in Rhetorica de nomine agatur, ut ipsemet Aristoteles in Rhetorica testis est, quòmodo in Rhetorica meminit τοῦ κυρίου καὶ τοῦ οἰκείου, in Poetica uerò de altero tantum? in Poetica igitur non exactè de nominibus egisset: & tamẽ Aristoteles in Rhetorica lectorem de nominibus ad Poeticam relegat, ut qui in Poetica exactè magis de nomine pertractet. An, de utrisque in Poetica meminit; quanquam non eadem uoce, qua in Rhetorica usus sit, ut inferius loco suo declarabitur. Cicero libro tertio de Oratore: In propriis (inquit) est igitur uerbis illa laus oratoris, ut abiecta, atque obsoleta fugiat: lectis, atque illustribus utatur, in quibus plenum quiddam, & sonans inesse uideatur. Sed in hoc uerborum genere propriorum delectus est quidam habendus, atque is aurium quodam iudicio ponderandus: in quo cõsuetudo etiã bene loquẽdi ualet plurimũ, & hóc quod uulgò de oratoribus ab imperitis dici solet, bonis is uerbis, aut aliquis nõ bonis utitur. Hæc ille. quæ in omni scribẽdi genere seruanda sunt. Ex his, quæ de proprio, ac lingua tertio de Rhetorica libro ab Aristotele dicuntur, emergit nullo modo dissimulanda difficultas. quoniã Philosophus inquit: ὥστε ὅσα τῶν ὀνομάτων ποιεῖ ἡμῖν μάθησιν, ἥδιστα. αἱ μὲν οὖν γλῶτται ἀγνῶτες, τὰ δὲ κύρια ἴσμεν. ἡ δὲ μεταφορὰ ποιεῖ τοῦτο μάλιστα. hoc est, quæ nomina in nos scientiam inferunt iucunda. Linguæ igitur ignotæ uobis sunt: propria uerò nomina scimus. metaphora uerò hoc præclare facit. Horum autem uerborum sensus est, ea nomina, quibus aliquid addiscimus, nobis esse iucundissima. sed linguæ nos non docent, quoniam ignotæ uoces sunt. nomina uerò propria, nec ipsa nos de nouo docent, quoniam iam ea scimus. at metaphora præ-

clarè

clarè docet: quare meritò iucundissima est. Sed hæc pugnare uidetur cũ his, quæ hoc libello scribuntur. agit enim de linguis Philosophus, docetq; ornamentum non paruum poetis afferre: ornamentis autem utimur ad oblectandum: ergo lingua oblectat: cuius oppositum in Rhetorica dictum est. Huic obiectioni sic fiet satis, si admoneamus linguas bifariam sumi posse, uel, ut prorsus ignotas: in quo sensu in Rhetorica loquitur, uel, ut modo quodam notas, sed non familiares, hoc est ut si proferantur intelligantur, tamen non dicantur esse nobis familiares: quo modo si sumantur, quia ita non dicuntur esse nobis familiares, quãuis intelligantur, dicimur ex ipsis modo quodam addiscere. & ideo lingua, hoc est peregrinum nomen oblectat. non tamen quodcunque, quoniam prorsus ignotum non docet. interdum tamen alienæ uoces ignotæ ex rerum serie manifestæ fieri possunt. Philosophus igitur, quoniam lingua natura sua ignota est, oratorem ea uti non uult. poeta tamen si ex uocibus, quæ linguam aut præcedunt, aut sequuntur, notam effecerit peregrinam uocem, delectabit: quoniam poetæ oblectationi quoque studium adhibent, idq; profitentur: quod æquè de oratore dici non potest. quare dispar utrorunque ratio est. Galenus in opusculo, cuius inscriptio est, τῶν Ἱπποκράτους γλωσσῶν ἐξήγησις, alio modo linguam accipere uidetur, cùm ait: ὅσα τοίνυν τῶν ὀνομάτων ἐν μὲν τοῖς πάλαι χρόνοις ἦν συνήθη, νυνὶ δ' οὐκ ἔτι ἐστι, τὰ μὲν τοιαῦτα γλώττας καλοῦσι, καὶ ταύτας ἐξηγησόμενος ἔρχομαι. Hæc Galenus. γλῶτται δὲ, ὡ ἑτεροι. Paccius uertit AB ALIA LINGVA, QVOD ALIQVIBVS DVNTAXAT. quæ uersio obscura ualde mihi uidetur. ita aũt ad uerbũ sonãt græca uerba: NIMIRVM LINGVAM, QVO ALII. hoc est uocamus linguam illud nomen, quo alii utuntur. Obscurè quoque sequentem partẽ uertit: † ὥστε φανερὸν, ὅτι καὶ γλῶτταν, καὶ κύριον εἶναι δυνατὸν τὸ αὐτό. quæ ita uertenda sunt. EX QVO PATET, QVOD, ET LINGVA, ET PROPRIVM IDEM ESSE POTEST.

PARTICVLA .CX.

Μεταφορὰ δ' ἐστὶν, ὀνόματος ἀλλοτρίου ἐπιφορὰ, ἢ ἀπὸ γένους ἐπὶ εἶδος, ἢ ἀπὸ εἴδους ἐπὶ γένος, ἢ ἀπὸ εἴδους ἐπὶ εἶδος, ἢ κατὰ τὸ ἀνάλογον. λέγω δὲ ἀπὸ γένους μὲν ἐπὶ εἶδος, οἷον, νηῦς δέ μοι ἥδ' ἕστηκε. τὸ γὰρ ὁρμεῖν ἐστὶν ἑστάναι τι. ἀπὸ εἴδους δὲ ἐπὶ γένος. ἦ δὴ μυρί' Ὀδυσσεὺς ἐσθλὰ ἔοργε. τὸ γὰρ μυρίον πολύ ἐστιν, ᾧ νῦν ἀντὶ τοῦ πολλοῦ κέχρηται. ἀπ' εἴδους δὲ ἐπὶ εἶδος, οἷον, χαλκῷ ἀπὸ ψυχὴν ἀρύσας, τάμνεν ἀτειρέι χαλκῷ. ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν ἀρύσαι ταμεῖν, τὸ δὲ ταμεῖν ἀρύσαι εἴρηκεν. ἄμφω γὰρ ἀφελεῖν τι ἐστι.

Translatio est nominis alieni † illatio, uel à genere ad speciem, uel à specie ad genus, uel à specie ad speciem, aut etiam secundum aliquod, quod proportione respondeat. A genere ad speciem uoco: ut Stetit hæc mihi nauis: etenim in portu esse, stare aliquod est. A specie ad genus: ut ipse decem peperit tam millia commoda Vlyxes. decem millia enim multa sunt: quo sanè uocabulo pro multo utuntur. A specie ad speciẽ: Abstulit ære animã: immiti ære abscidit. hoc enim loco auferre pro abscindere, & abscindere pro auferre, usurpauit: quod utrunque subtrahere aliquod sit.

EXPLANATIO.

Transit ad metaphoram: quam esse dicit, cùm nomen aliud in alterius nominis locum inseritur. id uerò quatuor fieri modis ait, uel à genere

à genere ad ſpeciem,uel à ſpecie ad genus, uel à ſpecie ad ſpeciem, aut etiam ſecundum aliquod,quod proportione reſpondeat. Quos quatuor modos exemplis declarat. A` GENERE (inquit) AD SPECIEM VOCO: VT STETIT HAEC MIHI NAVIS. Rationem ſubiungit huius metaphoræ:etenim in portu eſſe,ſtare aliquod eſt. cùm autem dicit, STARE ALIQVOD, innuit ſtare cõmunius eſſe,quàm ſtare in portu. cùm igitur ſtare ponatur loco uocis ὁρμεῖν, quod ſignificat in portu eſſe,metaphora erit à genere ad ſpeciem,hoc eſt in locum ſpeciei ſuccedet uox generis. Secundum genus cõtrario modo ſe habet, cùm ſcilicet ſpeciem in locum generis collocamus: ut IPSE DECEM PEPERIT IAM MILLIA COMMODA VLYSSES. Probat autem hanc metaphoram eſſe à ſpecie ad genus. nam decẽ milia multa ſunt. ſed multum non ſolum dicitur de decem milibus, ſed & de uiginti,triginta,centum milibus,ac reliquis. quo fit,ut multum rationem generis habeat,decem milia uerò ſpeciei. & quoniã ponuntur decem milia pro multis,ponitur ſpecies pro genere. Tertium metaphoræ genus eſt,à ſpecie ad ſpeciem. ut ſi quis auferre pro abſcindere,aut abſcindere pro auferre ponat: utrunque enim ſubtrahere aliquid eſt.

ANNOTATIONES.

Tres pulcherrimas Ariſtoteles in tertio de Rhetorica trãslationi dotes attribuit,quippe quæ orationẽ lucidã,ſuauẽ,peregrinãq; faciat. Lucidã quidẽ,quoniam ſimilitudo,cuius gratia translatio fit,apertiorem rem reddit. Iucundam, quia docet. metaphora enim picturæ cognitæ proportione reſpõdet: de qua in huius operis initio,cùm quo pacto addiſcere iucundum ſit docuimus, abundè dictum eſt. Peregrinam poſtremo facit orationem: quoniam, & ſi uox familiaris ſit,in eo tamen ſignificatu,metaphorico ſcilicet, peregrina fit. quoniam ita uulgus ea paſsim non utitur. Laudat præterea eodem loco metaphorã: quoniam ipſam aliunde ſumere non poſſumus,ſed ingenii noſtri uiribus ea nobis
» comparanda eſt. In tertio autem Topicorum libro magis expetendum eſſe in-
» quit,quod ab alio accipere non licet,quàm quod licet. Admonet præterea trans
» lationes longè peti non oportere. Vnde Cicero tertio de oratore libro: Viden-
» dum(inquit)eſt,ne longè ſimile ſit ductum,Syrtim patrimonii,ſcopulum liben
» tius dixerim: Charybdim bonorum,uoraginem potius. facilius enim ad ea,quæ
» uiſa,quàm ad illa,quæ audita ſunt,mentis oculi feruntur. A` rebus enim hone-
» ſtis ducenda eſt translatio. Vnde Cicero: fugienda(inquit)eſt omnis turpitudo
» earum rerum,ad quas eorum animos qui audiunt,trahet ſimilitudo. Nolo mor
» te dici Aphricani caſtratam eſſe rempublicam. nolo ſtercus curiæ dici Glauciã:
» quamuis ſit ſimile. tamen eſt in utroque deformis cogitatio ſimilitudinis. Illa
» quoque non prætermittenda,quæ à Cicerone eodem libro de metaphora ſcri-
» buntur. Modus(inquit) transferendi uerbi latè patet: quem neceſsitas genuit in-
» opia coacta,& anguſtiis, poſt autem delectatio, iucunditasq; celebrauit. nam
» ut ueſtis frigoris depellendi gratia reperta primò,poſt adhiberi cœpta eſt ad or
» natum etiam corporis,& dignitatem: ſic uerbi translatio inſtituta eſt inopiæ
» cauſa, frequentata delectationis. nam gemmare uites, luxuriẽ eſſe in herbis,læ-

tas

tas segetes etiam rustici dicunt. quod enim declarari uix uerbo proprio potest, id translato, cùm est dictum, illustrat id, quod intelligi uolumus, eius rei, quàm alieno uerbo posuimus similitudine. Quintilianus quoq; libro octauo inquit: Translationem dico quæ metaphora Græcè uocatur. Quæ quidem cùm ita est ab ipsa nobis concessa natura, ut indocti quoque, ac non sentientes ea frequenter utantur: tum ita iucunda, atque nitida, ut in oratione quamlibet clara, proprio tamē lumine eluceat. Neque enim uulgaris esse, nec humilis, nec insuauis, rectè modo ascita sit, potest. Copiam quoque sermonis auget permutando, aut mutuando quod non habet: quodq; difficillimum est præstat, ne ulli rei nomē deesse uideatur. Sciendum autem est, Aristotelem sub metaphora κατάχρησιν, hoc est abusionem, & synecdochen comprehendisse. Elegans autem metaphora, auctore Aristotele tertio de Rhetorica libro, erit, si non sit à nimis remotis deducta. Absurdum enim (inquit) est res ualde remotas uno aspectu intueri. uel si non fuerit nimis in promptu usuq; facili, huiusmodi enim non docet, nec animum auditoris commouet, sed si ante oculos rem constituet. uidere enim res, quæ fiunt, non quæ faciendæ sunt, oportet. Cùm autem quatuor sint trāslationum genera, eam præfert, quæ ex analogia ducitur. Demetrius autem dicit, optimam putasse Aristotelem illam esse trāslationem, quæ uocatur κατ' ἐνέργειαν, cùm scilicet res, quæ animo carent, tanquam animi compotes aliquid agere inducuntur. Ingeniosi autem, & acuti hominis esse simile in dissimilibus inspicere, unde metaphoræ ducūtur. dissimilia enim admodum sunt, arbiter, & ara. Architam tamen Tarētinum summæ eruditionis uirum arbitrum dixisse idem esse, atque aram, quòd ad ambo, qui iniuriam accepissent confugerunt, ut arbitri iudicis interuentu, seu Dei, suas ulciscerentur iniurias. Sciendum autem est, quòd si imago sit rei, & illa in metaphoram uertatur, transit in id genus metaphoræ, quod κατάχρησις, hoc est abusus dicitur. uerbi gratia, si hâc imaginē transferamus, ut leo irruebat, & dicamus, leo irruebat, abutimur leone, pro homine. In actióibus uerò rerū metaphoras usurpamus. Siquis igitur diligēter diuersarum rerū usus animaduerterit, sæpe in his similitudinem intuebitur, ex qua transferēdi deinde commodè occasionem arripiet. puta usus nauis est uehere, itidem & currus. hinc metaphora fieri poterit. parua enim illa nauigia, quibus equorum, ac curruum uice Venetiis utuntur, per translationem currus, ac equi dicentur: temo uerò frenum, & remi calcaria eadem ratione uocabuntur. Animaduertendum est, Aristotelem sub hoc nomine metaphora, ueluti nominis speciem quandam cōprehendisse, & tamē in tertio genere metaphoræ pro exemplo posuisse uocem ABSCINDERE, quæ uerbum est. nomen igitur hoc loco fusius accipere cogimur, quàm ut uerbo opponitur. μεταφορὰ δ' ἐστὶν ὀνόματος ἀλλοτρίου ἐπιφορά. Paccius ita uertit. TRANSLATIO EST NOMINIS ALIENI ILLATIO. uox ILLATIO, hic subobscura mihi uidetur. clarius igitur ita potius uerba hæc uertenda esse putarem. METAPHORA AVTEM EST NOMINIS ALIENI SVBSTITVTIO. nam metaphora præsefert nomen alienum. νηῦς δέ μοι ἥδ' ἕστηκε. Pars est carminis Homeri libro primo Odysseæ. χαλκῷ ἀπὸ ψυχὴν ἀρύσας, τάμνεν ἀτείρει χαλκῷ. Passim ita legitur. puto tamen aliter hæc uerba esse legenda, uidelicet hūc in modum: χαλκῷ ἀπὸ ψυχὴν ἀρύσας, καὶ τάμε νηλέι χαλκῷ. ita, ut sint duæ carminum medietates diuersorum uersuum. nam pars illa τάμε νηλέι χαλκῷ, est Homeri tertio Iliados. illa quoque prior pars, χαλκῷ ἀπὸ ψυχὴν ἀρύσας, erit etiā alterius carminis pars. Quomodo multum rationem generis habeat, decem uerò millia rationem speciei, & cùm ponitur decem millia pro multis, ponatur species pro genere, exemplum est ex Virgilio, cùm ait:

Mille meæ siculis errant in montibus agnæ. hoc est multæ.

Dubium

Dubium est, cur non sit metaphora à genere ad genus. An, quoniam nimis remota esset similitudo.

PARTICVLA. CXI.

Τὸ δὲ ἀνάλογον λέγω, ὅτ' ἂν ὁμοίως ἔχῃ τὸ δεύτερον πρὸς τὸ πρῶτον, καὶ τὸ τέταρτον πρὸς τὸ τρίτον. ἐρεῖ γὰρ ἀντὶ τοῦ δευτέρου τὸ τέταρτον, ἢ ἀντὶ τοῦ τετάρτου τὸ δεύτερον. καὶ ἐνίοτε προστιθέασιν, ἀνθ' οὗ λέγει, πρὸς ὅ ἐστι. λέγω δὲ, οἷον ὁμοίως ἔχει φιάλη πρὸς διόνυσον, καὶ ἀσπὶς πρὸς ἄρην. ἐρεῖ τοίνυν καὶ τὴν ἀσπίδα φιάλην ἄρεως, καὶ τὴν φιάλην ἀσπίδα διονύσου. ἔτι, ὁμοίως ἔχει ἑσπέρα πρὸς ἡμέραν, καὶ γῆρας πρὸς βίον. ἐρεῖ τοίνυν τὴν ἑσπέραν, γῆρας ἡμέρας, καὶ τὸ γῆρας, ἑσπέραν βίου. ἢ, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς, δυσμὰς βίου.

Proportione uerò respondens dixerim, quando aliquod secundum ad primum simili ratione se habeat, qua quartum ad tertium. sumit enim uel loco secundi quartum, uel quarti secundum. interdumq; addunt, pro quo dicitur, ad quod est. exempli causa: simili ratione se habet phiala ad Bacchum, qua scutum ad Martem. dicet igitur & phialam scutum Bacchi, & scutum phialam Martis. Rursus ad diem uespera pari ratione se habet, qua ad uitam senium. itaque dicet uesperam diei senium, & seniū uesperam uitæ: uel, sicut Empedocles, occasum uitæ.

EXPLANATIO.

Postremum quod recensuerat, metaphoræ significatum ponit: quod quidem in proportione quadam consistere declarat, cùm quatuor rebus sumptis, ita se habet secunda ad primam, ut ad tertiam quarta. qua in re fieri posse nominum translationem probat, quoniam in locum secundæ quartam substituere possumus, & in locum quartæ secundam. Subdit præterea: INTERDVMQVE ADDVNT, PRO QVO DICITVR, AD QVOD EST. Dicit autem ADDVNT, quia seruantur priores conditiones, & additur in locum eius, cuius est, id, ad quod est. Primum autem, quod propositum est, uidelicet proportionis metaphoram, exemplo declarat. similiter (inquit) phiala ad Dionysium se habet, & scutum ad Martē: igitur per metaphoram, & nominum substitutionem scutum esse phialam Martis, & phialam Bacchi scutum dicere possumus. Alio quoque exemplo id declarat. similiter (inquit) se habet uesper ad diem, & senectus ad uitam. dicetur igitur uesper senectus diei, & senectus uitæ uesper: uel, ut inquit Empedocles, occasus uitæ.

ANNOTATIONES.

Dubitatur, quomodo sit hæc metaphora secundi, & quarti: uidetur potius primi, & tertii. An, primo poni debet res possidens, & possessa, ut Mars ad scutū, & Bacchus ad phialā se habet: & ita debet intelligi, Dionysius utitur phiala, si-

cuti Mars scuto. quibus ita constitutis, postea transferimus modo superius dicto. Aristoteles tertio de Rhetorica libro quartum hoc translationis genus præ cæteris orationem exornare arbitratur. exemplo autẽ, quo in Poetica usus est, ad declarandam translationem analogiæ, & in Rhetorica usus est de imaginibus. Cicero in tertio de oratore ait, similitudinem requiri in translatione. nam facit, ut uerbum alieno in loco positum, tanquam in suo, si agnoscatur, delectet. quod si simile nihil habet, repudiatur. Quintilianus libro quinto capite
„ de exemplis: Analogiam (inquit) quidam à simili separauerunt, nos eam subie-
„ ctam huic generi putamus. nam ut unum ad decem, sic decem ad centũ simile
„ certè est: & ut hostis, sic malus ciuis. quæ huic loco nõ parũ lucis afferre uidẽtur.

PARTICVLA .CXII.

Ἐνίοις δ' οὐκ ἔστιν ὄνομα κείμενον τῶν ἀνάλογον, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ὁμοίως λεχθήσεται. οἷον, τὸ τὸν καρπὸν μὲν ἀφιέναι, σπείρειν, τὴν δὲ φλόγα ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἀνώνυμον. ἀλλ' ὁμοίως ἔχει τοῦτο πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ τὸ σπείρειν πρὸς τὸν καρπόν. διὸ εἴρηται σπείρων θεοκτίσταν φλόγα. ἔστι δὲ τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς μεταφορᾶς χρῆσθαι, καὶ ἄλλως προσαγορεύσαντα τὸ ἀλλότριον, ἀποφῆσαι τῶν οἰκείων τι, οἷον, εἰ τὴν ἀσπίδα εἴποι φιάλην μὴ ἄρεως, ἀλλὰ οἴνου.

Licet autem quibusdam nomen proportione respondens inditum non sit, nihilo tamen secius simili ratione dicetur: quemadmodum frugem quidem proijcere, serere dicimus: proijci uerò à sole flammam, nominis est expers: cùm tamen ita ad solis flammam hoc se habeat, quemadmodum serere ad frugem. ideoq; sol dictus, sator diuinitus ignis. Licet autem huiuscemodi translationis modo uti, & alio quoque: cùm uidelicet nominauerimus alienum quippiam, aliquid eius proprium ab eodem remouentes: ut si quis appellare uolens phialam, dixerit scutum, non Martis, sed Bacchi.

EXPLANATIO.

Admonet Philosophus nihil obesse, quanquam nomẽ, quod alteri proportione respondere deberet, non extet, nec sit impositũ, quin possimus nomẽ iam impositum, & notum in locum nominis, quod desyderatur transferre. uerbi causa sementis actio nomen habet, nimirum serere: solis uerò actio, qua radii emittuntur, nomine quidẽ caret, attamẽ ita se habet illa è sole radiorũ emisio, sicut & serere ad semina se habet. quocirca per metaphorã dicimus solem diuinã flammam serere. Subiungit, quòd hoc translationis modo secundũ analogiam uocato uti etiam aliter possumus, quàm prædicto modo; ponendo id, ad quod relatio est, pro eo cuius est, quemadmodum in secunda specie dixit. quod aperit exemplo: ut si scutum uocet quis phialam, qui deinde subiungat, non Martis, sed uini. & hoc est, quod superiore particula Philosophus dicebat ἀνθ' οὗ πρὸς ὅ ἐστι. scutum enim dicitur Martis, quoniam eo utitur. sed hic dicitur ad quod. nã quoniam phialam scutum diximus, phiala uerò ad uinum dicitur, icciro dicimus

co dicimus scutum non Martis, sed uini: uidetur enim phiala scutum uini esse, quoniam ipsum tegit.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, quod quanquam nomen proportione respondens analogia careat, nec fiat mutua translatio, illa tamen quæ fit, perfecta dicetur: quoniam non res, & proportio, sed uox duntaxat desyderatur. Differt secundus modus translationis desumptæ ex proportione à primo: quoniam licet in secundo accipiatur, ut in primo, quartum pro secundo, uel contra, ut scutum pro phiala, tamẽ in primo affirmatur clypeus de Baccho, in secũdo uerò negatur de eo, cuius propriè dicitur. Martis enim propriè clypeus est, quoniam eo utitur, & affirmatur de eo, ad quod dicitur, scilicet de uino. Dubitaret aliquis, cur Philosophus de translationibus loquens, non est locutus de iis, quæ dicuntur ab animatis ad inanimata: de quo translationis modo ueteres meminerunt. Cui facilè responderi potest, appellationem quidem illam, sed non rem Philosophum prætermisisse. cùm enim dicimus:

„ Classiq; immittit habenas:

„ est hæc translatio sub quarto genere metaphoræ. Item Cicero: Quid enim Tube„ ro tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus mucro ille „ petebat? qui sensus erat armorum tuorum? Hæ translationes continentur sub eo genere, quod est à specie ad speciem. nam actio, quæ uni speciei scilicet animatæ conuenit, uerbi causa homini, gladio attribuitur à Cicerone. ita uerò & in cæteris translationibus nulla reperietur, quæ non sub quodpiam eorum generum nõ reducatur. quocirca nihil ab Aristotele hac in re prætermissum fuit.

* * *

Hic deberet esse particula de ornatu, uerùm desyderatur: ideo particula, quæ ad ornatum spectat, asterisco notanda. temporum iniuria deleta est, ut ex iis quæ infra, cùm de ornatu meminit, dicuntur, satis apertè colligi potest.

ANNOTATIONES IN PART. CXIII. QVAE DEFICIT.

„ Animaduersione dignũ est, quod superius Philosophus dixit: Omne nomen „ aut est propriũ, aut lingua, aut metaphora, aut ornatus, aut fictũ, & quæ sequun„ tur. De partibus omnibus singillatim pertractat, præter quam de ornatu. quapropter alicui uideri posset, quod per ornatum non intelligeret speciem quandam ab aliis distinctam: quoniam neque cæteri, qui de dictione, nominibusq; tractauerunt, ornatum fecerunt unum quoddam genus, sed per ornatum elegantiam, & aptam uerborum compositionem figuris exornatam intelligunt. Præterea in Aristotelis contextu nulla est nota, qua uitium in uerbis Philosophi demonstretur: nam ueteres partem contextus, in quo quippiam deficeret, asterisco notabant. Mecum interdum cogitaui metaphoram, & ornatum ab Aristotele pro eodem sumi: uerùm cùm animaduerterem Aristotelẽ inferius, dum bis ea nomina recenset, quibus in sermonibus utimur, tria enumerare, proprium inquam, metaphoram, & ornatum, mecum ipse statui uix dici posse locis illis Aristotelem metaphoram, & ornatum pro eodem accepisse. Quod si per ornatum, non quiddam nominibus omnibus commune, nec ut idem, quod metaphora, sed ut quandam nominis speciem ex numeratis nominum generibus intelligamus: tunc oritur difficultas, quodnam nominis genus, ornatus nomine Philosophus significare uoluerit. an epitheta? nam idem auctor in tertio de Rhetorica inquit: δεῖ δὲ τὰ ἐπίθετα, καὶ τὰς μεταφορὰς ἁρμοττούσας λέγειν. uidentur

enim epitheta metaphoris uicina. nam Aristoteles in appositis nominibus idē, quod in translationibus seruandum iubet, ut scilicet utraque rebus congruant. cùm igitur & in Poetica ornatum statim post metaphoram ponat, facile credi potest, ornatum ualere epithetum: præsertim cùm apud poetas epithetorū sit usus liberior. Quòd si ita intelligēda sint Aristotelis uerba, sic fortè restitui deberent: κόσμος δέ ἐστιν ἐπίθετον, οἷον ῥοδοδάκτυλος ἠώς. nam hoc epithetum quibusdā alijs ab alijs poetis auroræ attributis ab Aristotele præfertur. Posset etiam alicui uideri, Aristotelem per ornatum particulas illas intellexisse, quas expletiuas appellant: nam hæ ornatus gratia poni dicuntur. Quòd siquis obijceret, Aristotelem hic de nominibus agere, illas autem particulas nomina non esse, ideo de illis hic intelligi nullo modo posse: facilè obiectioni huic responderetur, quòd nomen hoc loco ualet idem, quod dictio, ut supra dictum est. nam cùm de nomine translato uerba facit, utitur exemplo uerbi. sicut igitur accipit nomen, ut etiam de uerbo dicitur: ita nihil prohibet de alia itidem orationis particula nomen proferri. Hæc nunc à me posita sunt, non quòd aliquo pacto mihi probentur, sed ut animi mei in hac Aristotelis parte iamdiu fluctuātis, qui se mihi sensus obtulerunt, explicarem. falsa enim nōnunquam inueniendæ ueritatis occasionem præstant. Cùm igitur hic locus diuinatione indigeat, omnia, quæ mihi occurrerunt, ad ingenia studiosorum excitanda referre non recusaui. Vt uerò me tandem explicem, quod hoc loco mihi dicendum uidetur, huiusmodi est: Aristotelem nimirum per ornatum nomen proprium, ut metaphorico opponitur intellexisse. ornatus enim, quo de hic agitur, esse debet in nomine sua natura & non aliunde petitus. nomina enim immutata, gratia immutationis, ornatus dicuntur: & metaphorica nomina ex translatione ornatū habent. at nomē, quod sua natura ornatus dicetur, ex sese huiusmodi esse oportet. Per ornatum igitur intelligo nomina maxime rebus accommodata, & proprietatem referentia. nam cùm in oratione soluta tribus tantum nominum generibus utamur, naturæ rerum accommodato, consueto siue passim usitato, & translato, ut in tertio de Rhetorica ab Aristotele dicitur, cùm ait: τὸ δὲ κύριον, καὶ τὸ οἰκεῖον, καὶ μεταφορὰ μόναι χρήσιμοι, πρὸς τὴν τῶν ψιλῶν λόγων λέξιν. σημεῖον δὲ, ὅτι τούτοις μόνοις πάντες χρῶνται. πάντες γὰρ μεταφοραῖς διαλέγονται, καὶ τοῖς οἰκείοις, καὶ τοῖς κυρίοις. In Poetica uerò inferius dicit: ἐν δὲ τοῖς ἰαμβείοις, διὰ τὸ ὅτι μάλιστα λέξιν μιμεῖσθαι, ταῦτα ἁρμόττει τῶν ὀνομάτων, ὅσοις καὶ ἐν λόγοις τις χρήσαιτο. ἔστι δὲ τὰ τοιαῦτα τὸ κύριον, καὶ μεταφορὰ, καὶ κόσμος. Cùm igitur in Rhetorica Philosophus tria tantum esse dicat nominum genera, quibus in quotidiano sermone utimur, eaq́ enumeret, κύριον, οἰκεῖον, μεταφορὰν & in Poetica quoque nomina, quibus in sermone utimur, esse asserat κύριον, μεταφορὰν, κόσμον: satis unicuique patere puto, quòd illud idē in Poetica dicit, quanquam diuersis uerbis, quod & in Rhetorica dictum est. Cùm igitur tres istæ uoces κύριον nimirum, μεταφορὰ, κόσμος, in poetica positæ ualeāt tres illas, κύριον οἰκεῖον, μεταφορὰ, in Rhetorica positas, uidendum, quodnam uerbū ex tribus illis in Rhetorica positis id ualeat, quod ornatus in Poetica. Id autem haud factu difficilè uideri potest. nam cùm uoces hæ duæ, κύριον uidelicet, & μεταφορὰ, in Rhetorica & Poetica sint communes: siquidem tres illæ uoces superius enumeratæ, de quibus in Poetica, tantundem ualent, ac illæ tres, de quibus in Rhetorica: restat, ut οἰκεῖον ualeat idem, quod ornatus. Cùm enim κύριον in Poetica esse definiatur, quo in appellanda re passim omnes utuntur, certū est, quòd huic nomini non conueniet nomen ornatus: immò inornata potius huiusmodi nomina uocabuntur. Vnde Horatius in arte Poetica:

" Non ego inornata, & dominantia nomina solùm.

Ex quo loco patet κύρια ab Horatio inornata uocari. Sed neque metaphora erit id, quod ornatus nomine uocatur: quoniam ponitur in numero cū alijs duobus,

bus, scilicet κύριον, & κόσμον. relinquitur igitur, quòd ornatus idem ualeat, quod in Rhetorica οἰκεῖον. est uerò nomen rei maximè accommodatum: iccirco iure ornatus nomine uocabitur. ornatus enim in dictione est ex parte dictionis, & per se, cùm nominibus utimur maximè rebus accommodatis. κύριον igitur significat nomen, quo uulgus in nominanda re passim utitur. οἰκεῖον uerò est nomen maximè rei accommodatum, & ea ratione ornatus dicitur. μεταφορὰ uerò nomen est in alterius nominis locum ob similitudinem aliquam suffectũ. Quibus hunc in modũ declaratis, uerba Aristotelis hac ratione restituẽda esse putamus. κόσμος δέ ἐστι τὸ ὄνομα οἰκεῖον. κύρια δὲ καὶ τὰ συνώνυμα. συνώνυμα δὲ λέγεται, ὧν πλείω τὰ ὀνόματα, λόγος δὲ ὁ αὐτός. Et sanè si me Simplicii auctoritas non mouisset, qui in librum τῶν κατηγοριῶν hunc in modum scribit: Ἀριστοτέλης μὲν ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς συνώνυμα εἶπεν εἶναι, ὧν πλείω μὲν τὰ ὀνόματα, λόγος δὲ ὁ αὐτός: hæc tantum uerba restituissem: κόσμος δέ ἐστιν ὄνομα οἰκεῖον. sed cùm ex Simplicii uerbis aliquid, quod ad nomina spectat, in libello de Poetica desyderari pateat (nihil enim in eo qui nunc extat, de definitione τῶν συνωνύμων reperitur) utique iudicaui definitionem, qua de Simplicius meminit, particulæ, quæ de ornatu agit, contiguam fuisse; atque ideo cum ea simul etiam interiisse. quamobrem & nos eam cum sermone de ornatu iterum coniunximus: quam simul cum eo cohærere posse satis apparet. nam in tertio de Rhetorica dixit: λέγω δὲ κύρια τε καὶ συνώνυμα, οἷον, τὸ πορεύεσθαι καὶ τὸ βαδίζειν. ταῦτα γὰρ ἀμφότερα, καὶ κύρια, καὶ συνώνυμα ἀλλήλοις. Quòd autem locus hic non sit asterisco obsignatus, nihil mirum: qui enim rẽ diligenter non animaduerterit, nihil deesse putabit, nihil præterea uetat etiam asteriscum procedente tempore interiisse. Nos hac in parte consilii nostri rationem reddidimus: meliori tamen sententiæ libentissimè cessuri; si prius hoc unum admonuerimus, ornatus nomen à probatis auctoribus usurpari pro quocunque orationis fuco: quo sanè modo Quintilianus usurpat octauo libro. uerùm hoc loco pro quadam ornatus specie ornatus accipitur. nullũ enim est incommodum eodem nomine, & genus, & speciem appellari; ut in Aristotelis libro, quem Prædicamenta uocant, in cap. de Quali, uideri apertissimè potest.

PARTICVLA . CXIIII.

Πεποιημένον δ᾽ ἐστιν, ὃ ὅλως μὴ καλούμενον ὑπό τινων αὐτὸς τίθεται ὁ ποιητής. δοκεῖ γὰρ ἔνια εἶναι τοιαῦτα. οἷον τὰ κέρατα ἔρνυγας, καὶ τὸν ἱερέα ἀρητῆρα. ἐπεκτεταμένον δ᾽ ἐστιν, ἢ ἀφῃρημένον, τὸ μὲν, ἐὰν φωνήεντι μακροτέρῳ κεχρημένον, ἢ τοῦ οἰκείου, ἢ συλλαβῇ ἐμβεβλημένῃ. τὸ δὲ αὖ ἀφῃρημένον ᾖ τι, ἢ αὐτοῦ, ἢ ἐμβεβλημένης. ἐπεκτεταμένον μὲν, οἷον τὸ πόλεως πόληος, καὶ τὸ πηλείδου πηληιάδεω. ἀφῃρημένον δὲ, οἷον, τὸ κρῖ, καὶ τὸ δῶ. καὶ μία γίνεται ἀμφοτέρων ὄψ, ἧς, ἧς. ἐξηλλαγμένον δ᾽ ἐστιν, ὅταν τοῦ ὀνομαζομένου τὸ μὲν καταλείπῃ, τὸ δὲ ποιῇ, οἷον, τὸ δεξιτερὸν κατὰ μαζὸν, ἀντὶ τοῦ δεξιόν.

Fictum est, quod à nemine usurpatum, à poeta ponitur: cuiusmodi hæc esse apparent: ut Cornua ramos, & sacerdotem custodem. Productum, atque subtractum. Productum uidelicet, quòd longiore uocali utatur, quàm sit eius propria, siue etiam adiectam syllabam asciuerit. Subtractum, quòd aliquo siue peculiari, siue adiecto mutilum sit. exempli gratia: productum πόλεως πόληος, πηλείδου πηληιάδεω dicimus. subtractum, ut κρῖ & δῶ: atque etiã, cùm una ex geminis fit, ut pro ὄψ ἧς, id est, suæ. Commutatum, cuius in denominatione aliqua quidẽ remanet pars, aliqua uerò additur: uelut, Dexteriorem secundum mammam, pro dextram.

EXPLANATIO.

Pergit declarare alia nominum genera. Fictum (inquit) dicitur, quando poeta rei alicui nomen id ponit, quo cæteri non utuntur. probat autem exemplo aliqua huiusmodi dari: ut Homerus, qui cornua ἐρνύτας uoce noua nuncupauit, & sacerdotem ἀρητῆρα. Productũ autem id nomen dicitur, quod lõgiore uocali, quàm sit eius propria, constet, aut si adiectam syllabam habuerit: ut τὸ πόλεως, πόληος. ε enim, quæ breuis uocalis est, in η longum mutatur. καὶ τὸ Πηλέος Πηληϊάδεω. & hoc exemplum, ut patet, est ex adiectione syllabarum. Subtractum uerò, quod aliquo, siue suo, siue adiecto mutilũ sit; ut κρῖ, & δῶ, quorũ integra sunt κριθὴ, καὶ δῶμα. Item cùm una syllaba ex geminis fit, ut ὄϊς οἶς, hoc est ouis. Commutatum uerò nomen dicitur, cùm pars cõsueti nominis manet, pars uerò fit, ut δεξίτερον pro eo quod est δεξιόν.

ANNOTATIONES.

,, Cicero in tertio de Oratore. Vtimur (inquit) uerbis, aut iis, quæ propria
,, sunt, & certa quasi uocabula rerum, penè unà nata cum rebus ipsis: aut iis, quæ
,, transferuntur, & quasi alieno in loco collocantur: aut iis, quæ nouamus, & fa-
,, cimus ipsi. Et parum infra: Tria (inquit) sunt in uerbo simplici, quæ orator
,, afferat ad illustrandam, atque exornandam orationem: aut inusitatum uerbũ,
,, aut nouatum, aut trãslatum. Et parum infra: Nouantur autem uerba, quæ ab eo
,, qui dicit, ipso gignuntur ac fiunt: uel coniungendis uerbis. & affert exemplum
,, de coniunctis, ut expectorare, & de iis quæ sine coniunctione sunt, ut incurue-
,, scere. Huiusmodi nomina sunt, quæ Aristoteles πεποιημένα uocat. In codice illustrissimi Mẽdozæ ita legitur, μακροτέρῳ κεχρημένον ἢ τῷ οἰκείῳ. Ita profectò legi debent, non autem ἢ τῶν οἰκείων. Alii codices non habent illam uocem ἢ, sicque habẽt μακροτέρῳ κεχρημένον τοῦ οἰκείου: quæ lectio etiam Aristotelis sensum seruat. καὶ μία γίνεται ἀμφοτέρων * εἷς ἧς. Sciendum est in Aldi codice excuso, quòd locus hic post uerbum εἷς, asterisco notatus est. Paccius uerò supplere uoluit, sed mea sententia malè locum restituit. cùm enim de subtracto agit, cuius duos ponit modos, quorum primus est, cùm aliquid abiicitur, ut κρῖ, καὶ δῶ, in secundo modo si etiam aliquid abiiceretur, quomodo à primo differret non uideo. at cùm Aristoteles dicat, καὶ μία γίνεται ἀμφοτέρων, hoc est & una fit syllaba ex duabus, intelligere debemus nulla litera abiecta. quocirca ita locus restitui debet, aut ego fallor, ut ὄϊς οἶς, id est ouis: quemadmodum in aliquibus codicibus excusis in margine reperitur: in qua uoce ex duabus syllabis una fit, nullo prorsus eiecto elemento. at si legatur, ut in uulgatis, εἷς ἧς, abiiceretur syllaba, & ita cum primo modo coincideret: nisi uelimus dicere figuram esse, quam grammatici κρᾶσιν uocant. apertior tamen est lectio, si nostro modo uerba castigentur.

PARTICVLA .CXV.

Ἔτι τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἄρρενα, τὰ δὲ θήλεα, τὰ δὲ μεταξύ. ἄρρενα μὲν, ὅσα τελευτᾷ εἰς τὸ ν καὶ ρ, * καὶ ὅσα ἐκ τοῦ τῶν* ἀφώνων σύγκειται. ταῦτα δ' ἐστι δύο, τὸ ψ καὶ ξ. θήλεα δὲ, ὅσα ἐκ τῶν φωνηέντων ἔστι τὰ ἀεὶ μακρὰ, οἷον, εἰς η καὶ ω, καὶ τῶν ἐπεκτεινομένων εἰς α, * ὥστε ἴσα συμβαίνει πλήθει, εἰς ὅσα τὰ ἄρρενα, καὶ τὰ θήλεα. τὸ γὰρ ψ καὶ τὸ ξ αὐτά ἐστιν. εἰς δὲ ἄφω-

τον οὐδὲν ὄνομα πλῆθυντᾷ, οὐδὲ εἰς φωνῆεν βραχύ. εἰς δὲ τὸ ι τρία μόνα, μέλι, κόμμι, πέπερι. εἰς δὲ τὸ υ πέντε, τὸ πῶϋ, τὸ νάπυ, τὸ γόνυ, τὸ δόρυ, τὸ ἄσυ. τὰ δὲ μεταξὺ εἰς * ταῦτα καὶ ν καὶ σ.

Nominum præterea sunt aliqua mascula, aliqua fœminea, aliqua media. Mascula, quæcunque in ν & ρ desinunt, & in cunctas, quæ à π & κ mutis componuntur: sunt enim omnino duæ, ψ & ξ. Fœminea, quæcunque in uocales suapte natura longas, quales sunt η & ω, desinunt, productas insuper in α. quo fit, ut hæ numero sint æquales illis, in quas mascula, & fœminea desinunt. ψ enim & ξ non diuersæ sunt. sanè nullum nomen in mutam desinit, sed nec in uocalem breuem: in ι uerò tria tantum, μέλι, κόμμι, πέπερι: in υ quinque, πῶυ, νάπυ, γόνυ, δόρυ, ἄσυ. Media in hæc, insuperq́; in ν, & σ.

EXPLANATIO.

Hæc pars, in qua alias nominum differentias Aristoteles ponit, quantum ad uerborum contextum attinet, ita aperta est, ut explicatione non indigeat: quantum uerò ad sensum, quoniam tota maculis conspurcata est, ita ut iacet, prorsus percipi non potest.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem ea nominum genera, quæ nec marium, nec fœminarum sunt, sub neutrorum uoce comprehendisse. Quantum autem ad mariũ nomina attinet, cùm Aristotelis nomẽ, & Demosthenis, multaq́; id genus nomina in σ desinant, de quo elemento, nihil in uerbis Philosophi reperitur, iccirco satis in aperto est in contextu restituendam literam σ, ut integra lectio sit: mascula sunt, quæ in ν, & ρ, & σ desinunt. ni dicere uelimus, cùm dicat etiam in ψ, καὶ ξ marium nomina desinere, quæ literæ, cùm duplices sint ex π σ, καὶ κ σ compositæ sunt, indicasse Philosophum mascula quoque nomina in σ desinere; quanquam id apertè non posuerit. Postea cùm inquit: καὶ ὅσα ἐκ τοῦ τῶν φωνήεντων σύγκειται. ταῦτα δὲ ἐστὶ δύο, τὸ ψ καὶ ξ. etiam hunc locum deprauatum putamus. nam sensus ex iis uerbis extorqueri quidem potest: sed quòd sese offerat sponte, ut Aristoteli mos est, nequaquam: quod sanè fiet, si uerba restituantur hunc in modum. καὶ ὅσα ἐκ τούτων * τῶν ἀφώνων π κ σύγκειται. ταῦτα δὲ ἐστὶ δύο, τὸ ψ καὶ ξ. Item cùm inquit: ὥστε ἴσα συμβαίνει πλήθει, εἰς ὅσα τὰ ἄρρενα, καὶ τὰ θήλεα. τὸ γὰρ ψ, καὶ τὸ ξ ταὐτά ἐστιν. sensus horum uerborum, quomodo ueritati consentiat, non planè uideo: innixus autem omnium grammaticorum testimonio, uerba ita restituo. ὥστε οὐκ ἴσα συμβαίνει πλήθει, εἰς ὅσα τὰ ἄρρενα, καὶ τὰ θήλεα. τὸ γὰρ ψ καὶ ξ, καὶ ν ρ σ ταῦτά ἐστιν, Præterea cùm inquit: τὰ δὲ μεταξὺ εἰς ταῦτα καὶ ν καὶ σ. hæc uerba ueritati consona non esse unicuique græcam linguam profitenti in aperto est. ea autem labefactata hunc in modum placidè subleuare possumus. loco uocum εἰς * ταῦτα, substituendo εἰς τε τὸ α, & post literam σ, restituendo καὶ ρ, ut tota integra lectio huiusmodi sit. τὰ δὲ μεταξὺ εἰς τε τὸ α, καὶ ν, καὶ σ, καὶ ρ. Non deerunt fortè, qui mihi uitio uertãt, me citra uetustorum exemplarium fidem, nimis audacem esse in uerbis Aristotelis, quæ passim circunferuntur, immutandis. uerùm illis me palmam citra controuersiam concessurum polliceor, si seruata lectione uulgata, Aristotelem à calumnia hac in parte uendicare poterunt. sed auguror neminem fore, qui id præstare possit. Habebunt bonarum literarum studiosi uulgatam lectionem: item, quibus in locis eam castigandam existimem. non erit itaque diffi-

cile quippiam aliquid inuentis addere. aut, si quæ diximus falsa sunt, inuestigandæ saltem ueritatis occasionem fortasse præstare poterunt. Vsum autē pars hæc poetis præstabit: quoniam cùm nomina sæpe fingant, si marium desinentias, quales sint, quales item fœminarum, & neutrorū perfectè tenuerint, poterunt profectò in nouandis nominibus, ut rei natura postulabit, ea rectè formare. Forte ad illud Aristophanis in Nebulis allusit Aristoteles, ubi disputat, an κάρδοπος, uel καρδόπη dicendū sit. item num ἀλεκτρυὼν fœmina gallina ἀλεκτρύαινα ue, gallus uerò ἀλέκτωρ. Admonet autē Aristoteles tria sola in ι desinere, & quinque in υ, ne cætera, quæ huiusmodi desinentias habent, aliunde ascita peregrinaq́ esse nos lateat.

PARTICVLA . CXVI.

Λέξεως δὲ ἀρετὴ, σαφῆ, καὶ μὴ ταπεινὴν εἶναι. σαφεστάτη μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἀλλὰ ταπεινή. παράδειγμα δὲ, ἡ Κλεοφῶντος ποίησις, καὶ ἡ Σθενέλου. σεμνὴ δὲ, καὶ ἐξαλλάττουσα τὸ ἰδιωτικὸν, ἡ τοῖς ξενικοῖς κεχρημένη. ξενικὸν δὲ λέγω, γλῶτταν, καὶ μεταφορὰν, καὶ ἐπέκτασιν, καὶ πᾶν τὸ παρὰ τὸ κύριον. ἀλλ᾽ ἄν τις ἅμα ἅπαντα τὰ τοιαῦτα ποιήσῃ, ἢ αἴνιγμα ἔσται, ἢ βαρβαρισμός. ἂν μὲν οὖν ἐκ μεταφορῶν, αἴνιγμα. ἐὰν δὲ ἐκ γλωττῶν, καὶ βαρβαρισμός.

Dictionis autem uirtus, ut perspicua sit, non tamen humilis. quæ igitur ex proprijs nominibus constabit, maximè perspicua erit, humilis tamen. exēplum sit Cleophontis, Sthenelíq́ poesis. illa ueneranda, & omne prorsus plebeium excludens, quæ peregrinis utetur uocabulis. Peregrinum uoco uarietatem linguarum, translationem, extensionem, tum quodcunque à proprio alienum est. uerùm, siquis hæc omnia simul congerat, uel ænigma efficiet, uel barbarismum: ænigma quidem, si translationes: barbarismum uerò, si linguas.

EXPLANATIO.

Duabus sanè dotibus elocutionis, poeticæ uirtutem exornari docet: si nimirum perspicua sit, non tamen humilis, & abiecta. VIRTVS autem, quoniam uox est hoc loco translata, ualet id, quod in elocutione potissimùm requiritur. Docet deinde uoces, quibus passim utitur uulgus, orationem quidem manifestam efficere, sed humilem eam reddere: cuius exemplum affert poemata, quæ non extāt, Cleophontis, & Stheneli. grauis autem, ac à sermone populari recedens Poesis est, quæ peregrinis uocibus utitur. Quid uerò PEREGRINVM uocet, explicat. linguam (inquit) metaphoram, extensionem, & quicquid extra proprium est. Admonet tamen, ne simul omnibus simul superius enumeratis utamur: quoniam in ænigma, uel in barbarismum incideremus: siquidem est modus in rebus. ænigma quidem faciemus, si penè totam ex metaphoris orationem constituemus: barbarismum uerò, si linguis totam orationem refarciemus.

Afferit

ANNOTATIONES.

Asserit Aristoteles libro de Rhetorica tertio, eam orationẽ, quæ quod dicitur nõ manifestũ reddit, munere suo nequaquã fũgi, uimq́; orationis esse, quòd manifesta sit, & nõ humilis; neq; tamen supra dignitatẽ, sed cõgrua. Poetica fortasse oratio humilis nõ est, sed orationi solutæ nequaquã congrua: ex quibus apparet poeticam elocutionẽ esse pluribus illustratã ornatibus. Cur autẽ peregrina nomina grauem orationem magis efficiãt, loco supra citato docet, cùm inquit: τὸ γὰρ ἐξαλλάξαι ποιεῖ φαίνεσθαι σεμνοτέραν. recessus quippe à cõmuni sermonis cõsuetudine grandiorem orationem facit. quotidianas enim res cõtemnimus, nouas autem, ac peregrinas admiramur. admiratio autem iucunda est, ut ex libro primo de Rhetorica, ubi loquitur de iucundis, deprehendi potest. De Cleophonte apud Suidã, de Sthenelo apud Athenæũ legas. Sciendũ est, Aristotelẽ uocẽ, VEL pro ET accepisse, cũ ait: VERVM SI QVIS HAEC OMNIA SIMVL CONGERAT, VEL AENIGMA EFFICIET, VEL BARBARISMVM. si enim oratio ex metaphoris complicetur, ænigma facit: si item accesserit linguæ, barbarismũ cum ænigmate faciet. VEL autem pro ET, usurpari supra demonstratũ est. ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων. Paccius uertit EX PROPRIIS NOMINIBVS. quo loco animaduertendum est, proprium tantum ualere, ac populare, uulgaréue. nam uoces, quibus uulgus utitur, apertam quidem, & claram orationem efficiunt, sed humilem, & abiectam. in communi autem sermone uocibus propriis rarius utimur, communibus uerò sæpius, & circumlocutionibus. Dubitaret quispiã, quomodo Aristoteles omnia nomina, quæ nõ κύρια sunt, peregrina uocet. An, peregrinum opposuit plebeio & populari: nomina uerò, quibus passim homines utuntur, κύρια, hoc est popularia uocat. quare nil mirum, si humilem hæc orationem conficere dicat. nomina igitur accommodata rebus peregrina dicentur. nam peregrinum dicitur omne, quod ornamentum orationi affert. cùm igitur sapientes tantùm uocibus rebus cõuenientibus semper uti sciant, nihil mirum alicui uideri debet, si sub peregrini nomine eas complexus est, & à plebeis uocibus, ac passim prolatis seiungere uoluit. Dubitaret itidem aliquis, si uoces, quibus passim utitur uulgus, magna ex parte rebus accommodatæ non sunt, erunt igitur communes, ergo metaphoricæ. metaphora enim est, cùm genus ponitur pro specie, ut superius uisum est: communius autem eo, quod minus commune est, generis rationem habere nemo est qui ambigat. An, communia illa, licet translata sint, usus tamen effecit, ut non metaphorica nomina, sed quotidiani sermonis propria facta sint. uerbi gratia, si dicam, redeo ad institutum sermonem, certum est, quòd redire non est sermonis, sed corporum: ita tamen usus inualuit, ut omnes sermoni uocem illam attribuant. ita quoque cùm dicitur, nunc ad rem uenio, cùm tamen nullus sit dictis motus ad locum. Huiusmodi igitur uoces, quibus popularis utitur sermo, populares uoces dicuntur, quas κύρια uocat Aristoteles. κύριον igitur hoc loco idem ualet, quod ἰδιωτικόν.

PARTICVLA .CXVII.

Αἰνίγματός γὰρ ἰδέα αὕτη ἐστὶ, τὸ λέγοντα τὰ ὑπάρχοντα ἀδύνατα, συνάψαι. κατὰ μὲν οὖν τὴν τῶν ὀνομάτων σύνθεσιν, οὐχ οἷόν τε τοῦτο ποιῆσαι. κατὰ δὲ τὴν μεταφορὰν, ἐνδέχεται, οἷον, ἄνδρα ἴδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα, καὶ τὰ τοιαῦτα. ἐκ δὲ τῶν γλωττῶν ὁ βαρβαρισμός. * δεῖ ἄρα κεκρᾶσθαί πως τούτοις.

Aenigmatis forma ea erit, oratio scilicet, quæ ex minime congruentibus

bus inter ſe conſtet. hoc itaque per nominum compoſitionem effici minime poteſt, per translationem uerò poteſt: ut, † Vidi igne, atque ære uirum uiro inhærentem unum: cæteraq́ id genus. Quemadmodum quoque ex linguarũ uarietate barbariſmus. quapropter aliquo pacto bis admiſcetur.

EXPLANATIO.

Probat ex ænigmatis idea, ſiue ſpecie, quòd ex multis in unum collectis metaphoris ænigma conſtitui poteſt. Aenigma enim ſermo eſt cõiũgens, quæ ſimul iungi nequeũt. Porrò ſi ex nominibus nõ translatis, ſed propriis, & ex iis, quæ in frequenti uſu ſunt, oratio conſtituatur, nunquam ænigma fiet, hoc eſt non cõſtruetur oratio, quæ pugnantia inter ſe claudere primo aſpectu uidentur. at ex nominibus trãslatis facile erit, ut ænigma fiat. Quod exemplo Philoſophus declarat: ut hominẽ uidi igne æs in hominẽ agglutinantẽ. huiuſmodi ſermo pugnã claudere uidetur. ignis enim nõ uidetur poſſe homini agglutinare æs. Sũt autẽ in hoc ſermone tres trãslatæ uoces. prima eſt à ſpecie ad genus. cũ enim flammã dicere propriè opus eſſet, per translationẽ dixit ignẽ. ſecunda eſt uox æs, quod cucurbitulã ſignificat, & eſt translatio itidẽ à ſpecie ad genus. poſtrema translatio eſt in uerbo agglutinare. nam eſt metaphora ſecundum proportionem. quoniam enim adhæret corpori cucurbitula: & quæ agglutinantur corporibus, quibus agglutinata ſunt, adhærent: ideo ob ſimilitudinis proportionẽ dicetur cucurbitula agglutinari corpori. uox enim κολλήσαντα, propriè ualet interuentu glutinis, aliquid alteri rei firmiter affigere. Barbariſmus uerò fit ex linguis: quoniam diuerſo modo literis, accentibus, & aliis accidentibus dictionis utuntur linguæ diuerſæ.

ANNOTATIONES.

De hoc ænigmate Ariſtoteles in libro de Rhetorica tertio meminit: quod á Doctiſsimo Victorio in ſuis in eundem librum declarationibus rectè, ut moris eius eſt, explicatur. cui ego aſſentio, quòd ſcilicet πυρίχαλκον in duas diuidi uoces oporteat, uidelicet πυρὶ χαλκόν. Ponit Athenæus libro decimo hoc ænigma
„ ex duobus carminibus cõſtans, cùm de Griphis agit, ac aperit, cùm inquit: πολ-
„ λοὶ δὲ γρῖφοι καὶ τοιοῦτοί τινές εἰσιν, οἷον
„ Ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα
„ οὕτω συγκόλλως ὥστε σύναιμα ποιεῖν.
„ τοῦτο δὲ σημαίνει τῆς σικύας προσβολήν. De hoc ænigmate Demetrius in libro de Elocutione, Plutarchus quoque in Sýmpoſio ſeptem ſapientum. Ignem eſſe flammæ genus Ariſtoteles quinto Topicorum his uerbis teſtatur. οὐ γάρ ἐστιν οὐ εἶδος τοῦ πυρός, ἕτερον γὰρ ἐστὶ τῷ εἴδει ἄνθραξ, καὶ φλὸξ, καὶ φῶς, ἕκαστον αὐτῶν πῦρ ὄν. Celebrat hoc ænigma in Rhetorica Ariſtoteles ea ſanè ratione, quoniam, quo plus primo aſpectu à ueritate recedere uidetur, eo aperto ac explicato, omnia bellè cohærere dignoſcuntur, remq́ ob oculos ponit. Aenigmata uerò rectè erunt confecta.

fecta, si ad normam antea dictam constituentur. Quæ uoluptatem afferre possint, & qua ratione, in tertio de Rhetorica his uerbis ostendit. καὶ τὰ εὖ ᾐνιγμένα διὰ τὸ αὐτὸ ἡδέα. μάθησις γὰρ, καὶ λέγεται μεταφορά. Paccius rectè quidem uocem πυρίχαλκον, quæ una græcè legebatur, in duas diuisit, ut supra quoque diximus: peruersè tamen ænigma explicuit, quod in hunc modum latinè sonat. † Virum uidi igne æs super uiro agglutinantem. Valet autem, uidi uirum super uiro cucurbitulam æneam interuentu ignis applicantem. Cucurbitulæ autem apud ueteres ex ære, non ex uitro tantum, ut nunc passim fit, confici consueuerant, ut ex monumentis Græcorum medicorum intelligitur. Paulus enim sexto libro περὶ σικυάσιως illas uitreis anteponit, cùm ait: ἀλλ' ὁλκιμώτεραι μᾶλλον εἰσὶν αἱ χαλκαῖ, πλείονος ἀνεχόμεναι φλογὸς τῶν ὑαλίνων ἑτοίμως καταρηγνυμένων. De Barbarismo Græci omnes scripsere, id tamen hoc loco admonendum arbitror, Aristotelē sub Barbarismi uoce, Solœcismum quoque comprehendisse. nam solœcismus æquè benè ex linguarum uarietate, ac barbarismus fieri potest. διὸ ἀνακέκραται πως τούτοις. Aliqui codices calamo exarati hac parte carent. Vetus quoque translatio hanc partem non agnoscit. fortè glossema fuit, quod uitio librarii in contextum irrepsit: nam infra docet omnibus iis certa mensura, ac temperatè utendum esse. Codex Lampridii ita legit: * δεῖ ἄρα κεκρᾶσθαι πως: quæ lectio mihi probatur, ut sensus sit. Oportet itaque aliquo pacto, id est temperatè hæc miscere, ne uel in ænigma, uel in barbarismum incidamus.

PARTICVLA. CXVIII.

Τὸ μὲν οὖν μὴ ἰδιωτικὸν ποιήσει, μὴ δὲ ταπεινὸν ἡ γλῶττα, καὶ ἡ μεταφορὰ, καὶ ὁ κόσμος, καὶ τἄλλα τὰ εἰρημένα εἴδη, τὸ δὲ κύριον, τὴν σαφήνειαν. οὐκ ἐλάχιστον δὲ μέρος συμβάλλονται εἰς τὸ σαφὲς τῆς λέξεως, καὶ μὴ ἰδιωτικὸν αἱ ἐπεκτάσεις, καὶ ἀποκοπαὶ, καὶ ἐξαλλαγαὶ τῶν ὀνομάτων. διὰ μὲν γὰρ τὸ ἄλλως ἔχειν, ἢ ὡς τὸ κύριον παρὰ τὸ εἰωθὸς γιγνόμενον, τὸ μὴ ἰδιωτικὸν ποιήσει, διὰ δὲ τὸ κοινωνεῖν τοῦ εἰωθότος, τὸ σαφὲς ἔσται.

Proinde sicut illud non triuiale, ac minime humile, lingua, translatio, ornatus, cæteræq; dictæ species pariunt: ita proprium perspicuitatem. Cæterum non minimam conferre uidentur partem ad dictionis perspicuitatem, & ad uulgare excludendum productiones, concisiones, nominumq; immutationes. quandoquidem id, quod præter usum communem fit, quatenus à proprio diuersum est, illud minime plebeium efficit: quatenus uerò cum usu communi conuenit, claritatem.

EXPLANATIO.

Colligit ex antedictis, quod nomina, quæ in cōmuni usu sunt, orationem apertam, atque perspicuam faciunt: cætera uerò nominum genera, de quibus iam dictum est, eam grandiorem, & à uulgi consuetudine remotiorem reddunt. Subiungit deinde modum, quo utrunq; seruare possumus. Nō minimam (inquit) partem, ut oratio sit manifesta & non plebeia, nomina extensa, decurtata, & immutata conferunt. Cuius rei rationem affert. nam ea ratione qua ficta, præter id, quod consuetum est, orationem à communi loquendi usu

uendicant:

uendicant: ut autem commune quid habent cum consueto, ac ratione, manifesta remanet oratio. ecce πλειάδα, in oratione positum pro nomine πλειάδα, quatenus illi uoci aliquid additur, peregrinum quodammodo, ac graue factum est: ea autem ratione, quòd multum proprii nominis retinet, quid significet apertè patet.

ANNOTATIONES.

Eandem penè sententiam tertio de Rhetorica his uerbis explicat: πῶς γὰρ ἔχει. δεῖ σαφῆ, καὶ μὴ ταπεινὴν εἶναι, ἀλλὰ πρέπουσαν. αἴ τε γὰρ ἀδολεσχεῖ, οὐ σαφής, οὐδ᾽ αὖ σύντομος. ἀλλὰ δῆλον, ὅτι τὸ μέσον ἁρμόττει, καὶ τὸ ἰδέαν τὰ εἰρημένα ποιήσει, ἂν δὲ μιχθῇ τὸ εἰωθός. in Poetica uerò, cùm κύριον idem quod ambæ hæ uoces utroque loco Philosophus significare uoluerit, clare patet, κύριον ualere idem, quòd εἰωθός: sed εἰωθός nō idem ualet, quod proprium: κύριον igitur apud Aristotelem non ualet in Poetica, cùm de nominibus loquitur, quod proprium, hoc est maximè rem ac propriè explicans. multa enim sunt nomina in hominum cōsuetudine usurpata, quæ propria rebus illis, quæ significant, non sunt. Hic aduertendus est loquendi modus Philosophi, quo manifestè patet (ni uelimus quod apertè patet tenebris offuscare) ornatum esse unum nominum genus ab aliis distinctum.

PARTICVLA. .CXIX.

Ὥστε οὐκ ὀρθῶς ψέγουσιν οἱ ἐπιτιμῶντες τῷ τοιούτῳ τρόπῳ τῆς διαλέκτου, καὶ διακωμῳδοῦντες τὴν ποιητήν, οἷον, Εὐκλείδην ὁ ἀρχαῖος. τὸ ὡς ῥᾴδιον ποιεῖν, εἴ τις δώσει ἐκτείνειν ἐφ᾽ ὁπόσον βούλεται ἰαμβοποιήσας ἐν αὐτῇ τῇ λέξει. οἷον, ἤτι χάρην εἶδον μαραθῶνα βαδίζοντα. καὶ οὐκ αὖ γεινάμενος τὸν ἐκείνου ἐλλέβορον.

Quapropter errant non parum, qui huiusmodi dictionis genus accusant, quiq; Poetam ipsum incessere audent. id quod priscus Euclides fecit. † quasi facile quis confingat, si ei, dum iambos conscribat, in ipsa dictione nomina quantumlibet extendere liceat: quemadmodum, ἤτι χάρην εἶδον μαραθῶνα βαδίζοντα: καὶ οὐκ αὖ γεινάμενος τὸν ἐκείνου ἐλλέβορον.

EXPLANATIO.

Dictum est quonam pacto nominum mixtio orationē, tum apertam, tum ornatiorem reddat: cuius rei occasione digreditur, eos reprehendens, qui huiusmodi loquendi modum calumniabātur. Fuit autem inter cæteros Euclides priscus, qui Homerum reprehendebat, perinde ac esset facilè pangere, si unicuiq; pro arbitratu nomina extendere liceret. Deridet autem Homerum in eadem dialecto, hoc est in eodem dicendi genere dictiones extendens, iambos efficiens, ut ἤτι χάρην εἶδον μαραθῶνα βαδίζοντα, καὶ οὐκ αὖ γεινάμενος τὸν ἐκείνου ἐλλέβορον. sunt enim Euclidis iambi, in quibus nomina de industria ab eo extenduntur, ut risum cieat, & huiusmodi elocutionem irrideat.

ANNOTATIONES.

† ὡς ῥᾴδιον ποιεῖν, εἴ τις δώσει ἐκτείνειν ἐφ᾽ ὁπόσον βούλεται ἰαμβοποιήσας ἐν αὐτῇ τῇ λέξει.

Hæc

Hæc cùm malè à Paccio uertantur, nos ea sic latina faciemus. TANQVAM FACTV FACILE SIT, SIQVIS DABIT PRO ARBITRATV DICTIONEM EXTENDERE, MORDENS IN EADEM DIALECTO, VT

ἤ τι χαριν ἄδον μαραθῶνα βαδίζοντα
ὐκ αὖ γεινάμενος τὸ ἐκείνου ἰὸελλέβορον.

Hi duo uersus Euclidis in codice Illustrissimi Mendozæ aliter leguntur. nam * μαραθῶνα δὲ legitur: in quo uerbo syllaba δὲ esset addita. μαραθῶνα enim loci nomen est. item non * γεινάμενος τὸ ἐκείνου, sed γεράμενος τὸ ἐκείνου. Alii χάριν legunt. Item ἰὸελλέβορον geminato λ: quo in uerbo syllaba ἰὸ, item illa particula αὖ uidetur interiecta. quicquid tamen sit, certè in re errare non possumus: ex Aristotelis enim uerbis constat Euclidem nomina extendendo, ut huiusmodi loquendi modum irrideret, iambos studiosè composuisse. quinam autem esset illorum carminum sensus, cùm alii uersus huius Euclidis non extent, sciri non potest. In primo carmine adiectæ saltem sunt illæ duæ syllabæ ἤ τι, & in secundo illæ duæ αὖ, & ἰὸ. quæ autè fuerint illa carmina, cùm eorũ scriptio tam uaria sit, ignoratur. Plato in Cratylo. So. An ignoras beate uir nomina uetera distracta iam esse, atq; confusa à sermonis tragici studiosis, elegantiæ gratia addentibus & subrahentibus literas, ac partim temporis diuturnitate, partim exornationis studio undique peruertentibus? ut ecce in κάτοπτρον, id est speculo, quàm absurdum est ρ ipsius additamentum? Talia certè ut arbitror faciunt, qui oris illecebras pluris æstimant, quàm ueritatem. Quamobrem, cùm multa nominibus ipsis adiecerint, tandem effecerũt, ut nemo iam nominum sensum animaduertat. Quemadmodũ dum σφίγγα, id est monstrum quoddam proferũt, cùm φίγα pronuntiare deberent, ac cætera multa. Profectò si daretur cuique arbitratu suo & demere & addere, magna utique esset licentia, & quodlibet nomen cuiq; rei unusquisque tribueret. Hæc Plato. quæ ideo in hunc locum à me translata sunt, ut intelligatur Aristotelem cum Platone non penitus consentire: laudat enim Aristoteles huiusmodi nominum immutationes, si maturè, ac temperatè fiant.

PARTICVLA .CXX.

Τὸ μὲν ἦν φαίνεσθαί πως χρώμενον * τούτῳ τῷ τρόπῳ, γελοῖον. τὸ δὲ μέτρον κοινὸν ἁπάντων ἐστὶ τῶν μερῶν. καὶ γὰρ μεταφοραῖς, καὶ γλώτταις, καὶ τοῖς ἄλλοις εἴδεσι χρώμενος ἀπρεπῶς, † καὶ ἐπίτηδες ἐπὶ τὰ γελοῖα, τὸ αὐτὸ ἂν ἀπεργάσαιτο.

Itaque ridiculus esse apparet, qui hoc dicendi modo usus est. Atqui mensura æquè omnibus partibus regula est. nam siquis translationibus, linguis, cæterisq; huius generis uel indecenter, † uel affectatè usus fuerit, pari ratione ridicula struxerit.

EXPLANATIO.

Per hæc Aristoteles ueteris Euclidis increpationem soluit dicẽs: porro quidem apparere tali uti modo ridiculum est. quasi dicat, nõ est opus affectare huiusmodi locutiones, sed habẽda est mensuræ ratio, ut fecit Homerus. quocirca inquit: ATQVI MENSVRA AEQVE OMNIBVS PARTIBVS REGVLA EST: hoc est modum quendã in usu dictarum seruare oportet. idque probat. Metaphoris enim (inquit) & linguis, ac reliquis generibus, si quis usus fuerit indecẽter,

& ſtudioſe ad ridicula comparanda, idem utique operabitur, quod Euclides in ſuis iambis. Senſus igitur talis eſt, ſi quis utatur metaphoris, uel linguis, uel aliis generibus ornatus indecenter, & ſtudioſe, ex illis orationem conſtruet, quæ non ſecus ridicula uidebitur, atque oratio Euclidis irridentis nominum extenſionem.

ANNOTATIONES.

Τὸ μὲν οὖν φαίνεσθαί * πως χρώμενον * τούτῳ τῷ τρόπῳ, γελοῖον. Paccius ita uertit. ITAQVE RIDICVLVS ESSE APPARET, QVI HOC DICENDI MODO VSVS EST. Vetus autem tralatio, & Vallæ longè melius mea ſententia hunc in modũ expreſſerũt. APPARERE IGITVR TALI VTI MODO RIDICVLVM EST. in ambabus autem tralationibus nulla fit mentio illius uocis πως, quam nos quoque expungendam eſſe putamus. loco autem uerbi * τούτῳ, codices aliqui habent τοιούτῳ: quam lectionem ſequitur Valla, & congrua magis uidetur: quanquam & alia ſeruari poſsit. † καὶ ἐπίτηδες ἐπὶ τὰ γελοῖα τὸ αὐτὸ ἂν ἀπεργάσαιτο. Paccius ſic. VEL AFFECTATÈ VSVS FVERIT, PARI RATIONE RIDICVLA STRVXERIT. Ex qua uerborum uerſione facilè intelligi poteſt alio modo, quàm nos fecimus, hæc uerba Paccium intellexiſſe: quẽ ſenſum non improbamus. placuit tamen etiam alio modo uerba explanaſſe, ut unicuique optio ſit, utram malit explanationem ſeligere.

PARTICVLA .CXXI.

† Τὸ δὲ ἁρμόττον, ὅσον διαφέρει ἐπὶ τῶν ἐπῶν, θεωρείσθω, * ἐντιθεμένων τῶν ὀνομάτων εἰς τὸ μέτρον, καὶ ἐπὶ τῆς γλώττης δὲ, καὶ ἐπὶ τῶν μεταφορῶν, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν μετατιθεὶς ἄν τις τὰ κύρια ὀνόματα, κατίδοι, ὅτι ἀληθῆ λέγομεν, οἷον, τὸ αὐτὸ ποιήσαντος ἰαμβεῖον Αἰσχύλου, καὶ Εὐριπίδου, † ἓν δὲ μόνον ὄνομα μεταθέντος, ἀντὶ κυρίου εἰωθότος, γλῶτταν, τὸ μὲν φαίνεται καλὸν, τὸ δ' εὐτελές. Αἰσχύλος μὲν γὰρ ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ ἐποίησε, φαγέδαινα ἥ μου σάρκας ἐσθίει ποδός. ὁ δὲ ἀντὶ τοῦ ἐσθίει, τὸ θοινᾶται μετέθηκε. καὶ νῦν δέ μ' ἐὼν ὀλίγος τε, καὶ οὐτιδανὸς, καὶ ἀειδὴς, εἴ τις λέγει τὰ κύρια μετατιθεὶ. νῦν δέ μ' ἐὼν μικρός τε καὶ ἀσθενικὸς, καὶ ἀειδὴς. καὶ δίφρον ἀεικέλιον καταθεὶς, ὀλίγην τε τράπεζαν. δίφρον μοχθηρὸν καταθεὶς, μικράν τε τράπεζαν. καὶ τὸ ἠιόνες βοόωσιν, ἠιόνες κράζουσιν.

Quantum uerò concinnitas in carmine polleat, uel ex eo conſideretur, quòd loco nominum ad menſuram in oratione comparatorum à uarietate linguarum, tranſlationum, cæterorumq; generis huiuſmodi, ſiquis proprias appellationes poſuerit, ueram nos attuliſſe rationem inficias non iuerit. id quod Aeſchyli, atque Euripidis † in eodem faciendo iambo pariter uerſantium exemplo apparet. nam cùm hic unum duntaxat nomen lingua non trita loco proprij immutauerit, tam pulcher apparuit, quàm ille abiectus eſt uiſus. Etenim in Philoctete Aeſchylus ſic locutus eſt: Mei pedis carnem exedit phagedæna: ipſe uerò Euripides, loco exedit, epulatur appoſuit. Ad hæc. Nunc autem paruus me exiſtens turpis ineptus: uerbi gratia: ſi quis afferens magis propria, id ineptus immutauerit: hoc pacto: Debilis informis me exiſtens, exiguusq;: itemq;, Indignum currum, & exiguas dapes:

pes: dicatq; currum prauum, & paruas dapes: rursusq; pro Iones uociferantur, Iones clamant.

EXPLANATIO.

Ex carminum collatione, quantum id, quod congruum est, extollat, ostendere constituit. Ponantur (inquit) nomina scilicet usitata in carmine: ponatur quoque aliquid de lingua, metaphora, & reliquis generibus, hoc est aliquid horum quoque ponatur in carmine. Dicit aliquid de lingua: quoniam supra dictum est, quòd compositio tota non debet ex iis constare, sed aspergi duntaxat: & iccirco non dixit, positis linguis in metro, sed aliquid linguæ, hoc est aliquid mixtum cum aliis consuetis uocibus. Idem de metaphora & de aliis dicendum est: si quis nomina propria immutarit, atque in eorum loco nomina non ita frequentia posuerit, uidebit hic (inquit) uerū esse quod ab eo dictū est. Quod excēplo declarat. si quis faciat Aeschyli, atque Euripidis iambum, unum autem duntaxat nomen immutet, linguam scilicet loco proprii nominis consueti ponens, alterum pulchrum, alterum uerò triuiale apparebit. Aeschylus enim in philoctete uolens exprimere, quomodo pedis caro ab ulcere absumeretur, inquit:

φαγέδαινα ἥμου σάρκας ἐσθίει ποδός.

hoc est, Phagedæna mei pedis carnes edit. Euripides uerò loco uocis ἐσθίει, θοίναται posuit, hunc in modum:

φαγέδαινα ἥμου σάρκας θοίναται ποδός.

ualet autem θοίναται, idem quod conuiuari. Cùm igitur in his carminibus eisdem uerbis confectis, uno tantùm immutato, carmen Euripidis elegantius sit, clarè patet nulla alia ratione excellere, nisi quòd uno uerbo lingua usus est. Lingua igitur cætera nominum genera præter communia opportunè in metris posita notiora redduntur: id, quod Aristoteli propositum hic erat ostendere. Aliud itidem exemplum ex Homero libro nono Odysseæ, carminis unius affert: in quo, si nomina, quæ à communi loquendi usu recedunt, in communia, & frequentia uertas, orationem humilem conficies. quod cùm ab Aristotele exponatur, nostra non indiget declaratione.

ANNOTATIONES.

In hoc contextu illud admonemus, exempla, quæ declarationis gratia ab Aristotele ponuntur, eam uim in latinum sermonem uersa non habere, quam in græco idiomate præseferunt: iccirco nos unico exemplo sumpto à nostris rem declarabimus. Virgilius enim in sexto Aeneidos libro ait:

Sic fatur lacrymans, classiq; immittit habenas.

Si quis carminis illius metaphoram nominibus consuetis expresserit, dicēs uerbi gratia, rudentes soluit, sermonem abiectum efficiet: nihil enim, quod ad hoc

pertinet, refert, soluta ne oratione, an metrica id dicatur. sunt penè infinita exẽpla, sed hoc satisfacit. † τὸ δὲ ἁρμόττον, ὅσον διαφέρει ἐπὶ τῶν ἐπῶν, θεωρείσθω, ἐντιθεμένων τῶν ὀνομάτων εἰς τὸ μέτρον. καὶ ἐπὶ τῆς γλώττης δὲ, καὶ ἐπὶ τῶν μεταφορῶν, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν μετατιθεὶς, ἄν τις τὰ κύρια ὀνόματα κατίδοι, ὅτι ἀληθῆ λέγομεν. Hæc cùm à
" Paccio fideliter non exprimantur, nos ea uertemus sic. CONGRVVM uerò,
" quantum excellat in carminibus, contemplетur, interpositis nominibus in me-
" trum. de lingua quoque, & de metaphoris, & de aliis generibus, si quis mutaue
" rit in propria nomina, quod uerum dicimus, PERSPICIET. Aliqui calamo exarati libri loco uocis * ἐντιθεμένων, habent ἀντιτιθεμένων. sed uulgata lectio mihi magis arridet. Illud præterea est animaduertendum, Aristotelem dicere, † ἓν δὲ μόνον ὄνομα μεταθέντος, ἀντὶ κυρίου εἰωθότος γλῶτταν, τὸ μὲν φαίνεται καλὸν, τὸ δ' εὐτελές. Hanc partem Paccius malè uertit. latinè autem ita sonant. VNVM VERÒ SOLVM NOMEN TRANSMVTANTE, LOCO PROPRII CONSVETI LINGVAM PONENS, HOC QVIDEM PVLCHRVM, ILLVD VERÒ ABIECTVM APPARET. Quibus in uerbis post uocem PROPRIVM addit CONSVETVM, tacitè innuẽs uocẽ propriũ hic capi solùm pro consueto, & triuiali: nam etiam appropriata nomina propria uocantur. sed de iis nunc sermo non est, sed de nominibus propriis consuetis, hoc est tritis, & in omnium usu positis: quibus opponit linguam, ut intelligamus per linguam quodcunque nomen à communi consuetudine quocunque modo recedens secundum septem iam supra enumeratos modos nominum ad ornatum præparatos. nam quodcunque consuetum non est, peregrinum uocari meritò potest. Ex hoc autem loco facilè uideri potest, qua ratione Philosophus utatur hac uoce κύριον pro communi, ut antea tum ex loco Rhetoricæ tum ex Poetica abundè declarauimus. Linguam autem hic fusè accipi dignosci potest, quoniam Aristoteles tot attulit huius rei exempla, ut in iis uideremus diuersa ornatus genera. Carmen quoque, quod ex Homero Aristoteles citat, ultimã dictionem in excusis Homeri libris habet * ἀεικὴς.

PARTICVLA CXXII.

Ἔτι δὲ Ἀριφράδης τοὺς τραγῳδοὺς ἐκωμῴδει, ὅτι ἃ οὐδεὶς ἂν εἴποι ἐν τῇ διαλέκτῳ, τούτοις χρῶνται. οἷον, τὸ δωμάτων ἄπο, ἀλλὰ μὴ ἀπὸ δωμάτων. καὶ τὸ σέθεν, καὶ τὸ, ἐγὼ δέ νιν. καὶ τὸ ἀχιλλέως πέρι, ἀλλὰ μὴ περὶ ἀχιλλέως. καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. διὰ γὰρ τὸ μὴ εἶναι ἐν τοῖς κυρίοις, ποιεῖ τὸ μὴ ἰδιωτικὸν ἐν τῇ λέξει ἅπαντα τὰ τοιαῦτα. ἐκεῖνος δὲ τοῦτο ἠγνόει. ἔστι δὲ μέγα μὲν τὸ ἑκάστῳ τῶν εἰρημένων πρεπόντως χρῆσθαι, καὶ διπλοῖς ὀνόμασι, καὶ γλώτταις. πολὺ δὲ μέγιστον τὸ μεταφορικὸν εἶναι. μόνον γὰρ τοῦτο οὔτε παρ' ἄλλου ἔστι λαβεῖν, εὐφυΐας τε σημεῖόν ἐστι. τὸ γὰρ εὖ μεταφέρειν, τὸ ὅμοιον θεωρεῖν ἐστι.

Ariphrades præterea carpebat tragœdos, perinde ac in Tragœdijs suis his uterentur, quæ in communi sermone diceret nemo: ut δωμάτων ἄπο, *pro* ἀπὸ δωμάτων, *id est domibus ab, pro ab domibus: &* σέθεν *pro* σοῦ, *id est sui: &* νὶν *pro* αὐτὸν, *id est ipsum: &* ἀχιλλέως πέρι *pro* περὶ ἀχιλλέως, *id est Achille de, pro de Achille, cæteraq; huiusmodi: prorsus ignorans, quod hæc omnia dum proprium uitant, plebeiam interim dictionem effugiunt. Cæterùm magni negocij est in supradictis singulis à decenti non discedere, minimeq; abuti compositis nominibus, linguisq;: cum primis uerò decenter uti translationibus, maximè est arduum. id quod unum nõ aliunde quæsitum sit oportet,*

uersatilisq;

uersatilisq́ ingenij indolem præ se ferat. Etenim recte quid transferre, simile aliquod illius contemplari est.

EXPLANATIO.

Aliam quoque affert Ariphradis in tragœdos reprehensionem: nempe, quia utuntur inconsueto loquendi modo, ut δωμάτων ἄπο, & non ἀπὸ δωμάτων, id est domibus ab, & non ab domibus. & σέθεν, pro σοῦ, id est sui. & ἐγὼ δέ νιν, accipiens νιν, pro αὐτὸν, id est ipsum. & ἀχιλλέως πέρι, pro περὶ ἀχιλλέως, hoc est Achille de, pro de Achille: cæteraq́; huiusmodi. Posita Ariphradis increpatione, Philosophus respondet, ac eum carpit, rationem afferens, cur his utantur poetæ: quoniam nimirum huiuscemodi omnia cùm in communi usu loquẽtium nõ sunt, orationem à plebeio disterminant: at Ariphrades hoc ignorabat.
„ CAETERVM (inquit) magni negotii est in supradictis singulis à de-
„ centi non discedere, minimeque abuti compositis nominibus, lin-
„ guisque: cũ primis uero decenter uti translationibus, maximè EST
„ ARDVVM. Sensus est, difficile quidem est ornamentis antea dictis, & nominibus compositis, & linguis opportunè uti scire; sed omniũ difficillimum est prõptas habere metaphoras, hoc est ad eas esse natum. idque probat: quoniam sola ab alio accipi non potest, hoc est doceri non potest, & acuti ingenii signum est. ETENIM (inquit) RECTE QVID TRANSFERRE, SIMILE ALIQVOD ILLIVS CONTEMPLARI EST. Sẽsus est, eos promptè metaphoris uti posse, qui rerum diuersarum similitudinem in eis repertam prospicere ualent: idque ingeniosi ualde hominis est. uidere enim in dissimilibus similitudinem acutæ solius mentis cernere est: qua in re præceptore uti non possumus, sicuti nec aliorum oculis intueri non didicimus, nec uidere ualemus.

ANNOTATIONES.

Dubitare quispiam posset. nam cùm superius dictum sit, tragicos iambicis carminibus usos fuisse, quoniam alternis sermonibus erant aptiores, uidetur tragicam locutionem peccare, si à communi loquendi modo recedat, & ideo rectè Ariphradẽ eam reprehẽdisse. Respõdetur, id quidẽ uerũ esse in Tragœdiis omnino à cõmuni loquendi usu nõ esse recedendũ: tamẽ eatenus est recedẽdũ, quatenus orationẽ à plebeio uindicemus, nã sicuti iambicũ carmẽ ad orationẽ solutam propius quàm cætera genera carminum accedit, oratio tamen soluta non est: ita dictio, qua tragicus utitur ad communem loquendi modum accedere debet, oportet tamen, ut sermo popularis non sit. Verbum ἐκωμῴδει, significat in Comœdia aliquem mordere, ut Aristophanes Euripidem ἐκωμῴδει. Fortè igitur Ariphrades Comœdiam fecit, in qua tragicos impropriè loquentes carpebat, ac deridebat. quòd si comicus non fuit Ariphrades, per translationem dictum est ἐκωμῴδει. τὸ δὲ μέγιστον τὸ μεταφορικὸν ἐστίν. Illustrissimi Mendozæ codex ita habet: πολὺ δὲ μέγιστον τὸ μεταφορικὸν ἐστίν. utraque lectio eundem exprimit

ſenſum. Dubium eſt,cur Ariſtoteles dicat eſſe difficile,promptas habere metaphoras,quoniam uidelicet ab aliis doceri nequeant: cùm tamen ipſe doceat metaphoras ex ſimili duci,nosq; ſuperius dixerimus metaphoris conſtruendis magnopere cõferre,ſi rectè rerũ uſus perpẽdatur: ex illis.n.metaphoræ,ueluti è penu hauriuntur.igitur ex aliis,id eſt ex præceptis hoc poſſumus adipiſci,quod Ariſtoteles appellat μεταφορικὸν εἶναι. Reſpondetur,hæc ſanè præcepta aliquid conferre,tamen opus eſſe natura potiſsimùm, & ingenio acri,ſi ſimile in diſsimilibus conſpici debet. Ariſtoteles igitur id reſpiciens, quo proximè metaphora conſtituitur,eam ab aliis peti non poſſe,ſed haberi à natura dixit. ſi quis uerò aliorum iam factis metaphoris utatur, is profectò μεταφορικὸς propriè non dicetur,ſed qui ex ſe promptè eas profert,ac fingit.

PARTICVLA .CXXIII.

Τῶν δὲ ὀνομάτων τὰ μὲν διπλᾶ μάλιστα ἁρμόττει τοῖς διθυράμβοις, αἱ δὲ γλῶτται τοῖς ἡρωϊκοῖς, αἱ δὲ μεταφοραὶ τοῖς ἰαμβείοις. καὶ ἐν μὲν τοῖς ἡρωϊκοῖς ἅπαντα χρήσιμα τὰ εἰρημένα, ἐν δὲ τοῖς ἰαμβείοις, διὰ τὸ ὅτι μάλιστα λέξιν μιμεῖσθαι, ταῦτα ἁρμόττει τῶν ὀνομάτων, ὅσοις καὶ ἐν λόγοις τις χρήσηται. ἔστι δὲ τὰ τοιαῦτα, τὸ κύριον, καὶ μεταφορά, καὶ κόσμος. περὶ μὲν οὖν τραγῳδίας, καὶ τῆς ἐν τῷ πράττειν μιμήσεως, ἔστω ἡμῖν ἱκανὰ τὰ εἰρημένα.

Duplicia uerò nomina ut maximum in modum Dithyrambis quadrant, ſic Heroicis linguarum uarietas, Iambicisq; translationes. quanquam Heroicis quidem ſupradicta omnia ualde uſui ſunt, Iambicis uerò, quòd maxime colloquia æmulentur, cuncta illa conueniunt nomina, quibus ritè quis in ipſo ſermone utatur. ſunt autem hæc, propria, metaphorica, ornata. De Tragœdia igitur, deq; ad actionem accommodata imitatione, ſatis hactenus à nobis hæc dicta ſint.

EXPLANATIO.

Quoniam ſuperius diuerſa ornatus genere recenſuit, quibus nos decenter uti præcepit,nunc ſingillatim, quæ quibuslibet poematũ generibus præcipuè conueniant,declarat. Ille inquit ornatus,qui eſt ex nominum compoſitione,Dithyrambis maximè congruit:linguæ uerò Heroicis,ſicuti metaphoræ Iambis.quanquam ita hæc ſint ſingulis poematibus aſsignata,admonet tamẽ ornatus omnes Heroicis cõpoſitionibus utiles eſſe . Iambis uerò, quoniam maximè quotidianum ſermonem imitantur,illa nominum genera cõueniunt, quibus interloquendum quis utitur : ſunt autem huiuſmodi,proprium,metaphora,& ornatus. Vniuerſum uerò de Tragœdia ſermonem claudens,inquit: DE TRAGOEDIA IGITVR, DEQVE AD ACTIONEM ACCOMMODATA IMITATIONE. Hæc pro eodem ponũtur : ſupra enim Tragœdiã haudquaquã narrando,ut Epopœia,ſed agẽdo imitari diximus. SATIS HACTENVS À NOBIS HAEC DICTA SINT. Epilogo utitur,quo lectoris animus ad ſequẽtia præparatur. ſequentia.n.aliò reſpicere à præcedẽtibus epilogo declaratur.

Quoniam

ANNOTATIONES.

Quoniam duplicia, hoc est composita nomina Dithyrambis maximè conuenire dixit, rationi consonum est, Aristotelem operis huius initio, cùm primum Dithyrambos nominauit, eos composito nomine expressisse, & Dithyrambopoetica dixisse. Ex hoc præterea contextu ornatum non idem esse, quod metaphora, nec ut omnibus ornatibus commune, sed ut unum nominum genus ab aliis distinctum ex loquendi Aristotelis modo apertè conspicitur. Nomina composita solutæ orationi minimè conuenire tertio de Rhetorica libro, ubi de frigidis agit, admonet. Eodem itidem libro linguas epicis, translationes iãbicis scriptionibus maximè conuenire asserit. Dubitare meritò quis posset, cur hæc uerba: περὶ μὲν οὖν τραγῳδίας, καὶ τῆς ἐν τῷ πράττειν μιμήσεως, ἔστω ἡμῖν ἱκανὰ τὰ εἰρημένα : in fine contextus huius posuerim, cùm potius alterius contextus sequentis principium esse deberet, ea scilicet ratione, quoniam uocem μὲν habet: quam in orationis principio semper, nunquam autem in fine superius ponendam diximus. Ad quod ita respondemus, secus esse, cùm hæc dictio μὲν, cum uoce οὖν iuncta est, et cũ sola ponitur : nam particula illa οὖν, extremum indicare uidetur. at superius Aristoteles de proprietate uocis illius μὲν, cùm sola citra alias coniunctiones ponitur, est locutus, hic uerò non sola, sed cũ uoce οὖν iuncta est. Eo autem consilio hanc particulam tametsi uocem μὲν habeat, in fine illius contextus reponendam duxi, quoniam Aristoteles in fine librorũ de Cœlo eisdem uerbis utitur, cùm inquit : περὶ μὲν οὖν βαρέος, καὶ κούφου, καὶ τῶν περὶ αὐτὰ συμβαινόντων ἀφωρίσθω τοῦτον ἡμῖν τὸν τρόπον. Hoc autẽ loco quædã nostro negotio conducentia ex Ioanne Grammatico in præfatione in libros Aristotelis de Generatione & Corruptione huc transferenda iudicaui, cùm ait : ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πολλή ἐστι τῆς παρούσης ταύτης πραγματείας ἡ συνέχεια πρὸς τὴν οὐρανοῦ, ὡς δηλοῖ ὁ δὲ σύνδεσμος κατὰ τὸ προοίμιον τοῦτον τρόπον. Περὶ δὲ γενέσεως, καὶ φθορᾶς τῶν φύσει γινομένων, καὶ φθειρομένων, & quæ sequuntur. Ex quibus Ioannis Grammatici uerbis habemus, uoces illas περὶ μὲν οὖν, quanquam in fine libri positæ sint, indicare tamẽ aliquid sequi, & præterea uocem μὲν antecedere ; ut & in re nostra nunc conspici potest. per illa enim supra posita uerba, sermoni de Tragœdia finem imponit, innuens alium sequi sermonem, qui ad Epopœiam spectat. Quanquam uerò plurima afferri loca possent, in quibus simili prorsus locutione Philosophus utitur, is tamen, quem nos adduximus, quoniam in calce uoluminis de Cœlo ponitur, & Ioãnes Grãmaticus in præfatione libri de Generatione & Corruptione animaduertit uim illius uocis μὲν, ratione uocis alterius δὲ, positæ in primo libro de Generatione & Corruptione eorundẽ librorum seriem indicare, mihi uisus est cæteris omnibus esse præferẽdus, propositoq́ue nostro omni ex parte satisfacere.

PARTICVLA .CXXIIII.

Περὶ δὲ τῆς διηγηματικῆς, καὶ ἐν μέτρῳ μιμητικῆς, ὅτι δεῖ τοὺς μύθους καθάπερ ἐν ταῖς τραγῳδίαις συνιστάναι δραματικοὺς, καὶ περὶ μίαν πρᾶξιν ὅλην, καὶ τελείαν ἔχουσαν ἀρχὴν, καὶ μέσον, καὶ τέλος, ἵν᾽ ὥσπερ ζῶον ἓν ὅλον, ποιῇ τὴν οἰκείαν ἡδονὴν, δῆλον. καὶ μὴ ὁμοίας ἱστορίαις τὰς συνθέσεις εἶναι, ἐν αἷς ἀνάγκη οὐχὶ μιᾶς πράξεως ποιεῖσθαι δήλωσιν, ἀλλ᾽ ἑνὸς χρόνου, ὅσα ἐν τούτῳ συνέβη περὶ ἕνα, ἢ πλείους, ὧν ἕκαστον, † ὡς ἔτυχεν, ἔχει πρὸς ἄλληλα. ὥσπερ γὰρ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἥ τ᾽ ἐν Σαλαμῖνι ἐγένετο ναυμαχία, καὶ ἡ ἐν Σικελίᾳ Καρχηδονίων μάχη, οὐδὲν πρὸς τὸ αὐτὸ συντείνουσαι τέλος, οὕτω καὶ † ἐν τοῖς ἐφεξῆς χρόνοις ἐνίοτε γίνεται θάτερον μετὰ θατέρου, ἐξ ὧν οὐδὲν γίνεται τέλος.

† De narratiua uero, & per numeros imitatione, quòd ipsæ quoque fabu

læ, non

læ, non secus ac in Tragœdijs actus, consistere debeant, pariterq; circa unam, eamq; integram atque perfectam actionem uersari, principio scilicet, medio, fineq; constantem, à qua sanè, uelut ab integro quopiam animali, uo luptas quædam peculiaris proficiscatur, omnino manifestũ est. Itemq; quòd historijs usitatis dissimiles esse debeant, quæ quidem non unius tantum actio- nis præbeant notitiam, necesse est: sed temporis unius, omnium sanè, quæcun que in eo tam circa unum, quàm plures contingere, eodem scilicet modo, quo singula quæque † inter se (ut casu euenit) se habent. uerbi causa: circa idem tempus nauale bellum in Salamine, præliumq; Carthaginensium in Sicilia, quæ minime quidem in eundem exitum spectant: ita quoque † in sequenti- bus temporibus, dum alterum interdum post alterum fit, quibus unus non est exitus.

EXPLANATIO.

Sermone de Tragœdia iam absoluto, de Epopœia nũc pertractat: quam esse dicit imitationem per metra narrãdo factam: in ea uerò, sicut & in Tragœdiis fabulas constituere oportere DRAMATICAS, hoc est aptas in scenam deduci. aptæ autem erunt, si personæ mutuò colloquentes inducantur, ut facit Homerus. Oportet item Epopœiam unam actionem totam & perfectam, PRINCIPIO SCI- LICET, MEDIO, FINEQVE CONSTANTEM: hoc est magnitudi- nem habentem exprimere. Quid autem sit totum, & perfectum (idẽ enim sunt) item quid per magnitudinem intelligere debeamus, in definitione Tragœdiæ iam explicatum est. Manifestum igitur est, quòd Epopœia unam integramque actionem imitari debet, ut tan- quam animal unum totum propriam uoluptatem præbeat. Ne ue- ro quis existimet eam (dictum enim est illam imitationem esse narrã do factam) historiæ, quæ itidem narrat, similem esse, iccirco subiun- git, & non similes historias cõsuetas esse (ita enim ad uerbum uerba græca se habent) quæ nonnihil supplendo hunc in modum sunt or dinanda. & oportet imitationi per narrationẽ metro non similes hi- storias esse consuetas, in quibus sanè necessarium non est actionem unam exprimere, sed acta temporis unius, quæcunque circa unum, aut plura contigerunt explicare: quorum singula, ut sors tulit, se se habent ad inuicem. Duplex autem in iis historiæ conscribendæ tra ditur ordo. alter enim ad ea respiciens, quæ eodem tempore à diuer sis sunt gesta narrat, exprimitque: alter uerò res hominis unius ge- stas persequitur. Subiungit autem, quemadmodum enim eodem tẽ- pore in salamina naualis pugna cõmissa fuit, in qua Xerses à Themi- stocle deuictus est, & in Sicilia Carthaginensiũ pugna, nihil ad unũ

exitum tendentes: ita quoque & in successiuis temporibus interdũ unum post aliud fit, ex quibus unus exitus non constituitur.

ANNOTATIONES.

Huius contextus principium Paccius obscurè admodum uertit. hunc igitur in modum apertius transferri debet. DE NARRATIVA AVTEM, ET METRO IMITATRICE, QVOD FABVLAS, SICVT IN TRAGAEDIIS CONSTITVERE DRAMATICAS OPORTET. Sciendum autem est, Aristotelem per metrum, heroicum carmen intelligere. nam supra de Epopœia loquens dixit: περὶ μὲν οὖν τῆς ἐξαμέτρου μιμητικῆς: hoc est de imitatrice utente hexametro. nunc autem Epopœiam alio modo describit, eam esse dicens imitationem dramaticam, metro per narrationem factam. Qua autem ratione Epopœiam imitationem διηγηματικὴν appellet, superius est declaratum. id uero hoc loco ualet διηγηματικὴν, quod in Tragœdiæ definitione δι' ἀπαγγελίας. † ὡς ἔτυχεν, ἔχει πρὸς ἄλληλα. Hæc clarius quàm Paccius, hoc modo uerti possunt. VT SORS TVLIT, INTER SE CONSEQVVNTVR. Aristoteles libro secundo de Rhetorica sub finem, aliud esse statuit, hoc post hoc, ab eo, quod est, hoc per hoc, cùm ait: τὸ γὰρ μετὰ τοῦτο, ὡς διὰ τοῦτο λαμβάνουσι. sed de his superius dictum est. ὥσπερ γάρ. Paccius in uersione prætermisit uocẽ γάρ, quæ ENIM significat. prætermittenda uerò nullo modo erat. igitur uerba illa ita uertenda sunt. QVEMADMODVM ENIM. Item illud, † ἐν τοῖς ἐφεξῆς χρόνοις, uertit IN SEQVENTIBVS TEMPORIBVS. quæ uersio seruari quidem potest: nam uoci ἐφεξῆς, reddidit uoces has, IN SEQVENTIBVS. sed si uerbum deinceps addatur, apertior erit lectio hũc in modum: TEMPORIBVS DEINCEPS INSEQVENTIBVS. Dubitare meritò quis posset, quonam consilio Philosophus nihil prorsus dixerit de genere, ac actionis natura, quam Epopœia debet imitari, cùm in Tragœdia admonuerit illam scilicet circa actionem seriam, atque grauem uersari oportere. An, quod in Epopœia ita erat aperta, ut admonitione non indigeret.

PARTICVLA CXXV.

Σχεδὸν δὲ οἱ πολλοὶ τῶν ποιητῶν τοῦτο δρῶσι. διὸ, ὥσπερ εἴπομεν, ἤδη καὶ ταύτῃ θεσπέσιος ἂν φανείη Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους, τῷ μηδὲ τὸν πόλεμον, καίπερ ἔχοντα ἀρχὴν, καὶ τέλος, ἐπιχειρῆσαι ποιεῖν ὅλον. λίαν γὰρ ἂν μέγας, καὶ οὐκ εὐσύνοπτος ἔμελλεν ἔσεσθαι. ἢ τῷ μεγέθει μετριάζοντα, καταπεπλεγμένον τῇ ποικιλίᾳ. † νῦν δ' ἓν μέρος ἀπολαβὼν ἐπεισοδίοις κέχρηται * αὐτῶν πολλοῖς, οἷον, νεῶν καταλόγῳ, καὶ ἄλλοις ἐπεισοδίοις. * δὶς διαλαμβάνει τὴν ποίησιν.

Id quod ferè poetarum non pauci efficere solent. Quamobrem, quemadmodum superius diximus; ob id etiam præ cæteris diuinus Homerus uideri iure debet, quòd bellum quidem aliqui principio, medio, fineq; constans, totum scribere minimè est aggressus: siquidem uel nimis magnũ euasurum, atq; adeò perceptu difficile existimauit: uel, si ad iustam magnitudinem perstrinxisset, inculcatum nimia uarietate futurum. Nunc uerò eius rectè una duntaxat parte suscepta, pluribus in ea Episodijs usus est, sicuti nauium catalogo, alijsq; Episodijs: quibus Poesim ipsam locupletissimam reddit.

Declarauit

EXPLANATIO.

Declarauit esse proprium Poeseos, unam tantùm actionem complecti. unam autem dixit esse, cuius unus est finis, in quem cætera tēdunt. Imperitos nunc quosdam reprehēdit poetas, multiplices actiones, penitusque diuersas, historicorum more uno uolumine claudentes. Homerum uerò laudibus extollit, & diuinum appellat, qui nedū diuersas actiones uno in poemate coniunxit, sed neq; bellum, quod sibi describendum proponit, quanquam principium, medium, ac finem haberet, totum, atque integrum pertractare uoluit. Eius autem consilii optimi rationem affert: nimis enim (inquit) magnū esset uolumen id continens, nec facilè tota illa scriptio memoria comprehendi simulque inspici posset: quod in Poesi (sicuti superius dictum est) in primis Aristoteles cauendum esse iubet, ducta nimirum à corporibus admodum magnis similitudine. Quòd si totum troianum bellum Homerus, congrua tamē magnitudine complecti uoluisset, in aliud uitium lapsus fuisset. opus enim prætexuisset nimia rerum uarietate inculcatum. ueluti si pictor in angusta pagella plurimas diuersarum rerum figuras exprimere uellet, eas profectò inculcatas, ac uisu perdifficiles facere opus esset: quod sanè magnum est Picturæ uitium. Homerus igitur, ut hæc euitaret incommoda, partem illius actionis sibi proponit, uerbi causa, Achillis iram: qua perdurāte multa Græci mala perpessi sunt. ea uerò ob Patrocli mortem restincta, uictoria Græci potiti sunt. utitur deinde ipse multis episodiis, ut nauium catalogo, cùm sub finem secundi Iliados duces, & naues recenset: aliisque episodiis; quibus Poesim suam distinguit.

ANNOTATIONES.

Occurret aliquis, arguens Aristotelem tanquam sibi contrarium. quoniam in contextu superiore dixit poetam uersari circa unam actionem integram, atque perfectam, habentem principium, medium, ac finem; hic uerò dicit, quòd quanquam bellum troianum principium, & finem habuerit, (tacitè per extrema innuens & medium,) totam tamen actionem illam non est aggressus Homerus: quoniam uolumen in nimiā magnitudinem excreuisset, sed partem duntaxat est persecutus. ista igitur actio non erit tota & perfecta: cuius tamen oppositum fieri oportere supra dictum est. Hæc obiectio dilui sic potest, quòd cùm poeta actionem aliquam sibi imitandam proponit, totam, atque integram perficere debet, eamque principium, medium, & finem habere oportet: quæ omnia in parte troiani belli, uerbi gratia ab initio iræ Achillis, ad finem usque belli reperiuntur. unde Homerus actionem illam totam, atque integram, quæ ex Achillis ira dependet, habens principium, medium, & finē, perficit & absoluit. quocirca in Iliados initio proponēs, quid in sequentibus erat dicturus, inquit:

Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην. ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε. & quæ sequuntur.

Alia quoque occurrit dubitatio: quoniam Cæsarem uidemus breui admodum

uolumine tot claras actiones,lucidè, aperteq́; perstringere: quid igitur obest, quin idem à poeta fieri posit? nam si Cæsaris uerba metro essent adstricta,idē, quod & nunc oratione soluta faciunt,præstarent. Si præterea rectè fecit Homerus,partem duntaxat Troiani belli describens,ne,ut inquit Aristoteles, eius uolumen,si totum aggressus esset,nimium excresceret,cur modicam adeò sibi partē proposuit, ut multis eam egresionibus resarcire cogeretur, si modo iustam magnitudinē habere deberet? non ne longe melius fecisset, si loco digressionum plus actionis illius expressisset? uidetur enim Homerus,ut uitium unum euitaret, prolixitatē inquam, in oppositum incidisse: quoniam tam modicam sibi partē proposuit,ut hinc inde petitis ad illā augendam episodiis uti coactus fuerit. His ita satisfieri posse putamus,historici,ac poetæ dispar admodū esse propositum. cùm enim Poesis quædam ueluti pictura sit,quas exprimit actiones uerbis,easdem perinde ac coloribus pingere instituit:historicus autem quæ gesta sunt,breuiter narrat, aliud igitur est, si dicatur Hector ab Achille cominus interficitur; aliud uerò,si tota illa pugna uerbis ueluti pictura quædam ob oculos ponatur. primum breui admodum sermone absoluitur,secundum nisi multis fieri non potest. Nihil igitur mirum,si multa breui sermone perstringit historicus,quod poeta nequit efficere.quare si tantam sibi poeta,quantam historicus actionem scribendam sibi proponeret,in immēsum sanè poetæ opus excresceret: quod historico non contingit. Quod uero secundo loco dicebatur, Homerum rectius fecisse,si egresionum loco tantundem actionis substituisset; id omnino negandum est. nam cùm poetæ propositum sit, quam amplectitur actionem, omnibus eam ornamentis fulcire,egresionibus uerò mirum in modum rem exornet,& rem à re disterminet ac seiungat,iure factum fuit, ut actio episodiorum interuentu pulchrior,ac perspicua magis appareret.nō enim poetæ munus est aridè ac ieiunè res exprimere, sed ornatè, ac expolitè eas ob oculos ponere. si igitur ab initio Troiani belli exorsus esset Homerus, & partes singulas actionis illius egresionibus,ut res postulabat, exornasset, opus profectò in immensum excreuisset. Quanta autē diuini huius præcepti utilitas sit, hinc dignosci potest. quoniam illa belli pars,quæ ab Homero est prætermissa, si rem ab ouo incœpisset,exornatione indiguisset. nūc uero principio belli Troiani ueluti episodio Homerus,cùm personam inducit, quæ illud narrat,utitur: & ita eo aliam sui operis partem exornat; ut ex Iliados tertio deprehendi potest. sic & nos quod exornatione indigeret,eo tāquam ornamēto ad aliā operis partem (si præceptum Aristotelis seruablimus) expoliendam utemur: & res uniuersa ac tota in aperto fiet,tot ornamentis referta, ut pulchrius nihil excogitari posit. Aristoteles tamen tantùm dixit non esse ab initio inchoandum, ne nimium opus exurgat: tacitè innuens, oportere poetam singulis quibusdā partibus episodia inserere,quibus opus excrescere necesse est. † νῦν δ' ἓν μέρος ἀπολαβὼν ἐπεισοδίοις κέχρηται αὐτῶν πολλοῖς, οἷον νεῶν καταλόγῳ, καὶ ἄλλοις ἐπεισοδίοις * δὶς διαλαμβάνει τὴν ποίησιν. Duæ uoces in hac parte difficultatem faciunt: altera est αὐτῶν, hoc est ipsorum: altera est δὶς, id est bis. Vt autem clarius omnia intelligantur,primùm ad uerbum græca uerba in latinum uertemus,deinde cur uerba duo difficultatem efficiant ostendemus. uerba igitur hunc in modum conuertenda sunt. NVNC VERÒ PARTEM VNAM CVM ACCEPERIT, EPISODIIS VTITVR IPSORVM MVLTIS, VT NAVIVM CATALOGO, ET ALIIS EPISODIIS BIS DIDVCIT POESIM. In hac uerborum serie quid referat,aut cui proposito cōducat uox IPSORVM, non apparet. quid quoque uerbum BIS, hoc loco significet,non planè constat.non enim bis episodiorum interuentu diducitur Poesis, sed partem longè maiorem in Poesi heroica occupant episodia,quàm fabula. Vetus tralatio non agnoscit uerbum αὐτῶν

τῆν. Paccius autem uocem illam uertit EA, ac si græcæ non αὐτῆν, sed αὐτῆς legeretur. uerbum autem δὶς, id est BIS, in antiqua tralatione exprimitur: at Paccius loco uocis illius ponit QVIBVS, ueluti si græcè non δὶς, sed οἷς legeretur. exemplaria ferè omnia, quæ nos nacti sumus, uulgatam lectionem habent. Arbitror autem uerbum illud αὐτῆν esse penitus deprauatum: quare, uel expungendum, ut uetus tralatio fecit, uel si minorem immutationem facere uelimus, ut Paccius fecit, in melius reformandum, legendumq́; αὐτῆς loco αὐτῆν, hoc est ipsius, scilicet partes. Quod ad aliud uerbum spectat, si non δὶς sed οἷς legatur, res est aperta, nec indiget explanatione nostra. sensus enim esset, poetam non solũ catalogo nauium, sed etiam aliis episodiis uti, quibus Poesim exauget. at si legatur δὶς, difficilior multo est explanatio: quam tamen partem in hunc modum explanarem. δὶς διαλαμβάνει τὴν ποίησιν, hoc est, & secundum propriam actionem, & secundum Episodia.

PARTICVLA. CXXVI.

Οἱ δ' ἄλλοι περὶ ἕνα ποιοῦσι, καὶ περὶ ἕνα χρόνον, καὶ μίαν πρᾶξιν πολυμερῆ, οἷον, ὁ τὰ κυπρικὰ ποιήσας, καὶ τὴν μικρὰν ἰλιάδα. τοιγαροῦν ἐκ μὲν ἰλιάδος, καὶ ὀδυσσείας μία τραγῳδία ποιεῖται ἑκατέρας, ἢ δύο μόναι. ἐκ δὲ κυπρίων πολλαὶ καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς ἰλιάδος πλέον ὀκτὼ, οἷον Ὅπλων κρίσις. Φιλοκτήτης, Νεοπτόλεμος, Εὐρύπυλος, Πτωχεία, Λάκαιναι. Ἰλίου πέρσις, καὶ Ἀπόπλους, καὶ Σίνων, καὶ Τρῳάδες.

Alij uerò circa uirum unum, tempusq́; duntaxat unum uersantur: sed actionem ipsam multimembrem constituunt: quemadmodum qui Cyprica, & Iliadem paruam conscripsit. Verùm enimuerò Ilias simul, atque Odyssea una tantum Tragœdia, duabus ad summum claudi possunt: contrà Cyprica nõ nisi pluribus, tum parua Ilias ex octo amplius constat: ut sunt Armorum iudicium, Philoctetes, Neoptolemus, Eurypylus, Emendicatio, Lacæna, Ilij excidium, Reditus, Simon, Troiades.

EXPLANATIO.

Aristoteles hac in parte reliquos epici munus ignorasse demonstrat: unius enim uiri res gestas, & quæ uno tẽporis spatio cõtigere, & actionẽ unã, multimembrẽ uidelicet, sunt persecuti. quod exẽplo poetæ, qui Cyprica, & paruam Iliadem conscripsit, declarat: quæ poemata interiere. Verùm enimuerò tanta est in Homeri scriptionibus unitas actionis, quam imitatur, ut ex duobus illis uoluminibus, Iliade scilicet, & Odyssea, unica fiat Tragœdia, nimirum ex interitu Patrocli, Ilii excidium: aut duæ solæ, priori iam dictæ aliam addendo, scilicet reditum Vlyssis, cum procorum interitu. Ex cypriis uerò (inquit) multæ, & ex parua Iliade plures quàm octo recenset.

ANNOTATIONES.

Potest hic cõtextus aliã itidẽ interpretationẽ recipere, ut scilicet ex alterutra, Iliade inquam, aut Odyssea separatim una fiat Tragœdia. Cùm uerò dicit: DVABVS AD SVMMVM: hoc bifariã intelligi potest, uel quòd ex utrolibet uolumine

mine duæ fieri possunt, uel ex altero tantùm, puta ex Iliade: quod magis uerũ existimo. nam in Odyssea minimè deprehẽduntur argumenta duo Tragœdiæ accommodata, ut in Iliade, nempe Patrocli mors, item & Hectoris. Κυπριακὰ. Athenæi libro octauo hæc sunt uerba. ὁ τὰ κύπρια ποιήσας ἔπη, εἴτε κύπριός τις ἐστὶ, ἢ στασῖνος, ἢ ὅς τις δήποτε χαίρει ὀνομαζόμενος, τὴν νέμεσιν ποιεῖ διωκομένην ὑπὸ Διὸς, καὶ εἰς ἰχθὺν μεταμορφουμένην, διὰ τούτων,

Τοῖς δὲ μετὰ τριτάτην Ἑλένην τέκε θαῦμα βροτοῖσι,
Τήν ποτε καλλίκομος Νέμεσις φιλότητι μιγεῖσα.

Μικρὰ ἰλιάς. Pausanias in Laconicis inquit: Μαχάονα δὲ ὑπὸ Εὐρυπύλου τοῦ τηλέφου τελευτῆσαι φησὶν, ὁ τὰ ἔπη ποιήσας, τὴν μικρὰν Ἰλιάδα. & quanquam Herodotus in Homeri uita Iliadem paruam ab Homero conscriptam affirmet, non tamen est ea tractatio, de qua nunc Aristoteles agit: cùm præsertim ex suprascripto Pausaniæ loco alium itidem ab Homero poetam (si uerum Herodotus dicit) Iliadem paruam scripsisse appareat. Tragœdiæ, quæ ex parua Iliade descriptæ fuere, sunt hæ. Armorum iudicium, de qua Tragœdia nihil (ut opinor) reperitur. Philoctetes, quam Sophocles scripsit. Neoptolemus, quam Theophilus fecit, auctore Athenæo libro. XIII. Eurypylus de qua Cicero in Tusculanis quæstionibus meminit. Πτωχεία, id est Emendicatio, de qua nihil, sicuti nec de Lacæna, reperitur. Ilii excidium, quæ Achatis Argiui Tragœdia fuisse perhibetur ab Athenæo. XIIII. libro. Troas, quam scripsit Euripides. Apoplus uerò, & Sinon, nec extant, nec cuius extiterint nouimus. sed hæc ad Aristotelis sensum percipiendum nihil, aut parum conferre uidentur: quocirca in curiosorũ gratiã hæc dicta sint. Dubitatur, quonam pacto ex Odyssea, Iliade'ue una fieri possit Tragœdia. quoniam actio, quam epici imitantur, temporis spatio nõ urgetur: itaq; multorum annorum esse potest. Tragœdia uerò diei unius, aut paulo pluris actionem imitatur. Respondetur, primùm quidem epica episodia reiiciẽda esse, cùm ab epicis pertractatam actionem in Tragœdiam redigere nolumus, aliaq́; uel etiam eadem, mutata tamen, & proposito accommodata, illi admouenda: fabulam deinde non idem principium in Tragœdia, ac in Epopœia, sed proximius fini habere oportet. interuentu autem episodii principium quoque epicæ actionis explicari debet. tota igitur Epopœiæ fabula in Tragœdia explicabitur: sed eius pars erit extra fabulam, hoc est extra actionem, quæ in scena agitur, ut supra declaratum est de Oedipode: pars uerò, quæ tamen tota, ac integra ratione habita Tragœdiæ dicetur, agendo explicabitur. hæc autem maior esse nõ debet, quã quod unius diei spatio plus minus'ue perfici possit. Verùm quoniã in Iliade, atque Odyssea omnia finem unum respicere uidentur, propterea dixit Tragœdiam unam, aut duas tantùm illa uolumina continere. Non exorditur autem Homerus ab ouo actionis, quam pertractat, non ut cuitet, ne similis historico esse uideatur, sed ne nimis opus excrescat: quoniã fabulæ pars quæq; episodiis à poeta (qua re ab oratore plurimũ differminatur) exornãda est. Ex actione, quã in Aeneade Virgilius imitatur, duæ Tragœdiæ cõfici possunt: altera ex episodio in. IIII. ubi Didonis amor exprimitur: altera ex fabula de Turni nece.

PARTICVLA. CXXVII.

Ἔτι δὲ τὰ εἴδη ταυτὰ δεῖ ἔχειν τὴν ἐποποιίαν τῇ τραγῳδίᾳ. ἢ γὰρ ἁπλῆν, ἢ πεπλεγμένην, ἢ ἠθικὴν, ἢ παθητικὴν δεῖ εἶναι, καὶ τὰ μέρη ἔξω μελοποιίας, καὶ ὄψεως ταυτά. καὶ γὰρ περιπετειῶν δεῖ, καὶ ἀναγνωρίσεων, καὶ παθημάτων, ἔτι τὰς διανοίας, καὶ τὴν λέξιν ἔχειν καλῶς. οἷς ἅπασιν Ὅμηρος κέχρηται καὶ * πρῶτος, καὶ ἱκανός. καὶ γὰρ καὶ τῶν ποιημάτων ἑκάτερον συνέστηκεν, ἡ μὲν ἰλιὰς, ἁπλοῦν, καὶ παθητικὸν, ἡ δὲ ὀδύσσεια, πεπλεγμένον. ἀναγνώρισις γὰρ διόλου, καὶ ἠθική. πρὸς δὲ τούτοις λέξει, καὶ διανοίᾳ * πάντας ὑπερβέβληκε.

Iisdem præterea generibus Epopœia, quibus Tragœdia constet, est necesse. etenim uel simplicem, uel complicitam, uel moralem, uel patheticam hanc esse oportet. Cui totidem, eædemq; partes, præter harmoniam, & apparatũ respondent: ut quæ peripetijs, agnitionibus, affectibus, adhuc etiam sententia, & dictione, egregijs quidem omnibus indigere uideatur. quibus sanè cunctis & ante alios, & plenissime Homerus uates utitur. siquidem utroq; poemate hæc omnia complexus est. Vt enim Ilias simplex, atque patheticũ continet genus, sic Odyssea complicitum: & ut quæ agnitionibus constet, & per totum morata sit. ad hæc quoque dictione, atque sententia, cæteris mirum in modum uatibus antecellit.

EXPLANATIO.

Commune Epopœiæ, ac Tragœdiæ esse unam dũtaxat actionem imitari supra Philosophus ostendit: nunc pergit cætera enumerare, quæ utrique communia sunt. Amplius (inquit) species easdem cum Tragœdia Epopœiã habere oportet. quod probat. nã Poesim, quæ Epopœia dicitur, aut simplicem, aut perplexam, aut moratam, aut patheticam esse oportet. quid autem hæc sint, supra cùm de Tragœdia loqueretur, abundè declaratum est. Addit præterea partes, quæ qualitatem Poeseos respiciunt, utrisque easdem esse; demptis melopœia, & apparatu, quæ Tragœdiæ propria sunt. Probat autem partes omnes quales Tragœdiæ in Epopœia quoque reperiri. quoniã illæ, de quibus minus uidetur, peripetia scilicet, agnitio, & affectus in Epopœia sint oportet. indigemus enim in illa his, quæ quid sint, iam antea dictum est. In Epopœia præterea sententia, & uerba benè se se habeant oportet: quibus omnibus primùm, & abundè Homerus usus est. & addidit ABVNDÈ, quoniam primi rerum inuentores nõ plenissimè rem attingunt: nam inuenire, & perficere difficillimum admodum est. mirum igitur in modũ hoc loco Philosophus Homerum extollit. Quod uerò de Homero dixit, id uerum esse probat. utrunque enim poema (inquit) constituit. Ilias est simplex quidem, & patheticum, Odyssea uerò poema est perplexum: quoniam per totũ agnitionem habet (nam Vlysses ab Alcinoo, à subulcis & à nutrice agnoscitur) & moratum est. ad hæc dictione, & sentẽtia omnes Homerus poeta superauit. Ex quibus colligendum est diuersa Epopœiæ genera dari, eò quòd omnes supra enumeratas species in una Epopœiæ Poesi contineri non est necesse. partibus tamen qualibus, scilicet fabula, moribus, sententia, & dictione poema heroicum, ac tragicum omne, si rectè se habeat, constare oportet. tragicum uerò præter enumeratas partes melopœiam etiam, & apparatũ habet.

oĩs

ANNOTATIONES.

Οἷς ἅπασιν Ὅμηρος κέχρηται, καὶ * πρῶτος, καὶ ἱκανῶς. Hæc Paccius ita uertit. QVIBVS SANE CVNCTIS, ET ANTE ALIOS, ET PLENISSIME HOMERVS VATES VTITVR. Ex qua uersione patet, eum rectè quidem πρώτως, καὶ ἱκανῶς aduerbialiter legisse, non autem ut uulgata lectio habet. † Ἀναγνώρισις γὰρ διόλου, καὶ ἠθική. Hæc ita Paccius uertit. VT QVAE AGNITIONIBVS CONSTET, ET PER TOTVM MORATA SIT. ex qua uersione licet intueri, eũ existimasse aliter Aristotelis uerba, quàm uulgata lectio habeat, esse legenda. Vox enim καὶ, uerbo διόλου, quod præcedit, præfert: fortè, quoniam Paccio uerum non uidebatur, quòd per totam Odysseam esset agnitio. uerùm id sano modo intelligendum est, sparsim nimirum in Odyssea agnitiones plures esse. quocirca uulgatam magis lectionem approbo. uertenda igitur in hũc modũ sunt uerba. AGNITIO ENIM PER TOTVM, ET MORATA. De
» duobus hisce poematibus Homeri Plutarchus in Homeri uita hæc scribit. Εἰσὶ
» δὲ αὐτῷ ποιήσεις δύο, Ἰλιὰς, καὶ Ὀδύσσεια, & cætera. & paulo infra. Εἰ δὲ μὴ μόνον ἀρετὰς,
» ἀλλὰ καὶ κακίας ψυχῆς ἐν τοῖς ποιήμασι παρίστησι, λύπας τε, καὶ χαρὰς, καὶ φόβους, καὶ
» ἐπιθυμίας, οὐ χρὴ αἰτιᾶσθαι τὸν ποιητὴν, παρόντα δὲ μιμεῖσθαι, οὐ μόνον τὰ χρηστὰ ἤθη, ἀλλὰ καὶ
» τὰ φαῦλα. ἄνευ γὰρ τούτων παράδοξοι πράξεις οὐ συνίστανται, ὧν ἀκούοντας ἔξεστιν αἱρεῖσθαι τὰ
» βελτίω. πεποίηκε δὲ τοὺς θεοὺς τοῖς ἀνθρώποις ὁμιλοῦντας, οὐ μόνον ψυχαγωγίας καὶ ἐκπλήξεως
» χάριν, ἀλλ' ἵνα καὶ ἐν τούτῳ παραστήσῃ ὅτι κήδονται, καὶ οὐκ ἀμελοῦσι τῶν ἀνθρώπων οἱ θεοί. Quibus uerbis occurrit increpationibus tum à Platone, tum ab aliis aduersus Homerũ factis. Aliqui calamo exarati codices, nõ * πάντας sed πάντα habent: quam scripturã uetus tralatio sequitur. si πάντα legatur, oportet supplere ποιήματα, ut sensus sit, Homerum omnia poemata dictione, & sententia superasse.

PARTICVLA. CXXVIII.

Διαφέρει δὲ κατά τε τῆς συστάσεως τὸ μῆκος ἡ ἐποποιΐα, καὶ τὸ μέτρον. τοῦ μὲν οὖν μήκους ὅρος ἱκανὸς, † ὁ εἰρημένος. δύνασθαι γὰρ δεῖ συνορᾶσθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ τὸ τέλος. εἴη δ' ἂν τοῦτο, εἰ τῶν μὲν ἀρχαίων ἐλάττους αἱ συστάσεις εἶεν, πρὸς * τὸ πλῆθος τῶν τραγῳδιῶν τῶν εἰς μίαν ἀκρόασιν τιθεμένων παρήκοιεν.

Differt autem Epopœiæ contextus à Tragico, longitudine, metroq́ꝫ. itaque longitudinis præfinitio sit: de qua à nobis satis est dictum, ut principium, simulq́ꝫ finis conspici queat: hoc autem fuerit, si contextus ipsi, ueteribus quidem minores erunt: † plures uerò Tragœdias ad unam auditionẽ dispositas complectentur.

EXPLANATIO.

Enumeratis his, quibus Tragœdia, atq; Epopœia conueniunt, subiungit Philosophus Epopœiam tum ratione longitudinis cõtextus, tum ratione carminis à Tragœdia differre. Quanta autem Epopœiæ sit lõgitudo, iam dictum est: quoniam inquit, VT PRINCIPIVM SIMVLQVE FINIS CONSPICI QVEAT: hoc est, ut memoria totum complecti queat: id, quod superius exemplo magis declarauit. nã si plus nimio producta fuerit, unico simul intuitu cõspici nequit. Docet autem, quo pacto scire possimus, quando eius principium, ac finis cõspici simul poterit. erit autem hoc (inquit) si priscis breuiores

ſint conſtitutiones, & ad multitudinem Tragœdiarum in unam auditionem poſitarum ſint protenſæ. Acutè ſanè, ac ingenioſè rem aperit. Superius dictum eſt, Tragœdias multas aliam poſt aliam eodē tempore, cùm ad clepſydram inuicē certabant poetæ, recitari olim conſueuiſſe. cùm autem ſpectatores, quænam earum eſſet aliis præferenda, iudiciū ferre deberēt, opus erat neceſſariò memores illarū omnium eos eſſe; alioqui rectum ab illis iudicium nullo modo fieri potuiſſet. igitur Ariſtoteles cùm dicit tam magnam eſſe debere Epopœiam, quanta eſt magnitudo plurium Tragœdiarum ad clepſydrā recitatarum, ſignificat eam tantæ magnitudinis eſſe debere, ut illam auditor memoria complecti ualeat. atque ita quaſi oculata fide declarat quanta eſſe debeat Epopœiæ magnitudo, tanta ſcilicet, quanta eſt plurium Tragœdiarum ſimul recitatarum magnitudo, poſt quarum auditionem ſpectatores de eiſdem ſententiam ferunt.

ANNOTATIONES.

Τοῦ μὲν οὖν μήκους ὅρος ἱκανὸς* εἰρημένος. Hic puto reſtituendū eſſe articulū ante uocē εἰρημένος, ut legatur integrè ὁ εἰρημένος, quoniā articuli uis eſt diſtinguere. πρός τι πλῆθος. codex Lampridii habet, non * τι, ſed δὲ: quam lectionē Paccius ſecutus eſt. ſed uulgata lectio mea ſententia omnino præferenda eſt. nam, ut ex uerbis contextus uideri poteſt, Philoſophus hac parte cognoſcere tantùm docet, quando Epopœia principium, ac finem habebit, quæ conſpici ſimul poſſint. & duas ponit conditiones: quarum altera docet, ne magnitudine egrediamur, cùm inquit, minorem priſcis Epopœis eſſe debere: reliqua uerò ſummum » magnitudinis exponit. quod per hæc uerba ſignificat: & quo ad multitudinē » Tragœdiarum in unam recitationem poſitarum protēdatur. Quamobrem Paccii uerſio in hac poſtrema parte contextus huius praua eſt. Debent igitur uerba ita uerti: † ET AD MVLTITVDINEM TRAGOEDIARVM IN VNAM AVDITIONEM DISPOSITARVM PROTENDANTVR.

PARTICVLA .CXXIX.

† Ἔχει δὲ πρὸς τὸ ἐπεκτείνεσθαι τὸ μέγεθος πολύ τι ἡ ἐποποιία ἴδιον. διὰ τὸ ἐν μὲν τῇ τραγῳδίᾳ μὴ ἐνδέχεσθαι ἅμα πραττόμενα πολλὰ* μιμεῖσθαι, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, καὶ τῶν ὑποκριτῶν μέρος μόνον. ἐν δὲ τῇ ἐποποιίᾳ, διὰ τὸ διήγησιν εἶναι, ἔστι πολλὰ μέρη ἅμα ποιεῖν περαινόμενα, ὑφ' ὧν οἰκείων ὄντων αὔξεται ὁ τοῦ ποιήματος ὄγκος. ὥστε τοῦτ' ἔχει τὸ ἀγαθὸν εἰς μεγαλοπρέπειαν, καὶ τὸ μεταβάλλειν τὸν ἀκούοντα, καὶ ἐπεισοδιοῦν ἀνομοίοις ἐπεισοδίοις. † τὸ γὰρ ὅμοιον ταχὺ πληροῦν, ἐκπίπτειν ποιεῖ τὰς τραγῳδίας.

† *Quippe proprium Epopœiæ eſt poſſe plurimum in magnitudinem excreſcere: id quod aſſequi Tragœdia non poteſt: quandoquidem hæc plura ſimul facta imitari nequit, ſed id ſolūmodo, quod in ſcena tūc, atq; adeò penes hiſtriones eſt. contrà in Epopœia, ut quæ mera enarratio ſit, plures uelut partes tranſactas conglutinari permiſſum eſt; quibus ſanè, perinde ac ſibi proprijs, poematis ipſius quaſi grauidus augetur uterus. Quapropter hac*

prærogatiua cùm polleat: tum facilem ad magnificentiam aditum habet, tum ad auditorem subinde leuandum, neque non dissimilibus Episodijs cuncta ad peragendum.† Etenim Episodiorum uniformitas, ut quæ cito satietatem afferre soleat, in causa est, cur Tragœdia ad finem festinet.

EXPLANATIO.

Postquam declarauit quanta esse debeat Epopœiæ magnitudo, subiungit, undenam illa habeat, quòd in maiorem quàm Tragœdia magnitudinem excrescat. Habet autem (inquit) ad magnitudinem multam extendendam Epopœia quid proprium: quoniam in Tragœdia multa simul facta imitari non contingit, sed partem duntaxat, quæ in scena, & in histrionibus. hæc duo tantūdem significāt, hoc est partem illam tantùm, quam histriones in scena imitantur. plura autem eodem tempore ipsi imitari non possunt. In Epopœia uerò, quoniā narrando imitatio fit, PLVRES VELVTI PARTES TRANSACTAS CONGLVTINARI PERMISSVM EST: hoc est narrando exprimere: quibus, cū heroico poemati sint propriæ, poematis moles augetur. Ex quibus infert Philosophus: quare hoc habet bonum Epopœia AD MAGNIFICENTIAM. hoc est, quoniam narrando diuersas actiones simul dicere potest, hac ratione Epopœia habet magnitudinis ornatū: alia enim poemata magnitudine uincit. & ad oblectandum uarietate accommodatur: hoc est ad digrediendum dissimilibus egressionibus. nam uerba illa, καὶ τὸ ἐπεισοδιοῦν ἀνομοίοις ἐπεισοδίοις, explicationis gratia proximè dicti ab Aristotele ponuntur. Probat autem dissimilitudinem audientibus iucundam esse: quoniam simile, quod dissimili opponitur, cito satietatem afferens, in causa est, ut Tragœdiæ, si in Epopœiæ modū extendantur, exibilentur. quoniam Episodia ita uaria, ut in Epopœia, ob iā dictam causam habere nequeunt.

ANNOTATIONES.

Si quis obiiceret, quòd Tragœdia in Epopœiæ modum extensa tædio ob similitudinem afficit, Epopœia uerò non, ergo Epopœia erit grata magis quàm Tragœdia. Huic respondetur, quòd sicuti in gustu dulcia cætera sapida excellūt, tamen cito satietatem pariunt; ita quoque Tragœdia longè quàm Epopœia iucundior. sed modus in ea seruari debet, alioqui satietatem parit. ἔχει δὲ πρὸς τὸ ἐπεκτείνεσθαι τὸ μέγεθος πολύ τι ἡ ἐποποιία ἴδιον. Hanc partem uertit Paccius, ac si illius dicti in calce antecedentis contextus hic Philosophus rationem afferat: quod minimè uerbis Aristotelis conuenit: quæ fideliter in latinum sermonem uersa, ita sonāt. HABET AVTEM AD EXTENDENDAM MAGNITVDINEM QVID EPOPOEIA PECVLIARE. quibus uerbis proprietatem quādam Poesis narrando factam exprimit, nimirum prolixitatem. quoniam diuersæ res gestæ narrando in ea simul exprimi possunt: quibus propriis existētibus,

(episodia enim debēt esse naturæ rei accōmodata, quoniā ad eādem rē spectāt) Epopœiæ moles excresceret. In exemplari Illustrissimi Mendozæ ante uerbū μιμεῖσθαι, est uox μέρη, quæ in uulgatis codicibus non extat, lectioq́ integra in illo codice ita se habet. πολλὰ * μέρη μιμεῖσθαι. sensus tamen idem omnino est utrarunq́ scripturarum. † τὸ γὰρ ὅμοιον ταχὺ πληροῦν, ἐκπίπτειν ποιεῖ τὰς τραγῳδίας. Hæc à Paccio ita uertūtur. † ETENIM EPISODIORVM VNIFORMITAS, VT QVAE CITO SATIETATEM AFFERRE SOLEAT, IN CAVSA EST, CVR TRAGOEDIA AD FINEM FESTINET. In hanc prauam uersionem mea sententia Paccius incidit, ut difficultatem euaderet, quæ huiusmodi est. Infra Philosophus Epopœiæ Tragœdiam præfert: quomodo igitur hic ab Aristotele rectè dici potest, Tragœdias, quoniam perinde dissimilibus episodiis, ac Epopœia uti non possunt, propterea exibilari? hoc quidem apertè sequentibus cōtradiceret ob uocem ἐκπίπτειν, quam superius excidere interpretatus est Paccius: hoc uerò loco desinere ualere uult. quod nos falsum putamus: siquidem impropriè nimis ea uoce Philosophus esset usus. Vt igitur contradictionem, qua de supra diximus, tollamus, sciendum est, Aristotelem superius dixisse eos, qui tragicas constitutiones prolixas, ut epicas faciunt, grauiter errare, eisq́ accidere, quod minimè sperabant: nam uel excidunt, uel exibilantur, aut infeliciter certant. ad id ergo respiciens, quod iam dictum est, in hac parte dicit: CVM SIMILE CITO SATIETATEM AFFERAT, FACIT, VT TRAGOEDIAE EXCIDANT: si uidelicet ad Epopœiæ longitudinem extendantur. Quibus ita explicatis, nulla prorsus in dictis Philosophi extat contradictio, nec in uerbis est aliquis præter consuetudinem usus: sed uocem ἐκπίπτειν, uti etiam superius aliis in locis excidere, sic quoque hic ualere putandum est. Mutationem nobis iucundā esse testatur Aristoteles primo de Rhetorica libro, cùm ait. καὶ τὸ μεταβάλλειν ἡδύ· εἰς φύσιν γὰρ γίνεται μεταβάλλειν. τὸ γὰρ αὐτὸ ἀεὶ ὑπερβολὴν ποιεῖ τῆς καθεστώσης ἕξεως. ὅθεν εἴρηται μεταβολὴ πάντων γλυκύ.

PARTICVLA. CXXX.

Τὸ δὲ μέτρον τὸ ἡρωϊκὸν ἀπὸ τῆς πείρας ἥρμοσεν. εἰ γάρ τις ἐν ἄλλῳ τινὶ μέτρῳ διηγηματικὴν μίμησιν ποιεῖτο, ἢ ἐν πολλοῖς, ἀπρεπὲς ἂν φαίνοιτο. τὸ γὰρ ἡρωϊκὸν στασιμώτατον, καὶ ὀγκωδέστατον, τῶν μέτρων ἐστί. διὸ καὶ γλώττας, καὶ μεταφορὰς δέχεται μάλιστα. † περιττὴ γὰρ καὶ ἡ διηγηματικὴ μίμησις τῶν ἄλλων, τὸ δὲ ἰαμβικὸν, καὶ τετράμετρον κινητικὰ, τὸ μὲν ὀρχηστικὸν, τὸ δὲ πρακτικόν.

Heroicum uerò carmen ex ipsa quidem experientia congruens esse apparuit. Etenim, siquis alio quolibet metri genere, pluribus'ue inter se mixtis, enarratiuam facere imitationem aggressus fuerit, præter ipsum decens, factum uideri poterit, quandoquidem numerorum omnium stabilissimum, atque turgidissimum heroicum est. quo fane fit, ut linguas, atque translationes potissimum admittat: nam motus ipse enarratiuus præ cunctis aliis excellens est. iambi uerò, atque octonarij mobiles quidem sunt: uerum, ut hi saltationibus, sic agendis rebus illi aptissimi sunt.

EXPLANATIO.

Duas Epopœiæ laudes Philosophus enumerauit: altera quidē est poematis magnitudo: altera uerò episodiorum uarietas, quibus exornatur.

ornatur. utrasque uerò ab eadem radice ortás ostendit; quoniam nimirum plura simul gesta narrare potest. Nunc autem de eiusdem carmine disserit. idque ei heroicum experientia duce cōgruum fuisse poetæ cognouere. ETENIM, siquis (inquit) alio quolibet metri genere, pluribus'ue inter se mixtis enarratiuam facere imitationem aggressus fuerit, præter ipsum decens, factum uideri POTERIT. Huiusce uerò rei rationē affert, inquiens: QVANDOQVIDEM NVMERORVM OMNIVM STABILISSIMVM, ATQVE TVRGIDISSIMVM HEROICVM EST: tacitè innuens carmen debere rei, qua de agit, proportione respōdere. & quoniam heroica materia grauis est, & magnifica, iccirco ex sui natura stabile, atque amplum metrū requirit. Vocat autem metrum stabilissimum, nō quòd prorsus nō moueatur (frustra enim pedes eius essent, ni eis ad motum uteretur) sed quoniam latiore, siue tardiore mensura incedit, quàm cætera carmina. Quòd etiam huiusmodi carmē cæteris etiam grandius, atque magnificentius sit, sensu comprobatur, unde linguis, & metaphoris præsertim exornatur; quoniam ad orationis magnificentiam ille primas obtinet partes. Rationem autē Philosophus deinde affert, cur heroicum linguis, metaphorisque maximè uti dixerit, inquiens: abundat enim narrationis motus aliis scilicet exornationibus, de quibus supra dictum est: duas tamen ante dictas maximè usurpat. Vocat autem heroicum carmen motum narratiuum: quoniam superius dixit stabilissimum; ut scilicet intelligeremus ipsum inter carminum motus esse stabilissimum. omnia enim carmina, ratione qua proferuntur, motu constant: alioqui rhythmi partes esse non possēt: cuius oppositum ab Aristotele supra dictum est: rhythmus autem omnis fundatur in motu: quare carmen omne, aut actu cùm profertur, aut potestate, cùm scilicet uel in mente, uel in scripto est, motū habebit. Et quoniam (ut dictum est) heroicum metrum stabilissimū est, ut apertius id ostendat, agit de iis carminibus, quæ cum stabili collata opposito se habent modo. hac enim ratione, cùm opposita iuxta se posita magis eluceant, stabile quid in heroico ualeat perpendemus. inquit igitur iambum, & tetrametrum mobilia sunt; hoc quidē saltationi, illud uerò agendis rebus, hoc est mutuis colloquiis aptissimum est. quare carminum horum motus leuis, ac tenuis est. Hoc autem exemplo quid inter stabile, & mobile in carminibus intersit, commodissimè declarabitur. si duo sint homines, quorum alter crebris sed paruis gradibus, alter grādioribus sed rarioribus incedat, primus trocheo, & iambo proportione respondebit, secundus uerò heroico.

Sciendum

ANNOTATIONES.

Sciendũ est, Aristotelem in tertio de Rhetorica libro, uoci ἁπλῶν, opposuisse εὐόγκων, cùm ait; τὸ δ' ἀνάλογόν ἐστιν, ἐὰν μήτε περὶ εὐόγκων αὐτοκαβδάλως λέγηται, μήτε περὶ ἁπλῶν σεμνῶς. Id autem, quod in Poetica dixit ὀγκωδέστατον, in Rhetorica dixit εὔογκον. sed in Rhetorica rebus uocem illam attribuit, in Poetica uerò carmini heroico. sed utrobique idem significat, grauitatem scilicet. Quòd autẽ heroicus pes, quo carmen quoque grauitatem habet, grauis sit, ex Aristotele superius libro de Rhetorica tertio ostendimus. Ἀπὸ τῆς πείρας. hic ualet naturali aurium
» iudicio. Cicero enim in eo libro, qui inscribitur Orator: Vt igitur (inquit) Poe-
» tica, & uersus inuentus est, terminatione aurium, obseruatione prudentium:
» sic in oratione animaduersum est, multo illud quidem serius, sed eadem natura
» admonente, esse quosdam certos cursus, conclusionesq́ue uerborum. In oratore
» quoque: Neque (inquit) uersus ratione est cognitus, sed natura atque sensu. Circa hanc quoque partem illud admonẽdum, quod in uulgatis codicibus aliqui habent διηγηματικὴ* μίμησις: maior tamen pars tam excusorum quàm calamo exaratorum codicum, non μίμησις, sed κίνησις habet. mihi autem magis arridet hæc scriptura, quam in contextu explicauimus. Siquis uerò non nostram, sed Paccii uersionem hac in parte malit sequi, per uerbum ἄλλων, debet intelligere carminum, uel imitationum: ut sensus sit, alias imitationes enarratiuus motus linguis, & metaphoris excellit. nos tamen, quam in commentariis in hanc partem explicationem fecimus, magis approbamus.

PARTICVLA .CXXXI.

Ἔτι δὲ ἀτοπώτερον, εἰ μιγνύοι τις αὐτά, ὥσπερ Χαιρήμων. διὸ οὐδεὶς μακρὰν σύστασιν ἐν ἄλλῳ πεποίηκεν, ἢ τῷ ἡρῴῳ. ἀλλ' ὥσπερ εἴπομεν, αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει τὸ ἁρμόττον* αὐτῷ διαιρεῖσθαι. Ὅμηρος δὲ ἄλλα τε πολλὰ ἄξιος ἐπαινεῖσθαι, καὶ δὴ καὶ ὅτι μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν. αὐτὸν γὰρ δεῖ τὸν ποιητὴν ἐλάχιστα λέγειν. οὐ γάρ ἐστι κατὰ ταῦτα μιμητής. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι αὐτοὶ μὲν δι' ὅλου ἀγωνίζονται, μιμοῦνται δὲ ὀλίγα, καὶ ὀλιγάκις. ὁ δὲ ὀλίγα φροιμιασάμενος, εὐθὺς εἰσάγει ἄνδρα, ἢ γυναῖκα, † ἢ ἄλλο τι ἦθος. καὶ οὐδὲν ἄηθες, ἀλλ' ἔχον ἦθος.

Ad hæc, illud etiam magis absurdum, siquis, ut ipse Chæremon, hos miscuerit. Quare longum contextum alio, præter quàm heroico, metro rite panget nemo. nimirum id congruere (sicut diximus) Natura docet. Proin uates Homerus in hoc quoque, quemadmodum & in cæteris, præcipua laude dignus est: quandoquidem omniũ unus, quid ipsum deceat poetam, minimè ignorat. Decet autem hunc ex persona sua pauca dicere; quòd in eo imitator non sit. itaque uates alij, dum hoc studio semper certant, pauca interim paucisq́ue in locis imitatione assequuntur. cõtra Homerus pauca admodum præfatus, modo uirum, modo mulierem, † interdum mores aliquos inducit. nihil enim unquam non moratum: at semper moribus præpollens, quodcunque confingit.

EXPLANATIO.

Dictum est, nec iambos, nec tetrametra Epopœiæ conuenire, sed hexametra. nunc addit multo minus conuenire, quòd in Epopœiæ

contextu

contextu uersus huiusmodi misceantur, ut Chæremon fecit: quoniã inter se dispares adeo, atque inæquales sunt, ut si poema illis ueluti cruribus incedat, omnino claudicare oporteat. Quare cõcludit, alio neminem, quàm heroico metro, contexuisse longam constitutionẽ, hoc est Epopœiam: quam sic appellat, quoniam Epopœia longitudinem sibi præ cæteris poematibus uendicauit. sed, sicuti diximus, ipsa natura docuit id, quod cõgruũ est discernere. Et quoniam dixit Chæremonem hexametra iambis, atque tetrametris commiscuisse, subiungit: At Homerus, (Homerum Chæremoni opponens) & in hoc quoque quemadmodum, & in aliis multis, laude dignus est: quippe qui solus inter poetas, quid sibi factu opus sit, non ignorat. idque ratione confirmat, ostendens quid deceat ipsum poetam, nimirum pauca dicere: quoniam poeta, cùm minimè se occultans loquitur, nõ imitatur. Et cũ Philosophus ostenderit quid poetas deceat, subiungit: ITAQVE VATES ALII, DVM HOC STVDIO SEMPER CERTANT, PAVCA INTERIM PAVCISQVE IN LOCIS IMITATIONE ASSEQVVNTVR. hoc est sub persona propria loquuntur, pauca uerò & rarius imitãtur. At Homerus pauca præfatus, quò cõmodius aliquã inducat personã, modo uirũ, modo mulierẽ inducit: hoc est loquitur indutus uiri, aut mulieris alicuius formã, uel aliũ aliquẽ morẽ (ita enim sonant uerba græca) hoc est, uel senẽ, uel iuuenẽ. & per hunc loquendi modum, cùm inquit, inducit uirũ, uel mulierem, uel aliquem alium morem, innuit, quòd ubique exprimit mores, perinde ac idem ualeat, uirum, uel mulierem, quod mores uiri, uel mulieris. ideo subiungit, & nihil sine moribus, sed mores exprimit ubique.

ANNOTATIONES.

Demetrius Phalereus in libro Rhetorum græcorum sub principiũ, cur hexametrum dicatur heroicum carmen, inquit: διὰ τοῦτο, καὶ ἑξάμετρον ἡρῷόν τι ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ μήκους, καὶ πρέπον ἥρωσιν. Item eodẽ uolumine cap. περὶ ἑρμηνείας, inquit: ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν μέτρων τὸ ἑξάμετρον ἡρωϊκόν, ὃ καλεῖται ὑπὸ μεγέθους, καὶ πρέπον ἡρώων. Quanquam in hac parte Philosophus de Epopœia pertractet, & de Chæremone meminerit, non est propterea putãdum Epopœiam illũ omni genere carminum usum, contexuisse. nam cùm Philosophus in contextu dicat, neminem longam constitutionem, hoc est Epopœiam alio carmine, quàm heroico confecisse, satis patet neque Chæremonem ipsum id fecisse: cùm præsertim asserant omnes tragicum cum poetam extitisse: Hippocentaurum uerò, in quo mixta erant omnia carminum genera, Tragœdiam esse dicãt, ut antea quoque monuimus. Nulla igitur alia ratione hic de Chæremone mentio fit, nisi ut ostendatur heroicum carmen cum aliis mixtum malè cohærere. Hermogenes sectione secũda περὶ γοργότητος de Homero, & heroico carmine in hũc modum scribit. Ἄριστος οὖν κατὰ πάντα λόγων εἴδη, καὶ ποιητῶν ἁπάντων, καὶ ῥητόρων, καὶ λογογράφων Ὅμηρος. καὶ γὰρ μεγέθη, καὶ ἡδονάς, καὶ ἐπιμελείας, καὶ δεινότητας, καὶ τὸ

μέγιστον

μέγιστον ποιήσουσι μίμησιν ἐναργῆ, καὶ πρέπουσαν τοῖς ὑποκειμένοις, κἀν τοῖς κατὰ λέξιν, καὶ ταῖς ἀποστροφαῖς τῶν προσώπων, καὶ μύθων διατυπώσεις, καὶ μέτρων διαφόρους τομὰς, ἐξ ὧν καὶ διαφορὰ πῶς συμβαίνει γενέσθαι τὰ μέτρα, καὶ ταῦτα ἐνδίοντα, καὶ κατὰ λόγον μεταβαλλόμενα πρὸς τὸ, καὶ τὸ φύσει πάντων ἄριστον μέτρον προηρῆσθαι. Paulo uerò post grammaticorum testimonio hexametri formas triginta duo esse dicit, cùm ait: τοῦτο δὲ συμβαίνει μάλιστα μὲν καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν τοῦ ἑξαμέτρου σχημάτων. ἔστι γὰρ αὐτοῦ σχήματα δύο καὶ τριάκοντα, ὡς διδάσκουσιν ἡμᾶς οἱ γραμματικοί. Verba illa contextus, τὸ ἁρμόττον * αὐτὸ διαιρεῖσθαι. si loco uocis αὐτὸ legeretur αὐτῷ, mihi magis placeret: sicque uerba ordinaremus: αὐτῷ, scilicet διηγηματικὴ κίνησις, uel μίμησις, prout est uaria cõtextus lectio. In Paccii uersione uerba illa † οὐκ ἄλλο τι ἦθος, ita uersa sunt: interdũ mores aliquos inducit. quæ uersio tolerari non potest: quoniam sequentia cum hac interpretatione non consentiunt. quæ enim interdum fiunt, non semper fiunt: at Philosophus subiungit nihil non moratũ, sed moribus pollens confingit. quare melius uertentur sic: VEL ALIVM ALIQVEM MOREM. Addidit autẽ de suo Paccius, cùm ait: NIHIL ENIM VNQVAM NON MORATVM. Vox, ENIM, quæ græcè non legitur, cùm obscuritatem huic parti potiùs quàm lucem afferat, è latina lectione expungi debet.

PARTICVLA .CXXXII.

Δεῖ μὲν οὖν ἐν ταῖς τραγῳδίαις ποιεῖν τὸ θαυμαστὸν, μᾶλλον δ' ἐνδέχεται ἐν τῇ ἐποποιίᾳ τὸ ἄλογον. διὸ συμβαίνει μάλιστα τὸ θαυμαστὸν, διὰ τὸ μὴ ὁρᾶν εἰς τὸν πράττοντα. ἐπεὶ τὰ περὶ τὴν Ἕκτορος δίωξιν ἐπὶ σκηνῆς ὄντα, γελοῖα ἂν φανείη, οἱ μὲν ἑστῶτες, καὶ οὐ διώκοντες, ὁ δὲ ἀνανεύων. ἐν δὲ τοῖς * ἔπεσι * λανθάνει. τὸ δὲ θαυμαστὸν ἡδύ. σημεῖον δέ. πάντες γὰρ προστιθέντες ἀπαγγέλλουσιν ὡς χαριζόμενοι.

Sanè conuenit Tragœdiæ ipsum præbere mirandum, magis autem Epopœiæ: quòd uidelicet proportione respondeat. ideoque mirandum maxime huic conuenit: quoniam in ea ad ipsum agentem minime respicimus. Porrò, siquis illa, † quæ de persecutione in Hectorem sunt, in scenam afferat, utique ridicula apparere fecerit. nam & illos stare, & hunc abnuere uidere esset: id quod prorsus in ipsis † carminibus latet. Cæterùm mirandum ipsum per se esse gratum, argumento sit: quòd omnes huiusmodi aliquod, dum nunciant, ueluti dicturi in gratiam, id semper exaggerant.

EXPLANATIO.

Dictum est Epopœiam tum constitutionis longitudine, tum carmine ab ipsa Tragœdia differre: nũc reuertitur, & aliam Epopœiæ cum Tragœdia conuenientiam declarat. Porrò (inquit) oportet in Tragœdiis admirandum, hoc est rem præter consuetum conficere: sed Epopœiæ magis cõtingit quod proportione respõdeat, hoc est, si in utrisque idem fiat, admirabilior res, si narrata fuerit, apparebit, quàm si eadem in scena agatur. & hoc est, quod Aristoteles ἀνάλογον appellat; quoniam narratio proportione respondebit actioni. Cur autem in narratione potius quàm in actione admirãdum appareat, ostẽdit. quoniam (inquit) ad agentẽ ipsum minimè respicimus. Rem autem

autem declarat exemplo,& quaſi oculis ſpectandam ponit,cùm ait: quoniam,ſi quis illa,quæ de Hectoris perſecutione dicuntur,in ſcenam producat,ridicula utique apparebunt, hi quidem ſtantes & nõ inſectantes,ille uerò abnuẽs:id quod in hexametris prorſus latet. Cũ enim Homerus deſcribat Hectorem Græcos inſequentem ad naues uſque,nutu uerò capitis ſignificantem,ne ſe Troiani ſequantur , ne laus ſibi præripiatur,eo nimirum tempore,quo Achilles iratus abſti nebat à pugna,huiuſmodi deſcriptio admirabilis apparet.at ſi fieret in ſcena,ridicula appareret . quoniam illa uirtutis Hectoris amplificatio, ſi in ſcenam ita induceretur,à ratione aliena iudicaretur:quare riſum cieret.at ſi narratione explicetur,amplificatio magis latet. hac igitur ratione in Epopœia admirabile magis fiet, quàm in Tragœdia. Subiungit deinde, nequis ab eò temerè dictum exiſtimaret , admirandum in Tragœdia & Epopœia comparari oportere,quoniã illud ipſum iucundum eſt. cuius rei ſignum affert dicens : OMNES ENIM HVIVSMODI ALIQVOD, DVM NVNCIANT, VELVTI DICTVRI IN GRATIAM ID SEMPER EXAGGERANT. Senſus eſt.admirabile dictum eſt eſſe iucũdum.ecce ſignum. homines cùm aliquid referunt,id amplificant , ut qui audiunt maiori afficiantur uoluptate: ſed admirandum ad amplificationem ſpectat: amplificatio iucunditatis gratia fit: admirandum igitur iucundum itidẽ erit.

ANNOTATIONES.

* Ἔπειτα τὰ περὶ τὴν Ἕκτορος δίωξιν. In his Ariſtotelis uerbis ſubeſſe mendũ arbitramur. non enim uideo,quomodo legi hoc loco poſsit ἔπειτα. accentus igitur uocis illius immutandus eſt,& poſtrema expungenda eſt,ut integra lectio ſit : Ἐπεί τα περὶ τὴν Ἕκτορος δίωξιν. Item cùm inquit : ἐν δὲ τοῖς ἔπεσι* λανθάνειν : litera ν expungenda eſt,ut recta lectio ſit λανθάνει . Hanc poſtremam caſtigationem Paccius (ut ex eius interpretatione conſpici poteſt) rectè uidit, primam autem nõ animaduertit.iccirco cùm in Paccii tralatione legitur † PORRO SIQVIS ILLA,expungenda eſt uox PORRO, & in eius locum uox QVONIAM,reſtitui debet. † τὰ περὶ τὴν Ἕκτορος δίωξιν ἐπὶ σκηνῆς ὄντα. Hæc Paccius ita uertit. QVAE DE PERSECVTIONE IN HECTOREM SVNT. ſed hæc mihi nõ uidetur Ariſtotelis ſententia,ut ſcilicet Hectorem ab Achille perſecutum intelligamus: ſed Græcos potius ab Hectore in fugam uerſos ſentiendum eſt. Verba igitur aliter uerti debent hoc pacto. Quæ de perſecutione Hectoris ſunt . Ex iis elicere debemus fletum Vlyſsis in Scylla,cùm in Poeſi ſit,quæ narrãdo fit , tolerabilem eſſe. quòd ſi in ſcena id fieret, uitiũ eſſet excuſatione minimè dignum . Vox † ἔπεσι, Paccius uertit CARMINIBVS.ſed ad unguẽ magis uertiſſet HEXAMETRIS. ἔπος enim pro hexametro carmine uſurpatur,ut Platõis teſtimonio ſuperius admonuimus.quare hic quoque ualet hexametrũ carmẽ:quoniã de Epopœia ſermo eſt,quam ſolo carmine heroico fieri ſupra dictũ eſt. Simplicius primo Cœli quid ſit θαυμαστὸν declarat,cùm ait : Θαυμαστὸν μὲν τοῦτο , ὅτι πολὺ παρὰ τὸ ἔθος ἀποβαίνει τῆς φύσεως. ταῦτα γὰρ θαυμαστά. Primo autem de Rhetorica libro : Admirari (inquit) plerunque delectat.cuius rei cauſam affert ; in admiratione enim diſcendi

scendi cupiditas quædam inclusa est. quare quod admirationem gignit,sui cognoscendi desyderium excitat. quocirca primo diuinæ Philosophiæ: Admiratione(inquit)homines ad studia sapientiæ excitantur.

PARTICVLA .CXXXIII.

Δεδίδαχε δὲ μάλιστα Ὅμηρος καὶ τοὺς ἄλλους ψευδῆ λέγειν, ὡς δεῖ. ἔστι δὲ τοῦτο παραλογισμός. οἴονται γὰρ ἄνθρωποι * ὅταν τουδὶ ὄντος, ἢ γινομένου, τοδὶ γίνεται, εἰ τὸ ὕστερόν ἐστι, καὶ τὸ πρότερον εἶναι, ἢ γίνεσθαι. τοῦτο δέ ἐστι ψεῦδος. * διὸ δεῖ, ἂν τὸ πρῶτον ψεῦδος, * ἄλλο δὲ τούτου ὄντος ἀνάγκη εἶναι, ἢ γενέσθαι, * ἢ προσθεῖναι. διὰ γὰρ τὸ εἰδέναι τοῦτο ἀληθὲς ὄν, παραλογίζεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πρῶτον, ὡς ὄν.

Homerus uerò præcipuè alios docuit, quo pacto mendacium ipsum dici oporteret: quod profectò paralogismus est. Existimant enim homines cùm hoc ipso existente, siue facto, hoc ipsum fiat, si posterius sit, etiam prius esse, uel fieri: quod quidem mendacium est. sed ob id sanè mendacium primum est, quòd alio quopiam existente, hoc idem esse, uel fieri necesse sit. siquidem cùm hoc esse uerum sciat, anima nostra paralogismo colligit, etiam primum esse uerum.

EXPLANATIO.

Cùm superius Philosophus mirandum in Epopœia confici oportere docuisset, mirandum uerò excessum quendam naturæ, mendaciumque præseferre uideatur: nũc meritò subiungit, Homerum potissimum ostendisse, quomodo poeta mendacia rectè constituat: nimirum ratiocinationis interuentu, quæ per fallaciam consequentis uitium contrahit. Putant enim(inquit) quando hoc ipso existẽte, aut facto, hoc ipsum fit, si posterius est, etiam prius esse, uel fieri: quod quidem mendacium est. quocirca erit utique & primum falsum: sed hoc existente necesse esse, aut fieri oportet addere. nam cùm appareat hoc uerum esse, παραλογίζεται anima nostra, & primũ quoq; uerum esse putat. Horum uerborum talis est sensus. quando positis duobus, ad quorum primum necessariò secundum sequatur, & è cõuerso: ut posito sole super terram, necessariò dies ponitur, uel si exoritur sol super terram, dies quoque necessariò fit, si secundum ponatur esse, & primum esse omnino oportet: ut si ponatur diem esse, & solem quoque super terram esse necessariò ponitur. Per primum Aristoteles intelligit argumenti deductionem, à positione antecedẽtis ad positionem consequentis. per secundum uerò intelligit argumenti deductionem, à positione consequentis ad positionem antecedẽtis. Cùm igitur anima in his, quæ necessariò mutuo se se sequũtur, uideat, quòd ad positionem consequentis sequitur quoque positio antecedentis, falsò putat idem etiam esse in his, quorum unum

post

post aliud est, uel fit, sed non necessariò: ut si quod posterius est ponatur, & id, quod prius est, quoque ponatur. quod falsum esse dicit: quoniam oportet sequi necessariò, non autem contingenter, si rectè ex consequenti antecedens inferre debeamus. Homerus igitur nos docuit, cùm falsa fingimus, ea talia constituere, ut homines illa, perinde ac uera existiment. Exempli gratia: rapta Helena, atq; in Aegyptum ducta, secutum est excidium Troiæ. at non ex necesitate ex illo raptu, sed alia de causa, cùm homines tamen Troiam humi prostratam uideant, id Helenæ causa contigisse credunt. Documentum igitur eiusmodi est, ut mendacium sit ex parte antecedentis rei: quoniam illud pro uero admittimus, uidentes id, quod à poeta ponitur, perinde ac sequens uerum esse. quod sanè præceptum, quo utilius est epico poetæ, eo difficilioris est explicationis, ob contextus deprauata uerba.

ANNOTATIONES.

In uulgatis codicibus quædam huius contextus particula ita legitur: * ὅτεα τουδὶ ὄντος ἢ γινομένου, τοδὶ γίνεται. At in doctisimi Lampridii codice calamo exarato aliter legitur: nimirum: ὅτι αἰ τουδὶ ὄντος τοδὶ, ἢ γινομένου γίνεται. quæ scriptura si cùm uulgata conferatur, explicatior quodammodo uidetur: utraque tamē tolerari potest. Cùm deinde in contextu legitur: * διὸ δὴ αἰ τὸ πρῶτον ψεῦδος: forte scriptura rectior est hæc, διὸ δεῖ αἰ τὸ πρῶτον ψεῦδος: ut in aliquibus calamo exaratis legitur. Postmodum in uulgata lectione sic iacet: * ἀλλὰ δὲ τούτου ὄντος, ἀνάγκη εἶναι, ἢ γενέσθαι, ἢ προσθεῖναι. aliqui tamē codices ita habent: ἄλλο δὲ τούτου ὄντος. in codice Lampridii non ἄλλου δὲ, sed ἀλλ᾽ οὐδὲ. in codice uero doctisimi uiri Bernardi Feliciani legitur: * ἀλλὰ δεῖ. itē * ἢ προσθεῖναι, deleta uoce ἢ, ac in eius loco in marginè scripta uoce εἰ. Ex hac autem tam multiplici lectione, putarem hanc esse fidelē hinc inde resarcitam lectionem. ἀλλὰ εἰ τούτου ὄντος, ἀνάγκη εἶναι ἢ γενέσθαι δεῖ προσθεῖναι. In aliquibus præterea codicibus, post illa uerba ὡς ὄν, scribitur: παράδειγμα δὲ τοῦτο ἐκ τῶν νίπτρων: quæ uerba in uulgatis codicibus non leguntur. ex iis autem lectionū uarietatibus multa ex antiqua tralatione Vallæ possunt agnosci. Quòd si ultima illa uerba Aristotelis sint, eum existimarem, quod proposuerat aperire uoluisse Homeri exemplo, cùm Vlyssem agnitum inducit à nutrice, dū lauacra fiunt. uix enim animum inducere possum, ut credam Aristotelem dicētem Homerum optimè docuisse, quomodo mendacia fieri debeant à poeta, exēplo Tragœdiæ usum fuisse, quando id ex Homero commodius declarari potuerit. cùm igitur in cōtextu dicitur exemplū huius, ἐκ τῶν νίπτρων, non Tragœdiæ nomen uox νίπτρων, mihi significare uidetur, sed partē illam Homeri, cùm Vlyssem inducit, qui à nutrice in lauacris agnoscitur: tacitè innuens agnitionem illam à poeta fictam esse, falsumq; fuisse à nutrice balnei, & cicatricis interuentu fuisse agnitum: pulchram tamen eam agnitionē fuisse. nā quoniam uerum est consequens, Vlyssem inquam agnitum esse, putamus & antecedens, quod tamē consequens illud necessariò non infert, uerum itidem esse. sed quia multi codices ea parte carent, uidelicet, παράδειγμα δὲ τούτου ἐκ τῶν νίπτρων, fieri fortè potuit, ut glossema esset, quod uitio librarii in contextū irrepsit. utcunq; tamē sit, modus, quo rectè poeta mendacia conficiat, ab Homero desumptus, per fallaciam consequentis est. De huiusmodi autē paralogismi modo, ac de cæteris decipiendi generibus abūdè in libro Elēchorū habetur. Quod autē ad partē hāc spectat,

» his uerbis libro eodē exprimitur. ὁ δὲ παρὰ τὸ ἑπόμενον ἔλεγχος διὰ
» τὸ οἴεσθαι ἀντιστρέφειν τὴν ἀκολούθησιν. ὅταν γὰρ τοῦδε ὄντος ἐξ ἀνάγκης τὸδε ᾖ, καὶ τοῦδε ὄντος, οἴον-
» ται καὶ θάτερον εἶναι ἐξ ἀνάγκης. ὅθεν καὶ αἱ περὶ τὴν δόξαν ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἀπάται γίνονται.
» πολλάκις γὰρ τὴν χολὴν μέλι ὑπελαμβάνομεν εἶναι, διὰ τὸ ἕπεσθαι τὸ ξανθὸν χρῶμα τῷ μέλιτι. καὶ
» ἐπεὶ συμβαίνει τὴν γῆν ὕσαντος γίνεσθαι διάβροχον, κἂν ᾖ διάβροχος, ὑπολαμβάνομεν ὕσαι.
» τὸ δ᾽ οὐκ ἀναγκαῖον. ἐν δὲ τοῖς ῥητορικοῖς αἱ κατὰ τὸ σημεῖον ἀποδείξεις ἐκ τῶν ἑπομένων εἰσί.
βουλόμενοι γὰρ δεῖξαι, ὅτι μοιχός, τὸ ἑπόμενον ἔλαβον, ὅτι καλλωπιστής. Cùm igitur Rhetores eodē decipiendi genere utantur, sitque inter poetam, & rhetorem affinitas maxima, nil mirum, si poeta quoque hoc decipiendi modo utatur. Sciēdum est, in hoc cōtextu nihil esse difficilioris explicationis, quàm uerbum illud προσθεῖναι: quod Paccius penitus omisit. minimè tamen omittendum erat, quoniā tota huius uerbi explicatio ex illo uerbo pendet, ut antea dictum est. neque nos latet in connexione necessaria uerum non esse arguendi modum à positione cō sequentis ad positionem antecedentis. nam tametsi animal hominem necessariò sequatur, rectè tamen ratiocinari non licet: si animal sit, hominem quoque esse. si tamen termini sint pares, & alterum ex altero sequatur necessariò, ad positionem consequentis iure antecedens quoque ponetur. & ita credimus Aristotelis contextum explicandum esse. uerba igitur ultima contextus huius sic putamus esse legenda: * ἀλλ᾽ εἰ τούτου ὄντος, ἀνάγκη εἶναι, ἢ γενέσθαι δεῖ προσθεῖναι. διὰ γὰρ τὸ εἰδέναι τοῦτο ἀληθὲς ὄν, παραλογίζεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πρῶτον ὡς ὄν. Latinè autē ualent. SED SI HOC EXISTENTE, NECESSE ESSE, VEL FIERI OPORTET ADDERE. NAM HOC CVM VERVM SIT, ANIMA NOSTRA FALSÒ RATIOCINATVR, ET PRIMVM QVOQVE VERVM ESSE. Et hæc circa hunc contextum pulchrum quidem & difficillimum ad excitandā studiosorum industriam probabiliter dicta sint.

PARTICVLA. CXXXIIII.

* Προαιρεῖσθαί τε ἀδύνατα καὶ εἰκότα μᾶλλον, ἢ δυνατὰ καὶ ἀπίθανα. τούς τε λόγους μὴ συνίστασθαι ἐκ μερῶν ἀλόγων, ἀλλὰ μάλιστα μηδὲν ἔχειν ἄλογον. εἰ δὲ μή, ἔξω τοῦ μυθεύματος, ὥσπερ Οἰδίπους, τὸ μὴ εἰδέναι πῶς *. ὁ ἰόλαος ἀπέθανεν. ἀλλὰ μὴ ἐν τῷ δράματι, ὥσπερ ἐν Ἠλέκτρᾳ οἱ τὰ πύθια ἀπαγγέλλοντες, ἢ ἐν μυσοῖς, ὁ ἄφωνος ἐκ τεγέας εἰς τὴν μυσίαν ἥκων.

Itemq; fieri quæ neutiquam possunt, modo uerisimilia sint, potius quidem eligenda esse, quàm quæ minime uerisimilia: licet fieri possint. Sermones quoque ipsos adeo non ex parte rationis expertium constitui debere, ut etiam nihil, quod non summa ratione præditum sit, contineant. si uero secus fiat, extra ipsam fabulationem saltem sit: exempli gratia: ignoratio Oedipodis, quo pacto Laius occubuerit: non autem in actibus: sicut in Electra Pythicorum nunciatio: itemq; in Mysis, ex Tegea mutus ut loqueretur, profectus in Mysiam est.

EXPLANATIO.

Dictum est Homerum quonam modo mendacia à poeta rectè cōfici possint ostendisse: nunc subiungit impossibilia, & uulgata, celebriaque potius à poeta, quàm possibilia, minimeque credibilia eligēda esse. Quæ enim de Diis Gentilitas tradidit, impossibilia prorsus

erant:

erant: uerùm quoniam in hominum animis iam erant recepta, celebria dicentur. idem quoque de fabulis, de Musis, & id genus aliis dicendum est. sunt enim falsa, sed celebria, & perinde ac uera à uulgo recepta. Multa quoque uera sunt, quæ nunc Philosophus possibilia uocat: quæ tamen non creduntur: ueluti solem ex sui natura calidũ non esse, & radios nõ moueri. multa id genus sunt, in quibus potius quod hominibus probabile uidetur, quàm id, quod uerum est, poeta sequi debet. Præcipit quoque, ut in uniuersa Poesis constitutione nulla sit pars, quæ aliquid absurdi, ac præter rationem continere uideatur, sed omnia summa cum ratione facta sint. hoc autem perinde est, ac si diceret omnia præseferre uerisimile, aut necessarium oportere. quòd si interdum præstari non possit, id extra fabulã, hoc est extra actionem, quæ in scena fit, esse oportet. ut in Oedipode Tyrãno, uerisimile non est Oedipodem ignorasse, quonam modo Laius peremptus sit, cùm illum ipse interfecerit, & Laius Thebanorum rex esset. regum autem neces, ac necis modi plebeis etiam nedum uiris illustribus rumore interprete notæ sint. Excusatur tamẽ Sophocles, quoniam ignorantia modi cædis Laii extra fabulam posita est. fingitur enim à Sophocle (ut ex Tragœdia patet) Oedipũ ignorare modum, quo Laius est interemptus. At in Electra eiusdem Sophoclis Tragœdia absonum, ac rationi non consentiens continetur: siquidẽ in ea, quæ gesta in Pythiorum ludis nunciãtur, præter rationem nunciari uidentur: quoniam perinde ac noua multo post narrãtur; cum tamen multo prius audita, atque perspecta fuisse uerisimile sit. Absurda itidem sunt, quæ in μυσοῖς Sophoclis Tragœdia sunt. mutum enim ex Tegea in Mysiam peruenisse fingit: quod absonum, ac rationi non consentiens est. quî enim fieri potuit, ut tantũ itineris mutus peragrarit, nec in itinere errarit, nemini uoce significare ualẽs quonã tenderet, ac ubi opus esset, de recto itinere admoneri non posset.

ANNOTATIONES.

Sciendum est. in initio contextus huius uariam esse lectionem. aliqui enim codices habent ἔτι προαιρεῖσθαί τε ἀδύνατα. hanc autem scriptionem secutus est Paccius. quæ sanè si recta est, cum superiore ita coniungenda uidetur, ut ad Homerũ referatur in hũc modũ. ITEMQVE docuit Homerus, quòd oportet præ-
" eligere impossibilia, sed uulgata, celebriaq́ potius, quàm ea quæ sunt, sed nõ cre-
" duntur. Alia lectio non ἔτι, sed ὧδε habet. mihi tamen non probatur; siquidem uerborum series cum hac lectione minimè quadrat. Alia lectio habet, προαιρεῖσθαί τε δεῖ ἀδύνατα εἰκότα μᾶλλον, ἢ δυνατὰ ἀπίθανα. si legatur hoc modo, uidetur quòd hoc præceptum unà cum sequenti tam Epopœiæ, quàm Tragœdiæ sit à Philosopho commune positum. prima, & postrema lectio admitti ac defendi potest.

Ambiget fortè quispiam, cur poeta falsa potius, quæ probabilia sint, atque ab hominibus recepta, quàm uera, quæ probabilia non sint, sequi debeat. An, quòd

 ei propositus

ei propositus finis est,bonos mores instituere:quos siue ueris, siue falsis narrationibus in hominum animos inducat,uoti compos efficitur. sed quoniam id poeta præstare non posset,nisi ei fides adhiberetur,iccirco uulgi opinionem sequitur. πῶς * ὁ ἰόλαος ἀπέθανεν. uerbum ὁ ἰόλαος in melius immutandum sic, ὁ Λάϊος. Cùm hoc loco Philosophus falsis,quæ uerisimilia sunt,nos uti debere dicat:superius uerò mirandum ipsum Poesi præsertim epicæ conuenire asseruerit,sub mirandi autem uoce hyperbole contineatur,sub falsis eam uerisimilibus hic contineri non existimamus:siquidem bis de eisdē ageret. Μυσοὶ Tragœdiæ nomē est:cuius auctor Sophocles est.quoniā Athenæus lib. IIII. ubi de trigono loquitur, sic ait. μνημονεύει δὲ τοῦ τριγώνου τούτου καὶ Σοφοκλῆς ἐν μὲν μυσοῖς οὕτως. πολὺς δὲ φρὺξ τρίγωνος. item libro. XIIII. ait: καὶ Σοφοκλῆς ἐν μυσοῖς, πολὺς δὲ φρύξ.

PARTICVLA .CXXXV.

Ὥστε τὸ λέγειν, ὅτι ἀνῄρητο ἂν ὁ μῦθος, γελοῖον. ἐξ ἀρχῆς γὰρ οὐ δεῖ συνίστασθαι τοιούτους. ἂν δὲ θῇ, καὶ φαίνηται εὐλογωτέρον* ἐνδέχεσθαι, καὶ ἄτοπον. ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν ὀδυσσείᾳ ἄλογα, τὰ περὶ τὴν ἔκθεσιν, ὡς οὐκ ἂν ἦν ἀνεκτὰ, δῆλον ἂν γένοιτο, εἰ αὐτὰ φαῦλος ποιητὴς ποιήσει. νῦν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς ὁ ποιητὴς* ἐμφανίζει ἡδύνων τὸ ἄτοπον.

† Quapropter locutum fuisse dicere, fabula quidē ridicula esset. Etenim à principio eiusmodi constituendæ non sunt.at si semel constitutæ fuerint,et ita sint receptæ,eas admitti quamuis absurdas,probabilius erit. Quandoquidem illa etiam in Odyssea circa Vlyxis expositionem rationis expertia sunt. quæ quidem nullo pacto toleranda apparerent,si hæc eadem non bonus aliquis poeta confinxisset. nunc uerò diuersis bonis absurdum illustrans,suaue ipsum poeta reddit.

EXPLANATIO.

Ex antea dictis corollarium infert,eos reprehendens,qui absurdā quandam defensionem afferebant in eorum gratiā,qui fabulis quædam præter rationem inserebant. ea autem erat,quòd si eiusmodi res absurda ex illis fabulis demeretur,penitus destrueretur fabula. inquit Philosophus ridiculum esse id dicere,quoniam ab initio fabulas ita texere oportet,ut nulla prorsus re præter rationem eis opus sit. Addit tamen Philosophus exceptionem quandam, quæ huiusmodi est. cùm præter rationem poeta quidpiam dicit, si uerbis suis id uerisimile efficiat,admittitur,etiam si sit absurdū. multa enim absurda,& præter rationē existunt, quæ tamen aliquis ita circūstantiis exornabit,ut uerisimilia magis,quàm sua natura sint,appareāt. quod cùm fit,tunc in eiusmodi poemate absurdum admittitur. Id uerò probat. quoniam absurda,quæ in Odyssea circa Vlysis expositionē sunt,minimè tolerabilia essent,si malus hæc eadem poeta confingeret: nunc autem Homerus ea tegit. & modum subiungit,aliis, inquam,bonis suaue faciens id,quod absurdum est. Quòd autē Vlyssis expositio,de qua. XIII. Odysseæ scribit Homerus, præter rationem

tionem sit,apparet, cùm Vlyssem à Phæacibus ad Ithacẽsium littora uectum,graui somno oppressum, è naui cum donariis ab illis expositum affirmet: qui mox expergefactus se solum uidit in littore. hæc autem omnia præter rationem existere quis non uidet?quoniã Vlysses uir omnium uigilantissimus fuit.eum tamen Homerus ueluti semimortuum,& sine sensu extra nauim ferri scribit.

ANNOTATIONES.

† ὥστε τὸ λέγειν, ὅτι ἀνῄρητο ἂν ὁ μῦθος, γελοῖον. Hæc Paccius ita uertit. QVAPROPTER LOCVTVM FVISSE DICERE, FABVLA QVIDEM RIDICVLA ESSET. ex qua uersione constat Pacciũ uoluisse partem hanc ad id, quod de muto supra dictum est,referri. Verum fidelis non est hæc Aristotelis sententiæ expressio. uerti itaque in hunc modum debent. QVAPROPTER DICERE, QVOD PERIMATVR FABVLA, RIDICVLVM EST. Codices nonnulli loco uocis * ἐνδέχεσθαι, legunt ἐκδέχεσθαι. alii uerò calamo exarati habẽt ἀποδέχεσθαι. hæ duæ scripturæ postremæ cùm idem ualeant,rectè se habent: prima uerò delenda. In calce quoque huius particulæ loco uocis * ἐμφανίζει, scribendum est,ἀφανίζει,ut in multis codicibus calamo exaratis itidem legitur.

PARTICVLA .CXXXVI.

Τῇ δὲ λέξει δεῖ διαπονεῖν ἐν τοῖς ἀργοῖς μέρεσι, καὶ μήτε ἠθικοῖς, μήτε διανοητικοῖς. ἀποκρύπτει γὰρ πάλιν ἡ λίαν λαμπρὰ λέξις τὰ ἤθη, καὶ τὰς διανοίας.

Cæterum in dictione,otiosis in partibus maxime elaborandum: secus autem in his, quæ moribus, quæque sententia polleant. quandoquidem ipsa ualde luminosa dictio, tum mores,tum sentẽtiam,quæ quidem per se satis conspicua sunt, obumbrare solet.

EXPLANATIO.

Additur aliud præceptũ Epopœiæ, Tragœdiæque cõmune:quod & antea dictum est,ut scilicet in partibus otiosis poeta circa elocutionem elaboret,hoc est studeat elegantiæ. Quid autem intelligat per partes otiosas in Poesi declarat,dicens, & in non moratis sermonibus,& sententiarum expertibus.Id uerò cur à se dictum sit, explanat:quandoquidẽ nimis elegans dictio mores, & sentẽtias occultat. quoniam qui audit sermones elegantes, elegantiæ nimirum attentus, neque mores,neque sententias animaduertit.nam qui plurimis uehementer intentus est,singula sensu percipere non potest. in ea igitur poematis parte,ubi uel sensus egregii, uel mores exprimuntur,elegans admodum elocutio uitanda est. Quænam autem elegãs elocutio sit,antea dictum est:nimirum cuius primas partes, translationibus ad unguem factis,neque nimio plus frequentatis,ac repetitis tribuimus.In partibus autem,quæ prædictis carent, sicuti in descriptionibus,& quibusdam narrationibus, quæ facilè apprehendun

tur,& in prooemiis, elegantiæ quoad eius fieri poteſt uacãdum eſt.

ANNOTATIONES.

Etſi Paccius fideliter uerba Ariſtotelis non referat,idem tamen eſt ſenſus:iccirco tantùm admonebimus uerba illa,καὶ μήτε ἠθικοῖς, μήτε διανοητικοῖς,ab Ariſtotele poſita ueluti explanãtia quid intelligat,cùm dixit:ἐν τοῖς ἀργοῖς μέρεσι. Sciendum eſt,id præceptum,quod ad elocutionis elegantiam ſpectat, in omni ſcribẽdi genere perpetuo obſeruari oportere: nam & ab oratore aliqua magis,aliqua minus ornatè ſunt dicenda. Deſinit autem Philoſophus in hoc præceptũ,quod dictionem reſpicit: quoniam de rebus primò,deinde de elocutione,ſeruato naturæ ordine,dicere oportet. In hoc præterea contextu id præcipuum eſt animaduertendum,Ariſtotelem meminiſſe ſolùm duorum,in quibus inepta eſt nimis elegans dictio,ubi ſcilicet in oratione ſint mores,aut ſentẽtiæ.quocirca uox illa διανοητικοῖς,ut quid commune grauibus ſenſibus,atque animi perturbationibus ab Ariſtotele ponitur. nam ubi ſint affectuum,& perturbationum expreſſiones,ornato ſermone non utemur,ea nimirum de cauſa,quã in contextu Philoſophus explanat: cũ præſertim in tertio de Rhetorica ſic ſcribat: καὶ ὅταν πάθος
„ ποιῇς, μὴ λέγε ἐνθύμημα. ἢ γὰρ ἐκκρούσει τὸ πάθος, ἢ μάτην εἰρημένον ἔσται τὸ ἐνθύμημα. ἐκκρούουσι
„ γὰρ αἱ κινήσεις ἀλλήλας, αἱ ἅμα, καὶ ἢ ἀφανίζουσιν, ἢ ἀσθενεῖς ποιοῦσιν. cùm igitur his uerbis
„ Ariſtoteles præcipiat,quando iudicum animos orator commouere conſtituit, ne proferat enthymema, quoniam ſe mutuò commotiones exturbant, idem ſane iudicium,& de perpolita elocutione afferẽdum erit,quod de enthymemate dictum eſt: quoniam cùm perturbationes commouemus, ſi dictionis elegantia itidem accedat,illæ commotiones duæ ſe ſe mutuò expellent,ac exturbabunt.iccirco nimia illa dictionis elegantia ab eo loco dimouenda eſt.

PARTICVLA. CXXXVII.

Περὶ δὲ προβλημάτων, καὶ λύσεων, ἐκ πόσων τε καὶ ποίων ἂν εἰδῶν εἴη, ὧδε θεωροῦσι γένοιτ' ἂν φανερόν. ἐπεὶ γάρ ἐστι μιμητὴς ὁ ποιητής, ὥσπερ ἂν ἢ ζωγράφος, ἤ τις ἄλλος εἰκονοποιός, ἀνάγκη μιμεῖσθαι, τριῶν ὄντων τὸν ἀριθμόν, ἕν τι ἀεί· ἢ γὰρ οἷα ἦν, ἢ ἔστιν, ἢ οἷα φασί, καὶ δοκεῖ, ἢ οἷα εἶναι δεῖ. ταῦτα δ' ἐξαγγέλλεται λέξει, ἢ καὶ γλώτταις, καὶ μεταφοραῖς, † καὶ πολλὰ πάθη τῆς λέξεώς ἐστι. δίδομεν γὰρ ταῦτα τοῖς ποιηταῖς.

Cæterum dubitationes,ac ſolutiones,ex quot uidelicet, qui bus'ue generibus conſtent,ita conſiderantibus manifeſtæ fient. Etenim cùm imitator poeta ſit, ſicuti quoque pictor, uel alius imaginum deſignator, eorum ſemper unum aliquod, quæ tria numero ſunt, imitetur neceſſe eſt: qualia uidelicet fuerunt, ſiue ſunt: uel qualia dicuntur, uidentur'ue: uel qualia eſſe oporteret. hæc autem dictione tum per linguas, tum per translationes enũciantur. Multæ † enim dictionis ipſius affectiones ſunt:quas poetis indulgemus.

EXPLANATIO.

Quoniam in operis huius prooemii calce propoſuit Ariſtoteles additamẽta quædam,atque appendices Poeticæ pertractare, iccirco expeditis his,quæ Poeſi intima ſunt,annexa illa nũc aggreditur. Primum itaq;,quod hac parte tractaturus eſt,quo prõptius auditor ſermonẽ ſuũ ſequatur,proponens,inquit:De obiectionibus, ac ſolutionibus

nibus ex quot, quibus'ue formis sint, sic speculãtibus manifestũ fiet. Vocat autẽ προβλήματα, dubia ab obtrectatoribus aduersus poetas allata: quorum & numerũ, & formã, quoque modo diluantur, scrutari proponit. Sed quoniam primum eius propositum est modos docere, quibus poetæ à calumniatoribus defendi possint, quædam iacit fundamẽta, unde promptè poetis opem afferre possimus. Ac primũ accipit id, quod in confesso est, poetàm scilicet, perinde ac pictorem, aut quẽuis alium statuarium, imitatorem esse. Cùm igitur res, quas imitantur, tribus ad summum se se habeant modis, oportebit poetã omnino è tribus perpetuò imitari, nimirum, uel qualia erãt, aut sunt: uel qualia dicũtur, & uidẽtur: uel qualia esse oportet. HAEC AVTEM DICTIONE TVM PER LINGVAS, TVM PER TRANSLATIONES ENVNTIANTVR. hoc est uel sine fuco, uel ornatè. Et quoniã aliæ quoque præter linguam, & metaphoram in dictione exornationes sunt, addit, quòd dictionis ipsius multæ sunt affectiones, extensio nimirum, imminutio, permutatio. id uerò probat: huiusmodi enim (inquit) affectiones in dictione poetis concedimus.

ANNOTATIONES.

Ex iis duo summa capita, unde solutiones aduersus poeticas obiectiones sumi possunt, ex rebus inquam & uerbis, accipere debemus: quæ sanè capita in suas deinde partes diuidentur. Sciendũ est, Aristotelem hoc loco non eodẽ modo problema accipere, quo libro Topicorum cepit. hic enim idem ualet, quod obiectio. id uerò ex altera huic opposita uoce, defensione scilicet, de qua in contextu meminit, cognosci potest. obiectio enim, & defensio opponũtur. si igitur hac in parte de problematibus, & defensionibus agit: uel idẽ est ac si diceret de obiectionibus aduersus poetas factis, & defensionibus agendũ esse: uel exponemus περὶ προβλημάτων, hoc est ἐπιτιμημάτων ἐν τοῖς προβλήμασιν. nam paulo inferius Aristoteles ita se ipsum declarat, hoc est de obiectionibus in quæstiones. Quanquam poeta cùm pictore, atque imaginum designatore, quoniam ambo imitentur, conueniat: poeta tamen non homines, sed hominum actiones, mores, atque animi perturbationes imitatur: quod Aristotelis testimonio hoc in libello comprobatur. illi uerò cùm homines imitantur, eorum formas imitantur: pictores quidem lineis, & coloribus: sculptores uerò lineamentis tantummodo, ex quibus forma resultat. καὶ πολλὰ πάθη τῆς λέξεώς ἐστι. δίδομεν γὰρ ταῦτα τοῖς ποιηταῖς Hæc Paccius sic uertit. MVLTAE ENIM DICTIONIS IPSIVS AFFECTIONES SVNT, QVAS POETIS INDVLGEMVS. Quæ uersio ex illius particulæ γὰρ, quæ significat enim, transpositione, Philosophi sensum peruertit. nam per hæc uerba, καὶ πολλὰ πάθη τῆς λέξεως, alicuius antea dicti rationem non affert: sed quoniam de linguis, & metaphoris, quæ sunt ornatus in dictione, proximè meminit, ideo subiungit, & ornatus alii sunt in ipsa, ut antea dictum est. καὶ πολλὰ πάθη τῆς λέξεώς ἐστι. idem est ac si diceret, & plura sunt ornamẽta in dictione. quod statim probat, cùm inquit: QVAS POETIS INDVLGEMVS. hoc est concedendum est poetis in dictione multas facere mutationes ornatus gratia. Verba autem latina ita legenda sunt.
» ET MVLTAE dictionis ipsius affectiones sunt: huiusmodi enim poetis CONCEDIMVS.

PARTICVLA .CXXXVIII.

Πρὸς δὲ τούτοις οὐχ ἡ αὐτὴ ὀρθότης ἐστὶ τῆς πολιτικῆς, καὶ ποιητικῆς, † οὐδὲ ἄλλης τέχνης, καὶ ποιητικῆς. αὐτῆς δὲ τῆς ποιητικῆς διττὴ ἡ ἁμαρτία. ἡ μὲν † γὰρ καθ' αὑτήν, ἡ δὲ κατὰ συμβεβηκός. * ἡ μὲν γὰρ προείλετο μιμήσασθαι ἀδυναμίαν, αὐτῆς ἡ ἁμαρτία. ἡ δὲ τὸ προελέσθαι μὴ ὀρθῶς, κατὰ συμβεβηκός. ἀλλὰ τὸν ἵππον ἄμφω τὰ δεξιὰ προβεβληκότα. ἢ τὸ καθ' ἑκάστην τέχνην ἁμάρτημα, οἷον, τὸ κατὰ ἰατρικὴν, ἢ ἄλλην τέχνην, ἢ ἀδύνατα πεποίηται. ταῦτ' οὖν ὁποῖα ἂν ᾖ, οὐ καθ' ἑαυτήν.

Ad hæc non eadem est rectitudo Ciuilis facultatis, quæ Poeticæ. † sed nec alterius ullius artis, præter quàm Poeticæ. huius uerò peccatum omnino duplex est, alterum per se, alterum per accidens. † Itaque, quod ad imitandum non imitabile sibi proposuerit, per se huius peccatum erit: proponere uerò non rectè, per accidens. Quemadmodum utrunque dextrum latus equum promouentem: aut secundum unamquanque artem peccatum: uerbi gratia: secundum medicinam, aliam'ue quamlibet artem: aut etiam, si, quæ fieri nequeunt, confinguntur. Qualiacunque igitur hæc fuerint, minimè quidem per se huius peccata dicimus.

EXPLANATIO.

Aliud prædictis addit fundamentum defensionibus rerum poetis obiectarũ deseruiens. id autẽ tale est, nõ eandẽ esse Politicæ, neq; alterius artis, & Poeticæ rectitudinem. Poeticæ enim scopus est rerũ ideas (ut antea ab Aristotele dictum est) exprimere. ueluti si regem exprimit, regis ideam referre, quantumq; in rege desyderari posset, id omne illi tribuere. Politica uerò, nec aliqua alia ars hanc habet rectitudinem. Politicæ enim rectitudo est bona consultatio, qua rectius, quàm fieri potest ciuitatem instituit, eaque respicit, quæ utilia sunt. idem etiam de artibus aliquibus est dicendum, si modo de aliis quoque artibus Philosophus meminit. Fortè autem hic Philosophus in Platonem inuehitur, qui imaginariam illam rempublicam præter omnem usum instituit. rectitudo enim Poeticæ est, quæ fieri possunt sectari in quacunque re, qua de agit. quòd si ab eo quod fieri potest recedat, à propria sua rectitudine recedet. Politica uerò non quod imaginarium, sed quod in re uerè constat, respicit. Posita itaque hac ueluti per se nota propositione, non eandem esse Poeticæ & Politicæ rectitudinem, subiungit, quòd Poeticæ duplex contingit peccatum, idque probat. nam alterum est per se, alterum uerò per accidens. cuius rei rationem affert. Nam si id, quod fieri nequit, poeta sibi imitandum proponat, hoc est cùm ea uerbis proponat sibi exprimere, quæ prorsus fieri nequeunt, per se peccat. sunt autem huiusmodi quæ nec fuerunt, nec sunt, nec uidentur, nec ita esse ab

hominibus dicuntur, nec qualia esse oportet. & ob id Philosophus dixit ἀδυναμίαν, hoc est (liceat mihi rudioribus interdum uocibus uti docendi gratia) impossibilitatem: qui loquendi modum apertam rei naturam ostendit. si quis igitur poeta huiusmodi sibi imitanda, hoc est uerbis exprimenda proponit, per se peccat in Poetica. Si uerò quæ fieri possunt, imitanda sibi proponat, sed in exprimendis his erret, ea scilicet alio quàm sint modo describens, huiusmodi peccatum per accidens dicetur. Exempli causa, equum ambulare, res quædam est, quæ fieri potest: si in ea exprimenda erret, ut si dicat equum pedes ambos dextros simul ante porrigentem, id poetæ peccatum per accidẽs dicetur. si item in his, quæ alterius artis sunt, erret, non secundum Poeticam peccare dicetur. Contingit igitur in Poesi bifariam peccare. per se quidem: quoniam suum habet scopũ, à quo cùm declinat, per se peccare dicitur. & quoniam ex artibus hinc inde scribendi materiã sibi subministrat, si in artibus huiusmodi peccet propter illarũ ignorationẽ, per accidens peccare dicitur.

ANNOTATIONES.

Aristoteles sexto libro Moralium inquit. Si igitur prudentis est bene consultare, bona consultatio rectitudo ea esse uidetur, quæ secundum utilitatẽ ad quẽdam finem spectat: cuius prudentia uera existimatio est. † οὐδ' ἄλλης τέχνης, καὶ ποιητικῆς. Paccius hæc sic uertit: SED NEC ALTERIVS VLLIVS ARTIS, PRAETERQVAM POETICAE. Hic autem Aristotelis uerborum sensus non est. purè igitur illa uerba sic uerti debent. NEQVE ALTERIVS ARTIS, ET POETICAE: supple tu, eadem est rectitudo. In quibusdam tamen codicibus calamo exaratis uerba ista non leguntur. Item in tralatione Paccii expungenda est uox ITAQVE, & scribendum ENIM: quoniam græce legitur γὰρ. Reddit autem in hac parte rationem Aristoteles, cur in Poetica peccatum alterum per se, alterum per accidens esse dixerit. * ἡ μὲν γὰρ προείλετο, & quæ sequuntur. In codice Lampridii rectius ita leguntur. εἰ μὲν γὰρ προείλετο μιμήσασθαι ἀδυναμίαν, αὐτῆς ἡ ἁμαρτία. εἰ δὲ τὸ προελέσθαι μὴ ὀρθῶς, ἀλλὰ τὸν ἵππον ἄμφω τὰ δεξιὰ προβεβληκότα, ἢ τὸ καθ' ἑκάστην τέχνην ἁμάρτημα, οἷον τὸ κατὰ ἰατρικὴν, ἢ ἄλλην τέχνην, εἰ ἀδύνατα πεποίηται, οὐ καθ' ἑαυτήν. Latinè autẽ hæc ualent. SI ENIM proposuerit impossibilitatem imitari, ipsius est peccatum. si uerò rectè proposuerit, sed equum dextrum latus utrunque promouentem, aut secundum unamquanque artem peccatum, si impossibilia fecerit, non erit ERRATVM PER SE. Dubitaret aliquis: quoniam dictũ est in Poesi bifariã peccatũ contingere, per se, & per accidens: per se quidẽ, cùm poeta id, quod fieri nequit, imitandum sibi proponit: per accidens uerò, cùm non rectè imitatur, sicuti cũ equum dextrum utrunque latus promouentem effingit: aut secundum unamquanque artem peccatum committit, uerbi gratia circa medicinã, aliam'ue quamlibet artem: aut etiã, si quæ fieri nequeũt confinguntur: quare cùm in his ultimis uerbis impossibilia, quæ peccata per se Poetices esse dixit, inter peccata per accidens recenseat, non uidetur Aristoteles sibi constare. Ad hanc dubitationem dicimus, quòd in aliquibus codicibus illa uox IMPOSSIBILIA, cum sequentibus quinque non legitur. nos tamen particulam hanc rectè seruari posse iudicamus. in hoc enim contextu duabus uocibus usus est. nam cũ de Poetices peccato per se uerba facit, dicit ἀδυναμίαν,

μίαν,hoc eſt(ut ita dicam)impoſsibilitatẽ. cùm uerò de peccato per accidẽs loquitur,dicit ἀδύνατα,innuens fortaſſe duplex eſſe,quod fieri nequit, uel per ſe, quod ἀδυναμίαν appellat: uel ratione modi,quod ἀδύνατον uocat,ut equum dextrum utrunque latus promouentem.Ariſtoteles enim in libro de Animalium inceſſu,animalia,quæ quaternis notis incedunt, poſteriorem ſiniſtrum pedem cum anteriori dextro mouere ſimul affirmat. ex ignorantia igitur modi motus animalium,quæ quaternis notis incedunt,non autem Poetices, huiuſmodi error contingit. ſimilia quoque in aliis artibus errata contingere poſſunt.

PARTICVLA .CXXXIX.

Ὥστε δεῖ τὰ ἐπιτιμήματα ἐν τοῖς προβλήμασιν ἐκ τούτων ἐπισκοποῦντα λύειν. † πρῶτον μὲν γὰρ ἂν τὰ πρὸς αὐτὴν τὴν τέχνην ἀδύνατα πεποίηται, ἡμάρτηται. ἀλλ' ὀρθῶς ἔχοι, εἰ τυγχάνοι τοῦ τέλους τοῦ αὐτῆς. † τὸ γὰρ τέλος εἴρηται. οἷον, εἰ οὕτως ἐκπληκτικώτερον, ἢ αὐτὸ, ἢ ἄλλο ποιεῖ μέρος. παράδειγμα, † ἡ τοῦ Ἕκτορος δίωξις. * εἰ μέντοι τὸ τέλος, ἢ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐνεδέχετο ὑπάρχειν, καὶ κατὰ τὴν περὶ τούτων τέχνην ἡμάρτηται οὐκ ὀρθῶς. δεῖ γὰρ εἰ ἐνδέχεται, ὅλως μηδαμῇ ἡμαρτῆσθαι. * ἔτι ποτέρων ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα, τῶν κατὰ τὴν τέχνην, ἢ κατ' ἄλλο συμβεβηκός. ἔλαττον γὰρ, εἰ μὴ ᾔδει, ὅτι ἔλαφος θήλεια κέρατα οὐκ ἔχει * ἢ κακομιμήτως ἔγραψε.

Quo fit, ut obiectiones in quæſtionibus, ſi quis ad hæc reſpexerit, ſoluturus ſit. † Ac primum quidem, tametſi peccemus ſemper in his, quæ ſecundum artem ſunt, ſi quæ fieri nequeunt, confingamus: rectè tum id factum ſe habebit, ſi propterea eiuſdem finem aſſecuti fuerimus. dictus eſt enim eius finis: uerbi cauſa: ſi hoc pacto, uel id magis ſtupendũ fuerit, uel aliqua ipſius pars huiuſmodi reddatur. † Exemplum ſit, illa in Hectorem perſecutio. ſi ergo finem magis, minus'ue aſſequi contigerit, peccatum uerò in his, quæ circa artem ſunt, fuerit: nequaquam ſatis rectè id fiet, quippe ſi fieri poteſt, nullo pacto peccandum eſt. Præterea uel eſt in his peccatũ, quæ ſecundum artẽ ſunt, uel quæ ſecundum aliquod accedens. leuius enim fuerit, ſi ceruam cornua non habere ignorauerit, quàm ſi non bona imitatione deſcripſerit.

EXPLANATIO.

Iecit fundamenta quædam ſibi uſui futura ad defenſiones inueſtigãdas, quibus, cùm accuſantur poetæ, qui aliqua culpa peccauerint, defendi poſſunt. ideo ſubiungit: quare obiectiones in quæſtionibus, ad hæc quæ mox diximus reſpiciẽdo, ſoluere oportet. Primũ enim (inquit) ſi in arte quapiam impoſsibilia poeta ſcripſerit, peccat: defendi tamen poteſt id rectè factum, ſi finem qui Poetices ipſius eſt, aſſequatur, hoc eſt, ſi ea ratione conſternationem poeta audientibus cõparet. idque probat. finem enim inquit (ut dictum eſt) admirabilem eſſe oportet. dummodo igitur Poeticæ fine potiamur, nihil refert, quòd falſa à poeta ſcripta ſint. Declarat aũt quid intelligat per hoc, quod dixit, ſi finem ipſius aſſequatur: dicẽs; VERBI CAVSA: SI HOC

PACTO

PACTO, hoc est ex peccato finẽ, aut partem aliam ſtuporis plenã efficiat: ut Hectoris perſecutio, in qua peccatũ eſt in arte militari. nam impoſsibile eſt uirum unum integrũ exercitum in fugam uertere: attamen cùm Græcorum uictoriam, & Achillis uirtutem admirabiliorem efficiat, id in Homero nequaquam erit peccatum, quoniam peccati illius interuẽtu auditores Homerus afficit ſtupore. Admonet tamen, quòd ſi citra peccatum artis alicuius poeta finem, aut magis, aut paulo minus aſſequi poteſt, & tamen circa rerum earum, de quibus loquitur, artem peccet, non rectè facit, nec excuſari poteſt. oportet enim (inquit) ſi fieri poteſt, nullo modo peccare. Alium hîc Ariſtoteles defendendi modum affert eiuſdem obiectionis. is autẽ talis eſt, quòd longè magis peccat poeta, cùm aliquod peccatũ eorum, quæ ad Poeſim per ſe ſpectant, committit, quàm cùm circa ea, quæ ſunt alterius negotii peccat. id uerò probat exemplo. nam minus errat, ſi ob ignorantiam ceruã habere cornua dicat, quàm ſi prauè fuerit imitatus, quod Poeticæ proprium eſt. ſed leuiora peccata digna ſunt uenia: igitur ſi poeta circa aliquod peccauerit per accidens, ueniam meretur.

ANNOTATIONES.

Sciendum eſt, Ariſtotelem primam obiectionem ſoluere, quoniam per accidens peccatum eſt. nam ſi poeta per ſe peccat circa ea, quæ ad Poeſim ſpectant, excuſari nequit. Quòd autem Ariſtoteles in hoc contextu docere non proponat, quomodo poeta, cui uitio uertitur in arte ſua peccaſſe, defendi poſsit, patet per exemplum, quod ab Ariſtotele de perſecutione Hectoris allatum eſt, in quo peccatum eſt in arte militari, & ita per accidens peccatum. nam Hectoris perſecutio ea eſt, cùm Græcos ipſe ſolus in fugam uertebat: quoniã ait: ἡ τῶ Ἕκτορος δίωξις, hoc eſt Hectoris perſecutio. quam partem malè uertit Paccius, cùm ait: † EXEMPLVM SIT ILLA IN HECTOREM PERSECVTIO. quibus uerbis Hectorem pati, & non agere indicat. ſed uerba græca ad uerbum ſonant, ut ego tranſtuli, & ipſum potius perſequi alios quàm cõtra, docent apertè. etſi nõ me præterit aliquas apud Græcos elocutiones reperiri, quæ tã actiuè quàm paſsiuè explicari poſſunt, hæc mihi tamen actionem potius quàm paſsionem ſignificare uidetur. Si igitur contextus iſte rectè intelligi debeat, inſpicere oportet, an in hoc exemplo peccauerit Homerus, in Poeſi per ſe, an circa ea, quæ alterius artis ſunt. Mihi quidem uidetur quòd huiuſcemodi peccatum ſit in militari arte, ſiue actiuè, ſiue paſsiuè (ut ita dicam) Hectoris perſecutio explicetur. Paccius malè cõtextũ hũc uertit, qui ad uerbũ latinè ita ſonat. PRIMVM QVIDEM, SI QVAE FIERI NEQVEVNT IN IPSA ARTE FECERIT, PECCATVR. SED RECTÈ SE HABET, SI FINEM ASSEQVITVR IPSIVS. FINIS ENIM DICTVM EST. † reliqua rectè uertit, præter id, quod de Hectore ſuperius admonuimus. In hac contextus parte duo animaduertẽda ſunt. Primùm, Ariſtotelem addidiſſe articulum τῶ, uoci αὐτῆς, quo diſtinctionem oſtendit, ſicuti, cùm de articulo loquebamur, admonuimus, ut Poeticæ finem ab artis fine, circa quam per accidens peccare dixit, diſtingueret. Secundum, quod minimè prætermittendum eſt, ſunt uerba illa τὸ γὰρ τέλος εἴρηται. in quibus cùm

particula

particula γὰρ continecatur,qua caufam in ea parte reddi declaratur, quomodo uerbis his antea dicti ratio afferatur,nequaquam conftat. ea enim uerba fic latinè fonant, FINIS ENIM DICTVM EST. quare quippiam in hac parte defyderari cenfeo,uel faltem extrinfecus intelligẽdum. Cùm autem de fine loquẽs, ipfum etiam maximum dixerit,iccirco addẽdum puto ὅτι μέγιστον.fic enim eius, quod antea dictum eft,optimè redditur ratio,quare fcilicet dictum fit poetam circa artem quampiam peccantem excufatione dignum iudicari, fi modo finẽ Poefis ftupendum magis efficiat:quoniam(inquit)finis,dictum eft quòd eft optimum, ideo in eius gratiam omnia conferenda funt. Verùm quoniam fubiungit: οἷον εἰ οὕτως ἐκπληκτικώτερον, ἢ αὐτό, ἢ ἄλλο ποιεῖ μέρος: uidetur quòd rectius fuppleri debeat † ὃ ἔκπληξιν δεῖ ἔχειν. Sed quifpiam dubitare poffet, cùm Poeticæ finem effe dixerimus,homines uirtutibus exornare,uidetur non effe dicendum,Ariftotelem uelle Poefis finem effe ftuporem,admirationem'ue comparare. An,nihil uetat eiufdem plures effe fines,quorum tamẽ alius alium refpiciat. ut in Medica facultate, fanitas finis eft,quæ tamẽ actiones refpicit. nam ideo fanitatem optamus,ut actiones promptè agere ualeamus. ita quoque admiratio in uirtutes refpicit.nam poetæ admirationem inducere ftudent, ut ea homines ad uirtutes impellant. In aliquibus excufis codicibus legitur: * εἰ μεῖται τὸ τέλος. hæc lectio alteri præferenda eft. Item cùm inquit * ἢ κακομιμήτως:rectius fic legetur ἢ εἰ κακομιμήτως. In codice Lampridii ita hæc pars legitur: ἢ εἰ ἀμιμήτως.fed in hac lectione, poftrema dictio mihi non probatur. ἐπὶ ποτέρου ἐστὶ. Aliqui codices calamo exarati longè melius ita legunt: ἐπὶ ἀτοπώτερον: hoc eft prætcrea abfurdum magis.

PARTICVLA .CXL.

Πρὸς δὲ τούτοις, ἐὰν ἐπιτιμᾶται, ὅτι οὐκ ἀληθῆ, ἀλλ' οἷα δεῖ, οἷον, καὶ Σοφοκλῆς ἔφη αὐτὸς μὲν οἵους δεῖ, ποιεῖν, Εὐριπίδης δὲ, οἷοί εἰσι. δι' ὃ ταύτῃ λυτέον. εἰ δὲ μηδετέρως, ὅτι οὕτω φασίν, οἷον τὰ περὶ θεῶν. ἴσως γὰρ οὔτε βέλτιον* οὕτω λέγειν, οὔτ' ἀληθῆ, ἀλλ' ἔτυχεν, ὥσπερ Ξενοφάνης. ἀλλ' οὖν φασι τάδε.

Ad hæc, fi quis ex parum ueris arguatur, at certe qualia effe decet, folutio fit, id quod Sophocles dixit, fe quidem homines, quales effe oporteret effingere: Euripides autem quales effent. Quòd, fi neutro foluendum fit modo, at certe ita effe dicuntur: refpondendum erit, uelut in ijs, quæ ad ipfos pertinent Deos. fortaffe enim fic dicere neque meliorem in modum, neque fecundum ueritatem fuerit: fed tamen ita contingit: ut Xenophanes ait, † ferunt hæc.

EXPLANATIO.

Alium defendendi modũ ex tribus illis fuperius dictis petitũ afsignat,cũ poetæ uitio uertitur,eũ rem uerã in poemate non exprefsiffe. Eft autẽ huiufmodi,ut illi obiectioni refpondeamus,poetam non quòd fuerit,fed quòd expediret exprefsiffe: quod aliis uerbis fuperius Philofophus dixit, Poefim uidelicet uniuerfale fectari. Sophoclis autem teftimonio hoc confirmat,qui inquit eum quidem homines quales expedit,Euripidem quales funt,efficere. hac igitur ratione foluendum,fi quis poetas reprehendat,quòd uiros præftãtiores

quàm

quàm fuerint, effingant. Tertium modum ponit, quòd si neutro modo soluere possumus, hoc est, nec dicẽdo rem ita fuisse, nec ita expedisse, ad famam recurremus, quòd scilicet ita fertur: ut quæ de Diis dicuntur, eos uerbi causa fœdis amoribus cum mulieribus permisceri, aut homines odio intestino persequi, & id genus alia. Per hæc Philosophus refellit, quæ à Platone secundo, & tertio libro de Legibus aduersus Homerum scribuntur. Affert autem rationem Philosophus, cur ea, quæ de Diis à poetis dicuntur, excusari debẽt penes rumorẽ, qui de illis est. quoniã (inquit) fortè melius nõ est dicere, Deos ita esse, quales esse dicunt poetæ, nec uerũ esse, sed ita contigisse, ut Xenophanes dixit. FERVNT HAEC. per hæc innuit Xenophanẽ eos refellere, qui poetas carpebant, quòd ipsi de Diis meliora, & uera nõ scriberent: quibus respondere solebat, homines de Diis hæc non loqui, quæ ipsi dicebãt. id igitur non poetarum, sed rumoris, ac uulgi uitium est: siquidem poetæ sequi famam debent. Accidit igitur poetas de Diis nec meliora, nec uera dicere, quoniam uulgus de Diis nec meliora, nec uera dicit. Respõsio igitur est penes hoc, quòd accidit poetis id facere, quoniam non sua causa, sed uulgi id faciũt. quæ defensio pulcherrima est: quoniam id, quòd à Platone pro maximo uitio poetis obiicitur, id tale eis accidere alterius causa docuimus.

ANNOTATIONES.

Illud in hoc contextu maximè animaduerti debet, cũ ait Philosophus: FORTASSE ENIM SIC DICERE, uocem illam ENIM poni, quæ antea dicti causam in ea particula, in qua reperitur, afferri demonstrat. Quare cõstat apertè genus aliud respondẽdi Aristotelẽ hic non ponere. nam si per hæc dicti superius causam reddit, aliud à prædicto respondendi genus non affert. In aliquibus excusis codicibus ita legitur: ἴσως γὰρ οὔτε βέλτιον, οὔτε λέγειν. quæ lectio mihi nõ probatur. unde Paccius rectè uertit. quoniam græcè * οὕτω, nõ autem οὔτε legi debet. uerbum autem βέλτιον, idẽ ualet, quod supra οἷα δεῖ. Quoniam Philosophus de Diis loquebatur, usus est illa uoce, ἴσως, ne reprehendi posset, quod aliter ipse, ac communis hominum opinio de Diis sentiret. In uerbis contextus in latina uersione uox TAMEN, expungi debet: quoniam sensum perturbat, nec græcam uocem habet, quæ illi respondeat. ἀλλ' οὐ φασι τάδε Paccius hæc ita uertit: FERVNT HAEC. ex qua uersione colligitur, Paccium existimasse uerba græca esse deprauata, quæ passim hoc loco circunferuntur: quoniam illas duas uoces prætermisit ἀλλ' οὐ, quia cũ ante dictis bene cohærere ei non uidebantur. at nos in contextu omnia cõsona esse docuimus. uerba igitur illa sic uertenda sunt: SED NON FERVNT HAEC.

PARTICVLA . CXLI.

† ἴσως δὲ οὐ βέλτιον μὲν, ἀλλ' οὕτως εἶχεν, οἷον, τὰ περὶ τῶν ὅπλων, ἔγχεα δέ σφιν ὄρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος. οὕτω γὰρ τότ' ἐνόμιζον, ὥσπερ καὶ νῦν Ἰλλυριοί.

Quanquam non meliorem fortasse in modum, nihilominus ita se habuere:

 uelut

uelut illud, quod de armis perhibere. Recte quàm solo præfixæ hastæ. Sic enim eo tempore moris erat: ut nunc etiam apud Illyrios.

EXPLANATIO.

Alium hac in parte solueudi modum exponit, si dicamus poetam non qualia esse expediret, sed qualia fuerunt scripsisse: ut quæ de armis ab Homero scribuntur: ἔγχεα δέ σφιν
ὄρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος ἐλήλατο.
Rationem autem affert, quoniam tunc id moris erat, sicuti nunc Illyrii faciunt, ut arma humi fixa erecta starent.

ANNOTATIONES.

† ἴσως δὲ οὐ βέλτιον μέν, ἀλλ' οὕτως εἶχεν. Quoniam in hac parte Philosophus aliũ defendendi modum assignat, Paccius nec uerba, nec sensum Aristotelis suis uerbis refert. iccirco sic ad uerbum uerti debent. FORTASSE VERÒ NON MELIVS, SED SIC HABEBAT. Quod autem ad exemplum spectat, Homerus Iliadis libro .K. describit Diomedem, eiusque milites, quò promptius arma capere possent, ea ita collocasse, ut erecta starent ἐπὶ σαυρωτῆρος: hoc est in quodam ferramento humi defixo, ne limo fœdarentur.

PARTICVLA. .CXLII.

περὶ δὲ τοῦ καλῶς, ἢ μὴ καλῶς ἢ εἴρηταί τινι, ἢ πέπρακται, οὐ μόνον σκεπτέον εἰς αὐτὸ τὸ πεπραγμένον, ἢ εἰρημένον, βλέποντα, * ἢ σπουδαῖον, ἢ φαῦλον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πράττοντα, ἢ λέγοντα, * πρὸς ὅν, ἢ ὅτε, ἢ ὅτῳ, ἢ οὗ ἕνεκεν. οἷον, ἢ μείζονος ἀγαθοῦ, ἵνα γένηται, ἢ μείζονος κακοῦ, ἵνα ἀπογένηται.

An uerò recte, uel non recte à quoquam siue dicatur, siue fiat, siquis inquirere uelit, non modò id ipsum factum, dictum'ue considerare debet, utrũ laudabile, an prauum sit: uerum etiam ad agentem, dicentem'ue respicere, ad quem uidelicet, uel quando, uel cui, uel gratia cuius: uerbi causa: boni maioris gratia ut fiat: mali maioris, ne fiat.

EXPLANATIO.

Quoniam poetæ loquentes, & facientes personas inducunt, quorum gratia carpi, morderíque possunt, iccirco uiam subiungit, qua promptè eos defendere possimus. ea uerò est, non id tantum, quod factum, uel dictum est respiciendo, an bonum, uel malum sit: uerùm etiam in agentem, uel dicentem, aduersus quem, uel quando, uel quo modo, uel cuius gratia consyderando: uerbi causa, uel maioris boni gratia, ut fiat: uel maioris mali, ne fiat. nam personarum, locorum, ac temporum circunstantiæ, quod separatim consyderatum turpe uideri posset, sæpenumero uenustum demonstrant.

ANNOTATIONES.

ἢ σπουδαῖον, ἢ φαῦλον. Codices antiqui calamo exarati sic habēt: εἰ σπουδαῖον, ἢ φαῦλον.

utraque

utraq; lectio stare potest, cùm sensum non uariet. πρὸς ὃν, ἢ ὅτι, ἢ ὅτῳ. Hic mendũ subesse puto. nam πρὸς ὃν, & ὅτῳ idem esse prorsus uidetur: quoniam respicere ad quem dicatur, & cui dicatur idem penitus esse uidetur. quare si uerba ita iaceant, bis Aristoteles idem diceret, & quod maximè necessarium est prætermitteret, circunstantiam inquam loci, de qua nihil omnino diceretur. quamobrem non ὅτῳ, sed ὅπου, hoc est ubi. uel ut in codice Lampridii οὕτω, id est sic: sub modo nanque locus etiam comprehendetur.

PARTICVLA. CXLIIII.

Τὰ δὲ πρὸς τὴν λέξιν ὁρῶντα δεῖ διαλύειν. οἷον, γλώττῃ, οὐρῆας μὲν πρῶτον. ἴσως γὰρ οὐ τοὺς ἡμιόνους λέγει, ἀλλὰ τοὺς φύλακας. καὶ τὸν Δόλωνα, ὅς ῥ' ἦ τοι εἶδος μὲν ἔην κακός, οὐ τὸ σῶμα ἀσύμμετρον, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον αἰσχρόν. τὸ γὰρ εὐειδὲς οἱ Κρῆτες εὐπρόσωπον καλοῦσι. καὶ τὸ ζωρότερον δὲ κέραιε, οὐ τὸ ἄκρατον ὡς οἰνόφλυξιν, ἀλλὰ τὸ θᾶττον.

Sunt etiam aliqua, quæ si ad dictionem ipsam respexeris, licet soluere: uerbi gratia, lingua, ut Principio sanè τ οὐρῆας. nam ea uox οὐρῆας, fortè non mulos, sed custodes significat. ac de Dolone: Turpis erat specie: non, quòd esset corpore male compacto, uerum turpi facie. nam uocabulum εὐειδὲς pulchra facie aliquid Cretenses uocant. & illud ζωρότερον propinabant. haud enim ζωρότερον eo in loco pro mero, quo ebriosi gaudent sed pro frequenter accipitur.

EXPLANATIO.

Postquam declarati sunt modi, penes quos poetæ defendi ab increpationibus possunt, alia nunc loca, cùm accusantur circa dictionem, tradere constituit, quibus eos promptè tueri posimus. Ac primo docet defendere quod ad linguas attinet: eadem enim uox diuersis nationibus sæpe non idem significat. ut in Homero:

" Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς.

Si enim uox illa, scilicet οὐρῆας, mulos significaret, non rectè à poeta dictum esse uideretur. sed aliqui populi οὐρῆας non mulos, sed canes ad custodiam domus comparatos appellant. Homerus igitur in parte hac illorum lingua usus est: ideo rectè dixit. Aliud est exemplum de Dolone, sumptum ex Homero libro Iliados. κ.

" Ἦν δέ τις ἐν Τρώεσσι Δόλων Εὐμήδεος υἱός,
" Κήρυκος θείοιο πολύχρυσος, πολύχαλκος,
" Ὅς δή τοι εἶδος μὲν ἔην κακός, ἀλλὰ ποδώκης.

Peccasse uidetur Homerus, Dolonem malã habere formam dicẽs, cùm tamen haberet corpus rectè commensuratum. Sed soluitur ex lingua: quoniam Cretenses εὐειδεῖς appellant, qui pulchra sunt facie: Homerus igitur usus Cretensi lingua, malam formam intelligit turpem faciem, non autem corporis commẽsurationem. quoniam cursu Dolonem ualere dicit: cursores autem habent commensurata mẽbra. Tertium affert exemplum, dicens, & illud, ζωρότερον propinabant, sumptum ex Homero Iliados. ι.

" Μείζονα δὴ κρητῆρα μενοιτίου υἱὲ καθίσα,
" ζωρότερον δὲ κέραιρε. δέπας δ᾽ ἔντυνον ἑκάστῳ.

Vox ζωρότερον apud aliquas nationes non uinum meracum, quo gaudent ebriosi, sed celeriter significat: in quo sensu accepit Homerus. absurdum enim uidebatur Homerum fecisse Vlyssem meracius bibentē, ac hospitibus uiris sapientissimis propinantem. si uerò dicat ministros celeriter uinum propinare, nullum est in dicto uitium.

ANNOTATIONES.

Οὐρῆας μὲν πρῶτον. Carmen est Homeri libro .A. Iliados. Paccius ita uertit: PRINCIPIO SANE οὐρῆας. sed clarius: PRIMVM QVIDEM οὐρῆας.

" ζωρότερον δὲ κέραιρε. δέπας δ᾽ ἔντυνον ἑκάστῳ.

Plutarchus libro quinto Sympo. cap. quarto, de hoc Homeri uersu, ueterum sententias copiosè explanat. Zoilus autem fuit, qui primus scrupulum iniecit, Homerum carpens, cùm heroas id agere, quod ebriosi faciunt, inducat. Qui plura de hoc carmine scire cupit, Plutarchum adeat. sat enim fuit, Aristotelem exemplis iis ostendisse, quomodo ex lingua solui possit obiectio. unde ζωρότερον metaphoricè ab Homero dictum ex Aristotelis sententia hoc loco capi nō debet: quoniam hic non de metaphora, sed de linguis agit.

PARTICVLA .CXLIIII.

Τὸ δὲ κατὰ μεταφορὰν εἴρηται, οἷον, ἄλλοι μέν ῥα θεοί τε, καὶ ἀνέρες εὗδον παννύχιοι. καὶ τὸ, ἤτοι ὅτ᾽ ἐς πεδίον τὸ τρωϊκὸν ἀθρήσειε. καὶ, αὐλῶν, συρίγγων τε ὅμαδον. τὸ γὰρ πάντες, ἀντὶ τοῦ πολλοί, κατὰ μεταφορὰν εἴρηται. τὸ γὰρ πᾶν πολύ τι. καὶ τὸ, οἴη δ᾽ ἄμμορος, κατὰ μεταφοράν. τὸ γὰρ γνωριμώτατον, μόνον.

Per translationem insuper: ut, Iamq; Deos alios pernox, hominesq; tenebat Insignes galea somnus. tum illud quoque: Si quando Troiæ ad campos sua lumina uertant. ut etiam, tibiarum fistularumq; uocem. † sanè pro multis, omnes per translationem dicimus. omne enim aliquod multum est. & οἴη δ᾽ ἄμμορος: *id est sola expers, similiter per translationem. illud enim quod notissimum est, unicum & solum dicimus.*

EXPLANATIO.

Alium subnectit modum ex metaphora sumptum, quo poetas aduersus cauillatores defendere possumus, ut illud Homeri in initio libri .B. Iliados:

" Ἄλλοι μέν ῥα θεοί τε, καὶ ἀνέρες ἱπποκορυσταὶ,
" Εὗδον παννύχιοι. Δία δ᾽ οὐκ ἔχε νήδυμος ὕπνος.

In quibus carminibus, siquis Homerum, quòd Diis somnum tribuerit, carpat, eum defendemus, dicentes per translationem fuisse locutum, intelligens per somnum, cùm Dii uacant ab opere. Aliud itidē affert exemplum ex Homero in libro .K. inter initia, cuius tale carmen est:

Ἤτοι

Ἤτοι ὅτ' ἐς πεδίον τὸ τρωικὸν ἀθρήσειε.

in quo carmine Iouem cernere ait: quaſi Dii, ut & homines, oculos habeant. At Homerus defenditur; quoniam Dei cognitionem per metaphoram aſpectum appellat. Aliud quoque affert exemplum ex Homero eodẽ loco, uno tantũ interiecto carmine, quod ita habet:

Αὐλῶν, συρίγγων τ' ἐνοπὴν ὅμαδόν τ' ἀνθρώπων.

In quo carmine reprehendi poſſet Homerus, quoniam uocem ὅμαδον rectius ſyringis, ac tibiis attribuiſſe debebat, ἐνοπὴν autem hominibus. ἐνοπὴ enim eſt clamor, qui ab Hominibus fit. At facilè defenditur, quòd per translationem uoces illas protulit. Aliud exemplum ponit, quod in contextu deſyderatur, in quo metaphora erat, ut ipſe dicit, in uoce πᾶν, quam pro multo per translationẽ uſurpat. Aliud affert exemplum Homeri libro. E. Odyſſeæ.

Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καὶ τ' ὠρίωνα δοκεύει,
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

In his uerſibus accuſari poteſt Homerus, quòd ἄρκτον ſolam expertẽ Oceani lauacrorũ dixerit: cũ etiã aliqua alia ſydera ſint huiuſmodi. Sed reſpondetur, quòd uſus eſt illa uoce οἴη, ſecundum metaphorã; quoniam eſt maximè nota. nam certiſsimum eſt ſydus illud oceani lauacrorum expers eſſe. quod enim notiſsimum eſt, ſolum dicitur per translationem.

ANNOTATIONES.

In hoc contextu illud præcipuè eſt animaduertendum, integrum carmen, in quo erat aliud exemplum deſyderari. nam inquit in contextu: τὸ γὰρ πάντες, ἀντὶ τοῦ πολλοί, κατὰ μεταφορὰν εἴρηται. τὸ γὰρ πᾶν πολύ τι. Quorum uerborum initiũ peruerſè à Paccio exprimitur, cùm inquit: SANE PRO MVLTIS, OMNES PER TRANSLATIONEM DICIMVS. uerba autem græca ad uerbum ita ſe habent. OMNES ENIM PRO MVLTIS SECVNDVM METAPHORAM DICTVM EST. Cùm hac in parte ſit uox γὰρ, id eſt ENIM, quæ rationem antea dicti ea in parte, in qua ipſa eſt, afferri indicat, & in contextu nulla facta ſit mentio uocis illius πάντες, hoc eſt omnes, patet apertè carmẽ deſyderari; in quo uoce OMNES, utatur Homerus pro eo quod eſt plures. Diuinando igitur alterũ è duobus Iliados locis carmẽ ſupplẽdũ puto: uel in libro. Λ. cũ inquit:

Πάντες δ' ἠτιόωντο κελαινεφέα Κρονίωνα,
Οὕνεκ' ἄρα Τρώεσσιν ἐβούλετο κῦδος ὀρέξαι.

Hic πάντες, ἀντὶ τοῦ πολλοὶ accipitur: quoniam non omnes Dii, ſed plerique, qui Græcis fauebant, intelliguntur. uel in libro. Υ. cùm ait:

Πάντες δ' Οὐλύμποιο κατήλθομεν ἀντιόωντες.

Hic quoque πάντες apud Homerum ualet πολλοί. quoniam non omnes Dii ad Achillem defendendum de cœlo uenerant, ſed multi: qui nimirum Græcorũ res tuebantur. poſt uocem igitur ὅμαδον, ſtatim (niſi me mea fallit opinio) addẽdum eſt alterum ex ſupradictis carminibus.

PARTICVLA. CXLV.

Κατὰ δὲ προσῳδίαν, ὥσπερ Ἱππίας ἔλυεν ὁ Θάσιος τὸ, δίδομεν δέ οἱ. καὶ τὸ μὲν, οὗ καταπύθεται ὄμβρῳ.

Soluimus præterea ratione accẽtus: ut Hippias Thasius illud: δίδομεν δέ οἱ: id est, nos uerò damus. οἱ enim articulus est: cui si circunflexum addideris accentum, pronomẽ sibi, significat. quin & illud quoque: οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ: id est imbre minus marcet. οὐ enim, quæ negatiua particula est, si circunflexum cum aspiratione sumpserit, aliud sonat.

EXPLANATIO.

Alium quoque penes accentum soluendæ aduersus poetas cauillationis modum tradit: cuius duo affert exempla. quorum alterũ est, δίδομεν δέ οἱ. ubi uox οἱ, si cum aspirata solum legatur HI significat, & tunc incongrua esset huiusmodi Homeri locutio. sed si accedat circunflexus accentus, tunc rectè se habet: quoniam pro αὐτῷ, positum erit. cùm igitur dictio οἱ, ratione accentus diuersa significet, nihil mirum, si uno modo rectum facit sensum, alio uero prauum. Aliud est exemplum libro Iliados. Ψ.

Ἢ δρυὸς, ἢ πεύκης, τὸ μὲν οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ

In hoc quoque carmine nonnulli reprehendebant Homerum, uocẽ οὗ cum accentu circunflexo legentes, & Homerũ absona dicere ostẽdentes. οὗ enim accentu illo signatum, CVIVS significat. unde sensus, (& si non explicitus) ex illis tamen uerbis colligi potest, Homerum dixisse metæ extremitates ex quercu, aut picea confectas esse: cuius altera pars imbre corrumpatur, altera uerò non. qui sanè sensus prauus existeret. At defenditur Homerus. quoniam οὐ cum accentu acuto scribendum est: ita autem scripta uox οὐ, ualet NON. sicque in Homeri carmine nihil est, quod reprehensionem mereatur. sensus enim est, quòd imbre non putrescit: quod quidem uerum est.

ANNOTATIONES.

Aristoteles in libro Elenchorum, ubi captionum sophisticarum sex genera recenset, quas in dictione fieri dicit, cùm de ea, quæ ex accentu in dictione contingit, uerba facit, hæc eadem affert exempla. & ibidem Alexander ea declarat abundè, afferens Hippiam Thasium admonuisse uocem illam οὐ, nequaquam cum circunflexo, sed cum acuto legendam esse. De secundo autem exemplo ibi allato, quod hic primum est, carmen illud in Iliade minime reperiri contendit, neque concedit ratione uocis οἱ, uarietatem accentus in eo carmine consyderari, sed uitiũ esse in uoce δίδομεν. Pluribus hac de re non agemus, uerùm lectores ad locum Alexandri à nobis citatum relegamus.

PARTICVLA CXLVI.

Τὰ δὲ διαιρέσει, οἷον Ἐμπεδοκλῆς. αἶψα δὲ θνητὰ ἐφύοντο, τὰ πρὶν μάθον ἀθάνατα, ζῶά τε πρὶν κέκρητο.

Per diuisionem quoq;: quemadmodum apud Empedoclẽ: Nata sed hæc subitò mortali corpore uidi. Ante immortali quàm animantia seligerentur.

EXPLANATIO.

Soluuntur & cauillationes in Poetas factæ per diuisionem, hoc est per interpunctiones dictionum: quoniam interdum oratio diuerso modo interpuncta diuersam admodum præfefert sententiam. Exemplum autem, quod ab Aristotele hic ponitur, sumptum est ex Empedocle; quod tale est.

" Αἶψα δὲ θνητ' ἐφύοντο, τὰ πρὶν μάθον ἀθάνατ' εἶναι,
" Ζωρά τε τὰ, πρὶν ἄκρητα διαλλάξαντα κελεύθους

Pro quorum carminum intelligentia, atque explicatione illud est obseruandum, quod & in omnibus increpationibus obseruari oportet: ut nimirum prius uideamus absurdum, quod ex mala carminis intelligentia primo aspectu sese offert, deinde defensionem. nam defensio nõ affertur nisi ratione absurdi prius apparentis. In iis igitur carminibus talis esse uidetur sensus, atque structura, quòd immortalia prius didicerunt esse, antea quàm producerentur mortalia: & mixta, prius quàm pura producebãtur. qui sensus prorsus à ueritate alieni sunt. Accidit autem error, quoniam cõiungimus uocem τὰ, cum uoce ἀθάνατα, sicq; uerba ordinamus: Αἶψα δὲ τὰ ἀθάνατα, πρὶν μάθον εἶναι ἐφύοντο θνητά. Sed diuidendo per interpunctionem uocẽ τὰ, à uoce ἀθάνατα, rectum inueniemus sensum hunc in modum. Αἶψα δὲ θνητ' ἐφύοντο τὰ, πρὶν μάθον ἀθάνατ' εἶναι. & tunc sensus est, statim autem aliqua producebantur mortalia, prius quàm discerent esse immortalia. item in secũdo carmine uox τὰ, quæ uitio librarii in contextu desyderatur, seiũgi per interpunctionem debet à uoce ἄκρητα.

ANNOTATIONES.

Simplicius in primum de Physica auscultatione, Empedoclis sententiam exponẽs de lite amicitiaq́, multa Empedoclis carmina recenset: inter quæ & hæc leguntur. quorum primùm rectè interpunctum est, alterum uerò minimè; uel quòd librarii uitio uirgula desyderetur, uel quoniam ex superioris carminis interpunctione, quomodo itidem secundum legi debet, apertè satis habebatur, puncta fuere à Simplicio prætermissa. carmina autem loco supra citato ex Simplicio sic leguntur:

" Αἶψα δὲ θνητ' ἐφύοντο τὰ, πρὶν μάθον ἀθάνατ' εἶναι.
" Ζωρὰ δὲ τὰ, πρὶν ἄκριτα διαλλάξαντα κελεύθους.

Hos eosdem uersus Athenæus quoque libro. X. refert, ubi ait Theophrastum ἐν τῷ περὶ μέθης uoluisse ex hoc Empedoclis loco ζωρότερον id esse, quod κεκραμένον dicimus. in quo etiã loco uox ἄκριτα, rectius quàm in Simplicio legitur per η, hũc in modum: ἄκρητα. quoniam sicuti in priori carmine mortale, & immortale opponebantur, ita in hoc quoque mixta, & immixta opponuntur.

PARTICVLA .CXLVII.

Τὰ δὲ ἀμφιβολία, παρῴχηκε δὲ πλέον νύξ. τὸ γὰρ πλέον ἀμφίβολόν ἐστι.

Item per Amphibologiam, Plurima præterijt nox. Illud enim πλέον *amphibologicum est.*

EXPLANATIO.

Amphibologiam tum cauillandi, tum defendendi ansam præbere nemo est, qui ambigat: cuius exemplum Aristoteles ex Homero libro. K. Iliados affert, cuius hæc sunt carmina:

" Ἀλλ' ἴομεν. μάλα γὰρ νὺξ ἄνεται, ἐγγύθι δ' ἠώς.
" Ἄστρα δὲ δὴ προβέβηκε, παρώχηκε δὲ πλέων νὺξ
" Τῶν δύο μοιράων, τριτάτη δ' ἔτι μοῖρα λέλειπται.

Philosophus igitur dicit, quòd aliqua per amphibologiam soluuntur, ut παρῴχηκε δὲ πλέων νὺξ. & rationem affert: quoniam πλέων amphibolum est. nam si referatur ad duas noctis partes, dicaturque plus duabus partibus nox præteriit, tertia autem pars adhuc superest, in Homeri uerbis peccatum esse uidetur. nam si plus quàm duas noctis partes præteriisse dicit, igitur tertia non superest. Soluitur ergò per amphibologiam: quoniam uox illa πλέων, quæ plus significat, ambigua est. nam potest significare uel plus noctis præteriisse, quoniã duæ partes præterierunt, duæ autem partes sunt plus una: uel plus quàm duas partes præteriisse. in quo sensu Homerus absurdum dicere uideretur, dicens tertiam adhuc superesse partem. quoniam, si noctem in tres partes dissecamus, perinde ac diem quoq; facimus, in matutinũ, meridianum, & uespertinum tempus: si dicamus, plus quàm duas partes præteriisse, tunc uidetur, quòd rectè dici non possit, tertiam adhuc superesse partẽ. Amphibologia igitur est in uoce πλέων, quoniam duobus modis explicari potest, uel ut ad partes refertur, uel ut absolutè legitur.

ANNOTATIONES.

Sciendum est, Aristotelem, cùm ex libro Iliados. K. exemplum amphibologiæ ponit, id integrum non apposuisse, sed reliquum nos supplere uoluisse. nã si solum dicatur παρῴχηκε πλέων νὺξ, nulla hic esse potest amphibologia: quoniam uox πλέων necessariò cum uoce παρῴχηκε coniungitur. Quòd autem suppleri aliquid oporteat, si in carmine, quod sequitur, scilicet:

" Τῶν δύο μοιράων, τριτάτη δ' ἔτι μοῖρα λέλειπται,

amphibologia esse debeat, apertè constat ex Homeri scholiis in illa carmina, ubi difficultas mouetur aduersus Homerum. ad quam interpres plures affert responsiones: quarum una spectat ad amphibologiam, quoniam interpres ille duplicẽ ex illis carminibus elicit sensum. Amphibologia autem, quæ in his Homeri uerbis reperitur, reducitur ad tertium amphibologiæ modũ, de quo meminit Aristoteles in Elenchorum libro. Quintilianus libro septimo cap. X. amphiboliæ species innumerabiles esse dicit. Animaduertendum, uocem * πλέων apud Homerum legi per ω: in contextu uero Aristotelis per ει.

PARTICVLA CXLVIII.

Τὰ δὲ κατὰ τὸ ἔθος τῆς λέξεως, * οἷον τὸν κεκραμένον οἶνόν φασιν εἶναι ὅθεν πεπόηται, κνήμις νεοτεύκτου κασσιτέροιο. καὶ χαλκέας τοὺς τὸν σίδηρον ἐργαζομένους. ὅθεν εἴρηται ὁ Γανυμήδης Διῒ οἰνοχοεύειν, οὐ πινόντων οἶνον. εἴη δ' ἂν καὶ τοῦτό γε κατὰ μεταφοράν.

Per consuetudinem quoque dictionis: ut illud κεκραμένον, id est mixtum, quod ad uinum pertinere receptum est. Vnde & illud: Ocrea, quæ fuerat stanno confecta recenti. & χαλκέας, quæ uox alioqui fabros ærarios significans, pro ferarijs sumitur. Iuxta quod etiam Ganymedes à uino minister Iouis appellatur, cùm tamen Dij ipsi uinum non bibant: id quod per translationem dici neutiquam potest.

EXPLANATIO.

Alias itidem hoc loco obiectiones increpationesque aduersus poetas factas refellendi ponitur modus, qui ex consuetudine loquendi desumptus est. Si quis obiiciat Homero eum dixisse Iouem uinum bibere, cùm dicit Ganymedem Διὶ οἰνοχοεύειν, id est Ioui uinum fundere, cùm tamen Dii non uinum, sed nectar bibant: Respondetur, cùm Homerus nectar uinum uocat, tunc eum hominũ loquẽdi consuetudinem sequi. nam κεκραμμένον, id est mixtum, communis usus pro οἶνον, id est uinum accipit. unde Homerus loquendi consuetudinem sequens, in illa uoce οἰνοχοεύειν, capit οἶνον, hoc est uinum, pro κεκραμμένον, id est mixtũ: quod de nectare uerè dici potest. Item χαλκέας operarios ferri Homerus appellat. unde dixit κνημὶς νεοτεύκτου κασσιτέροιο: hoc est ocrea ex nuper fuso stanno: quam dicit factam fuisse à fabro ærario (sic enim intelligendum est) cùm tamen facta fuisset à fabro ferrario: quoniam mos est ferrarios fabros appellari χαλκέας. & hoc (inquit) PER TRANSLATIONEM DICI NEVTIQVAM POTEST. quod quidem ab Aristotele additum est, ut hunc modum sub metaphora non contineri declararet, ne bis imprudenter de eadem re dixisse uideretur.

ANNOTATIONES.

Neminem adeò rudi, hebetique ingenio esse credo, qui planè non prospiciat, quanta sit in hoc contextu cõfusio, si legatur, ut in uulgatis codicibus passim legitur. uerba enim illa: VNDE ET ILLVD: OCREA, QVAE FVERAT STANNO CONFECTA RECENTI: cum superioribus non cohærẽt, cùm tamen ex illis dependere maximè deberent, ob uocem illam VNDE, quæ sequentia ex antea dictis inferri demonstrat. Longè igitur melius hæc pars in codice Lampridii legitur, hoc pacto: * οἷον τὴν κεκραμένων οἶνον φασὶν εἶν, ὅθεν πεποίηται ὁ Γανυμήδης Διὶ οἰνοχοεύειν, οὐ πινόντων οἶνον. καὶ χαλκέας τοὺς τὸν σίδηρον ἐργαζομένους. ὅθεν εἴρηται κνημὶς νεοτεύκτου κασσιτέροιο. εἴη δ' ἂν τοῦτό γε κατὰ μεταφοράν. Quanquam hanc lectionem lectioni uulgatæ omnino præferendam putamus, eam tamen culpa prorsus uacare non affirmamus. nam illæ duæ uoces τὴν κεκραμένων, rectius leguntur sic, τὸ κεκραμένον. quam lectionem Paccius rectè uidit, ut ex illius uersione intelligi potest. item ultima cõtextus particula legitur affirmatiuè, in uulgatis uerò rectius negatiuè. Vt autem contextus latinè intelligi possit, ipsum iuxta Aristotelis uerba, sic uertendum existimamus. QVAE VERO secundum dictionis
" consuetudinem, ut illud κεκραμένον, id est mixtum. Vnde dictum est, Ganymedẽ Ioui

» Ioui uinum fundere,cùm tamen Dii ipsi uinum non bibant. & fabros ærarios
» pro ferrariis accipiunt. unde factum est:
» Ocrea,quæ fuerat stanno confecta recenti:
» id quod per translationem dici NEVTIQVAM POTEST.

PARTICVLA. .CXLIX.

Δεῖ δὲ καὶ ὅταν ὄνομά τι * ὑπ' ἐναντίωμά τι δοκεῖ σημαίνειν, ἐπισκοπεῖν, ποσαχῶς ἂν σημαίνοι ἐν τῷ εἰρημένῳ, οἷον, τῇ ῥ' ἔσχετο χάλκεον ἔγχος, τῷ ταύτῃ κωλυθῆναι.

Quando autem in nomine contrarietas inesse significationis uidetur, considerandum sanè, quotuplex est eius,circa id de quo agitur,significatio: queadmodū: Huic spicula ferrea cùm prohibebat. Etenim eo in loco ἔσχετο, quod alioqui inhærebat significat, pro prohibebat accipitur.

EXPLANATIO.

Docet quid agendum,cùm in propositione nomen aliquod contrarietatem quandam præseferre uidetur: & inquit consyderandū esse quot in illa oratione nomen illud significare potest: cuius rei exemplū affert,quod huiuscemodi est. τῇ ῥ' ἔσχετο χάλκεον ἔγχος. carmen est Homeri in libro. Υ. cuius uox ἔσχετο si pro inhærere sumatur,ut primo aspectu significare uidetur, Homerus sibi contradiceret: sed quoniam ἔσχετο accipitur etiam pro prohibere, nulla est in uerbis illis contradictio. Cùm igitur in oratione aliqua sese contrarietas offeret,nominū multiplicitatem diligenter perpēdemus. & ex multis significatis id,quod rei magis accommodatur,seligemus.

ANNOTATIONES.

Ea,quæ in hoc contextu ab Aristotele ponuntur, bellè cum iis consentiunt,
» quæ libro primo Topicorum dicuntur.sunt autem hæc: χρήσιμον δὲ τὸ μὲν ποσα-
» χῶς λέγεται ἐπισκέφθαι, πρὸς τὸ σαφές. Contextus huius initium in codice Lampridii rectius in hunc modum legitur. * δεῖ δὲ καὶ ὅταν ὄνομά τι ὑπεναντίωμά τι δοκῇ σημαίνειν. quomodo etiam in quibusdam excusis legitur. Item paulo post οἷον, τῇ ῥ' ἔσχετο χάλκεον ἔγχος. ante uocem τῇ, in eodem codice legitur τό. quæ particula uidetur abundare.

PARTICVLA .CL.

†Τὸ δὲ ποσαχῶς ἐνδέχεται, ὧδέ πως μάλιστ' ἄν τις ὑπολάβοι κατὰ τὴν κατ' ἀντικρύ.* ἢ ὡς Γλαύκων λέγει, ὅτι ἔνια ἀλόγως προϋπολαμβάνουσι, καὶ αὐτοὶ καταψηφισάμενοι συλλογίζονται, καὶ ὡς εἰρηκότος, ὅτι δοκεῖ, ἐπιτιμῶσιν, ἂν ὑπεναντίον ᾖ τῇ αὐτῶν οἰήσει. τοῦτο δὲ πέπονθε τὰ περὶ Ἰκάριον. οἴονται γὰρ αὐτὸν Λάκωνα εἶναι. ἄτοπον οὖν τὸ μὴ ἐντυχεῖν τὸν Τηλέμαχον * αὐτὸν εἰς Λακεδαίμονα ἐλθόντα. τὸ δ' ἴσως ἔχει, ὥσπερ οἱ Κεφαλλῆνές φασι. παρ' αὐτῶν γὰρ γῆμαι λέγουσι τὸν Ὀδυσσέα, καὶ εἶναι Ἰκάδιον, ἀλλ' οὐκ Ἰκάριον. * διαμάρτημα δὲ τὸ πρόβλημα εἰκός ἐστιν.

† Quotuplex uerò illud expenditur hoc fermè pacto: maxime uerò, siquis »
contraria, è regione disposita suscipiat: siue, ut inquit Glauco. Quoniam si- »
ne ratione

ne ratione aliqua præsumũt, ipsi quidẽ ueluti iã iam pronunciaturi ratiocinantur: quasiq́ pro arbitrio locuti, tametsi eorum opinioni contrarium insit, redarguunt. quo in genere sunt illa, quæ de Icario perhibentur. Siquidem Laconem hunc extitisse existimant: ideoq́ sequi absurdum euntem quidem Lacedæmona Telemachum in eum minime incidisse: cùm tamen id fortasse se habeat, quemadmodum Cephalenses dicunt, qui quidem duxisse apud se uxorem Vlyssem dictitant: Icadiumq́ esse, non Icarium. hoc autem in genere peccatum est, uerisimilis dubitatio.

EXPLANATIO.

Quoniam dictum est, cùm in oratione poetarũ contradictio quæpiam subesse uidetur, recurrendum esse ad multiplex nominum in oratione positorũ significatũ: nunc modũ docet, quo nominũ multiplicitatẽ cognoscere possimus. & inquit, respicere nos oportere ad oppositionem, quæ è regione est. uerbi gratia scire cupio, quot modis accipiatur acutum: si ad id, quod illi oppositũ est, respexerimus, fiet quod quæritur notum. nam obtusum, & graue opponuntur acuto: ergo acutum bifariam accipi potest, & ut obtusi, & ut grauis oppositum significat. modus hic maximè quadrat reperiendæ nominis alicuius multiplicitati. Reprehendit deinde Philosophus pertinaces, qui ad ueritatem sensus poetarum inuestigandam dicta prius regula non utuntur: & Glauconis dictũ cõtra proteruos in medium affert, quod erat eiusmodi. quædam irrationabiliter præoccupant nonnulli, & decernentes ratiocinantur, ac ueluti dixerint ὅτι δοκεῖ, id est QVOD VIDETVR increpant. Hæc autem duo uerba QVOD VIDETVR, sunt, quibus iudices Græci sententiam dicebant, hi igitur, perinde ac iudices quidam sententiam dixerint, indignantur, si quid eorũ existimationi contrarium ab aliquo proferatur. Id ipsum accidisse circa illam Homeri partem, ubi de Icario agitur, Philosophus affirmat. & rationem affert: siquidem illum regione Laconica fuisse putant: quòd cùm tanquam uerum posuerint, obiiciũt Homero absurdum esse Telemachum Lacedœmonem uenisse, nec apud Icariũ auum maternum diuertisse. & hoc (inquit Philosophus) fortè se habet, ut Cephalenses dicunt, Vlyssem apud eos nupsisse, Penelopes autem patrem non Icarium, sed Icadium fuisse. ob hunc autem errorem, id quod obiicitur Homero, uerisimile uidetur. Icarius igitur Lacon quidem fuit, minimè uerò Penelopes pater: Icadius autem, qui eiusdem pater fuit, Cephalensis erat. unde errauerunt, Icarium pro Icadio accipientes.

ANNOTATIONES.

Τὸ δὲ ποσαχῶς ἐνδέχεται ὡδί πως μάλιστ', ἄν τις ὑπολάβοι κατὰ τὴν κατ' ἀντικρὺ. Hæc Paccius ita uertit. QVOTVPLEX VERÒ ILLVD EXPENDITVR HOC FERMÈ PACTO: MAXIMÈ VERÒ, SIQVIS CONTRARIA, È REGIONE DISPOSITA SVSCIPIAT. Hæc autem uersio sensum Aristotelis seruare non uidetur, iccirco sic Aristotelem interpretandum existimarē. QVOT MODIS VERÒ CONTINGET HOC SANÈ MODO, MAXIMÈ SIQVIS SVSCIPIAT SECVNDVM SIGNIFICATIONEM, QVAE È REGIONE DISPOSITA EST. Pro horum Aristotelis uerborum intelligentia multum facere uidentur, quæ ab ipso primo Topicorum libro scribuntur, cùm ait: Πρῶτον μὲν οὖν τὸ ἐναντίον σκοπεῖν, εἰ πολλαχῶς λέγεται: & quæ sequuntur. Ex quo loco nos contextus eiusmodi explicationem desumpsimus. * ἢ ὥς Γλαύκων λέγει; Huic particulæ supplendam esse interrogationis notam existimo, uel expungendum est uerbum ἢ, atque in eius locum scribēdum, καὶ μὴ ὡς Γλαύκων λέγει: ut sensus sit, si nominis alicuius multiplicia significata cognoscere uelimus, ad id, quod illi nomini opponitur, respicere debemus. quòd si eidem opponi plura uidebimus, ipsum itidem plura significare certò sciemus. nec facere debemus (ut inquit Glaucon) id, quod aliqui faciunt, qui præter rationem omnē suas quasdam opiniones, quasi sententias in iudicio prolatas pro ueris habent, atq; indignantur, si qui aduersus eos aliquid dicāt. quòd si uox ἢ, legatur, ut Paccius legit, quæ ualet SIVE, sensus haudquaquā rectus, nisi uerba multa extrinsecus addamus, elici poterit. Codices aliqui calamo exarati legūt: εἰ ὡς Γλαύκων. sed mihi lectio hæc non probatur. Illud itidem animaduertendum est, uerbū id καταψηφισάμενοι, duabus illis uocibus in contextu positis, uidelicet, ὅτι δοκεῖ, pulchrè admodum consentire, utræque enim illæ uoces idem ualere uidentur. Increpatio autem aduersus Homerū, de qua dicitur in contextu, ansam habuit ex illis Odysseæ libro. B. carminibus, quæ ita se habent.

οἳ πατρὸς μὲν ἐς οἶκον ἀπερρίγασι νέεσθαι
Ἰκαρίου, ὥς κ' αὐτὸς ἐεδνώσαιτο θύγατρα.

Rursus paulo post: πατὴρ δ' ἐμὸς ἄλλοθι γαίης
ζώει, ὅ γ' ἢ τέθνηκε. κακὸν δέ με πόλλ' ἀποτίνειν
Ἰκαρίῳ, αἴκ' αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ μητέρα πέμψω.

Item ex principio quarti eiusdem uoluminis

οἱ δ' ἷξον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν.
πρὸς δ' ἄρα δώματ' ἔλων Μενελάου κυδαλίμοιο.

In codice Lampridii ita legitur, ἄτοπον οὖν τὸ μὴ ἐντυχεῖν τὸν Τηλέμαχον * αὐτῷ εἰς Λακεδαίμονα ἐλθόντα. quæ lectio uidetur rectior: uulgata tamen defendi itidem potest. * διαμάρτημα δὲ τὸ πρόβλημα εἰκός ἐστιν. passim hæc particula sic legitur: sed arbitror mendum subesse; uerbumq; διαμάρτημα, in duas uoces resolui debere in hunc modum. δι' ἁμάρτημα. Hac in lectione nexus uerborum Aristotelis apertissimè uidetur. nā posito hoc errore, quòd Penelopes pater fuerit Icarius Lacedæmonius, problema, hoc est obiectio uerisimilis est. quòd si uerba nō sunt deprauata, ita partem hanc explanarem. τὸ πρόβλημα, scilicet horum, εἰκός ἐστιν τοῦ διαμάρτημα. ideo autem Aristotelis uerba ita legenda esse putamus, quoniam eundem Aristotelem in hoc libello, & præsertim in hac parte, in qua de increpationibus & defensionibus poetarum agit, Homerum potissimùm tutatur. itaque, & in hac parte eundem defendere arbitramur, uelleq; Icadium, & non Icarium esse legendum. Sed in hac particula uoces illæ duæ, δὲ scilicet, & τὸ, animaduertendæ sunt, quoniam utræque uocem illam, cum qua iunguntur, suppositi locum habere docent: quod, me Hercle, in hac particula fieri non potest. quòd si uerbum illud διαμάρτημα castigetur, ut nos fecimus, omnia incommoda uitabimus.

da uitabimus. lapsus autẽ adeò facilis est, ut mirum non sit, si contigerit: quoniam longè maiora uitia in hoc libello deprehendimus, & mox deprehendemus. Ex hoc etiam loco deprehendi potest, Aristotelem uti uoce πρόβλημα, ut ualet obiectionem. Contextus autem latinus Paccii, quanquam sensum non planè referat, per ea tamẽ, quæ nos diximus, suppleri potest. De Glaucone Teio supra quoque meminit Philosophus: ad eum igitur locum lectorem relegamus. Circa hunc contextum hoc admonemus ex Aristotelis uerbis colligi in carminibus supra positis, ubi legitur Ἰκάριον, legendum Ἰκάδιον.

PARTICULA .CLI.

Ὅλως δὲ τὸ ἀδύνατον μὲν ἢ πρὸς τὴν ποίησιν, ἢ πρὸς τὸ βέλτιον, ἢ πρὸς τὴν δόξαν δεῖ ἀνάγειν. πρός τε γὰρ τὴν ποίησιν αἱρετώτερον πιθανὸν ἀδύνατον, ἢ ἀπίθανον καὶ δυνατόν. τοιούτους δ' εἶναι, οἵους Ζεῦξις ἔγραφεν. * ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ βέλτιον. τὸ γὰρ παράδειγμα δεῖ ὑπερέχειν. πρὸς * ἅ φασι * τ' ἄλογα. οὕτω τε καὶ ὅτι ποτὲ οὐκ ἄλογόν ἐστιν. εἰκὸς γὰρ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς γίνεσθαι. τὰ δ' ὑπεναντία, ὡς εἰρημένα, οὕτω σκοπεῖν, ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς λόγοις ἔλεγχοι, εἰ τὸ αὐτὸ, καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ, καὶ ὡσαύτως, ὥστε καὶ αὐτὸν, ἢ πρὸς ἃ αὐτὸς λέγει, ἢ ὃ ἂν φρόνιμος ὑποθῆται.

In summa, quod fieri nequit, uel ad ipsam Poesim, uel ad meliorem eius modum, siue etiam ad famam referendum est. Quantum uerò ad Poesim attinet, credibile potius, licet fieri non queat, eligendum est, quàm incredibile, licet queat. huiusmodi autem sint, cuiusmodi pinxit Zeuxis: potiusq; in melius declinent. exemplar enim ipsum superare oportet. Et ad illa, quæ præter rationem dicunt esse, sic respondendum, tum quòd aliquando sine ratione non sunt. uerisimile enim fieri aliqua præter id, quod uerisimile est. Cæterùm ita dicta contraria sic exploranda, quemadmodum in sermonibus elenchi, si idē, & ad idem, & eodem modo: sicuti dicentem ipsum. aut ad ea quæ ipse dicit, aut quæ prudens aliquis supponeret.

EXPLANATIO.

Volens Philosophus in summam quandam breuem obiectiones aduersus poetas factas, ac defensiones, seclusis iis, quæ ad dictionem spectant, colligere, incipit ab obiectione, quæ quod fieri nequit, respicit. & inquit, quod fieri nequit, quando interdum à poeta scribitur, excusabitur modis tribus: uel ad Poesim, uel ad melius, uel ad opinionem reducẽdo. Ac rationẽ in primis affert, cur si ad Poesim cõfugiamus, id quod fieri nequit, excusari possit. quoniam (inquit) in Poesi eligenda potius sunt credibilia, quæ fieri nequeunt, quàm incredibilia, quæ fieri possunt. sunt autem eiusmodi, quæ uulgus uera existimat: ut de Lamiis, de Diis gentilibus, de quibusdam fabulis, & eiusmodi; quæ sua natura fieri nequeunt. Est aliud eius, quod fieri nequit, genus, quod ratione modi dicitur supra naturam, cùm hominem poeta uirtutibus adeo exornatum facit, qualẽ Homerus Achil-

lē,ut ueritatem excedat. id genus eius quod fieri nequit, ad melius (inquit) reduci debere, dicendumq́ue hominem à poeta talem esse confictū, qualis si reperiretur, qui sunt aut olim fuerunt, omnes antecelleret.atq; huiusmodi dicti rationem affert dicens: EXEMPLAR ENIM IPSVM SVPERARE OPORTET. hoc est id, quod à poeta exēplaris loco, ut id homines uiui imitentur, proponitur, excellere debet: quoniam exemplar est, ueluti idea rei, in qua nihil prorsus, quod ad rem illā spectat, desyderatur. propterea quæ fieri nequeūt, ad opinionē reducentur. nam, quoniam omnium opinione ita esse creduntur, idē quoque poetæ, quanquam fieri nequeat, dicunt. Positis tribus modis, quibus cùm obiicitur poetam quæ fieri nequeunt scripsisse, eum tueri possimus, subiungit quid respondendum sit pro eis, si eos haudquaquam rationi consentiēs scripsisse dicatur. & inquit tribus illis modis debere nos uti, quibus defēditur quod fieri nē quit: cùm uidelicet ad Poesim, uel ad melius, uel ad opinionem reducitur. & præter hoc propriā defensionem subiungit. ea autem est, quòd interdum à ratione non dissentiunt. id autem probat. uerisimile enim (inquit) est multa præter uerisimile fieri: quam sentētiam etiā superius habuimus. iccirco lectorē ad eum locum relegamus. Addit & modum, quo dicta, quæ subcontraria uidentur refelli possunt. & inquit: Leges eas seruare debemus, de quibus in Elenchis dictum est: si uidelicet sit idem, & ad idem, & eodem modo. quare & ipsum, qui dicit, uel quæ dicit, uel quæ prudens aliquis poneret, consyderare oportet.

ANNOTATIONES.

τοιοῦτος δ' εἶναι, οἵους Ζεῦξις ἔγραφεν. * ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ βέλτιον. Hæc particula in codice Lampridii sic legitur: τοιοῦτος δ' εἶναι, οἵους Ζεῦξις ἔγραφεν. ἀλλὰ βέλτιον. neutra lectio mihi placet. nam cùm Aristoteles, si quid est, quod fieri nequeat, ad aliquod ex tribus iam enumeratis reduci oportere dixerit, & de primo, de Poesi inquam, uerba fecerit, reliquum erat, ut de reliquis duobus ageret, & eodem ordine, quo ea enumerauit: sed in secundo loco posuit πρὸς τὸ βέλτιον: ergo & in hac parte de eodem pertractat. quamobrem ex uulgata lectione uerba duo expungenda sunt, uidelicet ἀλλὰ καὶ. Alium itidem in hoc contextu subesse errorem existimo. cùm enim inquit: πρὸς ἅ φασι τ' ἄλογα. οὕτω τι: satis patet tertium desyderari membrum. nam usque ad supradicta uerba de duobus duntaxat egit, uidelicet, πρὸς τὴν ποίησιν, & πρὸς τὸ βέλτιον: hoc est ad Poesim, & ad melius: relinquitur igitur, ut tertium, quod propositum ultimo loco fuit, postremò ponatur, sed cùm in exemplaribus, quæ hactenus uidi, in Aristotelis uerbis non reperiatur, ideo particulam hanc, quæ casu quopiam periit, hunc in modum restituendam censeo: * πρὸς δὲ τὴν δόξαν, ἅ φασι. post quæ uerba punctum stabile admouendum est. Alius præterea in hoc contextu error est. nam illud * τ' ἄλογα. οὕτω τι, nō rectè scribitur, sed expungi debet uox τι; & post uocem ἄλογα debet addi δέ. Ratio autem est, quoniam ἄλογα, id est rationis expertia ab Aristotele hoc loco ponuntur, perinde ac caput unū oppositū capiti de eo quod fieri nequit. cū igitur

 poetis

poetis obiicitur, eos id, quod fieri nequit, in suis poematibus confinxisse, hoc aliquo ex tribus enumeratis modis refellendum esse Philosophus docet. ostendit deinde, quomodo tueri poetas possimus, cùm eis obiicitur, quòd rationi consona non scripserint. duos autem adducit modos, quorum alterũ tres illos modos continet, quibus utimur, cùm id, quod fieri nequit, tueri uolumus. si igitur ἄλογα caput quoddam seorsum à reliquis esse debeat, quæ uerò dicũtur, ad opinionẽ reduci postulant, iure Aristotelis uerba ita esse legenda dicemus: ἄλογα δὲ. Paccius autẽ ob deprauata uerba rectũ exprimere sensum haudquaquã potuit. Vt autem intelligi latinè possint, ea nos declarabimus: ac primò, cùm ait: VEL AD MELIOREM EIVS MODVM, apertius esset, si dixisset, AD MELIVS. cũ deinde inquit: HVIVSMODI AVTEM SINT, & quæ sequuntur, ita uerti debent. HVIVSMODI autem sint, cuiusmodi Zeuxis pinxit. sed & ad melius: exẽplar enim ipsum superare oportet. Ad ipsam autem opinionem, quæ dicunt. Quæ uerò præter rationẽ ET SIC RESPONDENDVM: id est eo modo, quo respõsũ est ad id, quod fieri nequit, scilicet tribus illis supra enumeratis modis. & quòd aliquando sine ratione nõ sunt. reliqua uerò rectè uersa in latinũ sunt.

PARTICVLA . CLII.

Ὀρθὴ * δὲ ἐπιτίμησις, καὶ ἀλογίᾳ, καὶ μοχθηρίᾳ, ὅταν μὴ ἀνάγκης οὔσης μηθὲν, χρήσηται τῷ ἀλόγῳ ὥσπερ Εὐριπίδης * τῷ Αἰγαίτου πονηρίᾳ. ὥσπερ ἐν Ὀρέστῃ τοῦ Μενελάου. ταῦτα μὲν οὖν ἐπιτιμήματα ἐκ πέντε εἰδῶν φέρουσιν. ἢ γὰρ ὡς ἀδύνατα, ἢ ὡς ἄλογα, ἢ ὡς βλαβερὰ, ἢ ὡς ὑπεναντία, ἢ ὡς παρὰ τὴν ὀρθότητα τὴν κατὰ τέχνην. αἱ δὲ λύσεις ἐκ τῶν εἰρημένων ἀριθμῶν σκεπτέαι. εἰσὶ δὲ δώδεκα.

Rectè enim id increpatur, quòd siue rationis est expers, siue probitatis: cùm uidelicet nulla necessitate cogente, præter rationem aliquo quis utatur: sicut Euripides Aegeeti nequitia, & in Oreste Menelai. Tales itaque obiectiones ex quinque generibus proueniunt. Etenim uel sicut illa, quæ fieri nequeunt, uel quæ rationis expertia, uel quæ lædentia, uel quæ contraria, uel quæ præter artis rectam normam existunt. solutiones autem ex dictis iam enumeratis considerandæ sunt omnino duodecim.

EXPLANATIO.

Postquam Philosophus obiectionis, quæ ab eo quod fieri nequit, uel absurdo, uel subcontrario ducitur, refellendæ modos ostendit: nunc declarat, quæ increpatio recta sit excusatione carens. & inquit, cùm nulla coactus necessitate poeta aliquid præter rationem, & mali moris inducit, tũc iure optimo increpatur: ut in Euripide Aegeeti nequitia, & in Oreste Menelai. Colligit deinde ex iis, quæ dicta sunt, increpationes poetarum ex quinque generibus deduci. quod probat inductione per enumerationem. Defensiones uerò ex iam enumeratis consyderandæ sunt: quæ sanè duodecim numero reperiuntur. tres nimirum, quæ fiunt, cùm poetis obiiciunt, quòd id, quod fieri nequit, pertractant: cõfugimus enim, uel ad poesim, uel ad id, quod melius est, uel ad hominũ opinionem. tribus iis etiam utimur, cùm

poetas tutamur aduersus eos, qui absurdum illos, ac rationi dissentiens pertractare dicunt. In hac autem obiectione, quæ aduersus absurdum est, præter eos tres, peculiarem item soluendi modum habemus: si uidelicet inficiamur id absurdum esse, quod ipsi asserunt; quoniam credibile sit aliquid nonnunquam fieri, quod præter rationem sit: præsertim in iis rebus, quæ sub lunæ globo sunt. Solutiones hæ quatuor existunt. tres enim illæ, quæ ei quod fieri nequit, diluendo dicatæ sunt, cùm sint repetitæ, etiam si ad soluendum absurdum accommodentur, in numerum uenire minimè debent. Præter has solutiones, sex habentur, quæ contrarietatem tollunt: uidelicet, idem, ad idē, eodē modo, ad dicentē, ad ea quæ dicit, & quod prudēs esse poneret. Alia item & undecima solutio est, cùm obiiciūt, poetam non nihil contra bonos mores dixisse, si coactum ui poetam id fecisse dicamus. Postrema solutio est, cùm ex artis uitio peccasse poetam obiiciunt, si id genus peccatum in Poesi per accidens esse contendamus.

ANNOTATIONES.

Ὀρθὴ * δὲ ἐπιτίμησις. In codice Lampridii apertius sic. * ὀρθὴ ἡ ἐπιτίμησις. Quod autem ad hanc contextus huius primam particulā pertinet, mihi uidetur rectam eam increpationem ab Aristotele uocari, quando poeta præter rationē aliquid facit, quod mali moris sit. nam exempla id ostendunt, ut supra de Menelao in Oreste uisum est. & ut rectius ex Aristotelis uerbis sensus eliciatur, post uerbū μηθὲν, interpungere oportet. In excuso Aldi exemplari ita legitur: ὥσπερ Εὐριπίδης * τῷ Αἰγείτῳ: post quæ uerba est asteriscus, deinde sequitur πονηρίας. in codice uerò Lampridii sic: ὥσπερ Εὐριπίδης τῷ Αἰγείτῳ πονηρία. in aliquibus uerò excusis legitur: ὥσπερ Εὐριπίδης τῷ Αἰγίσθου πονηρίας. uerùm ex his lectionibus nulla mihi satisfacit. fortè lectio sic accomodanda, ὥσπερ Εὐριπίδης ἐν τῇ τοῦ Αἰγίσθου πονηρίᾳ, ὥσπερ ἐν Ὀρέστῃ, & quæ sequuntur. μοχθηρίαν autem hoc loco ualere tantundem, ac πονηρίαν exemplis Aristotelis deprehenditur. Sciendum est, Aristotelem in hac postrema parte, cùm poetarum increpationes in summam colligit, de iis tantùm meminisse, quæ ducuntur ex rebus, quarum solutiones numero duodecim esse dixit: eas uerò prætermisisse, quæ in dictione sunt. hæ siquidem apertè superius erant explicatæ: item quoniam ad eas, quæ ex rebus sumuntur, relatæ, pauci admodum esse momenti cognoscuntur.

PARTICVLA .CLIII.

Πότερον δὲ βελτίων ἡ ἐποποιητικὴ μίμησις, ἢ ἡ τραγῳδική, διαπορήσειεν ἄν τις. εἰ γὰρ * ἡ ἧττον φορτικὴ, βελτίων, τοιαύτη * δὲ πρὸς βελτίους θεατάς ἐστι, † δῆλον ὅτι ἡ ἅπαντα μιμουμένη φορτική. ὡς γὰρ οὐκ αἰσθανομένων ἂν μὴ αὐτὸς προσθῇ, πολλὴν κίνησιν κινοῦνται. οἷον, οἱ φαῦλοι αὐληταὶ κυλιόμενοι, ἂν δίσκον δέῃ μιμεῖσθαι, καὶ ἕλκοντες τὸν κορυφαῖον, ἂν σκύλλαν αὐλῶσιν. ἡ μὲν οὖν τραγῳδία, τοιαύτη ἐστίν. ὡς καὶ οἱ πρότερον τοὺς ὑστέρους αὐτῶν ᾤοντο ὑποκριτάς. ὡς λίαν γὰρ ὑπερβάλλοντα πίθηκον ὁ Μυνίσκος τὸν Καλλιππίδην ἐκάλει. τοιαύτη δὲ δόξα καὶ περὶ * Πινδάρου ἦν. ὡς * οὗτοι ἔχουσι πρὸς αὐτούς, ἡ ὅλη τέχνη πρὸς τὴν ἐποποιίαν ἔχει. τὴν μὲν οὖν περὶ τοὺς θεατὰς ἐπιεικεῖς, φασὶν εἶναι, οἳ οὐδὲν δέονται τῶν σχημάτων. τὴν δὲ τραγικὴν πρὸς φαύλους. * εἰ οὖν φορτικὴ χείρων δηλονότι ἂν εἴη.

Vtrum

Vtrum uerò melior Epopœica imitatio sit, an Tragica, dubitare aliquis poterit. Etenim si illa melior, † quæ minus muidiosa: huiusmodi sanè est, quæ ad meliores fit spectatores: † manifestum quidem, quòd illa quæ cuncta imitari uult, magis muidiosa est: ut quæ parum sentiêtes, nisi multo motu moueantur, excitare debeat. Id quod inepti tibicines efficere solent: qui, cùm discum imitari oporteat, seipsos in gyrum agunt: Scyllamq; dum modulantur, chori principem trahunt. Itaque Tragœdia talis est. unde priores illi iuniores se pro histrionibus habebant. siquidem Myniscus uelut in eo nimium Callipidem simiam appellabat. talisq; propemodum de Pindaro opinio erat. Vt autem hi ad illos se habent: ita quoque integra ars ad Epopœiam. Hanc igitur sicuti præstantiorum spectatorum esse dicunt, histrionica arte minime indigentium: ita ignarorum Tragœdiam, quæ, quoniam inuidiosa, ideo deterior esse apparet.

EXPLANATIO.

Postquam appendiculam Poeticæ de increpationibus, ac defensionibus poetarum absoluit, alteram aggreditur. atq; ea est quæstio apud ueteres agitata, utra Poesis præstantior sit, Epica ne, an Tragica. Plato Epicam præferebat. Aristoteles igitur hoc quæsitum inuestigaturus, fundamêta primum recêset, quibus innituntur, qui Epopœicam imitationem Tragicæ præferendam autumant. Ac primò (inquit) Epopœicam esse præferêdam. quoniam, si quæ minus onerosa imitatio est, hoc est, quæ paucioribus adiumêtis eget extrinsecus petitis, melior esse cêsetur: huiusmodi aût imitatio ad meliores etiã spectatores pertinet, hoc est ad peritiores auditores: manifestũ quòd illa imitatio, quæ omnibus indiget ut imitetur, onerosa erit. cuius dicti rationem affert: VT QVAE PARVM SENTIENTES. hoc est non intelligentibus iis, qui audiunt, nisi ipse addat, hoc est, nisi ipse poeta hypocrisin addat, hoc est actionem, ac gestus: quod expressit, cùm dixit: MVLTO MOTV MOVEANTVR. Idque tibicinũ prauorum exemplo declarat: qui, ut auditores intelligant, se sono discum imitari, circumuoluuntur, sono gestum admouentes. quòd si in arte sua excellerent, audientes intelligerent, eos disci ludum sono imitari. item praui quoque tibicines, cùm Scyllam sono effingunt, ducem chori trahentes, multo mouentur motu. Infert igitur quòd Tragœdia ad Epopœiam comparata perinde se habet, ac prisci histriones ad posteriores se habebant. & rationem affert. nam Myniscus Callipedem tanquam nimis gesticulando excedentem, simiam appellabat. † talis itidem & de Pindaro mimo erat opinio. ipsimet igitur histriones alios, qui nimis gesticulantur, irrident. Quibus ita

 positis,

positis, applicat suo proposito, quod dixit inquiens. Vt autem hi, scilicet mimi, se se habent inter se: ita tota ars Tragica se habet ad Epopœiam. Epopœiam igitur ad ciuiles, & doctos spectatores spectare dicunt, qui gestibus, ac nutu, ut intelligant, nō egent: tragicam uerò Poesim spectatores peiores respicere contendunt. concludit itaque, quòd si Tragœdia est onerosa magis, utique deterior erit.

ANNOTATIONES.

Quoniam Plato in secundo de Legum lationibus Epopœiam Tragœdiæ præferendam esse putat, iccirco ueritatis amore ductus Aristoteles, quid hac de re sentiat in medium affert. ne tamen indicta causa quēquam damnare uideatur, fundamenta prius, quibus aduersarii innituntur, recensere instituit. Platonem autem eiusce sententiæ fuisse, ex illis uerbis loco superius citato cognosci potest, cùm ait. „ Pueri uerò maiusculi Comœdiā cæteris anteponent. Sed mulieres eru- „ ditæ, atque adolescentuli, & fermè multitudo tota Tragœdiam fortasse lauda- „ bunt. Seniores autem nos iucundissimè Rhapsodum forsan audiemus, qui Ho- „ mericum aliquid, Iliada, uel Odysseā, aut aliquid Hesiodicum bene cecinerit, ui- „ ctoremq; omnium prædicabimus. Quid Scylla, & quid Discus sint, unicuique satis patere puto. Hoc autem loco per scyllam strepitum intelligit, qui fiebat, dū in anfractibus scopulorū naues absorbebantur: per discum uerò modum motus, quo utebantur in disco proiiciendo. Quantū ad Aristotelis uerba ex excusis exemplaribus aliqui ita legunt: τοιαύτη* δὴ πρὸς βελτίους. alii: τοιαύτη δὲ. mihi tamen propria magis hæc lectio uidetur, uidelicet: τοιαύτη δ' ἡ πρὸς βελτίους. Vox illa * Πινδάρου, in aliquibus calamo exaratis, & in antiqua tralatione legitur Δαρίου. sed hoc parum, aut nihil refert: quoniam siue hoc, siue illo legatur modo, mimum omnino Aristotelem intellexisse oportet. * ὡς οὗτοι. in codice Lampridii rectius ὡς δ' οὗτοι. In codice Aldi, atque in multis aliis ita legitur. * ἡ σοῦ φορτικὴ. in aliquibus tamen etiam excusis legitur ἡ σοῦ φορτικὴ. rectior tamen lectio, quæ in Lampridii exemplari habetur, mihi uidetur, quæ ita se habet, εἰ οὖν φορτική. Quantum ad Paccii uersionem † ἧττον φορτικὴ uertit MINVS INVIDIOSA. sed mihi non placet. ego uerò apertius ita uerterē MINVS ONEROSA: id est, quæ minus extrinsecus petitis indiget. Verba autem illa: † δῆλον ὅτι ἡ ἅπαντα μιμουμένη φορτική: quæ Paccius ita uertit: MANIFESTVM QVIDEM, QVOD ILLA, QVAE CVNCTA IMITARI VVLT: malè uertūtur: quoniā hoc modo fideliter Aristotelis sensus nō exprimitur. nā Tragœdia non, q cūcta imitetur, sed quòd cunctis, hoc est numero, sermone, harmonia imitatur, dicitur onerosā. Illud igitur uerbum ἅπαντα, mutandum est, & legendum πάντη: ut sensus sit, Tragœdiam onerosam ideo censeri, quoniam undequaque, & omnifariam, id est modis omnibus imitetur. uel si nihil immutare uelimus, quippiam extrinsecus aduocandum est, quo sensus integer, & Aristoteli consentiens habeatur. id utique fiet, si suppleamus præpositionem κατὰ, dicamusq; κατὰ πάντα, id est secundum omnia. & ita sensus erit idem cum priore: illam scilicet Poesim onerosam censeri, quæ secundum omnia, id est omnibus, numero inquam, sermone, harmoniaq;, facit imitationem.

PARTICVLA .CLIIII.

Πρῶτον μὲν οὖν οὐ τῆς ποιητικῆς ἡ κατηγορία, ἀλλὰ τῆς ὑποκριτικῆς. ἐπεὶ ἐστι περιεργάζεσθαι τοῖς σημείοις, καὶ ῥαψῳδοῦντα, ὅπερ ἐποίει Σωσίστρατος, καὶ *διᾴδοντα, ὅπερ ἐποίει Μνασίθεος ὁ Ὀπούντιος. εἶτα οὐδὲ κίνησις ἅπασα ἀποδοκιμαστέα, εἴπερ μὴ δ' ὄρχησις. ἀλλ' ἡ φαύ-

λων,

λων, ὅπερ καὶ Καλλιππίδης ἐπιτιμᾶτο, καὶ νῦν ἄλλοι, ὡς οὐκ ἐλευθέρας γυναῖκας μιμουμένων. ἔτι ἡ τραγῳδία καὶ ἄνευ κινήσεως* ποιεῖτο αὐτῆς, ὥσπερ ἡ ἐποποιΐα. δῆλ. γὰρ τῷ ἀναγινώσκειν, φανερὰ ὁποία τις ἐστι. εἰ οὖν ἐστι τἄλλα κρείττων, τοῦτό γε οὐκ ἀναγκαῖον αὐτῇ ὑπάρχειν.

Primum igitur huiusmodi accusatio non poeticæ, sed histrionicæ est. nam & indiciorum opifici tum, qui hexametros recitat, quod Sosistratus faciebat, utitur: tum, qui hos concinit, quod Mnasitheus Opuntius. Deinde non omnes motus sunt improbandi, sicuti nec saltationes, sed ineptorum tantum: quibus & ipse tunc arguebatur Callipides, & nunc etiam aliqui: perinde ac minime liberales fœminas imitentur. Ad hæc Tragœdia sine motu, quemadmodum & Epopœia conficitur: ut quæ ex lectione quoque, qualis omnino sit, manifestò apparet. Itaq; si in cæteris est præstantior, illud sibi quasi minus necessarium esse planè dicimus.

EXPLANATIO.

Positis rationibus, quibus, qui Epopœiam Tragœdiæ præferendam putant, maximè innituntur, eas soluere aggreditur: ac primo ait, primam illam increpationem non Poesis, sed Hypocriticæ artis esse. nam Epopœiam inquit posse gestibus, quod quidē Sosistratus fecit, recitari. Mnasitheus quoq; Opuntius Epopœiā canēdo, gestus etiam admouebat. hic est unus obiectionis euadendæ modus. Alterum uerò ponit, cùm inquit. Deinde non omnis motus despiciendus, quemadmodum neq; saltatio, sed ea duntaxat, quæ improborum hominum est. huiusmodi autem improba saltatione Callipedē usum, & ea de re damnatum affirmant: & nunc itidem aliis, ueluti ingenuas mulieres non imitantibus, id uitio datum. Aliam præterea defensionem affert. Ad hæc Tragœdia (inquit) munus suum citra motum ex lectione sola, sicuti & Epopœia præstat. Cùm igitur in aliis Tragœdia Epopœiam excellat, & histrionum actio ei necessaria non sit, hinc fit, quòd tragica imitatio melior existat.

ANNOTATIONES.

Ῥαψῳδοὶ uocabantur, qui Epopœiam recitabant: ut ex Platone apertissimè in dialogo de Furore poetico uideri potest. Ex hoc autem Aristotelis contextu annotare debemus, epicos uersus ab aliquibus Rhapsodis recitatos in modum actus, ab aliis uerò cani solitos fuisse. Verbum * διαδόντα in aliquibus exemplaribus cum accentu in antepenultima, & ι subscripto, quod mihi probatur, legitur. In Aldi impressione ita legitur: ἔτι ἡ τραγῳδία καὶ ἄνευ κινήσεως * ποιεῖτο αὐτῆ. in codice uerò Lampridii uox ποιεῖτο, in duas diuisa est hunc in modum, ποιεῖ τό: quæ est huius loci uera lectio.

PARTICVLA. CLV.

Ἔπειτα διότι πάντ᾽ ἔχει, ὅσαπερ ἡ ἐποποιΐα. † καὶ γὰρ τῷ μέτρῳ ἔξεστι χρῆσθαι, καὶ * ἔτι ὑμικρὸν

οὐ μικρὸν μέρος τὴν μουσικὴν, καὶ τὴν ὄψιν ἔχει, δι' ἧς* τὰς ἡδονὰς ἐπίστασθαι ἐναργέστατα· ταῦτα καὶ τὸ ἐναργὲς ἔχει, καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει, καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων. ἔτι τῷ ἐν ἐλάττονι μήκει τὸ τέλος τῆς μιμήσεως εἶναι. τὸ γὰρ ἀθροώτερον* ἥδιον πολλῷ κεκραμένον τῷ χρόνῳ. λέγω δ' οἷον εἴ τις τὸν Οἰδίπουν θείη, τὸν Σοφοκλέους ἐν ἔπεσιν, ὅσοις ἡ Ἰλιάς.

Omnibus insuper quæcunque Epopœia continet, abundè pollet. † nam & numeris utitur: &c., quæ non modica pars habenda est, musica quoque, & apparatu. ex quibus sanè uoluptates ipsæ manifestissimè percipiuntur. † Nec non in agnitione, cæterisque actionibus euidentissima est. Et ambitu minori poeticæ imitationis finem assequitur. id enim uberiorem uoluptatem præbet, quòd quæ per longam temporis periodum sparsa habentur, breuiori collecta gyro perstringit. exempli gratia: Si quis Sophocleum Oedipodem tot in carmina, quot Ilias continet, distribuerit.

EXPLANATIO.

Alias rationes affert, quibus Epopœiæ Tragœdia debet præferri. nam Tragœdia omnia habet, quæ in Epopœia reperiuntur. id uerò docet, obiectioni tacitæ occurrens. Posset enim quis dicere, Epopœia carmine utitur heroico, Tragœdia non utitur: ergo Tragœdia non habet cuncta, quæ in Epopœia reperiuntur. Respondet Aristoteles ideò se dixisse, quæcunque in Epopœia sunt, in Tragœdia quoque reperiri: quoniã ipsi Tragœdiæ licet eodem uti carminis genere. & præterea musicam habet, atque apparatum: quæ non parua quædã pars esse uidetur: ex quibus sanè uoluptates manifestò cõstituũtur. Euidens item est, & dum legitur, & dũ in scena agitur. Adde, quòd & finis imitationis Tragœdiæ minus distat, minusque prorogatur, quàm Epopœia. quo fit, ut ei quoque debeat anteferri. Id uerò probat. quod enim cumulatim omnia magis simul habet, iucundius est eo, quod multum admixtum, ac suspẽsum tempore detinetur. exemplo id ab Aristotele declaratur. ut siquis (inquit) Oedipodem Sophoclis in tot carmina, quot Ilias est, distribuat, exciderit.

ANNOTATIONES.

† Καὶ γὰρ τῷ μέτρῳ ἔξεστι χρῆσθαι. Hanc partem Paccius ita uertit. NAM ET NUMERIS UTITUR. quæ uersio (ut mea fert opinio) non apertè refert græca uerba: quæ latinè ita sonãt: ETENIM METRO LICET UTI. Quocirca hac in parte uidendum est, quid per metrum intelligat. nam si iambum dicere uolumus, primò quidem, cur Philosophus dixit ἔξεστι χρῆσθαι? debuisset enim potius dicere χρῆται. id est utitur, non autem quòd ei liceat uti. uerba enim præseferunt hunc sensum, quòd non utatur metro, de quo in contextu loquitur, liceat tamen ei, si uelit, uti. Deinde cùm Philosophus dixerit prius, omnia esse in Tragœdia, quæ in Epopœia sunt, & huius dicti rationem attulerit: ETENIM METRO LICET UTI: nonne apertè per hæc uerba indicat Aristoteles Tragœdiam uti posse eo carminis genere, quo etiam Epopœia utitur/ Quòd si quis diceret,

diceret, cur igitur Tragœdiæ hexametro nõ constant carmine? Dicimus nos uideri iambica magis conuenire: nihil tamen eis repugnat, quin etiam hexametris uti possint. Nec Aristotelis ratio ualeret, nisi per metrum, hexametrum carmen exponamus: quoniã carmina omnia perfectionis eiusdẽ nõ sunt. sed cùm duo sint poematum genera carmine expressa, quod excellentius carmen habebit, quãtũ ad carmẽ pertinet, altero præstãtius erit. quare cũ Aristoteles conetur ostendere nulla in re Tragœdiam Epopœiæ postponendam: & animaduerterit hexametrum carmen, quo utitur Epopœia, iambico, quo utitur Tragœdia, præstantius existere, obiectioni huic occurrit dicens, Tragœdiæ quoque licere eo genere carminis uti. καὶ * ὅτι οὐ μικρὸν μέρος. Fortè legendum est non ὅτι, sed ἔτι: (lapsus enim perfacilis est) ut sensus sit, quòd Tragœdia præter id, quod potest uti heroico metro, etiam habet apparatum, & musicam, partes sanè non minimas. uel si legamus ὅτι, sic interpretabimur, Tragœdiam habere musicam & apparatum, ὅτι, id est quod, scilicet habere musicam, & apparatum, non est modica pars. * τὰς ἡδονὰς ἐνίστανται. In codice Lampridii hæc ita leguntur. αἱ ἡδοναὶ συνίστανται ἐναργέστατα. quæ lectio rectior uidetur. ἔπειτα καὶ τὸ ἐναργὲς ἔχει ἐν τῇ ἀναγνωρίσει, καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων. Paccius ita uertit; NEC NON IN AGNITIONE, CAETERISQVE ACTIONIBVS EVIDENTISSIMA EST. sed hæc uersio Aristotelis mentem mihi exprimere non uidetur. ideo legẽdum est ἀναγνώσει, ut codices aliqui calamo exarati Venetiis habent, non ἀναγνωρίσει. & hoc pacto rectius uertemus sic. DEINDE EVIDENTIAM QVOQVE HABET ET IN LECTIONE, ET IN OPERIBVS. nam per illud uerbum ἀναγνώσει, intelligere debemus agnitionem, quæ ex Tragœdiæ lectione, de qua paulò ante dictum est, habetur. τὸ γὰρ ἀθροώτερον* ἡδονὴ πολλῷ κεκραμένον τῷ χρόνῳ. In hac parte uitium subesse puto: ac primò uox ἡδονὴ, in melius resarcietur, si scribatur ἥδιον: deinde admouẽda est hæc uox ἢ, ut integra sit lectio sic: τὸ γὰρ ἀθροώτερον ἥδιον, ἢ τὸ πολλῷ κεκραμένον τῷ χρόνῳ. Hæc autem pars in latinum sermonem sic fideliter uertetur. QVOD ENIM MAGIS CONFERTVM, ET TOTVM SIMVL EST, IVCVNDIVS EST, QVAM QVOD EST MVLTO ADMIXTVM TEMPORE.

PARTICVLA. .CLVI.

Ἔτι ἧττον μία ὁποιασοῦν μίμησις ἡ τῶν ἐποποιῶν. σημεῖον δέ, ἐκ γὰρ ὁποιασοῦν μιμήσεως, πλείους τραγῳδίαι γίνονται. ὥστε ἐὰν μὲν ἕνα μῦθον ποιῶσιν, ἀνάγκη ἢ βραχέα δεικνύμενον μύουρον φαίνεσθαι, ἢ ἀκολουθοῦντα τῷ τοῦ μέτρου μήκει, ὑδαρῆ. ἐὰν δὲ πλείους, λέγω δέ, οἷον ἐὰν ἐκ πλειόνων πράξεων ᾖ συγκειμένη, οὐ μία. ὥσπερ ἡ Ἰλιὰς ἔχει πολλὰ τοιαῦτα μέρη, καὶ ἡ Ὀδύσσεια, ἃ καὶ καθ᾽ ἑαυτὰ ἔχει μέγεθος. καίτοι ταῦτα τὰ ποιήματα συνέστηκεν ὡς ἐνδέχεται ἄριστα, καὶ ὅτι μάλιστα μιᾶς πράξεως μίμησίς ἐστιν. εἰ οὖν τούτοις τε διαφέρει πᾶσι, καὶ ἔτι τῷ τῆς τέχνης ἔργῳ, δεῖ γὰρ οὐ τὴν τυχοῦσαν ἡδονὴν ποιεῖν αὐτάς, ἀλλὰ τὴν εἰρημένην, φανερὸν ὅτι κρεῖττον ἂν εἴη μᾶλλον τοῦ τέλους τυγχάνουσα τῆς ἐποποιίας.

Ad hæc Epopœicam imitationem, qualiscunque fuerit, non unam omnino esse argumẽto sit, quòd ex hac, qualiscunque fuerit, Tragœdiæ semper plures exeunt. quare si unam isti fabulam composuerint, necesse est eam uel breuem nimis, instar'que muris caudæ apparere: uel, si ad iustæ mensuræ longitudinem produxerint, quasi uinum dilutissimũ. quòd si plures, uerbi gratia, si ex pluribus actionibus commixtam, profectò non unam: qualem Iliadem, & Odysseam, plures quidem huiusmodi continentes partes, quæ alioqui per se ipsas

ipsas etiam magnitudinem habent: tametsi huiusmodi poemata tum optime quantum fieri potest constituta sint, tum etiam quàm maxime unius actionis imitatio. Si igitur Tragœdia non modo in his omnibus præcellit, sed artis quoque opificio: quippe non quamlibet uoluptatem, uerum quam diximus, præstare debet: sanè liquet meliorem hanc esse, multo quidem perfectius Epopœia finem assequentem.

EXPLANATIO.

Præterea (inquit) Tragœdia Epicam quamcunque imitationẽ unitate superat. signum autem affert. ex quacunque enim (inquit) Epica imitatione plures Tragœdiæ fiunt. Vnde infert, quòd si quis in epico poemate actionem ita unam, qualẽ Tragœdia habet, scribere aggressus fuerit, in alterum è dicendis absurdis eum incidere necesse est. Nam si modicam in poemate perstrinxerit actionem, breue opus erit, soricis caudam præseferens, quæ in angustum desinit: quæ sanè res exigua est. si uerò magnitudinis rationem habens poema ad cõgruam magnitudinem extenderit, insipidum, ac coaceruatum poema conficiet, hoc est, erunt multa carmina, sed succi parum habentia. si uero ex pluribus actionibus Epopœia, ut hæc euitet incõmoda, composita sit, una (uti antea diximus) non erit. quemadmodum (inquit) Ilias multas habet huiusmodi partes, & Odyssea, quæ per se magnitudinem habent, atque huiusmodi poemata quãtum fieri potest, sunt optimè constituta, & maximè unam actionem imitantur. si igitur poema epicum optimè constitutum necessario minorem habet ipsa Tragœdia unitatem, hinc fit, ut Tragœdia ratione unitatis Epopœiæ omnino præferri debeat. Quibus ita positis, Philosophus hunc in modum propositum colligit. Si igitur (inquit) Tragœdia in his, quæ diximus, Epopœiam excellit, item & munere artis, hoc est maiorem, quàm Epopœia uoluptatem affert: id uerò probat: oportet enim (inquit) non quamcunque à Tragœdiis uoluptatem exposcere, sed eam, quam antea diximus, terroris & misericordiæ interuẽtu conflatam: manifestum est excellentiorem esse Tragœdiam, quoniam magis quàm Epopœia finem assequitur.

ANNOTATIONES.

Dubitare quispiam meritò posset, quonam modo in hoc contextu dicatur à Philosopho Epicam Homeri constitutionem talem esse, ut ex ea plures Tragœdiæ confici possint, cùm superius in hoc præcipuè Homerum præ cæteris uatibus laudarit, quòd non ea, quæ unius hominis, neque unius temporis, sed quæ unius actionis fuerunt in suis poematibus expressit. Cui dubitationi sic occurrimus: Epopœiam, quatenus quidem in ea Episodia ita magna sunt, ut ex eorũ aliquibus Tragœdiæ confici possint, eatenus dici plu-

res

res actiones continere: quatenus uero illa omnia in unam potissimum actionẽ, quæ poematis fabula dicitur, ordinatur, sic eam unius actionis dici. quare nulla in uerbis Aristotelis est contradictio. unde Philosophus, ne rerum antea dictarum immemor, uel sibi repugnans alicui uideretur, subiungit uerba illa: TAMETSI HVIVSMODI POEMATA, scilicet Homeri, tum optimè quantum fieri potest cõstituta sint, tum etiam quàm maximè unius actionis IMITATIO. Illa quoque Philosophi uerba consyderanda sunt, quæ ita se habẽt. SI IGITVR TRAGOEDIA NON MODO IN HIS OMNIBVS PRAECELLIT, SED artis quoque opificio: quippe non quamlibet uoluptatem ipsam facere, uerùm quam diximus: sanè liquet meliorem hanc esse, multo quidem perfectius Epopœia FINEM ASSEQVENTEM. his enim in uerbis Aristoteles dicere uidetur, poetæ munus esse uoluptatem afferre, eamq; poeticæ finem statuere. uerum cùm in Tragœdiæ definitione dicatur, quòd interuentu misericordiæ, & terroris animum perturbationibus expurgat: igitur huiusmodi expurgatio finis, non autem uoluptas statuenda erit. An, Plato huius fuit sententiæ, credens, (ut antea dictum est) poetæ scopum uoluptatem esse, eumq; præcellere, qui maiorem uoluptatem comparare posset. Aristoteles igitur, ut ex positione etiam aduersariorum illos conuincat, ostẽdit quòd etiam uoluptate Epicam Poesim Tragœdia præcellit. Adde, quòd rei eiusdem multi possunt esse fines; quorum alter altero magis intenditur. concedimus enim poetas scopum habere uoluptatem inducere, magis tamen uirtutibus exornando prodesse uelle. qua autẽ ratione in Tragœdia, interuentu misericordiæ, & terroris, summa comparetur uoluptas, superius dictum est.

PARTICVLA. .CLVII.

περὶ μὲν οὖν τραγῳδίας, καὶ ἐποποιίας, † καὶ αὐτῶν, καὶ τῶν εἰδῶν, καὶ τῶν μερῶν αὐτῶν, καὶ πόσα, καὶ τί διαφέρει, καὶ τοῦ· εὖ ἢ μὴ τίνες αἰτίαι, καὶ περὶ ἐπιτιμήσεων, καὶ λύσεων εἰρήσθω τοσαῦτα.

De Tragœdia igitur, & Epopœia, deq; earum generibus, atq; partibus, quot etiam, quibusq; differunt, de causis insuper, cur hæ meritò probentur, reprobentur'ue, tum de obiectionibus, ac solutionibus, satis hactenus à nobis hæc dicta sint.

EXPLANATIO.

Epilogum, ut sui moris est, libri totius prologo proportione respondentem apponit. De Tragœdia igitur (inquit) & Epopœia, ET IPSIS: quoniam de eis in uniuersum egit, ut de Tragœdia apertè uisum est. DEQVE EARVM GENERIBVS: quoniam aliud est genus, quod est simplex, uerbi gratia, & patheticum, ab eo quod est perplexum, tam in Epopœia, quàm in Tragœdia. ATQVE PARTIBVS: scilicet tam qualibus quàm quantis, & quot numero utræque sint. QVOT ETIAM, QVIBVS'QVE DIFFERVNT: scilicet inter se. DE CAVSIS INSVPER, CVR HAE MERITO PROBENTVR REPROBENTVR'VE: quoniam si actio una erit magnitudinem congruam habens, & morata Poesis rectè se habebit: sin uerò aliter, praué.

uè. TVM DE OBIECTIONIBVS, AC SOLVTIONIBVS, SATIS HACTENVS A NOBIS HAEC DICTA SINT.

ANNOTATIONES.

Cùm nihil in hoc epilogo de Comœdia meminerit, ſed de iis ſolùm, quæ ad genera iam dicta ſpectant, ſignum eſt, eum de ea in parte hâc ſequēte, quæ deſyderatur, diſſeruiſſe: in qua etiam de ridiculis, quoniam ad Comœdiam ſpectát, agendum erat. Quæ uerò ad Poeſim in uniuerſum attinent, hoc epilogo nunc claudit. ſufficit enim Philoſopho uniuerſalium proximorum, quæ in gratiam ſingularium conſyderantur, in epilogo meminiſſe. Quòd autem ad huiuſmodi epilogi uerba ſpectat, καὶ αὐτῶν, quæ uerbis in prologo καὶ αὐτῆς correſpondét, eandemq́, quam ipſa uim habent, perperam à Paccio in latina uerſione fuerũt omiſſa: cùm per illa uerba Ariſtoteles rem, de qua agit, in uniuerſum, & ſecundum naturam ſuá ſe conſyderare ſignificet. Adde, quòd ſi uerba illa nihil ſignificarent, ab Ariſtotele, qui ſemper fuit breuitatis ſtudioſus, bis, ſemel in principio, ſemel in fine operis, non poſita fuiſſent. Hoc etiam loco illud animaduertendum eſt, Ariſtotelem in epilogo præpoſuiſſe Tragœdiam Epopœiæ, quoniá iam probatum eſt, illam eſſe Epopœia digniorem: in principio uerò huius libelli particula ſecunda præpoſuit Epopœiam Tragœdiæ; quia cùm nondum oſtendiſſet Platonis, & multorum aliorum Epopœiam Tragœdiæ præferentiũ opinionem falſam eſſe, iccirco par erat eo loco uulgatam opinionem ſequi. καὶ τοῦ δὲ ἢ μὴ πιθαναὶ τίνα. Quanquam uulgata lectio mihi magis probetur, tamē placuit etiam quod mihi occurrit referre. id autē tale eſt, ut uox δὲ legi debeat ἕν, id eſt unum. nam Philoſophus declarauit, quæ una, quæue plures fabulæ dicendæ ſunt. quàm autem facilis ſit huiuſmodi lapſus, nemo eſt, qui non uideat.

Illud quoque animaduertendum eſt, Ariſtotelem cùm in epilogo dicat, περὶ ἐπιτιμήσεων καὶ λύσεων, uſum eſſe uoce ἐπιτιμήσεων pro uoce προβλημάτων, qua ſuperius uſus eſt: tacitè innuens, idem ualere loco illo πρόβλημα, quod hic ἐπιτίμησις. Neque miretur quiſpiam Ariſtotelem in epilogo nihil de dubitatione illa, de præſtantia, inquam, Tragœdiæ, uel Epopœiæ meminiſſe: quoniam cùm proximè iam de ea dictum eſſet, opus non erat illam iterum in epilogo claudi.

FINIS: GLORIA DEO.

VINCENTII MADII BRIXIANI DE RIDICVLIS.

PARS PRIMA.

VM in Comœdia duo potiſsimum ſpectentur: primum, quomodo fabulam rectè connectere, ac ſoluere oporteat: ſecundum, ridicula ipſa, quibus Comœdia debet aſpergi, uoluptatem ut conciliet: et alterum quidem ab Ariſtotele ex iis, quæ de Tragœdia dicta ſunt, planè colligi poſsit: de ridiculis uero multa ab eo in hoc uolumine deſyderentur: operæpretiũ me facturum exiſtimaui, ſi quæ de iis mihi dicẽda uidebãtur, literis cõmendarem. etſi me non præterit, plures grauiſsimos uiros (ut Ariſtotelem nunc prætеream, qui de iis in libro de Poetica quaſi per tranſennam breuiter admodum egit) hac in re diligenter uerſatos. Cicero enim in ſecundo de Oratore, quem poſtea libro ſexto Quintilianus, Põtanus, & alii quamplures noſtri ſeculi peritiſſimi uiri ſunt ſecuti, multa de iis conſcripſit. Verùm id mihi uerè dicere poſſe uideor, rem adeò difficilem eſſe, ut hac in re multa etiã nunc non ſatis explicata uideantur, & longè plura deſyderentur. Cuius rei uel maximum id eſſe poteſt argumentum, omnes qui de ridiculis ſcripſerunt, à turpitudine quadã ridiculũ proficiſci fateri: nullum tamen fuiſſe, qui docuerit quænam eſſet illis in rebus, de quibus ridemus, turpitudo illa, ac ipſius ridiculi cauſam patefecerit. quod an factu facile ſit, ideoque fuerit à ueteribus prætermiſſum, noſtra ſequens diſputatio (ni fallor) apertè oſtendet.

Ea autem, quæ de riſu quæri ſolent, à Cicerone quidem enumerata, ſed ueluti ſupra captum humanum ab eodem prætermiſſa, quanquam ex ſui natura primum locum deſyderent: nos tamen, quæ à Cicerone, ac aliis de ridiculis tractantur, primùm contẽplabimur: mox iis, quorum alii nihil prorſus meminerunt, lucis non nihil afferre tentabimus. Quod autem ad primum attinet, ſumma quædam capita, unde omnia ridicula ducũtur, oſtendemus: & qua ratione in omnibus ridiculis cum admiratione turpitudinem (ſi ridiculum eſſe debeat) connexam eſſe oporteat, edocebimus. quæ ſi, ut optamus, perfectè, ac perſpicuè abſoluerimus (id quod ſummis uiribus contendemus) futurum ſperamus, noſtra hæc de ridiculis ſtudioſis omnibus grata fore, atque iucunda.

RIDICVLVM igitur peccatum, & turpitudinem ac deformitatem quandam esse sine dolore, ut deformis, ac distorta facies absq; dolore, auctor est Aristoteles. xxix. particula Poeticæ. quod
» etiam Cicero significare uidetur, cùm inquit: hæc enim riden-
» tur uel sola, uel maxime, quæ notant, & designant turpitudinem
» aliquam non turpiter. Est autem summa cum ratione ab Aristotele additum sine dolore. nam si quis faciem ex conuulsione distortam uiderit, non ad risum, sed ad misericordiam (nisi prorsus inhumanus sit) commouebitur. Turpitudinem autem omnem, aut corporis, aut animi, aut rerum extrinsecus occursantium causa contingere, cum ueterum testimonio, tum uerò communi omnium sensu comprobatur. quodcunque igitur ridiculum ex dictarum rerum turpitudine duci necesse est. Exemplum turpitudinis corporis, unde risus cietur, est (ut inquit Aristoteles) distorta facies sine dolore. hæc enim turpitudo, ut in aperto est, corporis turpitudo est. Ex Cicerone uerò turpe erit illud in Hel-
» mium Manciam: iam ostendam cuiusmodi sis: cùm ille, ostende
» quæso: demonstraui digito pictum Gallum in Mariano scuto Cim
» brico sub nodis distortum, eiecta lingua, buccis fluentibus.
» Item & illud eiusdem: ut cum Testio Penario mentum in dicen-
» do intorquenti, tum, ut diceret, si quid uellet, si nucem fregisset.
» Item eiusdem in male olentem: uideo me à te circumueniri: non
» conueniri. nam hoc ridiculum ad corporis turpitudinem spectat:
» siquidem fœtor turpitudo corporis est. Apud eundem etiam
» alio loco, cùm ait: In re est item ridiculum, quod ex quadam de-
» prauata imitatione sumi solet: ut idem Crassus: per tuam nobi-
» litatem, per uestram familiam. quid aliud fuit, in quo concio ri-
» deret, nisi illa uultus, & uocis imitatio? per tuas statuas uerò cùm
» dixit: & extento brachio paulum etiam de gestu addidit: uehe-
» mentius risimus. in hoc itidem exemplo est corporis turpitudo, ex gestu, ac figura deducta. Placuit afferre plura desumptorum ex corporis turpitudine ridiculorum exempla, diuersas turpitudines exprimentia, ut alia Ciceronis, ac reliquorum ex corporis turpitudine ducta ridicula per hæc aperte cognoscerentur. similium enim simile est iudicium. Turpitudo uerò animi, quoniam corporis luminibus sensuque deprehendi nequit, ex dictis factisque concipitur. Turpitudinis animi, unde ridiculum sumitur, exemplum ab Aristotele non habetur: ridiculorum enim eius tractatio desyderatur. ex Cicerone tamen habentur quamplura. unico tantùm in præsentia cõtenti erimus exẽplo: quoniam infe

rius

rius hac de re latius dicetur. Animi igitur turpitudinis exemplum, unde ridiculum sumptum est, sit illud Næuianum uetus in furace seruo à Cicerone relatum: solum esse, cui domi nihil sit, nec obsignatum, nec occlusum. in quo ridiculo animi turpitudo serui illius uoracis, ac gulosi mordetur, ac ridetur. Tertium erat turpitudinis genus in iis, quæ extrinsecus adueniunt; cuius exemplum sit illud Ciceronis: Caius Lælius (inquit) cùm ei quidam malo genere natus, diceret indignum esse suis maioribus: ut hercle, inquit, tu tuis dignus. Hoc autem ridiculum desumptum esse ex rebus, quæ extrinsecus contingunt, in aperto est. nam degeneres habere parentes, ex ignobili ortum esse loco, pauperem nasci, prauæ religionis esse, ut iudæi, fœminas impudicas domi habere, & huiusmodi alia spectant ad ea, quæ extrinsecus esse dicuntur. Tria igitur esse turpitudinum genera, ex quibus ridicula desumuntur, exemplorũ Ciceronis testimonio apertè satis ostendimus.

Turpitudinem autem in uniuersum testimonio Platonis in Sophista, recessum quendam ab eo, quod naturæ conuenit: priuatim uero corporis turpitudinẽ, deformitatem ex eorum, quæ natura cognata sunt dissonantia, resultantem esse dicimus: quæ quoniam nobis notior ac familiarior est, ab hac non iniuria nostra exordietur oratio. Eam itaque trifariam contingere posse dicimus. nam alia re: alia ficta: alia casu reperitur, Re quidem, ut gibbi à primis suis natalibus, aut alio quouis id genus symptomate affecti. Ficta uerò, cùm quis claudicat, ut claudicantem irrideat. Casu autem, cùm quis ceciderit, ita tamen ut mali nihil ei contingat. ex iis enim omnibus turpitudinibus, siue uerè, siue fictè simulate'ue, siue casu sint, risum excitari nemo est, qui nesciat. cùm enim cadit quis, figuram aliquam à naturali declinantem in huiusmodi motu contingere necesse est, cuius gratia ridemus. in iis præterea, qui se gibbosos effingunt, ob illam simulatam turpitudinem non minus ridemus, quàm si uera esset. Trifariam quoque turpitudinem in anima contingere necesse est: ueram inquam, simulatam, casu. Antequam autem ulterius progrediamur, aperiendum est, quæ nam sit animi turpitudo. nam eam, quæ corporis est, circa sensibilia tam propia, quam communia, ut colores, figuras, cæterasque huiusmodi res turpes uersari, sensuque percipi certum est: animi uero turpitudinem non oculis, aliisque sensibus agnoscimus, sed ex dictis, aut factis percipimus. Hanc in Sophista Plato plurimã & uariam ignorantiam esse dicit. atque id quidem meritò. nã si cognitio animi nostri naturæ ita conuenit, ut eius gratia homini

Dei optimi maximi munere tributus animus uideatur: ab eo autem quod sibi conuenit recedere, nihil aliud sit, quàm in turpitudinem labi: ipsa nimirum ignoratio, cùm nihil aliud sit, quàm à cognitione recessus, erit animi turpitudo: siquidem homines uniuersi, auctore Aristotele in primo diuinæ Philosophiæ, natura cognitionẽ ipsam desyderant. At ignoratio duplex est: altera negationis, altera prauæ dispositionis (sic enim Logici loquuntur) de quibus Aristoteles primo Posteriorum resol. pertractat. Negationis ignoratio est, cùm de re, quam ignoramus, nihil omnino scimus. Hæc rursus distinguitur. nam aut de rebus est abditis in natura: & huius ignorationis causa nullum ridiculũ suscitatur, nisi apud eos fortasse, qui hæc se scire profitentur: aut de iis, quæ communiter ab aliis sciuntur, & quæ natura sua sunt euidentes. Exemplũ primi: ut si quis, cur calx ex aquæ, minime uero ex olei admotione accendatur, causam ignoraret, hoc risum non pareret. quòd si ineptam aliquam huius quæstionis causam afferret, risum utique uiris sapientibus cieret. Exemplum uero secundi: ut si quis senex turpis ac diues se quidem, non autem suam crumenam ab aliqua meretrice adamari crederet, is risum omnibus moueret. Prauæ autem dispositionis ignoratio est, quæ ex deprauata nascitur ratiocinatione. Hæc sane multas species habet: ut affectu nimio quæsitam diligentiam, iactantiam, pusillanimitatem, mendacia, cæteraque uitiorum genera, quæ ex deprauata ratiocinatione pendere certum est. uitia quippe cùm ex sui natura mala sint, à ratione recta prouenire minime possunt: uerùm cùm homini non cognitio solùm, uerùm etiam appetitus insit, eidem quoque praui & peruersi appetitus ratione turpitudo cõtingere potest. Cùm igitur animi turpitudo sit uel ignorantia, uel deprauatus appetitus, eiusmodi turpitudo trifariã quoq;, perinde ac ea quæ corporis est, contingere potest: uera inquam, aut ficta, aut casu. Exemplum animi turpitudinis ex ignorantia uera sit Ciceronis illud: cùm à quodam, qui ferebat arcam, esset percussus Cato, postquam percussit, inquit, caue. quid enim ineptius dici potest admonitione illa, quando iam illum percussisset? Exemplum ignorantiæ fictæ est Catonis in illum responsio, cùm rogauit, nunquid aliud ferret præter arcam. simulat enim Cato se nescire, an aliud ferat præter arcam, ut ex illa ignorantia ficta ueram eius, qui ferebat arcam, ignorantiam morderet: qui tunc Catonem monuerat, ut sibi caueret, quando iam cauere non poterat; nec opus erat, iã enim illũ percusserat. Ob ignorantiã uero siquis labatur, risum ciere posse ex Platone. VII. de Legibus satis aperte elicitur, cùm

cum ait:Sed hæc huius gratia cognoscenda sunt: ne propter igno- rantiam ridiculum aliquod agatur, aut dicatur. Ignorantia au- tem à casu est, cùm quis ob imprudentiam dicto, aut facto errorem animi demonstrat. neminem autem adeo perspicacem, atque pru- dentem existimamus, cui non interdum hæc ob imprudẽtiam igno rãtia, quam à casu esse diximus, contingat. nam ut nullus ita fortis, atque agilis est equus, qui nũquam offendat; nec homo uiribus tam robustis, qui non aliquando ceciderit: ita sanè nullus adeo sapiens est uir, qui non interdum mente labatur. nihil enim sub Lunæ glo- bo adeo perfectum est, ut omni careat uitio. Tertium erat tur- pitudinis genus in iis, quæ exterius adueniunt: quod nihil aliud est, quàm recessus quidam ab iis, quæ extrinsecus homines exornant. quod & ipsum trifariam, sicut & alia duo superius dicta, diduci- tur, in turpitudinem (inquam) ueram, fictam, & casu contingen- tem. Hactenus primo habuimus ridicula omnia à turpitudine ci- tra dolorem proficisci: deinde omnem turpitudinem necessario aut corporis, aut animi, aut rerum extrinsecus contingentium existere: postremo turpitudines omnes, aut ueras, aut fictas, aut casu esse: nunc reliquum est, ut ex iis tantum locis ridicula omnia, siue in re, siue in uerbo sint, duci ostendamus: quod postmodum innotescet, cùm Ciceronis ridicula ad hæc capita reducemus. Quãquam ue ro ridicula omnia à superius enumeratis ridiculorum locis deduci certũ sit: ea tamen, si non accedat admiratio, sola nequeunt suũ mu- nus præstare: quod hac maximè ratione persuaderi potest. Nullum enim ridiculum adeo salsum, ac facetũ est, quod si pluries audiatur, non fastidiũ potius, quàm delectationem pariat. nam etiam si perse- ueret turpitudo; tamen quoniam cessat admiratio, quam risus conse quebatur, cùm amplius nouũ non sit, haudquaquam delectat. qua- re in ridiculis ipsis admiratio nequit à risu seiungi. Sententiam no- stram confirmat Horatius in arte Poetica, cùm inquit:

fit Cherilus ille,

„ Quem bis, terque bonum cum risu miror.

ecce Horatium admirationem risui iunctam dixisse. item admira- tionis causam esse nouitatem, cùm ait:

„ Quem bis, terque bonum:

hoc est raro bonum. nam quæ rara sunt, noua itidem esse dicũtur. Vnde mirari satis non possum, cur Cicero, qui de ridiculis plenius tractauit, de admiratione, quæ est una risus causa, ne uerbum qui- dem fecerit: cuius tamen omnino meminisse eũ oportebat, cùm ri- sus nunquam sine admiratione cieri possit. quod utiq; planum fiet,

si postquam risimus, causam, cur à risu cessemus, diligentius inquiramus. Illud certum est, quòd si turpitudo tantùm esset risus causa, ea perseuerante, risum quoque perseuerare necesse esset. at nulla cessante turpitudinis causa, cessamus tamen à risu: ea enim turpia, quæ nobis familiaria sunt, risum non mouent. igitur satis constat, turpitudinem ipsam tantùm, risus causam non existere, sed admiratione quoque opus esse. Quamobrem si risus à turpitudine, atque admiratione, perinde ac à duabus causis proficiscitur, quid erit mirum, si altera cessante, admiratione inquàm, risus itidem cesset? opus igitur est, ut admiratio quoq; præter turpitudinem accedat. Pareant mihi Ciceronis manes. prætermisit enim (ni me mea fallit opinio) admiratione̅ in hoc genere; quæ ridiculo cuilibet necessaria est. Quod si quis obiiciat, nec Aristotele̅ ipsum quicqua̅ prorsus de admiratione dixisse, fatemur quidem in libro de Poetica, quem habemus, id uerum esse: uerum in tractatione, quam de ridiculis edidit, cùm uir ille diuinus fuerit oculatissimus, de admiratione, quæ cum turpitudine ridiculorum est causa, eum meminisse dubio procul existimamus. Quòd si quis iterum obiiciat, Cicerone̅ quoque in tractatione de ridiculis admirationis meminisse, cu̅ agit de ambiguo; sciat is, uerum quidem esse eius illum meminisse, non tamen ut ridiculi causa est: sed (quod magis mirere) de ea, ut de re
» quasi ridiculis opposita, eum mentionem fecisse, cùm ait: Ambiguu̅
» per se ipsum, probatur id quide̅, ut ante dixi, uel maxime: ingeniosi
» enim uidetur uim uerbi in aliud, atque cæteri accipiant, posse duce-
» re: sed admirationem magis, quàm risum mouet: nisi si quando in-
» cidit in aliud genus ridiculi. Sciendum autem est, admirationem aliquam esse rerum abditaru̅, in quibus nulla turpitudo est: quæ sanè sine risu semper reperitur. interdum autem admiratio est rerum, quibus subest turpitudo sine dolore: hæc uero cum risu semper est. quod Platonis testimonio comprobatur: cuius auctoritate̅ Cicero omnibus præferendam existimat. is enim in Theæteto hæc ad uer-
» bum scribit. ἐπεὶ νῦν γε ὦ φίλε θαυμαστά τε, καὶ γελοῖα δ'ἀτεχνῶς πως ἀναγκαζόμε-
» θα λέγειν. quæ latinè ita sonant. Nam in præsentia amice mira quæ-
» dam, & ridenda facilè dicere cogimur. Quonam igitur consilio admirationem Cicero à ridiculo penè distinxerit; si risus, de quo nunc loquimur (na̅ inuenitur & alius risus, qui fit ex tractatione quarunda̅ corporis partium, uerbi gratia axillarum, de quo nunc sermo non est) nunquam sine admiratione est, nõ planè uideo: cùm præsertim, & ipse fateatur solere dici à seueris uiris maiorem excitari risum. quòd sanè non alia magis ratione euenire puta̅dum est, quàm quòd

ridiculum illud maiorem habet admirationem,ob nouitatem uidelicet : raro enim contingit,ut uiri seueri ridiculis utantur:quod nõ ita nouum apparet in urbanis atque facetis. noua autem nobis esse iucunda,tum communi omnium hominum sensu , tum etiam testimonio Aristotelis in Rhetorica capite de Iucundis,quoniam addiscere iucundum est,declaratur. Quoniam igitur risus à turpitudine citra dolorem cum admiratione dependet,difficultas illa maxima à Cicerone recitata,num hoc,quòd ad excitandum risum attinet , ab ulla arte proueniat,an ab ipsa potius natura , satis apertè solui potest : uidelicet in uniuersum quidem ac generatim illorum artem tradi posse,priuatim autem ac speciatim nequaquam. non enim ut in arte medica hunc morbum hoc remedio depelli,ita sanè hoc dictum hoc ridiculo labefactari doceri possumus:quoniam in ridiculo spectari nouitatẽ oportet,quæ pariat admirationem. quid enim admirationis in eo esse potest,quod arte ita inuentum,ac partum fuerit,ut aliis etiam usui esse posit? Hinc etiam dignosci potest,quã obscurè perplexeque Cicero fuerit in hac quæstione locutus : quoniam id,unde quæstionis pendebat solutio, prætermisit. quid enim obstat,quò minus aliquid in uniuersum arte demõstretur,quod priuatim non doctrinæ,sed naturæ munus sit: cuiusmodi ridiculorum naturã asseueramus? Ridicula igitur partim ab arte,hoc est, in uniuersum,partim à natura,hoc est,priuatim semper dependent : quoniam de eis ars nulla tradi potest.& hoc est,quod Aristoteles tertio
» de Rhetorica libro de urbanis loquens dixit: ποιεῖν μὲν οὖν ἔστι τοῦ εὐφυοῦς ἢ
» τοῦ γεγυμνασμένου, δεῖξαι δὲ τῆς μεθόδου ταύτης. quorum uerborum sensus est: edere sales ingeniosi,aut exercitati est uiri,eos autem docere Rhetoricæ facultatis est:hoc est,speciatim quidem à natura pendent,generatim autem arte demonstrantur . & quatenus à natura sunt , noua existunt:unde admirationem etiam habent . Neq; uero tantũ,quòd admirationem Cicero de ridiculis agens omiserit,aut quòd dubitatio,num de ridiculis ars tradi posit,perplexè atq; ambiguè satis ab eodem fuerit explicata, præter rationem esse factum mihi uidetur: uerùm etiam cùm ridiculi locũ,& regionem explanat,tria sunt,quæ
» difficultatem meritò facere possunt. ait enim:Locus autem,& regio
» quasi ridiculi(nam id proximè quæritur)turpitudine & deformitate
» quadam continetur. hæc enim ridẽtur uel sola,uel maximè,quæ no
» tant,& designant turpitudinem aliquam non turpiter. In quibus Ciceronis uerbis illa primum uerba animaduertenda sunt, scilicet uel sola,uel maximè:quasi sanè ridicula sint,quæ turpitudinem aliquam non habeant , cùm tamen Aristoteles in Poetica ridiculum turpis

ipsius partē quandam esse dicat. quî igitur fieri potest, ut ullum unquam ridiculum sit absque turpitudine? Secundum in dictis Ciceronis consyderandum est, quod dixit, nō turpiter, id est (ut opinor) non infacetè, sed lepidè, & cum uenustate aliqua. id ita intelligendū per ea, quæ inferius à Cicerone dicūtur, deprehēdi potest. ait enim:
» Genus hoc leuius, & ut dixi mimicum: sed habet nonnunquam ali-
» quid etiam apud nos loci, ut uel non stultus, quasi stultè cùm sale di
» cat aliquid. quæ uerba tantundem, ac illa priora, turpitudinem non turpiter ualere uidētur. quod quo pacto uerum sit, uiderit ipse, cùm ridicula multa dentur, de quibus minime uerū est dicere, quòd turpia sint non turpiter: ut in iis penè omnibus, quorum est usus in Comœdiis. mimi præterea, ac rustici turpibus turpiter prolatis risum commouent. Tertium præterea perpendendum, quòd de ridiculis uerba faciens Aristoteles, uoluit turpitudinem, à qua desumi ridicula debent, necessario citra dolorem esse oportere. Cicero tamen hac de re ne uerbum quidem fecit, cùm nullo pacto prætercunda fuisset. quoniam turpitudo, quæcunque ea sit, cum dolore nō risum, sed commiserationem gignit: alioqui inhumani prorsus essemus. Hæc nos, non ut Ciceronem taxaremus, in mediū adduximus, sed ut omnes intelligerent ridiculorum doctrinam non ridiculam, sed seriam, ac perdifficilem esse: cùm uiri alioqui grauissimi, qui de eis pertractarunt, non leues habeant contra se difficultates. Pro Cicerone tamen, quantum ad primum attinet, diceremus capi fusius risum, quàm ab Aristotele capiatur. quoniam enim in amicorum & filiorum, neque non etiam aliarum rerum nobis iucundarum occursu speciem aliquam risus præ nos ferimus, qui sanè non à turpitudine dependet, ideo dixit Cicero, uel sola uel maximè. risum enim, ut communiter sumitur, accepit. At Aristoteles per risum, nō subrisum, sed id genus risus, qui non nisi à re turpi citra dolorem prouenire potest, intelligit. quamobrem Aristoteli Cicero non contradicit: quoniam non eodem modo risum accepit uterque. Ad secundum autem dici potest, Ciceronem eo loco ridicula perpendere, nō quatenus à quocunque ducuntur, sed quatenus ab oratore. istæc autem à turpi non turpiter desumpta dicentur: quoniam orator aptè, atque ingeniosè risum ciere debet. Ad postremum respondemus, uerum quidem esse turpitudini dolorem, si risus ciendus sit, minime iunctum esse oportere. uerùm de eo nihil Cicero dixit: quoniam de risu, qui ad oratorem spectat, uerba facit, cùm scilicet aduersarium deridet. aduersarius autem, si uehementi quopiam dolore premeretur, haud quaquam rationi consentaneum est in foro tunc uer
sari,

sari. Huc accedit, quòd si orator alicuius turpitudinem, quæ esset cum dolore, derideret, id tale ridiculum non esset desumptum à tur pi non turpiter, sed à turpi turpiter; quoniam inhumanitatem saperet. Verùm cùm dictum sit, turpitudinem, si dolor apparens eidem iungatur, minime risum mouere, ab instituto nostro nequaquam alienum uidetur explicare, tria esse hominum genera, minimè digna ut derideantur: pauperes, scelestos, & probos. pauperes enim misericordia (si non se iactent, atque insolentes sint) non autem irrisione digni sunt. scelesti non contemptum, sed odium merentur. eos uerò, qui probi sunt & habentur, deridere, à bonis moribus alienum esse uidetur. Redeuntes itaque, unde nostra diuertit oratio, dicimus admirationem, si risum excitare debet, necessario turpitudini iunctam esse oportere. Admiratio autem duobus modis contingit. uel enim turpitudo per noua est, uel ratione modi exprimendæ turpitudinis noua censetur. Exemplũ primi sit Ciceronis illud: Crassus (inquit) per tuam nobilitatẽ, per uestram familiam. quid aliud fuit, in quo concio rideret, nisi illa uultus, & uocis imitatio? per tuas statuas uero cùm dixit: & extento brachio paulum etiam de gestu addidit: uehementius risimus. Turpitudo igitur illa noua Crassi, ex deprauata imitatione, risus causa fuit. non enim deprauati illi gestus erant Crasso proprii ac familiares, sed ficti ac noui. unde orta est admiratio: admirabatur enim concio fictam illam ex deprauata imitatione turpitudinem in Crasso. Est quoque nouitas penes modum, quo exprimitur turpitudo: cuius exemplum sit Ciceronis illud, cùm ait: Ridiculum est illud Næuianum uetus in furace sermo: solum esse, cui domi nihil sit, nec obsignatum, nec occlusum. in quo exemplo nõ ratione turpitudinis serui, risus mouetur. nam si dixisset seruum habeo uoracem ac gulosum (hoc enim significatur per illa uerba solum esse, cui domi nihil sit, nec obsignatum, nec occlusum) serui quidem turpitudinem dixisset, risum tamen non excitasset. sed quoniam est quidam taxandæ uoracitatis per amphibologiam modus, iccirco turpitudo est cum nouitate quadam expressa, ex qua nascitur admiratio, quæ necessario risum mouet. In hoc autem exemplo illud unum animaduertendum est, quòd si Næuianum id in seruo uerè furace dictum esset, qui monilia, uestes, nummosque furaretur, huiusmodi sanè turpitudo non risu, sed odio digna dubio procul extitisset. quòd si cibi ac potus furacem ipsum intellexerimus, rectè sanè turpitudo hæc risu potius, quàm alia maiori pœna digna uidebitur. Cùm autem turpitudo uerbis interdum propriis exprimatur, ut cùm aliquem

gulosum

gulosum, timidum, mendacem, & huiusmodi nominibus nuncupamus: interdum uerò uelut in ænigmate, atque pictura eam exprimamus: eiusmodi turpitudinem, quæ uerbis, sed non propriis exprimitur, commodioris doctrinæ gratia pictam appellabimus: quæ etiam in uerbo appellari potest. Ex hoc autem duplici exprimendæ turpitudinis modo, uidelicet uel nominibus propriis, uel quasi per picturam, ut supra ostendimus, ridiculum, dummodo cum eo nouitas coniuncta sit, excitari poterit: quæ nouitas, si in re ipsa non reperiatur, ex dicendi modo accersenda est; ut ex eo ridiculo, quod est in furace seruo, patet. nam cùm gulositas, ac uoracitas in seruo res noua non esset, Næuius quodammodo furacem seruum expressit, unde statim risum commouit. ex quo etiam uideri potest apertè, ad risum ciendum necessario adiūctam admirationem esse oportere. Patet igitur ex dictis, risum ex turpitudine sine dolore profici sci. quæ (ut diximus) aut corporis, aut animi, aut rerum extrinsecus contingentium est: atque horum turpitudo, aut uera, aut simulata, aut casu est. cui turpitudini, si ab ea risus excitari debet, admiratio necessario comes esse debet: quæ necessario à nouitate pendet. nouitas autem aut in re, aut in exprimendi modo cōsistat, oportet. hoc autem tantundem ualet, ac si diceremus turpitudinem risum mouere aptam, nouam esse debere: aut per rem ipsam turpem nouam, aut si hæc noua non sit, per nouum exprimendi, atque depingendi modum. utrouis autem modo sit, risum excitare poterit.

PARS SECVNDA.

VT autem, quæ diximus, uera esse ostendamus, & ea, quæ in initio scriptionis huius polliciti sumus, præstemus, ridicula Ciceronis percurramus, atque ea in iam enumerata genera, tanquam in locos ac sedes communes, extra quas nullum ridiculum est, reducamus: simulque ostendamus, quomodo in omnibus turpitudo sit cum admiratione. Ac primum illud sit, quod olim à Crasso in Memium dictum fuisse apud ipsum Ciceronem legimus: nimirum ut audientes lepida narratione recrearet, comedisse eum lacertū Largii, cùm esset cum eo Tarracinæ de amicula rixatus, atque ob id inscriptas fuisse literas omnibus in parietibus, tria. LLL. duo. MM; quæ, ut oppidanus illi dixit, hoc significabant: lacerat lacertum Largii mordax Memius: quod facetum admodum, atq; salsum fuisse dicit. Primùm igitur inquirenda est in hoc ridiculo turpitudo, unde risus prouenit. certum autem est, quòd Memii turpitudo, quòd scilicet Largii brachiū mordicus lacerauit, risum non mouet: quoniā Crassus

ſus,& non Memius fuit, qui riſum concitauit. erit ergo Craſsi turpitudo: quæ,ut antea dictum eſt,tripliciter dicitur,aut corporis,aut animi, aut rerum extrinſecus contingentium. in hoc Craſsi dicto nulla nec corporis, nec rerum extrinſecus contingentium apparet turpitudo: relinquitur igitur, quòd animi fuerit. sed animi turpitudo trifariam contingit, aut re uera, aut ficta, aut caſu. clarum autem eſt, quòd caſu non fuit;quoniam ex propoſito Craſſus id dixit:nec uera eſt turpitudo;quoniam Craſſus non laudaretur; ex turpibus enim rebus laus non prouenit: relinquitur igitur, ut ſit animi ficta turpitudo,mendacium ſcilicet: quoniam dixit in parietibus inſcriptas eſſe literas illas, quæ tamen ſcriptæ non erant. Hoc autem, quod nos diximus, ex Ciceronis uerbis eodem loco facilè conuin-
» citur, cùm inquit: Perſpicitis hoc genus quàm ſit facetum, quàm
» elegans,quàm oratoriũ:ſiue habeas uerè,quod narrare poſsis,quod
» tamen eſt mendaciunculis aſpergendum:ſiue fingas. Vnde hic iure quærimus,quomodo huiuſmodi dictum elegans, atque oratorium eſſe poſsit,cùm turpitudo, nec elegans,nec oratoria uideatur. aut igitur erit riſus citra turpitudinem,aut nec erit elegans, nec oratorium. Diximus præterea animi turpitudinem ignorantiam eſſe. at Craſſus à Cicerone hac in re tanquam prudens,ſapiensque celebratur. His ut faciamus ſatis,illud in primis animaduerſione dignum eſt, fictam animi turpitudinem ſuperficietenus turpitudinem præ ſe ferre,re tamen atque intrinſecus animi pulchritudinem ſignificare. nam ſcientis eſt apte ſcire ignorantiam fingere,ſiue ea negationis, ſiue ex deprauata ratiocinatione ſit. quo ita poſito,dicimus Ciceronẽ Craſsi dictum rectè laudare,perinde ut elegans, ac oratorium, hoc eſt tanquam acutum,atque ingenioſum. mendacium enim quanquã animi turpitudo ſit, quatenus tamen quiddam aptè fictum eſt,ingenii acumen oſtendit. quare ficta animi turpitudo cum cognitione, atque uera animi præſtantia non pugnat. hinc fit,ut eos,qui in hac excellunt,elegantes, urbanoſque meritò nuncupemus. Quòd igitur in hoc ridiculo,quod offertur à Cicerone,turpitudo ſit, & cuiuſmodi,ſatis dictum eſt. reliquum eſt,ut unde ſit comparata admiratio demonſtremus. Dicimus itaque admirationem ea ratione contingere in antea dicto ridiculo: quoniam Craſſus nouo atque inſolito modo Memii turpitudinem expreſsit,fingens in parietibus eſſe literas inſcriptas, de quibus ſuperius dictum eſt. eſt igitur in Craſſo animi ficta turpitudo mendacii, quo nouo quodam modo Memii turpitudinẽ expreſsit. nam illis literis, ueluti pictura quadã eam expreſsit:unde riſus eſt neceſſario conſecutus. diximus enim

à turpi-

à turpitudine sine dolore, cùm ei comes est admiratio, risum prouenire. Quòd si quis dicat, hoc esse ridiculum non posse; quoniam cum dolore Largii est, cuius fuerat laceratum brachium: respondemus lacerationem iam præfuisse, neque tunc cùm agebatur iudiciū, Largium dolore amplius affici. iccirco nihil uetuit, quin risus excitari potuerit. Illud autem in aperto est, simulatam turpitudinem, magis quàm non simulatam ridendi occasionem præbere, ea, ut arbitror, ratione, qua de Philosophus. XIX. part. in libro Poetices meminit: quoniam scilicet addiscere iucundum est, ficta autem turpitudo est ueræ turpitudinis ueluti pictura quædam. id igitur, quod loco supra citato Aristoteles de pictura dicit, id nos de turpitudine ficta, quæ picturæ proportione respondere uidetur, dicere possumus. Est & aliud apud Ciceronem ridiculi exemplum in re, quod
„ ex quadam deprauata sumitur imitatione. ut illud Crassi: per tuam
„ nobilitatem, per uestram familiam. quid aliud fuit, in quo cōcio ri-
„ deret, nisi illa uultus, & uocis imitatio? per tuas statuas uerò cùm
„ dixit: & extento brachio paulum etiam de gestu addidit: uehemen-
„ tius risimus. In hoc ridiculo risus causa est ficta Crassi corporis turpitudo, penes figuram, atque actionē, quæ prauam aduersarii actionem referebat. Admiratio uerò erat in nouitate: quoniā quatenus ficta, noua erat. Erat igitur ficta cum nouitate turpitudo, quam sequitur admiratio, perinde ac umbra corpus: unde risus prouenire debet. Verùm huiusmodi ficta corporis turpitudo paruam animi pulchritudinem ostendit. iccirco Cicero eiusmodi imitationē cautissimè tractandam prudenter monet. nam sic in hoc genere imitari oportet, ut qui audit, plura cogitet, quàm uideat: hoc est, ut id parcè fiat. Qua ex re id elicere possumus, risum, quem sapientes aliis mouent, à simulata potissimum eorum animi duci turpitudine. atq; ob id dixit Aristoteles in tertio de Rhetorica libro, duo esse ridiculorum genera: alterum, quod libero homini cōuenit: alterum, quod seruorum, & scurrarum est. quod sanè dictum ita intelligi debet: ridicula nonnulla ingenii acumen præ se ferre, & huiusmodi ad liberos homines spectare: alia uero nequaquàm. & hæc aut ab animi turpitudine uera, uel à simulata corporis turpitudine, aut è rebus extrinsecis deducuntur: quæ ridiculorum genera seruorum, ac scurrarum propria sunt. Quoniam autem Cicero facetias ac sales in duo genera diducit: quorum alterum re, dicto alterum tractatur: & iam duobus illis exemplis facetias in re turpitudinem admirationi adnexam habere declarauimus: in ridiculo quoque, quod in uerbo est, turpitudinem cum admiratione risus causam esse ostendere

dere debemus. hoc enim declarato, satis apertum erit, ridiculum à turpi, admirationis interuentu, necessario proficisci. uerum cùm in dicto ridiculum bifariam contingat, aut uerbi, aut sententiæ gratia, in utrisque propositum nostrum ostendemus. Exemplum igitur primum, quod à Cicerone in uerbo affertur, huiusmodi est.
» Pusillus testis processit: licet inquit rogare Philippus. tum quæsitor properans, modo breuiter. hic ille, non accusabis, perpusillum rogabo. Ridicule: sed sedebat iudex L. Aurifex, breuior etiam, quàm ipse testis. omnis est risus in iudicem conuersus. uisum est totum scurrile iudicium. Ergo hæc, quæ cadere possunt in quos nolis, quamuis sint bella, sunt tamen ipso genere scurrilia. Hæc Cicero. Si hoc à Cicerone relatum exemplum ridiculi exacte perpendere uelimus, ex pluribus ridiculis ipsum esse compositum uidebimus. quod ut facilius intelligatur, id in suas partes dissecabimus. Est igitur prima risus causa, quòd Philippus turpitudinem corporis ipsius testis, nimiam scilicet breuitatem, uoce amphibologica taxat. risus igitur causa est corporis ipsius testis turpitudo cum admiratione modi eam exprimendi: quoniam amphibologica uoce fuit expressa. Verùm Cicero subiungit, sed sedebat L. Aurifex, breuior etiam, quàm ipse testis. omnis est risus in iudicem conuersus. ex quibus Ciceronis uerbis apertè habetur duabus de causis ex illo Philippi dicto risum contigisse: tum gratia testis, tum uero iudicis. Verum hic animaduersione opus est, omnem iccirco risum in iudicem conuersum esse: non quòd iudicis turpitudo, quamuis testis corpore breuior esset, sit causa proxima risum mouens: hoc est turpitudo corporis iudicis non est causa risus proxima, sed turpitudo animi Philippi, imprudentia inquam: quoniam illud eius dictum imprudenter cadit, in quem non uult. Et cùm animi turpitudo corporis turpitudinem exuperet, quemadmodum quoque opposito modo animi pulchritudo corporis pulchritudinem longè superat: nil mirum erit, si maior est risus concitatus gratia Philippi, quàm gratia testis: quoniam primum ridiculum fuit desumptum ex corporis testis turpitudine: secundum ex turpitudine animi dicentis. Verba autem illa Ciceronis: omnis est risus in iudicem conuersus, ita intelligenda sunt: non quòd iudex sit derisus, sed Philippus ratione iudicis; quoniam eius dictum cecidit in quem nolebat. In hoc quoq; ridiculo est turpitudo cum admiratione, animi scilicet turpitudo, hoc est imprudentia Philippi cũ nouitate: quoniam cadit in quẽ nolebat. Philippi uero turpitudo est sub genere turpitudinis animi à casu contingentis. fuit

enim casus, quòd iudex breuior sederet, cùm ipse uellet testem pu-
» sillũ irridere. Addit & aliud Appii dicẽtis: Cœnabo(inquit)apud
» te:huic lusco familiari meo C. Sextio uni locum uideo. Est hoc
» scurrile: & quòd sine causa lacessiuit: & tamen id dixit, quod in
» omnes luscos conueniret. ea quia meditata putantur esse, minus
» ridentur. Placuit hæc Ciceronis uerba recensere, ut ex iis potissi-
mum colligeremus admirationem, etiam Cicerone auctore, turpitu
dini annexam risus causam existere. nam quæ est causa, cur quæ me-
ditata putantur, minus ridentur? nulla sanè alia, nisi quoniam ea mi
nus admiramur: quocirca minus ridemus. admiratio igitur risui
conuenit. Huius autem ridiculi turpitudo (ut patet) corporis est:
quoniam oculi alterius defectus corporis turpitudo est. quæ, quo-
niam nouo quodam modo uerbis eam pingit, iccirco nouitatẽ ac
admirationem habet. quoniam tamen (ut inquit Cicero) in om-
nes luscos id conuenit, uidetur esse præmeditatum: quo circa mi
norem risum facit. Laudat ibidem Cicero, & rectè quidem, lusci il-
» lius in Appium factam ex tempore responsionem, quæ fuit: manus
» laua, & cœna: denotans(ut nos putamus) Sextium manus lauare nõ
posse: quoniam una tantùm illi erat manus: uel quòd immundus
manibus, furque erat. Est in hoc ridiculo corporis turpitudo, de-
fectus inquam manus: uel animi, furacitas scilicet. nouo itaque mo-
do, atque ex tempore turpitudinem illius significat: quocirca mul-
tam habet admirationem: quoniam non dixit, & tu altera manu ca-
res, uel tu fur es: sed quoniam per hoc, quod dixit, manus laua, & cœ
na, ei imperat operam, in qua utraq; manu opus erat; & in memoriã
ei reuocat, quòd altera carebat manu, ita eius turpitudinem pingẽs:
ideo risum mouet. Ridiculum quoque, cùm præter expectationẽ
aliquid audimus, turpitudinem cum admiratione habere necesse
est. id Ciceronis exemplo monstratur: qui Portium Nasicam sic in-
» terrogasse Catonem, qui uxorẽ duxerat, refert: nũquid ex animi tui
» sententia uxorem habes? respondit hic: quia id ab eo nõ probari in-
» telligebat: non ex animi tui sententia. In hoc ridiculo est animi tur-
pitudo Catonis ficta. nam dissimulat se non satis intellexisse, quod
quærebatur. & quoniam responsio præter expectationem est, noua
est, & cum admiratione. in ridiculo igitur cùm præter expectationẽ
audimus, est turpitudo cũ admiratione. Itẽ ridiculũ, cùm honesto
uerbo uitiosam rem appellamus, turpitudinẽ & admirationem ha-
bet. quale illud Africani in centurionem, ut Cicero refert, qui cu-
» stodiæ causa se in Pauli pugna non affuisse dicebat: non amo (in-
» quit) nimiũ diligentes: honesto uerbo turpitudinem ignauiæ notãs:

quæ,

quæ, quoniam eam nõ nomine proprio, sed aliis uerbis nouiter pinxit, iccirco nouitatẽ habet. Ridiculum ex immutatione literæ (à Græcis παρανομασία dicitur) itidem turpitudinem habet cum admiratione: ut illud aduersus, & auersus impudicus es. de turpitudine patet. nouitas uero est: quoniam exprimitur ex una literæ immutatione turpitudo. quod cùm satis rarum sit, iccirco admirationem habet. nouitas igitur spectat ad exprimendæ turpitudinis modum. Illud uero genus, quod in uerbo positum non insulsum putat Cicero, cùm scilicet ad uerbum, ut ipse dicit, non ad sententiam res accipi uidetur, ad fictam turpitudinem animi, ignorationem inquam fictã reducitur. quod ex eo monstrari potest: quo Maluginẽsis ille M. Scipio renunciauit Accidinum Cos. nam cùm præco illi dixisset: dic de L. Manlio: uirum bonũ (inquit) egregiumq; ciuem esse arbitror. ecce quomodo dissimulauit Maluginẽsis se nescire quid præco uellet. Turpitudo igitur est ob fictam ignorantiam: admiratio uerò est, quoniam etsi ad sententiam non respõdeat, ita tamen respõdet, ut quod dicit, illi interrogationi quadrare uideatur. Illa uero ridicula ex immutata oratione, aut uerbi translatione, aut ex uerborum inuersione, cùm turpitudinem exprimunt, ut summatim dicam, ne lectores tædio afficiam, admirationem habent ex parte modi turpitudinem exprimentis: quoniam eam non uerbis propriis significant, sed penè depingunt. Item & in illo Crassi in Memium: ita sibi ipsum magnũ uideri Memiũ, ut in forũ descẽdens caput ad fornicem Fabii demitteret. Turpitudo superbia est: admiratio autem ratione modi per hyperbolẽ eam exprimentis. Arguta etiã significatio, & paucis plura complectẽs ad pictam turpitudinem spectat. ut in illo Fabritii in Cornelium: nihil est, quo mihi gratias agas (inquit) si malui compilari, quàm uenire. Auaritiæ turpitudo Fabritii significatur: quæ, cùm nõ propriis uerbis, sed nouo quodam modo exprimatur, ea ratione, ueluti picta ac noua dicitur. At ex simulatione sumpta ridicula ad fictam animi turpitudinem reducuntur. Simulationem autem nunc intelligo, non eam quidem, quæ per ironiam est, cùm contraria dicas: sed cùm (ut ait Cicero) toto genere orationis ludis, & aliud sentis ac loquaris. quo in genere illud Scæuolæ ponit Cicero, quo Septumuleio illi Anagnino crudelitatem, auaritiamq; obiecit, qui pro capite C. Gracchi auri tantũdẽ in præmiũ accepit à L. Opimio Cos. postea cùm Scæuola in Asiã proficisceretur, & Anagninus rogaret, ut eò se præfectũ duceret: quid tibi uis (inquit) insane? tanta malorũ est multitudo ciuium, ut tibi hoc cõfirmẽ: si Romæ mãseris, te paucis annis ad maximas pecunias esse

» uenturum. Hoc ridiculi genus, ut clarius intelligatur, est ea ratione, quoniã turpitudine ficta turpitudo uera reprehenditur. fingit enim Scæuola sibi placere modum illum ditãdi. ridetur igitur ob Scæuolæ fictam animi turpitudinem, qua ueram Anagnini turpitudinẽ arguit: quoniam ei non concedit, quod à se rogatur. admiratio autem huc spectat, quòd ficta uera turpitudo redarguitur: quod rarò fit, & solertis est ingenii id præstare posse. Ridicula uero desumpta, cùm ex alterius ratione aliud excipimus, atque ille uult, ad simulatam animi turpitudinem spectant: quia fingimus nos, quid ille sibi ue-
» lit, ignorare. Exemplum illud sit Maximi in Salinatorem: cùm
» Tarento amisso, arcem tamen Liuius retinuisset: multaque ex ea
» prælia præclara fecisset: cùm aliquot post annos Maximus id oppi-
» dum recepisset: rogaretque eum Salinator, ut meminisset opera sua
» se Tarentum recepisse: quid ni, inquit, meminerim? nunquam ego
» recepissem, nisi tu perdidisses. Ridiculum hoc contingit ob turpitudinem ignorantiæ fictæ ipsius Maximi, qua turpitudinem ueram, ignauiam scilicet Salinatoris notat. admirandum habet à modo eam carpendi. Subabsurda à Cicerone uocata ridicula ad rudem, crassamque animi ignorationem, siue ea uera, siue ficta sit, reducen-
» da sunt. exẽplo sit illud Ciceronis ex ficta & crassa ignoratione: ho-
» mo fatuus, postquã rem habere cœpit, est mortuus. Huiusmodi dicta animi turpitudinem, hoc est ignorationem, atq; stultitiam quandã præ se ferunt, & quoniam huiusmodi dicta præter consuetudinẽ absurdaq; sunt, admirationẽ habent: simulare enim ingenii crassitiẽ acris ingenii est: & propterea noua, ac admiranda res uidetur. Ad hoc caput reducũtur ridicula ducta à rebus, quæ cùm maximè inuicem dissideant, in unũ tamen coniungũtur ob modicam aliquam, quã habent inter se similitudinẽ: quale fuit illud nostra tempestate dictũ, de hirco prolixam barbã habente, quòd uideretur diuus Paulus. Innumera possent afferri huiusmodi exẽpla: uerùm hæc pro aperienda re satisfaciunt. nã de cæteris simile est iudiciũ. Illud autẽ hic est notandum, huiusmodi ridicula, uel ab eo dici posse, qui ingenuè nulla simulata stultitia loquatur; quod cùm accidit, eius qui sic dicit, ueram stultitiam irridemus: uel ab eo, qui eiusmodi stultitiam simulet; & tunc ob fictam eius stultitiam ridemus; qui tamen ingenii præstantiam arguit. nam uidere in quo res diuersæ inter se similes sint, id præstare non nisi ingeniosi est. quod Cicero per uerba illa significauit, cùm inquit: ut uel non stultus, quasi stultè cum sa-
» le dicat aliquid. quod idem ualet, ac si diceret, ut sapiens & inge-
» niosus crassam animi ignorationẽ aptè simulet. Ad animi quoq;

turpitu-

turpitudinem, ignorationem ſcilicet fictam pertinere dicit Cicero ea, quibus non uideris intelligere, quæ intelligis: quale illud Pontidii, qui cùm ita interrogaretur: qualē exiſtimas, qui in adulterio deprehenditur? Pontidius inquit tardum. Hoc ridiculum pendet ex turpitudine animi Pontidii, ficta ſcilicet ignorantia. admirationem autem habet: quoniam reſponſio quadrare uidetur, quanquā præter interrogantis propoſitum reſponderit. Sub hoc autem genere poſuit & illud Naſicæ Cicero. cùm enim hic ad poetam Enniū uenisſet: eique ab hoſtio quærenti Ennium, ancilla dixiſſet domi non eſſe: Naſica ſenſit eum intus eſſe, & illam domini iuſſu hæc nunciaſſe. paucis poſt diebus cùm ad Naſicam uenisſet Ennius, & eum à ianua quæreret: exclamat Naſica ſe domi non eſse. tum Ennius, quid? ego non cognoſco uocem (inquit) tuam? hic Naſica: homo es impudens. ego cùm te quærerem, ancillæ tuæ credidi te domi non eſse: tu mihi non credis ipſi? Quanquam Cicero huius ſit ſententiæ, quòd ridiculū hoc contineatur ſub eo capite, cùm non uideris intelligere, quod intelligis: mihi tamen reducendū eſse ad ſimulationis potius caput uidetur. nam Naſica ſe mendacem fingens, Ennii mendacium arguit. Erit igitur turpitudo in hoc ridiculo mendacium Naſicæ: admiratio uero ob nouum reprehendendi Ennii mendacii aduerſus eum dicti modum. ſatis enim noua res eſt, mendacium mēdacio reprehendere. Quod autem ſpectat ad caput illud, cùm is, qui dixit, irridetur in eo ipſo genere, quod dixit: ut illud Egilii in opimium. nam cùm luſiſset Q. Opimius dicens,

Quid tu Egilia mea
Quando ad me uenis cum tua colu, & lana?

reſpondens Egilius in eodem genere luſit.

Non pol (inquit) audeo:
Nam me ad famoſas uetuit mater accedere.

In hoc ridiculo eſt impudicitiæ turpitudo, nouo quodam modo expreſsa: unde admiratio ſequitur. Illud autem Siculi exemplum uxorem non amantis, à Cicerone ſub eo genere poſitum, quod ſuſpicionem habet ridiculi abſconditam, à ſimulatione deſumptum eſse, & ad ſimulatam turpitudinem reduci debere potius mihi uidetur. nam cùm Siculus quereretur uxorem ſuam de ficu eſse ſuſpenſam, huius familiaris quidam: amabo te (inquit) da mihi ex iſta arbore, quos feram ſurculos. ac ita ſimulatione ſua amici ſimulationem increpauit, atque deriſit. nam Siculus lætabatur id uxori ſuæ contigiſſe: etſi querendo apud alios ſe mœſtum eſſe perſuadere niteretur. at illius familiaris intelligens illū diſsimulare, fingēs

» & ipse suæ uxoris interitū cupere,deludēs ipsum:amabo te(inquit)
» da mihi ex ista arbore, quos seram surculos. perinde ac si dixisset, utinam & mihi talis esset ficus,de qua uxor mea suspenderetur. In hoc autem ridiculo turpitudo,qua ridemus,est ficta amici Siculi praua in suam coniugem uolūtas. Admiratio autem est penes modum, quo ueram animi Siculi turpitudinem sua simulatione significat, ac exprimit:quod sanè nouum, ac admiratione dignum est. Quæ si hoc modo se habent,nō planè uideo, quomodo ridiculum hoc sub caput suspicionis ridiculi reduci debeat. Nam si dicatur absconditam esse suspicionem ridiculi,quoniam non apertè pronunciat uelle se id quoque uxori suæ contigisse,sic penè ridicula omnia,cùm in eis turpitudo nomine proprio non exprimitur,sub hoc capite continerentur: quod tamen à Cicerone non dicitur. At illud Catuli exemplum secundo loco allatum,huic generi à Cicerone posito magis consentaneum uidetur. nam cùm malus quidam orator in epilogo misericordiam se mouisse putaret: postquàm assedit, rogauit
» Catulum, uideretur'ne misericordiam mouisse;ac magnam quidē,
» inquit ille:neminem enim puto esse tam durū,cui nō oratio tua mi-
» seranda uisa sit. In quo ridiculo turpitudo est ratione praui epilogi: admiratio ob modum illius turpitudinis expressæ: quoniam habet suspicionem ridiculi abscōditam. huiusmodi autem dicta rara sunt.

Est unum præterea genus ea complectens,quæ præter expectationem afferuntur. in quo illud ponitur exemplum Appii maioris, qui in Senatu cùm premeretur Lucullus ab iis, qui à pecore eius depa-
» sci agros publicos dicerent: erratis (inquit):non est pecus illud Lu-
» culli. ego liberum puto esse :quà lubet pascitur. nam primò uisus est ille defendere Lucullum, postea præter expectationem addidit, liberum puto esse:quà lubet pascitur. Turpitudo in hoc ridiculo est Appii turpitudo ficta ignorationis ex deprauata ratiocinatione. fingit enim Appius se credere quicquid pascitur quà lubet,siue iure, siue iniuria id fiat,liberum esse:atque ita Lucullum carpit de ui, atq; iniustitia. Admiratio uerò est penes modum exprimendæ, atque taxandæ auaritiæ Luculli:quoniam eum sermone taxat, cuius finis ex principio non expectabatur. rarus autem est huiusmodi modus: quare admirationem habet. Fiunt & ex falsa stultitiæ reprehensione ridicula. cuius exemplum est illud Siculi cuiusdam,cui cùm Prætor Scipio patronum causæ hospitem suum hominem alioqui nobilē,
» sed admodum stultum dare uellet:quæso(inquit) Prætor aduersario
» meo da istum patronum:deinde mihi neminem dederis. In quo ridiculo est turpitudo non propriis uerbis expressa, sed penè depicta

ingenii est Prætoris, qui Siculo malum patronum dare uellet, quẽ putabat bonum. Sed hic illud mirum uideri posset, cur de stultitiæ salsa tantùm reprehensione meminerit Cicero, cùm salsæ reprehensiones temeritatis, arrogantiæ, ignauiæ, & aliorum omnium uitiorum (nisi ea modum excesserint) risum moueant. quid enim aliud
» est illud: non amo nimis diligentes: quòd sub eo capite ridiculi, cùm honesto uerbo uitiosa res appellatur, à Cicerone ponitur,
» quàm salsa ignauiæ, atque timiditatis derisio? Item in illo: multos
» possum tuos Aiaces Oileos nominare: impudicitia salsè redarguitur. & ita de aliis multis. Sunt et ridicula in iis, quæ coniectura longe aliter explanantur, atque sunt. Huius generis exemplum illud est apud Ciceronem C. Caninii equitis Romani: qui cùm uideret M. Aemilium Scaurum accusare P. Rutilium Rufum ambitus, & tabulas in iudicium deferri, quibus ea continerentur, quæ possent P. Rutilio obesse, si eius fide acta fuissent, & Scaurum contendere hoc
» probare: quoniam in eius tabulis ostenderet literas. A.F.P.R.
» idq; diceret esse: actum fide P. Rutilii. Rutilius autem: ante factum,
» post relatum. C. Caninius eques Romanus cum Rufo adesset, excla
» mat neutrũ illis literis declarari. Quid ergo? inquit Scaurus. Aemi
» lius fecit: plectitur Rutilius. Hoc ridiculum sub turpitudine animi ficta continetur. C. enim Caninius aliter, atque literæ illæ significarent, illas interpretatus est, ut de iustitia taxaret. Admiratio autem est ex arguta literarum illarum interpretatione. Ridicula uerò, quæ Cicero discrepantia uocat, sub absurdis continentur. utraque autem risum cient ob turpitudinem Crassæ ignorationis, aut ueræ,
» aut fictæ. Sæpe etiam facetè cõcedes aduersario id ipsum, quod il
» le tibi detrahit: ut C. Lælius: cùm ei quidam malo genere natus, di
» ceret indignũ esse suis maioribus: ut hercule (inquit) tu tuis dignus. In hoc ridiculo turpitudo est manifesta: quoniam ridemus ob turpitudinem, quam respondens obiicit. Admiratio uerò est: quoniam responsio, quam turpitudinem sibi obiectam refellit, ex aduersarii dicto occasionem habet. In hoc ridiculi genere dubitare quis meritò posset. cùm ex sententia Ciceronis probata ridicula salsa debeant esse, atque ingeniosa, quomodo hoc Lælii dictum, quod à Cicerone probatur, huiusmodi sit: cùm non magis aduersariũ remordeat Lælius, quàm ab eo mordeatur. hoc enim pacto non uidetur salsum, neque acutum. Ad hoc dicere possumus eiusmodi C. Lælii tacitam confessionem, quòd scilicet suis esset indignus maioribus, fictam ac simulatam esse, ad ueram aduersario generis turpitudinem obiiciendam: atq; ita C. Lælium plus aduersariũ offendere,

quàm

quàm ipse ab eo offensus fuisset. quia præter id, quò d parem aduersario retulit contumeliam, dũ fictè, & quasi ironicè crimẽ ab aduersario sibi obiectũ fatetur, id etiam tacitè refellit. Huc accedit, quòd cùm C. Lælii responsio ex aduersarii dicto desumpta sit, & in eundem penè retorta, hinc admirationem habet, atque respõdentis acumen arguit. Ridicula autem sententiosè dicta ratione modi turpitudinem exprimentis, risum prouocant, & sub genere turpitudinis pictæ, hoc est non uerbis propriis nuncupata continentur. Exemplum est illud M. Cincii. nam eo die, quo M. Cincius legem de donis, ac muneribus tulit: per quam causarum patroni dona ac munera ob agendam causam accipere prohiberentur: C. Cento, qui id ægrè ferebat: quoniam plurimùm ex eo lucrabatur, prodiit: & satis
» contumeliosè, quid fers (inquit) Cinciole? at ille: ut emas Cai, si uti ue
» lis. Hac sententia Cai turpitudo, uoracitas scilicet depingitur. Salsè etiam ridetur, cùm quæ fieri non possunt optamus: quale illud
» M. Lepidii; qui cùm, cæteris in campo exercentibus, in herba ipse
» recubuisset: uellem hoc esset (inquit) laborare. Ridiculum hoc ex ea turpitudine promitur, quæ ignauia dicitur. hæc uerò potest esse uera, uel ficta: nam illa quidem uerba ignauiam præ se ferunt. an uerò ex animi sententia locutus sit, uel ioci gratia, nõ satis apparet. multa enim sic dicũtur ioci gratia, quæ dicẽti uitio uerti possũt. quale fortè fuit illud ciuis mei de gemina tuba Venetiis uisa: de quo ridiculo uir nobilis & doctus Balthasar Castilionius meminit. Erit igitur prudentis uiri, cùm aliquid sibi huiusmodi dicendum occurrit, uerbũ aliquod subnectere, quo ioci gratia, & non ex animi sententia id dictum fuisse indicetur. Submorosa quoque delectant, cùm præser
» tim non à morosо dicuntur: tum enim non sal, sed natura ridetur.
» ut illud: Quid ploras pater? mirum ni cantem, condemnatus sum. stomachatur pater, tamen risum parit: quoniam quærentis arguitur imprudentia: qui quod in conspicuo est, ac si ignotum esset, quærit. iccirco ad turpitudinem crassæ ignorationis reducetur.

Huic generi (ut inquit Cicero) quasi contrarium est ridiculi genus patientis, ac lenti: ut Catonis, qui cùm percussus esset ab eo, qui arcam ferebat: atque illi postea diceret, caue: non stomachatus est, sed patienter ferens rogauit, nunquid aliud ferret præter arcam, quo rursus percuti posset. Qua ratione Cicero genus hoc ridiculi uocet patientis, ac lenti, non satis uideo: quoniam non ridemus de Catonis patientia, sed de ficta eius ignoratione: an scilicet ille, qui ferebat arcam, aliud ferret, qua irrideret ferentis arcam ineptiam: qui tunc admonuit Catonem, ut caueret, cùm opus non esset:

sicuti

ſicuti de hoc exemplo ſuperius copioſius diſſeruimus. Plura fortè quàm par erat ex Cicerone attulimus exempla, quibus ſemper in ridiculis turpitudinem admirationi annexam eſse monſtrauimus. omnia percurriſsem, niſi nimia prolixitate lectores tædio afficere ueritus eſsẽ. plura tamẽ atq; ea præcipua, ex quibus alia quoq;, ſi rectè intelligantur, quomodo turpitudinem cum admiratione habeant, facilè patebit. Sciẽdum autem eſt, ſi plures in uno ridiculo turpitudines clauduntur, huiuſmodi ridiculum maiorem excitare riſum. quale illud eſt Philoxenis: qui cùm à Dionyſio tyranno in lapidicinas miſsus eſset (latomias Græci dicunt) quòd illius poemata contempſiſset, quæ probari uoluerat, paulò poſt reuocatus fuit, ut tyranni uerſus alios audiret. ſed cùm aliquot audiſset, illico ſurrexit abiturus. atque interrogante Dionyſio, quò nam abiret: ad latomias (inquit) redeo. ex quo Philoxenis dicto & impatiẽtia ipſius, turpitudo & ineptia atque ignorantia Dionyſii in pangendis carminibus, quæ tamen pulchra putabat, ſimul apparuit: quare maximus effectus eſt riſus. Pulchra igitur erunt ridicula, quæ ex pluribus turpitudinibus mixta fuerint. quæ longè etiam magis uenuſta erunt, ſi in contrarium eius, quod expectatur, afferuntur: quoniam ſimiles ſunt peripetijs, quæ in fabulis miram afferunt uoluptatem. quòd ſi acceſſerit etiam metaphora, aptè excogitata ad ridiculi turpitudinem exprimendam, ſitque dictum à perſona ſeuera, ſeruatis loci, temporis, & perſonarum conditionibus, nihil mea ſententia pulchri tali ridiculo ex huiuſmodi partibus confecto accedere poterit. neque me præterit, actionem etiam adhibendam eſſe talem, qualis ridiculi natura expoſcit. Dubitare autem quiſpiam non immeritò poſſet, an excepta ridiculi ui, uel potius hominum natura eueniat, ut in facetiis magis uel minus rideamus. Nam ſi ex hominum natura hoc contingat, nulla uidebitur eſſe uis in ridiculis. ſi uero ex ipſius ridiculi ui hoc fiat, uidetur eſſe neceſſe, ut eodem audito, aut uiſo ridiculo, omnes æque rideant. ſed neutrum horum dicendum. Hanc difficultatem tolli poſſe exiſtimamus, ſi ad mouendum riſum maximam in ridiculo uim dixerimus eſſe, eo quòd ridendi cauſam afferat. quòd tamen omnes non æquè rideant, eodem audito ridiculo, id euenit non ipſius ridiculi ratione, cuius uis eadem eſt apud omnes: ſed ipſius hominum naturæ: quoniam non omnes eodem modo ſunt conſtituti, ac à natura facti. ſicuti quòd ignis æque glaciem ac hominẽ non calefaciat, id minime ex ignis ui prouenit, quæ ſemper eadem eſt: ſed ab eorum potius natura, quæ igni admoueãtur; quorum alterum altero ad excipiendam caliditatem aptius eſt. Ex

hominum

hominum autem genere,qui multa sanguinis copia referti sunt, his cor facilè dilatatur,ac ideo in risum prorumpunt. contra uero exangues subtristes sunt,& propterea longè minus ad risum proni. qui uero inter hos medii sunt,medio quoq; modo ad risum apti sunt. Vnde qui uino utuntur meraci, quoniam in illis magna spirituum copia redundat,in risum proni sunt. Quare nil mirum,si non æquè omnes rident,sicuti neque ob eandem causam omnes æque timet.

Vsus autem nostræ scriptionis erit huiusmodi. si quis exercere se uoluerit,ut ridicula componat,primo cogitabit,an ex corporis aut animi,aut rerum extrinsecarum turpitudine ea ducere uelit. deinde, an ueram,an fictam,an casu turpitudinem exprimere uelit. postremo,unde nouitatem turpitudo sit habitura:an in re,an in modo turpitudinis exprimendæ. hæc enim tantùm summa capita sunt,à quibus tota ridiculorum pendet materies: ut per ea, quæ antea dicta sunt, satis aperte patere potest. Vsus autem facetiarum qualis sit ex libro Ethicorum quarto haberi potest cap. de Facetudine, cuius
» hæc sunt uerba. Cùm aūt in uita requies etiam quædā sit,in qua ho
» mines ioco utantur: uidetur etiam hic esse congressio quædam mo
» derata,& dicendi ea quæ oportet,& audiendi. differentia quoque
» in eo erit,ut inter tales quosdam dicamus, & tales audiamus. Circa
» quæ excessum etiam esse medii,& defectum perspicuum est. In quæ
» Aristotelis uerba Eustratius hæc scribit. Cùm probus uir in assidua
» rerum tractatione occupatam mentem habeat, requie aliqua ac re
» creatione interdum indiget: ne diuturna defatigatione oppressum
» ingenii sui obtundatur acumen,more arcuum,qui si semper intenti
» relinquantur, durum illud suum robur amittunt,laxique & inutiles
» euadunt: iccirco iocosa quædam mediocritas existit, quæ animos
» ingenua urbanitate aliquantulum relaxaret: atque ita alacriores po
» stea ad serias res obeundas remitteret: quæ εὐτραπελία, hoc est, apta
» uersatio,uerbum ex uerbo exprimendo,appellatur. Non ab re quoque erit, ut sciamus à quibus ridiculis nos abstinere debeamus, ea,
» quæ loco eodem superius citato ab Aristotele scribūtur,recensere:
» quæ hunc in modū se habent. Quædam sunt,quæ & ioco dicere,
» & audire talē hominem decet: & ingenui hominis iocus à seruis,&
» itē eruditi ab inerudit i ioco distat. Id quod ex Comœdiis ueteribus
» & nouis licet unicuiq; perspicere. illis enim uerborū obscœnitas,his
» obscœnitatis suspicio tātùm risum faciebat. Hæc autē in honestate
» nō paruā habēt differentiam. Ex quibus Aristotelis dictis colligere debemus,in Comœdiis obscœna uerba explodenda prorsus esse: & ideo in iis, nō ex illis risū captādū esse,sed ex illorū tātū suspicione.

CVM

PARS TERTIA.

CVM autem ea explicuerimus, quæ ad ridicula ſpectant, tempus iam eſſe uidetur, ut ad ea noſtra ſe conuertat oratio, quæ de riſu quæri ſolere Cicero in principio ſuæ tractationis de ridiculis teſtatur: cuius hæc ſunt uerba. » De riſu quinque ſunt, quæ quærantur: unum, quid ſit: alterũ, unde ſit: tertium, ſit ne oratoris mouere riſum: quartum, quatenus: quintum, quæ ſint genera ridiculi. Atq; illud primum, quid ſit ipſe riſus: quo pacto concitetur: ubi ſit: quomodo exiſtat: atque ita repente erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus: & quomodo ſimul latera, os, uenas, uultum, oculos occupet: uiderit Democritus. neque enim ad hunc ſermonẽ hoc pertinet: & ſi pertineret: neſcire me tamen id non puderet: quod ne ipſi quidem illi ſcirent, qui pollicerentur. Hæc Cicero. Nos uero ueſtigiis Ariſtotelis inſiſtentes, quædam breuiter afferre tentabimus: ut ſaltem eius perficiendi, quod à nobis fuerit inchoatum, anſam aliis præbeamus. Riſum itaque, quod erat ex enumeratis à Cicerone primum quæſitum, Ariſtotelis ſecundo Poſteriorum libro præcepta ſequentes, ita definire poſſumus: nimirum eum eſſe admirationem in homine rerum turpium citra dolorem à ratiocinio ad animum relaxandum. Hanc eſſe rectã huius hominis proprietatis definitionem ſic commonſtrare poſſumus. tria enim ſunt definitionum genera, ut primo, & ſecundo Poſteriorum libro ab Ariſtotele docemur: alia quidem demonſtrationis concluſio, alia principium, alia uero tota demonſtratio ſolo ſitu differens. Hanc autem per nos allatam riſus definitionem in demonſtrationem facilè conuerti poſſe, magni commentatoris Auerois teſtimonio in re ſimili dignoſcitur: qui libro ſecundo Poſteriorum commento, ut uocant » .XLI. hunc in modum ſcribit. conſtruatur ſic ſyllogiſmus. In nubibus eſt ignis, qui extinguitur: & in quo eſt ignis, qui extinguitur, eſt ſonus: ſicque hinc cõcluditur, quod in nubibus ſit ſonus ob ignem, qui in eis extinguitur. hæc autem eſt perfecta tonitrui definitio: uidelicet, Tonitruum eſt ſonus in nubibus ob extinctum ignem. Nec in hoc quicquam refert, quòd tonitruum proprietas ſit, quam ſucceſsiuam nuncupãt, riſibilitas uerò permanens: quoniã ex utriſque habetur & quid ſit, & propter quid ſit. Verùm ut facilitati, quantum fieri poteſt, inſeruiamus, ſuperius allatam riſus definitionem magis explicantes, dicimus riſum eſſe, motum animi rationalis præter electionem: caloris effuſionem, cordiſque dilatationẽ, ultra id, quò natura ſua fertur, inſequentem: cuius motum ſequitur diaphrag-

diaphragmatis constrictio, ac musculorum, qui sunt ad oris latera, contractio : qui quidem cordis motus, interuentu speciei nouæ rei turpis, citra dolorem excitatur: hominibus ad relaxandum animum à natura tributus. Dixi risum esse animi motum : quoniam admiratio cognitionem sequitur, cognitio autem motus est, animum perficiens. Motum huiusmodi, quem risum uocamus, esse præter electionẽ cõmuni omniũ sensu apertissime cognoscitur. quod etiã Aristotelis testimonio tertio de Partibus animalium de septo transuerso loquentis manifestissime comprobatur : cuius hæc sunt uerba.
» ὅτι δὲ θερμαινόμεναι ταχέως ἐπίδηλον ποιοῦσι τὴν αἴσθησιν, σημαίνει καὶ τὸ περὶ τοὺς γέλωτας
» συμβαῖνον. γαργαλιζόμενοί τε γὰρ ταχὺ γελῶσι, διὰ τὸ τὴν κίνησιν ἀφικνεῖσθαι ταχὺ πρὸς
» τὸν τόπον τοῦτον. θερμαίνουσι δ' ἠρέμα. ποιεῖν ὅμως ἐπίδηλον, καὶ κινεῖν τὴν διάνοιαν παρὰ
» τὴν προαίρεσιν. In quem locum Michael Ephesius in hũc modũ scribit.
» ὅτι δὲ αἱ φρένες θερμαινόμεναι μεταδιδόασι τῇ αἰσθητικῇ ψυχῇ τοῦ τοιούτου πάθους, σημεῖον καὶ
» τὸ περὶ τοὺς γέλωτας συμβαῖνον. ὅταν γάρ τις γαργαλίσῃ καὶ κινήσῃ τὴν μασχάλην, εὐ-
» θὺς θερμαίνονται ἀπὸ τῆς τοιαύτης κινήσεως αἱ φρένες, διὰ τὸ ἔχεσθαι τῶν μασχαλῶν. ἡ δὲ
» ἀπὸ τοῦ γαργαλισμοῦ γινομένη θερμότης, ξηρὰ οὖσα, διαχέει τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ θερμότητα, καὶ
» ποιεῖ τὴν διάνοιαν κινεῖσθαι. ἡ δὲ τοιαύτη κίνησις γέλως. ἔστι δὲ γέλως κίνησις παρὰ τὴν προ-
» αίρεσιν. Risum autem in corde, ut in primo organo consistere, signo admodum euidenti confirmatur. nam cùm duo sint organa auctore Aristotele in libro de motibus animalium, quæ citra nostræ uoluntatis imperium motu cientur, cor scilicet, & pudenda; & risus itidem nostræ uoluntatis imperio non pareat: eum ab altero supradictorum organorum pendere rationi admodum est consentaneũ. pendere autem à pudendorum motu risum, non sine risu dici potest. relinquitur igitur, ut cordis motum sequatur. Motum autem huiusmodi diffusionis caloris à corde, ac eiusdem dilatatione existere, testis est sensus: quoniam ex nimia caloris cordis dilatatione spiritus resoluuntur, & uires imbecilles redduntur. Diximus autem in risu cor plusquam sua ferat natura dilatari, quoniam in ardentibus febribus ob refrigerationis desyderium, quantum potest cor dilatatur: neque tamen dicendum est in eiusmodi febribus cor tantum dilatari, quantum in uehemẽti risu: quoniam, ne per integrum quidem diem hominem ob nimiam spirituum resolutionem posset uiuere. quamobrem alia est dilatandi cordis ratio, cùm in eo fit systole, diastoleque: alia uerò cùm in risu dilatatur. quoniam systole, diastoleque à natura cordis primario proficiscitur: dilatatio autem, quæ dum ridemus efficitur, interuentu speciei rei turpis ac nouæ citra dolorem existentis in corde contingit. cuius rei signum est, quòd ea posita in corde ponitur risus, cordisque dilatatio: ea autem

ab eo

ab eo remota, remouetur & risus, ac dilatatio. Ad cordis uero motum, septi transuersi, ac musculorum, qui ad oris latera sunt, sequitur contractio illa faciei, quam risum appellamus. quanquam autem etiam in fletu faciei musculi contrahantur, non eodem tamen modo, hoc est ad latera contrahũtur. Quòd autē in risu cor dilatetur, & calor effundatur, argumento esse potest, uiriũ resolutio. qui enim uehementer rident, corpus penè regere nequeunt. quod non alia ratione contingit, quàm ob spirituum resolutionem, ex dilatatione cordis uehementi, atque caloris effusione. quo fit, ut, si diu perseueret risus, ob nimiam resolutionem dolorem afferat. Oportet autem animo concipere, cor in risu perinde moueri, ac ferrum ad lapidem herculeum mouetur. sicut enim ipsum quà graue est, ex sua natura deorsum tātùm fertur, ac repit; quà uero specie lapidis herculei affectũ, in qua parte ille est, eo & ipsum motu cietur: ita quoq; & cor natura sua per diastolem ac systolem motu cietur; quatenus uerò specie noua turpis rei citra dolorem affectũ est, ultra naturā dilatatur, & motũ aliũ habet à naturali. quod idem & in lætitia dicere oportet: quoniam lætitia est ueluti quidam risus, etsi distat ab eo. nam alio modo cor in lætitia, quàm cùm ridemus dilatatur: siquidem & eorum causæ diuersæ sunt. uera enim lætitia ab honestis prouenit rebus: risum autem à turpibus contingere, superius dictum est. Quòd autem ad cordis motum in risu, diaphragmatis, atque oris musculorum sequatur contractio, declaratur. nam cùm septũ transuersum, ac musculi sint uolũtarii motus instrumēta; & ipsa etiā in risu, quibus ipse fit, inuitis nobis moueantur: necessariũ est eos ita moueri, quoniam aliorum motũ sequũtur, qui nostræ uoluntatis imperio non parent. Aut dicendum est, id in risu contingere, quod etiam contingit, cùm uentris musculi, nobis inuitis uehementius irritati sese contrahunt. nam species illa in diaphragmate, ac faciei musculis existens, in uoluptate proportione respondet irritationi, quæ est in musculis uentris in tristitia. Risum autem à ratiocinatione fieri satis in aperto est: quoniam à cognitione rei turpis citra dolorem eum prouenire Aristotelis testimonio in libro de Poetica ostensum est. Eum quoque animi causa existere, ex Aristotelis auctoritate in quarto Ethicorum, necnon Eustratii, de quibus superius est dictum, aperte satis habetur. Sed cùm iam particulas omnes in risus definitione positas explicuerimus, reliquum est ut ad alia problemata accedamus. Quorũ secundũ, auctore Cicerone erat, quo pacto risus concitetur: hoc est, quæ sit eius effectrix causa. Ad quod dicimus, specie quadam uoluptatis ipsum fieri. turpia

enim citra dolorem admirationẽ habentia uoluptate nos afficiunt: uoluptas autem dilatationis cordis, ficuti triſtitia cõſtrictionis cauſa eſt: uoluptas igitur ſpeciei rerum turpium interuentu citra dolorem admirationem habentium in corde exiſtentem,ut in organo;in animo uerò,ut in ſubiecto,eſt riſus effectrix cauſa. Ex antedictis autem patet & tertium quæſitum,ubi ſit riſus.nam primo eſt in anima, auctore Ariſtotele in tertio de Partibus animaliũ. ſed ſi de organo riſus loquamur,id tale cor eſt:quoniam etiam cognitionis primum eſt organum.omnes enim in riſu cor commoueri ſentiunt: cuius rei fidem ex nobis ipſis abundè capere poſſumus. Quartũ erat quæſitũ,quomodo exiſtat,atque ita repente erũpat,ut eum cupientes tenere nequeamus. Ad quod dicimus, quòd quotiescunq; rei cientis riſum ſpecies in corde exiſtens ualidior ſit uirtute muſculorum con tentrice,nobis etiam nolentibus,ſit riſus:hoc eſt riſum, qui apparet in facie,cælare nequimus. ſeptimo enim Ethicorũ libro docemur, (quòd communi etiam hominum ſenſu cõprobatur) eos qui riſum cohibere nituntur,in profundum cachinum erumpere. quoniam in illo conatu,cùm riſum retinere uolunt,ſpiritus reſoluuntur: perſeuerante autem ſpecie,unde prouenit riſus in robore ſuo, & eneruata uictaque thoracis & faciei muſculorum, quibus contendunt cælare riſum,contentrice ui, meritò ſit ut in profundum cachinnũ erumpant: quoniam ſcilicet ſpecies illa, unde prouenit riſus, uictrix penitus ac domina remanſit. Ex quo itidem poſtremum quæſitum patet, quomodo latera ſimul, os, uenas, uultum, oculos occupet. nam cùm omnia iſta,dum riſum continere uolumus, ſimul concurrunt, ſimul quoque uincuntur. His hoc modo declaratis,dubitari meritò poſſet: ſi riſus eſt lætitiæ ſignum,ut fatentur omnes (riſus enim ſimulatus,ſicuti nec homo pictus uerè id eſt, quod dicitur)cur homines in uehementi riſu ſæpe lacrymas effundunt, cùm in mœrore, qui riſui contrarius eſt, illud itidem ſæpe contingat? Huic dubitationi particula prima ſuorum Problematum, problem. XXIX. Alexander in hunc modum reſpondet.

„ Qui dolent ſpiſsitudine meatuum,qui poſiti oculis ſunt,humorem,
„ quem oculi cõtinent,exprimũt.dolor enim meatus refrigerat, atq;
„ adſtringit. At qui lætantur & geſtiunt,humorem ex laſsitate mea
„ tuum effundunt.oculi tamen,quicunque arctioribus conſtant mea
„ tibus,lacrymã neutra de cauſa mittere cõſueuere. Hæc Alexander.

Nos uerò fortè dicere poſſumus,lacrymas ſemper ex cerebri cõpreſſione prouenire. ſiquidem compreſsio duobus ſanè modis ei contingere poteſt: aut cùm cerebrum ex dilatatione, quæ eidem in

gaudio

gaudio contingit, cranei parietibus occurrit; qui cùm duri sint cedere nequeunt, atque ita ipsum comprimunt: quoniam cerebrum impediunt, cum nititur dilatari, ne dilatetur ulterius: hac autem compresione facta, cùm ipsum humidum sit, lacrymæ profluunt, hoc est cerebri humiditas ex oculis erumpit: aut cùm mœrore, quem sequitur cerebri compresio, eiusdem exprimitur humiditas, unde proueniunt lacrymæ. cuius rei signum, quæ maximis frigoribus inuitis nobis lacrymæ fiunt. frigidum autem condensare magis in aperto est, quàm ut nostra egeat probatione.

Nec ab re quoque fuerit perscrutari, cur in uehementi risu fiat corporis concusio: quæ tremori capitis mihi persimilis esse uidetur: qui ob duo principia motuum diuersa, animam inquam, & grauitatem, quæ contrarios motus capiti inducere tentant, contingit; unde fit mutua pugna; in qua modo unum, modo alterum uincit, hinc fit ille tremor, id est, motus partim ab anima, partim à grauitate factus. Haud dissimili ratione dicere possumus in risu concussionem contingere: quoniam & ipsa à duobus principiis mouentibus pendet, à specie, inquam, rei turpis, & à natura cordis. ratione enim speciei ipsius ridiculi, cor ultra naturam expanditur: ad cuius motum sequitur septi transuersi motus uehemens, quo tota hominis superior pars motu cietur. & quoniam à specie ridiculi plus cor dilatatur, quàm ferat eius natura, iccirco insurgit natura cordis, qua constringitur, & ad id, quod naturale est, deducitur: unde fit compositus quidam motus ex dilatatione & constrictione. concussio autem, quæ in risu cernitur, nihil aliud esse uidetur, quàm compositus quidam motus ex dilatatione & constrictione. Et hæc de ridiculis dicta sufficiant.

FINIS.

VINCENTII MADII BRIXIANI IN Q. HORATII FLACCI DE ARTE POETICA LIBRVM AD PISONES, INTERPRETATIO.

ECVM ipse cogitans, quid in arte Poetica Horatii contineretur, eum partim leges rectè Poesim conficiendi docere, partim de Poesi ipsa tractare, partim criminari, ac perinde ut satyricũ mordere, irridereq́; , Pisonibus etiam consulere animaduerti: quorum tamẽ omniũ pars illa, quæ est de legibus Poesis, à qua libri huius inscriptio desumpta est, nec nõ & ea, quæ de Poesi est, omniũ potissimæ, ac primæ sũt. cætera enim digressiones iure optimo uocari posse arbitramur. Quoniam uero partes illæ duæ libelli huius, quas præcipuas esse diximus, totæ ferè ad Poetices Aristotelis imitationẽ conscriptæ sunt: non inutile futurum existimaui, si postquam ea, quæ ad Aristotelis Poeticã attinebant, explicauimus; cuius ratione omnis mihi fuerat susceptus labor; quæ hic ab Horatio habentur, in Aristotele, uelut in fonte demonstrarẽ, à quo uelut riuulum, librũ hunc deduxit. Nam ut omittam, satius semper esse fontes potius, quàm riuulos sectari: illud certe negari non potest, nullum esse, nec fidelius, nec euidẽtius cõmentarium, quàm uirorum illustrium eadem de re differentiũ loca sibi inuicẽ respondentia unà conferre: quod ex consequentibus sensu magistro cõprobabitur. Erit igitur huius nostri scripti institutum, occultam atq; artificiosam hanc Horatii imitationem patefacere. Quod uero ad uerborũ expositionẽ attinet, uiris aliis probis, & doctis eã relinquemus: satis esse uiro philosopho existimantes, si quæ huic nostro cum Aristotele communia sunt, explicentur: unde & sensus multi ab aliis interpretibus diuersi apparebunt. Ad propositum igitur negotium noster iam sermo conuertatur.

HVmano capiti ceruicem pictor equinam
Iungere si uelit, & uarias inducere plumas,
Vndique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè:
Spectatum admissi risum teneatis amici?
Credite Pisones isti tabulæ fore librum
Persimilem: cuius, uelut ægri somnia, uanæ

Fingentur

Fingentur species: ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus, atque poetis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas:
Scimus, & hanc ueniam petimusq; , damusq; uicissim:
Sed non ut placidis coeant immitia: non ut
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.

Aristoteles in libro Poetices particula, secundum nostram il-
lius libelli diuisionem. x c. Homeri Poesim in duas distribuit par
tes, in fabulam scilicet, & episodia, hoc est digresiones: cuius
» uerba hæc sunt, ubi de Homeri poemate loquitur. Per multos an-
» nos peregrè quidam cùm iret, & à Neptuno obseruatus, & à cun-
» ctis relictus, ita rebus ipsius domesticis cõstitutis, ut fortunæ omnes
» à procis absumerentur: filioq; insidiæ iam instarent, iactatus pelago
» domum peruenit: cumque aliquos agnouisset, illos aggressus, ipse
» quidem sospes euasit, inimicos autem perdidit. Hoc itaque propriũ
» eius poematis est. nam cætera ad episodia pertinent. Hæc Aristo-
teles. & quanquam satis perspicuum est, eum cùm ait, hoc itaq; pro- «
prium eius poematis, fabulam intelligere: id tamen clarius fieri pos «
se credimus, si aliũ Aristotelis locũ adiunxerimus, in quo quid per
fabulã intelligi uelit, apparet. In. x x x v i i i. igitur eiusdẽ libri par- «
» ticula inquit. Actionis imitatio fabula est. Fabulã uero rerũ ipsam «
» cõpositionem appello. Quòd uero ipsa rerũ constitutio maximum
quid sit inter partes, quas nominãt quales, eiusdem testimonio facilè
» persuaderi potest. ait enim in particula. xl. Horũ uero maximũ est,
» rerũ cõstitutio. nõ immerito igitur Philosophus, cùm Odysseæ fa-
» bulam recitasset, dixit: hoc proprium eius poematis est. nam cætera
» ad episodia pertinent. siquidem fabula, hoc est, rerũ constitutio ip-
sius Poesis anima est, ut docuit Philosophus particula. x l i i i. cùm
» de Tragœdia sermonem haberet, dicẽs: Est igitur principium, ac ue
» lut anima Tragœdiæ, fabula. quod enim ab eo de Tragœdia dici-
tur, de omni poematis generè, de quibus Aristoteles agit, intelligen
dũ est. Idem quoque illum scripsisse inuenimus in particula. xl. ubi
» habet. Actiones, & fabula, Tragœdiæ finis esse dicuntur. omnium
» autem maximum finis est. & in. l v. Ex his igitur (inquit) patet poe
tam fabularum magis, quàm carminum esse poetam. Quare cùm
ex omnibus his locis planè colligi posset, Aristotelem ipsum Ho-
meri Poesim in duas diuisisse partes, fabulã inquam, & episodia; &
fabulam esse ueluti Poeseos animã, hoc est, quiddam omnium maxi
mũ: rationi consentaneum esse mihi uidetur, Horatium præcepta,

quibus recte fabula cõfici posset, in operis huius initio tradidisse, ut quod in Poesi primum & potissimum est, in ipso statim libri limine tractare uideretur: cùm præsertim nullus in tota Horatii arte Poetica locus sit, hoc excepto, qui de fabula, id est rerum constitutione ex instituto pertractet: ut ex sequentibus facilè apparebit. nam ioci, & mores, de quibus infra, sunt de fabulæ annexis. Ne igitur Horatius noster inscitiæ, negligentiæ'ue nomine accusari possit, quòd cùm de Poeticæ Legibus scriberet, nullum prorsus ea de re ex instituto uerbũ fecerit, quæ in Poesi est potissima: hoc est nihil de fabulæ constitutione locutus sit: eum hic de fabula uerba facere dicimus. Quare cùm Horatius in prima huius libri parte fabulæ leges edoceat, & Aristoteles quoque eiusdem præcepta tradiderit, an similia sint utriusque præcepta perpendamus. Aristoteles igitur, ut ab eo primùm exordiamur. LI. &. LII. particula ita scri-
» bit. Decet igitur, quemadmodum una unius imitatio est in aliis
» imitatricibus artibus: ita & fabulam: uidelicet, quæ actionis imita-
» tio sit, unius eiusdemque integræ esse: sicque rerum inter se partes
» cohærere, ut ne ulla quidem uel transferri, uel subtrahi queat, quin
» totum illud uarietur, planeq; immutetur. Quod enim uel additum,
» uel subtractum totum non immutare uidetur, nulla quoque eius
» erit pars. Sanè constat ex supradictis, non poetæ esse, facta ipsa
» propria narrare: sed quemadmodum uel geri quiuerint, uel uerisi-
» mile, uel omnino necessarium fuerit. Ex quibus facilè colligitur sententiam Aristotelis esse fabulæ partes, aut uerisimiliter, aut necessariò seipsas consequi debere. quod plerisque in locis in Poeticæ libro repetit Aristoteles: ut intelligatur hoc non esse præter suam sentetiam, aut casu aliquo dictum. Horatius autem animalis exemplo, ex partibus, quæ inter se cohærere non possunt, constantis, Poesim damnat ex fabula constitutam, cuius partes simul iungi non possunt, dicens tale poema risum excitare. Quid enim aliud est, Poesim illi tabellæ similem, in qua animal depictum sit, cuius pes, & caput non uni reddatur formæ, uituperare: item præcipere, ne immitia cum mitibus coeant, quàm Poesim damnare, cuius fabula ex partibus constet, quæ nec necessariò, nec uerisimiliter inter se cohæreant? nam per tigrium cum agnis coniunctionem, ea, quæ ut inter se coniungantur fieri non potest, intelligit. Eius igitur oppositum, quod ab Aristotele probatum fuerat, tum ne penitus cum eo idem dicere uideatur, tum quoniam erat satyricus, refellit Horatius: atque ita diuersis modis de fabula idem uterque sentit. Hic tamen noster suum illud addit, quò facile queat

euitari, quod quispiam obiicere posset: pictores scilicet, atque poetas posse quodcunq; uoluerint, ut lubet, effingere. nam inquit, eis licentia hac abuti non licere, ne illud sibi uitio uertatur, quòd ea, quæ simul esse nequeunt, coniungere studuerint.

Incœptis grauibus plerunque, & magna professis
Purpureus, latè qui splendeat, unus, & alter
Assuitur pannus: cùm lucus, & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluuius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: & fortasse cupressum
Scis simulare. quid hoc, si fractis enatat expes
Nauibus; ære dato, qui pingitur? amphora cœpit
Institui; currente rota, cur urceus exit?
Denique sit quod uis, simplex duntaxat, & unum.

Egit, ut diximus, Horatius de fabula: nunc uero de episodiis, hoc est egresionibus, uerba facit: eos damnans, qui illis prauè utuntur. Ii enim cùm de grauibus, magnisque rebus scribere sint aggresi, ut legentium animos aliqua uarietate recreare posint, pulchras quidem, & quæ magnopere delectent, digresiones afferunt: exempli causa, lucorum, amniumq;, & huiusmodi descriptiones. sed cùm propositæ rei non satis conueniunt, parum prudenter id faciunt. nō enim, quia tantùm pulchræ sint, sed quia cōueniant rei, qua de agitur, & aptæ sint, interpositæ digresiones potisimū laudantur. quod præclare admodum hic significauit Horatius, cùm dixit:

» Purpureus, late qui splendeat, unus, & alter
» Assuitur pannus:

denotans scilicet, fore aliquando, ut episodia, de quibus hic intelligit, pulcherrima sint; uelut si unus, & alter pannus purpureus simul iungantur late splendentes: quia tamen res est absque ratione collocata non probatur. quod uerba illa Horatii declarant dicentis:

» Sed nunc non erat his locus.

Quòd uero quibuscunque omnia, etiam si pulcherrima sint non conueniant, exemplo declarat Horatius. Nam si quis fuerit pictor, qui cupressum optime sciat effingere, pictumque referre, & pecuniam ab aliquo acceperit, ut pēnicillo periculum, quod in mari perpessus esset, exprimeret: si cupressum in huiusmodi naufragii tabella pinxerit: id, quoniā extra rationē factum esse uidebitur, ab omnibus irridebitur. idem quoque contingit, si, ut in alio dicit exemplo Horatius, quod pro amphora incœptum fuerat, in urceum

desinat.

desinat. Docet igitur per hæc Horatius, non licere Poesim extra rem propositam deducere. Et cùm de fabula, & episodiis locutus esset, subiungit:

» Denique sit quoduis, simplex duntaxat, & unum.

ex quo monet ita debere fabulam & episodia disponi, ut omnia simul consentiant. Hæc Horatius: quæ ab Aristotele accepta fuisse aperte cognoscet, qui eius poeticam. LVI. particula legerit. ita
» enim scriptum inueniet. Cæterùm simplicium fabularum, actio-
» num'ue, episodicæ quidem deterrimæ. Episodicam appello, in qua
» non uerisimiliter, neque necessariò mutua episodia nectuntur. fiunt
» autem hæ tum ab ineptis uatibus suo uitio, tum à probatis quoque
» histrionum gratia. In. XCVI. quoq; particula habet. Chori sum-
» mam penes unum duntaxat ex histrionibus esse oportet, totiusque
» partem esse: uti autem concertationibus, non sicut apud Euripi-
» dē, sed sicut apud Sophoclem. reliquis uero cōcessa potius ea sint,
» quæ ad susceptam pertinent fabulam, quàm quæ ad aliam Tragœ-
» diam. qui sanè locus quo pacto ad propositum spectet, ex iis, quæ in eius particulæ explicatione diximus, facile colligi potest. Quòd igitur & Aristoteles ipse uoluerit digresiones, quod hic ab Horatio dictum fuit, ipsi fabulæ conuenire, atque optimè congruere, satis (ut opinor) ex dictis patet. Quòd uero illud etiam, quod ab Horatio de unitate dictum fuit, Aristotelis sit, ex sequentibus pla-
» num fiet. nam in. L. & . LI. particula ita scribit. Vna nanque est
» fabula: non autem, ut nonnulli putāt, si circa unum aliquem fit. Mul
» ta enim, minimeque determinata genere accidunt: ex quibus sanè
» quædam nullum constituunt unum. simili ratione unius multæ
» actiones sunt: ex quibus una nunquam actio fiet. Quapropter om-
» nes hi peccasse uidentur poetæ, quicunq; uel Heracleida, uel The
» seida, cæteraque id genus poemata confinxere: ut qui, unus cùm sit
» Hercules, unam quoque debere ipsius esse fabulam existimauerint.
» Homerum uero, qui ut in aliis etiam excellit, ita in hoc quoque,
» siue id artis, siue naturæ fuerit, oculatissimum fuisse apparet: quan-
» doquidem Odysseam confingens, non sanè cuncta, quæ Vlyxi acci-
» derunt, in eam compegit: uerbi gratia: saucium fuisse in Parnaso,
» & in ducum collectione simulasse insaniam: quorum cùm alte-
» rum euenerit, minimè necessarium fuit, uel uerisimile euenisse al-
» terum. quippe qui unam duntaxat actionem, qualem dicimus,
» Odysseam uidelicet, itemque Iliadem constituit. Decet igitur,
» quemadmodum una, unius imitatio est in aliis imitatricibus ar-
» tibus: ita & fabulam, uidelicet, quæ actionis imitatio sit, unius

eiusdemque

» eiusdemque integræ esse. Ex quo loco facilè percipitur illud acceptum esse, & breuiter ab Horatio carmine illo conclusum fuisse:

» Denique sit quoduis, simplex duntaxat, & unum.

Maxima pars uatum pater, & iuuenes patre digni
Decipimur specie recti. breuis esse laboro,
Obscurus fio. sectantem leuia, nerui
Deficiunt, animiq; professus grandia, turget:
Serpit humi, tutus nimium, timidusq; procellæ.
Qui uariare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum syluis appingit, fluctibus aprum.
In uitium ducit culpæ fuga, si caret arte.

Ostendit Horatius errores, qui circa fabulam, atque episodia contingunt: nunc eos, qui circa dictionem usu ueniunt, tangit; ut ab illis cauere possimus: omniumque eorum communem causam esse declarat, desyderium scilicet fugiendæ culpæ, carens arte. Nam cupientes, ne sua scripta neruis careant, dum arte destituti multum succi paucis uerbis perstringunt, in obscuritatis uitium incidunt. turpe enim est in dicendo eam affectare breuitatem, quæ difficultatem orationi pariat. Non desunt ex altera parte, qui dum hoc ipsum euitare student, in alium labantur errorem, non multo minorem. nam cùm in eo laborent, ut planè perspicueque loquantur, minima quæque persequuntur. quo fit, ut parum succi, & grauitatis in eorum scriptis inueniatur. Alii tumidè nimis sua exordiuntur scripta. plerique uerò, ut fastidium uitent, uaria, & (ut ita dixerim) prodigiosa conantur afferre. In hac uero parte pulchre Horatius Aristotelem est imitatus, qui in particula. cxvi. de dictio-
» ne hunc in modum scribit. Dictionis autem uirtus, ut perspicua
» sit, non tamen humilis. nam ex his patet, Aristotelem probare planum dicendi modum, & perspicuam scribendi rationem, dummodo humilis non fuerit. Horatius autem obscuritatem, atque humilitatem in docendo uituperat. quod sanè nihil aliud est, quàm earum rerum, quæ ab Aristotele laudantur, opposita Horatium uituperare. Id autem Horatius effecit, ne cum Aristotele idem penitus dixisse uideretur: sicque summa cum arte cælauit hæc, quæ ab Aristotele desumpsit. unde licet de iis meminerit, qui in dicendo turgent, & tumido scribendi genere, aut humili nimis utuntur, & de eorum uitio, qui ineptè uaria afferũt: nihil tamen de dictione penitus attulit, quantũ ad ea pertinet, quæ in. cxxxvi. particula ab Aristotele dicuntur. sic enim cælari posse iudicauit, quæ sumpserat

rat ab Aristotele, si quædam adderet, & aliqua etiam interdum de industria prætermitteret.

Aemylium circa ludum faber Imus & ungueis
Exprimet, & molleis imitabitur ære capillos,
Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet. hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse uelim, quàm prauo uiuere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroq; capillo.

Eos hic Flaccus uituperat, qui partem duntaxat perficere, non autem totum queunt. Hoc autem, exemplo fabri statuarum ex ære confectarum nihil præter capillos, & ungues rectè exprimentis declarat. nam ut is ab omnibus deridebatur, ita sanè & poeta, qui partim rectè, partim prauè pangit. Hoc ex Aristotele desumptum non est: quoniam egresio quædã est, qua inuehitur in poetas, qui, quod præstare nequeunt, aggrediuntur.

Sumite materiam uestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & uersate diu, quid ferre recusent,
Quid ualeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

Consulit eis nunc Horatius, qui boni poetæ nomen sibi comparare student, ut in id potissimum incumbant, ut rem de qua tractare uolunt, exactè teneant, ac ne suis uiribus impar onus suscipiant. sic enim esse poterit, ut uerba, quibus rem exprimant, sibi non desint. nec perspicuus ordo desyderabitur: quoniam tunc facilè percipiet; quo poematis loco partes sint collocandæ. quod uerbis illis significauit, quæ statim subiunxit dicens:

» cui lecta potenter erit res,
» Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

Hic autem Horatii locus correspondere uidetur. XLII. particulæ Poeticæ Aristotelis: ubi difficilius esse docet rem probè assequi, » quàm uerbis ipsam exprimere. inquit enim: Eius præterea rei signũ » est, quòd qui conficere aggrediuntur, exactũ illud non ante queunt » dictione, atq; moribus attingere, quàm actiones constituerint.

Ordinis hæc uirtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat: iam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præsens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.

Diximus

Diximus etiam prius, Horatium arte quadam & ingenio, quo plurimum pollebat, dissimulasse se quicquam ab Aristotele sumpsisse, ut maiorem sibi laudem compararet, si quæ ab illo de Poetica dicuntur, à nullo accepta uiderentur: quo effectum est, ut in plurimis ordinem immutauerit: id quod ex hoc loco facilè percipitur. nam cùm Philosophus in de Poetica libro de Tragœdia prius, quàm de Epopœia disseruisset: Horatius contra de Epopeia prius, ea de causa, quam supra attulimus, sibi agendum proposuit. quod uer-
» ba illa indicant: promissi carminis auctor: id est, longi carmi-
nis auctor: quoniam ex Aristotelis sententia prolixum poema non nisi heroico carmine fieri potest. nam uerba eius particulæ
» .cxxxi. Poeticæ sunt. Quare longũ contextum alio, præterquã
» heroico metro rite panget nemo. Agens igitur de Epopeia Ho-
» ratius ordinem hunc seruandum monet. Vt iam nunc dicat: hoc
» est ut poeta aliquid narret, quod ad fabulam spectet. iam nunc
» debentia dici Pleraque differat. id est, quæ gratia fabulæ sequi deberent, differat, atque aliquid in eorum locum, quod congruat,
» substituat. per hoc enim, quod dicit: Pleraq; differat: episodia multa innuit epico carmine inserẽda. Et hoc est, quod Philosophus
» inquit in particula Poeticæ suæ. cxxv. Quamobrem, quemad-
» modum superius diximus, ob id etiam præ cæteris diuinus Ho-
» merus uideri iure debet, quòd bellum quidem, alioqui principio, me
» dio, fineque constans, totum scribere minimè est aggressus: siquidẽ
» uel nimis magnum euasurum, atque adeo perceptu difficile existi-
» mauit: uel, si ad iustam magnitudinem perstrinxisset, inculcatum ni-
» mia uarietate futurum. Nunc uero eius rectè unà duntaxat parte su-
» scepta, pluribus in ea episodiis usus est: sicuti nauiũ catalogo, aliisq;
» episodiis, quibus Poesim ipsam locupletissimam reddit. Ex dictis igitur satis patet, Horatium non intellexisse, rerum ordinem esse peruertendum, sed differendum. Animaduerti illud etiam oportet, Horatium hic non loqui de heroici poematis initio; quoniam de hoc inferius aget: sed solum de episodiis multis in heroico poe-
» mate inferendis. Verba autem illa: Hoc amet, hoc spernat: si non referantur ad superius dicta (quod mihi tamen magis placet) Horatiũ dicemus, ut suum huic parti hoc addidisse, poetam heroicũ debere hoc amare, id est uirtutes commendare: hoc uero spernere, uitia nimirum ipsa, quæ sibi refellenda, ac uituperanda erunt.

In uerbis etiam tenuis, cautusq; serendis.
Dixeris egregiè, notum si callida uerbum

Reddiderit

Reddiderit iunctura nouum: si forte necesse est
Indicijs monstrare recentibus abdita rerum:
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget, dabiturq; licentia sumpta pudenter.
Et noua, fictaq; nuper habebunt uerba fidem: si
Græco fonte cadant parcè detorta. quid autem
Cæcilio, Plautoq; dabit Romanus, ademptum
Vergilio, Varioq;? ego, cur acquirere pauca
Si possum, inuideor? cùm lingua Catonis, & Ennii
Sermonem patrium ditauerit: & noua rerum
Nomina protulerit? licuit, semperq; licebit,
Signatum præsente nota producere nomen.

Hæc sanè pars (ut mihi uidetur) ad sermonem de dictione pertinet, qui in Aristoele particula .x c v I I I. sumit initium. Admonet autem hic nos Horatius, ut in componendis nominibus parcissimus. sed quoniam id fieri quandoq; peropportunũ est, docet nos modum, quo rectè nomina componere possimus; qui talis est: ut eo ingenio, eaque ratione simplicia iungantur, qua id, quod ex his nouum nomen constituitur, notum ac perspicuum esse posit. fiet autem apta compositio, si simplicia, quæ compositionem efficiunt, nõ adeo immutentur, quin eorum simplex natura satis appareat. Possumus item & hunc locũ de translationibus intelligere. nam translatum nomen quanquam notum sit, translatione tamen fit nouum. uerba tamen Horatii priori explanationi magis arridere uidentur. Est uero hic etiam locus .cxxii. et .cxxiii. particulæ proportione
» respõdens. Cæterũ (inquit) magni negotii est in supradictis singulis
» à decenti nõ discedere, minimeq; abuti compositis nominibus lin-
» guisque: cum primis uerò decenter uti translationibus maximè est
» arduum. id quod unum non aliunde quæsitum sit oportet, uersati-
» lisque ingenii indolem præ se ferat. Etenim recte quid transferre,
» simile aliquod illius contemplari est. Duplicia uero nomina ut maxi
» mum in modũ Dithyrambis quadrant, sic Heroicis linguarum ua-
» rietas, Iambicisque trãslationes. quãquam Heroicis quidem supra-
» dicta omnia ualde usui sunt. Hæc Aristoteles. Videns autem Horatius omnia dictionis ornamenta, auctore Aristotele Heroicis ualde usui esse, cùm superius egisset de heroico poemate, iure optimo hæc, quæ ad dictionem spectant, nunc subiungit. de suo autem addidit nouis rebus noua nomina nos absque culpa imponere: quod
» etiam dixit Cicero in Academicis quæstionibus. Aut enim noua

(inquit)

» (inquit) sunt rerum nouarum facienda nomina: aut ex aliis transfe-
» renda. quòd si Græci faciunt: qui in his rebus tot iam secula uersan
» tur: quanto id magis nobis concedendũ est? qui hæc nunc primum
» tractare conamur. Quare danda est uenia, si quis in rebus insitatis uerbis interdum utatur non auditis. Rationem etiam præscribit Horatius, qua seruata, posſit effici, ut quæ à nobis finguntur, nomina, & uerba probẽtur, & fidẽ habeant. ea uero est eiusmodi: ut à fonte quidem græco sint deducta, parum immutata: ueluti si græco nomini latinã desinẽtiam dabimus. Huius uero rationem affert ex eorum testimonio, qui uoces nouas inuenerunt, acceptam. Licuit igitur, semperque licebit, nomina nouiter producere.

Vt syluæ folijs pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita uerborum uetus interit ætas:
Et iuuenum ritu florent modo nata, uigentq́;.
Debemur morti nos, nostraq́;: siue receptus
Terra Neptunus, classeis Aquilonibus arcet,
Regis opus, sterilis'ue diu palus, aptaq́; remis
Vicinas urbeis alit, & graue sentit aratrum:
Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius. mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos, & gratia uiuax.
Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentq́;,
Quæ nunc sunt in honore, uocabula, si uolet usus:
Quem penes arbitrium est, & uis, & norma loquendi.

Vicisſitudinem esse in uerbis, quod superius dixerat, hic Horatius diuersarum rerum testimonio, quæ ortui, ac interitui obnoxia sunt, eleganter confirmat; usumq́ue uerum loquẽdi magistrum esse dicit. Hæc pars, quoniam digresſio est, nullum in Aristotele locum sibi correspondentem habet.

Res gestæ, regumq́;, ducumq́;, & tristia bella
Quo scribi possent numero monstrauit Homerus.
Versibus impariter iunctis querimonia primùm:
Post etiam inclusa est uoti sententia compos.
Quis tamen exiguos Elegos emiserit auctor,
Grammatici certant: & adhuc sub iudice lis est.
Archilochum proprio rabies armauit Iambo:
Hunc socci cepere pedem, grandesq́; cothurni,

Alternis aptum ſermonibus, & populareis
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus Diuos, puerosq́; Deorum,
Et pugilem uictorem, & equum certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera uina referre.

Quoniam in libro Poetices docuerat Ariſtoteles, quodnam heroico poemati carmen conueniret, in quo res geſtæ regum, ducumque pertractantur: & præterea quodnam carminis genus fabulis agendis in ſcena congruum ſit: Horatius pedem proferens, quale carmen cuique materiei conueniat, docet. Per hoc autem, quod dicit:

» Res geſtæ, regumque, ducumque, & triſtia bella
» Quo ſcribi poſſent numero monſtrauit Homerus. heroicum carmen intelligit. & ſumptum uidetur ab Ariſtotele. cxxxi. particula,
» ubi ait: Lõgum cõtextum alio, præterquàm heroico, metro ritè pan
» get nemo. Iambum autem conuitiis aptum eſſe teſtimonio Ariſto-
» telis particula. xxii. cõfirmatur. Iãbicumq́; (inquit) propterea nunc
» appellatur, quòd his plerunque numeris ueteres ἰαμβίζειν, id eſt con-
» uitiari inuicem ſoliti ſint. Et quod ait Tragœdiam, Comœdiamque hoc uti carminis genere, quaque ratione utatur, ab Ariſtotele quoque acceptum eſſe negari nequit: ſiquidem. xxviii. particula ſic ſcri
» ptum reliquit. Senariumq́; metrum (de Tragœdia autẽ loquebatur)
» ex octonario adoptauit. hoc enim antea metro utebantur, quòd ſa-
» tyrica magisq́; ſaltatoria Poeſis eſſet. Itaq; elocutioni iã conſtitutæ
» natura ipſa propriũ adinuenit metrum. Maxime enim ſermonibus
» aptum alternis iambicũ eſſe argumento ſit, quòd in diſſerendo plu-
» rimi ſanè iambi, rariſsima uero hexametra mutuo in ſermone à
» nobis proficiſcuntur. licet etiam colloquii ipſius harmoniam ex-
» cedentibus. Crediderim autem Horatium, cùm ait: alternis aptum ſermonibus, iambicum metrum intellexiſſe, ſermonum uiciſsitudini maxime accõmodatum, ut ex proximè adducto Ariſtotelis
» loco facile patet: ut illud: & populares
» Vincentẽ ſtrepitus; nihil ſanè aliud ſignificat, niſi populum ipſum hoc carminis genere maximè delectari. unde fabula, quæ hoc carmine cõtinetur, magnũ populi fauorem, atq; applauſum lucratur. Vel fortè & melius dicere poſſumus, iambũ eſſe colloquiis, atq; actionibus ipſis aptũ, & uincere ſtrepitus populares: quoniã maiorem habet conſonantiã, quàm ſit quotidiani ſermonis harmonia. hanc enim popularẽ ſtrepitũ appellat, ut innuat iambũ harmoniæ plus habere, quàm

quam ſtrepitus popularis, hoc eſt, ſermo quotidianus habeat. Sic etiam & Cicero in oratione, quam habuit pro Archia poeta, ſtrepitum forenſem ſermonem fori uocat: & in primo de Oratore ad Q. fratrem, forenſem dicendi exercitationem appellat. Placuit autem Horatio addere, quibus quoque carminibus alia congrue ſcribantur. ſed quoniam Ariſtoteles de primis Poeſeum generibus pertractauit, ſat illi fuit, quæ carmina eis conuenirent, tantummodo declaraſſe. quare nihil mirum ſit, ſi de cæteris ipſe non meminerit. Illud autem animaduertendum eſt, Horatium cauſam tantum explicaſſe, cur iambi Comœdiis Tragœdiiſque conuenirent. nam & huius etiam rei rationem attulit Ariſtoteles: ut uel ex hoc uno maximè intelligi poſsit, Horatium artem Poeticam ad eius imitationem ſcripſiſſe.

Deſcriptas ſeruare uices, operumq; colores,
Cur ego, ſi nequeo, ignoroq;, poeta ſalutor?
Cur neſcire pudens prauè, quàm diſcere malo?

Quoniam eos hac in parte reprehendit Horatius, qui carmina rebus apta accommodare neſcientes, poetæ tamen nomen mirum in modum affectant, maluntque in hac uiuere ignoratione, quàm diſcere quod rectum ſit, quidque in quaque re deceat: opus nobis nō eſt in Ariſtotelis Poetica locum inuenire, qui huic parti correſpondeat. quia, cùm Satyricus eſſet Horatius, carpendo eiuſmodi malos poetas, ſic à munere ſuo receſsiſſe uidetur.

Verſibus exponi Tragicis res Comica non uult.
Indignatur item priuatis, ac propè ſocco
Dignis carminibus narrari cœna Thyeſte.
Singula quæq; locum teneant ſortita decenter.
Interdum tamen & uocem Comœdia tollit:
Iratusq; Chremes tumido delitigat ore.
Et Tragicus plerunque dolet ſermone pedeſtri.

Quamuis Tragœdia, Comœdiaq; id habeant cōmune, quòd iambicis utuntur carminibus: uerborū tamen & ſententiarū ratione inuicē diſtant. res enim tenues, ac facetæ, quæ ad Comœdiā ſpectant, uerſibus tragicis, id eſt uerbis ſeriis, ac grauibus ſētētiis exprimi nō debent: neque etiam graues, ſeueræque res humili, atq; abiecto ſermone ſcribēdæ ſunt: ſed unumquodq;, ut decet, aptè explicandū eſt. Idem uero hic ſignificant uerſus, & carmina, quòd uerba, quæ carminū ſunt materies: atque ita totum pro parte capit. contrà uerò

» partẽ pro toto cùm ait: cœna Thyestæ, per hæc enim uerba Tragœdiam in uniuersum intelligit. Respondet autẽ hæc pars .xiii. particulæ Poetices Aristotelis, in qua differentiam ponit inter Tragœdiam, & Comœdiã: quas in hoc differre dicit, quod altera humiliores, grauiores altera imitatur, uerba eius hæc sunt. Qua etiam dissimilitudine Tragœdiã à Comœdia differre dicimus: hæc enim humiliores, illa uero præstantiores imitatur, quàm qui modo sunt. Quod igitur dicit Philosophus, Comœdiam humiliores, Tragœdiã uero præstantiores imitari, significauit Horatius, dicẽs, præstantiori hanc modo explicari debere, illam uero humiliori. Illud demum de suo addit Horatius, quod scilicet ab Aristotele non est dictum, alienum, aut absurdum non esse aliqua in parte Comœdiæ ea apponere, quæ Tragœdiæ conuenire uideantur: sicut, cùm Chremes senex herus inducitur iratus. aut etiam contrà in Tragœdia ea afferre, quæ ad Comœdiam spectare uidentur: ut cùm persona Tragica inducitur dolens sermone pedestri ac humili. id enim fieri nullum prorsus est incommodum.

Telephus, & Peleus, cùm pauper, & exul uterque,
Proijcit ampullas, & sesquipedalia uerba,
Si curat cor spectantis tetigisse querela.
Non satis est pulchra esse poemata: dulcia sunto:
Et, quocunque uolent, animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arrident, ita flentibus adsunt
Humani uultus. si uis me flere, dolendum est
Primùm ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent.

Cùm tragicum sermone interdum humili uti posse dixisset, in eos nunc inuehitur, qui Telephũ, & Peleum pauperes, atque exules, ampullas proiicientes, & uerba sexquipedalia, id est turgida, ac inflata, in scenam inducunt. eos tamen sic inducunt, ut spectatores eorum miserias & doleãt & misereantur. quare cùm ut miseri, ac in paupertate constituti in scenam inducantur, tumidè superbeque eos loqui non decebat: sed ita nimirum, ut spectatores ad lacrymas, & commiserationem deducere possent. Inquit igitur, non fore satis, ut poemata pulchra sint uerbis ac sententiis exornata, si misericordiam excitare uelimus: sed illud magis obseruandum, ut dulcia sint, hoc est, affectus inducant. affectibus enim, quos in auditorum animos Poesis iubet induci, perinde ac habenis quibusdam, qua lubet, auditores trahuntur. quî uerò fieri potest, ut ab eo spectator ad misericordiam, aut lacrymas deducatur, quẽ nullo uiderit affe-

ctum mœrore, aut tumidè imperioséque loquentem? sanè qui hoc faceret, risu potius, quàm commiseratione mihi dignus uideretur:
" quoniam, ut noster monet Horatius: Si uis me flere, dolendũ est
" Primùm ipsi tibi. Et sumptus est locus iste (ut instituti nostri nõ obliuiscamur, quod erat ostendere hæc prius ab Aristotele fuisse pertractata) ex. LXXXVIII. eiusdem Aristotelis particula: cuius hæc
" sunt uerba. Proinde quantum fieri potest, fingẽdum illud, quod ex
" habitibus naturalibus paratur. quandoquidem hi maximè suapte na
" tura persuadent, qui perturbationibus affecti sunt. quo fit ut exagi
" tatus exagitet, perturbetque uerisimè perturbatus. Et in . XCVII.
" etiam, cùm ait: Constat autem supradictarum partium rebus accom
" modata afferre oportere: cùm uidelicet uel miserabilia, uel grauia,
" uel mira, uel uerisimilia sunt astruenda. in quibus tamen hæc haben
" da distinctio est: quòd aliqua quidem nullo doctrinæ adminiculo
" apparere necesse est: aliqua uero sermone ipso dicentem præpara-
" ri, ac ui etiam sermonis euenire. quod enim dicentis munus esset, si
" non quidem sermonis ui, grata esse uiderentur?

Telephe, uel Peleu, male si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. tristia mœstum
Vultum uerba decent: iratum, plena minarum:
Ludentem, lasciua: seuerum, seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat, aut impellit ad iram:
Aut ad humum mœrore graui deducit, & angit.
Post effert animi motus interprete lingua.

Iubet Horatius hac in parte sermoni ac uerbis actionem, quæ potissimum in facie conspicitur, accommodandam esse: ne quicquam aliud ab eo, quod tibi fuerit in corde, loqui uidearis, aut ineptè nimis quod propositum est explicare. Præcipit igitur, ut tristia mœsto, læta iucundo, seuera graui, irata minaci, ac id genus alia decenti uultu explicentur. Locus is ex .XCVIII. particula Poetices Aristote-
" lis desumptus est. Circa dictionẽ (inquit) unum quidem speculatio-
" nis est genus, de figuris uidelicet ipsius: quod quidem ad histrioni-
" cam, atque ad eum, qui huiusmodi arti præsit, pertinet. exempli gra-
" tia: quid sit mandatum, quid preces, quid narratio, quid minæ, quid
" interrogatio, quid responsio, cæteraque id genus.

Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.

*Intererit multùm Dauus'ne loquatur, * an heros :*　　alias, herús ne:
Maturus'ne senex, an adhuc florente iuuenta
Feruidus: an matrona potens, an sedula nutrix:
Mercator'ne uagus, cultor'ne uirentis agelli:
Colchus, an Assyrius: Thebis nutritus, an Argis.

Monet hoc loco Horatius fortunæ conditioniq́ue dicẽtium uerba conuenire debere : siquidem non parum referre uidetur, herus ne loquatur, an seruus: diues, an pauper. quare non eorum tantùm, quæ dicuntur, sed & dicentium ratio maxima habenda est. Plura autem hominum genera enumerat Horatius hoc loco: quoniam multis modis homines inter se distãt, ratione uel fortunæ, uel sexus, aut officii, aut generis, aut nationis. Proportione autẽ hæc pars .LXXVII. particulæ Poetices Aristotelis respondet, ubi de moribus agit : uel forte, & melius particulæ .CLI. cùm ait: Cæterum ita dicta contra- " ria sic exploranda, quemadmodum in sermonibus elẽchi, si idem, & " ad idem, & eodem modo: sicuti dicentem ipsum, aut ad ea quæ ipse " dicit, aut quæ prudens aliquis supponeret. "

Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge
Scriptor. honoratum si fortè reponis Achillem,
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata: nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, inuictaq́; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io uaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
Personam formare nouam, seruetur ad imum
Qualis ab incœpto processerit, & sibi constet.

Docet quid seruare debemus circa personas, quas in scenam adducimus. nam, aut persona inducitur ab aliis ueteribus poetis celebrata: & tũc famam sequi oportet, hoc est, opinioni maiorum adhærere, iisdem scilicet eos moribus describendo, ut inexorabilẽ Achillem, piũ Aeneam. aut, si poeta personam nouam inducat, in eo laborare debet, ut mores illi congruos tribuat, eosq́; semper sui similes efficiat, ut scilicet ultimis prima consentiant. quod perbelle significauit Horatius, cùm dixit: seruetur ad imum
" Qualis ab incœpto processerit, & sibi constet,
" Per illud autem, quod dixit Horatius: reponis Achillem: denotat ab aliis quoque, puta ab Homero, de illo decantatum esse. Desumpta autem hæc pars est à .LXXV. particula Poetices Aristotelis

„ telis, ubi habet: Proinde receptas fabulas mutare non licet: uerbi
„ gratia, Clytæmnestrã ab Oreste extinctam, Eriphylem ab Alcmæo-
„ ne: quas sanè inuenire, atq; susceptis recte uti oportet. Pars uero illa:
„ Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
„ Personam formare nouam, & quæ sequuntur:
cum . LXXVII . particula conuenit, in qua Philosophus de mori-
„ bus loquens dicit: Tertio, ut constent sibi. est enim separatum hoc
„ ab eo, quod est præ se ferre per mores probitatem, conueniensque
„ seruare. Quarto, ut æquali tenore procedant. Quãquã enim histrio,
„ ut qui talem personam induerit, inæqualis appareat, omnino illa ta-
„ men inæqualitas æquabiliter perpetuò regenda.

Difficile est propriè communia dicere: tuq;
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota, indictaq; primus:
Publica materies priuati iuris erit, si
Nec circa uilem, patulumq; moraberis orbem.
Nec uerbum uerbo curabis reddere fidus
Interpres: nec desilies imitator in arctum,
Vnde pedem proferre pudor uetet, aut operis lex.

Quoniam dictũ est, Poetam personas à ueteribus celebratas indu centem, famam sequi, & ab iis, quæ de illis prisci scripsere, discede re non oportere: subiungit, difficile esse communia propriè dicere, ita scilicet ea nouo modo exprimere, ut à nullo accepta uideantur. sed quanquam hoc difficile est, melius tamen esse dicit Iliacum car men in actum deducere, hoc est fabulas ab Homero, aliis'ue heroi cis acceptas sibi accommodare, & in scenam deducere, quàm no uas confingere. regulamque tradit, qua seruata, fieri potest, ut pu blica priuata fiant, hoc est, communia propria. nam sic libentius ab aliis accipiemus, quæ nostra fieri posse confidimus. ea uero est eius modi, ut nouus fiat fabulæ ordo, & alio modo res disponantur. Nec illud nobis sit curæ, ut uerbum uerbo reddere tẽtemus: quod fidi interpretes faciunt. Ex quo præcepto constat, cùm aliquid ex heroico carmine in Tragœdiam transferre uolumus, eorum, quæ in eo sunt, aliqua in Tragœdia esse prætermittẽda. nam qui aliqua communia, & iam uulgata sibi propria efficere uolunt, non ea sunt lege adstricti, ut ne latum quidem unguem ab eo, quod imitantur, discedere nequeant: quinimmo, quæ extra fabulam ad eam amplifi candam, ornandamque admota sunt, ut lubet, mutari possunt; ita ut

ingeniosè quoddam addere, quoddam etiam prætermittere non sit absurdum. Illud tamen in primis obseruandum, ut ordo penitus immutetur: nec eodem nectatur, soluatur'ue fabula, quò prius nexa, ac soluta fuit, modo; si alia à priori fieri, diciq; debet propria illius, qui fuerit alium imitatus. Ordinem autē iam uulgatū Horatius uocat uilem, quoniam patulus est. exponens igitur quid intelligeret per orbem uilem, addidit patulum. Appellauit autem ordinem uulgatum, orbem: uel pro eo intelligens orbitam, quæ uiam tritam significat, factam ab orbe, hoc est rota: uel quia ordo rerum nexum significat, cuius principium finem respicit, ad similitudinem orbicularis figuræ, cuius initium cum fine coniungitur. Ex hoc autem facilè intelligi potest, quantum fidus interpres à uero differat imitatore. qui enim uertit, ut interpres, rectè munus suum absoluisse non dicitur: nisi uerbum reddere uerbo, quoad eius fieri potest, omni studio conetur. Id quoque Cicero in libro de optimo genere oratorum sensisse mihi uidetur, cùm ait: Conuerti enim ex Atticis duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes inter se contrarias, Aeschinis, Demosthenisque: nec conuerti, ut interpres, sed ut orator, sententiis iisdem, & earum formis tanquam figuris, uerbis ad nostram cõsuetudinem aptis: in quibus non uerbum pro uerbo necesse habui reddere: sed genus omnium uerborum, uimq; seruaui. non enim ea me annumerare lectori putaui oportere, sed tanquam appendere. Verba illa Ciceronis maxime perpendenda sunt, cùm ait: nec conuerti, ut interpres, sed ut orator. nam si conuertendo, ut orator, non curauit uerbum uerbo reddere: igitur qui conuertit, ut interpres, debet curare uerbum uerbo reddere: quamuis ob maximam linguarum uarietatem id semper fieri non liceat, aloquin illa particula SED, rei antea dictæ, ut suum munus est, non aduersaretur. Causa autem, cur Cicero duos innuerit uertendi modos: alterum oratorium, in quo non curandum est uertere uerbum uerbo: alterum interpretis, in quo id præstandum est, ea, ut nos putamus, est. Nam cùm horum duorum modorum, alter oratorem, alter eum, qui scientias uertere profitetur, deceat: ornamenta autem, luminaque orationis oratori sint propria; & hæc seruari in lingua, in qua orator uertit, interdum nequeant, si uerbum uerbo reddendum sit: ideo non est oratori committendum, ut sententiæ in aliam linguam à se conuersæ, non ea ornamenta luminaque habeant, quæ in priori habebant. nam cùm hæc orationi sint propria, necessariaque; si sine his extet oratio, ne nomen quidem orationis meretur. At cùm disputationibus de scientiis ornamenta orationis

tionis non sint necessaria, sed accessoria, aduentitiaque; ideo quoad fieri potest, uerbum de uerbo uertere curandum est: ut sententiæ, in quibus omnis cõsistit sententiarum uis, quàm fidelissime exprimantur. id quod facilius consequimur, si uerbum uerbo reddere curemus. Vt autem unde digressa est, nostra redeat oratio; dicimus Horatium docere nos, quo pacto poetæ imitari debeant: quod non solum præceptis, sed etiam exemplo sui apertissime nobis ostendit. nam uulgatam iam, communemque factam ab Aristotele, propriam Poeticam effecit, alio eam ordine tradens, nec uerbum uerbo reddens. non enim ei se legi adstrinxit, ut ab Aristotele discedere non posset; etsi de eadem re scriberet: sed multa subticuit; quàm plura etiam addidit: hæcque adeò prudenter, & artificiosè absoluit, ut non nisi à diligentissimis, & in Aristotelis Poetica ualde uersatis aliũde leges, & præcepta sumpsisse uideatur. Id igitur, quod ab Horatio dicitur, eandẽ materiam posse pluribus esse propriam, ex Aristotelis particula Poeticæ. xciiii. desumptum esse putamus, ubi ait: „ Minimè uerò fortasse conuenit, eandem Tragœdiam, siue diuersam appellare à fabula: id quod earum ipsa quidem connexio, atque „ solutio indicauerit. nam quod connexionem, & solutionem uocat „ Aristoteles, Horatius ordinem dixit. sicut illud: tuque

„ Rectius Iliacum carmen deducis in actus,

„ ex eo sumptum uidetur, quod dixit Aristoteles particula xxiii. At „ uero ipse Homerus, quemadmodum præcipue heroicus fuit (solus „ enim hic non modo rectè, sed actionum imitationibus referta poemata condidit) sic etiam Comœdiæ normam primus tradidit, non „ quidem probris, sed ridiculis in actuum formam collatis.

Nec sic incipies, ut scriptor Cyclicus olim:
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Quantò rectius hic, qui nil molitur ineptè:
Dic mihi Musa uirum, captæ post tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum uidit, & urbeis.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat: ut speciosa dehinc miracula promat,
Antiphatem, Scyllamq́ue, & cum Cyclope Charybdim.

Nunc afferens Horatius exemplum Homeri, uatum omnium auctore Aristotele præstantissimi, & Cyclici poetæ cuiusdam ineptissimi, qualenam esse debeat carminis genus, quod operis initio conuenit,

uenit,monet: quod neque turgidum,neque humile nimis, sed moderatum ac temperatum esse oportere dicit. De hoc autem præcepto,quoniam artis est metricæ,nil habetur ab Aristotele. quæ enim huiusmodi sunt artis,à Philosopho in Poetica(ut ita dicam) supponuntur:atq; ob id etiam de quantitate syllabarum nihil meminit. illud tamen crediderim muris exemplum, quò rem exiguam ac paruam significare solemus,hic ab Horatio positum,cùm ait:

„ Parturient montes,nascetur ridiculus mus:

„ sumptū fuisse ab Aristotele particula.CLVI.in qua sic legitur: Ad hæc „ Epopœicam imitationē,qualiscunque fuerit,nō unam omnino esse, „ argumento sit,quòd ex hac qualiscunque fuerit, Tragœdiæ semper „ plures exeunt.quare si unam isti fabulam composuerint, necesse est „ eam,uel breuem nimis,instarque muris caudæ apparere.

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo.
Semper ad euentum festinat, & in medias res
Non secus, ac notas, auditorem rapit: & quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit.

Docet Horatius hoc loco, unde epici poematis exordium duci debeat:quòd scilicet non debet esse nimis altè petitum. idque Homeri exemplo declarat,quem uerè exemplum omnibus esse par est. hic enim semper ad euentum festinat: hoc est ad rei exitum properat:& in medias res,uelut notas,auditorē rapit. Hæc uerba cùm

„ ait: semper ad euentum festinat, declarant illa alia:

„ Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo.

nam incipere à mediis rebus,non autem ab ouo,est ad euentum fe-

„ stinare. Cùm autem ait: & in medias res

„ Non secus,ac notas, auditorem rapit:

„ innuit medium illud,unde poeta exorditur,ab eo accipi,tanquā notum:quod Virgilii testimonio comprobatur,cum inquit:

„ Vix è conspectu Siculæ telluris in altum

„ Vela dabant læti,ac spumas salis ære ruebant.

ecce quomodo, ut notum ponit Virgilius,istos ex Sicilia nauigare: deinde reliquum actionis illius persequitur. Desumpta autem uidetur hæc pars ex Aristotelis particula.CXXV.in qua ita ad uerbum „ scriptum est:ob id etiam præ cæteris diuinus Homerus uideri iure „ debet,quòd bellum quidem alioqui principio, medio, fineque con„ stans,totum scribere minime est aggressus:siquidem uel nimis ma„ gnum euasurum,atque adeo perceptu difficile existimauit:uel,si ad

iustam

» iustam magnitudinem perstrinxisset, inculcatum nimia uarietate
» futurum. Nunc uerò eius rectè una dũtaxat parte suscepta, pluribus
» in ea episodiis usus est. Addidit autem Horatius ex suo, Homerum ea in sua narratione prætermisisse, quæ tractata nitescere posse desperabat. sunt autem eiusmodi uiles quædam actiones, atque exigui momenti.

Atque ita mentitur, sic ueris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.

Monet Homeri exemplo Horatius poetam res falsas ac mendacia comminisci debere, ut neque inter se dissentiant, neque ueris illis, quæ in poemate fuerint, contradicant. & respondet hic locus .cxxxxii.et.cxxxxiii.particulis Poetices Aristotelis, in quibus sic
» scribitur. Homerus uero præcipue alios docuit, quo pacto menda-
» cium ipsum dici oporteret: quod profectò paralogismus est. Existi
» mant enim homines, cùm hoc ipso existente, siue facto, hoc ipsum
» fiat, si posterius sit, etiam prius esse, uel fieri: quod quidem menda-
» cium est. sed ob id sanè mendacium primum est, quòd alio quo-
» piam existente, hoc idem esse, uel fieri necesse sit: si quidem cùm hoc
» uerum esse sciat, anima nostra paralogismo colligit, etiam primum
» esse uerum. Cuius exemplum ex Niptris sumi potest. Itemque fieri
» quæ neutiquam possunt, modo uerisimilia sint, potius quidem eli-
» genda esse, quàm quæ minime uerisimilia: licet fieri possint. Sermo
» nes quoque ipsos adeo non ex parte rationis expertium cõstitui de-
» bere, ut etiam nihil, quod non summa ratione præditum sit, conti-
» neant. si uero secus fiat, extra ipsam fabulationem saltem sit.

Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi,
Si plausoris eges aulæa manentis, & usque
Sessuri, donec cantor: Vos plaudite, dicat:
Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui uoces iam scit puer, & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere: & iram
Colligit, ac ponit temerè, & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem custode remoto
Gaudet equis, canibusq;, & aprici gramine campi,
Cereus in uitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq;, & amata relinquere pernix.

Conuersis

Conuersis studijs ætas, animusq́ uirilis
Quærit opes, & amicitias: inseruit honori:
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.
Multa senem circumueniunt incommoda: uel quòd
Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet uti:
Vel quòd res omneis timidè, gelideq́ ministrat,
Dilator, spe longus, iners, auidusq́ futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor, castigatorq́ minorum.
Multa ferunt anni uenientes commoda secum:
Multa recedentes adimunt: ne fortè seniles
Mandentur iuueni partes, pueroq́ uiriles:
Semper in adiunctis, æuoq́ morabimur aptis.

Cùm uniuscuiusque personæ, & conditionis rationem habendam esse dixisset Horatius: nũc, ut decorum omnino seruetur, ætatis magnam statuit habendam esse rationem. Hoc uero quomodo faciendum sit, longo sermone declarat. secundùm enim ætatũ uarietatẽ, mores quoq; immutari necesse est. Quales autem sint ætatũ mores, Horatium ex secundo de Rhetorica Aristotelis libro desumpsisse putamus. Respondet autem hæc pars. LXXIX. particulæ Poetices, in „ qua dicit. Et sanè in moribus, sicut in ipsa rerum compositione, tũ „ necessarium, tum uerisimile exquirendum est.

Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus: & quæ
Ipse sibi tradit spectator. non tamen intus
Digna geri, promes in scenam: multaq́ tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus:
Aut in auem Progne uertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.

Monet Horatius, quæ dignè possint in scena geri, non esse referenda: quoniam quæ in scenis aguntur, magis mouent, quàm quæ acta referuntur. non propterea tamen, quæ digna sunt, ut intus gerantur (sunt autem huiusmodi, quæ parum credibilia sunt) in scenam promi debent: ut Medeam pueros trucidare: Prognen in auem conuerti: Cadmum in anguem, & id genus alia. Ratio uero est,

quoniam incredibilia magis latent, si referantur, quàm si in scenam afferantur. Hæc pars ex. CXXXII. particula Aristotelis desumpta est, cùm ait: Sanè conuenit Tragœdiæ ipsum præbere mirandum, magis autem Epopœiæ: quod uidelicet proportione respondeat. ideoque mirandum maxime huic conuenit: quoniam in ea ad ipsum agentem minime respicimus. Porrò, si quis illa, quæ de persecutione in Hectorem sunt, in scenam afferat, utique ridicula apparere fecerit. nam & illos stare, & hunc abnuere uidere esset: id quod prorsus in ipsis carminibus latet. Quòd autem etiam Aristoteli displiceant neces, atque cruciatus in aperto fieri, ex eodem Aristotele colligitur particula. LXXIII. cuius hæc sunt uerba. Terrificum uerò illud, atq; miserandum, cum ab apparatu scenæ proficiscitur, tum à rerum compositione: id quod multo præstantius, meliorisque uatis est. Quòd uero dicit Horatius:

» Segnius irritant animos demissa per aurem,
» Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus:

ex Aristotele colligitur particula. CLIII. ubi inquit: Vtrùm uerò melior Epopœica imitatio sit, an Tragica, dubitare aliquis poterit. Etenim si illa melior, quæ minus inuidiosa: huiusmodi sanè est, quæ ad meliores fit spectatores: manifestũ quidem, quòd illa, quæ cuncta imitari uult, magis inuidiosa est: ut quæ parum sentiẽtes, nisi multo motu moueantur, excitare debeat.

Ne'ue minor quinto, neu sit productior actu
Fabula, quæ posci uult, & spectata reponi.
Nec Deus intersit, nisi dignus uindice nodus
Inciderit.

Agit hoc loco Horatius de partibus quantis fabularum, quæ in scena aguntur: easque ita diuidi uult, ut tantùm quinque actibus constent. Proportione autem respondet hæc pars. LXIIII. particulæ Aristotelis. Cæterũ (inquit) tragœdiæ partes, quibus tanquã formis uti nos oportet, superius exposuimus: secundum uero quantitatem discretam, atq; in quas secetur, singillatim hæ sunt: Prologus, Episodiũ, Exodus, Choricum. Chorici uero alterum mobile, alterum stabile. sanè cunctis hæc omnibus communia: propria uerò ea, quæ ad scenam pertinent, & commi. Videns igitur Horatius Aristotelem egisse de partibus, quæ ad quantitatẽ discretã pertinent, illũ imitari uoluit: quare de eisdem quidem & ipse tractat, modo tamen alio. Cùm autem Aristoteles explicatè poematis heroici partes quantas non assignauerit, nihil quoque Horatius de eis dixit: ut hinc apertè

cognosci possit, illum omnia ferè, quæ ad hanc artem spectant, ab Aristotele sumpsisse.

Nec quarta loqui persona laboret.

Vult Horatius tres ad summum in scena personas inter se colloquentes induci. quod ut doctè, ita uerè dictum esse ex Aristotele
» particula.xxvi. confirmare possumus. inquit enim: Tunc enim hi-
» strionum numerum, ex uno uidelicet in duos, Aeschylus primus au-
» xit, & ea, quæ circa chorum sunt, imminuit, sermonemque pri-
» marum partium instituit: quos Sophocles ipse cum scenæ ornatu
» ad tertias usque produxit. Quanquam & dictum hoc Horatii ita intelligi potest, ut non quartam prorsus personam à scena reiiciat, sed pauca admodum illam loqui iubeat. atque adeo dixit, nec laboret: quasi dicat, non multum loquatur.

Auctoris partes chorus, officiumque uirile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, & hæreat aptè.
*Ille bonis faueatque, & concilietur * amicis:* ** aliàs, amicè:*
Et regat iratos, & amet peccare timenteis.
Ille dapes laudet mensæ breuis: ille salubrem
Iustitiam, legesque, & apertis otia portis:
Ille tegat commissa, Deosque precetur, & oret,
Vt redeat miseris, abeat fortuna superbis.

In excusis codicibus bifariam carminis huius principium legitur: nam Auctoris aliqui, Actoris alii habent. Si quidem sententiam sequamur postremam, sic Horatium intelligendum crediderim, ut iubeat chorum actoris partes tueri debere: hoc est, illi personæ, quæ fabulam sustinet, qualis nimirum in Oedipode Tragœdia Oedipus est, adhærere. sic enim boni, ac prudentis uiri munere chorus fungi dicetur. Si uero legatur Auctoris, sensus erit, chorum auctoris, id est, poetæ uices subire oportere: ut quod in heroico carmine poeta facit, cùm uirtutes interdũ extollit, uitia dãnat, aut id genus alia efficit, id chorus præstet. Nobis autẽ potius uidetur hoc secũdo modo legendũ, ob Iulii Pollucis uerba libro quarto cap. xvi. quæ ita se habẽt. τῶν δὲ χορικῶν ἀσμάτων τῶν κωμικῶν ἕν τι, καὶ ἡ παράβασις, ὅταν ἃ ὁ ποιητὰς πρὸς τὸ θέατρον βούλεται λέγειν, ὁ χορὸς παρελθὼν, λέγει ταῦτα. Sed quoniam in Tragœdia chorus interdum unius personæ munere fungens loquitur, interdum uero canit, de duobus istis chori officiis Horatium locutum existimarem: de choro quidem loquente, cùm ait: officiumque uirile

Defendat.

„ Deffendat: de choro autem canente, cùm ait:
„ neu quid medios intercinat actus,
„ Quod non proposito conducat. & quid intelligat per officium uirile declarat, cùm inquit:
„ Ille bonis faueatq;,& concilietur amicè: & quæ sequuntur. De choro uero canente uult, ut eius cantus sit rei, de qua in Tragœdia agitur, accommodatus. Est autem & hic locus ab Aristotele
„ sumptus particula. xcvi. ubi ait. Chori summam penes unũ dunta-
„ xat ex histrionibus esse oportet, totiusque partem esse: uti autem cõ
„ certationibus, nõ sicut apud Euripidem, sed sicut apud Sophoclem.
„ reliquis uero concessa ea potius sint, quæ ad susceptam pertinent fa
„ bulam, quàm quæ ad aliam Tragœdiam: quapropter intercalare
„ concinunt. Huiusmodi sanè rei initium ab Agathone sumptum.
„ Atqui quid nam differt inter canere intercalare, locutionem'ue il-
„ lam, quæ aliud ex alio nectit, integrumque episodium?

Tibia non, ut nunc, orichalco uincta, tubæq;
Aemula, sed tenuis, simplexq;, foramine pauco
Aspirare; & adesse choris erat utilis: atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.
Quo sane populus numerabilis, utpote paruus,
Et frugi, castusq;, uerecundusq; coibat.
Postquàm cœpit agros extendere uictor, & urbem
Latior amplecti murus, uinoq; diurno
Placari Genius festis impunè diebus,
Accessit numerisq;, modisq; licentia maior.
Indoctus quid enim saperet, liberq; laborum,
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic priscæ motumq;, & luxuriam addidit arti
Tibicen, traxitq; uagus per pulpita uestem.
Sic etiam fidibus uoces creuere seueris,
Et tulit eloquium insolitum facundia præceps:
Vtiliumq; sagax rerum, & diuina futuri
Sortilegus non discrepuit sententia Delphis.

Damnat Horatius suorum temporum luxuriam, quòd scilicet lasciuè nimis auribus indulgerent: unde tibiis, non ut antea simplicibus, sed orichalco iunctis utebantur, ita ut sono tibiæ penè tubam æquaret. Damnat item luxuriam motus cantus, & uestium; quam poetæ uulgi auribus inseruientes addiderunt.

Tragœdia quoque, cùm non tibia, ſed cithara uteretur, ipſam luxuriam adauxit: plures nimirum & lyræ chordas admouens: quas ſeueras uocat; quoniam ſpectaculis tragicis adhibebantur. Tragici præterea inſolitis loquendi modis uti cœperunt, ſententiasque oraculis ſimiles ſuis poematibus inſerebant: rati ſibi rem feliciter ceſſuram, ſi eorum ſcripta ſermonis nouitate, ſententiisque grauibus eſſent referta. Hanc Horatii partem non ad præcepta ſeorſum, ſed ad carpendam Romanorum luxuriam ſpectare iudicarem. iccirco parti huic nihil in Ariſtotelis Poetica reſpondere cenſerem: niſi dicere uelimus ea in parte, cùm Horatius ait:

„ Et tulit eloquium inſolitum facundia præceps:

Ariphradi, de quo Ariſtoteles. cxxii. particula meminit,
„ aſſenſiſſe: cùm inquit: Ariphrades præterea carpebat tragœ-
„ dos, perinde ac in Tragœdiis ſuis his uterentur, quæ in com-
„ muni ſermone diceret nemo: ut δόμων ἄπο, pro ἀπὸ δόμων, id eſt, domibus ab, prò ab domibus. cæteraque huiuſmodi. Putarem autem hanc potius eſſe in Romanam luxuriam inuectiuam, quàm ut in hac parte de dramatum incremento loquatur: quoniam infra tùm de origine, tùm de augmento Horatius aget, cùm ait:

„ Ignotum Tragicæ genus inueniſſe Camœnæ: & quæ ſequuntur.

Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum,
Mox etiam agreſtes Satyros nudauit: & aſper
Incolumi grauitate iocum tentauit: eo, quòd
Illecebris erat, & grata nouitate morandus
Spectator, functusque ſacris, & potus, & exlex.
Verùm ita riſores, ita commendare dicaces
Conueniet Satyros, ita uertere ſeria ludo:
Ne, quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conſpectus in auro nuper, & oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas:
Aut dum uitat humum, nubeis, & inania captet
Effutire leueis indigna Tragœdia uerſus:
Vt feſtis matrona moueri iuſſa diebus,
Intererit Satyris paulum pudibunda proteruis.

Pergit Horatius declarare poetas, ut Romanos ſpectatores, qui erant imperiti, & compotationibus indulgentes, poſſent ad finem uſque tragicæ actionis detinere, Satyros in Tragœdiam induxiſſe, ſicque Tragœdiæ ſeueritatem ioco temperaſſe. Verùm, cùm

Horatius

Horatius nos doceat, quomodo risores in Tragœdiã inducere debeamus, eos à Tragœdia reiicere non uidetur; si modo cæterarum personarum dignitas non minuatur. Comparatione autem matronæ iussæ diebus festis moueri, parcè risum in Tragœdiis excitari licere admonet. Hæc pars. xxvii. particulæ Poeticæ respõdet, ubi lo-
» quens Aristoteles de Tragœdia, inquit: Ad hæc ad magnitudinem
» ab exiguis fabulis, & ab ridicula dictione, Satyris exclusis, ad grauẽ
» habitum prouecta, serò tandem quieuit. Satis ex his uideri potest, quomodo pars hæc Aristotelis huic Horatii loco respondeat. docet enim Aristoteles per ea, quæ diximus, quando Satyri à Tragœdia fuerint exclusi: Horatius autem, quãdo primum inducti fuerint. & hic est elegans imitãdi modus: quoniam de eadẽ re, de qua Aristoteles, etiam Horatius pertractat, sed diuersimode. Illud autẽ Ho-
» ratii, cum inquit: uilem certauit ob hircum, ad uerba Philoso-
» phi. xlix. Poetices particulæ respexisse uidetur, ubi ait: Longitudi-
» nis autem præfinitio, quantum ad ipsos ludos, planeque ad sensum
» spectat, minime artis est. Etenim, si in ludis haberi centum Tragœ-
» dias opus fuerit, utiq; ad Clepsydram, ut olim non semel factitatum
» dicunt, haberi poterunt. & particulæ. lvi. in qua hæc habentur:
» Etenim in huiuscemodi certaminibus, dum fabulas plus æquo sæ-
» penumero producunt, legitimum ordinem peruertere coguntur.

Non ego inornata, & dominantia nomina solum,
Verbaq; Pisones Satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enitar tragico differre colori,
Vt nihil intersit, Dauus ne loquatur, an audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum:
An custos, famulusq; Dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quiuis
Speret idem: sudet multùm, frustraq; laboret
Ausus idem. tantùm series, iuncturaq; pollet,
Tantùm de medio sumptis accedit honoris.

Quoniam sua quoque decens locutio Satyris est tribuenda, docet hic Horatius non debere nos, cùm Satyros exprimimus, uerba, nominaque inornata affectare, seu dominantia, hoc est, communia & uulgaria. nam, quod forte quispiam putaret, rudem atque incompositam prorsus esse debere Satyrorum locutionem, id Horatio non placet. Huic autem parti, quid in Aristotele re- «
spondeat, quærendum non est; quandoquidem Satyros à Tragœ- «

dia seclusos fuisse dixit. Verum quod Horatius dixit:

» Ex noto fictum carmen sequar, ita explicari posse crediderim: quòd scilicet in reprimendis Satyris, notis quibusdam carminibus, aliqua tamen ex parte immutatis, nonnulla scilicet demendo, atque in eorum locum Satyris congruum aliquod reponendo, nos aptè uti posse admoneat. quod, quanquam factu facile uideatur, experienti tamen difficile admodum apparebit. nota enim carmina, parum immutata atque ficta, quantum risus sæpe soleant excitare, nullus est qui nesciat. Et quoniam hæc pars, quæ de carminibus est, ad metricam facultatem spectat, nil mirum sit, si quicquam ei in Aristotele respondens non inueniatur.

Syluis deducti caueant me iudice Fauni,
Ne uelut innati triuijs, ac penè forenses,
Aut nimium teneris iuuenentur uersibus unquam,
Aut immunda crepent, ignominiosaq; dicta.
Offenduntur enim, quibus est æquus & pater, & res:
Nec, si quid fracti ciceris probat, & nucis emptor,
Aequis accipiunt animis, donant'ue corona.

Monet Horatius, Faunos haud quaquam inducendos effœminatè nimis loquentes, aut immunda inhonestaque uerba dicentes: quanquam aliquid huiusmodi illis etiam concedi posse non neget. Nullum autem in Aristotele locum huic parti respondentem reperiri, ex antedictis patere potest.

Syllaba longa breui subiecta, uocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accrescere iussit
Nomen Iambeis, cùm senos redderet ictus.
Primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,
Tardior ut paulò, grauiorq; ueniret ad aureis,
Spondeos stabiles in iura paterna recepit
Commodus, & patiens: non ut de sede secunda
Cederet, aut quarta socialiter. hic & in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.

Meminit hic Horatius de pede iambo: quoniã Satyri mordebant: pes autem hic maledictis aptus est, & maxime dramatibus conuenit: de quo Aristoteles in. xxviii. particula. Verùm quod hic ab Horatio dicitur. cxxx. particulæ respondet, cùm ait: Heroicum uero carmen ex ipsa quidem experientia congruum esse apparuit.

Etenim

» Etenim, si quis alio quolibet metri genere, pluribus'ue inter se
» mixtis, enarratiuam facere imitationem aggressus fuerit, præter
» ipsum decens factum uideri poterit: quandoquidem numerorum
» omnium stabilissimum, atque turgidissimum heroicum est. Cùm igitur heroici metri naturam supradictis uerbis Aristotelis explicuisset, Horatius eum imitatus, & ipse carminis alterius naturã, iambi scilicet, exprimère diligenter uoluit.

In scenam missos magno cum pondere uersus,
Aut operæ celeris nimium, curaq; carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quiuis uidet immodulata poemata iudex:
Et data Romanis uenia est indigna poetis.
Iccirco'ne uager, scribamq; licenter? an omneis
Visuros peccata putem mea? tutus, & intra
Spem ueniæ cautus, uitaui denique culpam,
Non laudem merui. Vos exemplaria Græca
Nocturna uersate manu, uersate diurna.
At nostri proaui Plautinos & numeros, &
Laudauere saleis: nimium patienter utrunque,
Ne dicam stultè mirati: si modò ego, & uos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto:
Legitimumq; sonum digitis callemus, & aure.

Inuehitur Horatius hoc loco contra prauos poetas, qui magnum carminum uolumen in scenam afferunt, sed quoniam uel curæ minus, quàm par sit, in eis pangendis ponunt, uel quòd ab ignorantia artis Poeticæ, metricæ'ue præmantur, grauiter peccant: iis quan quam ob Romanorum inscitiam data sit uenia, non ob id tamen quippiam laude dignum sunt assecuti. quare Pisonibus consulit, ut auctoribus studeant Græcis: suos illos maiores sinãt sales Plautinos præter rationẽ admirari. In Aristotele igitur quicquam, quod huic parti correspondeat, non inuenietur: quoniam digressio est, qua partim reprehendit, partim consulit.

Ignotum Tragicæ genus inuenisse Camœnæ
Dicitur, & plaustris uexisse poemata Thespis,
Quæ canerent, agerentq; peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
Aeschylus, & modicis instrauit pulpita tignis:

Et docuit

Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.
Successit uetus his Comœdia, non sine multa
Laude: sed in uitium libertas excidit, & uim
Dignam lege regi: lex est accepta: chorusq;
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.

Originem Tragœdiæ, ueterisque Comœdiæ, quomodoque creuerit Tragœdia ponit Horatius: & legem illam extollit, qua præcipitur, ne quis in Comœdiæ choris maledictis aliquem lacessere studeat; damnat uero choros à Comœdiis nouis esse sublatos. Respondere autem uidetur hæc pars .xvii. Poetices Aristotelis particulæ, in qua sic scriptum legitur. „ Quamobrem Tragœdiam, atque Comœdiam Dorienses sibi uendicant, Comœdiam quidē Megarenses, tam hi, qui hic sunt, ut eo tempore inuentam, quo populari administratione eorum respublica regebatur, quàm qui ex Sicilia: siquidem ab iis Poeta Epicharmus prodiit, multo sanè prior Chonnida, atque Magnete. Tragœdiam uerò quidam in Peloponneso. Cùm igitur Horatius animaduertisset, Aristotelem de origine Tragœdiæ loquentem fundamenta recensuisse, quibus Dorienses dramatum inuentionem sibi uendicabant, minimè uero illorum Athenienses inuentores fuisse, Horatius Atheniensibus fauet. nam Thespis ex Icara ciuitate Attica, teste Suida, fuit primus poeta tragicus, ut fama est: qui etiam personas inuenit. Ea uero pars, in qua de augmento agit .xxvi. in Aristotele particulæ proportione respondet: siquidem ibi ait: „ Sicque Tragœdia diuersis mutationibus uariata, quoad proprios numeros impleret, tandem quieuit. Tunc enim histrionum numerum, ex uno uidelicet in duos, Aeschylus primus auxit, & ea, quæ circa chorum sunt, imminuit, sermonemque primarum partium instituit: quos Sophocles ipse cum scenæ ornatu ad tertias usque produxit.

Nil intentatum nostri liquere poetæ,
Nec minimum meruere decus, uestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta:
Vel qui prætextas, uel qui docuere togatas.
Nec uirtute foret, clarisue potentius armis,
Quàm lingua Latium, si non offenderet unum-
Quenque poetarum limæ labor, & mora. uos ô
Pompilius sanguis carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coercuit, atque
Perfectum decies non castigauit ad unguem.

Nc

Ne ſuos Horatius penitus ſpreuiſſe uideretur, non parum in- quit laudis Romanos meruiſſe: qui fabulas tam latinas, ac pro- prias, quàm à Græcis acceptas fecerunt. quòd ſi tædium in ca- ſtigandis poematibus latinis eos non offenderet, non minus in pangendis poematibus, quàm in armis eos claros euaſuros fuiſſe affirmat. Conuertit deinde ad Piſones ſermonem, eos admonens, ut exactè, perfecteque ſua poemata caſtigent. Huic parti nihil, quod in Ariſtotele reſpondeat, inuenietur: quoniam de poetis ſolum Ro manis loquitur Horatius, & Piſonibus, ſi boni eſſe uelint poetæ, quid eis ſit agendum conſulit.

Ingenium miſera quia fortunatius arte
Credit: & excludit ſanos Helicone poetas
Democritus: bona pars non ungueis ponere curat,
Non barbam: ſecreta petit loca, balnea uitat.
Nanciſcetur enim pretium, nomenq; poetæ,
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Lycino commiſerit. O ego lævus,
*Qui purgor bilem ſub uerni temporis * horam,* * *alias, oram,*
Non alius faceret meliora poemata. uerum
Nil tanti eſt. ego fungar uice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum ualet, exors ipſa ſecandi.
Munus, & officium, nil ſcribens ipſe, docebo:
Vnde parentur opes: quid alat, formetq; poetam:
Quid deceat, quid non: quò uirtus, quò ferat error.

Digreſsio eſt, qua in malos poetas inuehitur Horatius, qui ineptiis quibuſdam ea, quæ ad uitæ cultum ſpectant, ſpernendo, boni poetæ nomen ſe conſequi poſſe credebant. Hos ergo ludens Horatius inquit: Læuus ego atque inſanus, qui hæc non facio, uidebor: cùm uerno tempore atram bilem, qua ut plurimum ſapi- entes abundant, purgem. At fortè dicet aliquis poſſe me melio- ra poemata efficere. eſto: (inquit) nil eſt tanti, quo me ipſum ne- gligere uelim. ego ſaltem fungar uice cotis: quæ nihil habens acuti in ſe, ferrum tamen acutum reddit. quaſi dicat: ego ſi mi- nus poeta bonus fuero, in hoc tamen iuuabo, quòd materiam Poeſeos, unde ſumi debeat, docebo: & quomodo alendus, for- mandusque poeta ſit: quorum primum ex morali Philoſophia ſu- mitur, quæ in rebus agendis uerſatur. Quid autem intelligat, cùm inquit: quid alat, formetque poetam:

" Quid deceat, quid non: quò uirtus, quò ferat error.

ex sequentibus apparebit.

Scribendi rectè, sapere est & principium, & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ:
Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur.
Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes:
Quod sit conscripti, quod iudicis officium: quæ
Partes in bellum missi ducis: ille profectò
Reddere personæ scit conuenientia cuique.

Quoniam dixerat Horatius docere se saltem posse, unde parentur à poetis scribendi opes: item quid aleret, formaretq; poetam: Quid deceat, quid non: quò uirtus, quo ferat error: nunc ut ea, quæ pollicitus est, præstet, docet primò rectè scribendi fontem esse sapere; hoc est Philosophiam moralem rectè tenere: quàm ex Platonis lectione facilè assequi poterimus. nam per Socraticas chartas Platonis dialogos, in quibus Plato Socratem de morali Philosophia disserentem inducit, intelligit. Vt autem ostenderet, res ex cognitione moralis Philosophiæ parari, subiunxit:

" Verbaque prouisam rem non inuita sequentur.

quasi obiectioni tacitæ respondens, cur dixerit:

" Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ:

quoniam nihil de uerbis dixit, ideo subiunxit:

" Verbaque prouisam rem non inuita sequentur.

" Declarat postea, unde parentur opes, cum ait:

" Qui didicit patriæ, quid debeat, & quid amicis: & quæ sequũtur: quibus innuit ea, quæ ad Philosophiam moralem spectant. Quo circa, si quis in ea rectè exercitatus fuerit, cuique personæ sciet reddere, quod par est: & cùm aliquam personam effingere uoluerit, rectè eam imitabitur.

Respicere exemplar uitæ, morumq; iubebo
Doctum imitatorem, & ueras hinc ducere uoces.
Interdum speciosa locis: morataq; rectè,
Fabula nullius Veneris, sine pondere, & arte,
Valdius oblectat populum, meliusq; moratur,
Quàm uersus inopes rerum, nugæq; canoræ.

Hæc pars respondere uidetur illi parti, qua dicebatur:

" quid alat, formetque poetam:

quoniam

quoniam poeta alitur,& formatur imitatione exemplaris humanæ uitæ,hoc eſt,ſummum,& perfectiſsimum, quod in re illa eſt, attingendo.nam ſi dux aliquis exprimatur à poeta, non ut ab hiſtorico, qualisnam fuerit, ſed qualis eſſe potuiſſet, exprimetur. & hoc eſt exprimere exemplar.quando enim omnia, quæ bonum ducem decent, exprimimus, dicimus ideam, aut exemplar uitæ ducis expresſiſſe. Verùm mirabitur fortaſſe aliquis, quòd doctum imitatorem hic appellet Horatius, cùm in primo Epiſtolarum de imitatoribus ſcripſerit:

» O imitatores ſeruum pecus, & quæ ſequuntur.

quænam igitur eſt ratio, ut imitatorem ibi uocet ſeruum pecus, quem hic doctum nominat? coniungi enim hæc ſimul nequeunt. Dici fortaſſe poſſet,Horatium eos imitatores ſeruum pecus appellare,qui nihil niſi imitando ſcribunt, id eſt,ſine magiſtro nequeunt, neſciuntque communia propriè dicere. Verùm etſi reſponſio hæc uera eſt, propoſito tamen conuenire non uidetur. Quare,ut locus iſte melius intelligatur, ſciendum eſt, imitatorem pluribus modis poſſe conſyderari. uel enim ſic imitatorem intelligimus, quemadmodum Virgilium in multis Homerum imitatum fuiſſe dicimus,& poſteriores Virgilium. & de hac imitatione in Epiſtolis Horatius eſt locutus: cùm tamen prauè ea utuntur poetæ. uel quemadmodum appellare ſolemus poetas imitatores; quoniam actiones,mores, ac animi perturbationes imitantur: cuius imitationis expers nullus eſſe poteſt poeta, ſi uerè, ac propriè poetæ nomen ſibi tribui uelit.de quo poſtremo imitationis genere hic Horatium intellexiſſe cenſeo.Qui igitur hoc poſtremo modo imitatores dicuntur,poſſunt etiam eſſe primi auctores: ut Homerus,& alii, qui à nullo ſumentes, ipſas hominum actiones ſunt imitati. & hoc quantum ad hanc dubitationem dicta ſufficiant. Illud uero:

» Interdum ſpecioſa iocis:morataq; rectè, & quæ ſequuntur:

mihi reſpondere uidetur illi carmini ſuperius poſito,quod ita ſe habet:

» Quid deceat,quid non: quò uirtus, quò ferat error.

Senſus autem eſt,decere fabulam eſſe iocis ſpecioſam, & recte moratam:minime autem decere,ut uerſus inopes rerum ſint, nugæque canoræ.Illud uero: quo uirtus, quo ferat error:

ſic poſſe explicari putarem, quòd uirtus fabulæ rectè confectæ ſpectatores retinet ad finem uſque: error uero facit, ut ante exitum explodantur. In hanc expoſitionem inclinauimus, ne cogeremur dicere totum illud carmen,

Quid deceat, quid non:quò uirtus,quò ferat error.

cum

cum carmine proximè antecedenti idem penitus significare.

» Cùm uero ait: Qui didicit,patriæ quid debeat, & quæ sequũtur, mihi uidetur Horatius intelligere, poetam oportere rectè actiones exprimere personis congruas. quæ pars desumpta esse uidetur ex .II.VIII.et.IX.particulis:in quibus dicitur Poesim necessario imitari. Illud autẽ: Respicere exemplar uitæ, ex.LXXX.particula Aristotelis
» sumptum uidetur: siquidem ibi ait: Cùm uerò Tragœdia præstan-
» tiorum imitatio sit, par fuerit quoq; nos ab excellentium pictorum
» more nõ discedere:qui dũ proprias, uerisq; simillimas imagines re-
» ferre student,pulchriores sanè depingunt. ita etiam poeta, iracũdos
» uidelicet,desidesq; dum imitatur,huiusmodiq; alia circa mores ha-
» bentes,probitatis quidẽ,atque iracundiæ sibi exemplum proponere
» debet,uelut fortẽ Achillem:ut ipse Homerus. Pars uero illa:

» Interdum speciosa iocis: morataque rectè,

ubi Horatius uerba cum rebus confert, docetque multo maiorẽ in rebus ipsis,quàm in uerbis curam esse adhibendam:particulæ Poetices Aristotelis.XLI.proportione respondere uidetur.fabulã enim eo loco cũ moribus, dictionibus, et sentẽtiis cõferens,principatũ ac præcipuũ locũ in Poesi obtinere docuit.ita Horatius illum imitatus,res uerbis comparans,ipsas primas sibi uendicare asserit. Verba
» autem Aristotelis sunt hæc. Si quis præterea ordine moratos ser-
» mones,dictiones, sententiasque bene formatas afferat,non quidem
» penitus negocium, quod est ipsius Tragœdiæ proprium, asseque-
» tur.id quod illa Tragœdia multo melius præstiterit, quæ talibus
» utetur, perinde ac secundo loco necessariis: cùm iam fabulam re-
» rumque contextum habuerit.

Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullius auaris.
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in parteis centum diducere. dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Vncia, quid superat? poteras dixisse triens. heu
Rem poteris seruare tuam. redit uncia, quid fit?
Semis. ad hæc animos ærugo, & cura peculi,
Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & leui seruanda cupresso?

Quoniam superius Horatius multa ad præcepta spectantia inculcauerat,iccirco ad relaxandos animos digreditur, Græcos laudans, quòd excellerent in dicendo: Romanos uero, qui auaritiæ operam

nauabant,

nauabant,carpens. Nil uerò simile,quoniam ad propositam rem nõ pertinet,apud Aristotelem inuenies.

Aut prodesse uolunt, aut delectare poetæ:
Aut simul & iucunda, & idonea dicere uitæ.
Quicquid præcipies, esto breuis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.
Omne superuacuum pleno de pectore manat.
Ficta uoluptatis causa, sint proxima ueris:
Nec quodcunque uolet, poscat sibi fabula credi.
Neu pransæ Lamiæ uiuum puerum extrahat aluo.
Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:
Celsi prætereunt austera poemata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo.
Hic meret æra liber Sosiis, hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat æuum.

Quoniam Poetæ ex tribus unum persequuntur: aut enim prodesse, aut delectare, aut simul utrunque præstare contendunt: Horatius primum dat præceptum, quod eum seruare oporteat, qui prodesse uelit,& inquit:

» Quicquid præcipies, esto breuis: hoc est sententias,quibus bonos mores inducere tentas, breuibus uerbis complecti oportet: ut: ne quid nimis: omnia mediocriter: & id genus alia. Rationem autem affert, cur sententiæ breues esse debeant, ut citius percipiantur, fideliusque retineãtur.nam quicquid superuacuum est, retineri nequit. Post præceptum, quod spectat ad utilitatem, hoc est ad bonos mores inducendos, transit ad uoluptatem; docetque quid seruandum sit, cùm poeta studet delectare:& inquit ea debere esse proxima ueris, hoc est,uerisimilia. Ea igitur, quæ in fabula inducentur ad iocum, risumque captandum,huiusmodi esse debent,ut uerisimilia sint. quæ uero ridicula non conueniunt, exemplo declarat. si quis enim poeta, ut risum moueat,captam effingat Lamiam, ex cuius utero puer uiuus extrahatur, non rectè faciet: quòd id esse uerisimile non uidetur. Animaduertendum est, Horatium hoc loco de fabula non agere; sed de iocis, qui fabulæ inseruntur: quod tum ex uerborum serie, tum ob exemplum adductum facilè conspici potest. Et cùm Horatius dixerit,quid in sententiis docendis, item quid in ioco, risuq; excitando seruari oporteat,

teat, poema illud esse præstantissimum dicit, quod utrunque, hoc est, utile, & iucundum complexum fuerit. nam cùm uideret Horatius uarios, ac dissimiles esse, qui Poesi delectarentur, nec omnes eadem pariter delectare: statuit esse necessarium, ut poema, quod ab omnibus deberet commendari, moueret simul, & delectaret. In perficienda Poesi, Aristotelem uelle tum uitæ rectæ regendæ institutionem, tum uoluptatem, ac delectationem spectari, ex multis eiusdem Poeticæ locis colligi potest. nam in . XXXIIII . particu-
» la ait: Tragœdia est imitatio actionis illustris, absolutæ, magni-
» tudinem habentis, sermone suaui, separatim singulis generibus
» in partibus agentibus, non per enarrationem, per misericordiam
» uero, atque terrorem perturbationes huiusmodi purgans. quibus quidem uerbis cùm Tragœdiam definiat, & uoluptatem includit, & utilitatem. De utilitate uero seorsum etiam particula . LXVII . cùm
» ait: Pariq; ratione ab aduersa fortuna ad secundam prouectos
» prauos effingere: hoc enim omnium à Tragœdia maximè alienum,
» ut quod rerum, quæ requiruntur, expers omninò sit, humanitatis
» dico. & in . LXXIIII . de uoluptate, ubi inquit: Quoniam autem
» à timore, misericordiaue talem delectationem per imitationẽ poe-
» ta parare debet, satis quidem apparet in ipsis rebus id esse inseren-
» dum. Circa uero partem illam: Quicquid præcipies esto breuis: sciendum est, Aristotelem in secundo de Rhetorica libro de sententiis (quoniam ita locus postulabat) disseruisse: de quibus in Poetica nihil dixit. nam quamuis in Poetica de sententia quoque meminerit, eámque quid sit, particula . XLIIII . declaret: in eo tamen sensu non uidetur ibi sententiam accipere, in quo eam hîc accipit Horatius, pro oratione uidelicet, qua quid sit, aut quid esse oporteat in uita breuiter ostenditur.

Sunt delicta tamen, quibus ignouisse uelimus:
Nam neque chorda sonum reddit, quem uult manus, & mens,
Poscentiq; grauem, persæpe remittit acutum:
Nec semper feriet, quodcunque minabitur, arcus.
Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cauit natura. quid ergo?
Vt scriptor, si peccat, idem librarius usque,
Quamuis est monitus, uenia caret: & citharœdus
Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem.
Sic mihi qui multum cessat, fit Cherilus ille,

Quem

Quem bis, terq; bonum cum risu miror, & idem
Indignor. quandoque bonus dormitat Homerus.
Verùm opere in longo fas est obrepere somnum.

Quoniam multa attulit præcepta Horatius, quæ bonos poetas obseruare oportet, ne adeò seuera eos astringi lege aliquis putaret, ut ob exiguum quemuis errorem damnandi sint: monet hoc loco eos excusandos, qui in toto poemate leuiter peccant; quoniam natura ita comparatum est, ut ad peccandum sint homines procliues. At si quis sæpius peccet, & in eadem re pluries labatur, hic certe magna est dignus increpatione, & ueluti Cherilus alter deridendus: quem inquit Horatius se cum risu mirari, cùm bis, ter'ue eum rectè dicere inuenit, scilicet illum multo sæpius errare, & mirum uideri, cùm semel rectè dicit. at sicut Cherilum quandoque rectè dicere mirabatur, ita se indignari affirmat, ac uelut subirasci, quando bonus dormitat Homerus. ægreferebat enim tam pulchrum opus paucis erroribus conspurcari: quem tamen excusat dicens:

" Verum opere in longo fas est obrepere somnum.

Locus hic, quo si leuiter & raro peccent, ueniam esse poetis dandam dicit, proportione respondet. CXXXVII. particulæ, & sequentibus: ubi Philosophus agit de increpationibus, & defensionibus poetarum, docetque quando ab increpationibus defendi, & quando non possint poetæ, quod & Horatius hac parte, sed modo diuerso fecisse uidetur.

Vt pictura poesis erit: quæ si propius stes,
Te capiet magis: & quædam, si longius abstes.
Hæc amat obscurum, uolet hæc sub luce uideri,
Iudicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit semel, hæc decies repetita placebit.

De Poesi in hac parte Horatius agit; quam picturæ similem esse censet: atque ita quæ'nam perfecta, quæ uerò non omni ex parte absoluta sit, declarat. sicut igitur pictura quæpiam in tabella descripta magis mouet, si proprius cernatur; alia uero longius perspecta magis delectat, adeò, ut in obscuro hæc, illa uero in luce uideri postulet, seuerum nullius iudicium uerita; atque illa longius excellit, quæ oculis subiecta nihil in se habet, quod iure quis accusare possit: ita Poesis, quæ nullius acuti ingenii lumen reformidat, sed tuta se palàm omnibus contemplandam præbet, omni reprehẽsione carens,

omnium erit præstantissima: quæ, quò sæpius legetur, eò magis placebit. Proportione respondet hic locus. LXXX. particulæ Poeticæ Aristotelis. nam,ut ibi dicit Philosophus poetas bonos persimiles esse bonis pictoribus;ita hic Horatius pulchrè illum imitatus,Poesim picturæ similem esse dicit:ne si de poetis locutus esset, ac pictoribus,ab Aristotele id accepisse uideretur:quod se in omnibus dissimulare uoluisse inuenimus. Aristotelis autem uerba in lo-
» co adducto sunt hæc. Cùm uerò Tragœdia præstãtiorum imitatio
» sit,par fuerit quoque nos ab excellentium pictorum more non di-
» scedere:qui dum proprias,uerisque simillimas imagines referre stu
» dent,pulchriores sanè depingunt.ita etiam poeta,iracundos uide-
» licet,desidesque dum imitatur:& quæ sequuntur.

O maior iuuenum, quamuis & uoce paterna
Fingeris ad rectum, & per te sapis, hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium, & tolerabile rebus
Rectè concedi. consultus iuris, & actor
Causarum mediocris, abest uirtute diserti
Messalæ: nec scit, quantum Cassellius, Aulus:
Sed tamen in pretio est. mediocribus esse poetis
Non homines, non Dij, non concessere columnæ.
Vt gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, & Sardo cum melle papauer
Offendunt, poterat duci quia cœna sine istis:
Sic animis natum, inuentumq́ poema iuuandis,
Si paulùm summo discessit, uergit ad imum.

Digreditur hic Horatius maiorem natu ex Pisonibus alloquens: Poesimque ipsam, de qua sermo illi fuerat institutus,ab aliis facultatibus dissidere demonstrat.quoniam scilicet in aliis artibus si quis mediocritatem attigerit, aut forte etiam fuerit infra mediocritatem instructus, laudatur:quoniam turpè non uidetur,eum,qui primum attingere non potest, in secundo loco consistere. at poetis ipsis, ut sint mediocres,neque Dii,neque homines concessere.quod exemplo rerum quarundam, quæ uoluptatis gratia comparantur, perbellè declarat Horatius. Cùm uero pars hæc (ut diximus) digressio sit ad Poesim spectans,non est,quòd illi simile quicquam ab Aristotele desyderemus.

Ludere qui nescit,campestribus abstinet armis,
Indoctusq́ pilæ, discíue, trochíue quiescit:

Ne spissæ

Ne spissae risum tollant impune coronae:
Qui nescit, uersus tamen audet fingere. quid ni?
Liber, & ingenuus, praesertim census equestrem
Summam nummorum, uitioq; remotus ab omni:
Tu nihil inuita dices, faciesq; Minerua.
Id tibi iudicium est, ea mens: si quid tamen olim
Scripseris, in Metij descendat iudicis aureis,
Et patris, & nostras: nonumq; prematur in annum,
Membranis intus positis delere licebit,
Quod non edideris: nescit uox missa reuerti.

Digreſsio quoque haec eſt;qua pulchrè eos reprehendit, ac damnat,qui cùm nihil appoſitè ſcribere ſciant, inter poetas ſe numerare audent: cùm tamen in reliquis facultatibus,quae facere neſciant, ea non profiteantur. tandem monet Piſonem, quid illi, ut bonus poeta ſit,maxime ſit obſeruandum. quare eadem etiam ratione, quam ſuperius diximus, nullus erit in Ariſtotele locus, qui parti huic reſpondeat.

Syluestreis homines sacer, interpresq; Deorum
Caedibus, & uictu foedo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigreis, rapidosq; leones:
Dictus & Amphion Thebanae conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quò uellet. fuit haec sapientia quondam,
Publica priuatis secernere, sacra profanis:
Concubitu prohibere uago, dare iura maritis:
Oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen diuinis uatibus, atque
Carminibus uenit. post hos insignis Homerus,
Tyrtaeusq; mares animos in Martia bella
Versibus exacuit: dictae per carmina sortes,
Et uitae monstrata uia est: & gratia Regum
Pierijs tentata modis, ludusq; repertus,
Et longorum operum finis, ne fortè pudori
Sit tibi Musa lyrae solers, & cantor Apollo.

Cùm Ariſtoteles in ſua Poetica particula. XVIII. duas attuliſſet cauſas, ex quibus orta eſt Poeſis, atque de illis egiſſet:

Horatius,qui summa arte eum imitatus est, non Poesis causas, sed ea, quorum ipsa Poesis causa est, enumerat: ex quibus honor maximus est uatibus comparatus. Huiusmodi autem sunt, rectam uitæ rationem ostendere, immanes homines mites efficere, leges sancire, Deos heroasque decantare, ad bellum accendere. Item Poesim repertam esse dicit,honesti ioci gratia,& ad animos post longos labores relaxandos.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. ego nec studium sine diuite uena,
Nec rude quid prosit uideo ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.

Quæsitum est apud ueteres, natura'ne fieret poema, an arte obseruationeque: ea autem præualuit opinio, quæ poetam nasci, ac natura fieri diceret. Cùm igitur in hac dubitatione suam Horatius afferre sententiam uellet, monet hoc loco in poematibus componendis naturam sine arte parum ualere; & artem sine natura non multum prodesse: sed utrunque potius desyderari debere, quòd arti natura coniungatur. Respondet autem hæc pars.CLIII. particulæ Poetices Aristotelis, in qua dubium ipse quoque proponit, quærens,utrum epopœica imitatio tragica præstantior sit. Hunc igitur imitatus Horatius,dubium & ipse uoluit afferre,de alia tamẽ re: quoniam(ut sæpe diximus)ita imitabatur,ut nihil ex Aristotele, omnia ex se dicere uideretur.& hoc erat, quod ab eo supradictum est,communia facere propria.

Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit,fecitq; puer: sudauit,& alsit:
Abstinuit Venere,& uino, qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitq; magistrum.
Nunc satis est dixisse,ego mira poemata pango.
Occupet extremum scabies. mihi turpe relinqui est,
Et quod non didici,sanè nescire fateri.

Hic digreditur Horatius,eis consulens,qui se inter bonos poetas recenseri uolunt: quos iubet, ut insudent, otiumque atque ignauiam penitus repellant. Hæc sanè pars nihil habet in Aristotele, quod sibi respondeat. quoniam cùm ille Philosophus methodo incedat, circa rem,qua de agit, semper uersatur:neque digreditur, nisi cùm id necessariò facere cogitur; ut quid ipse sentiat, qua'ue ratione ab aliis dissentiat,omnibus notũ esse possit. quod illic eum

fecisse uidemus, ubi de increpationibus, & defensionibus poetarum agit: ut ostenderet temere multos in poetas inuehi, atque illos sine ratione reprehendere, cùm facile defendi possint: ut ipse docet eodem in loco. ita uerò & cùm de Tragœdiæ præstantia loquitur, digredi uidetur: quoniam Platonem aliter sensisse sciebat. Horatius autem, quoniam alio scribendi genere est usus, ex proposito plerunque, nulla ductus necessitate, ad digressiones transit.

Vt præco ad merceis turbam qui cogit emendas:
Assentatores iubet ad lucrum ire poeta
Diues agris, diues positis in fœnore nummis.
Si uerò est, unctum qui rectè ponere possit,
Et spondere leui pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum, mirabor si sciet inter-
Noscere mendacem, uerumq; beatus amicum.
Tu seu donaris, seu quid donare uoles cui,
Nolito aduersus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. clamabit enim pulchrè, benè, rectè:
Pallescet super his; etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem, saliet, tundet pede terram.
Vt qui conducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: sic
Derisor uero plus laudatore mouetur.
Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborent;
An sit amicitia dignus. si carmina condes,
Nunquam te fallant animi sub uulpe latentes.
Quintilio si quid recitares, corrige sodes
Hoc aiebat, & hoc melius te posse negares:
Bis, terq; expertum frustra, delere iubebat,
Et male tornatos incudi reddere uersus.
Si defendere delictum, quàm uertere malles,
Nullum ultra uerbum, aut operam sumebat inanem,
Quin, sine riuali, teq;, & tua solus amares.

Hoc quoq; loco digrediens Horatius, adulatores maxime uitãdos monet, & separandos ab iis, quibus propositum est omnia efficere, nihilq; prætermittere, quod ad bonum poetam pertinere possit. propterea non est, quòd aliquod simile in Aristotele quæratur.

Vir bonus, & prudens uersus reprehendet inerteis.
Culpabit duros, incomptis allinet atrum
Transuerso calamo signum, ambitiosa recidet
Ornamenta, parum claris lucem dare coget,
Arguet ambiguè dictum, mutanda notabit:
Fiet Aristarchus: nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel, exceptumque sinistrè.

Aristotelis sententia est, ut ex .c. sui libri particula uideri potest, metricam facultatem à Poetica seiunctam esse: propterea de syllabarum quantitate nihil in ea meminit. Horatius tamen hic de emendatoris agit officio, quod circa metricam facultatem etiam uersatur. intelligens enim Horatius Aristotelem egisse de dictione, de illa ipse nihil dicere uoluit: sed loco illius, emendatoris officium circa poetæ carmina, de quo Aristoteles nihil dixit, hac in parte posuit.

Vt mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut phanaticus error, & iracunda Diana,
Vesanum tetigisse timent, fugiuntque poetam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic dum sublimeis uersus ructatur, & errat,
Si, ueluti merulis intentus decidit auceps
In puteum, foueamue, licet succurrite longùm
Clamet iò ciues, non sit, qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem:
Qui scis, an prudens huc se deiecerit? atque
Seruari nolit? dicam, Siculique poetæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Insiluit: sit ius, liceatque perire poetis.
Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit: nec si retractus erit, iam
Fiet homo, & ponet famosæ mortis amorem.
Nec satis apparet, cur uersus factitet, utrum
Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
Mouerit incestus: certè furit, ac uelut ursus
Obiectos caueæ ualuit si frangere clathros:

Indoctum,

Indoctum, doctumq́; fugat recitator acerbus.
Quem uerò arripuit, tenet, occiditq́; legendo,
Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Digreſsio eſt; qua in malos inuehitur poetas; quos quidem & reprehendit, & uelut ſatyricus irridet. atque ob id nihil eſt huiuſmodi in Ariſtotele quærendum.

F I N I S.

Errata ſic corrigito.

Pa.	Li.	
3.	12	*quoſque:de Dijs*
5.	21	*Dum tu declamas Romæ,*
6.	11	*ego Inflammati*
21.	9	*per Poeticam,artem Poeticam*
13.	1	*eam*
41.	41.42	*rhythmus reperiri prorſus nequit.*
43.	4	*ſoluta oratione*
45.	42	*habere,uulgares etiam*
48.	11	*conceptiones*
64.	22	ἢ
70.	26	*origine,*
71.	25	*quam*
73.	24	*unus*
75.	10.11	*in incommenſuratis*
75.	31	*numero:at ſi*
	33	HARMONIA, METRO
79.	23	*formam*
81.	25	*hos omnes errores*
86.	34	*proferuntur;*
	35	*egredimur,hic non quadrent.*
110.	6	*aſſequetur.*
123.	16	*Midiam,*
127.	31	*actionem unam*
	33	*quòd unius*
130.	29	*fabulam non eſſe*
139.	39	μιᾶς
141.	18	εὐφρανῶν
147.	37	*alteræ*
	78	*alteræ uidentur.*
150.	47	θρηνούμενα
155.	10	*expunge nos*
161.	41	*melioribus. & deterioribus prima quidem eſſe*
162.	13	*Tragœdia,ſed*
166.	9	*receptum*
170.	18	*ſimiles,ſunt itidem*
171.	12	ἀναγκαῖον,
174.	1	*imperante.*
176.	4	*pertinet.Hanc igitur partem Glauco Theius,& nonnulli*
181.	34	*Theodecta*
189.	41	*ipſius*
190.	1	*ipſius*
203.	16	CONCINVNT.*ut hunc*
203.	24	ὃ
205.	15	*eſſe*
210.	18	ςέχειν,
220.	33	οἷον
	34	οἷον
222.	24	*expunge* ὁ κλέων:
240.	19	τὸν
241.	15	εἰ.*ibidem* μετατιθείς.
254.	19	*expunge:eſt*
266.	12	*huius contextus explicatio*
271.	9	*poetam unum è tribus*
278.	1	*perhibetur. Rectéq́; ſolo*
305.	31	*ſit,fortè legendum, ſit*
308.	33	*dicuntur*
309.	14	*per ſe noua*
	26	*ſeruo*
310.	11	*Næuius nouo quodam modo*
319.	1	*expunge eſt.*
321.	27	*an ex ipſa ridiculi*
335.	19	*carmini*
337.	16	*obnoxiæ*
339.	13	*ſuo non receßiſſe*
345.	3	*ſcientiarum uis*
354.	3	*in exprimendis*
	15	*equus*
357.	20	*ergo*
358.	15	*quam*
362.	39	*ſit, fortè legendum, ſit*
367.	16	*ad uerſus*
368.	5	*uitanda*

REGISTRVM.

REGISTRVM.

*† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh

Terniones omnes.

Venetijs, in officina Erasmiana, apud Vincentium Valgrisium .M D L.